ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה
צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד:

ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ:
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ: טו בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח

המשך תהלים בעמוד נא

תחילת זמן קידוש לבנה, יום שלישי בערב, ז׳ טבת

אגרות קודש

ב״ה, ט׳ טבת, ה׳תשי״א
ברוקלין

הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מהו״ר מאיר שי׳ הכהן

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיו״ד כסלו, התענגתי לשמוע מפעולותיו הטובות בשדה חינוך הכשר, ובטח יוסיף אומץ בזה, וידוע מאמר רז״ל פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם, אשר על ידי התחלת הפעולה דאתערותא דלתתא מסייעין בידו הרבה והרבה שיהי׳ הפעולות בהצלחה ויראה פרי טוב בעמלו.

הפ״נ והרשימה שהיו מוסגרים במכתבו קראתי, כבקשתו, על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ בער״ח טבת, וצדיקא דאתפטר, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, בטח נתן ברכתו והשי״ת ימלאה בגשמיות וברוחניות...

אסיים בברכתי להכנסת בנו שלמה שי׳ לחדר - שיזכו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה וכפי שנתבאר בתורת החסידות, ויקויים בו משי״כ במדרש תנחומא פ׳ קדושים עה״פ ונטעתם כל עץ מאכל, מדבר בתינוק כו׳, ובשנה הרביעית יהי׳ כל פריו קדש שאביו מקדישו לתורה, הילולים להוי׳ מהו הילולים משעה שמהלל הקב״ה ובשנה החמישית תאכלו את פריו משעה שמתחיל לקרות בתורה, להוסיף לכם תבואתו - מכאן שנו רבותינו בן חמש שנים למקרא כו׳. ועייג״כ הל׳ ת״ת לרבינו הזקן בתחילתו, ובלקו״ת על הפסוק הנ״ל.

מוסג״פ הקונטרס לחנוכה עם מכתב כללי השייך אליו ואף שנתאחר קצת אבל באמת תכנו מתאים לכל השנה כולה.

בברכה להסתדרות הנכונה ושיבשר בקרוב בשו״ט,

מנחם שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיט, קכ ..... ג

ג) מאמר ד״ה ויגש אליו יהודה גו׳
שבת פרשת ויגש, ה׳ טבת תשמ״ח ..... ה

ד) יום ג׳ פרשת ויגש, ט׳ טבת, ה׳תשי״ד
בעת ניחום אבלים ..... י

ה) לקוטי-שיחות – פרשת ויגש כרך י..... טו

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... יח

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויגש ..... כא

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויגש.....כב

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויגש..... נד

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויגש..... נה

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויגש.....סז

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....ע

שיעורי רמב״ם

יג) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת ויגש ..... עג

יד) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת ויגש..... קנב

טו) – ספר המצוות, לשבוע פרשת ויגש .....קסט

טז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק מט, דניאל פרק יא ..... קעד

יז) משניות – מסכת אהלות
ביאור קהתי..... קעו

יח) עין יעקב מסכת מועד קטן ..... קפה

יט) מסכת פסחים עם ביאורים
מדף כט עד דף לה .....קפו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רטו

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....רטו

כב) תורה אור ויגש אליו יהודה
אדמו״ר הזקן .....ריח

כג) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רכב

כד) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רכג

כה) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רכו

כו) קונטרס התפילה
אדמו״ר מוהרש״ב.....רכז

כז) ספר המאמרים – תש״א
אדמו״ר מוהריי״צ..... רכח

כח) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלב

כט) ספר הזכרונות פרק מג ..... רלב

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלז

לא) חומש לקריאה בציבור ..... רלח

לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש .....רמה

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש .....רמו

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו׳[1], **הִנֵּה תֹּכֶן הָעִנְיָן** לפי המשמעות הרוחנית הפנימית של הדברים **הוּא הַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף דְּהַיְנוּ יִחוּד** התאחדות **יְהוּדָה וְיוֹסֵף**[2] כפי שיבואר להלן. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּהַפְטָרַת הַפָּרָשָׁה**[3] **מְסֻפָּר שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא** בימות המשיח **יִהְיוּ** עץ **שְׁנֵי עֵצִים, עֵץ יְהוּדָה** המסמל את שבט־מלכות יהודה **וְעֵץ אֶפְרַיִם** עץ המסמל את שבט־מלכות אפרים בן יוסף, **וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם** כי בעוד שבתקופה קודמת יהודה ואפרים היו שתי ממלכות שונות, לעתיד לבוא הם יתאחדו תחת מלכותו של מלך אחד **שֶׁהוּא דָוִד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[4] בהמשך ההפטרה של פרשת ויגש **וַעֲבָדִי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם גו׳ וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם. דְּאֶפְרַיִם הוּא עִקַּר שִׁבְטוֹ שֶׁל יוֹסֵף** שהיו לו שני בנים, מנשה ואפרים, ומבין שניהם אפרים הוא החשוב יותר, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ**[5] **וְאוּלָם** למרות שמנשה הוא הבכור **אָחִיו הַקָּטֹן** שהוא אפרים **יִגְדַּל מִמֶּנּוּ, וְהוּא הָיָה רֹאשׁ הַדֶּגֶל שֶׁכָּלַל אֶת שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה** ככתוב בתורה שהחנייה של בני ישראל במדבר הייתה לפי חלוקה של ארבעה ׳דגלים׳ (דגל מחנה יהודה, דגל מחנה ראובן, דגל מחנה אפרים ודגל מחנה דן) שבכל אחד מהם היו שלושה שבטים, וכל ׳דגל׳ נקרא על שם שבט אחד שהיה ראש הדגל, ולענייננו – שבט אפרים היה ראש דגל מחנה אפרים ומנשה היה טפל לו (**וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[6] **וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה גו׳** היינו שמנשה טפל לאפרים, כאמור), **וְדָוִד הוּא מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה** ואם כן מלכות אפרים ומלכות יהודה יתאחדו כך שגם שבט אפרים יהיה תחת ממשלת דוד שהוא משבט יהודה (וזאת בשונה מהמצב בו נאמר הכתוב ״ויגש אליו יהודה״, כאשר יהודה ניגש ליוסף בשעה שיוסף (אביו של אפרים) היה משנה למלך, ויהודה היה תחת ממשלתו). **וְנִמְצָא שֶׁתֹּכֶן הַהַפְטָרָה, הוּא גַּם כֵּן** כמו תוכן הפרשה **הַחִבּוּר וְהָאִיחוּד דְּיוֹסֵף וִיהוּדָה, שֶׁשְּׁנֵיהֶם יִהְיוּ תַּחַת מֶלֶךְ אֶחָד.**

וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית[7] ולמרות שהיא עוסקת במאורעות שהתרחשו לפני אלפי שנים, המשמעות הרוחנית של כל דברי התורה קיימת לנצח, **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁבְּעִנְיָן זֶה** של גישת יהודה ליוסף ואחדות בין ממלכות יהודה ואפרים (כמו בכל ענייני התורה) **יֶשְׁנָהּ הוֹרָאָה נִצְחִית לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, דְּגַם הַסִּפּוּר עַל דָּבָר הֶעָתִיד לִהְיוֹת (לֶעָתִיד לָבֹא)** הרי למרות שהדבר עדיין לא התרחש בפועל, בכל זאת **הוּא נִצְחִי וְשַׁיָּךְ** מבחינה רוחנית **גַּם עַכְשָׁו, וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר הָעִנְיָנִים שֶׁכְּבָר הָיוּ** בפועל **בְּעָבָר (הַגָּשַׁת יוֹסֵף לִיהוּדָה). וּמִכָּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּתוֹר הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּהּ צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**[8], **מוּבָן, שֶׁעִקָּרָהּ הוּא הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַהוֹרָאָה הִיא בְּעִקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל** ולא בפרט טפל בחייו ובתפקידו, ועיקר ענינו הוא - **מַה שֶּׁאֲנִי נִבְרֵאתִי** במטרה **לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי**[9] ולעבוד את ה׳ ולכן ההוראה צריכה להיות בענייני עבודת ה׳.

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי פָּרָשָׁתֵנוּ מאמרי החסידות של רבותינו נשיאינו על הפרשה[10],

בס״ד. שבת פרשת ויגש, ה׳ טבת תשמ״ח.

הנחה בלתי מוגה

1 **וַיִּגַּשׁ** אֵלָיו יְהוּדָה גו׳[1], הִנֵּה תֹּכֶן הָעִנְיָן הוּא
2 הַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף דְּהַיְנוּ יִחוּד יְהוּדָה
3 וְיוֹסֵף[2]. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּהַפְטָרַת הַפָּרָשָׁה[3] מְסֻפָּר
4 שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא יִהְיוּ שְׁנֵי עֵצִים, עֵץ יְהוּדָה וְעֵץ
5 אֶפְרַיִם, וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם שֶׁהוּא דָוִד, כְּמוֹ
6 שֶׁכָּתוּב[4] וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם גו׳ וְדָוִד עַבְדִּי
7 נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם. דְּאֶפְרַיִם הוּא עִקַּר שִׁבְטוֹ שֶׁל
8 יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ[5] וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל
9 מִמֶּנּוּ, וְהוּא הָיָה רֹאשׁ הַדֶּגֶל שֶׁכָּלַל אֶת שֵׁבֶט
10 מְנַשֶּׁה (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[6] וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה גו׳),
11 וְדָוִד הוּא מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה. וְנִמְצָא שֶׁתֹּכֶן הַהַפְטָרָה,
12 הוּא גַּם כֵּן הַחִבּוּר וְהָאִיחוּד דְּיוֹסֵף וִיהוּדָה,
13 שֶׁשְּׁנֵיהֶם יִהְיוּ תַּחַת מֶלֶךְ אֶחָד. וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא
14 נִצְחִית[7], וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁבְּעִנְיָן זֶה יֶשְׁנָהּ הוֹרָאָה
15 נִצְחִית לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, דְּגַם הַסִּפּוּר
16 עַל דָּבָר הֶעָתִיד לִהְיוֹת (לֶעָתִיד לָבֹא) הוּא נִצְחִי
17 וְשַׁיָּךְ גַּם עַכְשָׁו, וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר הָעִנְיָנִים
18 שֶׁכְּבָר הָיוּ בְּעָבָר (הַגָּשַׁת יוֹסֵף לִיהוּדָה). וּמִכֵּיוָן
19 שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּתוֹר הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ
20 שֶׁכָּתוּב בָּהּ צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֶל בְּנֵי
21 יִשְׂרָאֵל[8], מוּבָן, שֶׁעִקָּרָהּ הוּא הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד
22 מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַהוֹרָאָה הִיא בְּעִקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל כָּל
23 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, מַה שֶּׁאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ
24 אֶת קוֹנִי[9].
25 **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן, כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי פָּרָשָׁתֵנוּ[10],
26 שֶׁעִנְיָנֵי יְהוּדָה וְיוֹסֵף הֵם ב׳ הָעִנְיָנִים

---

1) ריש פרשתנו (ויגש מד, ויחי). 2) זהר פרשתנו (רו, א). ד״ה ויגש אליו יהודה בתו״א פרשתנו מד, א. ובתו״ח שם פ״ט (צג, א) ואילך. 3) יחזקאל לז, טז ואילך. 4) שם, כד־כה. 5) ויחי מח, יט. 6) במדבר ב, כ. 7) ראה תניא רפי״ז. ועוד. 8) כ״ה בכ״מ בדא״ח (מתדבא״ר) – סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 61. ועוד. וראה תדבא״ר פי״ד ופל״א. ב״ר פ״א, ד. וראה שיחות שלפני המאמר סו״ס ה. (לקמן ע׳ יב). 9) קידושין בסופה. 10) אוה״ת ריש פרשתנו (כרך ב שמח, ב). ד״ה ויגש תרע״ח. ועבדי

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעִנְיְנֵי יְהוּדָה וְיוֹסֵף הֵם ב׳ הָעִנְיָנִים דְּתַלְמוּד (אוֹ לְמוּד) וּמַעֲשֶׂה, דְּאִיפְּלִיגוּ נחלקו בַּגְּמָרָא[11] אִי האם תַּלְמוּד לימוד התורה גָּדוֹל וחשוב יותר אוֹ מַעֲשֶׂה קיום המצוות גָּדוֹל חשוב יותר מהתלמוד. דִּיהוּדָה גָּבַר בְּאֶחָיו[12] ככתוב בספר דברי הימים: "... ראובן בכור ישראל... ניתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל... כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכורה ליוסף", וְהוּא יהודה הַמֶּלֶךְ שֶׁעִקַּר עִנְיָנוֹ הוּא לִפְסֹק ולהורות אֵיךְ יִהְיֶה הַמַּעֲשֶׂה בְּפֹעַל. וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל דָּוִד דִּכְתִיב בֵּיהּ שכתוב בו וְעַבְדִּי דָּוִד דַּיְיקָא דְּעִנְיָן הָעַבְדּוּת שַׁיָּךְ לְמַעֲשֶׂה בְּפֹעַל דַּיְקָא[13] שהרי עיקר עניינו של העבד אינו הבנה והשגה אלא מילוי המשימות המוטלות עליו במעשה בפועל. וְיוֹסֵף עִנְיָנוֹ הוּא תַּלְמוּד, שֶׁהֲרֵי עִנְיָן הַתַּלְמוּד הוּא בְּאֹפֶן שֶׁל לְאַפָּשָׁא לָהּ[14] להוסיף ולהרבות בעניין הלימוד שֶׁמּוֹסִיף עַל־יְדֵי לִמּוּד בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה[15], שנקרא בשם זה על שם "יוסף ה׳ לי בן אחר" והוא מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה[15], וְכֵן זֶהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל אֶפְרַיִם, שֶׁהֲרֵי אֶפְרַיִם הוּא מִלְּשׁוֹן הִפְרַנִי גו׳[16] ככתוב שאפרים נקרא על שם "כי הפרני (הרבה אותי) אלקים", רְבוּי וְהוֹסָפָה. וְהִנֵּה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁשְּׁנֵיהֶם המעשה (דוד) והתלמוד (יוסף) יִתְאַחֲדוּ, וְהַיְנוּ שֶׁתִּהְיֶה פְּעֻלַּת הַתַּלְמוּד בַּמַּעֲשֶׂה, וּפְעֻלַּת הַמַּעֲשֶׂה בַּתַּלְמוּד כפי שיבואר להלן. דִּפְעֻלַּת הַמַּעֲשֶׂה בַּתַּלְמוּד מוּבָנָת עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו[17] לאדמו"ר מהורש"ב, דְּכַאֲשֶׁר הַלּוֹמֵד תּוֹרָה יוֹדֵעַ שֶׁהַמַּעֲשֶׂה בְּפֹעַל יִהְיֶה תָּלוּי בְּלִמּוּדוֹ

ביאור בדרך אפשר

הלכה למעשה, הֲרֵי אָז הוּא בָּטֵל לְגַמְרֵי כי הלימוד על מנת לפסוק הלכה למעשה הוא מתוך יגיעה רבה הנובעת מקבלת עול מלכות שמים ויראה שמא לא יצליח לכוון אל האמת (בשונה מלימוד לשם הבנה ועיון שם יש נתינת מקום למציאותו של הלומד) ובזכות הביטול והיגיעה הלומד מצליח להגיע לפסק ההלכה הנכון וּמְכַוֵּן אֶל אֲמִתַּת הַהֲלָכָה, מִשּׁוּם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לְאִידָךְ גִּיסָא המשפיע הַתַּלְמוּד פּוֹעֵל בַּמַּעֲשֶׂה, וְהַיְנוּ לֹא רַק מַה שֶּׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת יְדִיעַת הַהֲלָכוֹת עַל מְנָת לֵידַע אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן וְאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא תִעָשֶׂינָה כך שבעצם המעשה מחייב תלמוד, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת גם לצורך המעשה (ולא רק בשביל הלימוד עצמו) גַּם עִנְיָן שֶׁל לִמּוּד בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה כו׳ (בְּאֹפֶן שֶׁל לְאַפָּשָׁא לָהּ להוסיף ולחדש), שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר לִפְסֹק הֲלָכוֹת לְמַעֲשֶׂה בְּלִי לֵידַע פְּרָטֵי וְטַעֲמֵי הַהֲלָכוֹת וידיעת פרטי ההלכות והבנה ועיון בטעמי ההלכות (לצורך המעשה) מחייבת לימוד מתוך עיון והבנה והשגה, כִּדְאִיתָא כפי שמובא בָּרִאשׁוֹנִים[18].

וְהִנֵּה לְפִי בֵּאוּר זֶה שהחיבור והאיחוד בין תלמוד למעשה הוא שהמעשה פועל בתלמוד שיהיה מתוך ביטול, והתלמוד פועל במעשה כי התלמוד מכוון ומנחה את המעשה הֲרֵי עִנְיָן הַמַּעֲשֶׂה הוּא מְחוּץ לָאָדָם עצמו כי כוח המעשה הוא לבוש חיצוני של נפש האדם, בשונה מכוח השכל שעל ידו הוא הלימוד שהוא כוח פנימי וחלק מהאדם עצמו, אָמְנָם בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֶשְׁנָם ב׳ הָעִנְיָנִים בָּאָדָם עַצְמוֹ, הַיְינוּ בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁלּוֹ, סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה[19] תיקנו חכמים להזכיר את הגאולה ממצרים ולברך "גאל ישראל" סמוך לתפילת שמונה

1 דְּתַלְמוּד (אוֹ לְמוּד) וּמַעֲשֶׂה, דְּאִיפְּלִיגוּ בַּגְּמָרָא[11]
2 אִי תַּלְמוּד גָּדוֹל אוֹ מַעֲשֶׂה גָּדוֹל. דִּיהוּדָה גָּבַר
3 בְּאֶחָיו[12], וְהוּא הַמֶּלֶךְ שֶׁעִקַּר עִנְיָנוֹ הוּא לִפְסֹק
4 אֵיךְ יִהְיֶה הַמַּעֲשֶׂה בְּפֹעַל. וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל דָּוִד
5 דִּכְתִיב בֵּיהּ וְעַבְדִּי דָּוִד דַּיְיקָא, דְּעִנְיָן הָעַבְדּוּת
6 שַׁיָּךְ לְמַעֲשֶׂה בְּפֹעַל דַּיְקָא[13]. וְיוֹסֵף עִנְיָנוֹ הוּא
7 תַּלְמוּד, שֶׁהֲרֵי עִנְיָן הַתַּלְמוּד הוּא בְּאֹפֶן שֶׁל
8 לְאַפָּשָׁא לָהּ[14] שֶׁמּוֹסִיף עַל־יְדֵי לִמּוּד בַּהֲבָנָה
9 וְהַשָּׂגָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה[15],
10 וְכֵן זֶהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל אֶפְרַיִם, שֶׁהֲרֵי אֶפְרַיִם הוּא
11 מִלְּשׁוֹן הִפְרַנִי גו׳[16], רְבוּי וְהוֹסָפָה. וְהִנֵּה תַּכְלִית
12 הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁשְּׁנֵיהֶם יִתְאַחֲדוּ, וְהַיְנוּ שֶׁתִּהְיֶה
13 פְּעֻלַּת הַתַּלְמוּד בַּמַּעֲשֶׂה, וּפְעֻלַּת הַמַּעֲשֶׂה
14 בַּתַּלְמוּד. דִּפְעֻלַּת הַמַּעֲשֶׂה בַּתַּלְמוּד מוּבָנָת עַל־
15 פִּי הַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו[17], דְּכַאֲשֶׁר הַלּוֹמֵד
16 תּוֹרָה יוֹדֵעַ שֶׁהַמַּעֲשֶׂה בְּפֹעַל יִהְיֶה תָּלוּי בְּלִמּוּדוֹ,
17 הֲרֵי אָז הוּא בָּטֵל לְגַמְרֵי וּמְכַוֵּן אֶל אֲמִתַּת
18 הַהֲלָכָה, מִשּׁוּם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה. וְעַל־
19 דֶּרֶךְ־זֶה לְאִידָךְ גִּיסָא הַתַּלְמוּד פּוֹעֵל בַּמַּעֲשֶׂה,
20 וְהַיְנוּ לֹא רַק מַה שֶּׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת יְדִיעַת הַהֲלָכוֹת
21 עַל מְנָת לֵידַע אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן וְאֵלֶּה
22 אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת גַּם עִנְיָן
23 שֶׁל לִמּוּד בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה כו׳ (בְּאֹפֶן שֶׁל לְאַפָּשָׁא
24 לָהּ), שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר לִפְסֹק הֲלָכוֹת לְמַעֲשֶׂה בְּלִי
25 לֵידַע פְּרָטֵי וְטַעֲמֵי הַהֲלָכוֹת, כִּדְאִיתָא
26 בָּרִאשׁוֹנִים[18].
27 וְהִנֵּה לְפִי בֵּאוּר זֶה הֲרֵי עִנְיָן הַמַּעֲשֶׂה הוּא
28 מְחוּץ לָאָדָם, אָמְנָם בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֶשְׁנָם
29 ב׳ הָעִנְיָנִים בָּאָדָם עַצְמוֹ, הַיְינוּ בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה
30 שֶׁלּוֹ, סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה[19], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן יוֹסֵף

42 כלומר שהלימוד איננו לשם עיון מופשט אלא על מנת להגיע לידי מסקנה

דוד (הא׳ והב׳) תרצ"ט (תש"ח). תשמ"ו. ועוד. וראה לקו"ש חלק כה ע׳ 258 ואילך. 11) קידושין מ, ב. ב"ק יז, א. 12) דה"א ה, ב. 13) ראה ד"ה ויגש וד"ה ועבדי דוד שם. לקו"ש שם ס"ח. וש"נ. 14) ראה זח"א יב, ב. 15) ראה תו"א פרשתנו מד, א. תו"ח שם צג, ב. ד"ה ועבדי דוד תשמ"ו פ"ב. 16) מקץ מא, נב. 17) ע׳ שצ ואילך. ע׳ תכא. 18) תשובות הרא"ש כלל לא ס"ט. הובא בקו"א להל׳ ת"ת לאדה"ז רפ"ב. 19) ברכות ד, ב.

ביאור בדרך אפשר

עשרה ובכך לסמוך גאולה לתפילה **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן יוֹסֵף וִיהוּדָה**[20] כמבואר בזוהר ובחסידות שיוסף הוא בחינת גאולה, ויהודה הוא בחינת תפילה ואם כן כאשר היה ״ויגש אליו יהודה״ הייתה זו סמיכת והתקרבות גאולה ותפילה, **שֶׁיֵּשְׁנוֹ עִנְיַן הַתְּפִלָּה, תְּפִלַּת הָעֲמִידָה** תפילת שמונה־עשרה, **שֶׁתְּפִלָּה זוֹ הִיא בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל**[21] ובה האדם חייב לעמוד ללא תנועה וגם מבחינה רוחנית, בתפילת שמונה עשרה האדם מגיע לתכלית הביטול לקדוש־ברוך־הוא (ומבואר שהיא כנגד עולם האצילות), **שֶׁזֶּהוּ** הביטול הוא **עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדָה**[20], **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ**[22] ששמו ״יהודה״ ניתן לו על ידי אימו לאה שאמרה **הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת ה׳ גוֹ׳ וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת, שֶׁעַל־יְדֵי הַהוֹדָאָה (אוֹדֶה)** כאשר אדם לא פועל על פי שכלו והבנתו האישיים אלא מבטל את דעתו בפני דעתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא **בָּאִים לַעֲמִידָה וּבִטּוּל (וַתַּעֲמֹד), וְלִפְנֵי־זֶה** כהקדמה לתפילה **יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַגְּאֻלָּה, שֶׁזֶּה שַׁיָּךְ לְיוֹסֵף**[20] **וְהוֹסָפָה, שֶׁהֲרֵי גְּאֻלָּה הִיא עִנְיַן שֶׁל הוֹסָפָה** וחידוש לעומת המצב הקודם שהיה מצב של גלות והגבלה, **וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר הַגְּאֻלָּה הִיא בְּאֹפֶן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי**[23] כמבואר במאמרי חסידות רבים על פסוק זה, יש פדייה (גאולה) באמצעות קרב ומלחמה בה הצד המנצח גובר על הצד שכנגד ופודה עצמו ממנו ויש פדייה בשלום, **שֶׁאֵין מְציאוּת שֶׁל קְרָב אֶלָּא הַגְּאֻלָּה** והפדייה **הִיא בְּשָׁלוֹם** והצד שכנגד משלים בשלום ומרצון, **וְזֶהוּ עִנְיַן סְמִיכַת גְּאֻלָּה לְתְפִלָּה, דְּהַיְנוּ יִחוּד וְחִבּוּר יְהוּדָה וְיוֹסֵף, שֶׁב׳ הָעִנְיָנִים דְּתַלְמוּד וּמַעֲשֶׂה, גְּאוּלָה וּתְפִלָּה, הֵם סְמוּכִים זֶה לָזֶה**

ביאור בדרך אפשר

כך שאינם רק קרובים זה לזה אלא למרות השוני וההבדלים ביניהם, מתחברים זה עם זה **וּמִתְאַחֲדִים יַחַד. וְזֶהוּ עִנְיַן הַיִּחוּד** בין יהודה ליוסף והחיבור בין מלכות יהודה ומלכות אפרים **שֶׁיִּהְיֶה לָעָתִיד**, שיהפכו להיות ממלכה אחת תחת מלכות יהודה **וְדָוִד עַבְדִּי** שהוא משבט יהודה **נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם.**

1 יְהוּדָה[20], שֶׁיֵּשְׁנוֹ עִנְיַן הַתְּפִלָּה, תְּפִלַּת הָעֲמִידָה,
2 שֶׁתְּפִלָּה זוֹ הִיא בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל[21], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ
3 שֶׁל יְהוּדָה[20], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ[22] הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת
4 ה׳ גוֹ׳ וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת, שֶׁעַל־יְדֵי הַהוֹדָאָה (אוֹדֶה)
5 בָּאִים לַעֲמִידָה וּבִטּוּל (וַתַּעֲמֹד), וְלִפְנֵי־זֶה יֶשְׁנוֹ
6 עִנְיַן הַגְּאֻלָּה, שֶׁזֶּה שַׁיָּךְ לְיוֹסֵף[20] וְהוֹסָפָה, שֶׁהֲרֵי
7 גְּאֻלָּה הִיא עִנְיַן שֶׁל הוֹסָפָה, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר
8 הַגְּאֻלָּה הִיא בְּאֹפֶן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב
9 לִי[23], שֶׁאֵין מְצִיאוּת שֶׁל קְרָב אֶלָּא הַגְּאֻלָּה הִיא
10 בְּשָׁלוֹם, וְזֶהוּ עִנְיַן סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, דְּהַיְנוּ
11 יִחוּד וְחִבּוּר יְהוּדָה וְיוֹסֵף, שֶׁב׳ הָעִנְיָנִים דְּתַלְמוּד
12 וּמַעֲשֶׂה, גְּאוּלָה וּתְפִלָּה, הֵם סְמוּכִים זֶה לָזֶה
13 וּמִתְאַחֲדִים יַחַד. וְזֶהוּ עִנְיַן הַיִּחוּד שֶׁיִּהְיֶה
14 לָעָתִיד, וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם.
15 **אָמְנָם** עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין בִּכְלָלוּת תֹּכֶן הַסִּפּוּר
16 דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שֶׁמְּסֻפָּר בַּכָּתוּב
17 כָּל דִּבְרֵי יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שֶׁאָמַר לוֹ[1] יְדַבֶּר נָא
18 עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדוֹנִי, וּפֵרַשׁ רַשִׁ״י יִכָּנְסוּ דְּבָרֵי
19 בְּאָזְנֶךָ, וְאַחַר־כָּךְ סִפֵּר אֶת כָּל פְּרָטֵי הַמְּאֹרָעוֹת
20 שֶׁאֵרְעוּ אוֹתָם עַד אָז. וְלִכְאוֹרָה מַדּוּעַ הֶאֱרִיךְ
21 הַכָּתוּב בְּכָל פְּרָטֵי הַדְּבָרִים. וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין,
22 דִּלְאַחַר דִּבְרֵי יְהוּדָה כְּתִיב[24] וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף
23 לְהִתְאַפֵּק וְגוֹ׳, וּמַשְׁמַע שֶׁזֶּה הָיָה תּוֹצָאָה מִדִּבְרֵי
24 יְהוּדָה, וְלִכְאוֹרָה הֲרֵי רֹב מַה שֶׁסִּפֵּר יְהוּדָה
25 לְיוֹסֵף יָדַע יוֹסֵף מִקֹּדֶם, שֶׁהֲרֵי בִּרֹּב דְּבָרָיו חָזַר
26 עַל מַה שֶׁאֵרַע מִקֹּדֶם, וְאִם כֵּן אֵיךְ גָּרַם זֶה שִׁנּוּי
27 גָּדוֹל כָּל כָּךְ בְּיוֹסֵף שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק
28 וְכוּ׳.
29 **אַךְ** הָעִנְיָן הוּא, כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בְּ׳תּוֹרַת חַיִּים׳ פָּרָשָׁתֵנוּ[25], דְּהַחִדּוּשׁ בְּדִבְרֵי
30 יְהוּדָה הָיָה שֶׁעַל־יְדֵי דְּבָרָיו הֶעֱלָה אֶת כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁדִּבֵּר אוֹדוֹתָם
31 וּתְפִלָּה, הֵם סְמוּכִים זֶה לָזֶה
32 הַצַּד הַמְנַצֵּחַ גּוֹבֵר עַל הַצַּד שֶׁכְּנֶגְדּוֹ
33 וּפוֹדֶה עַצְמוֹ מִמֶּנּוּ וְיֵשׁ פְּדִיָּיה בְּשָׁלוֹם,
34 שֶׁאֵין מְצִיאוּת שֶׁל קְרָב אֶלָּא
35 הַגְּאֻלָּה וְהַפְּדִיָּיה הִיא בְּשָׁלוֹם
36 וְהַצַּד שֶׁכְּנֶגְדּוֹ מְשַׁלִּים בְּשָׁלוֹם וּמִרָּצוֹן,
37 וְזֶהוּ עִנְיַן סְמִיכַת גְּאֻלָּה
38 לִתְפִלָּה, דְּהַיְנוּ יִחוּד וְחִבּוּר
39 יְהוּדָה וְיוֹסֵף, שֶׁב׳ הָעִנְיָנִים
40 דְּתַלְמוּד וּמַעֲשֶׂה, גְּאוּלָה
41 וּתְפִלָּה, הֵם סְמוּכִים זֶה לָזֶה
42 זה שאינם רק קרובים זה לזה אלא למרות השוני וההבדלים ביניהם, מתחברים
43 זה עם זה **וּמִתְאַחֲדִים יַחַד. וְזֶהוּ עִנְיַן הַיִּחוּד** בין יהודה ליוסף
44 והחיבור בין מלכות יהודה ומלכות אפרים **שֶׁיִּהְיֶה לָעָתִיד**, שיהפכו להיות
45 ממלכה אחת תחת מלכות יהודה **וְדָוִד עַבְדִּי** שהוא משבט יהודה **נָשִׂיא**
46 **לָהֶם לְעוֹלָם.**
47 **אָמְנָם** עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין
48 **בִּכְלָלוּת תֹּכֶן הַסִּפּוּר דְּהַגָּשַׁת**
49 **יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שֶׁמְּסֻפָּר בַּכָּתוּב**
50 **כָּל דִּבְרֵי יְהוּדָה לְיוֹסֵף,**
51 **שֶׁאָמַר לוֹ**[1] יהודה ליוסף **יְדַבֶּר נָא**
52 **עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדוֹנִי,**
53 **וּפֵרַשׁ רַשִׁ״י יִכָּנְסוּ דְּבָרֵי**
54 **בְּאָזְנֶךָ, וְאַחַר־כָּךְ סִפֵּר אֶת כָּל**
55 **פְּרָטֵי הַמְּאֹרָעוֹת שֶׁאֵרְעוּ**
56 **אוֹתָם עַד אָז. וְלִכְאוֹרָה מַדּוּעַ**
57 **הֶאֱרִיךְ הַכָּתוּב בְּכָל פְּרָטֵי**
58 **הַדְּבָרִים** ופירט גם כיצד ניגש יהודה
59 ליוסף וכיצד בדיוק דיבר אליו וגם את
60 כל מה שאמר לו?. **וְעוֹד צָרִיךְ**
61 **לְהָבִין, דִּלְאַחַר דִּבְרֵי יְהוּדָה**
62 **כְּתִיב**[24] **וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף**
63 **לְהִתְאַפֵּק וְגוֹ׳** ובהמשך התוודע
64 יוסף לאחיו, **וּמַשְׁמַע שֶׁזֶּה הָיָה**
65 **תּוֹצָאָה מִדִּבְרֵי יְהוּדָה,**
66 **וְלִכְאוֹרָה הֲרֵי רֹב** הדברים **מַה**
67 **שֶׁסִּפֵּר יְהוּדָה לְיוֹסֵף** כעת, לאחר
68 שניגש אליו **יָדַע יוֹסֵף מִקֹּדֶם,**
69 **שֶׁהֲרֵי בִּרֹּב דְּבָרָיו חָזַר עַל מַה**
70 **שֶׁאֵרַע מִקֹּדֶם, וְאִם כֵּן אֵיךְ**
71 **גָּרַם זֶה** החזרה על הדברים כעת
72 **שִׁנּוּי גָּדוֹל כָּל כָּךְ בְּיוֹסֵף שֶׁלֹּא**
73 **הָיָה יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק וְכוּ׳** ועד
74 כדי כך שבגלל זה התוודע יוסף לאחיו?
75 **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כַּמְּבֹאָר**
76 **בַּאֲרֻכָּה בְּ׳תּוֹרַת חַיִּים׳** לאדמו״ר
77 האמצעי **פָּרָשָׁתֵנוּ**[25], **דְּהַחִדּוּשׁ**
78 **בְּדִבְרֵי יְהוּדָה הָיָה שֶׁעַל־יְדֵי**

---

20) זהר פרשתנו רה, ב. ד״ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ״ט. ד״ה ויגש תרס״ו. תרס״ח (בהמשך תרס״ו). ועוד. 21) ראה שבת י, א. טושו״ע (ואדה״ז) או״ח סו״ס צה. ברכות לג, רע״א. וראה אוה״ת יתרו ע׳ ב׳תרפט. בהעלותך ע׳ שס. סה״מ תרנ״ד ע׳ קסב ואילך. תרס״ו ס״ע תקצ. סה״מ קונטרסים ח״א קסז, א. ובכ״מ. 22) ויצא כט, לה. 23) זהר פרשתנו רה, ב. ד״ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ״ט. ד״ה ויגש תרס״ו, תרס״ח (בהמשך תרס״ו). ועוד. 24) פרשתנו מה, א. 25) פ״י (צג,

ביאור בדרך אפשר

דְּבָרָיו כעת באזני יוסף **הֲעֵלָה** יהודה **אֶת כָּל הָעִנְיָנִים** והמאורעות **שֶׁדִּבֵּר אוֹדוֹתָם לְדַרְגָּתוֹ, וְהַיְנוּ** שאמנם רוב הדברים כבר היו ידועים ליוסף קודם לכן אבל בדברי יהודה כעת התחדש **שֶׁפָּעַל בְּרוּר וְזִכּוּךְ בְּכָל פְּרָטִים אֵלּוּ, וְהֲעֵלָה אוֹתָם לְשָׁרְשָׁם וּמְקוֹרָם. דְּהִנֵּה יְהוּדָה הִזְכִּיר בִּדְבָרָיו אוֹדוֹת מְכִירַת יוֹסֵף שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוּת** ובגלוי **הָיָה זֶה דָּבָר בִּלְתִּי רָצוּי, וְעַד שֶׁזֶּה פָּעַל יְרִידָה אֲפִלּוּ בִּיהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26] **וַיֵּרֶד יְהוּדָה גוֹ׳ שֶׁהוֹרִידוּהוּ** אחיו **מִגְּדֻלָּתוֹ** (**כִּי** אחיו **טָעֲנוּ שֶׁמְּכִירַת יוֹסֵף הָיְתָה בְּאַשְׁמָתוֹ מֵחֲמַת שֶׁלֹּא מִחָה בָּהֶם**). וכפירוש רש״י על הפסוק ״וירד יהודה״: ״שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך״). **אָמְנָם עַל־יְדֵי שֶׁדִּבֵּר יְהוּדָה בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ** כעת באזני יוסף, **הֲעֵלָה אוֹתָם לְשָׁרְשָׁם וּמְקוֹרָם** והביא לידי גילוי את שורשם ומקורם **שֶׁשָּׁם הֲרֵי הֵם עִנְיָנִים נַעֲלִים** ורק כפי שירדו ונשתלשלו למטה הם דברים בלתי רצויים. **וְלָכֵן דַּוְקָא אָז** לאחר שיהודה גילה את הדברים כפי שהם בשורשם ומקורם **נִתְגַּלָּה שֶׁמְּכִירַת יוֹסֵף הָיְתָה דָּבָר נַעֲלֶה** (ומשלב זה ואילך, התגלה גם כאן למטה שבעצם מכירת יוסף היתה דבר חיובי ונעלה), **כְּמוֹ שֶׁאָמַר יוֹסֵף**[27] שאמנם בחיצוניות ובגלוי מכירתו היה דבר בלתי רצוי ולכן כאשר יוסף התוודע לאחיו ״נבהלו מפניו״, אבל ״אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה״ - **כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם וְגוֹ׳ וַיְשִׁמֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וְגוֹ׳** וכעת מתברר שהכול היה לטובה גם בגלוי. ודבר זה נפעל על ידי החיבור בין יהודה ליוסף (״ויגש אליו יהודה״) **כִּי** אמנם באופן כללי מעלתו של יוסף גדולה ממעלתו של יהודה, בכל זאת **דַּוְקָא יְהוּדָה** מלשון הודאה **מֵחֲמַת מַעֲלַת הַבִּטּוּל שֶׁלּוֹ, יָכוֹל לִפְעֹל גִּלּוּי עִנְיָן זֶה**

לְדַרְגָּתוֹ, וְהַיְנוּ שֶׁפָּעַל בְּרוּר וְזִכּוּךְ בְּכָל פְּרָטִים אֵלּוּ, וְהֲעֵלָה אוֹתָם לְשָׁרְשָׁם וּמְקוֹרָם. דְּהִנֵּה יְהוּדָה הִזְכִּיר בִּדְבָרָיו אוֹדוֹת מְכִירַת יוֹסֵף שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוּת הָיָה זֶה דָּבָר בִּלְתִּי רָצוּי, וְעַד שֶׁזֶּה פָּעַל יְרִידָה אֲפִלּוּ בִּיהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[26] **וַיֵּרֶד יְהוּדָה גוֹ׳ שֶׁהוֹרִידוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ (כִּי טָעֲנוּ שֶׁמְּכִירַת יוֹסֵף הָיְתָה בְּאַשְׁמָתוֹ מֵחֲמַת שֶׁלֹּא מִחָה בָּהֶם). אָמְנָם עַל־יְדֵי שֶׁדִּבֵּר יְהוּדָה בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, הֲעֵלָה אוֹתָם לְשָׁרְשָׁם וּמְקוֹרָם שֶׁשָּׁם הֲרֵי הֵם עִנְיָנִים נַעֲלִים. וְלָכֵן דַּוְקָא אָז נִתְגַּלָּה שֶׁמְּכִירַת יוֹסֵף הָיְתָה דָּבָר נַעֲלֶה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יוֹסֵף**[27] **כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם וְגוֹ׳ וַיְשִׁמֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וְגוֹ׳. כִּי דַּוְקָא יְהוּדָה מֵחֲמַת מַעֲלַת הַבִּטּוּל שֶׁלּוֹ, יָכוֹל לִפְעֹל גִּלּוּי עִנְיָן זֶה בְּיוֹסֵף. וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל בְּיוֹסֵף עִנְיָן חָדָשׁ, שֶׁיִּהְיֶה וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְכוּ׳, וְהָיָה אֶצְלוֹ עִנְיַן הַבְּכִיָּה, שֶׁזֶּה בָּא מִמּוֹתְרֵי הַמּוֹחִין, הַיְנוּ שֶׁזֶּה בָּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי כָּזֶה שֶׁאֵין הַמּוֹחִין יְכוֹלִים לִסְבֹּל אוֹתוֹ, וְלָכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק. וְזֶהוּ הַחִדּוּשׁ שֶׁאֲפִלּוּ יוֹסֵף לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק, כִּי אַף שֶׁבִּכְלָל, יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מֵהָאָבוֹת וְהַשְׁבָטִים, וְכַיָּדוּעַ הַבֵּאוּר בָּזֶה**[28] **שֶׁהָאָבוֹת וְהַשְׁבָטִים הָיוּ רוֹעֵי צֹאן כְּדֵי לִהְיוֹת בְּהִתְבּוֹדְדוּת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יוֹסֵף הָיָה בְּכֹחוֹ לִהְיוֹת דָּבוּק בֶּאֱלֹקוּת, בְּעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם בִּהְיוֹתוֹ מִשְׁנֶה לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[29] **עַל מַה שֶּׁאָמַר יַעֲקֹב**[30] **רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי, שֶׁהוּא צַדִּיק הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ,**

ביאור בדרך אפשר

בְּיוֹסֵף מלשון הוספה. **וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל בְּיוֹסֵף** הוספה וגילוי של **עִנְיָן חָדָשׁ** ושינוי מהמצב הקודם שבו יוסף התנכר לאחיו והם לא הכירוהו, אלא **שֶׁיִּהְיֶה וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְכוּ׳** ומעתה לא יגביל ויסתיר את עצמו אלא יתוודע אל אחיו, **וְהָיָה אֶצְלוֹ עִנְיַן הַבְּכִיָּה** שהוא חידוש נוסף, **שֶׁזֶּה** הבכי **בָּא מִמּוֹתְרֵי הַמּוֹחִין, הַיְנוּ שֶׁזֶּה בָּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי כָּזֶה שֶׁאֵין הַמּוֹחִין יְכוֹלִים לִסְבֹּל אוֹתוֹ** ובעוד שבדברים רגילים שהמוח סובל ומכיל, הרגש נשלט ונעצר על ידי המוח, הרי דבר שגדול וחזק מכדי שהמוח יוכל לסבול ולהכיל אותו, יוצא מגדרי המוח הרגילים והופך ל״מותרי מוחין״ וגורם בכי, **וְלָכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל** יוסף **לְהִתְאַפֵּק.**

וְזֶהוּ הַחִדּוּשׁ וההוספה המיוחדת בעניין זה **שֶׁאֲפִלּוּ יוֹסֵף לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק, כִּי אַף שֶׁבִּכְלָל, יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מֵהָאָבוֹת וְהַשְׁבָטִים, וְכַיָּדוּעַ הַבֵּאוּר בָּזֶה**[28] **שֶׁהָאָבוֹת וְהַשְׁבָטִים הָיוּ רוֹעֵי צֹאן כְּדֵי לִהְיוֹת בְּהִתְבּוֹדְדוּת** מענייני העולם וכדי לעסוק במלאכה שאיננה דורשת טרחה יתירה, וזאת על מנת שענייני העולם הזה הגשמי לא יפריעו להם להיות דבוקים באלוקות, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יוֹסֵף הָיָה בְּכֹחוֹ לִהְיוֹת דָּבוּק בֶּאֱלֹקוּת,** ולא רק בדרגות נמוכות באלוקות אלא הדבקות שלו הייתה **בְּעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם בִּהְיוֹתוֹ מִשְׁנֶה לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם** ולמרות שהיו לו טרדות גדולות ביותר בענייני העולם הזה, כל הטרדות לא מנעו ממנו להמשיך להיות דבוק באלוקות בתכלית הדבקות כי האיר בו אור אלוקי נעלה מהעולם כך שהעולם כלל לא נחשב בעיניו וכל ענייני העולם לא פגעו בדביקותו המוחלטת באלוקות. **וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[29] **עַל מַה שֶּׁאָמַר יַעֲקֹב**[30] כאשר בישרו לו שיוסף בחיים - **רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי, שֶׁהוּא צַדִּיק הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, שֶׁזֶּהוּ מֵחֲמַת מַעֲלַת**

ג־ד). פי״ב (צד, ד ואילך). שם בסוף הפרק (צה, ב). וראה סד״ה ויגש במאמרי אדה״ז על פרשיות התורה ע׳ רט. 26) וישב לח, א ובפרש״י. 27) פרשתנו מה, ה; ח. 28) מאמרי אדה״ז — הקצרים ע׳ יט. תקס״ה (ח״א) ע׳ קצב ואילך. תו״ח ויחי (קב, ב ואילך). ד״ה ולא זכר עזר״ת, תפר״ח. ועוד. וראה לקו״ש חלק ל עמוד 225 ס״ד ואילך. חכ״ה ע׳ 197. ע׳ 253 ואילך. 29) ב״ר פצ״ד, ג. תנחומא פרשתנו יא. וראה לקו״ש חלק ל ע׳ 222 ואילך. 30) פרשתנו מה, כח.

ביאור בדרך אפשר

יוֹסֵף עַל יַעֲקֹב האמורה לעיל, שיעקב היה רועה צאן ופרוש מענייני העולם כדי שענייני העולם לא יפריעו לו לדבוק באלוקות, ויוסף היה דבוק באלוקות למרות טרדותיו בענייני העולם. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן,** למרות שיוסף היה נעלה מהשבטים גם קודם לכן **חֲרִי לְאַחַר דִּבְרֵי יְהוּדָה בְּאֹפֶן דְּוַיגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, דְּהַיְנוּ תַּכְלִית הַבִּטּוּל הַנַּ״ל, חֲרִי בִּטּוּל זֶה פָּעַל גִּלּוּי אוֹר נַעֲלֶה כָּל כָּךְ שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִמַּדְרֵגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף** ולמעלה ממה שיוסף בעצמו היה יכול לסבול ולהכיל, **עַד שֶׁלֹּא הָיָה יוֹסֵף יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק** והאור הנעלה התגלה גם כלפי חוץ, אל אחיו, ויתירה מזו - **וְעַד שֶׁהַקּוֹל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה[31], בֵּיתָא דְּאִתְפְּרִיעוּ וְאִתְגַּלְיָין מִינֵּיהּ כָּל נְהוֹרִין כּוּ׳** בית שנפרעו (נפרמו ונפתחו) והתגלו ממנו כל האורות **(כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר עַל הַפָּסוּק[32]),** היינו שהתגלו האורות העליונים שבכל הדרגות **עַד** לשורש ומקור כל האורות - **לְעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.**

וְיהִי־רָצוֹן שֶׁעַל־יְדֵי הַדִּבּוּר בְּכָל עִנְיָנִים אֵלּוּ, נִזְכֶּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לְקִיּוּם הַיִּעוּד שֶׁבַּהַפְטָרָה הַנַּ״ל בְּפֹעַל, הַחִבּוּר דִּיהוּדָה וְאֶפְרַיִם, עַד שֶׁיִּהְיוּ לְאַחָדִים בְּיָדֶךָ[33], וְיִהְיֶה וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם, וּבְשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב, וְתֵכֶף וּמִיַּד מַמָּשׁ.

שֶׁזֶּהוּ מֵחֲמַת מַעֲלַת יוֹסֵף עַל יַעֲקֹב. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, חֲרִי לְאַחַר דִּבְרֵי יְהוּדָה בְּאֹפֶן דְּוַיגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, דְּהַיְנוּ תַּכְלִית הַבִּטּוּל הַנַּ״ל, חֲרִי בִּטּוּל זֶה פָּעַל גִּלּוּי אוֹר נַעֲלֶה כָּל כָּךְ שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִמַּדְרֵגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, עַד שֶׁלֹּא הָיָה יוֹסֵף יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק, וְעַד שֶׁהַקּוֹל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה[31], בֵּיתָא דְּאִתְפְּרִיעוּ וְאִתְגַּלְיָין מִינֵּיהּ כָּל נְהוֹרִין כּוּ׳ (כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר עַל הַפָּסוּק[32]), עַד לְעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְיהִי־רָצוֹן שֶׁעַל־יְדֵי הַדִּבּוּר בְּכָל עִנְיָנִים אֵלּוּ, נִזְכֶּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לְקִיּוּם הַיִּעוּד שֶׁבַּהַפְטָרָה הַנַּ״ל בְּפֹעַל, הַחִבּוּר דִּיהוּדָה וְאֶפְרַיִם, עַד לְוָהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ[33], וְיִהְיֶה וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם, וּבְשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב, וְתֵכֶף וּמִיַּד מַמָּשׁ.

31) שם, טז. 32) פרשתנו רי, א. 33) יחזקאל לז, יז.

המשך ביאור למס׳ פסחים ליום שני עמ׳ ב

אָמַר רָבָא, הָנֵי אִגְּרֵי דִּמְחוֹזָא – אותן קערות בצק שבעיר מחוזא, **הוֹאִיל וּתְדִירִי לְמֵלַשׁ בְּהוּ חֲמִירָא וּמַשְׁחוּ בְּהוּ חֲמִירָא** – מאחר ורגילים תמיד ללוש ולהשחות בהן חמץ, אף הן כְּבֵית שַׁאוֹר שֶׁחִימּוּצוֹ קָשֶׁה דָּמֵי, ואסור להשתמש בהן בפסח.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שהן אסורות, שכן הן כבית שאור ממש.

עונה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא, כֵּיוָן דִּרְוִיחָא שָׁלִיט בְּהוּ אֲוִירָא וְלֹא בָּלְעֵי** – שמא תאמר מאחר שקערות אלו מרווחות הן, נכנס לתוכן אויר ומונע מהם לבלוע ואינן כבית שאור שמלא כולו בשאור, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבא שגם הן כבית שאור, ובולעות מהחמץ גם בצונן.

משנה

שנינו במשנה לעיל (כח.), שחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח, מותר בהנאה, ואילו חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה.

המשנה שלפנינו מבארת את דינם של חמץ השייך לנכרי ומשועבד לישראל לפרעון חובו, ושל חמץ השייך לישראל ומשועבד לנכרי לפרעון חובו, שעבר עליהם הפסח: **נָכְרִי שֶׁהִלְוָה** מעות **אֶת יִשְׂרָאֵל** לפני פסח **עַל חֲמֵצוֹ** – והניח הישראל חמצו בבית הנכרי במשכון, ואמר לנכרי שאם לא יפרע חובו כשיגיע זמן הפרעון, יהא החמץ קנוי לו מעכשיו, **אַחַר הַפֶּסַח,** אם הגיע זמן הפרעון ולא פרע לו הישראל חובו, **מוּתָּר** החמץ **בַּהֲנָאָה,** משום שכאשר לא פרע את חובו, התברר למפרע שמשעה שהגיע החמץ ליד הנכרי, היה זה שלו, וחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח, מותר בהנאה.

וְאִילּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה מעות **אֶת נָכְרִי** לפני פסח, **עַל חֲמֵצוֹ** – והניח הנכרי חמצו בבית הישראל במשכון, ואמר לישראל שאם לא יפרע חובו כשיגיע זמן הפרעון, יהא החמץ שלו מעכשיו, **אַחַר הַפֶּסַח,** אם הגיע זמן הפרעון ולא פרע לו הנכרי חובו, **אָסוּר בַּהֲנָאָה,** משום שכאשר לא פרע את חובו, התברר למפרע שמשעת ההלואה, היה זה של הישראל, וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין גביית בעל חוב מנכסים משועבדים: **אִיתְּמַר, בַּעַל חוֹב** – המלוה מעות לחברו, ושיעבד לו הלוה נכסיו, ואמר למלוה שאם לא יפרע חובו עד זמן מסוים יגבה מהם חובו, והגיע הזמן ולא פרעו, גובה המלוה את חובו מנכסי הלוה המשועבדים לו, **אַבָּיֵי אָמַר, לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה** – בגביה זו שגובה המלוה כעת בחובו, מתגלה הדבר שכבר משעת ההלואה היו נכסים אלו שלו, **וְרָבָא אָמַר, מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה** – המלוה קונה את הנכסים רק משעה שגובה אותם, ואין נכסים אלו שלו משעת ההלואה.

הגמרא מבארת באלו מקרים נחלקו אביי ורבא ובאלו מקרים מודים זה לזה: **כָּל הֵיכָא דְּאַקְדִּישׁ** – כאשר הקדיש הלוה נכסיו המשועבדים קודם שהגיע זמן הפרעון, **וְזַבֵּין** – או מכר הלוה נכסיו המשועבדים קודם זמן הפרעון, **כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – הכל מודים שאין מכירתו מכירה ואין הקדישו הקדש, משום שאף רבא הסובר שהמלוה קונה את הנכסים רק בשעת הגביה, ועד אז היו ברשות הלוה, מודה שהואיל ובזמן המכירה היו הנכסים ממושכנים למלוה, אינם ברשות הלוה למוכרם או להקדישם, ומחמת כן סוברים **דְּאָתֵי מַלְוֶה וְטָרִיף** – שיכול המלוה לבוא ולטרוף את הנכסים מהלקוחות ללא תמורה,

בס"ד. יום ג' פ' ויגש, ט' טבת, ה'תשי"ד.

– בעת ניחום אבלים אצל האדמו"ר יהודא ארי' פערלאָוו מנאָוואָמינסק שליט"א* –

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א התענין אודות סיבת פטירתה, מספר שנותי' וקורות ימי חיי', וכשהזכירו (במענה לשאלתו) שהתיישבה באמריקא לפני שלושים שנה (בגלל הפוגרומים כו' שהיו במקום מגוריהם מעבר לים) – נענה כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר:

באותה תקופה הי' עדיין המצב מעבר לים כבשנים כתיקונם (לפי־ערך), ואף על פי כן, היו כמה וכמה מבני ישראל שנסעו משם, ובסופו של דבר התברר שנסיעתם היתה עבורם – כלשון הכתוב בפרשת השבוע[1] – "לפליטה גדולה".

ואחרי כן אמר:

בהקשר לכך יש להדגיש את מעלתם של אותם יהודים שהתיישבו באמריקא באותה תקופה, והצליחו לנהל אורח־חיים הראוי ליהודים שומרי תורה ומצוות, יראים ושלמים.

ועל דרך שמצינו בזוהר[2] בנוגע למעלתה של שרה אמנו, ש"אתת שרה ונחתת וסלקת כו'". ועל דרך זה בנדון דידן, שלמרות ש"נחתת" לאמריקא בתקופה זו, מכל מקום, "סלקת" באופן הראוי, שזהו בודאי עילוי גדול.

ואחרי כן אמר:

בנוגע לפטירתה של רחל אמנו [שהיא רגל הרביעי שבמרכבה, כמובא גם להלכה[3] בנוגע לכתיבת גט בחודש אייר, שיש לכתוב "אייר" בב' יודי"ן, וסימנך: ראשי תיבות אברהם יצחק יעקב רחל, ד' רגלי המרכבה] – איתא בזוהר[4] ש"כד יעקב מסתכל ביוסף הוה אשתלים בנפשי' כאילו חמא לאמי' דיוסף, דשפירו דיוסף דמי לשפירו דרחל, והוה דמי בגרמי' כמה דלא אעבר עלי' צערא כו'", ומזה מובן שגם על הצער שבפטירתה של רחל התנחם יעקב בבנה יוסף, וכמבואר בדרושי חסידות[5] שזהו מצד השייכות המיוחדת שבין יעקב ליוסף, כמו שנאמר[6] "אלה תולדות יעקב יוסף", "שכל תולדות דיעקב בא לגילוי על ידי יוסף דוקא (שהי' "המשביר לכל עם הארץ"[7]). . כמו שהי' גילוי אור שפעו על ידי רחל בחיי' ממש כו'".

*

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א האם יש ספרים של חידושי תורה מאביו[8], והשיב, שיש רק בכתב־יד, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כדאי ונכון ביותר שישתדלו להדפיס את הדברים[9], שעל ידי זה נמשכים ומתגלים דברי־תורתו בעולם, שכן, בשעתם נאמרו הדברים רק לאותם יהודים שהיו נוכחים בבית־המדרש שלו, ועל כל פנים ליהודים ששייכים לד' אמות של תורה ותפלה, ואילו על ידי ההדפסה, נמשכים ומתגלים הדברים בכללות העולם.

---

*) אחר פטירת זוגתו מרת אסתר רייזל ע"ה – נפטרה ד' טבת תשי"ד.

1) ויגש מה, ז.
2) ח"א קכב, ב.
3) ב"ש לאה"ע סקכ"ו ס"כ.
4) ח"א רטז, ב.
5) ביאוה"ז לאדהאמ"צ ויחי ל, ב. ובכ"מ.
6) וישב לז, ב.
7) מקץ מב, ו.
8) ר' יעקב – האדמו"ר הזקן מנאָוואָמינסק.
9) יש לציין שבשנת תשכ"ד נדפס הספר "שופרא דיעקב" להנ"ל (המו"ל).

ולהעיר גם ממאמר רבותינו ז״ל[10] ״בשעת המכניסין פזר, בשעת המפזרים כנס״ — שבעבר היו זמנים שבהם היתה נתינת־מקום להנהגה ד״כנס״ (לאחוז במידת הענוה[11]), מה שאין כן בימינו אלה צריכה להיות ההנהגה באופן ד״פזר״ דוקא.

ויש להוסיף, שבכגון־דא, הרי, גם אפילו אם ישנו ציווי שלא להדפיס — יש סברא שלא לקיים הציווי... ולהדפיס הדברים!

ואין לחשוש מזה שישתמשו וילמדו רק בחלק מהספרים הנדפסים, שכן, כדאי להדפיס אפילו אלף ספרים כדי שישתמשו וילמדו בעשרה מהם בלבד (על דרך שכותבים כמה מהמחברים בהקדמתם לספריהם).

אחרי כן התענין כ״ק אדמו״ר שליט״א אצל האדמו״ר מנאָוואָמינסק שליט״א אודות ספרי חידושי־תורה משלו, וכשהשיב שחיבר הספרים ״קול יהודה״ ו״לב ארי״, אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א, שישמח לקחת[12] את ספריו[13], והוסיף — בהמשך להנ״ל — בחיוך, שהספרים שיגיעו לידו בודאי יבואו לשימוש... ולכן מוטב שיגיעו לידו משישארו מיותרים ללא תועלת.

*

ג. כ״ק אדמו״ר שליט״א: בנוסח דניחום אבלים אומרים ״המקום ינחם כו׳״. וצריך להבין מהו הטעם שמכל השמות והתוארים שבהם נקרא הקב״ה, מדייקים — בנוגע לענין הנחמה — השם ״מקום״, ולא אומרים ״השם ית׳ (וכיוצא בזה) ינחם״?

ויש לומר הביאור בזה:

כאשר מבקשים מהקב״ה דבר מסוים, צריכה הבקשה להיות באופן המתאים להדבר המבוקש. ולדוגמא: כשמבקשים ״חננו מאתך חכמה בינה ודעת״, משבחים את הקב״ה בענין החכמה, ״אתה חונן לאדם דעת . . ברוך אתה ה׳ חונן הדעת״, שעל ידי זה תהי׳ ההתלבשות בספירת החכמה, שעל ידה יומשך ענין החכמה למטה. ועל דרך זה בנוגע לענין החסד, וכיוצא־בזה[14].

ובנוגע לענינו: כשמבקשים מהקב״ה על ענין הנחמה, שלילת וביטול הצער כו׳, צריכים להמשיך זה מדרגא כזו שבה תופס מקום הצער של האבלים על הפטירה — שענין זה שייך מצד דרגת האלוקות השייכת לעולמות, שבדרגא זו תופס מקום הצער של האבלים בעולם למטה, ובמילא מודגש הצורך בענין הנחמה, מה שאין כן מצד דרגת האלוקות שלמעלה מעולמות, ייתכן שלא יומשך ח״ו ענין הנחמה, משום שאין מקום לצער על הפטירה, בגלל המעלה והטובה שבדבר ביחס להנשמה.

ולכן מדייקים לומר ״המקום ינחם כו׳״ — כי, השם ״מקום״, כפי שנתפרש במדרש[15] ״שהוא מקומו של עולם״, מורה על דרגת האלוקות השייכת לעולמות, שגדרם הוא זמן ומקום[16], וכיון שבדרגא זו תופס מקום הצער של האבלים בעולם למטה, לכן מבקשים שמשם דוקא יומשך ענין הנחמה.

---

10) ברכות סג, א.

11) פרש״י שם.

12) הגבאי של האדמו״ר מנאָוואָמינסק הפטיר שקיחה צ״ל בכסף, וכ״ק אדמו״ר שליט״א הביט עליו במבט של פליאה, והמשיך בדבריו.

אח״כ, כשהלכו מהחדר שישבו האבלים לביהמ״ד לתפלת ערבית, פנה כ״ק אדמו״ר שליט״א להגבאי הנ״ל, ואמר לו: הזכרתם קודם שקיחה היא בכסף. — בודאי ידוע לכם שענין זה נאמר בעפרון, ועל זה קיבל אח״כ ״פסק״... שנחסר משמו אות וא״ו: ״עפרן״, ״חסר וא״ו״ (פרש״י חיי שרה כג, טז).

הגבאי הנ״ל, שהצטער והתחרט על הערתו — נגש אח״כ לכ״ק אדמו״ר שליט״א (בצאתו מהבית) וביקש מחילה. כ״ק אדמו״ר שליט״א שאלו לשמו ושם אמו כו׳, ואז המתיק את המאורע ולימד עליו זכות, באמרו: זוהי המעלה של יהודי, שכאשר יש לו הזדמנות להזכיר משהו מהגמרא, אינו מתאפק ומתערב באמצע הדברים כדי להזכיר דברי הגמרא, כבנדו״ד, שרצה להזכיר את דברי הגמרא בריש קידושין שקיחה היא בכסף.

13) ראה מכתב י״ז שבט שנה זו (אגרות-קודש ח״ח ע׳ קע): ״מאשר הנני קבלת . . שני הספרים לב ארי׳ החדש ח״א וח״ב. ות״ח ת״ח על תשורתו יקרה זו כו׳״.

14) ראה סהמ״צ להצ״צ שרש מצות התפלה פ״ח ואילך.

15) ב״ר פס״ח, ט.

16) ראה תניא שעהיוה״א פ״ז. לקו״ת ברכה צח, א. ובכ״מ.

ועל פי זה יש לבאר גם דיוק הלשון ״ברוך המקום״ כהקדמה (גם) לפיסקא ״ברוך הוא שהקב״ה חישב את הקץ״[17]:

ובהקדם ביאור כ״ק מורי וחמי אדמו״ר[18] בפירוש המאמר ״ברוך הוא שהקב״ה חישב את הקץ״ — ״שיש לו ית׳ כביכול תענוג גדול בעבודה זו (עבודת הבירורים שבזמן הגלות), ואם כן הרי ח״ו הי׳ יכול להיות ענין זה בלי קץ וגבול, הנה זהו השבח וההילול, ברוך הוא, שהקב״ה חשב את הקץ לעשות, שיהי׳ קץ וגבול לעבודת הבירורים שבדרך מלחמה בגלות ובשעבוד״.

ויש להוסיף, שזוהי גם ההקדמה ד״ברוך המקום״ דייקא — כי, זה שהקב״ה ״חשב את הקץ לעשות״, שיהי׳ קץ וגבול לעבודה דזמן הגלות, הוא מצד דרגת האלוקות השייכת לעולמות (״מקום״), ששם תופס מקום הצער דקושי השעבוד של בני ישראל, ובגלל זה מוותר הקב״ה, כביכול, על התענוג שיש לו מצד עצמו (בדרגת האלוקות שלמעלה מעולמות) בעבודה דזמן הגלות (על דרך האמור לעיל שבדרגת האלוקות השייכת לעולמות תופס מקום הצער של האבלים, ומשם דוקא נמשך ענין הנחמה).

ד. האדמו״ר מנאָוואָמינסק שליט״א: אולי יש לבאר השייכות ד״המקום״ לניחום אבלים, משום שרגש הצער והאבלות הוא בגלל שבפטירתו של אדם נוצר מקום חלל (כיון שנשאר ריק המקום בעולם שאותו הי׳ ממלא במשך שנות חייו), ולכן מבקשים ״המקום ינחם כו׳״ — שהנחמה תהי׳ ממקומו של הקב״ה (״המקום״), ששם הוא מקור השמחה (היפך הצער והאבלות), כמו שנאמר[19] ״עוז וחדוה במקומו״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ביאור זה תלוי בשינויי הגירסאות בסוגיית הגמרא[20] בפירוש הכתוב[21] ״במסתרים תבכה נפשי״, ״ומי איכא בכי׳ קמי׳ הקב״ה, והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקב״ה, שנאמר[19] הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו, לא קשיא, הא בבתי גואי הא בבתי בראי״:

לגירסת רש״י — ״בבתי גוואי, איכא (בכי׳), דכתיב במסתרים, ובבתי בראי ליכא״ (בכי׳), ומה שנאמר ״עוז וחדוה במקומו״ קאי על ״בתי בראי״, שזוהי הדרגא החיצונית השייכת לעולם (״מקום״, ״מקומו של עולם״). ועל פי זה, אפשר לפרש ״המקום ינחם״ שהבקשה היא שתומשך השמחה מבחינת המקום (״בתי בראי״), ש״עוז וחדוה במקומו״.

מה שאין כן לגירסת ר״ח הרי זה להיפך — ״כי ליכא בכי׳ בבתי גואי, ומקום הנקרא מסתרים בבתי בראי הוא״, ומה שנאמר ״עוז וחדוה במקומו״ קאי על ״בתי גואי״[22]. ויש לומר ההסברה בזה — ש״בבתי בראי״, דרגא חיצונית השייכת גם לזולת, יש מקום לשינויים, ולכן, גם בזמן של שמחה אין זה עדיין שמחה בשלימותה, ורק ״בבתי גוואי״, דרגא פנימית שלמעלה משייכות לזולת, שם השמחה היא בשלימותה. ועל פי זה, לא מתאים הלשון ״המקום ינחם״, כי, הענין ד״עוז וחדוה״ הוא ״במקומו״ דוקא, ״בבתי גואי״, ולא בהדרגא ד״מקום״ (סתם), ״מקומו של עולם״, ״בתי בראי״.

ולכן, מסתבר יותר לומר כנ״ל — שמצד דרגת האלוקות שלמעלה מהעולמות אין מקום לצער על הפטירה (ובפרט על פי האמור ש״בבתי גואי״ הרי זה באופן ד״עוז וחדוה במקומו״), ובמילא, לא תומשך משם ענין הנחמה, ולכן מבקשים ״המקום (דוקא) ינחם כו׳״, שתומשך הנחמה מדרגת האלוקות השייכת לעולמות (״מקום״, ״מקומו של עולם״), ששם תופס מקום הצער על הפטירה (ובפרט על פי האמור ש״בבתי בראי״ יש בכי׳), ולכן נמשך משם ענין הנחמה.

ה. האדמו״ר מנאָוואָמינסק שליט״א: על פי הביאור האמור ש״המקום ינחם״ מורה על דרגת האלוקות השייכת לעולם — צריך להבין הלשון ״ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו״, דלכאורה, ענין הרחמים צריך להיות מדרגת האלוקות שלמעלה מעולמות, למעלה מ״מקום״?

---

17) בהגש״פ.
18) סה״מ תש״ח ע׳ 151.
19) דברי הימים-א טז, כז.
20) חגיגה ה, ב. וראה גם קה״י ערך בתי גואי.
21) ירמי׳ יג, יז.
22) ראה גם מאמרי אדהאמ״צ דברים ח״א ע׳ קל (וש״נ): ״ומ״ש במסתרים תבכה נפשי כו׳ היינו בבתי גואי, לא יתכן, דהא אין עצבות לפני המקום בפנימי׳ רק בהיכלות החיצוניות שנק׳ בתי בראי״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בנוגע לענין הרחמים אכן מדגישים ״ממקומו״ דוקא, בחינה שלמעלה מבחינת ״מקום״ סתם, ״מקומו של עולם״.

וההסברה בזה – על דרך המבואר[23] בפירוש ״ברחמיך הרבים רחם עלינו״, ״ברחמיך״ דייקא, שייתכן מעמד ומצב שאין אדם מרגיש הרחמנות עליו, כיון שמצבו הגשמי הוא כדבעי (שיש לו בני חיי ומזונא רויחא ולא חסר לו מאומה), וגם בנוגע למצבו הרוחני, הרי, ״כל דרך איש ישר בעיניו ודומה לו שכך היא המידה הנכונה כו׳״, אף על פי שהאמת היא שהרחמנות עליו גדולה ביותר, להיותו מיושבי בתי חומר כו׳, שזוהי ירידה גדולה ביותר, מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. ״ולזאת אנו מבקשים . . ואומרים הגם שלפי שכלנו הדל אין אנו מרגישים הרחמנות, מכל מקום, ברחמיך הרבים רחם עלינו״.

ועל דרך זה מבקשים ואומרים ״ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו״ – שגם אם אנו במקומנו נמצאים במעמד ומצב שלא מרגישים את הרחמנות שעלינו, מכל מקום, הוא ית׳, ״ממקומו״ – שמשם נראית גודל הרחמנות עלינו – ״הוא יפן ברחמיו (״ברחמיו״ דייקא) לעמו״.

[בהמשך[24] הדברים אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א, שאין להסתפק בהבנה השכלית (כנראה, על דבר גודל הרחמנות), אלא צריך להיות גם הרגש הלב. וזוהי כללות עבודת האדם – להמשיך ולחבר ההבנה השכלית עם הרגש הלב. אלא, שכדי לפעול זאת, דרושה עבודה קשה, ובשביל זה יש צורך בלימוד החסידות (יחד עם הלימוד בנגלה דתורה), שפועל הרגש דיראת־שמים וכו׳. ומה גם שעל ידי לימוד החסידות, פנימיות התורה, יוצאים מן הגלות אל הגאולה, כדאיתא בזוהר פרשת נשא[25] ש״בהאי חיבורא דילך . . יפקון בי׳ מן גלותא ברחמי״ – שלימות ענין הרחמים].

*

ו. [כשהגיע זמן תפלת ערבית, שאלו את כ״ק אדמו״ר שליט״א אם יישאר לתפלת ערבית, והשיב, שיישאר עם המניין, אבל לא יתפלל ערבית, כדי שלא לשנות את הסדרים שלו (באמרו: ״באַ מיר זיינען אַנדערע סדרים״)].

לאחרי תפלת ערבית, שאל האדמו״ר מנאָוואָמינסק שליט״א אצל כ״ק אדמו״ר שליט״א כיצד נוהג האבל בנוגע לאמירת ענייני תורה שבסדר התפלה, כמו פרק ״איזהו מקומן״, וכיוצא בזה. והשיב כ״ק אדמו״ר שליט״א:

ראיתי בהנהגת כ״ק מורי וחמי אדמו״ר שהי׳ אומר כל ענייני לימוד התורה שבסדר התפלה, כמו פיטום הקטורת, איזהו מקומן, תנא דבי אליהו וכו׳, אלא שאמרם בלחש, וציווה שאחר יאמרם (יסיים) בקול רם[26].

אחד הנוכחים הזכיר שהחתם־סופר[27] כותב לחותנו ר׳ עקיבא איגר חידושי תורה שחידש בימי אבלו. ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א ש״לאונסו שאני״, כיון שאינו יכול להימנע מלהרהר בדברי תורה[28].

*

[בעת הנסיעה חזרה ל־770 הפטיר כ״ק אדמו״ר שליט״א: אה! שלושים שנה באמריקא... ואחרי כן הוסיף אודות האדמו״ר מנאָוואָמינסק: ניכר עליו שהוא ״אַ וואַרעמער איד״.

אחרי כן התענין כ״ק אדמו״ר שליט״א אצל ר׳ שניאור זלמן שי׳ גוראַרי׳ (שנתלווה אל כ״ק אדמו״ר שליט״א בביקור זה[29]) לפשר העובדה שהאדמו״ר מנאָוואָמינסק לבש בגד משי, אם זה רק בימי האבלות.

---

23) לקו״ת פינחס עח, ג. ובכ״מ.

24) קטע זה – נלקח מצירוף דברים מקוטעים שנזכרו בהרשימה, וכאן בא המשך וקשר הענינים ע״פ ההשערה בלבד (המו״ל).

25) קכד, ב – ברע״מ. הובא ונת׳ בתניא אגה״ק סכ״ו.

26) ראה תורת מנחם – מנחם ציון ח״א ע׳ 27. וש״נ.

27) ראה שו״ת חת״ס יו״ד סשמ״ו.

28) ראה תורת מנחם שם ע׳ 101. וש״נ.

29) כן נתלוו אל כ״ק אדמו״ר שליט״א: הרה״ח ר׳ חיים מרדכי אייזיק שי׳ חדקוב; הרה״ח ר׳ שמואל הלוי שי׳ לעוויטין; והנהג, התמים חיים יהודה שי׳ קרינסקי (שע״פ רשימתו מאז נערכה רשימה זו).

והשיב הנ״ל שיש אדמורי״ם שנוהגים ללבוש משי בכל ימות השנה, שבהם אין חשש שעטנז כלל. ובהמשך לזה דובר אודות חיוב ציצית בבגד משי[30].

ר׳ שמואל הלוי שי׳ לעוויטין הזכיר – בקשר לדברי כ״ק אדמו״ר שליט״א בהפירוש ד״המקום כו׳״ – שישנם ב׳ דעות, הא׳, שהמקום המקיף את הגשם נקרא מקום, והב׳, שהמקום הפנוי שבו נכנס הגשם נקרא מקום. ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א שדעת האריז״ל שבחינת מקום הוא המקום פנוי שבו העולמות[31]].

30) ראה גם רמב״ם הל׳ ציצית פ״ג ה״ב. טושו״ע ואדה״ז או״ח ס״ט.

31) ראה סה״מ תרמ״ג ע׳ צד-ה. וש״נ.

המשך ביאור למס׳ פסחים ליום רביעי עמ׳ א

את האוכל בשוגג לשלם קרן וחומש. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, וְכִי מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ לכהן בָּהּ [–בתרומת חמץ בפסח], ומה הפסידו הזר במה שאכלה, והלא היא אסורה עליו בהנאה, ומדוע ישלם. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְרַבִּי עֲקִיבָא, וּמַה הַנָּאָה יֵשׁ לְאוֹכֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה בשוגג בְּשְׁאָר כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, שֶׁמְּשַׁלֵּם עליה לכהן קרן וחומש, והלא היא אסורה עליו באכילה ואין לה ערך ממון. מכך שהוא משלם עליה, מוכח שהתשלומים הם לפי מדה, ועל כן יש לשלמם גם כאשר לא היה לתרומה שאכל כל ערך שהוא. ומעתה, אף מי שאכל תרומת חמץ בפסח האסורה באכילה ובהנאה, משלם לכהן את דמיה.

אָמַר לוֹ רבי עקיבא לרבי יוחנן בן נורי, לֹא תביא ראיה משם לנידוננו, משום שאם אָמַרְתָּ בִּתְרוּמָה טְמֵאָה בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, שהאוכלה משלם עליה לכהן, הרי זה משום שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ לכהן בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה, הלא יֵשׁ לוֹ בָּהּ הֶיתֵּר הַסָּקָה, שהיא ראויה שיסיק בה את תבשילו, ובכך שאכלה הזר הפסיד הנאה זו מהכהן, ועל כן עליו לשלם לו את דמיה כפי שהיא שוה להסקה, האם תֹּאמַר שישלם לכהן גם גַּם זֶה [–באוכל תרומת חמץ בפסח], שֶׁאֵין לוֹ לכהן בָּהּ לֹא הֶיתֵּר אֲכִילָה וְלֹא הֶיתֵּר הַסָּקָה, שהרי היא אסורה גם בהנאה ואין להסיק בה, ואינה שוה לו כלל, ולא הפסיד לו דבר בכך שאכלה. הָא לְמָה אופן זֶה של אוכל תרומת חמץ בפסח דּוֹמֶה, לָאוכל תְּרוּמַת תּוּתִים וַעֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאָה, שֶׁאֵין לוֹ לכהן בָּהּ לֹא הֶיתֵּר אֲכִילָה, לפי שהיא אסורה באכילה, וְלֹא הֶיתֵּר הַסָּקָה, לפי שהיא כמים ואי אפשר להסיק בה, שבאופן זה אכן אינו משלם לכהן דבר.

לדעת רבי עקיבא תשלומי אכילת תרומה בשוגג הם לפי דמים, ולכך אין לשלם אותם אלא כאשר הופסד הכהן, ולא כאשר הזר אכל תרומה שאין לה ערך, כגון תרומת חמץ בפסח או תרומת תותים וענבים שנטמאה. לדעת רבי יוחנן בן נורי, תשלומי אכילת תרומה בשוגג הם לפי מדה, ולכך גם האוכל תרומת חמץ בפסח וגם האוכל תרומת תותים וענבים שנטמאה, משלמים על אכילתם, אף שאכלו תרומה שלא היה לה ערך כלל. נמצא שספק הגמרא, אם האוכל תרומה בשוגג משלם לפי דמים או לפי מדה, שנוי במחלוקת רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי.

המשך דברי הברייתא: כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שישנה מציאות של תרומת חמץ בפסח ועליה דנו אם מתחייבים באכילתה אם לאו, בְּמַפְרִישׁ תְּרוּמָה מטבלו בפסח קודם שהחמיצה ולאחר מכן הֶחְמִיצָה, או במפריש תרומה מחמץ קודם הפסח, שרק לאחר הפרשתה נאסרה, אֲבָל אם מַפְרִישׁ תְּרוּמַת חָמֵץ בפסח, כגון שהיה לו חטים שהחמיצו שעדיין לא הופרשה מהן תרומה ובפסח הפרישה מהן, דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ קְדוֹשָׁה – לא חלה עליה קדושת תרומה, ואף לדעת רבי יוסי הגלילי שחמץ בפסח מותר בהנאה.

ברייתא נוספת שנחלקו בה תנאים אודות זר שאכל תרומת חמץ בפסח בשוגג: תַּנְיָא אִידָךְ – למדנו בברייתא אחרת, נאמר בתורה בענין חובת התשלומים שעל האוכל תרומה בשוגג (ויקרא כב יד), 'וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ', ומשמע שמה שהוא משלם לכהן יהיה קודש, והיינו שישלם דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, שתוכל לחול עליו קדושת תרומה, פָּרַט לָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח בשוגג, שהלא אם ישלם אותה בפסח לא תחול על תשלומיה קדושת תרומה, וכאמור בברייתא לעיל שהמפריש תרומת חמץ בפסח אינה קדושה, ועל כן יש למעטו מן הפסוק ולומר שֶׁפָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִים וּמִדְּמֵי עֵצִים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. וְרַבִּי אֱלִעָזָר חִסְמָא מְחַיֵּב את האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג, לשלם עליה קרן וחומש.

אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לְרַבִּי אֱלִעָזָר חִסְמָא, מדוע אמרת שהאוכל תרומת חמץ בפסח משלם, וְכִי מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ לכהן בָּהּ [–בתרומת חמץ בפסח], שאף אם אינך סובר את הדרשה האמורה הבאה לפוטרו, מכל מקום מה הפסידו במה שאכלה, והלא היא אסורה עליו בהנאה, ומה ישלם. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִעָזָר חִסְמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וְכִי מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ לְאוֹכֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה בשוגג בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, שֶׁמְּשַׁלֵּם עליה לכהן קרן וחומש, והלא היא אסורה עליו באכילה ואין לה ערך.

אָמַר לוֹ רבי אליעזר בן יעקב לרבי אלעזר חסמא, לֹא תביא ראיה משם לנידוננו, משום שאם אָמַרְתָּ בִּתְרוּמָה טְמֵאָה בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, שהאוכלה משלם עליה לכהן, הרי זה משום שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ לכהן בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה, מכל מקום יֵשׁ לוֹ בָּהּ הֶיתֵּר הַסָּקָה, שהיא ראויה שיסיק בה את תבשילו, ובכך שאכלה הזר הפסיד הנאה זו מהכהן, ועל כן עליו לשלם לו את דמיה כפי שהיא שוה להסקה, האם תֹּאמַר שישלם לכהן גם גַּם זֶה [–בתרומת חמץ בפסח] שֶׁאֵין לוֹ לכהן בָּהּ לֹא הֶיתֵּר אֲכִילָה וְלֹא הֶיתֵּר הַסָּקָה, שהרי היא אסורה גם בהנאה ואין להסיק בה, ואינה שוה לו כלל, והלא לא הפסידו דבר בכך שאכלה. אָמַר לוֹ רבי אלעזר חסמא לרבי אליעזר בן יעקב, אַף גַּם זֶה [–בתרומת חמץ בפסח] יֵשׁ לוֹ לכהן בָּהּ הֶיתֵּר הַסָּקָה, שֶׁאִם רָצָה הַכֹּהֵן מְרִיצָהּ [–משליכה] לִפְנֵי כַּלְבּוֹ שיאכלנה, אוֹ מַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילוֹ, לפי שחמץ בפסח מותר בהנאה [כדעת רבי יוסי הגלילי], וכיון שיש לתרומה דמים, משלם קרן וחומש על שהפסידה לכהן.

לקוטי־שיחות פרשת ויגש כרך י

א. עה"פ[1] "ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו" אי' בגמרא[2]: "בכה (יוסף) על שני מקדשין (והם המרומזים בתיבת "צוארי" ל' רבים) שעתידין להיות בחלקו של בנימין, ועתידין ליחרב, ובנימין כו' בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב".

והנה הטעם ש"צוארי" מרמז לבית המקדש, מבואר במדרש על הפסוק "כמגדל דוד צוארך"[3]: "מה צואר זה נתון בגבהו של אדם כך ביהמ"ק נתון בגבהו של עולם". אמנם מ"ש "בגבהו של עולם" אין פירושו שהוא עולה בגבהו על כל העולם, אלא כדפי' בגמרא[4] עה"פ[5] "ובין כתפיו שכן", שבית המקדש "נמוך עשרים ושלוש אמה מעין איטם" – כצוארו של אדם שהוא בגבהו של הגוף, אלא שהוא נמוך מעט מהראש. ואדרבה, "אמרי נחתי בי' פורתא משום דכתיב ובין כתפיו שכן, אין לך נאה בשור יותר מכתפיו" (היינו ד"בגבהו" מובנו: בתוך גבהו של עולם).

ולכאורה מהו היתרון והיופי בזה שאינו בתכלית הגובה? וממה נפשך: אם אין מעלה בגובה, מה משמיענו בזה שביהמ"ק "נתון בגבהו של עולם"; ואם הענין ד"גבהו" מעלה היא[6] (כפי שמשמע גם מהנ"ל), הרי כל שהוא גבוה יותר, יפה ומעולה הוא יותר – ומה הוא הטעם שהי' (ביהמ"ק) "נמוך עשרים ושלוש אמה" וכו'?

ויובן זה בהקדם ענין הצואר, שהוא ממוצע בין הראש להגוף. דהנה כללות החיות הוא במוח שבראש, והמשכתה מהראש אל הגוף היא ע"י אמצעות הקנה, ושט ווריד שבגרון. וכן הוא גם בהמשכת השכל מהמוח שבראש: זה שהשכל (חיצוניותו) נמשך ובא מן המוח אל הלב (ומשם מתפשטת השפעתו בכל הגוף) הוא עי"ז שעובר דרך מיצר הגרון המפסיק ביניהם[7]. ולפי"ז הרי יש בצואר יתרון מעלה גם על הראש, דוקא הצואר (הגרון) מביא לפועל את תכליתו של הראש:

א) שכל האיברים יקבלו חיותם מהראש;

ב) שכולם יתנהגו עפ"י השכל שבראש.

ואף שמעלתו של הראש כמו שהוא בפ"ע גדולה מזו של הצואר בפ"ע – שלכן הוא גבוה ממנו גם בגשמיות – הנה עילוי זה של הראש הוא רק בסדר המדריגות; אבל בנוגע לתכליתו ותפקידו של הראש, יש יתרון מעלה[8] בצואר (ודוקא מפני שהוא נמוך במדרי') שהוא הממוצע ובו הוא הכח והיכולת להעביר את החיות והשכל מהראש אל הגוף.

ועד"ז יובן גם בבית המקדש, הנמשל ל"צואר", שעיקר מעלתו ב"נחתי בי' פורתא" מ"ראש גבהו". דהנה ענינו של ביהמ"ק הוא, שבו וע"י יומשך ויאיר אור (אלקי) לכל העולם[9], עד לחלקו הכי נמוך ותחתון במדריגה – ולכן לא הי' המקדש (כ"א ב"גבהו", אבל לא) גבוה לגמרי מן העולם ומרומם ממנו (כי אז הי' למעלה מכדי להאיר על ידו לכל העולם), אלא "נחת פורתא", היינו בשייכות וקירוב לעולם בכדי להאירו (וכצואר האדם שעי"ז שהוא נמוך מן (ההתרוממות של) הראש, כ"א בקירוב אל הגוף הרי הוא בחי' הממוצע, ומחברם לאחדים).

וכן הוא גם בביהמ"ק הפרטי שבכל אחד מבנ"י[10]: כשהנה"א שבו אינה בבחי' התנשאות של הבדלה מן ה"עולם קטן" שלו – אלא מתעסקת ומתלבשת בו, בכדי לברך ולזכך את הנה"ב שבו, את גופו ואת חלקו בעולם – עי"ז נעשה כולו משכן ומקדש לאורו יתברך.

ב. עפי"ז יובן מה שיוסף נפל על צוארי (כפשוטו של) בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו:

---

1) פרשתנו מה, יד.

2) מגילה טז, ב. פרש"י עה"ת שם.

3) שה"ש ד, ד. שהש"ר שם (ו).

4) זבחים נד, ב.

5) דברים לג, יב ובפירש"י שם.

6) להעיר מברכת ד' מינים "על נטילת לולב" (אף דאתרוג יש בו טעם וריח) מפני שהלולב גבוה מכולן חשוב הוא ונקראת כל האגודה על שמו (שו"ע אדה"ז סו"ס תרנ"א). ובל' הכתוב (קהלת ה, ז) גבוה מעל גבוה שומר גו'.

7) תו"א נח, ב. ובכ"מ.

8) להעיר מההפרש בין "מדריגה" ל"מעלה" – ד"ה בראשית תש"ה בתחלתו.

9) שלכן היו בביהמ"ק חלונות שקופים אטומים (מלכים א ו, ב. וראה בלקו"ש ח"ב ע' 315 ובהנסמן שם).

10) כמארז"ל (ראה ר"ח שער האהבה (קרוב לתחלתו), של"ה שער האותיות אות ל, מסכת תענית רד"ה מענין העבודה. פ' תרומה חלק תו"א – שכה, ב. שכו, ב) בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כאו"א מישראל.

לכאורה מדוע בכו איש על צוארי אחיו ולא על ראש אחיו – שהוא ה"ראש" (החלק העיקרי והנעלה) שבאדם?

אלא שתכליתם של בני ישראל הוא, כמאמר חז"ל[11]: "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני" – היינו לשמש ולהשלים את כוונת קונו בבריאתו ובבריאת כל העולמות שהיא: "להיות לו דירה בתחתונים"[12]. וזה תלוי בעבודת בני ישראל (שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"[13] שהיא ראשית העבודה ועיקרה ושרשה), שהם יעשו דירה לו יתברך בתחתונים, ע"י שכל או"א מהם יזכך את גופו ונפשו הבהמית וחלקו בעולם. ולכן העיקר בזה (גם לגבי בחי' "ראש") הוא בחי' ה"צואר" שבו שעל-ידו נשלמת עבודה זו כנ"ל.

ובזה יבואר מה שיוסף ובנימין בכו איש על צוארי אחיו, ולא על הראש: א) על ראשו של בן ישראל, על נשמתו, אין לבכות: נשמת ישראל "גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'"[14]; ב) תכליתו של בן ישראל אינה בראשו – בעבודתה של הנשמה לעצמה; אלא בצוארו – לפעול בגוף, בנה"ב ובחלקו בעולם[15], כנ"ל.

ג. אמנם צריך להבין:

למה בכה יוסף על המקדשות בחלקו של בנימין, ובנימין בכה על המשכן בחלקו של יוסף; לכאורה אדרבה כל אחד מהם עליו לבכות על חורבן בית המקדש שבחלקו הוא? הרי "אדם קרוב אצל עצמו"[16]!

(ועד כדי כך דאפילו במצות אהבת ישראל – וגם לפי המבואר בחסידות בגודל איכותה וכמותה של אהבה זו[17], עכ"ז הרי – האהבה אינה אלא באופן של "ואהבת לרעך כמוך", בכ"ף הדמיון, ואינה מגיעה ממש לאותה המדה שהוא אוהב את עצמו[18], וכמו שמובא באגה"ק[19] - באותה אגרת עצמה שבזה מאריך עד כמה יש להרבות במתן צדקה שהיא מדת החסד – אשר בשעה שאין בידו אלא קיתון אחד של מים – הנה חייך קודמין"[20])

וא"כ הרי בודאי שלכל אחד מהם נוגע יותר הביהמ"ק שלו, ובמילא גם הבכי' היא ראשית-כל על חורבנו של המקדש שלו.

עוד צריך להבין:

על הפסוק[21] "ויפול (יוסף) על צוריו (של יעקב) ויבך על צוריו עוד", אי' בזהר[22] שיוסף בכה על ביהמ"ק שנחרב (ובזה מתרץ בזהר מ"ש "ויבך על צוריו עוד", שאז היתה בכי' נוספת, גם על "גלות בתראה", על הגלות הכי אחרון).

ויש לתמוה:

מדוע רק יוסף בכה על חורבן ביהמ"ק – ולא יעקב? ותירוצו של רש"י[23] בשם רבותינו שיעקב "הי' קורא את שמע", הרי לפי הזהר, לכאורה, אינו תירוץ:

ע"פ פי' הכתוב "ויפול על צוריו גו'" כפשוטו, שלא הייתה הבכי' בגלל החורבן, והטעם ש"יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו" הוא מפני שקרא את שמע, הרי מודגש בזה גודל עבודתו של יעקב: גם בעת שראה את בנו בפעם הראשונה לאחרי שרבות בשנים חשב כי איננו בחיים – בכ"ז לא הפסיק מקריאתו את שמע. ועוד יותר: שמחה עצומה זו לא הטרידתו מלכוון בקריאת (פסוק ראשון ד)שמע שצריכה כוונה[24].

אבל לפי פי' הזהר: איך אפשרי שיעקב אבינו לא נתרגש ולא נטרד ע"י חורבן בית המקדש, והי' יכול בשעה זו לקרות את שמע בכוונה?!

ד. וביאור הדבר: ענין הבכי' כפשוטו, בעניני העולם, הוא בכדי להקל על הבוכה. וכנראה בחוש,

---

11) משנה וברייתא סוף קידושין.

12) תנחומא נשא טז.

13) ברכות לג, ב. וש"נ.

14) תניא פכ"ד. ולהעיר ממרז"ל (סנהדרין מד, א): אע"פ שחטא ישראל (אותיות לי־ראש) הוא.

15) תניא פל"ז (מח, ב): הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא ירדה להתלבש בעוה"ז וכו' רק להמשיך אור לתקנם כו'.

16) סנהדרין ט, ב. וש"נ. – ולהעיר אשר "הוא יותר קרוב מכמו הקרוב אפי' ראשון בראשון, דהיינו שני אחים או אב ובנו, שהרי גם להאב או להאח לא יהי' מושג השכל ע"י מחשבתו כ"א לגבי עצמו לבד, והיינו כי השני קרובים האב ואח ה"ה דבר נוסף על עצמותו אבל היותו קרוב לגבי עצמו אין שום דבר נוסף כלל על עצמותו" (וככה תרל"ז פע"ב).

17) תניא פל"ב. דרמ"צ מצות אהבת ישראל. לקו"ש ח"ב ע' 300, 435.

18) וככה תרל"ז שם. – ואף שאהבת ישראל היא אהבה עצמית (שזהו פי' "כמוך" – כאהבת עצמו שהיא אהבה עצמית (לקו"ש שם)), היא דוגמת אהבת אחים (ראה תניא פל"ב), וקרבת האחים אינה כקרבת האדם לעצמו, כבהערה 16.

19) סי' טז.

20) נדרים פ, ב. ב"מ סב, א.

21) פרשתנו מו, כט.

22) ח"א ריא, סע"א.

23) ח"א פרשתנו שם.

24) ברכות יג, ב. שו"ע אדה"ז סס"ג ס"ה.

שכאשר האדם בוכה על ענין המיצר ומעיק לו, אין בכוחה של בכי׳ זו לתקן משהו בדבר שגרם אותה, אלא שבכה – וירווח לו ועדמ״ש היתה לי דמעתי לחם וגו׳[25]. מזה מובן אשר כשיש בידו לתקן את הענין, הרי, אדרבה, אין מקום להרגיע רוחו בבכי׳ אלא צריך הוא לעשות ולתקן.

ולכן כשרואה ״חורבן מקדשו״ של חבירו – משתתף בצערו ובוכה, אבל (עיקר) התיקון ובנין ביהמ״ק מחדש אינו תלוי בו אלא בחברו. הוא יכול ומחוייב לעזור לחבירו: א) ע״י שיוכיחו (בדרכי נועם), ב) ע״י שיעורר רחמים ויתפלל עליו, אבל הביטול בפועל של החטאים שגרמו שנשתלחה יד במקדש חברו תלוי בחברו שהוא בעל בחירה.

ובשעה שעשה את כל מה שבכחו לעזור לחבירו ולאחר כ״ז רואה שמקדש חבירו עודנו חרב – הנה נוגע הענין בנפשו ויבכה עליו וכו׳.

אולם בשעה שרואה אדם את חורבן בית־המקדש הפרטי שלו, אז אין לו להסתפק באנחה[26] ובבכי׳, כ״א להשתדל לתקן ולבנות מחדש ע״י שיעבוד עבודתו להביא את הגאולה הפרטית בנפשו[27].

לבד באם הבכי׳ היא דמעות של תשובה, שאז הבכי׳ עצמה היא תיקון וענין של בנין, וכמו שנאמר שימה דמעתי בנאדך וגו׳[28].

ולפעמים הבכי׳ מחלישה עבודתו בבנין המקדש שלו באמרו בלבו כי כבר יצא ידי חובתו בבכי׳ וכו׳.

ולכן גם בכיית יוסף ובנימין הייתה – כל אחד על בית המקדש שבחלקו של השני; ויעקב לא בכה על חורבן בית המקדש כ״א הי׳ קורא את שמע כי יעקב הוא אביהם של כל בנ״י, ולכן הן המקדש והן ביהמ״ק הם ״בחלקו״ ולכן עסק בתיקון ובנין בית המקדש – שהרי ענין ביהמ״ק הוא שיהי׳ ״בית מוכן לקרבנות״[29] ״וכל הקורא ק״ש כו׳ ה״ז כאלו הקריב עולה כו׳ וזבח כו׳״[30],

כי עיקר ענין הקרבן הוא: אדם כי יקריב – מכם קרבן לה׳[31], ק״ש ומסנ״פ שבה: למסור נפשו באחד, בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך[32].

ה. ואין להקשות: כיון שראו ברוח הקודש שהמשכן והמקדש עתידין ליחרב, הרי כבר נגזר ע״ז מלמעלה – ומה אפשר לעשות בזה? – דהלא כבר אמרו חז״ל[33] ״אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים״ – ואפילו לאחר גזר דין, אפשר – ע״י עבודה - לקראו[34].

וכדמצינו בחזקי׳: שישעי׳ מסר לו הנבואה שנגזר על חזקי׳ שימות – אמר לו חזקי׳ לישעי׳ ״כלה נבואתך וצא״[35]: ״ויסב פניו אל הקיר ויתפלל אל ה׳״[36] – ותפלתו הועילה – ״שמעתי את תפלתך״ – הוסיפו לו חמש עשרה שנה על שנות חייו[37]. חמש עשרה שנות חיים – כפשוטם, גם בעוה״ז.

ו. אמרו חז״ל[38] ״כל דור שאינו נבנה (ביהמ״ק) בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו״. ועד״ז י״ל בנוגע לכל אחד[39], מה שלא נבנה ביהמ״ק בימיו הוא מפני שבית מקדשו הפרטי הוא חרב[40]: אם עבודתו הפרטית, בית המקדש שלו, הי׳ קיים בשלימות, הי׳ בא משיח ובונה בית המקדש – הכללי.

וההתבוננות בזה – כוונתה ותכליתה לא האנחה והבכי׳ כ״א הפעולה והעשי׳ – הגאולה הפרטית[41] ובנין ביהמ״ק שבנפשו, ועי״ז ימהר וימשיך את הגאולה הכללית ובנין ביהמ״ק במקומו, ע״י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת ש״פ ויגש תשכ״ה)

---

25) תהלים מב, ד וראה פרש״י ואוה״ת שם. וש״נ.
26) ראה היום יום (ע׳ לה): טובה פעולה אחת מאלף אנחות.
27) ראה אגה״ק סי׳ ד. לקו״ש ח״ב ע׳ 692.
28) תהלים נו, ט. וכמרז״ל שבת קה, ב. אוה״ת הנ״ל.
29) רמב״ם הל׳ ביהב״ח בתחלתן.
30) ברכות יד, ב. וראה לקו״ת שלח (מ, סע״א ואילך).
31) ויקרא (א, ב) לקו״ת ויקרא (ב, ב).
32) ענין ב׳ מסנ״פ אלו ראה תו״א וישב (כט, ב) ובאוה״ת שם. לקו״ת ויקרא (ג, א), שה״ש (א, א).
33) ברכות י, סע״א.
34) ר״ה טז, ב.
35) ברכות שם.
36) מלכים ב כ, ב.
37) שם כ, ה־ו. וראה יבמות (מט, ב). ביאוה״ז וירא יח, ד. וראה ג״כ ביאוה״ז להצ״צ שם ע׳ מט. חנוך לנער ע׳ מט.
38) ירושלמי יומא פ״א ה״א. מדרש תלים (קלז, ז). ומסיים במד״ת שם: מאי טעמא שלא עשו תשובה.
39) להעיר מפס״ד הרמב״ם (הל׳ תשובה פ״ג ה״ד מקידושין מ, ב): צריך כל אדם שיראה עצמו כו׳ עשה מצוה אחת הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות כו׳ שנאמר וצדיק יסוד עולם.
40) ראה בונה ירושלים סי׳ פד מתיקונים, שאם הי׳ צדיק אחד חוזר בתשובה שלימה בדורו הי׳ בא משיח, ועיין רמב״ם שם.
41) ראה אגה״ק ס״ד.

בראשית מז, כח - ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה

קכז

ביאור כמה וכמה דיוקים בפסוקים ובזהר עה"פ, וטעם דכתוב מתחלה "יעקב" ואח"כ "ישראל" וכו'

ויקרבו[1] ימי ישראל למות, תאנא אמר ר' חייא, כתיב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, התם בקיומי' יעקב, והכא במיתתי' ישראל, דכתיב ויקרבו ימי ישראל למות, אמר ר' יוסי הכי הוא ודאי, דהא לא כתיב ויקרב יום ישראל למות, אלא ימי, וכי בכמה יומי מית בר נש, והא בשעתא חדא וברגעא חדא מית ונפיק מעלמא.

אלא[2] הכי תאנא, כד קב"ה בעי לאתאבא רוחי' לי', אינון יומין דקאים בר נש בהאי עלמא אתפקדן קמי', ועאלין בחושבנא, וכד אתקריבו קמי' למיעל בחושבנא מית בר נש, ואתיב קב"ה רוחי' לי', ההוא הבל דאפיק ונפח בי' אותבי' לגבי', זכאה חולקי' דההוא בר נש דיומוי אתקריבו גבי מלכא בלא כסופא, ולא דחי יומא מנייהו לבר, דישתכח בההוא יומא דאתעביד בי' חובא, בגין כך כתיב בצדיקיא קריבא, (והיך יקרבון) משום דקריבו יומוי קמי מלכא בלא כסופא.

ווי[3] לרשיעיא דלא כתיב בהו קריבא, והיך יקרבון יומוי קמי מלכא, דהא כל יומוי בחובי עלמא אשתכחו, ובגיני כך לא יקרבון קמי מלכא, ולא יתמנון קמי', ולא ידכרו לעילא, אלא אינון שציאן מגווייהו, עלייהו כתיב (משלי ד, יט) דרך רשעים כאפלה, לא ידעו במה יכשלו.

והכא[4] ויקרבו ימי ישראל ודאי בלא כסופא בשלימותא בחדוותא שלים, ובגיני כך ימי ישראל דהוה שלים יתיר ישראל מיעקב וכו'.

ספר הזהר חלק א' דף רכא עמוד ב

נקט[5] ג' לשונות, לא יקרבון, ולא יתמנון, ולא

---

1) [תרגום ללה"ק] ויקרבו ימי ישראל למות, תאנא אמר ר' חייא, כתיב (בראשית מז, כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, ומדייק למה כשמדבר על החיים שלו כתוב יעקב, וכאן כשמדבר במיתתו כתוב ישראל דכתיב ויקרבו ימי ישראל למות, אמר ר' יוסי כך ראוי לכתוב כמו שכתוב בתורה, דהא לא כתיב ויקרב יום ישראל למות בלשון יחיד אלא ימי בלשון רבים, וקשה וכי בכמה ימים מת האדם, הרי בשעה אחת וברגע אחד מת ונפטר האדם מן העולם.

2) [תרגום ללה"ק] אלא כך למדנו, כשהקדוש ברוך הוא רוצה להשיב ולהחזיר רוח האדם אליו, כל אותם הימים שהאדם חי בזה העולם נאספים ונפקדים לפניו ונכנסים בחשבון לדון על כל מעשיו שעשה בהם, וכשימיו מתקרבים לבוא וליכנס בחשבון, אז מת האדם, והקדוש ברוך הוא מחזיר את רוחו אליו, והיינו אותו ההבל שהקדוש ברוך הוא הוציא ונפח בו, עתה מחזירו אליו. אשרי חלקו של זה האדם שימיו מתקרבים אל הקדוש ברוך הוא בלא בושה, ולא דחה יום אחד מהם לחוץ על ידי שימצא שעשה איזו עבירה באותו היום, לכן כתוב בצדיקים לשון קריבה, משום שמתקרבים ימיו לפני הקדוש ברוך הוא בלא בושה.

3) [תרגום ללה"ק] אוי להם לרשעים שאין להם זכיות לכן לא כתוב בהם לשון קריבה, ואיך יקרבו ימיו לפני המלך ברוך הוא, הרי כל ימיו שחי בהם נמצאו בחטאים רבים שעשה בעולם, משום כך, לא יתקרבו לפני המלך, ולא יהיו נמנים לפניו, ולא יזכרו למעלה, אלא הם כָּלִים ומתבטלים מתוכם, עלייהו כתיב דרך רשעים כאפלה, פירוש כי הדרך שיש ביניהם לבין השכינה הוא חושך ואפילה, לכן אותו הדרך הוא אפילה והם נכשלים ונשברים אינם יודעים מה היא הסיבה שנכשלים ונשברים.

4) [תרגום ללה"ק] וכאן ביעקב כתוב ויקרבו ימי ישראל, ודאי שנתקרבו בלא בושה ובשלימות ובשמחה שלימה, ולכן כתוב ימי ישראל לא ימי יעקב, כי אז הי' שלם במדרגת ישראל שהוא מדריגה גדולה יותר מבחי' יעקב וכו'.

5) יבואר כאן י"א שאלות בפסוקים ובהזהר, והם:

א) הפסוק מתחיל בשֵׁם "יעקב" כמ"ש "ויחי יעקב בארץ מצרים", ואח"כ שֵׁם "ישראל", "ויקרבו ימי ישראל למות"?

ב) מהו לשון "קריבה" במיתה, "ויקרבו ימי ישראל למות"?

ג) למה כתוב "ימי" לשון רבים, והלא רק יום א' מת?

ד) מה הם השלשה לשונות בהזהר הכתוב ברשעים, "ווי לרשיעא" - ובגיני כך: א) "לא יקרבון קמי מלכא", ב) "ולא יתמנון קמי'", ג) "ולא ידכרו לעילא"?

ה) מהו חילוק הלשונות, בין "לא יקרבון קמי מלכא", ובין "ולא יתמנון קמי'", למה מוסיף תיבת "מלכא", הרי יכול לכתוב "לא יקרבון קמי'" ובדיוק כמו שכתב "ולא יתמנון קמי'" בלא תיבת "מלכא", ומשמע דדוקא ב"יקרבון" - קריבה - מוסיף תיבת "מלכא", מהו ענינו?

ו) מהו החילוק - במ"ש בזהר (דף רכב, א מובא בהערה 10) - בין "אית זכאה דאתפקדן יומוי ורחיקין מקמי מלכא", ובין "ואית זכאה דכד מתפקדן יומוי קריבין וסמיכין למלכא"?

ז) מה הטעם דבהלשון "אית זכאה דאתפקדן יומוי ורחיקין מקמי מלכא", נקט רק לשון אחד "ורחיקין", משא"כ "ואית זכאה דכד מתפקדין יומוי "קריבין וסמיכין למלכא", נקט שני לשונות "קריבין וסמיכין", מה טעם החילוק?

ח) בהלשון "אית זכאה דאתפקדן יומוי ורחיקין מקמי מלכא", ולכאורה הוא סתירה מני' ובי', אם הוא "זכאה" א"כ למה הוא עדיין בבחי' "ורחיקין"?

ט) מהו החילוק בהלשון הזהר הנ"ל, 1) "ואית זכאה דכד מתפקדן יומוי קריבין וסמיכין", 2) "בלא כסופא עאלין וקריבין"?

יא) בכל א' מהם גופא, מהו כפל הלשון "קריבין-סמיכין", "עאלין-וקריבין"?

יא) עפ"י המבואר בפנים, יתורץ עוד דיוק, והוא דכתוב בזהר ב' פעמים תיבת "קריבין", בפעם הראשון "קריבין וסמיכין" מתחיל בתיבת "קריבין" ואח"כ כתוב "וסמיכין", ובפעם השני משֵׁנה הסדר "עאלין וקריבין", מתחלה "עאלין" ואח"כ מסיים "וקריבין", מהו הב' פעמים "קריבין", ולמה משֵׁנה הסדר דמתחיל ב"קריבין" ומסיים "וקריבין"?

וע"ז מבאר:

ידכרו.

עיין בזהר הרקיע דף רכב עמוד א, (והוא מה שהובא בשביבי נגה לקמן דף רכב עמוד א בדיבור המתחיל[6] תניא אמר ר׳ יוסי בשעתא כו׳), שמימי האדם נעשו ג׳ לבושין.

ממעשה המצות, לנפש שבקבר.

ומעסק התורה, לרוח שבגן עדן הארץ.

ומכוונת התורה והמצות, לנשמה שבגן עדן העליון עיין שם.

ובחייבא אין כל זה.

זהו, לא יקרבון קמי מלכא, לנשמה שבגן עדן העליון עיין שם.

ולא יתמנון קמי׳, מפני שלא הי׳ בהם עסק התורה.

ועוד יותר שלא ידכרו לעילא, מפני שלא הי׳ בהם מעשה המצות.

והיינו:

יקרבון קמי מלכא, הוא בבינה, נשמה.

ויתמנון קמי׳, הוא בז״א, רוח.

וידכרו לעילא, הוא במלכות, נפש.

כי בינה ז״א מלכות הם ע״ד[7] נפש רוח נשמה, מחשבה דבור ומעשה.

ובחייבא שאין בהם כל זה, לכן לא יקרבון קמי מלכא, (ויתפרש מלכא על בינה, הנקרא מלך כמו שכתוב בזהר שמות[8] דף ד׳ עמוד א׳ בפי׳ בית המלך, ובזהר יתרו דף סז[9] אית מלך לעילא ברזא דקה״ק כו׳) ולא יתמנון קמי׳, ולא ידכרו לעילא.

ולקמן דף רכב עמוד א[10] אית זכאה דאתפקדון יומוי ורחיקין מקמי מלכא, ואית זכאה דכד מתפקדן יומוי קריבין וסמיכין למלכא כו׳ הדא הוא דכתיב ויקרבו ימי ישראל למות.

והיינו, הזכאה דאתפקדון יומוי ורחיקין מקמי מלכא, הוא מי שהוא זכאי במעשה המצות ובעסק התורה, בלי כוונה ורעותא דלבא, שזהו זכאי רק בנפש ורוח, ומגיע זה בזו״ן, והוא בחי׳[11] יעקב הוא בחי׳ ז״ת כמספרו[12] ז׳ פעמים הוי׳.

והזכאה שיומוי קריבין וסמיכין למלכא, הוא

---

6) וז״ל: דע כי כמו שהנשמה מתחלקת לנפש רוח ונשמה, כן מימי האדם נעשו ג׳ לבושין לנפש רוח ונשמה, כי מהמצות מעשיות יקנו קנין ממש להעלות לבוש לנפש בחלק היום, ובעסק התורה נעשו מחלקי היום השייכים לרוח מלבוש הרוח, ומכוונת התורה והמחשבה עולה מחלקי היום השייכים לנשמה מלבוש לנשמה, נמצא שימי האדם הם רוח ממש נבראים כמ״ש ימים יוצרו וגו׳, והם נחלקים בסוד פנימי ואמצעי וחיצון כנגד ג׳ כחות הנשמה, וימי האדם הם לבושי הנשמה, והם ג׳ צללים שבאדם כמ״ש במ״א בע״ה, והנשמה יושבת תחת כסא הכבוד בצרור החיים בבריאה, והרוח בלבושו בגן עדן הארץ כי שם ביתו, והנפש בההוא עלמא על הקבר בלבושו הנזכר וכו׳. (זוהר הרקיע)

7) ראה גם לעיל סימן צב.

8) וז״ל: פתח רבי אלעזר מאי דכתיב (מלכים-א ט, א) ויהי ככלות שלמה לבנות את בית ה׳ ואת בית המלך וגו׳ בית ה׳ דאיהו בית המקדש כגון עזרות ולשכות ובית האולם והדביר דא בית המקדש, ודא אקרי בית ה׳ (וזה נקרא בית ה׳, לפי שבנה שלמה את בית המקדש שלמטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה, שהוא סוד המלכות שהוא בית לז״א הנק׳ י-הו״ה), בית המלך דא קדש הקדשים, דאיהו פנימאה דכלה (והיינו הבינה שהיא בית לחכמה והיא פנימית ועליונה על כל הז׳ ספירות שתחתי׳, ומה שכתוב בית) המלך סתם (שלא כתוב איזה מלך), דא מלך עילאה וכו׳ (היא הבינה שהיא מולכת על זו״ן - על המדות וכו׳).

9) וז״ל (דף ס״ז ע״ב): תא חזי ברזא דקדושא איהו מלך וכהן דמשמש תחותיה (בא וראה בסוד הקדושה יש מלך וכהן המשמש תחתיו), בין לעילא בין לתתא (בין למעלה ובין למטה, ומפרש כי בעולם האצילות) אית מלך לעילא דאיהו רזא דקדש הקדשים (יש מלך למעלה שהוא הבינה סוד קודש הקדשים) ואיהו מלך עילאה (והיא מלך העליון המולכת על הז׳ תחתונים - המדות, להשפיע בהן שפע וכו׳), ותחותי׳ אית כהן רזא דאור קדמאה וכו׳ (ותחתי׳ יש כהן שהוא החסד, סוד אור הראשון של מעשה בראשית וכו׳), איהו מלך וכהן דמשמש תחותי׳ (הנה אין מלך בלא כהן כי כהן נקרא המשמש, היינו שמשרת את המלך, כידוע שאין מלך בלא עם, ומי הוא המביא את העם להיות נק׳ מלך עליהם, הכהן מביא העם לפני המלך להיות נקרא שמו עליהם), בין לעילא ובין לתתא כו׳ (היינו בין באצילות גופא בין בירידת השפע ממלכות דאצילות לבי״ע צ״ל מלך וכהן המשרת). ע״ש.

ראה ביאור הזהר להצמח צדק עמוד רלא: אית מלך לעילא רזא דקדש הקדשים (פירוש קודש הקדשים היינו בינה עיין בזהר פקודי דף רס״א ע״א והיינו לפי אשר כתר וחכמה מלבושים בה, וזהו ענין קדש הקדשים כדפירש הרמ״ז, כתר קדש, קדשים חכמה ובינה, אבל חכמה נק׳ כח מ״ה בחי׳ אין שאין עדיין התפשטות אורך ורוחב ולכן התגלות התענוג הוא בבינה דוקא), ולכן בינה היא אם הבנים היינו שהיא שורש למדות הנולדים מן התגלות התענוג הנ״ל, ולכן בינה נק׳ אלקים חיים ומלך עולם (הג״ה, ופירש בפרדס בעה״כ מטעם שהיא משפעת חיים לכל הספירות). ע״ש.

10) וז״ל: ״תניא אמר ר׳ יוסי בשעתא דיומוי דבי נש אתפקדין קמי מלכא (בשעה שימיו של אדם נפקדים ונמנים לפני המלך ב״ה), אית זכאה דאתפקדן יומוי ורחיקין מקמי מלכא (יש צדיק שכשנפקדים ימיו הם רחוקים מלפני המלך ב״ה), ואית זכאה דכד מתפקדן יומוי קריבין וסמיכין למלכא ולא מתרחקין (ויש צדיק שכשימיו נפקדים הם קרובים וסמוכים למלך ב״ה ואינם מתרחקים ממנו), בלא כסופא עאלין וקריבין למלכא (בלא בושה עולים ומתקרבים למלך ב״ה) זכאה חולקהון (אשרי חלקם), הדא הוא דכתיב ויקרבו ימי ישראל למות״.

11) מבאר כאן, דבחי׳ נפש ורוח, היינו ז״א ומלכות זהו שייכות לשֵם ״יעקב״ - הז׳ תחתונים, משא״כ השֵם ״ישראל״ אותיות ״לי-ראש״ שייכים ל״בינה״ - מוחין, כדלקמן.

12) יעקב בגי׳ 182, וכן ז׳ פעמים הוי׳ (7 × 26) = 182. ראה לעיל סימן קטז. קיז. אור התורה חנוכה עמוד שכו, ב. ספר המאמרים ה׳תרנ״ט עמוד קעו (קה״ת ה׳תשע״א).

מי שהוא זכאי גם בכוונה ורעותא דלבא, שהוא זכאי גם בנשמה ומגיע זה במוחין, והוא בחינת ישראל[13] לי ראש מוחין.

והכפל קריבין וסמיכין למלכא, ואחר כך עוד הפעם עאלין וקריבין למלכא, יש לומר לנגד בינה וחכמה.

ומה שבכל אחד גופא יש כפל לשון, קריבין וסמיכין, עאלין וקריבין, י"ל כי בבינה[14] גופא יש ב' מדריגות בינה[15] ותבונה, וכן בחכמה יש ב' מדריגות אבא וישראל סבא.

ויתפרש, קריבין וסמיכין, בישראל סבא ותבונה, בי' דמלוי הה' ובהה' עצמה, שהוא[16] ישראל סבא ותבונה.

עאלין וקריבין, הוא בבינה[17] עלאה ואבא, בו"ד[18] דמלוי הי' ובי'[19] הפשוט.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ריז

---

13) ישראל הוא אותיות "לי ראש" בחי' מוחין.

14) פירוש: מבאר דיש כאן ד' לשונות, שתים שהן ארבע, 1) "קריבין וסמיכין, 2) "עאלין וקריבין", והד' לשונות הם כנגד ד' בחי' שיש במוחין, שהן ג"כ שתים שהן ארבע, והיינו שתים "חכמה ובינה", ובכל א' מהן יש ב' בחי', והם:

בחכמה, יש, 1) חכמה עילאה, 2) וישראל סבא.

ובבינה, יש, 1) בינה עילאה 2) ותבונה.

והם כנגד אותיות: אות י' עצמה הוא חכמה (אבא) עילאה, והאותיות ה"מילוי" דיו"ד, שהן אותיות ו"ד זה בינה עלאה.

והאות ה' עצמה זה* תבונה, והאות ה' "במילוי" ה"י, שהוא האות יוד המילוי, הוא ישראל סבא.

ומבואר בחסידות שהד' בחי' הן "הבן בחכמה וחכם בבינה", וביאורו:

ראה אור התורה שיר השירים עמוד רכא וז"ל: יובן ענין שחכמה ובינה מרומזים באותיות י"ה דשם הוי"ה, כי הנה החכמה שהיא בבחי' נקודה וברק זהו בחי' יו"ד, והבינה שהיא התפשטות ההשגה היא בחי' ה', והנה מילוי יו"ד הוא ו"ד כזה יו"ד, ותמונת ה' הוא ג"כ ו"ד, הרי בחי' ו"ד שהן מילוי היו"ד היינו בחי' הבן בחכמה שהוא מה שהבינה שהיא ה' שהיא ו"ד כלולה בתוך הנקודה, וכמו כשצריכים לדבר י' במבטא הוא ע"י אותיות יו"ד כך גילוי סקירת השכל הוא ע"י כח ההבנה וההשגה כו', ואח"כ מילוי ה' הוא יו"ד זהו בחי' חכם בבינה, ע"ש.

ספר המאמרים ה'תרנ"ט עמוד רמח (קה"ת ה'תשע"א) וז"ל: הבן בחכמה וחכם בבינה, דהבן בחכמה, הוא ענין התכללות הבינה בחכמה, והוא שיש בחכמה כח הבינה לבוא לידי השגה והבנה, דהגם שבעצם הוא בבחי' הביטול והעדר ההתפשטות, וזהו מה שהיא בבחי' נקודה א' לבד כו', ומ"מ תבוא לידי ההתפשטות ההשגה בבינה כו'. וחכם בבינה, הוא התכללות החכמה בבינה, והוא, הגם שבינה היא בבחי' התפשטות בריבוי פרטים וריבוי הסברים כו', מ"מ יש בה כח החכמה לעשות מיש אין, והוא שכל ההשגה נכללת אח"כ בנקודה א', והיא נקודת התמצית מכל ההשגה כו', והוא שלילת כל הפרטים וההסברים, כ"א תופס עצם ענין השכלי, והוא עצם המושכל, (בנקודה א') כמו שהבין אותו מתוך ריבוי הפרטים וההסברים כו', וכמ"ש מזה במ"א. ע"ש. (והערות שם מכ"ק אדמו"ר זי"ע).

ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד קכד וז"ל: בחכמה ובינה יש ב' בחי' אב ואם עלאין שהם אותיות יו"ד שבשם, וישראל סבא ותבונה שהם אותיות ה"י שבשם, והוא בחי' הבן בחכמה או"א עלאין, וחכם בבינה ישסו"ת כמ"ש בע"ח שער או"א סופ"ב ובשער הזיווגים פ"ד ובשער אנ"ך פ"ח, ובפע"ח שער התפילין פט"ו ועוד בכ"ד. והיינו או"א עלאין יו"ד שבשם, אך מהו"ד דמלוי הי' נעשה אח"כ ציור ה', ומהי' עצמו נעשה י' דמלוי הה', שהוא ישסו"ת, ע"ש.

*) והיינו ד"תבונה" הוא בעצם חלק מכח ה"בינה" כדלקן הערה 51, רק שמחלקים לב' בחינות: א) בינה עילאה – האותיות ו"ד – המילוי דאות י', ב) ותבונה הוא אות ה'.

15) ראה תניא פרק טז בהגהה. לקוטי שיחות חלק לט ביאורים בלקוטי לוי יצחק על אגרת התשובה עמוד 65. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן פד.

פירוש: מבואר בחסידות (ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויצא (הוצאת קה"ת ה'תשע"ה) עמוד מ, א, ובהנסמן שם. המשך תער"ב חלק א' עמוד רס ואילך. המשך תרס"ו עמוד שלח [קה"ת תשע"א]. ועוד), דבחכמה ובינה (מוחין-שכל) ישנם שני שלבים כלליים, והם:

שלב א' - קליטת עצם המוחין, עצם השכלה, והיא ההתעסקות בהשגת והבנת הענין כמו שהוא בעצם השכלת הדבר, מבלי לקבוע כיצד האדם צריך להתייחס אל הדבר (היינו האם התוצאות - מההשכלה והבנתו יהי' לחסד - אהבה, או לגבורה - יראה וכיוצא בו), והוא נק' "חב"ד" שבמוחין "אם ואם" עלאין.

שלב ב - התפשטות והתגלות החכמה ובינה היינו "המדות" של השכל, המסקנא והבכן של הדבר, כלומר, הקביעה בשכלו הנוטה לחסד או לגבורה (אהבה, או יראה), ושלב זה שהשכל כבר מתייחס אל הענין המדות, זהו שנקרא "תבונה".

ודבר זה נרמז בתיבת "תבונה"" תבונה אותיות "בן ובת" והם נרמזים למדות אהבה ויראה (ראה תניא פרק מג (עמוד סב, א) ועוד). האהבה (חסד) נק' בן בחי' זכר, והיראה (גבורה) נק' בת, בחי' נקבה.

16) היינו כנ"ל בהערה 14, 15. האות "ה" עצמו רמז לבחי' תבונה, וה"מילוי" האות י' הוא בחי' ישראל סבא.

17) ונמצא דעפ"י ביאור הליקוט לוי יצחק, הזהר מונה כל הדרגות "מלמטה למעלה" המרומז באותיות השֵׁם והם:

א) "הזכאה דאתפקדון יומוי ורחיקין מקמי מלכא" היינו הזכאי במעשה המצות (נפש - מלכות), ובעסק התורה (זו"ן), ובלי רעותא דליבא (בינה) - והוא מלמטה למעלה כנגד האותיות ה"ו מהשֵׁם כידוע.

ב) "הזכאה שיומוי קריבין וסמיכין למלכא" דיש גם רעותא דליבא, "וקריבין וסמיכין" הוא "ישראל סבא ותבונה" - כנגד אותיות "י" (מילוי ה'), ואות "ה" עצמה.

ג) "בלא כסופא עאלין וקריבין" היינו בינה עילאה וחכמה (אבא) - כנגד אותיות "וד" (מילוי יוד), ואות "י" עצמה.

כל המדרגות מלמטה למעלה וד"ל.

18) פירוש: האות י' עצמה הוא בחי' אבא (חכמה) עילאה, והמילוי האותיות ו"ד רמז לבחי' בינה עילאה.

19) ולפי המבואר בלקוטי לוי יצחק יובן הדיוק, דמתחיל בתיבת "קריבין" ("קריבן וסמיכין"), ומסיים ב"קריבין" ("עאלין וקריבין"), ד"קריבין" הראשון הוא ישראל סבא, האות "י" - המילוי דאות ה"י, ו"קריבין" השני הוא חכמה עילאה האות י' עצמה, וכיון ששניהם מרומז באות י' ע"כ נקט בשניהם אותה לשון "קריבין" וד"ל. וראה הביאור עד"ז בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד קכו.

בראשית מה, יד-טו – ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו וינשק לכל אחיו ויבך עלהם ואחרי כן דברו אחיו אתו

קיא. מבאר לשון הזוהר עה"פ, "עלהם" חסר אות יוד, לרמז על גלות יו"ד שבטים וכו', – לא שרתה רוח הקדש על השבטים דנענשו על מכירת יוסף – מדה כנגד מדה

ויפול[1] על צוארי בנימן אחיו ויבך, ובנימן בכה על צואריו, רבי יצחק אמר, הא אוקמוה דבכה על מקדש ראשון ועל מקדש שני.

והא[2] אוקמוה, דכתיב (איכה ה, ה) על צוארינו נרדפנו, על בי מקדשא דאיהו צואר ושפירו דכל עלמא נרדפנו, יגענו למבני לי' תרין זמנין, ולא הונח לנו, דהא לא שבקוה לן ואתחרב ולא אתבני לבתר. מה צואר כיון דאשתצי, כל גופא אשתצי עמי', הכי נמי בי מקדשא כיון דאיהו אשתצי ואתחשך, כל עלמא הכי נמי אתחשך, ולא נהיר שמשא ולא שמיא וארעא וככביא.

בגין[3] כך בכה יוסף על דא, ולבתר דבכה על דא, בכה על שבטין דאתגלו, כד אתחריב בי מקדשא כלהו שבטין אתגלו מיד, ואתבדרו ביני עממיא, הה"ד וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, עליהם ודאי, על כלם בכה, על בי מקדשא דאתחריב תרין זמנין, ועל אחוי עשרת השבטים דאתגלו בגלותא ואתבדרון ביני עממיא, ואחרי כן דברו אחיו אתו, ולא כתיב ויבכו, דהא איהו בכה דנצנצה בי' רוחא קדישא, ואינון לא בכו דלא שרא עלייהו רוח קודשא.

זוהר ח"א דף רט ע"ב

לכאורה גם בנימין גלה, וא"כ הם י"א שבטים.

י"ל כי הבכי' על גלות בנימין נכלל בהבכי' שבכה על צוארי בנימין, א"כ הבכי' דויבך עליהם הוא רק על י' שבטים (והיינו מה שעלהם כתוב חסר י' לרמז על גלות י' שבטים).

או י"ל לוי אינו נחשב במנין השבטים, ובמנין הי"ב שבטים נכנסו אפרים ומנשה, ואפרים הם בני יוסף ולא אחיו, א"כ מה שבכה על אחיו שבטים הוא רק על י'.

ואמר **דאיהו בכה דנצנצה בי' רוחא קדישא ואינון לא בכו דלא שרא עלייהו רוח קודשא**, א"כ בנימין שבכה נצנצה בו ג"כ רוה"ק (ובפרש"י בחומש[4] שבכיית בנימין הי' על משכן שילה שבחלקו של יוסף שעתיד ליפול, והוא מגמרא דמגילה פ"ק[5]). אך ביוסף הי' ב' בכיות, א' על חורבן ב' בהמ"ק, ב' על גלות ישראל, ובבנימין הי' רק בכי' על חורבן משכן שילה, ולא על גלות ישראל, כי בחורבן משכן שילה לא גלו ישראל וכו'[6].

ואמר נצנצה בי', בי' דוקא היינו שהי' זה בבחי' פנימיות בי', ואינון (היינו הי' אחים) לא בכו דלא שרא עלייהו רוח קודשא, היינו אפילו הרוח קודשא דעטרה דגבורה[7], שזה הי' בבנימין שלכן בכה הוא, הנה הי' אחים הם למטה מבחי' זו, לכן גם בחי' זו דרוח קודשא לא שרא עלייהו.

ונקט שרא עלייהו, ולא נצנצה בהם, היינו שאפילו בבחי' מקיף לא הי' עליהם, וביוסף הי' אפילו בבחי' פנימי ג"כ.

וי"ל עוד מה שנקט שרא עלייהו, הוא כי הם היו עשרה, ועל עשרה הרי שורה אור השכינה שבבחי' בלי גבול ותכלית בבחי' מקיף וכמ"ש באגה"ק פכ"ג בד"ה בגזירת עירין כו'[8] ע"ש.

הנה לא שרא עלייהו, והוא מפני שחטאו במכירת יוסף, וגרמו שנסתלקה שכינה מיעקב אביהם כמ"ש[9] ותחי רוח יעקב אביהם שנסתלקה ממנו כשמכרו את יוסף. ועיין בתרגום יונתן[10] ובפרש"י שם[11].

לכן מדה כנגד מדה לא שרא עלייהו רוח קודשא אפילו כשנתועדו מיוסף.

ואם גירסתינו מדוייקת היא, הנה שינוי הלשון מה שביוסף נקט רוחא קדישא, ובהם נקט רוח קודשא.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר בראשית, פ' ויגש ע' קצה

---

1) [תרגום ללה"ק] ויפול על צוארי בנימן אחיו ויבך, ובנימן בכה על צואריו, רבי יצחק אמר הא אוקמוה, הרי כבר פירשו חז"ל על מה שנאמר צוארי בלשון רבים, שבכה יוסף לפי שראה ברוח הקודש ששני המקדשים העתידים ליבנות בחלקו של בנימין עתידים ליחרב.

2) [תרגום ללה"ק] וכבר פירשוה חז"ל מה דכתיב על צוארינו נרדפנו פירושו שנרדפנו על בית המקדש שהוא צואר ויופי של כל העולם, יגענו לבנותו שתי פעמים, ולא הניחו אותו לנו, כי נחרבו ולא נבנו אחר כך. ועוד דמיון בית המקדש לצואר כמו שצואר כיון שנכרת, כל הגוף נכרת עמו, כמו כן בית המקדש כיון שהוא נכרת ונחרב, כל העולם גם כן נחשך אורו, והשמש לא האיר והשמים והארץ והכוכבים לא השפיעו את כחם.

3) [תרגום ללה"ק] ובשביל זה בכה יוסף על ב' החורבנות, ואחר שבכה על זה בכה על השבטים שגלו, כי כאשר נחרב בית המקדש כל השבטים גלו ונתפזרו בין העמים. הה"ד וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, עליהם ודאי פירוש על הכל בכה, על בית המקדש שנחרב ב' פעמים, ועל אחיו עשרת השבטים שגלו ונתפזרו בין העמים. ואחרי כן דברו אחיו אתו, ולא כתיב ויבכו כי הוא בכה לפי שנצנצה בו רוח הקודש, והם לא בכו כי לא שרתה עליהם רוח הקודש.

4) עי' בביאור על פרש"י בלקוטי שיחות חלק י' פ' ויגש (א) עמוד 146. [מובא גם בילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' ויגש סי' פה עמוד 301]

5) טז:

6) עיין בפנים בלקוטי לוי יצחק ביאור הענין עפ"י קבלה.

7) עיין בזה בלקוטי לוי יצחק כאן.

8) וז"ל עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי'..., ההשראה היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה בלי גבול ותכלית, ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ"א מקיף עלי' מלמעלה מראשה ועד רגלה, כמו שאמרו חז"ל אכל בי עשרה שכינתא שריא כלומר עליהם מלמעלה.

9) בראשית מה, כז.

10) וז"ל: וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה דְאִיסְתַּלְקַת מִינַּהּ בְּעִדָּן דְזַבִּינוּ יַת יוֹסֵף וְתָבַת עֲלוֹי יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן.

11) וז"ל: שרתה עליו שכינה שפרשה ממנו.

◆ יום ראשון ה׳ טבת ◆

מד (יח) **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה:**

יח וּקְרֵב לְוָתֵהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי יְמַלֵּל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָּמָא קֳדָם רִבּוֹנִי וְלָא יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ אֲרֵי כְּפַרְעֹה כֵּן אָתְּ:

רש״י ◄**וַיִּגַּשׁ אֵלָיו. דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי.** • יִכָּנְסוּ דְּבָרַי בְּאָזְנֶיךָ (ב״ר״). **וְאַל־יִחַר אַפְּךָ** • מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת. **כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה** • חָשׁוּב אַתָּה בְּעֵינַי כְּמֶלֶךְ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: סוֹפְךָ לִלְקוֹת עָלָיו בְּצָרַעַת כְּמוֹ שֶׁלָּקָה פַּרְעֹה עַל־יְדֵי זְקֵנָתִי שָׂרָה עַל לַיְלָה אַחַת שֶׁעִכְּבָהּ (ב״ר״). דָּבָר אַחֵר: מַה פַּרְעֹה גּוֹזֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּם, מַבְטִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אַף אַתָּה כֵּן, וְכִי זוֹ הִיא שִׂימַת עַיִן שֶׁאָמַרְתָּ לָשׂוּם עֵינְךָ עָלָיו?. דָּבָר אַחֵר: ״כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה״, אִם תַּקְנִיטֵנִי, אַהֲרֹג אוֹתְךָ וְאֶת אֲדוֹנֶיךָ (ב״ר״).

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) וַיִּגַּשׁ אֵלָיו. צל״ד לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר וַיִּגַּשׁ אַחַר שֶׁקָּרוֹב אֵלָיו הָיָה וּמְדַבֵּר עִמּוֹ עַד עַתָּה, וְרַז״ל דָּרְשׁוּ יְעָנִין שָׁם דִּבְרֵיהֶם (ב״ר פ׳ צ״ב) וְצל״ד פְּשַׁט הַכָּתוּב. עוֹד לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר תֵּבַת אֵלָיו וּמוּבָן הַדָּבָר. עוֹד צל״ד אוֹמְרוֹ בִּי אֲדֹנִי לֹא נוֹדַע הָרְצוּי לָמָּה, וְאִם לְבַל יִחַר אַפּוֹ הָיָה לוֹ לְאוֹמְרוֹ סָמוּךְ לְוַאַל יִחַר וְגוֹ׳. עוֹד צל״ד אוֹמְרוֹ בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי, וְרַז״ל (שָׁם) אָמְרוּ שֶׁיִּכָּנְסוּ דְּבָרָיו בְּאָזְנָיו וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. עוֹד צל״ד כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ כִּי כָמוֹךָ כִּי לֹא נוֹדַע נְתִינַת טַעַם זֶה לְהֵיכָן חוֹזֶרֶת וְאַדְרַבָּא לְצַד שֶׁהוּא גָּדוֹל כְּפַרְעֹה יַקְפִּיד עַל מִעוּט הַנְהָגַת כָּבוֹד וּגְדֻלָּה:

אָכֵן פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא כִּי דָּבָר יָדוּעַ הוּא כִּי מִנְהַג הַמְּלָכִים יֵשְׁבוּ לִפְנֵיהֶם גְּדוֹלֵי הַמַּלְכוּת וְשָׂרֵיהֶם וְיוֹעֲצֵיהֶם וְהָיָה אִם בָּא אִישׁ עַל דְּבַר מִשְׁפָּט אוֹ דָּבָר מֵאֵת הַמֶּלֶךְ לֹא יַעֲמֹד בְּהֶפְסֵק בֵּין הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו הַיּוֹשְׁבִים רִאשׁוֹנָה בַּמַּלְכוּת וְחוּץ לָעֻגּוּל יַעֲמֹד וְשָׁם יְדַבֵּר, וּכְמוֹ כֵן הָיָה מְדַבֵּר יְהוּדָה עַד עַתָּה וְאח״כ וַיִּגַּשׁ אֵלָיו פֵּי׳ שֶׁנִּכְנַס לִפְנִים מִמְּחִצָּתוֹ וְעָמַד בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הַשָּׂרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ דְּבָרָיו לְזוּלַת הַמֶּלֶךְ. וְעִנְיַן מַה שֶּׁכָּתַב מַהֲרַ״מ אַלְשֵׁקַר (בִּתְשׁוּבוֹתָיו סִימָן צ״ג) בְּשִׁנּוּי תֵּבַת לוֹ לְתֵבַת אֵלָיו. וְחִלָּה פְּנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁיִּתְרַצֶּה לוֹ לְדַבֵּר בְּיִחוּד אֵלָיו וְהוּא אוֹמְרוֹ בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי בְּאֵין שׁוֹמֵעַ זוּלָתֶךָ וְזֶה לֹא יִתָּכֵן אִם לֹא בְּאָזְנָיו, וְחִלָּה פָּנָיו שֶׁלֹּא יִמַּהֵר לְהִתְכַּעֵס עַל אֲשֶׁר שׁוֹאֵל כָּזֶה וְאֵינוֹ מֵהַמּוּסָר, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ פֵּי׳ כִּי דַּרְכְּךָ זֶה יַעֲשׂוּהוּ גְּדוֹלִים הַשָּׁוִים בְּגֶדֶר גְּדֻלָּה זֶה לָזֶה לֹא עֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּעַבְדֶּךָ וְטַעַם הַדָּבָר כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה פֵּי׳ ע״ד מַעֲשֶׂה שֶׁהוּבָא בַּגְּמָרָא (ע״ז י׳:) שֶׁל קְטִיעָא בַּר שָׁלוֹם שֶׁאָמְרוּ לוֹ נַצַּחְתָּ לְמַלְכָּא וְכָל דְּנָצַח לְמַלְכָּא וְכוּ׳ ע״כ, לָזֶה אִם הָיָה נוֹצֵחַ יְהוּדָה לְיוֹסֵף בִּפְנֵי הַשּׁוֹמְעִים יִכָּנֵס בְּסַכָּנַת מָוֶת מִדִּין נוֹצֵחַ לַמֶּלֶךְ, וּלְבַל יִטְעֹן כִּי הַמֶּלֶךְ הוּא פַּרְעֹה לָזֶה אָמַר כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה וְדִינָם שָׁוֶה, אֲשֶׁר עַל כֵּן מְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ לְדַבֵּר בְּאָזְנוֹ וּבְזֶה הֵגַם שֶׁיְּנַצְּחֵהוּ בִּטְעָנוֹת אֵין בִּזּוּי לַמֶּלֶךְ וְלֹא יִכָּנֵס בְּדִין נוֹצֵחַ לַמֶּלֶךְ שֶׁחַיָּב בֵּינָיוֹן שֶׁהוּא בֵּינוֹ לְבֵין הַמֶּלֶךְ:

עוֹד יִרְצֶה כִּי כָמוֹךָ וְגוֹ׳ ע״ד אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי כ״א) לֵב מֶלֶךְ בְּיַד ה׳ וְאִם יִדַּבֵּר בְּדֶרֶךְ שֶׁתִּשְׁמַע מִלְּתוֹ לְכָל הַנִּמְצָאִים שָׁם יַעֲשׂוּ לַמֶּלֶךְ הֵיפֶךְ דַּעְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְנִמְצָא הַמֶּלֶךְ עוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁלֹּא כַּאֲשֶׁר שָׁם ה׳ בְּלִבּוֹ וּיַעַוּתוּ יוֹעֲצָיו אֶת דַּעְתּוֹ, לָזֶה אַל יִחַר אַפּוֹ עַל כְּנִיסָתוֹ לִפְנִים מִמְּחִצָּתוֹ לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ. גַּם בָּזֶה הִגִּיד לוֹ כִּי הוּא אִישׁ חֶסֶד וְדָבוּק רוֹאֵי פָּנָיו נִכְנָסוּ בַּחֲשַׁד דְּבַר תְּקָלָה ב״מ:

וּבְרֶרֶךְ דְּרָשׁ יִתְבָּאֵר אוֹמְרוֹ וַיִּגַּשׁ אֵלָיו ע״ד אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי כ״ז) כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם וְלָזֶה נִתְחַכֵּם יְהוּדָה לְהַטּוֹת לֵב יוֹסֵף עָלָיו לְרַחֲמִים וְהִקְרִיב דַּעְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ אֵלָיו לְאַהֲבוֹ וּלְחַבְּבוֹ כְּדֵי שֶׁתִּתְקָרֵב דַּעְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵלָיו לְקַבֵּל דְּבָרָיו וּפִיּוּסוֹ, וְהָכְרַח לַעֲשׂוֹת כֵּן לְצַד שֶׁמִּן הַטֶּבַע לֹא יַחְבְּבוּ בְּנֵי יַעֲקֹב עוֹבְדֵי ע״ז כִּי (תְּהִלִּים קכ״ה) לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרָל הַצַּדִּיקִים וּמִמֶּזֶג נַפְשָׁם לִשְׂנֹא אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִם בְּשָׂרָם, לָזֶה הֻצְרַךְ לְפִי שָׁעָה לַהֲפֹךְ הַמֶּטְבָּע וּלְהַגִּישׁוֹ בִּלְבָבוֹ וּלְהָשִׁיבוֹ בְּתַנְוָאנִי דִּלְבִּיה:

עוֹד יִרְצֶה כִּי לֹא נִגַּשׁ יְהוּדָה לְדַבֵּר אֶלָּא לְמַה שֶׁאֵלָיו פֵּי׳ לְמַה שֶׁהֵבִינוּ כִּי הַגְּזֵרָה לֹא מֵאֵת ה׳ בָּאָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בִּפְרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת בַּפָּסוּק (י״ז) חָלִילָה, וְכֵיוָן שֶׁאֵין הָעִנְיָן בָּא אֶלָּא מִיּוֹסֵף וְאֵלָיו הֵם הַדְּבָרִים מְסוּרִים לַאֲשֶׁר יַחְפֹּץ עֲשׂוֹת לָזֶה וַיִּגַּשׁ:

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר כִּי לְטוֹבָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא נִגַּשׁ כִּי בְּכָל פְּרָטֵי הֲנָאוֹת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעֶבֶד יְהוּדָה יַעֲשֶׂה יוֹתֵר מִבִּנְיָמִין וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּגַּשׁ אֵלָיו פֵּרוּשׁ לִטְעֹן טַעֲנָה שֶׁהִיא לְטוֹבַת הַמֶּלֶךְ וְהוּא (ל״ג) יָשַׁב נָא וְגוֹ׳:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ אֵלָיו לְבַל יֹאמַר הָאוֹמֵר אֵיךְ סוֹתֵר יְהוּדָה דִּבְרֵי עַצְמוֹ הִנֵּנוּ עֲבָדִים וְגוֹ׳ גַּם אֲנַחְנוּ (ט״ז), לָזֶה אָמַר כִּי מַה שֶׁנִּגַּשׁ לְדַבֵּר דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן יָשַׁב נָא עַבְדְּךָ וְגוֹ׳ וְהַנַּעַר יַעַל עִם אֶחָיו הוּא אֵלָיו פֵּרוּשׁ לְדִבְרֵי יוֹסֵף הוּא שֶׁמָּצָא לִכְנֹס לְדַבֵּר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁאָמַר חָלִילָה וְגוֹ׳ אֲבָל לְמַה שֶׁאָמַר יְהוּדָה אֵין מַעֲנֶה בִּלְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר מַה שֶׁאָמַר בָּעִנְיָן:

וְאוֹמְרוֹ בִּי אֲדֹנִי נִתְכַּוֵּן לְג׳ דְּבָרִים, הָא׳

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כ, עמוד 212 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֵין לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹנוֹת כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל חִנּוּךְ

וְאַל־יַחֵר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ

מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת (מד, יח. ובפירוש רש״י) יֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ הִתְחִיל יְהוּדָה מִיַּד לְדַבֵּר קָשׁוֹת, הֲרֵי הָיָה יָכוֹל לְהַתְחִיל בְּ״רַכּוֹת״. וְאִם לֹא יִפְעֲלוּ דְּבָרָיו, אָז לְדַבֵּר קָשׁוֹת?

אַךְ הַטַּעַם מוּבָן בְּפַשְׁטוּת, כִּי אִם הָיָה מְדַבֵּר עַל עִנְיָן חִיצוֹנִי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ כָּל־כָּךְ, אָז יֵשׁ מָקוֹם לַעֲבוֹד עִם חֶשְׁבּוֹנוֹת וּבַדְּרָכִים הַמְקֻבָּלִים בַּשֵּׂכֶל, אַךְ כְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּדָבָר הַנּוֹגֵעַ בִּנְפָשׁוֹת מַמָּשׁ, ״וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ״ (פרשתנו מד, ל), אֵין עוֹשִׂים חֶשְׁבּוֹנוֹת, וּמַתְחִילִים מִיַּד לַעֲבוֹד עִם כָּל הַתֹּקֶף. וּכְמַאֲמַר הָעוֹלָם ״אַז עֶס טוּט וַויי – שְׁרַייט מָען!״, שֶׁכְּשֶׁכּוֹאֵב צוֹעֲקִים, אַף אִם לֹא יְשַׁנֶּה מְאוּמָה בְּצַעֲקָתוֹ.

וּ״מִכָּאן אַתָּה לָמֵד״ גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שֶׁכְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּחִנּוּךְ הַיְלָדִים, לְהַצִּיל אוֹתָם מִסַּכָּנוֹת רוּחָנִיּוֹת, צְרִיכִים לְהַתְחִיל מִיַּד לַעֲבוֹד בְּכָל הַתֹּקֶף וְעִם כָּל הַכֹּחוֹת, וְלַעֲסֹק בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד, וּבְלִי חֶשְׁבּוֹנוֹת וְשִׁקּוּלִים שִׂכְלִיִּים.

(יט) אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח׃

יט רִבּוֹנִי שְׁאֵיל יָת עַבְדּוֹהִי לְמֵימָר הַאִית לְכוֹן אַבָּא אוֹ אָחָא׃

רש״י◄ **אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו•** (כ״ר) מִתְּחִלָּה בַּעֲלִילָה בָּאתָ עָלֵינוּ, לָמָּה הָיָה לְךָ לִשְׁאֹל כָּל אֵלֶּה, בִּתְּךָ הָיִינוּ מְבַקְּשִׁים, אוֹ אֲחוֹתֵנוּ אַתָּה מְבַקֵּשׁ? וְאַף־עַל־פִּי־כֵן: ״וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי״, לֹא כִּחַדְנוּ מִמְּךָ דָּבָר•

(כ) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׃

כ וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי אִית לָנָא אַבָּא סָבָא וּבַר סִיבְתִּין זְעֵיר וְאָחוּהִי מִית וְאִשְׁתָּאַר הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי לְאִמֵּהּ וַאֲבוּהִי רְחִים לֵהּ׃

רש״י◄ **וְאָחִיו מֵת•** מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הָיָה מוֹצִיא דְּבַר שֶׁקֶר מִפִּיו, אָמַר: ׳אִם אֹמַר לוֹ שֶׁהוּא קַיָּם, יֹאמַר הֲבִיאוּהוּ אֶצְלִי׳. **לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ•** מֵאוֹתָהּ הָאֵם, אֵין לוֹ עוֹד אָח•

(כא) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו׃

כא וַאֲמַרְתְּ לְעַבְדָּיךְ אַחֵיתוּהִי לְוָתִי וֶאֱשַׁוֵּי עֵינִי עֲלוֹהִי׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְבַל יֹאמַר אֵלָיו יוֹסֵף לָמָּה יְדַבֵּר הוּא לְבַד מִכֹּלָּם, וּמַה גַּם בַּמֶּה שֶׁקָּדַם שֶׁהִכִּיר יוֹסֵף כִּי רְאוּבֵן הַבְּכוֹר דִּכְתִיב (מ״ג ל״ג) וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר וְגוֹ׳ וְאִם כֵּן יֹאמַר לָמָּה יְדַבֵּר כָּל כָּךְ הוּא וְלֹא אָחִיו לָזֶה אָמַר בִּי נוֹגֵעַ הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר לוֹ לְבַסּוֹף. וְלִהְיוֹת שֶׁחָשׁ לוֹ לְהִתְכַּעֵס קֹדֶם הַגִּעַת הַדָּבָר אֵלָיו לָזֶה קֹדֶם תֵּכֶף וְהוֹדִיעוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ בִּי נוֹגֵעַ הַדָּבָר אֲדֹנִי, הַב׳ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִטְעֹן טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת לְהַצִּיל בִּנְיָמִין וְהוּא בִּי אֲדֹנִי פֵּי׳ אֲנִי גָּנַבְתִּי הַגָּבִיעַ וְהִנַּחְתִּיו בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִין וּמַעֲתָּה שׁוּרַת הַדִּין תִּתֵּן כִּי הוּא יִלְכֹּד כִּי בִּנְיָמִין מַכְחִישׁ וִיהוּדָה מוֹדֶה הוּא יִהְיֶה עֶבֶד, הַג׳ רָמַז הַכָּתוּב כִּי הַשָּׂרָרָה אֵלָיו הִיא נְתוּנָה, וְזֶה שֶׁעוּר הַדְּבָרִים בִּי תָּלוּי כִּנּוּי תֵּבַת אֲדֹנִי כִּי הוּא הַמֶּלֶךְ, וְאוֹמְרוֹ יְדַבֵּר נָא פֵּרוּשׁ יְדַבֵּר עַתָּה בְּכִנּוּי עַבְדּוּת לְפִי שָׁעָה אֲבָל אֵין הַדָּבָר עוֹמֵד כֵּן כִּי יְהוּדָה הוּא הַמֶּלֶךְ וְכִסְאוֹ יִכּוֹן עוֹלָם:

עוֹד יִרְמֹז הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ בִּי אֲדֹנִי פֵּרוּשׁ בְּאֶמְצָעוּתִי הִשַּׂגְתָּ זֶה כִּי הוּא הַסּוֹבֵב לְיוֹסֵף אַדְנוּת שֶׁאָמַר (ל״ז כ״ז) לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים שֶׁמִּזֶּה נִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר וְהִשִּׂיג יוֹסֵף הָאַדְנוּת: תורה יט

יט) אֲדֹנִי שָׁאַל וְגוֹ׳ לֵאמֹר. טַעַם הַצָּעַת הַדְּבָרִים. לוֹמַר כִּי לְצַד הַהֶכְרֵחַ לָקְחוּ בִּנְיָמִין מֵאֵת אָבִיו וְאִם לֹא יִרְאֵהוּ עִמָּהֶם יָמוּת אָבִיו מִדַּאֲגָתוֹ. וְהִתְחִיל לוֹמַר אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו פֵּרוּשׁ לֹא הָיְתָה שְׁאֵלַת אָדָם לְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁיּוּכַל לִמְנֹעַ הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא כִּי הָיְתָה מֵאֵת אֲדֹנִי לַעֲבָדָיו וְכֵיוָן שֶׁכֵּן בְּהֶכְרֵחַ לֵאמֹר לְךָ אֲמִתָּתָן שֶׁל דְּבָרִים. עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ לֵאמֹר כִּי מִלְּבַד הַשְּׁאֵלָה עָשִׂיתָ לָנוּ דָּבָר הַמְחַיֵּב אוֹתָנוּ לֵאמֹר לְךָ בְּלֹא הַעֲלָמָה כִּי עָשָׂה אוֹתָם כִּמְרַגְּלִים וְהֶצְרַכְנוּ לְאַמֵּת דִּבְרֵיהֶם כְּמִשְׁפַּט בְּדִיקַת הָאֲנָשִׁים הַנֶּחְשָׁדִים בְּרֹגֶל שֶׁנִּבְדָּקִים בְּכָל הַפְּרָטִים הֲגַם שֶׁאֵינָן נוֹגְעִים בְּעִנְיַן הָרִגּוּל וְאִם הַעֵלֵם יַעֲלִימוּ דָּבָר יִנָּתְנוּ בַּקּוֹלָר, לָזֶה הִכְרִיחָם לֵאמֹר: תורה כ

כא) וַתֹּאמֶר אֶל עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ.

פֵּרוּשׁ לֹא הִסְפִּיק לְךָ לְאַמֵּת הַדָּבָר בִּדְבָרֵינוּ אוֹ עַל יְדֵי בֵּרוּר אַחֵר זוּלַת לְהוֹרִידוֹ אֵלֶיךָ, וַתּוֹסֵף לְחַזֵּק עָלֵינוּ לְבַל נִרְאֶה פָּנֶיךָ זוּלָתוֹ וְהוֹדַעְנוּ הַדָּבָר לְאָבִינוּ וְלֹא הוֹעִיל לִשְׁלֹחַ אוֹתוֹ עַד אֲשֶׁר כָּלְתָה הַתְּבוּאָה וְגוֹ׳ וְהֶצְרַכְנוּ לְהוֹרִידוֹ: תורה כב

(כב) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת:

כב וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי לָא יִכּוּל עוּלֵימָא לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי וְאִם יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִית:

רש״י ◄ וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת • אִם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו, דּוֹאֲגִים אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ מֵתָה.

(כג) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי:

כג וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדָּיךָ אִם לָא יֵחוֹת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא עִמְּכוֹן לָא תּוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי אַפָּי:

(כד) וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי:

כד וַהֲוָה כַּד סְלִיקְנָא לְעַבְדָּךְ אַבָּא וְחַוֵּינָא לֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי רִבּוֹנִי:

(כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל:

כה וַאֲמַר אָבוּנָא תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעֵיר עִיבּוּרָא:

(כו) וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ:

כו וַאֲמַרְנָא לָא נִכּוּל לְמֵיחַת אִם אִית אָחוּנָא זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵחוֹת אֲרֵי לָא נִכּוּל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי גַּבְרָא וְאָחוּנָא זְעֵירָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא:

(כז) וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי:

כז וַאֲמַר עַבְדָּךְ אַבָּא לָנָא אַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְּרֵין יְלִידַת לִי אִתְּתִי:

(כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרַף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה:

כח וּנְפַק חַד מִלְּוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם מִקְטַל קְטִיל וְלָא חֲזִתֵהּ עַד כְּעָן:

(כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה:

כט וְתַדְבְּרוּן אַף יָת דֵּין מִן קֳדָמַי וִיעַרְעֻנֵּהּ מוֹתָא וְתַחֲתוּן יָת שֵׂבְתִּי בְּבִישְׁתָּא לִשְׁאוֹל:

רש״י ◄ וְקָרָהוּ אָסוֹן • (ב״ר) שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה. וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂבָתִי וְגוֹ׳ • עַכְשָׁו, כְּשֶׁהוּא אֶצְלִי, אֲנִי מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אִמּוֹ וְעַל אָחִיו. וְאִם יָמוּת זֶה, דּוֹמֶה עָלַי שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מֵתוּ בְּיוֹם אֶחָד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ׳ 216)

שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה (רש״י מד, כט) כָּאן, בִּדְבָרָיו שֶׁל **יַעֲקֹב**, פֵּרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ שִׁעַת סַכָּנָה שֶׁל מַמָּשׁ, וְאִלּוּ לְעֵיל, בְּדִבְרֵי **יְהוּדָה**, כְּתַב "**דּוֹאֲגִים** אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ מֵתָה". וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, דְּהִנֵּה לְדַעְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) אַךְ טָרֹף וְגוֹ׳. רָמַז בְּאוֹמְרוֹ אַךְ כִּי מְעַט טָרֹף טֹרַף כִּי אֵינוֹ לֹא בְּצָרַת עַבְדּוּת וְלֹא בְּצָרַת מִשְׁמָר, וְלָזֶה גָּמַר אֹמֶר וְלֹא רְאִיתִיו עַד הֵנָּה הֲרֵי זֶה מַגִּיד כִּי יֶשְׁנוֹ בַּנִּמְצָא אֶלָּא שֶׁעַדַּיִן לֹא רָאָהוּ עַד עַתָּה:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ אַךְ טָרֹף וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ אַךְ מְעוּט דַּוְקָא בִּטְרֵפוּת אֲבָל בַּמֶּה שֶׁאָמַר (שָׁם ל״ג) חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ שֶׁאָמְרוּ ז״ל (ב״ר פפ״ד) שֶׁנִּתְכַּוֵּן אֶל אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר בָּזֶה אֵין מְעוּט כִּי כְּבָר בַּעֲוֹנוֹת הָיָה מַה שֶׁהָיָה שֶׁגְּרָמָה לוֹ לְאַבֵּד י׳ בָּנִים שֶׁעָתִיד הָיָה לְהַעֲמִיד י״ב שְׁבָטִים כְּאוֹמְרָם ז״ל (סוֹטָה לו:) וּבְאֶמְצָעוּת הָרִשְׁעָה נָשְׁרוּ מִמֶּנּוּ י׳ טִפּוֹת וְלֹא יָצְאוּ מִמֶּנּוּ אֶלָּא ב׳: תורה כט

הִתְרַחֲשוּ שְׁנֵי אֲסוֹנוֹת בְּמִשְׁפַּחַת בִּנְיָמִין שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִים בַּדָּרָךְ: אִמּוֹ מֵתָה בַּדָּרָךְ וְאָחִיו נִטְרַף בַּדָּרָךְ, וּמוּבָן אִם כֵּן, שֶׁעֲבוּרוֹ הַדָּרָךְ הִיא מְקוֹם סַכָּנָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יְהוּדָה יָדַע שֶׁיּוֹסֵף לֹא נִטְרַף בַּדָّרָךְ, וְלָכֵן אָמַר שֶׁיֵּשׁ כָּאן חֲשָׁשָׁא בְּעַלְמָא וְתוּ לֹא.

(ל) וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ:

ל וּכְעַן כְּמֵיתִי לְוַת עַבְדָּךְ אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא וְנַפְשֵׁה חֲבִיבָא לֵה כְּנַפְשֵׁה:

◆ יום שני ו׳ טבת ◆

(לא) וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה:

לא וִיהֵי כַּד יֶחֱזֵי אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא וּמִית וְיַחֲתוּן עַבְדָּיִךְ יָת שִׂיבַת עַבְדָּךְ אָבוּנָא בְּדָוּנָא לִשְׁאוֹל:

רש״י◄ וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת• אָבִיו מִצָּרָתוֹ.

(לב) כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים:

לב אֲרֵי עַבְדָּךְ מְעָרֵב בְּעוּלֵימָא מִן אַבָּא לְמֵימַר אִם לָא אֵיתֵנֵהּ לְוָתָךְ וָאֱהֵי חָטֵי לְאַבָּא כָּל יוֹמַיָּא:

רש״י◄ כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר• וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לַתֶּגֶר יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֶחָי, הֵם כֻּלָּם מִבַּחוּץ וַאֲנִי נִתְקַשַּׁרְתִּי בְּקֶשֶׁר חָזָק לִהְיוֹת מְגֻדָּה בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת.

(לג) וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו:

לג וּכְעַן יֵתֵב כְּעַן עַבְדָּךְ תְּחוֹת עוּלֵימָא עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא יִסַּק עִם אֲחוֹהִי:

רש״י◄ יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ וְגוֹ׳• (ב״ר) שֶׁלְּכָל דָּבָר אֲנִי מְעֻלֶּה מִמֶּנּוּ: לִגְבוּרָה, וּלְמִלְחָמָה וּלְשַׁמֵּשׁ.

(לד) כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי:

לד אֲרֵי אֵכְדֵין אֶסַּק לְוַת אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישׁוּ דִּי יִשְׁתְּכַח יָת אַבָּא:

מה (א) וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו:

א וְלָא יְכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל דְּקָיְמִין עָלָוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָל אֱנָשׁ מֵעָלָי וְלָא קָם אֱנָשׁ עִמֵּהּ כַּד אִתְיְדַע יוֹסֵף לְוַת אֲחוֹהִי:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) יֵשֶׁב נָא עַבְדְּךָ. וְהַגַּם שֶׁאָמַר (מ״ג ט׳) וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ, שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ: תורה לד

לד) כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ בְּלֹא טַעַם הָאָמוּר שֶׁאָמַר וְחָטָאתִי וְגוֹ׳ אֵיךְ אֶעֱלֶה וְגוֹ׳. וְעוֹד אוּלַי שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לְמַה שֶׁאָמַר בִּתְחִלָּה (ט״ו) הִנֶּנּוּ עֲבָדִים גַּם אֲנַחְנוּ וְגוֹ׳, כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה וְגוֹ׳ פֶּן אֶרְאֶה בָרָע, וּכְשֶׁלֹּא יַעֲלוּ כֻּלָּן לֹא יִרְאֶה וְגוֹ׳:

עוֹד יְכַוֵּן לְהָשִׁיב לְטַעֲנַת אִשָּׁה חֲכָמָה שֶׁשָּׁלַח יוֹאָב לְדָוִד (ש״ב י״ד) כִּי קָמָה הַמִּשְׁפָּחָה לַהֲרֹג אֶת מַכֵּה אָחִיו וַתְּמִיתֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אָחִיו וְגוֹ׳, וְהִנֵּה הוּא הַנִּדּוֹן שֶׁלְּפָנֵינוּ כִּי כְּשֶׁגִּיד יְהוּדָה לְאָבִיו כִּי אָנוּס הוּא וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַצִּיל בִּנְיָמִין מִיַּד הַמֶּלֶךְ פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא יִתְאַכְזֵר יַעֲקֹב וִישַׁכֵּל גַּם שְׁנֵיהֶם יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וַיִּתִּיר לְנִדּוּיוֹ שֶׁל יְהוּדָה, לָזֶה אָמַר טַעֲנָה שֵׁנִית כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה וְגוֹ׳ כִּי חוֹשֵׁשׁ לְסַכָּנַת מוֹת אָבִיו: תורה א

א) וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא עָצַר כֹּחַ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַנִّצָּבִים מֵעַצְמָן וְקָרָא בְּקוֹל גָּדוֹל הוֹצִיאוּ כָּל אִישׁ פֵּרוּשׁ בִּמְהֵרָה לֹא שֶׁיֹּאמְרוּ לָהֶם לָצֵאת כִּי כְּשֶׁיֵּצְאוּ מֵעַצְמָן יֵצְאוּ בְּמִתּוּן וְלֹא סָבַל אֹרֶךְ זְמַן

רש״י◄ **וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים•** לֹא הָיָה יָכֹל לִסְבֹּל שֶׁיִּהְיוּ מִצְרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין בְּהִוָּדְעוֹ לָהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ׳ 262)

שֶׁיִּהְיוּ מִצְרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין (רש״י מה, א) בְּדֶרֶךְ כְּלָל נָקֵט הַכָּתוּב "עוֹמְדִים", וְאִלּוּ "נִצָּבִים" מוֹרֶה עַל עֲמִידָה מְיֻחֶדֶת. וְעַל־דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ רַשׁ״י (קרח טז, כז) "נִצָּבִים, בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְאַף כָּאן אֵין זוֹ עֲמִידָה סְתָם שֶׁל הַמִּצְרִים, אֶלָּא "נִצָּבִים" הֵם לְגַבֵּי אַחֵי יוֹסֵף - הֵם שׁוֹמְעִים כֵּיצַד הָאַחִים מִתְבַּיְּשִׁים. וּבַפְּסוּק "שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים **נִצָּבִים** עָלָיו" (רִיש פְּרָשַׁת וַיֵּרָא) לֹא הָצְרַךְ רַשׁ״י לְפָרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי מְדָבָּר בְּמַלְאָכִים, וּמוּבָן שֶׁאֵין כָּאן עֲמִידָה סְתָם.

(ב) **וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:**

ב **וַיִּתֵּן אֶת קֹלֵהּ בִּבְכִיתָא וּשְׁמָעוּ מִצְרַיִם וּשְׁמַע אֲנַשׁ בֵּית פַּרְעֹה:**

רש״י◄ **וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה•** בֵּיתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, כְּלוֹמַר, עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְאֵין זֶה לְשׁוֹן ׳בַּיִת׳ מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּמוֹ "בֵּית יִשְׂרָאֵל", "בֵּית יְהוּדָה", מישנד״ה בְּלַעַ״ז.

(ג) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו:**

ג **וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קַיָּם וְלָא יָכִילוּ אֲחוֹהִי לַאֲתָבָא יָתֵהּ פִּתְגָּם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי:**

רש״י◄ **נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו•** מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה.

(ד) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה:**

ד **וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרִיבוּ כְּעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן דִּי זַבַּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם:**

רש״י◄ **גְּשׁוּ־נָא אֵלַי•** רָאָה אוֹתָם נְסוֹגִים לְאָחוֹר, אָמַר: ׳עַכְשָׁו אֶחָי נִכְלָמִים׳, קָרָא לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה וְתַחֲנוּנִים וְהֶרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מָהוּל (ב״ר).

(ה) **וְעַתָּה אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:**

ה **וּכְעַן לָא תִתְּנַסּוּן וְלָא יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי זַבַּנְתּוּן יָתִי הָכָא אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן:**

רש״י◄ **לְמִחְיָה•** לִהְיוֹת לָכֶם לְמִחְיָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַהוֹצָאָה, וְאָמַר וְלֹא עָמַד פֵּי׳ לֹא נִתְעַכֵּב אִישׁ אֶלָּא בִּמְהֵרָה תֵּכֶף יָצְאוּ יַחַד:

בְּהִתְוַדֵּע יוֹסֵף וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ בִּשְׁבִיל הִתְוַדְּעוּתוֹ אֶל אֶחָיו פֵּרוּשׁ הַכָּרַת דָּבָר כְּדֵי שֶׁיִּכִּירוּ וְיַצְדִּיקוּ כִּי הוּא יוֹסֵף וְדָבָר זֶה צָרִיךְ לְהַזְכִּירָם בִּמְכִירָתוֹ וְלֹא רָצָה לְזַלְזֵל בְּאֶחָיו שֶׁיַּחֲזִיקוּ אוֹתָם בְּדָבָר נְבָלָה כָּזוֹ לִמְכֹּר אֲחִיהֶם, וְאָמַר בְּסָמוּךְ וַיִּתֵּן אֶת קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וְגוֹ׳ הֲרֵי זֶה מַגִּיד כִּי מַה שֶּׁמָּנַע הַזּוּלֶת בְּהִתְוַדְּעוֹ לְאֶחָיו לֹא לְצִדּוֹ כִּי הוּא קָרָא בְּקוֹל וְשָׁמְעוּ כָּל הָעִיר אֶת הַדָּבָר אֶלָּא לְצַד בֹּשֶׁת אֶחָיו הוּא שֶׁעָשָׂה מִטַּעַם הַנִּזְכָּר: תורה ב

ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף וְגוֹ׳ גְּשׁוּ נָא וְגוֹ׳.

טַעַם הַהַגָּשָׁה, לְצַד שֶׁרָצָה לוֹמַר לָהֶם עִנְיַן הַמְּכִירָה לָזֶה לֹא רָצָה לוֹמַר לָהֶם אֶלָּא בִּלְחִישָׁה, לָזֶה אָמַר גְּשׁוּ וְאַחַר שֶׁנִּגְּשׁוּ אָמַר לָהֶם וְגוֹ׳ אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי וְגוֹ׳, וַהֲגַם שֶׁאָמַר הוֹצִיאוּ כָּל אִישׁ וְגוֹ׳ וְלֹא עָמַד שָׁם אָדָם אַף עַל פִּי כֵן חָשׁ לְאָזְנַיִם לַקִּיר וְדִבֵּר בְּאָזְנֵיהֶם:

אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁחָזַר פַּעַם ב׳ אֲנִי יוֹסֵף, לְצַד שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא עָנוּהוּ חָשֵׁשׁ לְב׳ דְּבָרִים. הָאֶחָד שֶׁפָּחֲדוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יָכְלוּ לְהָשִׁיב כְּבֹשֶׁת גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא, וְהַב׳ שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּהוּ שֶׁהוּא יוֹסֵף, לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד צַד הַיִּרְאָה שֶׁאַתֶּם יִרְאִים וְנִבְהַלְתֶּם לֹא תְּחוּשׁוּ לַדָּבָר כִּי אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם פֵּרוּשׁ מִתְנַהֵג עִמָּכֶם בְּמִדַּת הָאַחְוָה וּכְאִלּוּ לֹא הָיָה הַדָּבָר הַהוּא, גַּם סָמַךְ לוֹמַר אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם לוֹמַר, שֶׁאֲפִלּוּ בִּזְמַן הַמֶּכֶר לֹא כָּהֲתָה עַיִן הָאַחְוָה מִמֶּנִּי, וּכְנֶגֶד צַד הַצְּדָקַת הַדָּבָר שֶׁהוּא יוֹסֵף אָמַר לָהֶם דָּבָר שֶׁבּוֹ יַצְדִּיקוּ בְּסִימָן מֻבְהָק כִּי הוּא זֶה בְּאוֹמְרוֹ אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה וְדָבָר זֶה לֹא יְדָעוֹ אָדָם אֲפִלּוּ נָבִיא (יַלְקוּט קמ״ב) אִם לֹא שֶׁתֹּאמַר וַדַּאי גְּמוּר כִּי הוּא זֶה יוֹסֵף: תורה ה

ה) וְעַתָּה אַל תֵּעָצְבוּ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת א׳ אוֹמְרוֹ וְעַתָּה מַה בָּא לִשְׁלֵל. ב׳ לָמָּה כָּפַל לוֹמַר אַל תֵּעָצְבוּ וְאַל יִחַר,

(ו) כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר׃

ו אֲרֵי דְּנַן תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְּנָא בְּגוֹ אַרְעָא וְעוֹד חָמֵשׁ שְׁנִין דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחְצָדָא׃

רש״י ◄ כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב • עָבְרוּ מִשְּׁנֵי הָרָעָב.

(ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה׃

ז וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן לְשַׁוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן לְשֵׁיזְבָא רַבָּא׃

◆ יום שלישי ז׳ טבת ◆

(ח) וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ח וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הָכָא אֱלָהֵן מִן קֳדָם יְיָ וְשַׁוּינַנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

רש״י ◄ לְאָב • לְחָבֵר וּלְפַטְרוֹן.

(ט) מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד׃

ט אוֹחוּ וּסְקוּ לְוַת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף שַׁוַּינִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָל מִצְרָיִם חוּת לְוָתִי לָא תִתְעַכָּב׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְעוֹד הֵם ב׳ דְּבָרִים הָפְכִּיִּים הָעִצָּבוֹן יוֹרֶה עַל שִׁבְרוֹן הַלֵּב וַחֲרוֹן אַף יַגִּיד עַל הַגַּאֲוָה. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה דִּקְדֵּק לוֹמַר תֵּבַת הֵנָּה.

אָכֵן פֵּי׳ שֶׁל דְּבָרִים הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ יוֹדֵעַ אֲנִי כִּי אַתֶּם נֶעֱצָבִים עַל הַמֶּכֶר וּכְמוֹ שֶׁגִּלּוּ דַּעְתָּם בְּאוֹמְרָם (מ״ב) אֲבָל אֲשַׁמִּים אֲנַחְנוּ, גַּם לְפִי הַמִּדְרָשׁ (ב״ר פ׳ צ״א) שֶׁאָמְרוּ שֶׁיָּרְדוּ לִפְדּוֹתוֹ בְּדָמִים יְקָרִים, לָזֶה אָמַר לָהֶם, וַעֲתָּה פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁמִּבְקָשָׁם מָצוּי לָהֶם בְּהוֹדְעָה זוֹ תְּסִירוּ הָעִצָּבוֹן, וְנִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן בָּזֶה לִרְמֹז לָהֶם וּלְהוֹדִיעָם כִּי יוֹדֵעַ בָּהֶם שֶׁדַּעְתָּם קְרוֹבָה אֶצְלוֹ וְהֵם נֶעֱצָבִים עָלָיו עַד עַתָּה וּבָזֶה יַצְדִּיקוּ כִּי לִבּוֹ נָכוֹן עִמָּם. וְאוֹמְרוֹ אַל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם פֵּרוּשׁ לְטַעַם שֶׁמְּכַרְתֶּם אוֹתִי הֵנָּה שֶׁגְּרַמְתֶּם לְעִצְּמְכֶם כָּל הַתְּגַלְגְּלוּת הָעִנְיָנִים הַהִשְׁתַּחֲוָיוֹת אֲשֶׁר בִּשְׁבִילָם נִתְחַכַּמְתֶּם לִמְכֹּר דִּכְתִיב (וַיֵּשֶׁב ל״ז) וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ וְגוֹ׳ וְדָבָר זֶה יִסּוֹבֵב הַכַּעַס כְּאָדָם שֶׁבָּא לְתַקֵּן דָּבָר וְנִמְצָא מְקַלְקֵל וְיִחַר אַפּוֹ עַל אֲשֶׁר גָּרַם לְעַצְמוֹ, וְנָתַן טַעַם לָזֶה כִּי אַדְרַבָּא מַעֲשֵׂיהֶם גָּרְמוּ לָהֶם טוֹבָה גְּדוֹלָה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם כִּי זֶה וְגוֹ׳ לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית וְגוֹ׳ וּמֵעַתָּה לֹא יִחַר בְּעֵינֵיכֶם עַל הַדָּבָר: תורה ו

ח) וְעַתָּה לֹא אַתֶּם וְגוֹ׳. פֵּי׳ לָתֵת טַעַם לְהָסִיר מִלִּבָּם חֲשַׁשׁ הַשִּׂנְאָה לְבַל יַחְשְׁבוּ כִּי יוֹסֵף יִשְׂטֹם אוֹתָם וְיִשְׁנָאֵם עַל אֲשֶׁר נִתְאַכְזְרוּ עָלָיו וְיִהְיֶה בְּעֵינֵיהֶם דָּבָר רָחוֹק שֶׁיִּהְיֶה לֵב יוֹסֵף נָכוֹן עִמָּם, לָזֶה אָמַר לָהֶם הֵן אֱמֶת כִּי בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם הָיוּ הַדְּבָרִים זָרִים בְּעֵינָיו אֵיךְ יִהְיֶה כָּל הָאַכְזָרִיּוּת בְּלֵב אַחִים עַל אֲחִיהֶם וּרְאוּיִים הֵם לִהְיוֹת שְׂנוּאִים אֶצְלוֹ:

אָכֵן עַתָּה אַחַר רְאוֹתוֹ כָּל הַנִּמְשָׁךְ מִירִידָתוֹ מִצְרַיִם יֵדַע כִּי הַמַּעֲשֶׂה הָיָה מֵאֵת ה׳ וְהֵם שְׁלִיחוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ עָשׂוּ וְלֹא שְׁלִיחוּת עַצְמָם וּבָזֶה אֵין מָקוֹם לִשְׂמֹר לָהֶם אֵיבָה וְלֹא לְהַרְחִיק מִדַּת הָאַחֲוָה מֵהֶם:

וְאוּלַי כִּי בָּזֶה הָיָה לָהֶם פָּנִים לַעֲמֹד לִפְנֵי אֲבִיהֶם כְּשֶׁנִּגְלָה הַדָּבָר כִּי הֵם הַגּוֹרְמִים לוֹ אֵבֶל וּבְכִי כ״ב שָׁנָה וְעָשׂוּ הַמַּעֲשֶׂה הַמָּפְלָא בְּמֶכֶר אֲחִיהֶם וְרוֹאֵנִי שֶׁגַּם בּוֹשׁ לֹא יֵבוֹשׁוּ מֵאֲבִיהֶם, וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי יַעֲקֹב לֹא יָדַע גּוּף הַמַּעֲשֶׂה, וְזֶה דֶּרֶךְ רָחוֹק, כִּי פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא יִמָּנַע מֵחֲקֹר זֹאת הֵיאַךְ נִתְגַּלְגְּלוּ הַדְּבָרִים עַד שֶׁיָּרַד יוֹסֵף לְמִצְרַיִם וְגַם מַעֲשֵׂה כְּתֹנֶת הַפַּסִּים הַמּוּבָא אֵלָיו מֻטְבָּל בְּדָם, אֶלָּא וַדַּאי כִּי בְּטַעֲנַת לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם וְגוֹ׳ שֶׁאָמַר יוֹסֵף הֶכֵּר הַדָּבָר כִּי מֵאֵת ה׳ הָיְתָה זֹאת וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מִדּוּתָיו, וְהוּא אוֹמְרָם ז״ל (ב״ר פ׳ פ״ז) רָאוּי הָיָה יַעֲקֹב לֵירֵד בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת וְכוּ׳: תורה ט

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ג, עמ׳ 823)

שָׁמַנִּי אֲלוּקִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרַיִם רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד (מה, ט)

חֲז״ל אָמְרוּ (פסחים קיט) כִּי ״כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם יוֹסֵף לִקְּטוֹ וֶהֱבִיאוֹ לְמִצְרַיִם כו׳, וּכְשֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם הֶעֱלוּם עִמָּם״. בְּמַאֲמָר זֶה רָמְזוּ חֲז״ל כִּי הַמַּטָּרָה וְהַתַּכְלִית שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם הִיא בֵּירוּר הַנִּיצוֹצוֹת הַמְּצוּיִים בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב וְהַעֲלָאָתָם לִקְדוּשָׁה.

זֶהוּ שֶׁרְמַז הַכָּתוּב:

״שָׁמַנִּי אֲלוּקִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרַיִם״ – וּבְיָדִי לְלַקֵּט לְקַבֵּץ כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם וּלְהָבִיאוֹ לְמִצְרַיִם, וְלָכֵן ״רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹוד״ – כִּי מַעֲכָשָׁיו אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְבַּצֵּעַ הַכַּוָּנָה וְהַמַּטָּרָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם, הַיְינוּ שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יְבָרְרוּ וַיַּעֲלוּ אֶת נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה הַנִּמְצָאִים בְּכֶסֶף וְזָהָב זֶה (״הֶעֱלוּם עִמָּם״).

(י) **וְיָשַׁבְתָּ בְאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:**

י **וְתֵתִיב בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וּתְהֵי קָרִיב לִי אַתְּ וּבְנָיְךָ וּבְנֵי בְנָיְךָ וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּי לָךְ:**

(יא) **וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:**

יא **וְאֵזוּן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא דִּלְמָא תִתְמַסְכַּן אַתְּ וֵאֲנָשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ:**

רש״י ◄ **פֶּן־תִּוָּרֵשׁ** • דִּלְמָא תִתְמַסְכַּן, לְשׁוֹן: ״מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר״.

(יב) **וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם:**

יב **וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזָן וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי כְּלִישָׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּכוֹן:**

רש״י ◄ **וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת** • בִּכְבוֹדִי וְשֶׁאֲנִי אֲחִיכֶם, שֶׁאֲנִי מָהוּל כָּכֶם. וְעוֹד: ״כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם״ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (ב״ר). **וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין** • (מגילה טז)

הִשְׁוָה אֶת כֻּלָּם יַחַד, לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין לִי שִׂנְאָה עַל בִּנְיָמִין אָחִי שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בִּמְכִירָתִי, כָּךְ אֵין בְּלִבִּי שִׂנְאָה עֲלֵיכֶם.

(יג) **וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמְהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה:**

יג **וּתְחַוּוּן לַאֲבָא יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיָת כָּל דִּי חֲזֵיתוּן וְתוֹחוּן וְתַחֲתוּן יָת אַבָּא הָכָא:**

(יד) **וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו:**

יד **וּנְפַל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אֲחוּהִי וּבְכָא וּבִנְיָמִן בְּכָא עַל צַוְּארֵהּ:**

רש״י ◄ **וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ** • עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְסוֹפָן לֵיחָרֵב. **וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו** • עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה, שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוֹפוֹ לֵיחָרֵב. (וְלַצַּנִּיּוּת דַּעְתִּי, דִּיּוּקוֹ שֶׁל רַשִׁ״י, דִּכְיוֹסֵף כְּתִיב: ״וַיִּפֹּל וַיֵּבְךְּ״, תַּרְתֵּי מַשְׁמַע אַשְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת, וּלְכָךְ עָשָׂה ב׳ פְּעֻלּוֹת עַל זֶה הֶרֶמֶז, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּנְיָמִין דְּלָא כְּתִיב רַק ״וּבִנְיָמִן בָּכָה״, פְּעֻלָּה אַחַת, שֶׁלֹּא רָמַז רַק עַל חֻרְבַּן אֶחָד. וְעַיֵּן בְּבַאוּר תַּרְגּוּם יוֹנָתָן, שֶׁשָּׁם הוּא בְּדֶרֶךְ דְּרָשׁ).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 148 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֵין לְהִסְתַּפֵּק בִּבְכִיָּה

וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו: (מה, יד)

אִיתָא בַּגְּמָרָא עַל הַפָּסוּק ״וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִין אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל צַוָּארָיו״ ״בָּכָה עַל שְׁנֵי מִקְדָּשִׁין שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וַעֲתִידִין לֵחָרֵב, וּבִנְיָמִין כו׳ בָּכָה עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְעָתִיד לֵחָרֵב״.

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַדּוּעַ בָּכָה יוֹסֵף עַל הַמִּקְדָּשׁוֹת שֶׁל בִּנְיָמִין, וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל הַמִּשְׁכָּן שֶׁבְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף – וַהֲרֵי לִכְאוֹרָה אַדְּרַבָּה: כָּל אֶחָד מֵהֶם עָלָיו לִבְכּוֹת עַל חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבְּחֶלְקוֹ הוּא?

וְהַבַּאוּר בָּזֶה:

עִנְיַן הַבְּכִיָּה הוּא בִּכְדֵי לְהָקֵל עַל הַבּוֹכֶה. וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם בּוֹכֶה עַל הַמֵּצַר וּמֵעִיק לוֹ, אֵין בְּכֹחָהּ שֶׁל

בְּכִיָּה זוֹ לִתַּקֵּן אֶת הַדָּבָר שֶׁגָּרַם אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁבִּבְכִיָּתוֹ יִרְוַח לוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב הָיְתָה לִי דִּמְעָתִי לֶחֶם וְגוֹ׳.
וְלָכֵן: כְּשֶׁרוֹאֶה "חָרַבָן מִקְדָּשׁוֹ" שֶׁל חֲבֵרוֹ – מִשְׁתַּתֵּף בְּצַעֲרוֹ וּבוֹכֶה, אֲבָל (עִקַּר) הַתִּקּוּן וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מֵחָדָשׁ אֵינוֹ תָּלוּי בּוֹ אֶלָּא בַּחֲבֵרוֹ. אוּלָם בְּשָׁעָה שֶׁרוֹאֶה אָדָם אֶת חָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁלּוֹ, אָז אֵין לוֹ לְהִסְתַּפֵּק בַּאֲנָחָה וּבִבְכִיָּה, אֲלָא לְהִשְׁתַּדֵּל לְתַקֵּן וְלִבְנוֹתוֹ מֵחָדָשׁ עַל־יְדֵי שֶׁיַּעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ לְהָבִיא אֶת הַגְּאוּלָה הַפְּרָטִית בְּנַפְשׁוֹ.

(טו) וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃

טו וּנְשַׁק לְכָל אַחוֹהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אֲחוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש״י◄ וְאַחֲרֵי כֵן • מֵאַחַר שֶׁרָאוּהוּ בּוֹכֶה וְלִבּוֹ שָׁלֵם עִמָּהֶם. דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ • שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ.

(טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃

טז וְקָלָא אִשְׁתְּמַע לְבֵית פַּרְעֹה לְמֵימַר עַלּוּ אֲחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי׃

רש״י◄ וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה • כְּמוֹ: ׳בְּבֵית פַּרְעֹה׳, וְזֶהוּ לְשׁוֹן ׳בַּיִת׳ מַמָּשׁ.

(יז) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃

יז וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֱמַר לְאַחָיךָ דָּא עִבִּידוּ טְעוּנוּ יָת בְּעִירְכוֹן וַאֲזִילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דִכְנָעַן׃

רש״י◄ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם • תְּבוּאָה.

(יח) וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֹכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ׃

יח וּדְבָרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן וְעוּלוּ לְוָתִי וְאֶתֵּן לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְתֵיכְלוּן יָת טוּבָא דְאַרְעָא׃

רש״י◄ אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם • אֶרֶץ גֹּשֶׁן, נִבָּא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה נִּבָּא, סוֹפָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים. חֵלֶב הָאָרֶץ • כָּל "חֵלֶב", לְשׁוֹן ׳מֵיטַב׳ הוּא.

(יט) וְאַתָּה צֻוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם׃

יט וְאַתְּ מְפַקֶּדָא דָּא עִבִּידוּ סִיבוּ לְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עֶגְלָן לְטַפְלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן וְתִטְּלוּן יָת אֲבוּכוֹן וְתֵיתוּן׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ וְגוֹ׳.
פֵּרוּשׁ אַחַר שֶׁרָאוּ שֶׁבָּכָה עֲלֵיהֶם אָז סָמַךְ לִבָּם וְדִבְּרוּ אִתּוֹ כִּי כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהָיָה אוֹמֵר אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה אוֹמֵר לָהֶם כֵּן לְהָסִיר מֵהֶם הַבּוּשָׁה וּלְעוֹלָם לְבָבוֹ יֵמַר עֲלֵיהֶם מִצַּד הַמַּעֲשֶׂה. אָכֵן כְּשֶׁרָאוּ שֶׁחִבֵּק אוֹתָם וּבָכָה עַל פְּרֵדָתָם הִכִּירוּ בְּמִדַּת טוּבוֹ כִּי אָח נֶאֱמָן הוּא וְדִבְּרוּ אִתּוֹ. וַהֲגַם שֶׁבָּכָה מִקֹּדֶם אֵין הוֹכָחָה מִזֶּה כִּי אֶפְשָׁר זָכַר צָרָתוֹ וּבָכָה עָלֶיהָ מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּכִי זֶה שֶׁבָּכָה עֲלֵיהֶם. גַּם בְּכִי הָרִאשׁוֹן יֵשׁ מָקוֹם לִתְלוֹת שֶׁבָּכָה עַל פְּרֵדַת בִּנְיָמִין מַה שֶׁאֵין כֵּן כְּשֶׁבָּכָה עֲלֵיהֶם בִּפְרָטוּת זֶה יַגִּיד אַחְוָה בַּלֵּב: תורה טז

טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע וְגוֹ׳ לֵאמֹר וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת שֶׁכְּבָר הוֹדִיעַ הַכָּתוּב לְמַעְלָה כִּי שָׁמְעוּ מִצְרַיִם וּבֵית פַּרְעֹה בְּכִי יוֹסֵף דִּכְתִיב (פָּסוּק ב׳) וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וְגוֹ׳ עַתָּה מוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי הַקּוֹל שֶׁשָּׁמְעוּ בֵּית פַּרְעֹה הָאָמוּר לְמַעְלָה וְלֹא יָדְעוּ מַה הוּא וְעַל מַה הָיָה וְעַתָּה אָמְרוּ לָהֶם כִּי זֶה הָיָה לְצַד בִּיאַת אֲחָיו שֶׁל יוֹסֵף:
וַיִּיטַב בְּעֵינֵי וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ כִּי קֹדֶם הָיְתָה לָהֶם חֶרְפָּה כִּי עֶבֶד מוֹלֵךְ וּבְבִיאַת אֲחָיו וַיִּיטַב בְּעֵינָיו כִּי הִכִּיר שֶׁאֵינוֹ עֶבֶד: תורה יז

יז) זֹאת עֲשׂוּ. פֵּרוּשׁ דָּבָר זֶה אֵינְכֶם צְרִיכִין לַעֲשׂוֹתוֹ בִּרְשׁוּת אֲבָל הָעֲגָלוֹת אֵינְכֶם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת כִּי אִם בִּרְשׁוּת, וַאֲפִלּוּ רְשׁוּת מִיּוֹסֵף לֹא תוֹעִיל אֶלָּא צְרִיךְ שֶׁיֹּאמַר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בִּרְשׁוּת פַּרְעֹה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאַתָּה צֻוִּיתָה וְגוֹ׳, וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיִּתֵּן לָהֶם וְגוֹ׳ עֲגָלוֹת עַל פִּי פַרְעֹה, וְזֶה הָיָה מִנִּמּוּסֵי מִצְרַיִם:
עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ זֹאת עֲשׂוּ פֵּרוּשׁ כִּי הוּא בְּצַו לָהֶם לֹא שֶׁמִּתְרַצֶּה לְבַד לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם חֶסֶד אֶלָּא שֶׁהוּא חָפֵץ בַּדָּבָר וְאוֹמֵר זֹאת עֲשׂוּ. וּמֵה׳ יָצָא הַדָּבָר כְּדֵי שֶׁיֵּרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ מִצְרַיִם: תורה יח

רש״י◄ **וְאַתָּה צִוִּיתָה** • מִפִּי, לוֹמַר לָהֶם. **זֹאת עֲשׂוּ** • כָּךְ אֲמֹר לָהֶם, שֶׁבִּרְשׁוּתִי הוּא.

(כ) וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא׃

כ וְעֵינְכוֹן לָא תְחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי טַב כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּלְכוֹן הוּא׃

(כא) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ׃

כא וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף עֶגְלָן עַל מֵימַר פַּרְעֹה וִיהַב לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא׃

(כב) לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת׃

כב לְכָלְהוֹן יְהַב לִגְבַר אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשָׁא וּלְבִנְיָמִן יְהַב תְּלַת מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף וַחֲמֵשׁ אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשִׁין׃

(כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ׃

כג וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדָא עַסְרָא חֲמָרִין טְעִינִין מִטּוּבָא דְמִצְרָיִם וַעֲסַר אַתְנָן טְעִינָן עִיבּוּר וּלְחֵם וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאָרְחָא׃

רש״י◄ **שָׁלַח כְּזֹאת** • כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, וּמַהוּ הַחֶשְׁבּוֹן? **עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְגוֹ׳.** (רְצוֹנוֹ שֶׁמִּלַּת ״כְּזֹאת״ הַמְיֻתֶּרֶת וּבְכַ״ף הַדִּמְיוֹן, מוֹרֶה עַל כִּי מֵעוֹלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת, רַק הָכִי קָאָמַר קְרָא: ״וּלְאָבִיו שָׁלַח בָּעֲגָלוֹת כָּזֹאת וְגוֹ׳״, כְּלוֹמַר כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, שֶׁהוּא מַשָּׂא עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת, וְהַשְּׁתָּא אָתֵי שַׁפִּיר דְּלָא מָצִינוּ נִכְתָּב, אֶלָּא: ״וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת״, וְלֹא שׁוּם חֲמוֹרִים וַאֲתוֹנוֹת, וְקַל לְהָבִין. בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מהרש״ל)◆ **מִטּוּב מִצְרָיִם** • מָצִינוּ בַּגְּמָרָא שֶׁשָּׁלַח לוֹ יַיִן יָשָׁן שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: ׳גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל׳. **בָּר וָלֶחֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ. **וּמָזוֹן** • לִפְתָּן (כְּפִי גִּרְסַת רַא״ם)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות)

לִכְאוֹרָה קָשֶׁה עַל הַפֵּירוּשׁ שֶׁשָּׁלַח לוֹ יַיִן יָשָׁן: כְּשֶׁאָדָם שׁוֹלֵחַ מַתָּנָה לַחֲבֵירוֹ עַל־מְנָת לְכַבְּדוֹ וּלְעַנְּגוֹ, מִשְׁתַּדֵּל לִשְׁלוֹחַ דָּבָר שֶׁאֵין לַחֲבֵירוֹ, שֶׁאָז הַדָּבָר יָקָר אֵצֶל חֲבֵירוֹ וְיִגְרוֹם לוֹ עוֹנֶג. אוּלָם בְּעִנְיָנֵנוּ, מִנַּיִן יָדַע יוֹסֵף שֶׁאֵין לְיַעֲקֹב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן יַיִן (יָשָׁן)?

בְּשִׁלְמָא אִם שָׁלַח לוֹ ״גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל״, שֶׁהוּא מַאֲכָל חָשׁוּב, יָדַע יוֹסֵף שֶׁבִּזְמַן רָעָב יְהֵא חָבִיב אֶצְלָם. אֲבָל לְהַפֵּירוּשׁ שֶׁשָּׁלַח לוֹ ״יַיִן יָשָׁן״, מִנַּיִן יָדַע יוֹסֵף שֶׁזֶּה דַּוְקָא יְהֵא חָבִיב עָלָיו כוּ׳? אָמְנָם מְתוֹרָץ זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ רַשׁ״י לְעֵיל עַל הַפָּסוּק ״(וַיִּשְׁתּוּ) וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ - וּמִיּוֹם שֶׁמִּכְּרוּהוּ לֹא שָׁתוּ יַיִן, וְלֹא הוּא שָׁתָה יַיִן, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁתוּ״ - הַיְינוּ בְּמָשָׁךְ כ״ב שָׁנִים - וּמִזֶּבֶן שֶׁאִם אֶחָיו לֹא שָׁתוּ יַיִן כָּל זְמַן זֶה, וְגַם יוֹסֵף לֹא שָׁתָה (שֶׁמִּזֶּה מִזֶּבֶן שֶׁאֵין זֶה בְּתוֹר תְּשׁוּבָה, כִּי־אִם מִפְּנֵי הַצַּעַר), עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיַּעֲקֹב שֶׁהִתְאַבֵּל גוֹ׳ לֹא שָׁתָה יַיִן כ״ב שָׁנָה - וּמוּבָנֶת הַ״נּוֹחָה דַּעְתּוֹ״ שֶׁיִּהְיֶה לְיַעֲקֹב - כְּשֶׁיּוֹסֵף מַצִּיעַ לִשְׁתּוֹת וְשׁוֹלֵחַ ״יַיִן יָשָׁן״. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר טַעַם נוֹסָף עַל־פִּי ״יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה״ (מִלְּבַד מַה ״שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ״) לָמָּה בָּחַר יוֹסֵף ״יַיִן יָשָׁן״, כִּי בָּזֶה רָמַז לְיַעֲקֹב, שֶׁאַף בִּהְיוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם לֹא אָבַד בִּטְחוֹנוֹ בַּה׳ שֶׁעוֹד יִתְרָאֶה עִם אָבִיו. וְלָכֵן (אַף שֶׁלֹּא שָׁתָה יַיִן) יַיִן מְשׁוּמָר אֶצְלוֹ מֶשֶׁךְ זְמַן רַב - עַד שֶׁנַּעֲשָׂה יַיִן יָשָׁן - בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מִן הַמּוּכָן בְּבוֹא הַזְּמַן.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד:

גַּם כְּשֶׁאָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁהַמַּצָּרִים וּגְבוּלִים שֶׁל הָעוֹלָם - טִרְדוֹתָיו הַגַּשְׁמִיּוֹת וְדִסְבִיבָתוֹ, מַפְרִיעִים אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדַת ה׳, אָסוּר לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ כוּ׳, אֶלָּא אַדְּרַבָּה - עָלָיו לְהִתְחַזֵּק בְּבִטָּחוֹן גָּמוּר בַּה׳, שֶׁבְּוַדַּאי יַצְלִיחוּ בְּעִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים בְּאוֹפָן שֶׁלֹּא יַסְתִּירוּ עַל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרוֹ כְּזֹאת וְלֹא הִסְפִּיק הַמִּפֹּרָשׁ. לִהְיוֹת שֶׁאָמַר נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרָיִם וְלֹא נוֹדַע מַה הוּא טוּב מִצְרַיִם לָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר כְּזֹאת לוֹמַר כְּמִין הַמֻּזְכָּר בְּסָמוּךְ שְׂמָלוֹת וּכְלֵי כֶסֶף מֵהַמֻּבְחָר הַנִּמְצָא בְּמִין זֶה בְּמִצְרַיִם. וּלְדִבְרֵי רַז״ל (מְגִלָּה ט״ז:) שֶׁאָמְרוּ טוּב מִצְרַיִם יַיִן יָשָׁן וּלְמָאן דְּאָמַר (ב״ר פ׳ צ״ד) גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל יִהְיֶה הַכָּתוּב חָסֵר וְא״ו וּכְאִלּוּ אָמַר כְּזֹאת וְעַשָּׂרָה וְגוֹ׳ וְהַכַּוָּנָה בְּאוֹמְרוֹ כְּזֹאת כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ וְעוֹד עֲשָׂרָה וְגוֹ׳: **וְעֶשֶׂר** וְגוֹ׳ לְאָבִיו וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁחָזַר לוֹמַר פַּעַם ב׳ לְאָבִיו, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי לֹא שִׁלְּחָם אֵלָיו בְּגֶדֶר שְׁלִיחוּת הִסְמוּכָה לָהּ אֶלָּא נְתָנָם לְאֶחָיו וְאָמַר לָהֶם שֶׁהֵם לְאָבִיו לַדָּרֶךְ: תורה כד

וְעוֹד הוֹרָאָה בָּזֶה - עַל־דֶּרֶךְ מַתְּנַת יוֹסֵף לְאָבִיו שֶׁלֹּא הָיְתָה עַל־פִּי צִיּוּוּי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, אֶלָּא מִדַּעַת עַצְמוֹ (כדלעיל סעיף ד), וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיִּשְׁאַל רְשׁוּת מִפַּרְעֹה עַל זֶה. הַיְינוּ, דִּכְשֶׁבָּא לְעִנְיָן שֶׁל מִצְוָה - מִצְוַת כִּיבּוּד אָב, לֹא הִתְחַשֵּׁב יוֹסֵף כְּלָל עִם פַּרְעֹה, וְקִיֵּם הַמִּצְוָה בְּהִידּוּר גָּדוֹל וְכוּ׳.

כֵּן הוּא בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד כַּאֲשֶׁר בָּא לִידוֹ עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, אֵין לְהִתְחַשֵּׁב עִם הַמְּצָרִים וְהַהַגְבָּלוֹת דְּעוֹלָם הַזֶּה, וִיקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת בְּהִידּוּר.

וְעַל־יְדֵי הַנְהָגָה זוֹ, הֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיַּצְלִיחַ בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, אֶלָּא שֶׁגַּם כָּל עִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים מַצְלִיחִים לוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 151 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הָרֶמֶז בִּגְרִיסִין שֶׁל פּוֹל

וּלְאָבִיו שָׁלַח . . מִטּוּב מִצְרָיִם

מִדְרַשׁ אַגָּדָה – גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל (מה, כג. ובפירוש רש״י)

יֵשׁ לְבָאֵר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז, הַטַּעַם שֶׁמִּכָּל טוּב מִצְרַיִם שָׁלַח יוֹסֵף לְיַעֲקֹב דַּוְקָא גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל:

יוֹסֵף יָדַע שֶׁכְּשֶׁיַּגִּיעוּ הַשְּׁבָטִים לְיַעֲקֹב וְיַגִּידוּ לוֹ שֶׁיּוֹסֵף עֲדַיִן חַי, יִכְרְחוּ לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב שֶׁמְּכָרוּ אוֹתוֹ, וְיִצְטַעֵר יַעֲקֹב עַל־זֶה, וְרָצָה יוֹסֵף לְמַעֵט צַעֲרוֹ שֶׁל אָבִיו.

וְלָכֵן שָׁלַח אֵלָיו גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, כִּי גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל "הֵם פּוֹלִים שְׁבוּרִים לַחֲלָקִים" (גור־אריה כאן), וּבָזֶה רָמַז לוֹ שֶׁכְּמוֹ שֶׁפּוֹלִים, אַף דִּשְׁבוּרִים הֵם, הִנֵּה דַּוְקָא מַאֲכָל זֶה הָיָה חָשׁוּב בְּיוֹתֵר בְּמִצְרַיִם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳עֵץ יוֹסֵף׳ בְּשֵׁם הַ׳יְפֵה תֹאַר׳: "וְלָכֵן נִקְרָא טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי לֹא נִמְצָא עוֹד מִין גְּרִיסִין כָּזֶה בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת, וְנִקְרָא פּוֹל הַמִּצְרִי", כְּמוֹ־כֵן דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמָּכְרוּ הַשְּׁבָטִים אֶת יוֹסֵף, יָצְאָה טוֹבָה "לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם" (פרשתנו מה, ה), וְלָכֵן אַל יִצְטַעֵר עַל זֶה שֶׁמָּכְרוּ הַשְּׁבָטִים אֶת יוֹסֵף.

(כד) וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ׃

כד וְשַׁלַּח יָת אַחוֹהִי וַאֲזָלוּ וַאֲמַר לְהוֹן לָא תִתְנַצּוּן בְּאָרְחָא׃

רש״י◄ **אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ** • אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁלֹּא תִּרְגַּז עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. דָּבָר אַחֵר: אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְתִכָּנְסוּ בְּחַמָּה לָעִיר. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, יֵשׁ לוֹמַר: לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים, הָיָה דּוֹאֵג שֶׁמָּא יָרִיבוּ בַּדֶּרֶךְ עַל דְּבַר מְכִירָתוֹ, לְהִתְוַכֵּחַ זֶה עִם זֶה וְלוֹמַר: עַל־יָדְךָ נִמְכַּר, אַתָּה סִפַּרְתָּ לָשׁוֹן הָרָע עָלָיו וְגָרַמְתָּ לָנוּ לִשְׂנֹאתוֹ.

(כה) וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃

כה וּסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִכְנַעַן לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃

(כו) וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם׃

כו וְחַוִּיאוּ לֵהּ לְמֵימַר עוֹד כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם וַאֲרֵי הוּא שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וַהֲווֹ מְלַיָּא פָּיְגָן עַל לִבֵּהּ אֲרֵי לָא הֵימִין לְהוֹן׃

רש״י◄ **וְכִי־הוּא מֹשֵׁל** • **וַאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל. וַיָּפָג לִבּוֹ** • נֶחֱלַשׁ לִבּוֹ, וְהָלַךְ מִלְּהַאֲמִין, לֹא הָיָה לִבּוֹ פּוֹנֶה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן "מִפִּיגִין טַעֲמָן" בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּכְמוֹ: (איכה ג) "מֵאֵין הֲפוּגוֹת", (ירמיה מח) "וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר", מְתַרְגְּמִינָן: ׳וְרֵיחֵיהּ לָא פָּג׳.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) וַיְשַׁלַּח אֶת אֶחָיו. פֵּרוּשׁ כֻּלָּן וּבִנְיָמִין עִמָּהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדִבְרֵי יוֹסֵף (פָּסוּק ט׳) מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי וְגוּ׳ וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם וְגוּ׳ וְעֵינֵי אָחִי בִּנְיָמִין הֲרֵי כִּי מַצְדִּיק הַדְּבָרִים בְּלֵב יַעֲקֹב מֵעֵדוּת בִּנְיָמִין הָרוֹאֶה, וּמֵעַתָּה לֹא נִתְּלָה לוֹמַר טַעַם שֶׁהָיוּ עִצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מִתְגַּלְגְּלִין הוּא לְצַד שֶׁלֹּא קִיֵּם דְּבָרוֹ אֶלָּא לְצַד שֶׁנִּדּוּי עַל תְּנַאי צָרִיךְ הַתָּרָה כְּאוֹמְרָם ז״ל (מַכּוֹת יא:): תורה כה

כו) וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר. טַעַם אוֹמְרוֹ וַיַּגִּידוּ שֶׁהַלָּשׁוֹן יַגִּיד עַל הַקֹּשִׁי. לִהְיוֹת שֶׁאָמְרוּ דְּבָרִים שֶׁהֵם קָשִׁים אֶצְלָם לְאוֹמְרָם כִּי סוֹף סוֹף תִּגְּלֶה רָעָתָם אֶצְלוֹ אֲשֶׁר עָשׂוּ וַאֲשֶׁר גָּרְמוּ לַאֲבִיהֶם כָּל הַצַּעַר וְהַבְּכִי, וּכְפִי זֶה אָמַר וַיַּגִּדוּ לְמַה שֶׁנּוֹגֵעַ לָהֶם. אוֹ לְצַד שֶׁבְּשׁוֹרָה זוֹ גּוֹרֶמֶת יְרִידַת מִצְרַיִם וְהַשִּׁעְבּוּד הַקָּשֶׁה אֲשֶׁר מָרְרוּ אֶת חַיֵּי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁהָיָה יָרֵא מִירִידַת מִצְרַיִם עַד שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ (מ״ו ג׳) אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה:

וְטַעַם אוֹמְרוֹ לֵאמֹר נִתְחַכְּמוּ לְבַשְּׂרוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּן יַעֲקֹב, כִּי דָּבָר יָדוּעַ הוּא כִּי בְּשׂוֹרָה טוֹבָה כְּשֶׁתִּהְיֶה עַל יָגוֹן וּמַה גַּם כְּשֶׁתִּהְיֶה

(כז) **וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

כז וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ יָת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דִּי מַלִּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֲגַלָתָא דִּשְׁלַח יוֹסֵף לְמִטַּל יָתֵהּ וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה לְוַת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:

רש״י ◄ **אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף** • סִימָן מָסַר לָהֶם, בַּמֶּה הָיָה עוֹסֵק כְּשֶׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, בְּפָרָשַׁת ׳עֶגְלָה עֲרוּפָה׳, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף״, וְלֹא נֶאֱמַר: ׳אֲשֶׁר שָׁלַח פַּרְעֹה׳. **וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב** • שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה, שֶׁפָּרְשָׁה מִמֶּנּוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת מוצאי חנוכה תשמ״א)

וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף... וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף (מה, כז)

לְשֵׁם מַה הֶעֱבִיר יוֹסֵף לְאָבִיו סִימָן שֶׁהוּא חַי? וְכִי יַעֲקֹב לֹא הָיָה מַאֲמִין לְבָנָיו בְּלִי סִימָן? וַהֲלוֹא אָמְרוּ חֲזַ״ל (ר״ה כג) "מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגְּלוּיֵי – לֹא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אִינְשֵׁי".

אֶלָּא הַסִּימָן נוֹעַד לְהוֹכִיחַ שֶׁהוּא חַי כְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק, וְשֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם, בְּעֶרְוַת הָאָרֶץ, תּוֹרָתוֹ וְצִדְקָתוֹ עִמּוֹ כְּמִקֶּדֶם.

זֶהוּ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב (בַּפָּסוּק הַבָּא) "עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי" – הוּא נוֹכַח שֶׁיּוֹסֵף חַי וּמִתְנַהֵג כָּרָאוּי לִבְנוֹ שֶׁל בָּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת, הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת 'תּוֹרַת חַיִּים' וּמְקַיֵּים אֶת מִצְוֹתֶיהָ שֶׁעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר (ויקרא יח) "וָחַי בָּהֶם".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מְפֻלֵּאת, לְרֹב הַשִּׂמְחָה יְסֻכַּן הָאָדָם וְיִחְלֹשׁ וְיִגְוַע פֶּתַע פִּתְאֹם, אֲשֶׁר עַל כֵּן חָשְׁשׁוּ עַל הַדָּבָר וְנִתְחַכְּמוּ לְדַבֵּר אֵלָיו בְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא תֵּאָרֵע תַּקָּלָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר פֵּרוּשׁ אָמְרוּ לוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בְּשׂוֹרָה לֵאמֹר לוֹ וּבָזֶה תִּתְרַחֵב נַפְשׁוֹ וְיִשְׂמַח לִבּוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ לוֹ עוֹד יוֹסֵף חַי וְלֹא נִסְתַּכֵּן כִּי הוּכַן בְּלִבּוֹ הֲכָנַת קַבָּלַת בְּשׂוֹרָה טוֹבָה. אוֹ יִתְבָּאֵר שִׁעוּר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד פֵּרוּשׁ מִלְּבַד שֶׁבָּאוּ שְׁלֵמִים שִׁמְעוֹן וּבִנְיָמִין עִמָּהֶם עוֹד יֵשׁ לָהֶם לֵאמֹר לוֹ, וְאַחַר שֶׁהֵכִין דַּעְתּוֹ לְדָבָר טוֹב הוֹדִיעוּהוּ יוֹסֵף חַי, וְהוֹסִיפוּ עוֹד לוֹמַר וְכִי הוּא מוֹשֵׁל בְּשׂוֹרָה אַחַר בְּשׂוֹרָה לְטַעַם הַנִּזְכָּר:

רָאִיתִי לְתֵת לֵב בְּעִנְיַן יוֹסֵף אֵיךְ לֹא חָשׁ עַל צַעַר אָבִיו כַּמָּה שָׁנִים, וְהֵן אֱמֶת בִּימֵי עַבְדּוּתוֹ נוּכַל לוֹמַר כִּי עָשָׂה וְלֹא הִצְלִיחַ אֶלָּא אַחַר שֶׁעָלָה לִגְדֻלָּה לָמָּה לֹא כָּתַב אַגֶּרֶת לְאָבִיו לְהָפִיג צַעֲרוֹ כִּי יוֹדֵעַ הָיָה יוֹסֵף גֹּדֶל הַפְּלָגַת חִבַּת יַעֲקֹב בּוֹ וַיִּתְאַבֵּל עָלָיו יָמִים רַבִּים וְלָמָּה לֹא שָׁלַח לְבַשְּׂרוֹ וְתִגְדַּל עוֹד הַקָּשְׁיָא עַל יְמֵי הָרָעָב שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים וְשָׁבִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנַעַן וְלֹא חָשׁ עַל צַעֲרוֹ וְעוֹד מִי הִתִּיר לוֹ אַחַר שֶׁבָּאוּ אֶחָיו לְהַאֲרִיךְ לוֹ יְמֵי צָרָה שֶׁלֹּא לְהוֹדִיעוֹ תֵּכֶף וּמִיָּד:

וְהֵן אֱמֶת כִּי לְמַה שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל בָּעִנְיָנִים שֶׁגָּזַר הַגּוֹזֵר רַבִּים הֵם שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לִהְיוֹת כֵּן הָא׳ לְשַׁלֵּם לְיַעֲקֹב כ״ב שָׁנִים שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ אָבִיו וּכְמוֹ כֵן הָיָה הוּא בְּצַעַר כ״ב שָׁנִים, וְגַם לְמִסְפַּר רד״ו שֶׁגָּזַר ה׳ שֶׁיִּהְיוּ בְּמִצְרַיִם, וְגַם לֵירֵד יַעֲקֹב בְּכָבוֹד גָּדוֹל מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן אִם הָיָה יוֹרֵד קֹדֶם וְכַמָּה פְּרָטִים שֶׁנִּמְשְׁכוּ, אֶלָּא לְצַד יוֹסֵף צְרִיכִין לָתֵת טַעַם לַדָּבָר:

וְנִרְאֶה כִּי טַעְמוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְשַׁבֵּחַ וְהוּא כִּי מֵעֵת יְרִידָתוֹ לְמִצְרַיִם עַד עֵת בּוֹא דְּבָרוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהוֹצִיאוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים לִמְלֹךְ אֵין סִפֵּק בְּיָדוֹ לְהוֹדִיעַ לְאָבִיו וַאֲפִלּוּ שֶׁיְּנַח שֶׁהָיָה סִפֵּק בְּיָדוֹ חָשׁ עַל נַפְשׁוֹ שֶׁיֵּדְעוּ אֶחָיו בַּדָּבָר וּלְצַד בָּשְׁתָּם וּכְלִימָתָם מֵאֲבִיהֶם יִמְסְרוּ עַצְמָם עָלָיו לְאַבְּדוֹ מִן הָעוֹלָם לְבַל תַּגִּיעַ לָהֶם בֹּשֶׁת מֵאֲבִיהֶם וְגַם אֶפְשָׁר כִּי יְקַלְּלֵם וְיָמִית כֻּלָּם וּמִצַּד זֶה יְבַקְּשׁוּ לְקַעְקְעוֹ מֵהָעוֹלָם לָזֶה חָשׁ עַל נַפְשׁוֹ שֶׁיֵּדְעוּ אֶחָיו בַּדָּבָר וְיִמָּנַע מִבּוֹא בִּדְמֵי נַפְשׁוֹ וְאַחַר צֵאתוֹ מִמַּאְסָר וְנַעֲשָׂה שַׂר גָּדוֹל וְהָלְכָה לֹהּ חֲשָׁשָׁה רִאשׁוֹנָה אַף עַל פִּי כֵן נִמְנַע מֵהוֹדִיעַ לְאָבִיו וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (ב״מ נ״ט.) מוּטָב שֶׁיִּפִּיל אָדָם עַצְמוֹ לְכִבְשָׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ וְחָשׁ עַל כְּבוֹד הָאַחִים מִלְּבַיְּשָׁם לִפְנֵי יַעֲקֹב וְיִצְחָק וְכָל זֶרַע יַעֲקֹב וְסָבַל שֶׁיִּשְׁאֵר אָבִיו בְּצַעֲרוֹ מִלְּבַיְּשָׁם וְעוֹד אַף כִּי אַחַר שֶׁעָלָה לְגִדְלָה חָשַׁב יוֹסֵף בְּלִבָּם מְחוּשׁ הַהַשְׁטָמָה מִמֶּנּוּ וְיִתְיַצְּעוּ עָלָיו לְעָקְרוֹ מֵהָעוֹלָם, וּכְמוֹ כֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז״ל (תַּנְחוּמָא) שֶׁרָצוּ לְעָקְרוֹ אֲפִלּוּ בִּימֵי גְּדֻלָּתוֹ וּבָא גַּבְרִיאֵל וּפִזְּרָן, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ ז״ל (ב״ר פ׳ צ״א) שֶׁיָּרְדוּ אַחֲרָיו לְמִצְרַיִם לִפְדּוֹתוֹ בְּדָמִים יְקָרִים יִשְׁתַּנֶּה הַדָּבָר אִם יִפְדּוּהוּ הֵם שֶׁאָז יַכִּיר בְּאַחְוָתָם וְזוּלַת זֶה עֶבְרָתוֹ שְׁמָרָה נָצַח וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת אֲשֶׁר עָשׂוּ לוֹ וְיִקְדְּמוּ הֵם לְהָרְגוֹ, הִנֵּה רוֹאֶה כִּי אִם הָיָה מוֹדִיעַ מִקֹּדֶם לְיַעֲקֹב כִּי הוּא חַי הָיוּ מִתְאַזְּרִים וּבָאִים וּמְאַבְּדִים אוֹתוֹ מֵהָעוֹלָם, וְגַם אַחַר שֶׁבָּאוּ לְפָנָיו בִּשְׁנַת רָעָב לֹא רָצָה לְגַלּוֹת עַצְמוֹ תֵּכֶף לָהֶם וְלֹא לְאָבִיו כִּי עוֹדֶנּוּ בְּסַכָּנַת מְחוּשׁ כַּנִּזְכָּר עַד שֶׁנִּתְחַכֵּם וְהֶאֱכִילָם וְהִשְׁקָם וְנָתַן לָהֶם דָּמִים וְהָרְאָה לָהֶם כִּי הוּא עִמָּהֶם בְּלֵב שָׁלֵם. גַּם נִגְלָה הַדָּבָר כִּי מֵה׳ יָצָא וְיָדְעוּ וַדַּאי כִּי לֹא שׁוֹמֵר הוּא לָהֶם אֵיבָה, וְגַם בְּאֶמְצָעוּת כֵּן הוּסְרָה בּוּשָׁה מֵאֲבִיהֶם כִּי יֹאמְרוּ אֵלָיו כִּי כֵן גָּזַר הַגּוֹזֵר וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (ח׳) לֹא אַתֶּם וְגוֹ׳ וְאָז גִּלָּה לָהֶם וְאַף עַל פִּי כֵן הָצְרַךְ ה׳ לִשְׁלֹחַ מַלְאָךְ לְהַצִּילוֹ מִיָּדָם כְּמַאֲמָרָם ז״ל. (תַּנְחוּמָא וַיִּגַּשׁ) וְאוּלַי כִּי הוּא יוֹסֵף לֹא יָדַע בַּדָּבָר. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁיָּדַע שֶׁהִצִּילוֹ מַלְאָךְ וְאֵין לְהַקְשׁוֹת עָלָיו שֶׁהָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַ לְאָבִיו קֹדֶם וְלֹא יְחוּשׁ אֶל הָאַחִים כִּי הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתוֹ עַתָּה יִגְאָלֶנּוּ גַּם כֵּן קֹדֶם כִּי אֵין סוֹמְכִים עַל הַנֵּס, וּבָזֶה אֵין לְהַאֲשִׁימוֹ לְיוֹסֵף עַל הַדָּבָר וְנָכוֹן: תורה כז

◆ יום רביעי ח׳ טבת ◆

(כח) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת׃

כח וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי חֶדְוָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֶזֵיל וְאֶחֱזִנֵּהּ עַד לָא אֵמוּת׃

רש״י ◄ רַב עוֹד • רַב לִי עוֹד שִׂמְחָה וְחֶדְוָה, הוֹאִיל וְעוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי.

מו (א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃

א וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי לֵהּ וַאֲתָא לִבְאֵר שָׁבַע וּדְבַח דִּבְחִין לֵאלָהֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק׃

רש״י ◄ בְּאֵרָה שָׁבַע • כְּמוֹ לִבְאֵר שֶׁבַע, הֵ״א בְּסוֹף תֵּבָה בִּמְקוֹם לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ. לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק • חַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִבִּכְבוֹד זְקֵנוֹ, לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיִצְחָק וְלֹא בְּאַבְרָהָם.

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃

ב וַאֲמַר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוֵי דְּלֵילְיָא וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אֲנָא׃

רש״י ◄ יַעֲקֹב יַעֲקֹב • לְשׁוֹן חִבָּה.

(ג) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם׃

ג וַאֲמַר אֲנָא אֵל אֱלָהָא דְּאָבוּךְ לָא תִּדְחַל מִלְּמֵיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׂוּנָּךְ תַּמָּן׃

רש״י ◄ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה • לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה־לָאָרֶץ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) אַל תִּירָא וְגו׳ כִּי לְגוֹי וְגו׳. צָרִיךְ לָדַעַת מַה הוּא הַמּוֹרָא שֶׁהָיָה לְיַעֲקֹב בִּירִידַת מִצְרַיִם, וְאִם מוֹרָא הַגְּלוּת אִם כֵּן מַה הוּא כַּוָּנַת ה׳ בְּאוֹמְרוֹ אַל תִּירָא בַּמֶּה מֵסִיר מִמֶּנּוּ הַמּוֹרָא. וְאִם כַּוָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה גְּלוּת שָׁם, מְצִינוּ שֶׁלֹּא כֵּן הָיָה כִּי נִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו בְּעִנּוּי וַעֲבוֹדָה קָשָׁה. עוֹד קָשֶׁה אוֹמְרוֹ כִּי לְגוֹי גָּדוֹל מַה נִּתְּינַת טַעַם זֶה לְהַסָּרַת הַמּוֹרָא, עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם וְלָמָּה לֹא יְשִׂימֵהוּ גוֹי גָּדוֹל בְּמָקוֹם אַחֵר. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר לְגוֹי וְלֹא אָמַר כִּי גוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ וְגו׳:

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא לְצַד מַה שֶׁקֹּדֶם מֵהַהוֹדָעָה לְהָאֲבוֹת כִּי נִגְזְרָה גְּזֵרַת הַגָּלוּת עֲלֵיהֶם דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ט״ו) כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ וְגו׳ וּמִן הַסְּתָם יַגִּיד אַבְרָהָם לְבָנָיו, וְכֵן הוּא מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵיהֶם ז״ל (ב״ר פ׳ פ״ב) אֲשֶׁר עַל כֵּן כְּשֶׁרָאָה יַעֲקֹב שֶׁבָּר בְּמִצְרַיִם כִּי שָׁם יִסְבְּלוּ בָּנָיו הַגָּלוּת לָזֶה כְּשֶׁיָּרַד יָרֵא לְנַפְשׁוֹ כִּי יַתְחִיל הַגָּלוּת מִמֶּנּוּ, גַּם יָרֵא הָיָה שֶׁמָּא יִקָּבֵר שָׁם בְּאֶרֶץ טְמֵאָה, אֲשֶׁר עַל כֵּן נִגְלָה אֵלָיו ה׳ וְאָמַר לוֹ אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ נִתְכַּוֵּן בַּאֲמִירָה זוֹ כִּי כְּשֵׁם שֶׁאָבִיךָ לֹא טָעַם טַעַם שִׁעְבּוּד וְעִנּוּי כְּמוֹ כֵּן אַתָּה אַל תִּירָא הֲגַם שֶׁאַתָּה יוֹרֵד מִצְרַיְמָה, וּלְצַד שֶׁיַּחְשֹׁב יַעֲקֹב לַחְזֹר וְלַעֲלוֹת מִמִּצְרַיִם כְּשֶׁיִּמָּצֵא שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְהוּא אַחַר עֲבוֹר שְׁנַת רָעָב וְהַבְטָחָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁאוֹמֵר לוֹ אַל תִּירָא הוּא עַל זְמַן מְעָט שֶׁיִּהְיֶה שָׁם, לָזֶה גָּמַר אֹמֶר כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם פֵּרוּשׁ רוֹצֶה אֲנִי לְשׂוּם אוֹתְךָ שָׁם לְצֹרֶךְ גּוֹי גָּדוֹל. וּלְהַשְׂכִּיל עַל דָּבָר אַקְדִּים אֹמְרֵי קָדוֹשׁ הוּא הָרַשְׁבַּ״י וְאַנְשֵׁי סוֹדוֹ (לִקּוּטֵי תּוֹרָה מִקֵּץ) שֶׁאָמְרוּ כִּי טַעַם הַגָּלִיּוֹת הוּא לְבָרֵר חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה הַמְפֻזָּרִים בְּעַנְפֵי הַקְּלִפָּה וְכִי בְּמִצְרַיִם לְהִיוֹתָהּ מְלֵאָה גְּלוּלִים וְשָׁם תֹּקֶף הַטֻּמְאָה, שָׁם הוּא שְׁבִיַּת חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה הָרַבִּים וְהָעֲצוּמִים. כִּי לְעֵרֶךְ גֹּדֶל הַטֻּמְאָה יִהְיֶה בְּקִרְבָּהּ חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְזֶה הָיָה מִיּוֹם שֶׁחָטְאָ אָדָם הָרִאשׁוֹן שָׁלְטָה שִׁפְחָה רָעָה בְּנִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עַל זֶה בְּכָל הַגָּלִיּוֹת וּבִפְרָט בְּגָלוּת מִצְרַיִם, וְהוֹסִיפוּ לוֹמַר ז״ל (שָׁם וַיֵּשֶׁב) כִּי עַם הַיּוֹצֵא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הָעוֹמֵד עַל הַר סִינַי הוּא הָעָם שֶׁהָיָה שָׁבוּי בְּתוֹךְ קְלִפַּת מִצְרַיִם וְאֵלָיו אָמַר מֹשֶׁה נְבִיא ה׳ (דְּבָרִים ד׳ ח׳) וּמִי גּוֹי גָּדוֹל וְגו׳, וְלָזֶה עִצְמוֹ יְכַוֵּן ה׳ בְּדִבְּרוֹ עִם יַעֲקֹב טַעַם שֶׁמַּסְכִּים עַל יְשִׁיבַת יַעֲקֹב בְּמִצְרַיִם הוּא לְסִבַּת גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר הוּא אָבוּד שָׁם בִּקְלִפַּת מִצְרַיִם וְצָרִיךְ הוּא לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם, וְזוּלַת יְרִידַת יַעֲקֹב אֵין תִּקְוָה לָזֶה כִּי בְּעֹצֶם קְדֻשָּׁתוֹ יִשְׂאַב כָּל עִנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר שָׁם מַה שֶּׁאֵין זוּלָתוֹ יָכוֹל עֲשׂוֹהוּ. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז״ל (ב״ר פ׳ ע״ט) שֶׁלֹּא מֵת יַעֲקֹב אָבִינוּ עַד שֶׁרָאָה ס׳ רִבּוֹא יוֹצְאֵי חֲלָצָיו, וְאוֹתָם ס׳ רִבּוֹא נִתְעַנּוּ שָׁם אַחַר כָּךְ וְנִצְרְפוּ בְּכוּר הַבְּרֶזֶל בְּעָנְיֵי מִצְרַיִם וְיָצְאוּ מְזֻקָּקִים, וּמִמּוֹצָא דָּבָר הִרְגִּישׁ יַעֲקֹב כִּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לְשֶׁבֶת שָׁם יַעֲקֹב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ל, עמוד 229 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לא לְפַחֵד מֵהַגָּלוּת

אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה

לְפִי שֶׁהָיָה מֵצַר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה־לָאָרֶץ (מו, ג. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה תְּמוּהַּ, מֵאַחַר שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהַבְטָחַת הַקָּבָּ״ה הָיְתָה, לְהָסִיר צַעֲרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, מַדּוּעַ נֶאֱמַר בָּהּ הַלָּשׁוֹן ״אַל תִּירָא״ (שְׁלִילַת הַדְּאָגָה עַל הֶעָתִיד), וְלֹא ״אַל תִּצְטַעֵר״ (שְׁלִילַת הַצַּעַר וְעָגְמַת הַנֶּפֶשׁ דְּעַכְשָׁו) וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז, דְּבָזֶה אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה, שֶׁרֶגֶשׁ שֶׁל צַעַר עַל זֶה שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רֶגֶשׁ טוֹב הוּא, וְאֵין לוֹ לְהָסִירוֹ מִלִּבּוֹ, אֶלָּא רַק אֶת הָרֶגֶשׁ דְּיִרְאָה וּפַחַד עָלָיו לְהָסִיר מִלִּבּוֹ.

כְּלוֹמַר: מֵחַד גִּיסָא, אָדָם שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ כִּ״בָנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם״ (ברכות ג, סוף עמוד א), וְלָחוּשׁ בְּלִבּוֹ כְּאֵב וַצַעַר עַל הִמָּצְאוֹ בַּגָּלוּת. אַךְ מֵאִידָךְ, אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּעֵל וּלְהַרְגִּישׁ ״יִרְאָה וָפַחַד״ מֵהַמְּנִיעוֹת וְהָעִכּוּבִים עַל עֲבוֹדַת ה׳ כְּשֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, כִּי בְּוַדַּאי נָתְנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה כָּל הַכֹּחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם.

וְאַדְרַבָּה: דַּוְקָא ״לְפִי שֶׁהָיָה מֵצַר״ עַל הַגָּלוּת, הֲרֵי הוּא מַגִּיעַ לְ״אַל תִּירָא״, כִּי דַּוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁמִּצְטַעֵר עַל זֶה שֶׁהוּא בַּגָּלוּת, וּמִשְׁתּוֹקֵק תָּמִיד לָשׁוּב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה הִשְׁתּוֹקְקוּת זוֹ גּוּפָא מְרִימָה וּמַגְבִּיהָה אֶת הָאָדָם לְמַעְלָה מֵהַגָּלוּת, וּבְמֵילָא אֵין לוֹ יִרְאָה וּפַחַד מֵהַמְּנִיעוֹת וְהָעִכּוּבִים שֶׁבַּגָּלוּת.

(ד) אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃

ד אֲנָא אֶחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אַסִּקְנָךְ אַף אַסָּקָא וְיוֹסֵף יְשַׁוִּי יְדוֹהִי עַל עֵינָיךְ׃

רש״י ◄ **וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ** • הִבְטִיחוֹ לִהְיוֹת נִקְבָּר בָּאָרֶץ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּבְהַבְטָחַת כִּי לֹא יִירָא מֵעֲבֹר עָלָיו שִׁעְבּוּד וְעִנּוּי, וְעוֹדֶנּוּ בְּצַעַר קְבוּרַת הָאָרֶץ לָזֶה אָמַר אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ וְגוֹ׳ וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ וְגוֹ׳:

עוֹד יְכַוֵּן לוֹמַר לוֹ טַעַם אֲשֶׁר חָפֵץ הוּא שֶׁיִּתְקַיֵּם הַשִּׁעְבּוּד וְהָעִנּוּי בְּמִצְרַיִם שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה הַדָּבָר כָּבֵד עַל בָּנָיו, כִּי לְגוֹי גָּדוֹל וְגוֹ׳ שֶׁהוּא שָׁם וּמְכֻרָּח הַדָּבָר לִהְיוֹת כֵּן: תורה ד

ד) אָנֹכִי אֵרֵד וְגוֹ׳ מִצְרַיְמָה וְגוֹ׳.

מֵהַכָּתוּב מַשְׁמָע כִּי יָרְדָה עִמּוֹ שְׁכִינָה, וְקָשֶׁה לְדִבְרֵיהֶם ז״ל (שמו״ר פ׳ י״ב) שֶׁאָמְרוּ כִּי מִצְרַיִם לִהְיוֹתָהּ מְלֵאָה גִּלּוּלִים לֹא הָיְתָה שְׁכִינָה שָׁם, וְלָזֶה הָיָה מֹשֶׁה צָרִיךְ לָצֵאת חוּץ לָעִיר לְהִתְפַּלֵּל דִּכְתִיב (שְׁמוֹת ט׳ כ״ט) כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר:

וְאוּלַי שֶׁכַּוָּנַת דִּבְרֵי ה׳ הִיא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים צ״א) עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה שֶׁרָמַז לוֹ כִּי כִּבְיָכוֹל יִסְבֹּל עִמּוֹ הַצָּרָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן מֵצַר, וּכְמוֹ שֶׁמְּצִינוּ שֶׁנִּגְלָה לְמֹשֶׁה בַּסְּנֶה לְהַרְאוֹתוֹ כִּי שׁוֹכֵן בַּסְּנֶה מְקוֹם קוֹצִים לְצַד צַעַר יִשְׂרָאֵל, וּלְעוֹלָם לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְמִצְרַיִם מְקוֹם הַמִּטְנָף, אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי שֶׁאָמְרוּ ז״ל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כִּי שְׁכִינָה עִמָּהֶם בְּמִצְרַיִם כְּאוֹמְרָם (מְגִלָּה כ״ט:) גָּלוּ לְמִצְרַיִם שְׁכִינָה עִמָּהֶם. וְכֵן אָמְרוּ (תַּנְחוּמָא וַיִּחִי) וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה לַשְׁכִינָה שֶׁהָיְתָה וְגוֹ׳. וְאָמְרוּ עוֹד (ב״ר פ׳ צ״ד) כִּי הַשְּׁכִינָה הִשְׁלִימָה מִנְיַן שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם כִּי בִּפְרָטָן אֵינָם אֶלָּא ס״ט, הֲרֵי כִּי שְׁכִינָה יָרְדָה לְמִצְרַיִם:

אָכֵן אַשְׁכִּילְךָ כִּי הַדְּרָגוֹת אוֹר הַשְּׁכִינָה רַבִּים הֵמָּה הֲלֹא תִּמְצָא שֶׁעֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה (אָבוֹת פ״ג) שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ כִּי שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, וַאֲפִלּוּ ב׳ וְאֶחָד אָמְרוּ ז״ל כִּי מְצוּיָה שְׁכִינָה, וּמְצִינוּ שֶׁלֹּא יָרְדָה שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא אַחַר שֶׁעָשׂוּ מִשְׁכָּן וְאַחַר כַּמָּה הֲכָנוֹת הָאֲמוּרִים וּבִירִידָתָהּ רָאוּ מַעֲשֵׂה ה׳ וּכְבוֹד ה׳ מְלֵא הַמִּשְׁכָּן (שְׁמוֹת מ׳ ל״ה) מַה שֶּׁאֵין הָרְגֵשׁ כֵּן וְלֹא כַּיּוֹצֵא בוֹ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ אֶלֶף, אֶלָּא וַדַּאי יֵשׁ הַדְּרָגוֹת אֵין מִסְפָּר לָהֶם לְהַשְׂרָאַת שְׁכִינָה בְּסוֹד כִּי גְּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ שׁוֹמֵר, (קֹהֶלֶת ה׳) וְיִתְרַבֶּה הָאוֹר בְּהַשְׂרָאָתוֹ כְּפִי בְּחִינַת הַסּוֹבֵב הַשְׂרָאַת הַשְּׁכִינָה, וְצֵא וּלְמַד הַשְׂרָאַת שְׁכִינָה בְּהַר סִינַי, וּלְמַטָּה מִמֶּנָּה הַשְׂרָאָתוֹ בַּבַּיִת הַמְקֻדָּשׁ, וּלְמַטָּה מִמֶּנָּה הַשְׂרָאַת שְׁכִינָה עַל הַנָּבִיא וּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבֵין עֲשָׂרָה שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּלְמַטָּה בְּהַדְּרָגוֹת הַמִּנְיָן. וּבְזֶה נִתְיַשְּׁבוּ דִּבְרֵיהֶם ז״ל כִּי לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הָאוֹר הַגָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר שֶׁהוּא הַמְנַבֵּא, וְלָזֶה אָמַר מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר, אֲבָל בְּחִינַת אוֹר הַמְּצוּי תּוֹרָה וְכִיּוֹצֵא יָרַד עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ וְשָׁם הָיָה עַד יוֹם צֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְהַגַּם שֶׁבְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ לֹא יְצִדַּק לַעֲשׂוֹת הֶפְרֵשׁ, זֶה אֱמֶת כִּי בֶּאֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא אוֹר שָׁוֶה אֲבָל בָּאוֹר הַמַּבְהִיק מִמֶּנּוּ הוּא שֶׁיִּתְיַחֵס אֵלָיו בְּחִינוֹת הַהִדְרָגוֹת, וְזֶה גַּם כֵּן יִמָּצֵא בִּבְחִינוֹת הַנִּשְׁמוֹת שֶׁהֵם אוֹר מֵאוֹר כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ יֵשׁ בֵּינֵיהֶם הַפְרָשׁוֹת מֻפְלָאוֹת וְהָבֵן. וּבָזֶה מָצָאנוּ גַּם כֵּן נַחַת רוּחַ בַּמֶּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ שֶׁכְּפַל לוֹמַר פַּעַם ב׳ וְאָנֹכִי וְלֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁכָּתַב בִּתְחִלָּה אָנֹכִי אֵרֵד וְגוֹ׳ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל הַבְּחִינָה הָעֶלְיוֹנָה אַעֲלְךָ וְגוֹ׳ וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (יִתְרוֹ) אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ וְהִיא בְּחִינַת שְׁכִינָה הָעֶלְיוֹנָה שְׁנַת הַיּוֹבֵל שְׁנַת הַמ״ט וְהוּא סוֹד מ״ט פְּעָמִים שֶׁנִּזְכְּרָה יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּתּוֹרָה:

עוֹד יְכַוֵּן בְּאוֹמְרוֹ וְאָנֹכִי פַּעַם ב׳ רָמַז לוֹ שֶׁהַהַצָּלָה תִּהְיֶה עַל יָדוֹ יִתְבָּרֵךְ,

(ה) **וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ׃**

ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן בַּעֲגַלְתָּא דִּי שְׁלַח פַּרְעֹה לְמִסַּל יָתֵהּ׃

(ו) **וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ׃**

ו וּדְבָרוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן וְיָת קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ לְמִצְרָיִם יַעֲקֹב וְכָל בְּנוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש״י ◄ **אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן •** אֲבָל מַה שֶּׁרָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם, נָתַן הַכֹּל לְעֵשָׂו בִּשְׁבִיל חֶלְקוֹ בִּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. אָמַר: ׳נִכְסֵי חוּצָה־לָאָרֶץ אֵינָן כְּדַאי לִי׳, וְזֶהוּ: ״אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי״. הֶעֱמִיד לוֹ צִבּוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין כֶּרִי, וְאָמַר לוֹ: ׳טֹל אֶת אֵלּוּ׳.

(ז) **בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיְמָה׃**

ז בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי עִמֵּהּ בְּנָתֵהּ וּבְנַת בְּנוֹהִי וְכָל זַרְעֵהּ אֲעֵיל עִמֵּהּ לְמִצְרָיִם׃

רש״י ◄ **וּבְנוֹת בָּנָיו •** סֶרַח בַּת אָשֵׁר וְיוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מְכִילְתָא בֹּא) וַיּוֹצִיאֵנוּ ה׳ וְגוֹ׳ לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא וְכוּ׳ אֶלָּא הקב״ה בִּכְבוֹדוֹ וְכוּ׳, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאָנֹכִי בִּכְבוֹדִי אֵעָלֶךָ וְגוֹ׳:

וְטַעַם כֶּפֶל אֵעָלֶךָ גַּם עָלֶה, רָמַז לוֹ ב׳ עֲלִיּוֹת הָאֶחָד יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְהַב׳ שֶׁיַּעֲלֵהוּ מִשָּׁם לְבַל יִקָּבֵר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהוּא הַמּוֹרָא שֶׁהָיָה יָרֵא כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, וְאָמַר תֵּבֵת גַּם לִרְמֹז תּוֹסֶפֶת הָרְבּוּי שֶׁיַּעֲלוּ בוֹ מִמִּצְרַיִם בֵּין בִּבְחִינַת הַמַּעֲלָה בֵּין בִּבְחִינַת הַבְּרוּרִים שֶׁיִּבָּרְרוּ שָׁמָּה נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה לְאֵין קֵץ: **אוֹ** יִרְצֶה גַּם עָלֶה לִרְמֹז אֶל חֵלֶק הָרוּחָנִי הַיּוֹרֵד עִמּוֹ מִצְרַיִם, וְעַיֵּן בַּזֹּהַר (שְׁמוֹת ד׳) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת ה׳:

וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ וְגוֹ׳. נִתְכַּוֵּן לְהַבְטִיחוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת בְּחַיָּיו, גַּם לְצַד שֶׁכְּמָה פְּעָמִים הִזְכִּיר יַעֲקֹב זִכְרוֹן הַמָּוֶת עַל יוֹסֵף וְאָמַר גַּם כֵּן (וַיֵּשֶׁב לח) כִּי אֵרֵד אֶל בְּנִי וְגוֹ׳, לָזֶה חָזַר לְהַבְטִיחוֹ שֶׁלֹּא יָחוּשׁ לַשְּׁגָגָה הַיּוֹצְאָה (קֹהֶלֶת י׳) וְגוֹ׳:

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר אֵלָיו כִּי הָעֲלִיָּה שֶׁל יַעֲקֹב לֹא תִּהְיֶה בְּחַיִּים חַיּוּתוֹ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה וְהוּא אוֹמְרוֹ וְיוֹסֵף וְגוֹ׳, גַּם מִזֶּה יָדַע כִּי אֵין לוֹ רְשׁוּת לָצֵאת מִמִּצְרַיִם בְּחַיִּים חַיּוּתוֹ כְּדֵי שֶׁיְּקַיֵּם דְּבַר ה׳ שֶׁיְּשִׁית יוֹסֵף יָדוֹ עַל עֵינָיו וְאִם יֵצֵא אֵין הַדָּבָר יָכוֹל לְהִתְקַיֵּם: תורה ה

ו) וַיִּקְחוּ אֶת מִקְנֵיהֶם וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁלֹּא אָמַר כֵּן בִּתְחִלַּת הַנְּסִיעָה כְּשֶׁאָמַר (א׳) וַיִּסַּע וְגוֹ׳. אוּלַי כִּי מִקֹּדֶם לֹא נָסְעוּ אֶלָּא לְלֵוּוֹת יַעֲקֹב גַּם לִרְאוֹת פְּנֵי יוֹסֵף אַךְ אַחַר מַרְאֵה הַנְּבוּאָה נִתְגַּלָּה לָהֶם כִּי מַסְכִּים אֵל עֶלְיוֹן שֶׁיָּגוּרוּ שָׁם בְּמִצְרַיִם עַד יוֹם שֶׁיִּרְצֶה לְהַעֲלוֹתָם מִשָּׁם וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (ד׳) אָנֹכִי אֵרֵד וְגוֹ׳ וְאָנֹכִי, בָּזֶה הִסְכִּימוּ לְהוֹלִיךְ עִמָּם כָּל מִקְנֵיהֶם וּרְכוּשָׁם וְגוֹ׳. גַּם הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי הֲגַם שֶׁיָּדְעוּ כִּי שָׁם צִוָּה ה׳ הַגָּלוּת לֹא הִקְשׁוּ עָרְפָּם וְלֹא נִמְנְעוּ ח״ו מִלְּקַיֵּם שְׁטַר חוֹב הַגָּלוּת אֶלָּא נָשְׂאוּ טַפָּם וְגוֹ׳ וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה: תורה ז

ז) בָּנָיו וּבְנֵי וְגוֹ׳. אַחַר שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ יַעֲקֹב וְכָל זַרְעוֹ לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר פַּעַם ב׳ בָּנָיו וּבְנֵי וְגוֹ׳:

עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִפְסִיק בֵּין בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו לְבֵין בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל זַרְעוֹ בְּתֵבַת אִתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיְמָה:

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁבָּא לְהוֹדִיעַ כִּי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין בְּנֵי יַעֲקֹב בִּירִידָתָם לְמִצְרַיִם כִּי יֵשׁ מֵהֶם שֶׁבָּאוּ מֵרְצוֹנָם לְקַבֵּל גְּזֵרַת מֶלֶךְ בְּלֵב שָׁלֵם וְיֵשׁ מֵהֶם שֶׁהָיוּ חוֹכְכִים לְהִתְעַכֵּב מֵרֶדֶת לְכוּר הַבַּרְזֶל, וְצִיָּנָם הַכָּתוּב מִי וָמִי הַהוֹלְכִים לִפְרֹעַ שְׁטַר חוֹב הַגָּלוּת מֵרְצוֹנָם, וְאָמַר בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ פֵּרוּשׁ אֵלּוּ לֹא הֶצְרַךְ לַהֲבִיאָם הוּא אֶלָּא הֵם מֵעַצְמָם בָּאוּ אִתּוֹ בְּדוֹמֶה לוֹ, וְאַחַר כָּךְ סִדֵּר אוֹתָם שֶׁלֹּא בָּאוּ מֵרְצוֹנָם עַד שֶׁהֶצְרַךְ יַעֲקֹב לְהוֹרִידָם בְּעַל כָּרְחָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל זַרְעוֹ פֵּרוּשׁ בְּנֵי בְּנֵי בָנָיו אֵלּוּ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיְמָה פֵּרוּשׁ הוּא הֵבִיאָם לֹא לִרְצוֹנָם בָּאוּ:

וְרָאִיתִי לְתֵת לֵב לְדִבְרֵיהֶם ז״ל (שמו״ר פ״א) שֶׁאָמְרוּ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם קַיָּם לֹא הִתְחִיל הַשִּׁעְבּוּד דִּכְתִיב (שְׁמוֹת א׳) וַיָּמָת יוֹסֵף וְגוֹ׳ וְכָל הַדּוֹר הַהוּא פֵּרוּשׁ שֶׁיָּרְדוּ מִצְרַיִם אָז הִתְחִיל הַשִּׁעְבּוּד, כִּי אוּלַי שֶׁזֶּה הָיָה לָהֶם לְתַשְׁלוּם קִבְּלַת גְּזֵרַת מֶלֶךְ בְּרָצוֹן פָּקַע מֵהֶם הַשִּׁעְבּוּד כִּי סַמָּא דִּיסּוּרֵי קִבּוּלֵי, וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן לָזֶה גַּם כֵּן כִּי יוֹכֶבֶד וְסֶרַח בַּת אָשֵׁר הָיוּ מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם (ב״ר פ׳ צ״ד) וּבִימֵיהֶם הָיָה הַשִּׁעְבּוּד, וְהַטַּעַם הוּא לְצַד שֶׁהֵבִיאָם יַעֲקֹב וְלֹא מֵרְצוֹנָם, וְעַיֵּן בְּדִבְרֵי הַזֹּהַר (וַיַּקְהֵל קצ״ח.) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק (תְּהִלִּים קמ״ו ה׳) אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל ה׳: תורה ח

◆ יום חמישי ט׳ טבת ◆

(ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

ח וְאֵלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעַלוּ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן:

רש״י ◄ **הַבָּאִים מִצְרַיְמָה** • עַל שֵׁם הַשָּׁעָה קוֹרֵא לָהֶם הַכָּתוּב: ״בָּאִים״, וְאֵין לִתְמֹהַּ עַל אֲשֶׁר לֹא כָּתַב ״אֲשֶׁר בָּאוּ״.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת וְגוֹ׳. יֵשׁ לְהָעִיר בְּפֵרוּשׁ מִסְפָּר זֶה, א׳ לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר יַעֲקֹב וּבָנָיו, גַּם אֵין לָהּ מַשְׁמָעוּת בְּהַרְדָּפַת הָעִנְיָן. ב׳ אוֹמְרוֹ (ט״ו) כָּל נֶפֶשׁ בָּנָיו וְגוֹ׳ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ, וּבִפְרָטָן אֵינָם כִּי אִם ל״ב. וְרַז״ל הִרְגִּישׁוּ מִזֶּה וְאָמְרוּ (ב״ר פ׳ צ״ד) שֶׁהִיא יוֹכֶבֶד שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת, וְדִבְרֵיהֶם ז״ל יְקַבְּלוּ מִפִּיהֶם וְלֹא מִפִּי זוּלָתָם כִּי אֵין רְאָיָה לָזֶה מֵהַכָּתוּב. גַּם מֵהֶם אָמְרוּ (שָׁם) כִּי שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הִיא הַמַּשְׁלֶמֶת ע׳, וּלְדִבְרֵיהֶם ז״ל אֵין כָּאן יוֹכֶבֶד בַּמִּנְיָן שֶׁאִם לֹא כֵּן שְׁלֵמִים הֵם בְּמִסְפַּר הָע׳, וְדִבְרֵיהֶם ז״ל יָצְדְּקוּ בְּיִשּׁוּב פָּסוּק (כ״ז) הַבָּא בָּאַחֲרוֹנָה כָּל הַנֶּפֶשׁ וְגוֹ׳ הַבָּאָה וְגוֹ׳ שִׁבְעִים, לֹא בְּפָסוּק זֶה כִּי לָמָּה יִצְטָרֵךְ לִבְנֵי לֵאָה לְבַד וְאִם כֵּן מַה יַּעֲנֶה בְּל״ג שֶׁאֵינָם אֶלָּא ל״ב. וְלִמִּדְרָשׁ שֶׁאָמַר זוֹ יוֹכֶבֶד וְכוּ׳ וַדַּאי שֶׁיְּחֻלַּק עַל מִדְרָשׁ הַנִּזְכָּר, וְקָשֶׁה לִי גַּם עָלָיו כִּי לְפִי דְּבָרָיו שֶׁאָמַר שֶׁיּוֹכֶבֶד נוֹלְדָה וּבָהּ נִשְׁלְמוּ ל״ג בְּנֵי לֵאָה, אִם כֵּן לָמָּה כְּשֶׁחָזַר הַכָּתוּב לְכְלֹל פְּרָטֵי הַמִּנְיָנִים בְּסָמוּךְ אָמַר (כ״ז) כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב וְגוֹ׳ שִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ, וְאִם נוֹלְדָה יוֹכֶבֶד יִהְיֶה הַחֶשְׁבּוֹן שִׁשִּׁים וְשֶׁבַע, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, ל״ג שֶׁל לֵאָה, שִׁשָּׁה עָשָׂר שֶׁל בְּנֵי זִלְפָּה הֲרֵי אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע, אֶחָד עָשָׂר שֶׁל בְּנֵי רָחֵל מִלְּבַד יוֹסֵף וּשְׁנֵי בָּנָיו שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם הֲרֵי שִׁשִּׁים, וְשִׁבְעָה שֶׁל בְּנֵי בִּלְהָה הֲרֵי ס״ז, וְלָמָּה יַכְחִישׁ הַכָּתוּב עַצְמוֹ וְיֹאמַר כָּל הַנֶּפֶשׁ וְגוֹ׳ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ וּבִפְרָטָן הוּא מוֹנֶה שִׁשִּׁים וְשֶׁבַע. עוֹד יֵשׁ לִתְמֹהַּ כִּי חָזַר בָּאַחֲרוֹנָה וְצִרַף יוֹסֵף וּבָנָיו וְגוֹ׳ וְאָמַר כָּל הַנֶּפֶשׁ וְגוֹ׳ שִׁבְעִים, וְאֵינוֹ כֵּן, הֵן אֱמֶת לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁצִּרֵף ה׳ עִמָּהֶם שְׁכִינָתוֹ יִתְיַשֵּׁב פָּסוּק זֶה וְקָשֶׁה לְדִבְרָיו פָּסוּק רִאשׁוֹן:

וְהַנָּכוֹן בִּפְשַׁט הַכְּתוּבִים הוּא כִּי ב׳ מִנְיָנִים מוֹנֶה הַכָּתוּב בְּאֶחָד מוֹנֶה יַעֲקֹב וּבְאֶחָד מוֹנֶה זֶרַע יַעֲקֹב, וְלָזֶה כְּשֶׁכּוֹלֵל יַעֲקֹב וּבָנָיו הִנֵּה הֵם שִׁבְעִים וּכְשֶׁמְּפָרֵט בָּנָיו מִבִּלְעֲדֵי יַעֲקֹב אֵינָם אֶלָּא ס״ט. גַּם בָּזֶה יְדֻיְּקוּ הַכְּתוּבִים בַּמֶּה שֶׁהֵעֵרְנוּ בָּהֶם כִּי בִּתְחִלָּה הֶרְאָנוּ בְּאֶצְבַּע כִּי מַכְנִיס יַעֲקֹב בַּמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי לֵאָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ יַעֲקֹב וּבָנָיו פֵּרוּשׁ כִּי מַכְנִיסוֹ בִּכְלַל מִנְיָן זֶה וְלָזֶה אָמַר לְבַסּוֹף כָּל נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ פֵּרוּשׁ כָּל נֶפֶשׁ הָאֲמוּרִים בְּפָרָשָׁה זוֹ בְּצֵרוּף בָּנָיו וּבְנוֹתָיו וְהוּא עִמָּהֶם בְּצֵרוּף הַחֶשְׁבּוֹן וְלֹא הֶצְרַךְ לְהַזְכִּירוֹ וְסָמַךְ עַל מַה שֶׁרָשַׁם בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן יַעֲקֹב וּבָנָיו. וְאוּלַי כִּי לָזֶה אָמַר תֵּבֵת כָּל לִכְלֹל הָאָב עִם הַבָּנִים בְּמִסְפַּר זֶה. וְתִמְצָא שֶׁבְּצֵרוּף בְּנֵי זִלְפָּה שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ (י״ח) אָמַר וַתֵּלֶד וְגוֹ׳ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נֶפֶשׁ וְלֹא אָמַר כָּל, וְהַגַּם שֶׁבְּמִסְפַּר בְּנֵי רָחֵל (כ״ב) אָמַר כָּל לְהִיוֹת שָׁרְצָה לִכְלֹל בְּנֵי יוֹסֵף שֶׁבָּהֶם עוֹלֶה הַחֶשְׁבּוֹן לַסְּכוּם הָרִשּׁוּם, וּמַה שֶׁאָמַר (כ״ה) כָּל בְּבְנֵי בִּלְהָה נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֵין בְּכֻלָּן אֶלָּא שִׁבְעָה חֶשְׁבּוֹן קָטָן:

עוֹד תִּמְצָא שֶׁבְּכָל שִׁלְשֶׁת הָאִמָּהוֹת אָמַר זִכְרוֹן הַלֵּדָה בְּזִלְפָּה אָמַר וַתֵּלֶד אֶת אֵלֶּה וְגוֹ׳, בְּרָחֵל אָמַר אֲשֶׁר יָלַד לְיַעֲקֹב, בְּבִלְהָה אָמַר וַתֵּלֶד אֶת אֵלֶּה וְגוֹ׳, מַה שֶּׁלֹּא אָמַר כֵּן בִּבְנֵי לֵאָה, וּלְדַרְכֵּנוּ נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהָעִיר כִּי לֹא כָּל הַל״ג הֵם נוֹלְדִים, וְלָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר וַתֵּלֶד אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ הָיָה הַנִּשְׁמָע כִּי שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ יָלְדָה וְלֹא כֵּן הוּא שֶׁלֹּא יָלְדָה אֶלָּא ל״ב וּבְצֵרוּף אֲבִיהֶם עִם בָּנָיו וּבְנוֹתָיו ל״ג, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן כְּשֶׁצִּרַף בָּאַחֲרוֹנָה הֵעִירְךָ כִּי חֶשְׁבּוֹן הַבָּנִים וּבְנוֹת בִּבְנֵי עַצְמָן לְבַד מִיַּעֲקֹב אֵינוֹ כֵּן, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּצֵרוּף פְּרָטֵי הַחֶשְׁבּוֹן כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב הֲרֵי הוֹצִיאוֹ מִכְּלַל הַחֶשְׁבּוֹן. וְדִקְדֵּק לוֹמַר יוֹצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ, וְלֹא תִּקְשֶׁה קַשְׁיָתֵנוּ שֶׁשִּׁשִּׁים וְשֶׁבַע, כִּי שָׁם כָּלַל יַעֲקֹב וְכָאן לֹא כְּלָלוֹ, וּבְצֵרוּף מִסְפַּר הַכֹּל לְבַסּוֹף אָמַר כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב פֵּרוּשׁ הוּא וּבָנָיו שֶׁבָּאוּ מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים:

גַּם נִתְחַכֵּם הַכָּתוּב לְהַעִירְךָ לְמַה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בַּמֶּה שֶׁדִּקְדֵּק לְשַׁנּוֹת דִּבְרָיו בְּב׳ כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד בְּב׳ הַצֵּרוּפִים, בְּאֶחָד דִּקְדֵּק לוֹמַר כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב הִקְדִּים הַבִּיאָה לְהַזְכָּרַת יַעֲקֹב, וּבְפָסוּק ב׳ אָמַר כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה הִקְדִּים הַזְכָּרַת יַעֲקֹב לְהַזְכָּרַת הַבִּיאָה נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר כִּי בְּצֵרוּף חֶשְׁבּוֹן רִאשׁוֹן אֵין יַעֲקֹב בִּכְלָל וְלָזֶה אָמַר הַבָּאָה לְיַעֲקֹב פֵּרוּשׁ הַבָּאָה לוֹ הָא לְמַדְתָּ כִּי הוּא אֵינוֹ בַּכְּלָל, וּבְצֵרוּף חֶשְׁבּוֹן ב׳ אָמַר כָּל הַנֶּפֶשׁ שָׁיֵּשׁ לְבֵית יַעֲקֹב שֶׁבָּאוּ מִצְרַיְמָה וְגוֹ׳ הָא לְמַדְתָּ כִּי יַעֲקֹב לֹא יָצָא מֵהַכְּלָל:

וּכְדֵי שֶׁלֹּא לִסְתֹּר ח״ו דִּבְרֵי רַז״ל שֶׁאָמְרוּ יוֹכֶבֶד נוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת אוּלַי שֶׁרְמָזָה הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ כָּל נֶפֶשׁ וְגוֹ׳ וּבְנוֹתָיו וְלֹא מָצִינוּ לוֹ אֶלָּא בַּת אַחַת אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת, אֲבָל לֹא כְּלָלָהּ בַּחֶשְׁבּוֹן כִּי יַעֲקֹב הוּא הַמַּשְׁלִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וְיֵשׁ עוֹד טַעַם בַּדָּבָר שֶׁלֹּא תִּכְלֹל בַּחֶשְׁבּוֹן כִּי אִם נוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת וּצְרִיכָה ל׳ יוֹם כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא מִכְּלַל נֵפֶל וְלֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְהִמָּנוֹת בִּכְנִיסָתָם. וְלֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ שֶׁיִּהְיֶה פֵּרוּשֵׁנוּ הֶפֶךְ דִּבְרֵי חֲז״ל, כִּי כְּבָר הוֹדַעְתִּיךָ כִּי בִּפְשָׁטֵי הַתּוֹרָה שֶׁאֵין הֲלָכָה יוֹצְאָה מֵהֶם רְשׁוּת נְתוּנָה לְתַלְמִיד וָתִיק לְחַדֵּשׁ, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר (שה״ש ה׳) חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים. וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב מַה שֶׁהִקְשִׁינוּ לְדִבְרֵיהֶם ז״ל וְהוּא דָּחוּק וְהַפְּשָׁט כִּרְאִי מוּפְקָע (אִיּוֹב ל״ז) וְהַדְּרָשָׁה תִּדָּרֵשׁ: תורה ט

(ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי׃

ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי׃

(י) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית׃

י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיתָא׃

רש״י ◄בֶּן־הַכְּנַעֲנִית• בֶּן דִּינָה, שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי. כְּשֶׁהָרְגוּ אֶת שְׁכֶם, לֹא הָיְתָה דִּינָה רוֹצָה לָצֵאת עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ שִׁמְעוֹן שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה (ב״ר)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 228 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

יחוסו של שאול ליעקב

וּבְנֵי שִׁמְעוֹן . . וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:

בֶּן דִּינָה שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי (מו, י. ובפירוש רש״י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, הֲרֵי רַשִׁ״י בְּפֵרוּשׁוֹ בָּא לְבָאֵר, שֶׁהַכְּנַעֲנִית הִיא דִּינָה "שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי" - שְׁכֶם.

וְאִם־כֵּן תָּמוּהַּ: א. מֵהֵיכָן שֶׁאָכֵן מְדֻבָּר בְּדִינָה וְלֹא בִּכְנַעֲנִית מַמָּשׁ? ב. מַדּוּעַ מַעְתִּיק רַשִׁ״י אֶת הַמִּלָּה ׳בֶּן׳ מֵהַפָּסוּק, וַהֲרֵי פֵּרוּשׁוֹ הוּא רַק עַל תֵּבַת "הַכְּנַעֲנִית"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

שְׁתֵּי הַקַּשְׁיוֹת מְתֹרָצוֹת אַחַת בַּחֲבֵרְתָּהּ, כִּי רַשִׁ״י בָּא לַעֲנוֹת עַל שְׁאֵלָה כְּלָלִית: מַדּוּעַ בְּפָסוּק זֶה הַתּוֹרָה מְצַיֶּנֶת אֶת הָאֵם, וּבִשְׁאָר הַשְּׁמוֹת נִזְכָּר רַק הָאָב?

אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְיַחֵס אוֹתָם לְיַעֲקֹב. אֵצֶל כָּל צֶאֱצָאָיו, הַיַּחַס לְיַעֲקֹב הָיָה רַק דֶּרֶךְ הָאָב; בְּנֵי יַעֲקֹב. מִכָּךְ שֶׁרַק בַּפָּסוּק הַמְדַבֵּר עַל שָׁאוּל מְזַכֶּרֶת אִמּוֹ, מַשְׁמַע שֶׁאַף הִיא מְיַחֶסֶת אוֹתוֹ לְיַעֲקֹב.

לָכֵן גָּרַס רַשִׁ״י בְּוַדָּאוּת שֶׁמְּדֻבָּר בְּדִינָה, וְלָכֵן גַּם צִיֵּן בְּפֵרוּשׁוֹ "בֶּן" – שֶׁהֲרֵי לִלְמֹד עַל יִחוּסוֹ שֶׁל שָׁאוּל בָּאנוּ.

(יא) וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃

יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃

(יב) וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וְזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל׃

יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַהֲווֹ בְנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל׃

(יג) וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן׃

יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן׃

(יד) וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל׃

יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וַיַּחְלְאֵל׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְגו׳. צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן הִזְכִּיר אוֹתָם שֶׁכְּבָר מֵתוּ. גַּם אֵין חִדּוּשׁ בְּהוֹדְעַת מִיתָתָם. גַּם צָרִיךְ לְדַקְדֵּק אוֹמְרוֹ וַיִּהְיוּ בְנֵי פֶרֶץ וְגו׳ שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וּבְנֵי פֶרֶץ וְגו׳ כְּאוֹמְרוֹ אַחַר זֶה וּבְנֵי בְרִיעָה מַה הִיא כַּיּוֹצֵא בְּאוֹמְרוֹ וַיִּהְיוּ וְגו׳. וְאֶפְשָׁר כִּי לְפִי מַה שֶׁקָּדַם אֶצְלֵנוּ בְּמִצְוַת יִבּוּם כִּי יָבִיא נֶפֶשׁ הַמֵּת, וּבִמְצִיאוּת שֶׁלְּפָנֵינוּ לְצַד שֶׁמֵּתוּ עֵר וְאוֹנָן בְּלֹא בָּנִים יְצָרֵךְ הַמְיַבֵּם לַהֲבִיאָם וְהִנֵּה נַעֲשָׂה יְהוּדָה מְיַבֵּם בְּעַד שֵׁלָה וְהֵבִיא ב׳ הַנְּפָשׁוֹת עַצְמָן, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי עֵר וְאוֹנָן בִּמְקוֹמָן עוֹמְדִים שֶׁנִּכְנְסוּ בִּמְקוֹמָן חֶצְרֹן וְחָמוּל, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב וּבְנֵי יְהוּדָה ה׳ בָּנִים עֵר וְאוֹנָן וְגו׳ וַיָּמָת וְגו׳ וּלְצַד זֶה הָיוּ עֵר וְאוֹנָן חָזְרוּ לִהְיוֹת בְּנֵי פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל כִּי חָזְרוּ לָעוֹלָם מְעֻבָּרִים בְּסוֹד נֶפֶשׁ מֵת וְהָיוּ חֶצְרֹן וְחָמוּל:

וּכְדֶרֶךְ פְּשָׁט יְכַוֵּן הַכָּתוּב בְּהַזְכָּרַת עֵר וְאוֹנָן לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם זְכוּת כִּי טַעַם מִיתַת עֵר וְאוֹנָן הָיָה לְצַד שֶׁהָיוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (אַחֲרֵי י״ח) כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן וְגו׳ וְאָמְרוּ ז״ל (ויק״ר פ׳ כ״ב) הִשְׁוָה הַכָּתוּב מַעֲשֵׂה מִצְרַיִם וְכוּ׳, וּלְצַד שֶׁהָיוּ שָׁם עֵר וְאוֹנָן לָמְדוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶם וְזוּלַת זֶה בָּנָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק אֵין שָׁרְשָׁם רַע וְמַר ח״ו, וְתִמְצָא שֶׁיָּצוּ הָאֵל יִשְׂרָאֵל לְבַל יִלְמְדוּ מֵהֶם דִּכְתִיב כְּמַעֲשֵׂה וְגו׳:

וְטַעַם אוֹמְרוֹ וַיִּהְיוּ רָמַז כִּי לְאֵלֶּה יִקָּרֵא הֲוָיָה וְאֵין כְּמוֹתָם לְצַד כִּי מֵהֶם יֵצֵא חֹטֶר לְיִשֵׁי מְשִׁיחֵנוּ מַלְכֵּנוּ אֲשֶׁר יִהְיֶה לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ: תורה יג

(טו) אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אָרָם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ:

טו אִלֵּין בְּנֵי לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְּרַתֵּהּ כָּל נֶפֶשׁ בְּנוֹהִי וּבְנָתֵהּ תְּלָתִין וּתְלָת:

רש״י◄ אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה וְגוֹ׳ וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ • הַזְּכָרִים תָּלָה בְּלֵאָה וְהַנְּקֵבָה תָּלָה בְּיַעֲקֹב, לְלַמֶּדְךָ: ׳אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה׳. שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ • וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם? אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת בִּכְנִיסָתָן לָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם״, לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם.

(טז) וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי:

טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי:

(יז) וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל:

יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחָתְהוֹן וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל:

(יח) אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ:

יח אִלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה דִּיהַב לָבָן לְלֵאָה בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב שִׁית עֶשְׂרֵי נַפְשָׁא:

(יט) בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:

יט בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:

רש״י◄ בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב • וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן ״אֵשֶׁת״, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה עִקָּרוֹ שֶׁל בַּיִת.

(כ) וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם:

כ וְאִתְיְלִידוּ לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע רַבָּא דְאוֹן יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם:

(כא) וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ:

כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ:

(כב) אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר:

כב אִלֵּין בְּנֵי רָחֵל דְּאִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא אַרְבְּעָה עָשָׂר:

(כג) וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים:

כג וּבְנֵי דָן חֻשִׁים:

(כד) וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם:

כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם:

(כה) אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה:

כה אִלֵּין בְּנֵי בִלְהָה דִּיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא שִׁבְעָא:

(כו) כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ:

כו כָּל נַפְשָׁא דְּעֵלָא לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקֵי יַרְכֵּהּ בַּר מִנְּשֵׁי בְּנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שִׁתִּין וְשִׁית:

רש״י◄ **כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב** • שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לָבֹא לְמִצְרַיִם, וְאֵין ״הַבָּאָה״ זוֹ לְשׁוֹן עָבָר אֶלָּא לְשׁוֹן הֹוֶה, כְּמוֹ: (אסתר ב) ״בָּעֶרֶב הִיא בָאָה״, וּכְמוֹ ״וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן״, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַטָּה בָּאֶל״ף, לְפִי שֶׁכְּשֶׁיָּצְאוּ לָבֹא מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, לֹא הָיוּ אֶלָּא שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ. וְהַשֵּׁנִי: ״כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים״, הוּא לְשׁוֹן עָבָר, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַעְלָה בַּבֵּי״ת, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁבָּאוּ שָׁם הָיוּ שִׁבְעִים, שֶׁמָּצְאוּ שָׁם יוֹסֵף וּשְׁנֵי בָּנָיו וְנִתּוֹסְפָה לָהֶם יוֹכֶבֶד בֵּין הַחוֹמוֹת. (וְעַיֵּן בַּבָּאוּר לְתַרְגּוּם יוֹנָתָן, וּמִשָּׁם תִּמְצָא לְרִוּוֹת צִמְאוֹנְךָ בְּרֵשׁ״י). וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: ׳תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם הַשְּׁבָטִים׳, צְרִיכִים אָנוּ לוֹמַר שֶׁמֵּתוּ לִפְנֵי יְרִידָתָן לְמִצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנוּ כָּאן. מָצָאתִי בְּ׳וַיִּקְרָא רַבָּה׳: עֵשָׂו שֵׁשׁ נְפָשׁוֹת הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: ״נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ״, לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לֶאֱלָהוּת הַרְבֵּה. יַעֲקֹב, שִׁבְעִים הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: ״נֶפֶשׁ״, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד.

(כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרָיְמָה שִׁבְעִים:

כז וּבְנֵי יוֹסֵף דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא תְּרֵין כָּל נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב דְּעַלּוּ לְמִצְרַיִם שִׁבְעִין:

◆ יום שישי י׳ טבת ◆

(כח) וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן:

כח וְיָת יְהוּדָה שְׁלַח קֳדָמוֹהִי לְוַת יוֹסֵף לְפַנָּאָה קֳדָמוֹהִי לְגֹשֶׁן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְגֹשֶׁן:

רש״י◄ **לְהוֹרֹת לְפָנָיו** • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְפַנּוֹת לוֹ מָקוֹם וּלְהוֹרוֹת הֵאֵיךְ יִתְיַשֵּׁב בָּהּ. **לְפָנָיו** • קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְשָׁם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ״לְהוֹרוֹת לְפָנָיו״, לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד, שֶׁמִּשָּׁם תֵּצֵא הוֹרָאָה.

(כט) וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:

כט וְטַקִּיס יוֹסֵף רְתִכּוֹהִי וּסְלֵיק לְקַדָּמוּת יִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתְגְּלִי לֵהּ וּנְפַל עַל צַוְּרֵהּ וּבְכָא עַל צַוְּרֵהּ עוֹד:

רש״י◄ **וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ** • הוּא בְּעַצְמוֹ אָסַר אֶת הַסּוּסִים לַמֶּרְכָּבָה לְהִזְדָּרֵז לִכְבוֹד אָבִיו. **וַיֵּרָא אֵלָיו** • יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו. **וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד** • לְשׁוֹן הַרְבּוּת בְּכִיָּה, וְכֵן: (איוב לד) ״כִּי לֹא עַל אִישׁ יָשִׂים עוֹד״, לְשׁוֹן רִבּוּי הוּא: אֵינוֹ שָׂם עָלָיו עִלּוֹת נוֹסָפוֹת עַל חֲטָאָיו, אַף כָּאן: הִרְבָּה וְהוֹסִיף בִּבְכִי יוֹתֵר עַל הָרָגִיל, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל צַוָּארֵי יוֹסֵף וְלֹא נְשָׁקוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה קוֹרֵא אֶת ״שְׁמַע״.

(ל) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי:

ל וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא מָיֵת זִמְנָא הָדָא מְנַחֵם אֲנָא בָּתַר דַּחֲזֵיתִי יָת אַפָּיךְ אֲרֵי עַד כְּעַן אַתְּ קַיָּם:

רש״י◄ **אָמוּתָה הַפַּעַם** • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ: סָבוּר הָיִיתִי לָמוּת שְׁתֵּי מִיתוֹת: בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנִּי שְׁכִינָה, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁיִּתְבַּעֲנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִיתָתְךָ. עַכְשָׁו, שֶׁעוֹדְךָ חַי, לֹא אָמוּת אֶלָּא פַּעַם אַחַת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ל) **וַיֹּאמֶר וְגוֹ׳ אָמוּתָה הַפַּעַם וְגוֹ׳.** **טַעַם אוֹמְרוֹ** הַפַּעַם פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת שֶׁאָמַר (וַיֵּשֶׁב ל״ז) כִּי אֵרֵד אֶל בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה עַתָּה אָמַר לֹא אֶרְאֶה הַשָּׁחַת: **עוֹד** נִרְאֶה לוֹמַר בְּדִקְדּוּק אוֹמְרוֹ כִּי עוֹדְךָ חַי וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר אַחֲרֵי

(לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי׃

לא וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי אֶסַּק וְאֵחַוִּי לְפַרְעֹה וְאֵימַר לֵהּ אַחַי וּבֵית אַבָּא דִּי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן עַלּוּ לְוָתִי׃

רש״י◄ וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וְגוֹ׳ • וְעוֹד אוֹמַר לוֹ: ״וְהָאֲנָשִׁים רוֹעֵי צֹאן וְגוֹ׳״.

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃

לב וְגַבְרַיָּא רָעֵי עָנָא אֲרֵי גַּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אַיְתִיאוּ׃

(לג) וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃

לג וִיהֵי אֲרֵי יִקְרֵי לְכוֹן פַּרְעֹה וְיֵימַר מָה עוֹבָדֵיכוֹן׃

(לד) וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃

לד וְתֵימְרוּן גַּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ עַבְדָּיךְ מֵעוּלֵמָנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל דִּי תֵּיתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן אֲרֵי מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל רָעֵי עָנָא׃

רש״י◄ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן • וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם, שֶׁהִיא אֶרֶץ מִרְעֶה, וּכְשֶׁתֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁאֵין אַתֶּם בְּקִיאִין בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת, יַרְחִיקְכֶם מֵעָלָיו וְיוֹשִׁיבְכֶם שָׁם. כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם וְגוֹ׳ • לְפִי שֶׁהֵם לָהֶם אֱלָהוּת.

מז (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִּי לְפַרְעֹה וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִכְנַעַן וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃

(ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה׃

ב וּמִקְצַת מִן אַחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא גַּבְרִין וַאֲקִימִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רְאוֹתִי אֶת פָּנֶיךָ וְהַדָּבָר מוּבָן כִּי חַי הוּא. גַּם צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא אָמַר יַעֲקֹב כֵּן כְּשֶׁבִּשְׂרוּהוּ הָאַחִים כִּי יוֹסֵף חַי וּמָצִינוּ שֶׁהֶאֱמִין כְּשֶׁרָאָה הָעֲגָלוֹת (מ״ה) וַתְּחִי רוּחַ וְגוֹ׳ וּמַה דָּבָר חָדָשׁ רָאָה:

אָכֵן כַּוָּנַת דִּבְרֵי יַעֲקֹב הֵם כִּי הֲגַם שֶׁנִּתְבַּשֵּׂר כִּי עוֹדֶנּוּ חַי זֶה הוֹעִיל לָדַעַת שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּמְצִיאוּת אֲבָל עֲדַיִן לִבּוֹ דָּוֵי עָלָיו לְצַד הֱיוֹתוֹ בֵּין הָאֻמּוֹת שָׁפֵל עֶבֶד מוֹשְׁלִים אִם עוֹדֶנּוּ בְּצִדְקוּתוֹ וְלֹא כָּהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵיחוֹ, אוֹ לְצַד הֱיוֹתוֹ מְבֻדָּל מִמֶּנּוּ וְנָתוּן תּוֹךְ הַקְּלִפּוֹת וּבִבְרָט טָמְאַת מִצְרַיִם, וּמַה גַּם לְצַד מַה שֶּׁעֲבָרוֹ מֵרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁאָמַר (ל״ז) חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טֶרֶף טֹרַף יוֹסֵף (ב״ר פ׳ פ״ד), וְדָבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הַצַּדִּיקִים יוֹתֵר יַחְפְּצוּ בְּהֶעְדֵּר הַבֵּן בִּהְיוֹתוֹ בֵּן מֵבִישׁ וּמַה גַּם יַעֲקֹב הַצַּדִּיק, אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא הָיְתָה שִׂמְחָתוֹ שְׁלֵמָה מִסָּפֵק זֶה עַד וַיִּרְא אֵלָיו וְהִכִּיר בּוֹ בְּפָנָיו כִּי הַכָּרַת הַפָּנִים תַּעֲנֶה בְּאִישׁ, וּכְמוֹ כֵּן מָצִינוּ לְצַדִּיקִים שְׁלֵמִים וְכֵן רַבִּים שֶׁהִכִּירוּ בְּרֹשֶׁם הַפָּנִים מַעֲשֵׂה אָדָם וּמִכָּל שֶׁכֵּן יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁיַּכִּיר, לָזֶה כְּשֶׁהִכִּיר בּוֹ אָמַר אֵלָיו אָמוּתָה הַפָּעַם פְּרוּשׁ הַפַּעַם הַזֹּאת בִּרְאִיָּתְךָ וְלֹא מִקֹּדֶם כְּשֶׁנִּתְבַּשַּׂרְתִּי, וְהַטַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת פָּנֶיךָ וְהִכַּרְתִּי בָּהֶם שֶׁעוֹדְךָ חַי פִּי׳ צַדִּיק כְּמִקֹּדֶם וְלֹא נִשְׁתַּנָּה דְּיוּקָנְךָ מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה אֶלָּא עוֹדְךָ חַי כִּי הַצַּדִּיקִים קְרוּיִים חַיִּים (בְּרָכוֹת י״ח.) וְנָכוֹן: תורה לא

א) אָבִי וְאַחַי וְגוֹ׳. פְּרוּשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ עֲלֵיהֶם עֲשׂוֹת. וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ (מ״ה) וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאֶרֶץ גֹּשֶׁן בְּעֵרֶךְ מִרְעֶה הַמִּקְנֶה הִיא טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲבָל הָאַחִים בְּדִבְּרָם לִפְנֵי פַּרְעֹה לֹא בָּאוּ בְּטַעֲנָה כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ אֶלָּא כְּמִתְחַנֵּן עַל דָּבָר טוֹב, וְאָמְרוּ (ד׳) לָגוּר וְגוֹ׳ כִּי אֵין מִרְעֶה וְגוֹ׳ וַעֲיֵן בְּסָמוּךְ: תורה ב

רש״י ◄ **וּמִקְצָה אֶחָיו •** מִן הַפְּחוּתִים שֶׁבָּהֶם לִגְבוּרָה, שֶׁאֵין נִרְאִים גִּבּוֹרִים, שֶׁאִם יִרְאֶה אוֹתָם גִּבּוֹרִים, יַעֲשֶׂה אוֹתָם אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ, וְאֵלֶּה הֵם: רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יִשָּׂשכָר וּבִנְיָמִין. אוֹתָם שֶׁלֹּא כָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם כְּשֶׁבֵּרְכָם. אֲבָל שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים כָּפַל: ״וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר, שְׁמַע ה׳ קוֹל יְהוּדָה״, ״וּלְגָד אָמַר, בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד״, ״וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי״, ״וּלְדָן אָמַר דָּן״, וְכֵן לִזְבֻלוּן וְכֵן לְאָשֵׁר, זֶה לְשׁוֹן ׳בְּרֵאשִׁית רַבָּה׳, שֶׁהִיא אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בִּגְמָרָא בַּבְלִית שֶׁלָּנוּ (ב״ק צב) מָצִינוּ שֶׁאוֹתָם שֶׁכָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם הֵם הַחֲלָשִׁים, וְאוֹתָן הֵבִיא לִפְנֵי פַּרְעֹה. וִיהוּדָה שֶׁהֵכְפַּל שְׁמוֹ, לֹא הֵכְפַּל מִשּׁוּם חֲלָשׁוּת, אֶלָּא טַעַם יֵשׁ בַּדָּבָר, כִּדְאִיתָא בְּ׳בָבָא קַמָּא׳. וּבִבְרַיְתָא דְּ׳סִפְרֵי׳ שָׁנִינוּ בָּהּ בְּ״וְזֹאת הַבְּרָכָה״ כְּמוֹ בַּגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ׳ 396)

זֶהוּ לְשׁוֹן בְּרֵאשִׁית רַבָּה, שֶׁהִיא אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בִּגְמָרָא בַּבְלִית שֶׁלָּנוּ (רש״י מז, ב) סִגְנוֹן הַלִּמּוּד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא קָצָר וְתַמְצִיתִי, כַּנִּרְאֶה מִסִּגְנוֹן תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי. לָכֵן מְפָרֵשׁ אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְפְּלוּ שְׁמוֹת **הַגִּבּוֹרִים**, כִּי לְפִי זֶה נִמְצָא שֶׁהַכְּפָלַת הַשֵּׁמוֹת אֵינוֹ אֲרִיכוּת בִּלְשׁוֹן הַבְּרָכָה, אֶלָּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ - לִהְיוֹתָם גִּבּוֹרִים וּמְפָרְסָמִים הֻכְפְּלוּ שְׁמוֹתָם. וְאִלּוּ הַגְּמָרָא הַבַּבְלִית, שֶׁסִּגְנוֹנָהּ אָרֹךְ יוֹתֵר, מְפָרֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹת **הַחֲלָשִׁים** נִכְפְּלוּ, הַיְנוּ שֶׁמֹּשֶׁה הֶאֱרִיךְ בִּלְשׁוֹן הַבְּרָכָה כְּדֵי לְחַזֵּק וּלְהַגְּבִּיר שְׁבָטִים אֵלּוּ.

(ג) **וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ:**

ג **וַאֲמַר פַּרְעֹה לַאֲחוֹהִי מָה עוֹבָדֵיכוֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה רָעֵי עָנָא עַבְדָּיךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא:**

(ד) **וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:**

ד **וַאֲמָרוּ לְוַת פַּרְעֹה לְאִתּוֹתָבָא בְּאַרְעָא אֲתֵינָא אֲרֵי לֵית רַעְיָא לְעָנָא דִּי לְעַבְדָּיךְ אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וּכְעַן יֵתְבוּן כְּעַן עַבְדָּיךְ בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן:**

(ה) **וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:**

ה **וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ וְאַחָיךְ אֲתוֹ לְוָתָךְ:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה וְגוֹ׳ לֵאמֹר וְגוֹ׳.

צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ לֵאמֹר, גַּם קָשֶׁה אוֹמְרוֹ אֲבִיךָ וְגוֹ׳ בָּאוּ אֵלֶיךָ הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד בַּדָּבָר עַצְמוֹ שֶׁלִּמֵּד:

אָכֵן תִּמְצָא כִּי פַּרְעֹה בְּדַבְּרוֹ אֶל יוֹסֵף עִנְיָן אֶחָיו שֶׁיִּקְּחוּ אֶת אֲבִיהֶם וְיָבוֹאוּ אָמַר (מ״ה י״ז י״ח) אֱמֹר אֶל אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ וְגוֹ׳, וּקְחוּ אֶת אֲבִיכֶם וְגוֹ׳ וּבֹאוּ אֵלָי, וְדָבָר זֶה יֵשׁ בּוֹ ב׳ מַשְׁמָעִיּוֹת, הָא׳ כִּי יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם מִשֵּׁם פַּרְעֹה כִּי הוּא הַמְצַוֶּה דָּבָר. וְהַב׳ כִּי יוֹסֵף יֹאמַר לָהֶם כֵּן מִפִּי עַצְמוֹ, וּפֵרוּשׁ זֶה הוּא יוֹתֵר צוֹדֵק מִמַּה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ (שָׁם י״ט) וְאַתָּה צֻוִּיתָה וְגוֹ׳ וְאִם הַכֹּל הוּא דִּבְרֵי פַּרְעֹה לֹא יִצְטָרֵךְ לוֹמַר שֶׁנָּטַל רִשְׁיוֹן מִפַּרְעֹה הֲלֹא הַכֹּל הוּא דִּבְרֵי פַּרְעֹה. וְהַנָּה תִּמְצָא כְּשֶׁדִּבֵּר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו קֹדֶם שֶׁדִּבֵּר לְפַרְעֹה אָמַר לָהֶם (מ״ו ל״א) אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה וְגוֹ׳ אַחַי וְגוֹ׳ בָּאוּ אֵלָי, הֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי הוּא הַמְצַוֶּה אוֹתָם לָבֹא אֶצְלוֹ וְהִנֵּה בָּאוּ אֵלָיו הָאֲנָשִׁים, וְזֶה הִצְדִּיק פֵּרוּשׁ ב׳. וְכַאֲשֶׁר דִּבֵּר אֶל פַּרְעֹה לֹא דִּקְדֵּק לוֹמַר בָּאוּ אֵלַי אֶלָּא סָתַם אַחַי וְגוֹ׳ בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְגוֹ׳ זֶה יַגִּיד כִּי בִּיאָתָם הִיא לְפַרְעֹה וְלָזֶה מוֹדִיעוֹ לוֹמַר קִיְּמוּ דְּבָרֶיךָ וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק הַסָּמוּךְ לָזֶה, אֲשֶׁר עַל כֵּן הֵשִׁיב פַּרְעֹה לְיוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ כִּי אֵין כַּוָּנָתִי בְּאוֹמְרִי אֱמֹר אֶל אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ בִּשְׁלִיחוּתִי תְּדַבֵּר אֲלֵיהֶם כִּי אֲנִי הַמְצַוֶּה אֶלָּא הִרְשֵׁיתִי אוֹתְךָ שֶׁתְּדַבֵּר אֲלֵיהֶם מִשֶּׁמְּךָ שֶׁיָּבוֹאוּ אֵלֶיךָ, וּכְבָר הִרְשֵׁיתִי אוֹתְךָ שֶׁתִּתֵּן לָהֶם טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִם כֵּן אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הוּא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ וְגוֹ׳. וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין אִם יִהְיֶה הַדָּבָר בְּמִצְוַת פַּרְעֹה אוֹ עַל פִּי יוֹסֵף יֵשׁ בָּזֶה לוֹמַר צַד גְּנַאי וְצַד שֶׁבַח, צַד גְּנַאי שֶׁשָּׁלַל הַחִיּוּב מִמֶּנּוּ אֲלֵיהֶם, וְעוֹד כִּי מִנִּמּוּסֵי הַמַּלְכוּת כְּשֶׁיִּתֵּן מֶלֶךְ גְּדֻלָּה אוֹ הֲנָאָה לְאָדָם אֶחָד הִיא לוֹ מַתְּנַת עוֹלָמִית, וְלָזֶה אִם יִהְיוּ הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים מִפִּי פַּרְעֹה הִנֵּה הִנָּם בָּאִים לְמַאֲמַר הַמֶּלֶךְ וְחִיּוּב עַל הַמֶּלֶךְ לִסְבֹּל עֹלָם וּמִיטַב הָאָרֶץ יִתֵּן לָהֶם נִצְחִי בְּמַלְכוּתוֹ, וְלָזֶה הִקְפִּיד פַּרְעֹה שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדָּבָר מִמֶּנּוּ אֶלָּא מִיּוֹסֵף וְהַחִיּוּב אֵלָיו הוּא וְלֹא עַל פַּרְעֹה וּבָזֶה אֵין מַתְּנָתוֹ עוֹלָמִית כִּי אֵינוֹ אֶלָּא שַׁלִּיט בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵין לוֹ שֵׁם מַלְכוּת וּמַתְּנָתוֹ תִּהְיֶה קַיֶּמֶת כָּל זְמַן שֶׁיִּחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ בָּהּ, וּבָזֶה נִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב יוֹסֵף

(ו) אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי׃

ו וַאֲרָעָא דְּמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא אוֹתֵיב יָת אֲבוּךְ וְיָת אַחָיךְ יֵתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתְּ וְאִית בְּהוֹן גֻּבְרִין דְּחֵילָא וּתְמַנּוּן רַבְּנֵי גֵיתֵי עַל דִּי לִי׃

רש״י◄ אַנְשֵׁי־חַיִל • בְּקִיאִין בְּאֻמָּנוּתָן לִרְעוֹת צֹאן. עַל־אֲשֶׁר־לִי • עַל צֹאן שֶׁלִּי.

(ז) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃

ז וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקִימֵנֵּהּ קֳדָם פַּרְעֹה וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה׃

רש״י◄ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב • הִיא שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּרְאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לִפְרָקִים, שלודי״ר בְּלַעַ״ז.

(ח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃

ח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּיךְ׃

(ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃

ט וַאֲמַר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי תוֹתָבוּתַי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתַי בְּיוֹמֵי תוֹתָבוּתְהוֹן׃

רש״י◄ שְׁנֵי מְגוּרַי • יְמֵי גֵּרוּתִי, כָּל יָמַי הָיִיתִי גֵּר בָּאָרֶץ. וְלֹא הִשִּׂיגוּ • בְּטוֹבָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי הוּא צָרִיךְ לָהֶם וּלְצֹרֶךְ הַמַּלְכוּת שָׁלַח אַחֲרֵיהֶם לִהְיוֹתָם גִּבּוֹרֵי חַיִל לִהְיוֹת חֵיל וְחוֹמָה לְמַלְכוּתוֹ לָזֶה אָמַר אֵלָיו כִּי הוּא אֵין לוֹ צֹרֶךְ בָּהֶם:

וְצַד הֶשְׁבַּח הוּא כִּי לָמָּה יִצְטָרֵךְ לְהוֹדִיעוֹ הַדָּבָר כְּאִישׁ אֲשֶׁר אֵין כֹּחַ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד שֶׁיִּקַּח רְשׁוּת מֵאֵת הַמֶּלֶךְ הֲלֹא כְּבָר נִתַּן לוֹ רְשׁוּת בַּכֹּל וַעֲשֵׂה יַעֲשֶׂה, וְהוּא אוֹמְרוֹ בָּאוּ אֵלֶיךָ רָאוּי אַתָּה שֶׁיָּבוֹאוּ בִּשְׁבִילְךָ וּבְכֹחַ מַאֲמָרְךָ אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ וְגוֹ׳ מִבְּלִי צֹרֶךְ קַחַת רְשׁוּת מִמֶּנִּי. וּלְדַרְכּוֹ זֶה תִּתְפָּרֵשׁ עוֹד לֵאמֹר שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לוֹמַר הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים אֵלָיו, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּפ״א מִמַּסֶּכֶת יוֹמָא (ד׳:) וז״ל אָמַר רַבִּי מְנַשְׁיָא מְנַיִן לָאוֹמֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּבֵל תֹּאמַר עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ אֱמֹר דִּכְתִיב וַיְדַבֵּר ה׳ וְגוֹ׳ לֵאמֹר עַד כָּאן, וְלָזֶה הֶצְרַךְ פַּרְעֹה לְהַרְשׁוֹתוֹ כִּי כָּל יָקָר וּגְדֻלָּה נֶאֱמַר לוֹ מִפִּי פַּרְעֹה, וַהֲגַם שֶׁיַּגִּיעַ קְצָת פְּחִיתוּת עֵרֶךְ פַּרְעֹה בְּאֶמְצָעוּת הַדְּבָרִים אֵין בְּכָךְ כְּלוּם:

עוֹד יִרְמֹז בְּתֵבַת אֵלֶיךָ, לֵאמֹר לוֹ כִּי טַעַם הַדָּבָר שֶׁצִּוָּה לָהֶם שֶׁיָּבוֹאוּ אֵינוֹ אֶלָּא לְמַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לִכְבוֹדוֹ שֶׁל יוֹסֵף כְּדֵי שֶׁתִּכֵּר מִשְׁפַּחְתּוֹ בְּמִצְרַיִם שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶחְשָׁב לִשְׁפַל אֲנָשִׁים, וַהֲגַם שֶׁהֻכְּרוּ אֶחָיו בַּיּוֹם שֶׁהִתְוַדַּע אֲלֵיהֶם עוֹדֶנּוּ בְּחִשָּׁד שֶׁרָאָה כַּת שֶׁל בַּחוּרִים וְכִנָּה עַצְמוֹ אֲלֵיהֶם כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם ז״ל (ב״ר פ״ק) בַּפָּסוּק (נ׳ כ״א) וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם, וּבְבִיאַת אָבִיו וְאֶחָיו יֵאָמֵן הַדָּבָר, וְהוּא אוֹמְרוֹ בָּאוּ אֵלֶיךָ לְצָרְכְּךָ וּלְכִבּוּדְךָ הִיא בִּיאָתָם: תורה ו

ו) בְּמֵיטַב הָאָרֶץ וְגוֹ׳ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן. הִנֵּה חָשׁ לוֹמַר בְּמֵיטַב הָאָרֶץ לְבַד, לְצַד שֶׁיּוֹסֵף רָמַז בִּדְבָרָיו כִּי חָפֵץ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן יַחְשֹׁב כִּי אֵינוֹ חָפֵץ שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן מִמַּה שֶּׁלֹּא הִסְכִּים עַל דִּבְרָיו, וְאִם הָיָה אוֹמֵר יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁהוּא כְּמִסְתַּפֵּק לָהֶם בִּנְתִינַת אֶרֶץ גֹּשֶׁן לְבַד וְלֹא בַּטּוֹב מִמֶּנָּה אִם יִכְשַׁר בְּעֵינֵי יוֹסֵף וְזֶה סוֹתֵר מַה שֶּׁקָּדַם בִּדְבָרָיו (מ״ה) וְאָתְּנָה לָכֶם אֶת טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם, לָזֶה אָמַר בְּמֵיטַב וְגוֹ׳ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן. וְזֶה שֶׁעוֹד דִּבְרָיו בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב וְגוֹ׳ וַאֲנִי מוֹדִיעֲךָ כִּי אֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיא הַמֵּיטָב. וּמְצִינוּ שֶׁכֵּן הֵעִיד הַכָּתוּב דִּכְתִיב (פָּסוּק י״א) וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף וְגוֹ׳ בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס וְגוֹ׳:

אוֹ יִהְיֶה שֶׁעוֹד הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ בְּמֵיטַב וְגוֹ׳ וְאִם בָּחֲרוּ לָהֶם אֶרֶץ גֹּשֶׁן יֵשְׁבוּ בָּהּ. וּבָזֶה אֵין הֶחְלֵט לוֹמַר כִּי הוּא זֶה מְקוֹמָם אֶלָּא עוֹדָם בְּשַׁעַר הָרָצוֹן אִם יִיטַב בְּעֵינֵיהֶם מָקוֹם אַחֵר הָרְשׁוּת בְּיָדָם לָשֶׁבֶת בְּמֵיטַב הָאָרֶץ: תורה ז

ז) וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה. טַעַם אוֹמְרוֹ וַיַּעֲמִדֵהוּ וְגוֹ׳. אוּלַי שֶׁהֶעֱמִידוֹ בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל יוֹסֵף שֶׁשָּׂם לוֹ פַּרְעֹה מְקוֹמוֹ לִפְנֵי כִּסְאוֹ כְּשֶׁאָמַר לוֹ (מ״א) רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי יוֹסֵף הֶעֱמִיד אָבִיו לִפְנֵי פַּרְעֹה בַּמָּקוֹם הַמְעֻלֶּה קָרוֹב לַמֶּלֶךְ:

עוֹד יִרְצֶה שֶׁהֶעֱמִידוֹ לְמוּל פָּנָיו כְּדֶרֶךְ הַמְבָרְכִין וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב וְגוֹ׳:

עוֹד יִרְצֶה לְהוֹדִיעַ כִּי הֶצְרַךְ לְהַעֲמִידוֹ לְפָנָיו לְצַד הֱיוֹת פַּרְעֹה שְׁפַל אֲנָשִׁים צְעִיר קוֹמָה (מ״ק י״ח) הֶצְרַךְ לְהַכִּירֵנוּ לוֹ וְהֶעֱמִידוֹ לְפָנָיו לוֹמַר לוֹ כִּי הוּא זֶה: תורה ח

(י) **וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:**

רש״י ◄**וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב** • כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים: מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשׁוּת. וּמַה בְּרָכָה בֵּרְכוֹ? שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו, לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה, וּמִבִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וָאֵילָךְ, הָיָה פַּרְעֹה בָּא אֶל נִילוּס, וְהוּא עוֹלֶה לִקְרָאתוֹ וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ (תנחומא)◆

י וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ו, עמוד 31 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בִּרְכַּת יַעֲקֹב לַנִּילוּס

וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה

בֵּרְכוֹ שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו (מז, י. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר, אֵיךְ בֵּרֵךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה בְּנוֹגֵעַ לַנִּילוּס, וַהֲרֵי ״פַּרְעֹה וְהַמִּצְרִיִּים הָיוּ עוֹבְדִים לְיָאוֹר״ (תנחומא וארא פרשה יג), וְאֵיךְ בֵּרֵךְ אֶת פַּרְעֹה בְּקֶשֶׁר לַעֲבוֹדָה־זָרָה?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ׳הִיא הַנּוֹתֶנֶת׳. דַּהֲרֵי הַטַּעַם שֶׁהַנִּילוּס הָיָה הֶעָבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם הוּא, דְּמִכֵּיוָן שֶׁ״אֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה״ (רש״י פרשתנו שם), חָשְׁבוּ הַמִּצְרִיִּים שֶׁהַנִּילוּס הוּא הַמֵּבִיא לָהֶם פַּרְנָסָתָם. אַךְ כְּשֶׁבֵּרֵךְ יַעֲקֹב ״שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו״, וּבִרְכָתוֹ נִתְקַיְּמָה, רָאוּ שֶׁאֵין הַנִּילוּס עוֹלֶה מִכֹּחַ עַצְמוֹ, וְרַק מִכֹּחַ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ הוּא זֶה שֶׁעוֹלֶה. וְנִמְצָא, שֶׁעַל־יְדֵי בִּרְכַּת יַעֲקֹב נֶחְלְשָׁה הֶעָבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם.

... ביום י״ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר ״צום הרביעי״ ו״צום החמישי״ (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה׳יום טוב׳.

(משיחות שבת פרשת פינחס ה׳תשמ״ח – הערה 36)

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:
ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב
וְיָשׁוּב אֶל־יְהוָה וְיִרְחָמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ וְיֵשׁ תִּקְוָה כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:
ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי אִם־מַרְבָּה לִסְלוֹחַ וְלֹא יִשָּׁאֵר אֶצְלִי
מַהֲעָוֹן דָּבָר וְלֹא דְרָכַיִם דְּרָכָי דֶּרֶךְ
בָּשָׂר־וָדָם לַעֲנוֹשׁ אֶת הַמּוֹרֵד בּוֹ וְאֵין
מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפִיּוּט, אֲבָל דַּרְכִּי לֹא כֵּן
הִיא נְאֻם יְהוָה: ט וְאֵין כָּאן רַק
הֶבְדֵּל בְּפָחוֹת וְיֶתֶר, אֶלָּא כִּי כְּמוֹ
גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאֶרֶץ כֵּן גָּבְהוּ
בְּהֶבְדֵּל רַב דְּרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם
וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי דֶּרֶךְ

עטרת מרים

בָּשָׂר־וָדָם שֶׁלֹּא יִמְחוֹל כְּלָל וּכְלָל, וְדַרְכִּי לִמְחוֹל מִכֹּל וָכֹל: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד
הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אִם־הִרְוָה
הִשְׁבִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין בְּעוֹמֶק הָאָרֶץ
וְהִצְמִיחָהּ הַצֶּמַח מִמַּעַל לָאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן
יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־
יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה
אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר
שִׁלַּחְתִּיו שֶׁבּוּדַאי תִּתְקַיֵּם הַבְטָחָתִי:
יב וְזוֹהִי הַהַבְטָחָה כִּי־בְשִׂמְחָה
תֵּצֵאוּ מִן הַגָּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן
תּוּבָאוּ לְאַרְצְכֶם, הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת
יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל,

הפטרה לתענית ציבור

בישעיה פרק נה

ו **דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:**
ז **יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב**
אֶל־יְהוָה וְיִרְחָמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה

לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ
כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶّלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם
וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן
יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר
שִׁלַּחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי

עטרת מרים

וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ־כָף׃ יַבּוּ בְּכַפֵּיהֶם לִשְׂמוֹחַ, גַּם זֶה עִנְּנוּ מְלִיצָה:
יג תַּחַת בְּמִקּוֹם הַנַּעֲצוּץ הָרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְרוֹשׁ יִמְשְׁלוּ צַדִּיקִים וְתַחַת
הַסִּרְפָּד וַנַעֲצוּץ הֵם מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הַדֶּס וְהָיָה הַדִּבֵּר הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם
גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר לִבְנֵי הַגָּלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה
שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ
וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כִּי־
קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא עַל יְדֵי זֶה
וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה
מְעַכֶּבֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ: ב אַשְׁרֵי
אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת אֶת הָאָמוּר
לְמַטָּה וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר
שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ
מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר
בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לְהֵאָמֵין
בּוֹ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה
מֵעַל עַמּוֹ בְּעֵת יִקָּבְלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא
אֶקָּבֵל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק
וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ
יָבֵשׁ וְאֵינִי מְגַדֵּל פְּרִי, וְלֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי
לְזִכָּרוֹן וְעַל מָה אֵישַׁר דַּרְכִּי: ד כִּי־כֹה
׀ אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר

עטרת מרים

יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים אוֹחֲזִים
בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי בַּהֵיכָל וּבְחוֹמֹתַי בְּמוֹשַׁב
הַסַּנְהֶדְרִין וְהַזְּקֵנִים יָד מְקוֹם מַעֲלָה וּשְׁבָח וָשֵׁם שֶׁיִּזָּכֵר לְטוֹבָה, וְהוּא דָּבָר טוֹב
יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר
לֹא יִכָּרֵת זִכְרוֹן שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר
וּבְנֵי הָעַמִּים הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה אֶל ה׳
לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה
לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בָּהֶם
אֲשֶׁר שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ
וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי:
ז כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְנַיֵּר: וַהֲבִיאוֹתִים אֶת
הָעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל־הַר קָדְשִׁי אֶל
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׂמַּחְתִּים אֲשַׂמְּחֵם
בְּבֵית תְּפִלָּתִי בְּבֵית הַמּוּכָן לְהִתְפַּלֵּל
שָׁם לְפָנַי, עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם יִהְיוּ
מְקֻבָּלִים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי
בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא יִהְיֶה מוּכָן לְכָל־
הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה
מְקַבֵּץ הַמְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
אֲקַבֵּץ גֵּרִים עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת
נוֹסָפִים לְנִקְבָּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ־כָף׃ יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה
בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הַדֶּס וְהָיָה לַיהוָה
לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת׃ א כֹּה אָמַר
יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה
יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת׃ ב אַשְׁרֵי
אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר
שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע׃
ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־
יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ׃ ד כִּי־כֹה ׀

אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ ה וְנָתַתִּי
לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת׃ ו וּבְנֵי
הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ
וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן
עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים׃ ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר׃ ב כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה
גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ׃ ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי
אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְנִקְרְאָה
יְרוּשָׁלִַם עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר
הַקֹּדֶשׁ׃ ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ
זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ
בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים׃ ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ
יְלָדִים וִילָדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ׃ ו כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה
בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃
ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי
מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ׃ ח וְהֵבֵאתִי
אוֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי
אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבְצִדְקָה׃ ט כֹּה־

אָמַרְ יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים
בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי
הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיֹום יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת
הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר
הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא
וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וַאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־
הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים
הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ
וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם
וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה:
יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה
וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהְיִיתֶם בְּרָכָה
אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַרְ
יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם
בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
נִחָמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה
לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־
תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ
אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם
שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ
אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ
כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה:
יח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי
וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה
לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת
וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֲד
אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת:
כא וְהָלְכוּ יֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה
הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה
צְבָאוֹת אֵלְכָה גַּם־אָנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים
וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
בִּירוּשָׁלִַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַרְ
יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה
אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ
יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים
עִמָּכֶם:

◆ שבת קודש י"א טבת ◆

(יא) וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה:

יא וְאוֹתִיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אֲחוֹהִי וִיהַב לְהוֹן אַחֲסָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּדִשְׁפִּיר בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא דְרַעְמְסֵס כְּמָא די פַּקִּיד פַּרְעֹה:

רש"י◄ רַעְמְסֵס • מֵאֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיא.

(יב) וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף:

יב וְזָן יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אֲחוֹהִי וְיָת כָּל בֵּית אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם טַפְלָא:

רש"י◄ לְפִי הַטָּף • לְפִי הַצָּרִיךְ לְכָל בְּנֵי בֵיתָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה, עמ' 239)

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו לָחֶם לְפִי הַטָּף (מז, יב)

מָצִינוּ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף, כַּכָּתוּב (תהילים פ) "נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף", כִּי יוֹסֵף פִּרְנֵס אֶת אֶחָיו וּבְנֵי בֵיתָם בִּימֵי הָרָעָב. וְלִכְאוֹרָה, הַאִם בִּגְלַל שֶׁיּוֹסֵף כִּלְכֵּל אֶת בֵּית אָבִיו יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ? אֶלָּא: הֵם נִקְרָאִים 'יוֹסֵף' עַל־שֵׁם הַמִּידָה הַטּוֹבָה שֶׁהוּא הֶעֱנִיק לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם. כְּלוֹמַר, הַכֹּחַ לַהֲנָהָגָה זוֹ, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, לְשַׁלֵּם טוֹבָה תַּחַת רָעָה – בָּא מִיּוֹסֵף. כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (סוף פי"ב): "וְגַם שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אַדְּרַבָּה – לִגְמוֹל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר לִלְמוֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 423)

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו . . לָחֶם לְפִי הַטָּף (מז, יב) נֶאֱמַר בַּזֹּהַר, שֶׁיֵּשׁ לִלְמֹד מֵהַנְהָגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף לִגְמֹל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, לְשַׁלֵּם טוֹבָה תַּחַת רָעָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה אֲחֵי יוֹסֵף הִתְכַּוְּנוּ לְהָרַע לוֹ, אֲבָל בְּפֹעַל יָצְאָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם תּוֹעֶלֶת - "פְּלֵיטָה גְּדוֹלָה". לָכֵן שִׁלֵּם לָהֶם טוֹבָה, בִּגְלַל הַתּוֹצָאָה הַחִיּוּבִית שֶׁל מַעֲשֵׂיהֶם. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַזִּיק וְנִזָּק: אָמְנָם הַמַּזִּיק הִתְכַּוֵּן לְהָרַע, אֲבָל אֵין סָפֵק שֶׁמַּעֲשֶׂה הַהֶזֵּק גָּרַם לַנִּזָּק טוֹבָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּזִּיק אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִיחַ ה', וְכָל מַה דַּעֲבִיד רַחֲמָנָא לְטַב עֲבִיד.

(יג) וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃

יג וְלַחְמָא לֵית בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא לַחֲדָא וְאִשְׁתַּלְהֵי עַמָּא דְאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְעַמָּא דְאַרְעָא דִכְנַעַן מִן קֳדָם כַּפְנָא׃

רש"י ◄ **וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ** • חוֹזֵר לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, לִתְחִלַּת שְׁנֵי הָרָעָב. **וַתֵּלַהּ** • כְּמוֹ 'וַתִּלְאֶה', לְשׁוֹן עֲיֵפוּת, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְדוֹמֶה לוֹ: (משלי כו) "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים".

(יד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַרְעֹה׃

יד וְלַקִּיט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא דְּאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דִכְנַעַן בְּעִיבּוּרָא דִּי אִנּוּן זָבְנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית פַּרְעֹה׃

רש"י ◄ **בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים** • נוֹתְנִין לוֹ אֶת הַכֶּסֶף.

(טו) וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף׃

טו וּשְׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ כָל מִצְרָאֵי לְוַת יוֹסֵף לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא וּלְמָה נְמוּת לְקֳבְלָךְ אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא׃

רש"י ◄ **אָפֵס** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'שְׁלִים'.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) וְלֶחֶם אֵין וְגוֹ' כִּי כָבֵד וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ וּלְצַד כֹּבֶד הָרָעָב הָיוּ אוֹכְלִים דָּבָר מְפֻלָּא וְכִלּוּ הַלֶּחֶם, וְהֵלֹא לִרְאוּת עֵינֵינוּ דָּאֲבָה נִפְשֵׁינוּ בִּשְׁנֵי רָעָב שֶׁהָיוּ בַּמַּעֲרָב שֶׁהָיָה אָדָם אֶחָד אוֹכֵל שִׁעוּר מַאֲכַל י' בְּנֵי אָדָם וְעוֹדֶנּוּ רָעֵב בְּבִטְנוֹ רַחֲמָנָא לִצְלָן: תורה יד

יד) וַיְלַקֵּט וְגוֹ'. אָמַר לְשׁוֹן לְקִיטָה פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מֵהַכֶּסֶף בְּיָדָם וְלֹא כְּלוּם כִּי לֹא הִנִּיחַ אַחֲרָיו לֶקֶט: תורה טו

טו) וְלָמָּה נָמוּת וְגוֹ' כִּי אָפֵס כָּסֶף וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ לָקַחַת בִּשְׂכַר הַתְּבוּאָה כִּי אִם הַכֶּסֶף וְלֹא פֵּרְעוֹן אַחֵר וַאֲשֶׁר מִצַּד זֶה לָקַט כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא, וְעַתָּה בָּאוּ בְּטַעֲנָה לוֹמַר לָמָּה וְגוֹ' לְטַעַם שֶׁתַּם הַכֶּסֶף שֶׁהֲרֵי יְכוֹלִין הֵמָּה לִפְרֹעַ הַתְּבוּאָה בִּשְׁוֵה כֶּסֶף וְלָזֶה הֵשִׁיבָם יוֹסֵף שֶׁנִּתְרַצָּה לָקַחַת מִקְנֵיהֶם בְּעַד הַלֶּחֶם כֵּיוָן שֶׁתַּם הַכֶּסֶף וְדִקְדֵּק בִּדְבָרָיו לוֹמַר אִם אָפֵס כֶּסֶף וְזוּלַת זֶה לֹא יִתֵּן לָהֶם כָּל עוֹד שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְפָרְעוֹ בְּכֶסֶף, וְטַעֲמוֹ לְהַעֲנִי מִצְרַיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֲחֵיו דַּלִּים בִּפְנֵי עֲשִׁירִים וְלָזֶה נִתְחַכֵּם שֶׁיִּקְנוּ מִמֶּנּוּ בְּכֶסֶף שֶׁכָּל עוֹד שֶׁהַמִּקְנֶה בְּיָדָם מְזוֹנוֹתָם עֲלֵיהֶם וְיִצְטָרְכוּ לִקְנוֹת לֶחֶם לָהֶם וּמְזוֹנוֹת הַמִּקְנֶה כִּי מִן הַסְּתָם אֵין דֶּשֶׁא וְאֵין עֵשֶׂב וּצְרִיכִין לָתֵת שְׁעוֹרִים מַאֲכָל לַבְּהֵמוֹת לָזֶה הִנִּיחַ צָרְכֵי הַמִּקְנֶה עֲלֵיהֶם וַיִּשְׂכֹּר לָהֶם בְּכֶסֶף שֶׁבָּזֶה לֹא נִשְׁלְמָה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עַד שֶׁהוּרְקוּ וְנַעֲשׂוּ כְּלִי רֵיק מִכֹּל וּכְשֶׁבָּאוּ אֲחֵיו הָיוּ עֲשִׁירִים לִפְנֵי עֲנִיִּים וְהָיוּ לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן אִם הָיָה מַקְדִּים לָקַחַת מֵהֶם הַמִּקְנֶה:

(טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃

טז וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ גֵּיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים כַּסְפָּא׃

(יז) וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא׃

יז וְאַיְתִיוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן לְוַת יוֹסֵף וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא בְּסוּסָוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא וּבְגֵיתֵי תּוֹרִין וּבַחֲמָרִין וְזָנְנוּן בְּלַחְמָא בְּכָל גֵּיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא׃

רש"י ◄ **וַיְנַהֲלֵם** • כְּמוֹ וַיְנַהֲגֵם, וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה נא) "אֵין מְנַהֵל לָהּ", (תהלים כג) "עַל מֵי מְנוּחוֹת יְנַהֲלֵנִי".

(יח) וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ׃

יח וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵהּ בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא נְכַסֵּי מִן רִבּוֹנִי אֱלָהִין שְׁלִים כַּסְפָּא וְגֵיתֵי בְעִירָא לְוַת רִבּוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר קֳדָם רִבּוֹנִי אֱלָהִין גּוּיָתָנָא וְאַרְעָנָא׃

רש"י ◄ **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית** • שֵׁנִית לִשְׁנֵי הָרָעָב. **כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף** וְגוֹ' • כִּי אֲשֶׁר תַּם הַכֶּסֶף וְהַמִּקְנֶה, וּבָא הַכֹּל אֶל יַד אֲדֹנִי. **בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ** • כְּמוֹ: 'אִם לֹא גְּוִיָּתֵנוּ'.

(יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם׃

יט לְמָה נְמוּת לְעֵינָיךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אַרְעָתָנָא קְנֵי יָתָנָא וְיָת אַרְעָתָנָא בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא וְאַרְעָתָנָא עַבְדִּין לְפַרְעֹה וְהַב בַּר זַרְעָא וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת וְאַרְעָא לָא תִבּוּר׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עוֹד נִרְאֶה שֶׁיְּכַוְּנוּ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כֶּסֶף אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ בַּנִּמְצָא לָהֶם אָז וְזֶה הוּא דָּבָר הָרָגִיל שֶׁבְּנֵי אָדָם לֹא יִהְיֶה לָהֶם מָצוּי תָּמִיד כֶּסֶף כִּי יִשְׁלְחוּ בְּאֶרֶץ מֶרְחַקִּים, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֶפֵס לְשׁוֹן מְנִיעָה וְלָזֶה טָעֲנוּ לָמָּה יָמוּתוּ לְצַד שֶׁכִּסְפָּם בְּמָקוֹם אַחֵר וְהֵשִׁיבָם כִּי יִתְּנוּ מִקְנֵיהֶם אִם נִמְנַע מֵהֶם הַכֶּסֶף וְכִוְּנָתוֹ הוּא, אִם אֱמֶת דִּבְרֵיהֶם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כֶּסֶף אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מָצוּי וְזֶה יוֹרֶה שֶׁאֵינוֹ מִצְדִּיק דִּבְרֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ מִקְנֵה הַבְּהֵמָה מַשְׁכּוֹן בְּעֵד הַכֶּסֶף עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְפֶרֶק הִתְקַבֵּל וְאָז יַחְזִיר לָהֶם הַמִּקְנֶה: תורה טז

יח) לֹא נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי וְגוֹ'. קָשֶׁה מַה כֵּנָתָם בְּאוֹמְרָם לֹא נְכַחֵד וְהַאֵיךְ יְכוֹלִין לְכַחֵד בְּדָבָר שֶׁעוֹמֵד לְהִתְבָּרֵר שֶׁאִם יֹאמְרוּ כִּי לֹא תַּם צְרִיכִין לַהֲבִיאוֹ וּמַה הִיא אֱמָנָה זוֹ שֶׁאוֹמְרִים לוֹ שֶׁלֹּא יַכְחִידוּ אֶת הַדָּבָר. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרָם כִּי אִם, שֶׁאֵין לָהֶם מַשְׁמָעוּת. עוֹד הֲלֹא כְּבָר אָמְרוּ לוֹ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה אָפֵס כָּסֶף:

עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרָם וּמִקְנֵה וְגוֹ' אֶל אֲדֹנִי. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לֹא נְכַחֵד וְגוֹ' פֵּרוּשׁ אֵין לָנוּ כֶּסֶף וְאָנוּ מַכְחִידִים אוֹתוֹ מֵאֲדֹנִי כִּי אִם הָאֱמֶת בַּמָּה שֶׁהוּא תַּם הַכֶּסֶף, וְכַוָּנָתָם לְבַל יַחְשְׁדוּ אוֹתָם כִּי הֶעֱנוּ עַצְמָם וּבָאוּ לְבַקֵּשׁ בְּתוֹרַת צְדָקָה. וְאוֹמְרָם וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל אֲדֹנִי פֵּרוּשׁ כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ מִמִּקְנֵה הַבְּהֵמָה הוּא שֶׁל אֲדֹנִי כִּי הוּא לֹא עָשָׂה גְּבוּל לַמִּקְנֶה אֶלָּא בְּדֶרֶךְ כְּלָל קָנָה הַכֹּל כְּאוֹמְרוֹ וַיְנַהֲלֵם בְּכָל מִקְנֵהֶם, לָזֶה אָמְרוּ כִּי לֹא הֶצְרְכוּ לוֹמַר לֹא נְכַחֵד אֶלָּא בְּכֶסֶף שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהִטָּמֵן אֲבָל מִקְנֵה הַבְּהֵמָה כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הוּא שֶׁל אֲדֹנִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם שֶׁלּוֹ הֵם. וְאוֹמְרָם לֹא נִשְׁאַר וְגוֹ'. לוֹמַר שֶׁאֵין לָהֶם לֹא כֶּסֶף וְלֹא שְׁוֵה כֶּסֶף:

וּלְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפְּסוּק כִּי אָפֵס כָּסֶף בְּדֶרֶךְ ב' כִּי טָעֲנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּיָדָם יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב עַל נָכוֹן כִּי בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ לֹא יְכַחֲדוּ דָּבָר מִמֶּנּוּ כְּפַעַם רִאשׁוֹנָה שֶׁטָּעֲנוּ שֶׁקֶר שֶׁהָיָה לָהֶם אֶלָּא שֶׁמָּנַע מֵהֶם לֹא כֵּן הוּא כִּי אִם תַּם מַמָּשׁ פֵּרוּשׁ נִשְׁלַם וְאֵין לָהֶם עוֹד כֶּסֶף. וּבָזֶה יְדַיֵּק לָמָּה בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה אָמְרוּ אָפֵס וּבְפַעַם ב' אָמְרוּ תַּם:

וְאוֹמְרָם וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל אֲדֹנִי פֵּרוּשׁ מִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הָיָה עַד עַתָּה לְבִטָּחוֹן עַד שֶׁיִּזְדַּמֵּן הַכֶּסֶף מֵעַתָּה יִהְיֶה מֻחְלָט לְךָ, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֶל אֲדֹנִי: תורה יט

רש"י◄ **וְתָן־זֶרַע•** לִזְרֹעַ הָאֲדָמָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר יוֹסֵף: "וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר", מִכֵּיוָן שֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, בָּאָה בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, וְהִתְחִילוּ לִזְרֹעַ וְכָלָה הָרָעָב, וְכֵן שָׁנִינוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּ'סוֹטָה'. **לֹא תֵשָׁם•** לֹא תְּהֵא שְׁמָמָה, "לָא תְבוּר", לְשׁוֹן שְׁדֵה בּוּר שֶׁאֵינוֹ חָרוּשׁ.

(כ) וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה:

כ וּקְנָא יוֹסֵף יָת כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרָיִם גְּבַר חַקְלֵהּ אֲרֵי תְקֵיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוַת אַרְעָא לְפַרְעֹה:

רש"י◄ **וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה•** קְנוּיָה לוֹ.

(כא) וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְּצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ:

כא וְיָת עַמָּא אַעְבַּר יָתֵהּ מִקָּרֵי לְקָרֵי מִסְּיָפֵי תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵהּ:

רש"י◄ **וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אוֹתוֹ•** יוֹסֵף מֵעִיר לְעִיר, לְזִכָּרוֹן שֶׁאֵין לָהֶם עוֹד חֵלֶק בָּאָרֶץ, וְהוֹשִׁיב שֶׁל עִיר זוֹ בַּחֲבֶרְתָּהּ. וְלֹא הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב זֹאת, אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָסִיר חֶרְפָּה מֵעַל אֶחָיו, שֶׁלֹּא יִהְיוּ קוֹרִין אוֹתָם: 'גּוֹלִים' (חולין ס). **מִקְּצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְגוֹ'•** כֵּן עָשָׂה לְכָל הֶעָרִים אֲשֶׁר בְּמַלְכוּת מִצְרַיִם, מִקְּצֵה גְבוּלָהּ וְעַד קְצֵה גְבוּלָהּ.

(כב) רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם:

כב לְחוֹד אַרְעָא דְכַהֲנַיָּא לָא זַבִּין אֲרֵי חֲלָקָא לְכַהֲנַיָּא מִלְּוַת פַּרְעֹה וְאָכְלִין יָת חֲלָקְהוֹן דִּיהַב לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא זַבִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן:

רש"י◄ **הַכֹּהֲנִים•** הַכּוֹמְרִים, כָּל לְשׁוֹן 'כֹּהֵן', מְשָׁרֵת לֶאֱלֹהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן גְּדֵלָה, כְּמוֹ: "כֹּהֵן מִדְיָן", "כֹּהֵן אוֹן". **חֹק לַכֹּהֲנִים•** חֹק כָּךְ וְכָךְ לֶחֶם לְיוֹם.

(כג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה:

כג וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא זְבִנִית יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין וְיָת אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הָא לְכוֹן בַּר זַרְעָא וְתִזְרְעוּן יָת אַרְעָא:

רש"י◄ **הֵא•** כְּמוֹ: הִנֵּה, כְּמוֹ: (יחזקאל טז) "וְגַם אֲנִי הֵא דַּרְכֵּךְ בְּרֹאשׁ נָתַתִּי".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות פרשת ויגש תשי"א, תורת מנחם תשי"א כרך א (ב), עמ' 165)

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם... הֵא לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה (מז, כג)

"הֵא לָכֶם זֶרַע" – יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁבְּכָל דּוֹר נוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹחוֹת חִיזּוּק בַּעֲבוֹדַת ה'. אַךְ נִתְּינַת־כּוֹחַ זוֹ כְּשֶׁהִיא לְעַצְמָהּ אֵינָהּ מַסְפִּיקָה, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם – "וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה" – עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ...

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם. טַעַם אוֹמְרוֹ הַיּוֹם, גַּם הִטִּיל תֵּבֵל הַיּוֹם, בֵּין קְנִיָּתָם לְקִנְיַת הָאֲדָמָה. כִּי קְנִיָּתָם הוּא עַל יְדֵי מְשִׁיכָה כְּדִין קִנְיַת עֲבָדִים (קִדּוּשִׁין כב:) וּבַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה שֶׁהֶעֱבִיר הָעָם לֶעָרִים מִקְּצֵה וְגוֹ' זוֹ הִיא קְנִיָּתָם, לָזֶה אָמַר הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם פֵּרוּשׁ בַּמֶּה שֶׁהֶעֱבַרְתִּים אָז לֶעָרִים. אֲבָל הָאֲדָמָה אֵין זֶה דֶּרֶךְ קִנְיָנָהּ וּכְשֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת אַדְמַת מִצְרַיִם, שָׁם נִרְמַז כִּי קִנְאָהּ בְּאֶחָד מִדַּרְכֵּי קִנְיַן הָאֲדָמָה:

וְיֵשׁ לְהָעִיר בַּדָּבָר, אֵחַר שֶׁקָּנָה אוֹתָם, מַה צֹּרֶךְ לִקְנִיַּת אַדְמָתָם הֲלֹא מַה שֶׁקָּנָה עֶבֶד קָנָה רַבּוֹ, (פְּסָחִים פ"ח:) וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁלֹּא הָיָה קִנְיָנָם כְּקִנְיַן עֲבָדִים אֶלָּא לִפְרָט זֶה לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה וְגוֹ' וְלָתֵת חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה אֵין זֶה אֶלָּא כְּקִנְיַן שָׂכִיר שֶׁלֹּא קָנָה קִנְיָנוֹ וְלָזֶה הֵצְרַךְ לִקְנוֹת הָאֲדָמָה וְקָנָה אוֹתָהּ בְּקִנְיָן גָּמוּר כְּמוֹ שֶׁגִּלָּה הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ

(כד) **וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:**

כד וִיהֵי בְּאָעוֹלֵי עֲלַלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע חֶלָקִין יְהֵא לְכוֹן לְבַר זַרַע חַקְלָא וּלְמֵיכַלְכוֹן וְלֶאֱנַשׁ בְּבָתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל לְטַפְּלְכוֹן:

רש"י ◄ **לְזֶרַע הַשָּׂדֶה** • שֶׁבְּכָל שָׁנָה. **וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם** • וְלֶאֱכֹל הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם. **טַפְּכֶם** • בָּנִים קְטַנִּים.

(כה) **וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה:**

כה וַאֲמָרוּ קַיֵּמְתָּנָא נַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִּין לְפַרְעֹה:

רש"י ◄ **נִמְצָא־חֵן** • לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ. **וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה** • לְהַעֲלוֹת לוֹ הַמַּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה: לְחֹק שֶׁלֹּא יַעֲבֹר.

(כו) **וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:**

כו וְשַׁוִּי יָתַהּ יוֹסֵף לְגִזְרָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּיהוֹן יָהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוֹד אַרְעָא דְכַהֲנַיָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוַת לְפַרְעֹה:

(כז) **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:**

כז וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאַחֲסִינוּ בַהּ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לַחֲדָא:

רש"י ◄ **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם** • וְהֵיכָן? בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ** • לְשׁוֹן אֲחֻזָּה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיְקָן יוֹסֵף אֶת כָּל אַדְמַת מִצְרַיִם וְגו' כִּי מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ, וְאִם יִרְצֶה פַּרְעֹה לְהָבִיא פּוֹעֲלִים וְלַעֲבֹד הָאֲדָמָה לְזִכּוּתוֹ וּלְאַחֲרָיוּתוֹ עָשׂה יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁאֵין כֵּן גּוּפָם שֶׁל מִצְרִים לֹא אָמַר שֶׁקָּנָה קִנְיָן גָּמוּר. וְהֲגַם שֶׁאָמַר הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם פֵּרוּשׁ בְּקִנְיָן שָׁכִיר לַדָּבָר הַמְּזֻכָּר בִּדְבְרֵי יוֹסֵף הֵא לָכֶם זֶרַע וְגו'. וְטַעֲמוֹ שֶׁל יוֹסֵף כִּי מַה יּוֹעִיל בָּאֲדָמָה אִם אֵין עוֹבֵד, לָזֶה נִתְחַכֵּם לִקְנוֹתָם לְחִיּוּבָם עַל הָעֲבוֹדָה: תורה כד

כד) חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְגו'. נִתְחַכֵּם לוֹמַר כִּי קֹדֶם כָּל דָּבָר יִטֹּל פַּרְעֹה חֲמִישִׁית הַזֶּרַע וּמִשְׁכַּחַת לֵהּ שֶׁיִּשָּׁאֵר בִּד' הַיָּדוֹת שִׁעוּר הַמַּסְפִּיק לִזְרֹע הַשָּׂדֶה וְהֵם יֵצְאוּ נְקִיִּים אַף עַל פִּי כֵן לֹא יִגְּרַע מֵהַחֲמִישִׁית לְפַרְעֹה, וְאַחַר כָּךְ לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וְיִקְדִּימוּ זֶרַע הַשָּׂדֶה, וְאַחַר כָּךְ יִטְּלוּ הֵמָּה כָּל הַנִּשְׁאָר אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה:

וְטַעַם אוֹמְרוֹ וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם וְלֹא כֻּלָּם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם, לִהְיוֹת שֶׁהַטַּף מְנָתָם מְרֻבָּה בְּנֶגֶד חֵלֶק הָעוֹדֵף אָמַר וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם: תורה כה

כה) וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה. דִּקְדְּקוּ לִשְׁלֹל עַבְדוּתָם לְפַרְעֹה וְלֹא לְיוֹסֵף:

עוֹד יְכַוְּנוּ לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה כִּי לֹא קְנָאָם אֶלָּא לִפְרֹט עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, לָזֶה אָמְרוּ וְהָיִינוּ עֲבָדִים בְּהֶחְלֵט הָעַבְדוּת לְפַרְעֹה וְלֹא לַעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה לְבַד. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוְּנוּ כְּשֶׁנִּדְבְּרוּ מִצְרִים עִם פַּרְעֹה עַל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ (שְׁמוֹת א') הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְגו' מִמֶּנּוּ פֵּרוּשׁ כִּי אֵין לוֹ שֵׁם עַבְדוּת בְּכֻלָּן שֶׁהָיוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה: תורה כו

כז) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן. עוֹד מַה קֶּשֶׁר וְשַׁיְּכוּת לְוַיִּפְרוּ וְגו' עִם וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל:

אָכֵן יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בַּפָּסוּק (מ"ו ג') כִּי לְגוֹי גָּדוֹל וְגו' כִּי סִבַּת יְרִידַת מִצְרַיִם הִיא לְהַעֲלוֹת נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר נִתְפַּזְּרוּ וּבָאוּ שָׁמָּה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם פֵּרוּשׁ שֶׁהִיא מְקוֹם קְלִפָּה הַמְזֹהֶמֶת, בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן מִלְּשׁוֹן הַגֵּשָׁה כִּי שָׁמָּה הֻגְּשׁוּ כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה בְּאֶמְצָעוּת עֲנַף הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בִּבְחִינַת אֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת לַדּוֹמֶה לוֹ. וְאָמַר לְשׁוֹן יָחִיד רָמַז עַל הֱיוֹתָם בְּלֵב מְיֻחָד כֻּלָּם וְאֵין בֵּינֵיהֶם פֵּרוּד וּבְאֶמְצָעוּת כֵּן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ פֵּרוּשׁ אֲחֻזוּ דָּבָר בָּהּ וְהֵם הַנִּיצוֹצוֹת הַנִּזְכָּרִים וּבְזֶה וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ כִּי כְּשֶׁיִּתְרַבּוּ הַנְּפָשׁוֹת יִתְרַבּוּ הַנּוֹלָדִים, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הַמַּגִּיד לְמוֹרֵינוּ הָרַב יוֹסֵף קָארוֹ בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק וַיָּמָת יוֹסֵף וְגו' וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַתִּמְצָא עֵזֶר לִדְבָרֵינוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים:

חֶסְלַת פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עלֿפי לקוטיֿשיחות כרך טו, עמוד 407 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה בִּירוּשָׁה

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ

וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ – לְשׁוֹן אֲחוּזָה (מז, כז. ובפירוש רש"י)

לִכְאוֹרָה יֵשׁ לְעַיֵּן:

בַּלָּשׁוֹן "וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ" מַשְׁמַע שֶׁאֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲחֻזָּה גְּמוּרָה.

וְלִכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי רַק עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר שֶׁנִּתְּנָה הַקָּבָּ"ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה, אַף אֶרֶץ גֹּשֶׁן הָיְתָה שַׁיָּכָת לַמִּצְרִים?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

אִיתָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פֶּרֶק כו) שֶׁפַּרְעֹה הֶעֱנִיק לְשָׂרָה אֶת "אֶרֶץ גֹּשֶׁן לַאֲחֻזָּה", וּ"לְפִיכָךְ יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן שֶׁהִיא שֶׁל שָׂרָה אִמֵּנוּ". וְעַל־פִּי־זֶה גַּם אֶרֶץ גֹּשֶׁן הָיְתָה שַׁיָּכָת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּירוּשָׁה.

וִיתֵירָה מִזּוֹ יֵשׁ לוֹמַר: דְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן הָיְתָה יְרוּשָׁה יוֹתֵר מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, מִשּׁוּם שֶׁלְּכַמָּה שִׁיטּוֹת לֹא קָנָה אַבְרָהָם בְּפֹעַל אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֶרֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהָעָנְקָה מַמָּשׁ לְשָׂרָה.

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן חסלת פרשת ויגש

ההפטרה לציבור לשמו"ת לקמן עמודים רמב - רמד

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' ב

ואין חשש שיבוא לאכלו, ולא כן פירות שאינם נמאסים, שיש לחשוש שמא אגב עיסוקו בהם יבוא לאכול מהם.

הגמרא שבה לעסוק בברייתא שהובאה לעיל, אודות הדלקה בפת ובשמן של תרומה טמאה: **גּוּפָא** – נבאר את דברי הברייתא ונדון בהם. שנינו בברייתא: **מַדְלִיקִין בְּפַת וּבְשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת.**

הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: **אַבָּיֵי אָמַר מִשְּׁמֵיהּ** [–בשמו] **דְּחִזְקִיָּה, וְרָבָא אָמַר** בשם **דְּרַבִּי** [–חכמי בית מדרשו של] **רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיָתָא, אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ** שמדליקים בתרומה טמאה, **אֶלָּא בְּפַת** ובשמן, שאין לחשוש בהם לתקלה, שכאמור לעיל פת של תרומה טמאה הוא זורקה לבין העצים ושמן של תרומה טמאה הוא מניחו בכלי מאוס, וכיון שהם נמאסים בכך אין חשש שיבוא לאוכלם, **אֲבָל בְּחִיטֵּי** [–בחטים] של תרומה שנטמאו, **לֹא** מדליקים, **שֶׁמָּא יָבֹא כָּהֵן לִידֵי תַּקָּלָה,** שחטים אינם נמאסים בזריקתם בין עצי ההסקה, ועל כן אם נתיר לו להדליק בהם יש לחשוש שיבוא לאוכלם. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֲפִילּוּ חִיטֵּי** – גם חיטי תרומה, מותר להדליק בהם.

הגמרא מבארת את דברי רבי יוחנן. שואלת הגמרא: **וְאַמַּאי** – ומדוע התיר רבי יוחנן להדליק בחטים של תרומה, **נֵיחוּשׁ** – הלא יש לנו לחשוש **דִּילְמָא אָתֵי** [–שמא יבוא] **כָּהֵן לִידֵי תַּקָּלָה** לאוכלן, מאחר שאינם נמאסים בזריקתם בין עצי ההסקה, וכאמור.

משיבה הגמרא: **כִּדְאָמַר** – כפי שאמר **רַב אַשִּׁי** בענין אחר, שמדובר שם

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' ב

כְּלִי – באלו שיש צורך בקדושת כלי, כגון בניסוך המים, יתכן שאם הוקדשו רק **כַּפָּה לֹא עָבוּד** [–עשו] **רַבָּנָן מַעֲלָה** שלא תועיל בהם זריעה לטהרם.

הגמרא שבה לדברי רבי יוחנן ומקשה עליו. לעיל הובאו דברי רבי יוחנן, שענבים שנטמאו ודרכם, טהורים. מדייקת הגמרא: 'דְּרָכָן' **וַאֲפִילּוּ טוּבָא** – ממה שסתם רבי יוחנן ואמר 'דרכן ואחר כך הקדישן טהורים' משמע, שגם אם דרך ענבים רבים, יותר משיעור בביצה, המשקין טהורים.

מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי** [–כך], שאפילו אם ידרוך ענבים רבים, יהיה היין היוצא מהם טהור, **וְהָאָמַר** [–והלא אמר] **רַבִּי יוֹחָנָן** (לעיל לג:), **עֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאוּ, דּוֹרְכָן** להוציא את יינם **פָּחוֹת פָּחוֹת מִכְּגוּדֵל בֵּיצָה,** כלומר, ידרכם בכמה פעמים, כשבכל פעם יהיו ענבים פחות משיעור ביצה, ואם כן איך סתם כאן ואמר 'דרכן' שמשמע שגם אם דרך ענבים רבים שיש בהם יותר מכביצה, יינם טהור.

מתרצת הגמרא: **אִיבְּעִית אֵימָא** – אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, **הָכָא נַמִּי** – גם בדברי רבי יוחנן הללו יש לבאר שדרכם רק **פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה. וְאִבְּעִית אֵימָא** – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, **הָתָם** – שם, בדבריו הראשונים של רבי יוחנן, שאמר שענבים שנטמאו ורוצה לטהר את יינם שיש לו לדורכם בפחות פחות מכביצה, מדובר **דְּנָגְעוּ לְהוּ** – שנגעו הענבים **בְּרִאשׁוֹן** לטומאה, כגון במי שנטמא בשרץ או בנבילה שהוא ראשון לטומאה, **דַּהֲווּ לְהוּ אִינְהוּ** – שנעשו הם [–הענבים] **שֵׁנִי** לטומאה, וכאשר יוצא היין מהענבים הוא נוגע בהם ונעשה ראשון לטומאה כדין משקים שנגע בהם שני לטומאה, ועל כן יש לדורכם בפחות פחות מכביצה בכדי שלא יטמא היין. **הָכָא** – כאן, שלא הצריך רבי יוחנן שידרכם בפחות פחות מכביצה, מדובר **דְּנָגְעוּ** הענבים **בְּשֵׁנִי** לטומאה, **דַּהֲווּ לְהוּ** – שנעשו הם **שְׁלִישִׁי** לטומאה, ושלישי אינו עושה רביעי בתרומה אלא הוא בעצמו פסול, ועל כן אין היין היוצא מהם נטמא, ומשום כך יכול לדורכם בכל כמות שהיא והיין טהור. אמנם אם הקדישם ואחר כך דרכם, נטמאו מיד בעת שהקדישם [שקרא עליהם שם תרומה], שעשו חכמים מעלה להחשיב את היין כדבר אחד עם הענבים ונעשה אף היין כענבים.

הגמרא שבה לנידון אם עשו מעלה בקדשים גם כאשר הוקדשו רק בפה, שלא קדשו עדיין בכלי, ומביאה כמה ראיות שאכן עשו מעלה גם באופן זה: **אָמַר רָבָא, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא** – גם אנו שנינו בברייתא, שעשו חכמים מעלה אפילו בקדושת פה, ששנינו בברייתא, נאמר בפסוק לגבי אפר פרה אדומה (במדבר יט יז), 'וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי', ויש לדרוש **שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן** של המים **בְּכֶלִי,** כלומר שבאותו כלי שהוא מקדש בו את מי החטאת, ימלא את המים מהמעין, ולא ימלא בכלי אחד ויקדש בכלי אחר. וקשה, שהרי בפסוק נאמר 'וְנָתַן', **אַלְמָא תְּלוּשִׁין נִינְהוּ** – מוכח שהמים תלושים מהמעין, שיכול למלאות בכלי אחד ולערות ממנו לכלי אחר ובו יקדשם, **וְהָא** [–והלא] הברייתא אומרת **שְׁמְחוּבָּרִין נִינְהוּ** [–הם].

המשך תהלים מעמוד ג

דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה
דְבָרֶךָ׃ יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃
יט גֵּר אָנֹכִי בָּאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃
כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃
כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ
שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־
עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר
נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
ו מא וִיבֹאנִי חַסְדֶּךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֵלִיצֻנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם׀ יְהוָה וָאֶתְנָחֵם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי

מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכֶסֶף׃
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ
וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ׃ פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ׃ כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי׃ פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט׃ פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ׃ פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי׃ פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי

פִּקֻּדֶיךָ׃ פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃ צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן׃ צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד׃ מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי׃ צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי׃ ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי׃ קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר׃ נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃ קיב נָטִיתִי לִבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃ ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי׃ קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי׃ קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד׃ קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם׃ קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ׃ קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃ ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים׃ קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ׃ קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הַבִּינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ׃ קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃ קכח עַל־כֵּן ׀
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי׃ קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן׃ קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ׃ קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ׃ צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד׃
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה׃ ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וַאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃ קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ׃ קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם׃ ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים ׀ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃

קסב שָׁשׁ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי:
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד:
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ:
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי:
קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק:
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי:
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי:
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי:
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' ב

תְּרוּמָתוֹ, וסברה עתה הגמרא שהכוונה היא למעשר שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שאין יוצאים ידי חובה במעשר כזה, שהרי כל זמן שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר, דינו כטבל גמור, ואסור באכילה. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא,** אלא באופן שֶׁהִקְדִּימוֹ **בַּכְּרֵי** – שקדם הלוי ונטל מעשר ראשון מהכרי לפני שהופרשה ממנו תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר, אלא שלא הפריש תרומה גדולה, מַהוּ דְּתֵימָא – היית סבור לומר שאף באופן כזה הוא פטור מתרומה גדולה, ויוצאים בו ידי חובת מצה, וּכְדְאָמַר לֵיהּ **רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי** – כסברא שאמר רב פפא לאביי לעיל, שבאופן שהקדימו בברי יפטר מתרומה גדולה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיעה לנו משנתנו **כַּדְשַׁנִּי לֵיהּ** – כמו שתירץ לו אביי, שדווקא כשהקדימו בשיבלים פטור מתרומה גדולה, ולא כשהקדימו בברי.

שנינו במשנתנו: **וְלֹא** יוצאים **בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ וכו'.**

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שאין יוצאים בהם, שהרי הקדש ומעשר שני חוץ לירושלים שלא נפדו אסורים באכילה. מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** מדובר במשנה **דְּנִפְדּוּ, וּמַאי** – מהו לשון **'לֹא נִפְדּוּ'** שנאמר במשנה, היינו **שֶׁלֹּא נִפְדּוּ כְּהִלְכָתָן,** ומדובר **בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁפֵּרֲאוּ** [–חיללו] **עַל גַּב אֲסִימוֹן** – מטבע שאין לה צורה, שאין מעשר שני מתחלל עליה, משום **דְּרַחֲמָנָא אָמַר** בפדיון מעשר שני (דברים יד כד–כה) 'כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם וגו' וְנָתַתָּה בַכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ', ומלשון 'וצרת הכסף' דרשו שאין מחללים אלא על **דָּבָר** [–מטבע] שֶׁיֵּשׁ לוֹ **צוּרָה,** ולא על גבי אסימון. וְכן בְּהֶקְדֵּשׁ מדובר שֶׁחִילְּלוֹ **עַל גַּבֵּי קַרְקַע,** שאין זה נחשב חילול, משום **דְּרַחֲמָנָא אָמַר** במקדיש את שדהו ובא לחללו (ויקרא כז יט) 'וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ', ודורשים שאין הקדש מתחלל אלא רק על דבר המיטלטל ככסף, ולא על קרקע, ובאה המשנה להשמיענו שכיון שלא פדאן כהלכתן, לא נתחללו מקדושתם כלל, ואין יוצאים בהם ידי חובת מצה.

הגמרא מביאה ברייתא המבררת את המקור לכך שאין יוצאים במצה של איסור: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **יָכוֹל** היית לומר שיֹוצֵא **אָדָם** יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּמצה של **טֶבֶל שֶׁלֹּא נִתְקַן.** לפני שתביא הגמרא את סיום דברי הברייתא, תמהה הגמרא על לשון 'טבל שלא נתקן', ומקשה: **כָּל טֶבֶל נַמִּי הָא לֹא נִתְקַן** – הרי כל טבל אינו מתוקן, ומה כוונת הברייתא בהוסיפה 'שלא נתקן'. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא,** הברייתא עוסקת **בְּטֶבֶל שֶׁלֹּא נִתְקַן כָּל צוֹרְכּוֹ,** וכגון **שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְלֹא נִטְּלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר,** או שניטל ממנו [**מַעֲשֵׂר**] **רִאשׁוֹן, וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וַאֲפִילּוּ** אם ניטל ממנו מעשר ראשון ומעשר שני ולא ניטל ממנו רק **מַעֲשַׂר עָנִי,** שאין בו שום קדושה, שבכל אלו הדין הוא שאין יוצא בהם ידי חובת מצה.

מביאה הגמרא את המשך הברייתא, שואלת הברייתא: **מִנַּיִן** לנו דין זה, שאין יוצאים במצה של טבל, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (דברים טז ג), **'לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת',** ומכיון שהקיש הכתוב מצה לחמץ, נלמד שדווקא **מִי שֶׁלְּאחר** שנתחמץ **אִיפּוּרוֹ** הוא **מִשּׁוּם 'בַּל תֹּאכַל עָלָיו חָמֵץ',** אזי כל שלא נתחמץ יוצאים בו ידי חובת מצה, **יָצָא** טבל **זֶה,** שֶׁאף אם נתחמץ **אֵין אִיפּוּרוֹ מִשּׁוּם 'בַּל תֹּאכַל חָמֵץ', אֶלָּא מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל טֶבֶל,** ועל כן אין יוצאים בו ידי חובת מצה.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שבחמץ של טבל אין איסור אכילת חמץ, **וְכִי אִיפּוּרָא דְּחָמֵץ לְהֵיכָן אָזְלָא** – להיכן הלך ונעלם איסור אכילת חמץ. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָא מַנִּי** – כדעת מי נשנתה ברייתא זו, כדעת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר, אֵין אִיפּוּר חָל עַל אִיפּוּר,** וממילא כיון שתבואה זו מתחילתה אסורה משום טבל, אין איסור חמץ חל עליה.

מביאה הגמרא את דברי רבי שמעון בברייתא: **דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,**

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ה' טבת מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום רביעי - ח' טבת** מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שני - ו' טבת מפרק לה עד סוף פרק לח	**יום חמישי - ט' טבת** מפרק מט עד סוף פרק נד
יום שלישי - ז' טבת מפרק לט עד סוף פרק מג	**יום שישי - י' טבת** מפרק נה עד סוף פרק נט
שבת קודש - י"א טבת פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ה' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, לנצח.

אַךְ מִי שֶׁהוּא בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר וְסוֹבְאֵי יַיִן, – הוא זולל בשר וסובא יין, כדי **לְמַלֹּאת תַּאֲוַת גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהוּא** – התאוה, **בְּחִינַת יְסוֹד הַמַּיִם מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת הָרָעִים שֶׁבָּהּ** – שבנפש הבהמית, **שֶׁמִּמֶּנּוּ מִדַּת הַתַּאֲוָה** – כמו שהוסבר בפרק הראשון, שמארבעה היסודות הרעים של הנפש הבהמית, באות כל המדות הרעות, ותאוה באה מיסוד המים, **הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה יוֹרֵד חַיּוּת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן שֶׁבְּקִרְבּוֹ,** – שאכל ושתה, **וְנִכְלָל לְפִי שָׁעָה בְּרֵע גָּמוּר שֶׁבְּשֶׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת,** – שאין בהן טוב כלל, **וְגוּפוֹ** – של האדם שאכל ושתה לשם תאוה, **נַעֲשֶׂה לָהֶן** – לקליפות, **לְבוּשׁ וּמֶרְכָּבָה** – כמו מרכבה שהיא בטלה לגמרי לרוכב עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, וכמרכבה – בטל לקליפה, אבל זהו רק **לְפִי שָׁעָה.**

עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב הָאָדָם וְיַחֲזֹר לַעֲבוֹדַת ה' וּלְתוֹרָתוֹ, – שכן, כשאדם עושה תשובה וחוזר לתורה ולעבודת ה', נפרדת החיות מהקליפות וחוזרת ועולה לקדושה, **כִּי לְפִי שֶׁהָיָה בְּשַׂר הֶתֵּר וְיַיִן כָּשֵׁר,** – והאדם בתאוותו הורידם לשלש הקליפות הטמאות לגמרי, **לְכָךְ יְכוֹלִים לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת עִמּוֹ** – יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, **בְּשׁוּבוֹ לַעֲבוֹדַת ה',** – שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתווסף לו מהאכילה ומהשתיה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת. **שֶׁזֶּהוּ לְשׁוֹן "הֶתֵּר" וּ"מֻתָּר",** – דבר שמותר לאכלו או לעשותו נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית – התרת קשר, **כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר וְאָסוּר בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** – שאינו קשור בידי הקליפות, הנקראות "חיצונים", מפני שהן מחוץ לרשות הקדושה. דבר של היתר אינו נמצא ברשות הקליפות ה"חיצונים" ואינו קשור בידיהן עד כדי כך – **שֶׁלֹּא יוּכַל לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת לָהּ.** – דבר של "היתר", אם כי הוא נובע מ"קליפה", **יכול** לחזור ולהתעלות בקדושה. **רַק** – ברם, גם כשהחיות חוזרת לקדושה, על־ידי שהאדם חוזר בתשובה, **שֶׁהָרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ נִשְׁאָר בַּגּוּף,** – כשאדם אכל דבר המותר לשם תאוה, ובשעת מעשה נעשה הדבר רע גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו – ולכן גם כשאותו אדם חוזר לתורה ולעבודת ה', ומעלה אתו גם את החיות – נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, **וְעַל כֵּן צָרִיךְ הַגּוּף לְחִיבּוּט הַקֶּבֶר,** – אחרי מותו, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[4]. – שחיבוט הקבר הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה, וחיבוט הקבר מכוון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם" שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור, החיות שבאכילה ושתיה לשם תאוה, נכללת, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה תשובה, **וְכֵן הַחַיּוּת שֶׁבְּטִפּוֹת זֶרַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ בְּתַאֲוָה בַּהֲמִית, שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ טְהוֹרָה.** – שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה. ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁהֵן** – בהיות הם **עצמם** דברים אסורים, **מִשְּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי - הֵם אֲסוּרִים וּקְשׁוּרִים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** – בידי הקליפות שמחוץ לרשות הקדושה, **לְעוֹלָם, וְאֵין** – החיות שבדברים אלה, **עוֹלִים מִשָּׁם** – מהקליפות, **עַד כִּי יָבֹא יוֹם** – שהקליפות תיעלמנה, **וְיִבָּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5]: **"וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ";** – כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא ניצוצות הקדושה, **אוֹ** – אפשר הדבר, שגם **עתה** תצא החיות של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, **עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת מִמָּשׁ, שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה מֵעֹמֶק**

ליקוטי אמרים

אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין למלאת תאות גופו ונפשו הבהמית שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה שממנו מדת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלש קליפות הטמאות וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות עמו בשובו לעבודת ה' שזהו לשון היתר ומותר כלומר שאינו קשור ואסור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור ולעלות לה' רק שהרשימו ממנו נשאר בגוף ועל כן צריך הגוף לחיבוט הקבר כמ"ש לקמן מה שאין כן במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם ואין עולים משם עד כי יבא יומם ויבולע המות לנצח כמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ או עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו כזכיות ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה

---

4. פרק ח. 5. זכרי' יג, ב.

דְּלִבָּא – כשהתשובה היא מעומק הלב, **בְּאַהֲבָה רַבָּה וַחֲשִׁיקָה – מתוך חשק, **וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְצָמְאָה נַפְשׁוֹ לַה' כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה וְצִיָּה,** – הצמאה למים, כך גם נפשו צמאה להשי"ת, **לִהְיוֹת כִּי עַד הֵנָּה** – עד שעשה תשובה, **הָיְתָה נַפְשׁוֹ כְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת, הִיא הַסִּטְרָא־אָחֳרָא, וּרְחוֹקָה מֵאוֹר פְּנֵי ה' בְּתַכְלִית,** – נפשו רחוקה בתכלית מהאור האלקי הפנימי, **וּלְזֹאת** – ולכן, בשעה שעושה תשובה, תשובה מתוך אהבה רבה, **צָמְאָה נַפְשׁוֹ** – להשי"ת, **בְּיֶתֶר עֹז** – חזק יותר, **מִצְּמָאוֹן נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים,** – שלא חטאו אף פעם. שכן, צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד במקום של מים, שם צמאונו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא במדבר שממה, מקום שאין בו מים – צמאונו למים הוא חזק בהרבה. כך גם צמאונו של ה"בעל תשובה" לאלקות חזק בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", **כְּמַאֲמָרָם** ז"ל: – כמו שאומרים חכמינו ז"ל[6]: **"בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְשׁוּבָה עוֹמְדִים כו'".** – במדריגה בה עומדים בעלי־תשובה, אין ביכולת צדיקים גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון לאלקות, כפי שהוא בבעלי־תשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד.

וְעַל תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה זוֹ, אָמְרוּ – חכמינו ז"ל: **שֶׁ"זְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזְכֻיּוֹת",** – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? – **הוֹאִיל וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּא לְאַהֲבָה רַבָּה זוֹ.** – על־ידי אותן עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה, לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות, הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על־כל־פנים מהאמור מובן, שגם **כעת**, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע, ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים, וזאת על־ידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. **אֲבָל תְּשׁוּבָה שֶׁלֹּא מֵאַהֲבָה זוֹ, אַף שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, וַה' יְסַלַּח לוֹ,** – על העבירות שעבר, **מִכָּל־מָקוֹם לֹא נַעֲשׂוּ לוֹ** – העבירות, **כְּזְכֻיּוֹת,** – כמצוות, **וְאֵין עוֹלִים מֵהַקְּלִפָּה לְגַמְרֵי עַד עֵת קֵץ,** – הגלות, **שֶׁיְּבַלַּע הַמָּוֶת** – הקליפות הנקראות מות, **לָנֶצַח.** – הרי למדנו שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה להינתק לגמרי מהקליפות, אלא על־ידי תשובה הנובעת מתוך אהבה רבה, או בשהקליפות תתבטלנה ותיעלמנה לגמרי. להלן בא רבנו הזקן לומר שקיים איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם שלא על־ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה תשובה נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המיטה:

ליקוטי אמרים

רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית' וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וציה להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ ציה וצלמות היא הסטרא אחרא ורחוקה מאור פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים כמאמרם ז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים כו' ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שזדונות נעשו לו כזכיות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו אבל תשובה שלא מאהבה זו אף שהיא תשובה נכונה וה' יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו כזכיות ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיבולע המות לנצח.

יום שני ו' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יב, אך החיות... עד עמ' 24, בשר ודם:

אַךְ הַחַיּוּת שֶׁבְּטִפּוֹת זֶרַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ לְבַטָּלָה, אַף שֶׁיְּרִדָּה וְנִכְלְלָה בְּשָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת - הֲרֵי זוֹ עוֹלָה מִשָּׁם בִּתְשׁוּבָה נְכוֹנָה, – "רגילה" אך כנה, **וּבְכַוָּנָה עֲצוּמָה בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, כַּנּוֹדָע מֵהָאֲר"י זַ"ל,** – ש"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה מסוגלת לתקן חטא זה, **וּמְרֻמָּז בַּגְּמָרָא[8]:** – האומרת: **"כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ כְּאִלּוּ אוֹחֵז חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת כו'",** – ושתי פיות אלו הן כדי, **לַהֲרֹג גּוּפוֹת הַחִיצוֹנִים** – של הקליפות, **שֶׁנַּעֲשׂוּ לְבוּשׁ לַחַיּוּת שֶׁבַּטִּפּוֹת,** – הריגת גופות הקליפות נעשה על־ידי אחת הפיות מהחרב של קריאת שמע שעל המיטה, **וְעוֹלָה הַחַיּוּת מֵהֶם,** – על ידי הפה השני של החרב, **כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן.** – (חכמה נסתרה), חכמת הקבלה. **וְלָכֵן לֹא הֻזְכַּר עָוֹן זֶרַע לְבַטָּלָה בַּתּוֹרָה בִּכְלַל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת,**

ליקוטי אמרים

אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות הרי זו עולה משם בתשובה נכונה ובכוונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה כנודע מהאר"י ז"ל ומרומז בגמרא כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות כו' להרוג גופות החיצונים שנעשו לבוש לחיות שבטפות ועולה החיות מהם כידוע לי"ח. ולכן לא הוזכר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות

---

6. ברכות לד, ב. **7.** ראש השנה כט, א. **8.** ברכות ה, א.

אַף שֶׁחָמוּר מֵהֶן, – אף שבפרט מסויים חמור עון זרע לבטלה מביאות אסורות, **וְגָדוֹל עֲוֹנוֹ, בִּבְחִינַת הַגְּדֻלּוּת וְרִבּוּי הַטֻּמְאָה וְהַקְּלִפּוֹת שֶׁמּוֹלִיד וּמַרְבֶּה** – את הקליפות, **בִּמְאֹד מְאֹד בְּהוֹצָאַת זֶרַע לְבַטָּלָה, יוֹתֵר מִבִּיאוֹת אֲסוּרוֹת.** – כלומר בכמות הוא יוצר על־ידי עבירה **זו** הרבה יותר קליפות מאשר על־ידי ביאות אסורות, **רַק שֶׁבְּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת מוֹסִיף כֹּחַ וְחַיּוּת בְּקְלִפָּה טְמֵאָה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם הַחַיּוּת בִּתְשׁוּבָה,** – בתשובה רגילה, (**הגהה** – ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע בביאות אסורות אי אפשר להעלות את החיות, רק על־ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בזרע לבטלה אפשר לעשות זאת גם על־ידי "תשובה נבונה": **מִפְּנֵי שֶׁנִּקְלְטָה בִּיסוֹד דְּנוּקְבָא דְּקְלִפָּה** – שכן, בביאות אסורות, נקלטה החיות ב"יסוד" ה"נקבה" של הקליפה, **הַמְקַבֶּלֶת וְקוֹלֶטֶת הַחַיּוּת מֵהַקְּדֻשָּׁה,** – שכן, כשם שהדבר בצד הגשמי של עבירה זו, כך גם ברוחניות, נקלטת החיות ב"נקבה" של הקליפה, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּזֶרַע לְבַטָּלָה,** – שונה הדבר בזרע לבטלה, **שֶׁאֵין שָׁם בְּחִינַת נוּקְבָא דְּקְלִפָּה,** – לא קיימת כלל, במובן הגשמי של העבירה, בחינת "נקבה" של קליפה, **רַק שֶׁכֹּחוֹתֶיהָ וְחֵילוֹתֶיהָ** – של הקליפה, **מַלְבִּישִׁים** – ומקיפים, **לַחַיּוּת שֶׁבַּטִּפּוֹת, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן** – ליודעי חכמת הקבלה): **אֶלָּא־אִם־כֵּן יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה כָּל־כָּךְ, עַד שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזְכֻיּוֹת.** – ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע לבטלה, בכלל ביאות אסורות, כי בהוצאת זרע לבטלה אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על־ידי "תשובה נבונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה, גם בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה. **וּבָזֶה יוּבָן מַאֲמַר רַז"ל:** – על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את החיות מהקליפות על־ידי תשובה מאהבה רבה, יובן מאמר רבותינו ז"ל[9]: **"אֵיזֶהוּ מְעֻוָּת שֶׁלֹּא יוּכַל לִתְקֹן[10] - זֶה שֶׁבָּא עַל הָעֲרָוָה וְהוֹלִיד מַמְזֵר", שֶׁאָז** – כשכבר הוליד ממזר, **גַּם אִם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ** – כגון תשובה מאהבה רבה, **אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַעֲלוֹת הַחַיּוּת לִקְדֻשָּׁה, מֵאַחַר שֶׁכָּבַר יָרְדָה לָעוֹלָם הַזֶּה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּגוּף בָּשָׂר־וָדָם:** – של הממזר שנולד. **זאת** אין גם בכוח תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן. למרות זאת, מוסבר במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר שגוף הבשר־ודם – יתבטל. כפי שידוע[11] הסיפור בגאון החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציווה עליו להיעשות ל"בעל עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה מסוימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל מתוך בכי רב – נכח שם באותה שעה יהודי אחד, שסטה מן הדרך הישרה, התחתן עם גויה ונולד להם ילד. בכיותיו של רבי יוסף חדרו כל כך ללבו ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה לידי כך שהממזר שנולד לו – טבע.

ליקוטי אמרים

אסורות אף שחמור מהן וגדול עונו בבחי' הגדלות ורבוי הטומאה והקליפות שמוליד ומרבה במאד מאד בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות רק שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה טמאה ביותר עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה* אא"כ יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך עד שזדונות נעשו לו כזכיות ובזה יובן מאמר רז"ל איזהו מעוות שלא יוכל לתקון זה שבא על הערוה והוליד ממזר שאז גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם:

הגה"ה

(מפני שנקלטה ביסוד דנוקבא דקליפה המקבלת וקולטת החיות מהקדושה משא"כ בזרע לבטלה שאין שם בחי' נוקבא דקליפה רק שכחותיה וחיילותיה מלבישים לחיות שבטפות כידוע לי"ח):

יום שלישי ז' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 24, פרק ח ועוד... עד עמ' יג, הקדוש.

פֶּרֶק ח. וְעוֹד זֹאת בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁלְּכָךְ נִקְרָאִים בְּשֵׁם "אִסּוּר", – כלומר קשור, **מִפְּנֵי שֶׁאַף מִי שֶׁאָכַל מַאֲכָל אִסּוּר בְּלֹא הוֹדַע** – מבלי לדעת, וכוונת האכילה היתה, **לְשֵׁם שָׁמַיִם, לַעֲבֹד ה' בְּכֹחַ אֲכִילָה הַהִיא,** – לו היה זה מאכל של היתר, היתה האכילה עצמה מפרידה את הטוב מהרע; כפי

ליקוטי אמרים

פרק ח ועוד זאת במאכלות אסורות שלכך נקראים בשם איסור מפני שאף מי שאכל מאכל איסור בלא הודע לשם שמים לעבוד ה' בכח אכילה ההיא וגם פעל ועשה כן וקרא והתפלל

---

9. חגיגה ט, א. **10.** קהלת א, טו. **11.** הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לספר "פוקח עורים".

שכבר הוסבר, שעל־ידי אכילה לשם שמים נפרד הטוב מן הרע שבחיות המאכל. ברם, כאן מדובר על אכילת מאכל של **איסור** לשם שמים, **וְגַם פָּעַל וְעָשָׂה כֵּן, וְקָרָא וְהִתְפַּלֵּל בְּכֹחַ אֲכִילָה הַהִיא** – שבאם היה המדובר ביחס לאכילת דבר המותר, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – היתה החיות של המאכל עולה לקדושה, בהיות המאכל מנוצל ללימוד ולתפלה; **אֵין הַחִיּוּת שֶׁבָּהּ עוֹלָה וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּתֵבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה כְּמוֹ הַהֶתֵּר,** – וכל כך למה? **מִפְּנֵי אִסּוּרָהּ** – כלומר, מפני התקשרות מאכל זה **בְּיָדֵי הַסִּטְרָא־אָחֳרָא מְשֻׁלָּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת.** – לגמרי, שאינה מרשה לחיות שבמאכל להתעלות לקדושה. **וַאֲפִלּוּ הוּא אִסּוּר דְּרַבָּנָן,** – שהחכמים אסרו לעשותו, ואין הוא איסור מדאורייתא, **שֶׁחֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה כּוּ'**[1]. – וממילא, גם דבר שחכמים אסרוהו קשור בקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם השתמש בו לשם שמים, מבלי שידע שהדבר **אסור. וְלָכֵן, גַּם הַיֵּצֶר הָרַע וְכֹחַ הַטִּתְאַוָּה לַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים, הוּא שֵׁד מְשֻׁדִּין נָכְרָאִין,** – שד של גוי, **שֶׁהוּא יֵצֶר הָרַע שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנַּפְשׁוֹתֵיהֶם מִשְּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת.** – ולכן מתאווים הם, והיצר הרע שלהם, לדברים אסורים, המקבלים חיותם משלש הקליפות הטמאות [הערת כ"ק רבינו: "שבהם מדובר בזח"ג רנג ועוד"]. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַיֵּצֶר הָרַע וְכֹחַ הַטִּתְאַוָּה לְדְבָרִים הַמֻּתָּרִים לְמַלֹּאת תַּאֲוָתוֹ,** – למרות שהוא עושה זאת כדי למלא תאות נפשו, וכפי שכבר הוסבר, "יורד" על־ידי־זה גם הדבר המותר, אל הרע שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי; ברם, למרות זאת **הוּא שֵׁד מְשֻׁדִּין יְהוּדָאִין**[2], – יצר־הרע "יהודי", **לְפִי שֶׁיָּכוֹל לַחֲזוֹר לִקְדֻשָּׁה כְּדִלְעֵיל**[3]. – שגם כשאכל כדי למלא תאות נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר, מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד את השי"ת; ואילו היצר־הרע לדבר של איסור, אינו יצר־הרע יהודי כלל, אלא יצר־הרע זר. יצר־הרע זה מקבל האדם, בגלל השתקעותו בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. **אַךְ מִכָּל־מָקוֹם,** – גם במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא תאות נפשו, שקיימת עדיין האפשרות להחזירו לקדושה, אבל **קֹדֶם שֶׁחָזַר לַקְּדֻשָּׁה,** – לפני חזרת האדם בתשובה, **הוּא סִטְרָא־אָחֳרָא וּקְלִפָּה. וְגַם אַחַר־כָּךְ,** – אף לאחר שהאדם חזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה, **הָרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ** – הרושם מכך, **נִשְׁאָר דְּבוּק בַּגּוּף,** – האדם, **לִהְיוֹת כִּי מִכָּל מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה** – שאדם אוכל ושותה, **נַעֲשֶׂה תֵּכֶף דָּם וּבָשָׂר מִבְּשָׂרוֹ.** – ומכיון שבשעה שאכל לשם תאוה – כשהדבר היה רע – ניתוסף בגופו דם ובשר – נשאר בו "רושם" מכך, גם לאחרי שחזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה. **וְלָכֵן צָרִיךְ הַגּוּף לְחִבּוּט הַקֶּבֶר**[4], – שהוא עונש מיוחד לגוף, **לְנַקּוֹתוֹ וּלְטַהֲרוֹ מִטֻּמְאָתוֹ שֶׁקִּבֵּל** – הגוף, **בַּהֲנָאַת עוֹלָם הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו מִטֻּמְאַת קְלִפַּת נֹגַהּ וְשֵׁדִין יְהוּדָאִין.** – היצר־הרע היהודי המגרה את האדם לתענוגים מותרים. **אֶלָּא־אִם־כֵּן מִי שֶׁלֹּא נֶהֱנָה מֵעוֹלָם הַזֶּה כָּל יָמָיו** – או שאכן לא נהנה באמת, או שהנאתו לא היתה **מהעולם־הזה,** משום שכל מה שעשה היה **רק** לשם מצוה וקדושה, **כְּרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ.** – רבי יהודה הנשיא שאמר[5] בשעת הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם־**הזה** אף לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה מהעולם־הזה בכל משך ימי חייו, **הוא** אינו זקוק לעונש זה של חיבוט הקבר כדי לנקות את גופו; ואילו מי שאינו בדרגה כזו – זקוק גופו לעונש "חיבוט הקבר", כדי לנקותו מהטומאה שנדבקה בו, על־ידי הנאות העולם־הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין לבוש הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים:

ליקוטי אמרים

בכח אכילה ההיא אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר מפני איסורה בידי הס"א משלש קליפות הטמאות ואפי' הוא איסור דרבנן שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה כו' ולכן גם היצר הרע וכח המתאוה לדברים האסורים הוא שד משדין נוכראין שהוא יצר הרע של אומות עו"ג שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות משא"כ היצה"ר וכח המתאוה לדברים המותרים למלאת תאותו הוא שד משדין יהודאין לפי שיכול לחזור לקדושה כדלעיל. אך מ"מ קודם שחזר לקדושה הוא ס"א וקליפה וגם אח"כ הרשימו ממנו נשאר דבוק בגוף להיות כי מכל מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו ולכן צריך הגוף לחיבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטומאתו שקיבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטומאת קליפת נוגה ושדין יהודאין אא"כ מי שלא נהנה מעוה"ז כל ימיו כרבינו הקדוש.

---

1. משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר רבה יד, יב. 2. זהר חלק ג. רנג, א. רעז, א. 3. פרק ז. 4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א.

יום רביעי ח' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יג, ועל דברים... עד עמ' 26, שעסקו בהן:

וְעַל דְּבָרִים בְּטֵלִים בְּהֶתֵּר, – כשאין איסור בדיבורם, **כְּגוֹן עַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִלְמֹד** – שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת עליו תמיד חובת מצות־העשה של "ודברת בם ולא בדברים בטלים"[6], הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים בטלים, ולגביו יש משום **איסור** לדבר דברים בטלים. ואילו, עם הארץ, שאינו יכול ללמוד, יש שהדברים בטלים שלו אינם באיסור. ואף הוא **צָרִיךְ לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאָה זוֹ דְּקִלְפָּה זוֹ, עַל־יְדֵי גִּלְּגוּלָהּ בְּכַף הַקֶּלַע**[7], – ביחס לעונש זה של "כף הקלע" מובא הביטוי, שקולעים את האדם מקצה אחד של העולם לקצה השני, או מארץ ישראל לחוץ לארץ. הרעיון הגלום בכך הוא: מעבירים את הנפש מקיצוניות לקיצוניות, בתחלה רואה הנפש את האמת ואת הגדלות שבקדושה ובאלקות, ומיד "זורקים" אותה, למחשבות ולדיבורים, שחשבה ודיברה בעולם־הזוה; ויש בכך משום צער גדול לנשמה[8], **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח דַּף נט. אֲבָל לְדִבּוּרִים אֲסוּרִים, כְּמוֹ לֵיצָנוּת וְלָשׁוֹן הָרַע וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, שֶׁהֵן מִשָּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטֻּמְאוֹת לְגַמְרֵי - אֵין כַּף הַקֶּלַע [לְבַדּוֹ] מוֹעִיל לְטַהֵר וּלְהַעֲבִיר טֻמְאָתוֹ מֵהַנֶּפֶשׁ, רַק צְרִיכָה לֵירֵד לְגֵיהִנֹּם.** – שהוא עונש חמור יותר, ומשום כך הוא משפיע יותר לנקות את הנפש. **וְכֵן מִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּדִבָּרִים בְּטֵלִים - אֵין כַּף הַקֶּלַע לְבַדּוֹ מוֹעִיל לְנַפְשׁוֹ לְמַרְקָהּ וּלְזַכְּכָהּ, רַק** – היא זקוקה **לְעֻנָּשִׁים חֲמוּרִים שֶׁמַּעֲנִישִׁים עַל בִּטּוּל תּוֹרָה בִּפְרָטוּת, מִלְּבַד עֹנֶשׁ הַכְּלָלִי לְכָל בִּטּוּל מִצְוַת־עֲשֵׂה מֵחֲמַת עֲצִלּוּת בְּגֵיהִנֹּם שֶׁל שֶׁלֶג, כַּמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[9]. – אדם נענש על עבירותיו "מדה כנגד מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: על עבירה שנעשתה מתוך חום וחמימות – מענישים ב"גיהנום של אש", ועל קרירות בקיום מצוה – ב"גיהנום של שלג"[10]. הרי, נוסף על העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש שמענישים על ביטול כל מצות־עשה – קיים עונש מיוחד על "ביטול תורה". **וְכֵן הָעוֹסֵק בְּחָכְמוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם - בִּכְלַל דְּבָרִים בְּטֵלִים יֵחָשֵׁב לְעִנְיַן עֹנֶשׁ בִּטּוּל תּוֹרָה,** – שגם בלימוד חכמות כלליות עוברים על חטא ביטול תורה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהֲלָכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה**[11]. **וְעוֹד זֹאת יֵרָדֶה טֻמְאָתָהּ שֶׁל חָכְמַת הָאֻמּוֹת עַל טֻמְאַת דְּבָרִים בְּטֵלִים, שֶׁאֵינוֹ מַלְבִּישׁ וּמְטַמֵּא** – על־ידי דברים בטלים, **רַק הַמִּדּוֹת,** – שהן **מִיסוֹד הָרוּחַ הַקָּדוֹשׁ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית,** – שכן, גם הנפש האלקית מורכבת מארבעה יסודות רוחניים: אש, רוח, מים, עפר. המדות, כאהבה, פחד וכדומה, באות מיסוד הרוח – ועל ידי דברים בטלים הוא משקיע בהם את שבע המדות של הנפש האלקית, הנובעות מיסוד הרוח שבה, ומלכלך אותן, **בְּטֻמְאַת קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבִּדְבָרִים בְּטֵלִים, הַבָּאִים מִיסוֹד הָרוּחַ הָרַע שֶׁבְּקִלְפָּה זוֹ בְּנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית כְּדִלְעֵיל,** – כמו שהוסבר בפרק הראשון. **וְלֹא בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ,** – דברים בטלים אינם מטמאים את השכל שבנשמה, **מֵאַחַר שֶׁהֵם דִּבְרֵי שְׁטוּת**

ליקוטי אמרים

ועל דברים בטלים בהיתר כגון ע"ה שאינו יכול ללמוד צריך לטהר נפשו מטומאה זו דקליפה זו ע"י גלגולה בכף הקלע כמ"ש בזהר פ' בשלח דף נ"ט. אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר טומאתו מהנפש רק צריכה לירד לגיהנם. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות מלבד עונש הכללי לכל ביטול מ"ע מחמת עצלות בגיהנם של שלג כמבואר במ"א וכן העוסק בחכמות אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון ביטול תורה כמ"ש בהלכות תלמוד תורה ועוד זאת יתרה טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה שבדברים בטלים הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחי' חב"ד שבנפשו מאחר שהם דברי שטות ובורות שגם השוטים וע"ה יכולים לדבר

---

6. יומא יט, ב. **7.** ראה שבת קנב, ב. **8.** כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל פה, למשל: לומר בעל פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. **9.** לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלז, ב; חלק ב. קנ, א-ב. **10.** יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנם של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא העיר: "צע"ג **אם נכון הוא; וא"כ למה גוזלין השלג כו' שבל"ת שם".** **11.** פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן - צורף ונכלל בשולחן ערוך שלו.

וּבוֹרוּת, שֶׁגַּם הַשּׁוֹטִים וְעַמֵּי הָאָרֶץ יְכוֹלִים לְדַבֵּר כֵּן. – אין הוא משקיע את שכלו בדברים בטלים, וממילא אינו מטמא את השכל של נפשו האלקית. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחָכְמַת הָאֻמּוֹת,** – שונה הדבר ביחס לחכמות אומות העולם, שבהתעסקותו בהן **הוּא מַלְבִּישׁ וּמְטַמֵּא בְּחִינוֹת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת** – השכל, **שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּטֻמְאַת קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבְּחָכְמוֹת אֵלּוּ, שֶׁנָּפְלוּ שָׁמָּה** – אותן חכמות "נפלו" לתוך קליפת נוגה, **בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים** – בתהליך של "שבירת הכלים" בראשית הבריאה, **מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם שֶׁל חָכְמָה דִּקְדֻשָּׁה, כְּיָדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן.** – ליודעי חכמה נסתרה (חכמת הקבלה), שבה מתבאר התהליך האמור ואופן הנפילה. ובכן, כשלומדים חכמות כלליות, מטמאים את השכל של הנפש האלקית, וזה גרוע מדברים בטלים, על־ידם הוא מטמא רק את המדות ולא את השכל. **אֶלָּא־אִם־כֵּן עוֹשֶׂה אוֹתָן** – את החכמות, **קַרְדּוֹם לַחֲתֹךְ בָּהֶן, דְּהַיְנוּ כְּדֵי לְהִתְפָּרְנֵס מֵהֶן בְּרֶוַח לַעֲבֹד ה', אוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לַעֲבוֹדַת ה' אוֹ לְתוֹרָתוֹ,** – למשל: הוא לומד חכמת החשבון, כדי להבין היטב את דיני קידוש החודש, וכדומה. **וְזֶהוּ טַעֲמוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ"ם וְרַמְבַּ"ן זַ"ל וְסִיעָתָן שֶׁעֶסְקוּ בָּהֶן:** – בחכמות אומות העולם, שכן, הם ידעו לנצל חכמות אלו בעבודת ה' ובתורה. בהקשר להאמור בפרק זה, שדבר של איסור, גם אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור בשלש הקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם הוא אוכל אותו מבלי שידע שהדבר הוא של איסור, ואף כשזה נאכל לשם שמים, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – כדאי להביא כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד התאונן פעם בפני רבנו הזקן, שלחתנו נופלות מחשבות ופקפוקים בעניני אמונה. אמר לו רבנו הזקן: חתנך נכשל בשתיית חלב עכו"ם, שיהודי לא היה נוכח בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך חלב עכו"ם הוא איסור מדרבנן בלבד – הזיק לו הדבר ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון", שעזר לו להירפא ממחלתו הרוחנית.

ליקוטי אמרים

כן. משא"כ בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלי' מבחי' אחוריים של חכמה דקדושה כידוע ליודעי חן אלא א"כ עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה' או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן:

יום חמישי ט' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, פרק ט והנה... עד עמ' 26, שבמוחין.

פֶּרֶק ט בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את פרטי הנפש האלקית שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. את פרטי הנפש הבהמית, הנפש שמהקליפה, שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. בפרק התשיעי, יסביר את המלחמה המתחוללת באדם בין שתי נפשות אלו:

וְהִנֵּה, מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמִּקְּלִפַּת נֹגַהּ בְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא בַּלֵּב, – שם, בלב, מתגלה הנפש הבהמית, להשפיע על הגוף, שהרי, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, מורכבת הנפש הבהמית בעיקר מ"מדות" – ככעס, תאוה, התפארות וכדומה, ומקומן של מדות אלו, הוא בלב, **בֶּחָלָל שְׂמֹאלִי** – שבלב, **שֶׁהוּא מָלֵא דָם, וּכְתִיב[1]: "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ".** – שמכאן מובן, שהנפש נמצאת בחלל השמאלי שבלב, המלא דם, **וְלָכֵן,** – בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב, **כָּל הַתַּאֲוֹת וְהִתְפָּאֲרוּת וְכַעַס וְדוֹמֵיהֶן** – וכל שאר המדות, **הֵן בַּלֵּב, וּמֵהַלֵּב הֵן מִתְפַּשְּׁטוֹת בְּכָל הַגּוּף. וְגַם עוֹלֶה לַמֹּחַ שֶׁבְּרֹאשׁ[2], לְחַשֵּׁב וּלְהַרְהֵר בָּהֶן וּלְהִתְחַכֵּם בָּהֶן,** – אחרי שמתעוררת תאוה בלבו, היא עולה אל מוחו, לחשוב ולהתחכם איך להגיע למימוש תאותו זו[3], **כְּמוֹ שֶׁהַדָּם מְקוֹרוֹ בַּלֵּב, וּמֵהַלֵּב מִתְפַּשֵּׁט לְכָל הָאֵבָרִים, וְגַם עוֹלֶה לְהַמֹּחַ שֶׁבְּרֹאשׁ.** – כשם שהדם מקורו בלב, ומשם הוא מתפשט לכל שאר חלקי

ליקוטי אמרים

פרק ט והנה מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת נוגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל שמאלי שהוא מלא דם וכתיב כי הדם הוא הנפש ולכן כל התאות והתפארות וכעס ודומיהן הן בלב ומהלב הן מתפשטות בכל הגוף וגם עולה למוח שבראש לחשב ולהרהר בהן ולהתחכם בהן כמו שהדם מקורו בלב ומהלב מתפשט לכל האברים וגם עולה להמוח

---

1. דברים יב, כג. **2.** הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" - כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל - אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות - שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזוקק ביותר עולה למוח. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכמובן - הטעם על הדגשת המוח בפ"ע - הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א".

הגוף, כך גם נפש זו – המלובשת בדם האדם – מקורה בלב, ומהלב היא מתפשטת לכל שאר חלקי הגוף. **אַךְ מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הוּא בְּמֹחִין שֶׁבְּרֹאשׁ,** – מיקומה של הנפש האלקית הוא במוח שבראש, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, שעיקר מהותה של הנפש האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, **וּמִשָּׁם** – מהמוח שבראש, **מִתְפַּשֶּׁטֶת לְכָל הָאֵבָרִים, וְגַם בַּלֵּב** – שוכנת ומתגלה הנפש האלקית **בֶּחָלָל הַיְמָנִי** – שבלב, **שֶׁאֵין בּוֹ דָּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[4]: "לֵב חָכָם לִימִינוֹ".** – "חכם" רומז לנפש האלקית, בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת "כסיל". "לימינו" – החלל הימני שבלב. כאן, כמו בנפש הבהמית, הוא מבדיל בין הלב לשאר האברים: לאחרי שהוא מציין, שהנפש האלקית מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף במיוחד "וגם בלב" – כי הנפש האלקית לא רק שהיא מתפשטת בלב כמו בשאר האברים, אלא היא גם **מתגלה** בלב, כלומר: במדות. **וְהִיא** – כיצד מתגלה הנפש האלקית שמהמוח – בלב? – על־ידי **אַהֲבַת ה' כְּרִשְׁפֵּי שַׁלְהֶבֶת מִתְלַהֶבֶת בְּלֵב מַשְׂכִּילִים** – המשתמשים בכוח חכמתם, **הַמְבִינִים וּמִתְבּוֹנְנִים** – ומשתמשים גם ב"כוח הבינה", להבין כל דבר לפרטיו, **בְּדַעְתָּם אֲשֶׁר בְּמֹחָם** – הם משתמשים גם "בכוח הדעת", להתעמק ולהרגיש את מה שהם מבינים; כלומר, הם משתמשים לשם כך בכל שלשת הכוחות: חכמה, בינה ודעת, **בְּדְבָרִים הַמְעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה.** – בגדולת השי"ת, כפי שהוסבר בפרק השלישי, שההתבוננות בגדולת השי"ת, מעוררת אהבה אליו. הרי, אהבה זו בלב היא התפשטות הנפש האלקית מהמוח: ההתבוננות במוח מביאה את האהבה בלב. **וְכֵן** – משל פנימי יותר, לרגש הלב הנובע מהמוח שבראש, **שִׂמְחַת לֵבָב בִּתְפִאֶרֶת ה' וַהֲדַר גְּאוֹנוֹ,** – גם שמחת־לב זו, שהיא רגש פנימי יותר מאשר אהבה, בא מהמוח אל הלב, **כַּאֲשֶׁר עֵינֵי הֶחָכָם** – הנפש האלקית, **אֲשֶׁר בְּרֹאשׁוֹ, בְּמֹחַ חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ, מִסְתַּכְּלִים** – במבט פנימי, **בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא** – בכבודו של המלך, הקב"ה, **וְתִפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ** – שהיא, **עַד אֵין חֵקֶר** – אי אפשר לחקרו עד לשרשו, **וְאֵין סוֹף וְתַכְלִית,** – הוא אין־סופי ובלתי מוגבל, **כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – הוא מתבונן בגדולת הקב"ה **בעיני** שכלו. כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של הקב"ה, אלא הבנתו היא בצורה של ראיה – כאילו הוא רואה בעיניו – הרי, ראיה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם שמחה זו נובעת מהמוח. **וְכֵן שְׁאָר מִדּוֹת קְדוֹשׁוֹת שֶׁכַּלֵּב,** – כמו יראת ה' וכדומה, **הֵן מֵחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת שֶׁבַּמֹּחִין.** – שבמוח.

ליקוטי אמרים

שבראש. אך מקום משכן נפש האלהית הוא במוחין שבראש ומשם מתפשטת לכל האברים וגם בלב בחלל הימני שאין בו דם וכמ"ש לב חכם לימינו והיא אהבת ה' כרשפי שלהבת מתלהבת בלב משכילים המבינים ומתבוננים בדעתם אשר במוחם בדברים המעוררים את האהבה. וכן שמחת לבב בתפארת ה' והדר גאונו כאשר עיני החכם אשר בראשו במוח חכמתו ובינתו מסתכלים ביקרא דמלכא ותפארת גדולתו עד אין חקר ואין סוף ותכלית כמבואר במקום אחר וכן שאר מדות קדושות שבלב הן מחב"ד שבמוחין.

יום שישי י' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, אך הנה כתיב... עד עמ' 28, שבזה"ק:

אַךְ הִנֵּה כְּתִיב[5]: "וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ", – [כ"ק רבינו מעיר **כאן: "אך כו'** – פי' דב' הנפשות אין ענינם שכל א' עוסק בשלו ואין לו עסק והתענינות בפעולות הב', כ"א לאום מלאום יאמץ כו'"] – פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, שברוחניותם של בני ישראל, רומז "יעקב" – על הנפש האלקית, ועשו – על הנפש הבהמית, והם עומדים במלחמה תמידית, כשאחד מהם מתחזק ומתאמץ להתגבר על השני. **כִּי הַגּוּף נִקְרָא "עִיר קְטַנָּה"[6], וּכְמוֹ שֶׁשְּׁנֵי מְלָכִים נִלְחָמִים עַל עִיר אַחַת, שֶׁכָּל אֶחָד רוֹצֶה לִכְבְּשָׁהּ** – גם נגד רצונה, **וְלִמְלֹךְ עָלֶיהָ,** – ולהגיע למלוכה עליה, שהיא ברצון, כלומר בהסכמת וברצון תושבי העיר. **דְּהַיְנוּ לְהַנְהִיג יוֹשְׁבֶיהָ כִּרְצוֹנוֹ וְשֶׁיִּהְיוּ סָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יִגְזֹר עֲלֵיהֶם,** – כשם שהדבר הוא במלחמה בין שני מלכים על כיבושה של עיר אחת, **כָּךְ שְׁתֵּי הַנְּפָשׁוֹת, הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְלִיפָּה,** – הנפש הבהמית שמהקליפה המחיה את הגוף שהיא הצד המנוגד לאלקות

ליקוטי אמרים

אך הנה כתיב ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה דהיינו להנהיג יושביה כרצונו ושיהיו סרים למשמעתו בכל אשר יגזור עליהם. כך שתי הנפשות האלהית והחיונית הבהמית שמהקליפה

---

4. קהלת י, ב. 5. בראשית כה, כג. 6. ראה קהלת ט, יד; נדרים לב, ב.

וקדושה, **נִלְחָמוֹת זוֹ עִם זוֹ עַל הַגּוּף וְכָל אֵבָרָיו,** – הגוף הוא ה"עיר הקטנה" והאברים – ה"תושבים", **שֶׁהָאֱלֹהִית** – הנפש האלקית, **חֶפְצָהּ וּרְצוֹנָהּ שֶׁתְּהֵא הִיא לְבַדָּהּ הַמּוֹשֶׁלֶת עָלָיו** – על הגוף, **וּמַנְהִיגָתוֹ, וְכָל הָאֵבָרִים יִהְיוּ סָרִים לְמִשְׁמַעְתָּהּ** – כלומר, שהאברים יתנהגו בפועל לפי הוראות הנפש האלקית, **וּבְטֵלִים אֶצְלָהּ לְגַמְרֵי,** – לא רק שהאברים יתנהגו בפועל כדרישת הנפש האלקית, אלא שימסרו את רצונם לנפש האלקית. ויותר מכך רוצה הנפש האלקית: **וּמֻרְכָּבָה אֵלֶיהָ,** – שהאברים יהיו בטלים אליה כמו "מרכבה" לגבי הרוכב עליה, שאין לה רצון עצמי כלל. כלומר, לא כמו בהתבטלות סתם, שיש לה רצון עצמי, אלא שהיא מבטלת אותו, כי־אם שלאברים לא יהיה רצון עצמי כלל, וכל רצונם יהיה אך ורק רצונה של הנפש האלקית, **וְיִהְיוּ לְבוּשׁ לְעֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ** – של הנפש האלקית, **וְג' לְבוּשֶׁיהָ** – מחשבה, דיבור ומעשה, **הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל**[7], **שֶׁיִּתְלַבְּשוּ כֻּלָּם** – כוחותיה ולבושיה של הנפש האלקית יתלבשו, **בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, וְיִהְיֶה הַגּוּף כֻּלּוֹ מְלֵא מֵהֶם לְבַדָּם,** – שכן, יתכן, שהאברים אכן יתלבשו בכוחות ולבושי הנפש האלקית, אבל **לפעמים** יתלבשו גם בכוחות ולבושי הנפש הבהמית, לכן הוא אומר: שהגוף כולו יהיה **מלא** אך ורק בכוחות ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום כלל לכוחות ולבושי הנפש הבהמית, **וְלֹא יַעֲבֹר זָר** – הנפש הבהמית נקראת "זר", **בְּתוֹכָם** – באברים, **הַס־וְשָׁלוֹם,** – עד כאן דובר בצורה כללית, שרצונה של הנפש האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא רק ממנה. להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: **דְּהַיְנוּ, תְּלַת מֹחִין שֶׁבְּרֹאשׁ** – שלשת המוחין שבראש, חכמה, בינה, דעת, **יְהִי מְמֻלָּאִים מֵחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁהִיא חָכְמַת ה' וּבִינָתוֹ,** – להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה, **לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלָּתוֹ אֲשֶׁר עַד אֵין חֵקֶר וְאֵין סוֹף,** – לגדולתו, ואי אפשר לחקרו לתכליתו, **וּלְהוֹלִיד מֵהֶן,** – מהחכמה ובינה, **עַל־יְדֵי הַדַּעַת,** – על ידי התעמקות בכוח הדעת, עד להרגשת השכל, שעל־ידי־זה מולידים, **הַיִּרְאָה** – מהקב"ה, **בְּמֹחוֹ וּפַחַד ה' בְּלִבּוֹ,** – כפי שהוזכר בפרק השלישי, שעל־ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, נולדת יראה במוח – הביטוי "יראה" נאמר, כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין אותו בשכלו – ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים נמצא קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם כאן: מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, **וְאַהֲבַת ה' כְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶה בְּלִבּוֹ** – כן נולדת, על־ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, אהבה בוערת בלב, **כְּרִשְׁפֵּי שַׁלְהֶבֶת, לִהְיוֹת נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשׁוֹ בְּחַשִּׁיקָה וַחֲפִיצָה** – כדי, **לְדָבְקָה בּוֹ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל לֵב וָנֶפֶשׁ וּמְאֹד** – בשלשת הבחינות: בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך, כמו שנאמר בפסוק[8], "בכל לבבך" – שהלב יהיה ממולא באהבה להקב"ה, "בכל נפשך" – שאהבה זו תעבור את גדות הלב ותתפשט בכל שאר האברים, שכולם יתנהגו בהתאם לדרישות אותה אהבה. כגון: כשהאהבה להקב"ה מגיעה גם ברגלי האדם – רצות אז הרגלים במהירות לקיים מצוה, ו"בכל מאדך" – עד למסירות נפש, בגלל אהבתו אל הקב"ה הוא מוכן למסור את נפשו, **מֵעֲמֻקָּא דְּלִבָּא** – מעומק הלב, **שֶׁבְּחָלָל הַיְמָנִי,** – שם משכן הנפש האלקית, וצורת האהבה להקב"ה שהנפש האלקית רוצה בה, היא: **שֶׁיִּהְיֶה תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה**[9] – תחלה האהבה היא עדיין רק על ה"סף" ואינה ממלאה את כל החלל, **מָלֵא** – שיהיה גם מלא כולו, ככלי כשהוא ממולא במים, הרי כל חלל הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא באהבת ה', **וְגָדוּשׁ** – לא רק שיהיה מלא, אלא גם גדוש ועובר על גדותיו, לא רק בחלל הימני שבלב, אלא **עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט גַּם לְחָלָל הַשְּׂמָאלִי** – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר־הרע, וזאת כדי **לְאַכְפִּיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא יְסוֹד הַמַּיִם הָרָעִים שֶׁבָּהּ,** – לכפות את ה"סטרא אחרא", הצד האחר שלא מן הקדושה, שהיא יסוד ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, **שֶׁהִיא הַתַּאֲוָה שֶׁמִּקְּלִפַּת נֹגַהּ,** – כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית, באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם מקליפת "נוגה", **לְשַׁנּוֹתָהּ וּלְהָפְכָהּ מִתַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת ה',** – שבמקום שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים שמהעולם־הזה – תתאוה ותאהב מעתה

ליקוטי אמרים

נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו שהאלהית חפצה ורצונה שתהא היא לבדה המושלת עליו ומנהיגתו וכל האברים יהיו סרים למשמעתה ובטלים אצלה לגמרי ומרכבה אליה ויהיו לבוש לעשר בחינותיה וג' לבושיה הנ"ל שיתלבשו כולם באברי הגוף ויהיה הגוף כולו מלא מהם לבדם ולא יעבור זר בתוכם ח"ו דהיינו תלת מוחין שבראש יהיו ממולאים מחב"ד שבנפש האלהית שהיא חכמת ה' ובינתו להתבונן בגדולתו אשר עד אין חקר ואין סוף ולהוליד מהן על ידי הדעת היראה במוחו ופחד ה' בלבו ואהבת ה' כאש בוערה בלבו כרשפי שלהבת להיות נכספה וגם כלתה נפשו בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בא"ס ב"ה בכל לב ונפש ומאד מעומקא דלבא שבחלל הימני שיהיה תוכו רצוף אהבה מלא וגדוש עד שתתפשט גם לחלל השמאלי לאכפיא לס"א יסוד המים הרעים שבה שהיא התאוה שמקליפת נוגה לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה לאהבת ה'

---

7. בפרקים ג וד'. **8.** דברים ו, ה. **9.** שיר השירים ג, י.

אלקות וקדושה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּכָל לְבָבְךָ"** – וחכמינו ז"ל דורשים[10], ממה שלא נאמר בכל **לב** אלא **לבבך**, בשתי "בית"ים, **"בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ"**. – ביצר־הטוב וביצר־הרע, שלא רק היצר־הטוב יאהב את הקב"ה, אלא גם היצר־הרע. וזאת רוצה הנפש האלקית לבצע בגוף, שאהבתו להקב"ה תהיה במדריגה כזו, שתפעל גם על הנפש הבהמית, להפוך אותה, שבמקום לתענוגי העולם־הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: **וְהַיְנוּ, שֶׁיַּעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ לְמַדְרֵגַת אַהֲבָה רַבָּה** – דרגה גדולה מאד באהבה, **וְחִבָּה יְתֵרָה מִמַּדְרֵגַת אַהֲבָה עַזָּה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ,** – שנזכר לעיל. **וְהִיא** – אהבה רבה זו, **הַנִּקְרֵאת בַּכָּתוּב[11]: "אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים", לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא;** – העולם־הבא הרי מבוסס על תענוג באלקות, **וְהָעֹנֶג הוּא בְּמֹחַ** – של **חָכְמָה וְשֵׂכֶל, הַמִּתְעַנֵּג בְּהַשְׂכָּלַת ה' וִידִיעָתוֹ, כְּפִי הַשָּׂגַת שִׂכְלוֹ וְחָכְמָתוֹ;** – כפי גודל ההשגה, כך גודל התענוג. **וְהוּא** – האהבה בתענוגים, **בְּחִינַת הַמַּיִם וְזֶרַע אוֹר זָרוּעַ שֶׁבִּקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, הַמְהַפֶּכֶת לְטוֹב אֶת בְּחִינַת הַמַּיִם שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁמֵּהֶם** – מבחינת ה"מים" שבנפש הבהמית, **בָּאוּ תַּאֲווֹת תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה מִתְּחִלָּה;** – לפני שהנפש הבהמית נהפכה לאהוב את ה'. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר נ פֶּרֶק ג בְּשֵׁם הַזֹּהַר, שֶׁהָרַע נֶהְפַּךְ לִהְיוֹת טוֹב גָּמוּר כְּמוֹ יֵצֶר טוֹב מַמָּשׁ,** – וכיצד אפשרי הדבר? – **בְּהָסִיר "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" מִמֶּנּוּ,** – על־ידי הסרת הבגדים הצואים של רוח התענוג של הנפש הבהמית, **שֶׁהֵם תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא מְלֻבָּשׁ בָּהֶם.** – הנפש הבהמית כשלעצמה היא רק "כוח המתאוה", כוח חזק של תאוה, שאפשר להטותו לאיזה צד שהוא. אלא, בהיות הנפש הבהמית מלובשת בגוף, נוטה כוח זה ומתאוה לתענוגות העולם־הזה. ותאוות העולם־הזה, בהן הוא משוקע, נעשות "לבושים" לכוח המתאוה. ועל־ידי פעולת הנפש האלקית על הנפש הבהמית, להפוך את תענוגי העולם־הזה לאהבת ה' – מתפשט כוח המתאוה של הנפש הבהמית, מלבושיו המלוכלכים, ומתלבש בלבושים טובים, לרצות, ובחזקה, דברים של קדושה ואלקות. הנפש האלקית רוצה, איפוא, שהאדם, על־ידי שכלו, יוליד יראה מהקב"ה ואהבה אליו, שתהיינה במדה כזו, שגם הנפש הבהמית, תיהפך לאהבת ה'. **וְכֵן** – כמו כן רוצה הנפש האלקית, שגם **שְׁאָר כָּל הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, שֶׁהֵן עִנְפֵי הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה, יִהְיוּ לַה' לְבַדּוֹ.** – כל האמור, מדובר שהמוח והלב יהיו ממולאים מהנפש האלקית. זאת ועוד, רוצה הנפש האלקית: **וְכָל כֹּחַ הַדִּבּוּר שֶׁבְּפֶה, וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבַּמֹּחַ, יִהְיוּ מְמֻלָּאִים מִן לְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַדָּהּ, שֶׁהֵן** – לבושי המחשבה, דיבור ומעשה, של הנפש האלקית, **מַחֲשֶׁבֶת ה' וְתוֹרָתוֹ,** – כלומר, לחשוב בגדולת ה' ובתורתו – "לבוש המחשבה", **לִהְיוֹת שִׂיחָתוֹ כָּל הַיּוֹם, לֹא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגַּרְסָא.** – שפיו לא יחדל מלימוד תורה – "לבוש הדיבור", **וְכֹחַ הַמַּעֲשִׂי שֶׁבְּיָדָיו וּשְׁאָר רְמ"ח אֵבָרָיו** – של הגוף, **יִהְיֶה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְבַד,** – כלומר, שכל כוח המעשה, בידיו ובשאר אבריו, ינוצל לקיום מצוות בלבד, **שֶׁהוּא** – כוח המעשה, **לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית.** – זאת אומרת, שהנפש האלקית תמשול בגוף כולו. שהגוף עם כל אבריו, יהיו ממולאים אך ורק בשכל ובמדות של הנפש האלקית, ובלבושי המחשבה, דיבור ומעשה שלה. **אַךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְלִיפָּה, רְצוֹנָהּ לְהֵיפֵךְ מַמָּשׁ,** – היא רוצה את ההיפך מן הנפש האלקית – שהיא תמשול בגוף ושהגוף יהיה ממולא רק ממנה. אבל רצונה זה של הקליפה, הוא: **לְטוֹבַת הָאָדָם שֶׁיִּתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וְיִנַּצְּחֶנָּה,** – את הקליפה. כלומר: הקליפה איננה רוצה כלל שהאדם יתפתה ממנה, להיפך היא רוצה שהאדם יתגבר עליה וינצח אותה, **כְּמָשָׁל הַזּוֹנָה שֶׁבַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[12]:** – כמשל המובא ב"זוהר" במלך ששכר זונה שתנסה לפתות את בנו לדבר עבירה. כוונתו האמיתית של המלך היא, שבנו יוכיח את חכמתו וגבורתו ולא

ליקוטי אמרים

כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך והיינו שיעלה ויבא ויגיע למדרגת אהבה רבה וחיבה יתרה ממדרגת אהבה עזה כרשפי אש והיא הנקראת בכתוב אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עולם הבא והענג הוא במוח חכמה ושכל המתענג בהשכלת ה' וידיעתו כפי השגת שכלו וחכמתו והוא בחי' המים וזרע אור זרוע שבקדושת נפש האלהית המהפכת לטוב את בחי' המים שבנפש הבהמית שמהם באו תאות תענוגי עוה"ז מתחלה וכמ"ש בע"ח שער נ' פרק ג' בשם הזהר שהרע נהפך להיות טוב גמור כמו יצר טוב ממש בהסיר הבגדים הצואים ממנו שהם תענוגי עוה"ז שהוא מלובש בהם וכן שאר כל המדות שבלב שהן ענפי היראה והאהבה יהיו לה' לבדו וכל כח הדבור שבפה והמחשבה שבמוח יהיו ממולאים מן לבושי המחשבה והדבור של נפש האלהית לבדה שהן מחשבת ה' ותורתו להיות שיחתו כל היום לא פסיק פומיה מגירסא וכח המעשיי שבידי' ושאר רמ"ח אבריו יהיה במעשה המצות לבד שהוא לבוש השלישי של נפש האלהית אך נפש הבהמית שמהקליפה רצונה להפך ממש לטובת האדם שיתגבר עליה וינצחנה כמשל הזונה שבזה"ק:

---

10. ברכות נד, א. **11.** שיר השירים ז, ז. רבנו הזקן דן כאן במדריגות שונות באהבה. על מדריגות אלו ואחרות של אהבה, הוא דן להלן בהרחבה בפרקים טו, טז, יח, מ, מא, מו, מט. **12.** זהר חלק ב קסג, א.

יתפתה מהזונה. והרי מובן, שגם הזונה עצמה רוצה שרצונו של המלך יתבצע, ושהבן יגלה את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה ממנה. אלא, מאחר שתפקידה לפתות את בן המלך – הרי שעליה לעשות עבודתה באמונה. כך גם הקליפה עצמה רוצה שהאדם יתגבר עליה ולא ירשה שהיא תמשול בו, וכל הנסיון הזה של פיתוי האדם – הוא רק לטובתו.

להבנת הדברים המובאים בפרק זה, על הפיכת הרע שבנפש הבהמית, לטוב ולקדושה – כדאי להוסיף דברי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש נשמתו־עדן, ב"מאמר ההסתלקות", שזהו הסבר הדבר שהמשכן הוקם מקרשים של עצי שטים. "שטים" – מלשון "שטות", שלא על־פי שכל. ישנה "שטות" של "לעומת זה", שכנגד הקדושה, והיינו – מה שאדם שקוע בתאוות שהן למטה מן ההגיון, כמו שהגמרא אומרת[13] "אין אדם עובר עבירה אלא־אם־כן נכנס בו רוח שטות". וישנה "שטות" של קדושה – ההתמסרות לעניני קדושה למעלה מכפי שהשכל מכתיב, כמו שהגמרא אומרת[14] "אהני' לי' שטותי' לסבא" (="שטותו" של הסבא הועילה לו). זוהי עבודת המשכן שעל כל יהודי לכונן בקרבו, כמו שכתוב[15] "ושכנתי בתוכם", וכמו שכ"ק רבינו התבטא במאמר יו"ד שבט, שעל־ידי המשכן שכל יהודי מקים בקרבו – הולך ומוקם המשכן והמקדש הכללי והשראת השכינה בכל העולם. כיצד נעשה הדבר? – על־ידי הפיכת ה"שטות" של הנפש הבהמית ל"שטות" של קדושה, להתמסר לעניני קדושה, למעלה מהבנת השכל.

בתורת החסידות מוסבר מאמר חכמינו ז"ל[16] "טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע" – כשהופכים את הנפש הבהמית והיצר־הרע ל"טוב" – הרי זה "טוב מאד", טוב זה הוא למעלה מהטוב של היצר־טוב.

יום שבת קודש י"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 28, פרק י והנה... עד עמ' טו, שאינו גמור.

פֶּרֶק י. אחרי שרבנו הזקן הסביר בפרק התשיעי, את המלחמה המתנהלת בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, על השליטה בגופו של יהודי – הוא בא להסביר בפרק העשירי: כשאדם לוחם בנפשו הבהמית ומשליט עליה את הנפש האלקית, והרע שבו נהפך לטוב – הוא נקרא "**צדיק**", ושני אופנים בכך, אחד למטה מהשני: – אופן אחד, שהרע כולו נהפך לטוב, ואז הוא "צדיק **גמור**", ונקרא "צדיק וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. אופן שני, ומדריגה יותר נמוכה, שהרע שבו עדיין לא נהפך כל כולו לטוב, ואז הוא "צדיק **שאינו גמור**", ונקרא "צדיק ורע לו" – צדיק שיש בו עדיין משהו מן הרע. התארים הכפולים – "צדיק גמור – צדיק וטוב לו", ו"צדיק שאינו גמור – צדיק ורע לו" – הנם תארים שווים באותן המדריגות של ה"צדיק": "גמור" ו"אינו גמור", מתארים עד היכן הגיע ה"**צדיק**" באהבת ה' (שבגלל כך הוא נקרא צדיק), אם האהבה היא במלואה או לא; ואילו התארים "טוב לו" ו"רע לו" – מתארים, עד כמה נהפכה **הנפש הבהמית** מ"רע" ל"טוב", אם היא נהפכה כל כולה, או ששמץ מן הרע עדיין נשאר בה. מובן מאליו שמדובר כאן אודות הרע שבנפש, ולא אודות הרע הבא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור או במעשה. וכך אומר רבנו הזקן:

וְהִנֵּה, כְּשֶׁהָאָדָם מַגְבִּיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְנִלְחָם כָּל־כָּךְ עִם – הנפש **הַבְּהֵמִית, עַד שֶׁמְּגָרֵשׁ וּמְכַעֵר הָרַע שֶׁבָּהּ מֵחֲלַל הַשְּׁמָאלִי**, – שבלב, מיקומו הראשי של ה"רע", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]: **"וּבַעֲרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ"**, – בכך מדגישה התורה, שעל כל יהודי לשרש כליל את הרע שבקרבו, כלומר: לא רק שיתגבר על הרע בהתגלותו, שהנפש הבהמית לא תחשוב, לא תדבר ולא תעשה מעשים של רע, אלא שאף "יעבד" את הרע הפנימי שבכוחות הנפש הבהמית, שלא יתאווה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע. **וְאֵין הָרַע נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ** – אלא, שהרע עדיין לא נהפך כולו לטוב, אילו היה הרע נהפך כולו לטוב, היה אז **כל כולו** של כוח־התאוה, נמשך, אך ורק, לאלקות ולקדושה, במקום התאוה לרע, **נִקְרָא "צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר" וְ"צַדִּיק וְרַע לוֹ"**. – והוא מסביר מיד: **דְּהַיְנוּ**, – המשמעות של "ורע לו": **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲדַיִן מְעַט מִזְעַר רַע בֶּחָלָל הַשְּׁמָאלִי, אֶלָּא** – מדוע אין מעט רע זה בא לידי ביטוי ברגש התאוה וכדומה? **שֶׁכָּפוּף** – אותו מעט רע, **וּבָטֵל לַטּוֹב מַהֲמַת מִעוּטוֹ, וְלָכֵן נִדְמֶה לוֹ** – לצדיק, **כִּי וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ כֻּלּוֹ לְגַמְרֵי, אֲבָל בָּאֱמֶת אֵלּוּ חָלַף וְהָלַךְ לוֹ לְגַמְרֵי - כָּל הָרַע שֶׁבּוֹ הָיָה נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ**[2]. **וּבֵאוּר הָעִנְיָן,** – רבנו הזקן בא לענות על שאלה: מאחר שהצדיק (שאינו גמור) אינו מרגיש כלל את הרע – הרי יתכן שאכן הרע שבו נהפך כולו לטוב ואין בו אף שמץ מן הרע,

ליקוטי אמרים

פרק י והנה כשהאדם מגביר נפשו האלהית ונלחם כל כך עם הבהמית עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי כמ"ש ובערת הרע מקרבך ואין הרע נהפך לטוב ממש נקרא צדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו דהיינו שיש בו עדיין מעט מזער רע בחלל השמאלי אלא שכפוף ובטל לטוב מחמת מיעוטו ולכן נדמה לו כי ויגרשהו וילך לו כולו לגמרי אבל באמת אלו חלף והלך לו לגמרי כל הרע שבו היה נהפך לטוב ממש. וביאור הענין כי הנה צדיק גמור

---

13. סוטה ג, א. **14.** כתובות יז, ב. **15.** שמות כה, ח. **16.** בראשית רבה ט, ט. קהלת רבה ג, טו. **1.** דברים כא, כא. **2.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...כי יש ב' ענינים: כח דנה"ב דק"נ, ולבושיו הצואים: וכשמסיר הלבושים יכול להפך הכח לטוב ע"י שמלבישו בטוב".

ומנין לנו שיש בו רע? על כך מסביר רבנו הזקן שהדבר יובן ממדריגת "צדיק גמור": העובדה שהרע שבו נהפך כל כולו לטוב, באה כתוצאה מ"אהבה בתענוגים" (כפי שהוסבר בפרק התשיעי), הרי – באם חסר בסיבה (בגורם) ב"אהבה בתענוגים", מן ההכרח שחסר גם במסובב (בתוצאה) – בהפיכת הרע לטוב. ה"אהבה בתענוגים" היא "אבן הבוחן" באיזו דרגה, בביטולו של הרע, נמצא האדם, **כִּי הִנֵּה צַדִּיק גָּמוּר שֶׁנַּהְפַּךְ הָרַע שֶׁלּוֹ לְטוֹב, וְלָכֵן נִקְרָא "צַדִּיק וְטוֹב לוֹ"**, – יש בו רק טוב, **הוּא עַל־יְדֵי הֲסָרַת "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" לְגַמְרֵי מֵהָרַע, דְּהַיְנוּ לִמְאֹס מְאֹד בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה** – תענוגי העולם־הזה מעוררים בו רגש של תיעוב וגועל נפש, **לְהִתְעַנֵּג בָּם בְּתַעֲנוּגוֹת כְּנֵי אָדָם** – כדי, **לְמַלֹּאת תַּאֲוַת הַגּוּף בִּלְבַד, וְלֹא לַעֲבוֹדַת ה'**, – שכן, הרי יתכן סוג של תענוגי העולם־הזה השייך לצד הקדושה, למשל: במצות עונג שבת (כפי שנזכר בפרק השביעי) וכדומה. ואילו הנאות ותענוגים סתמיים של העולם־הזה, שלא לשם שמים – מאוסים לגמרי בעיני הצדיק. וכל כך למה? – **מִפְּנֵי הֱיוֹתָם נִמְשָׁכִים וְנִשְׁפָּעִים מֵהַקְּלִיפָּה וְסִטְרָא־אָחֳרָא.** – מקורם של תענוגי העולם־הזה הוא ב"קליפה" וב"סטרא אחרא", **וְכָל מַה שֶּׁהוּא מֵהַסִּטְרָא־אָחֳרָא** - **הַצַּדִּיק גָּמוּר הוּא שׂוֹנְאוֹ בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה, מֵחֲמַת גֹּדֶל אַהֲבָתוֹ לַה' וּקְדֻשָּׁתוֹ**[3] **בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים** – אהבה הנקראת "אהבה רבה בתענוגים", **וְחִבָּה יְתֵרָה הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** – אהבה זו יש בה יותר חיבה מאשר בשאר סוגי האהבות, כפי שנזכר בפרק התשיעי. ומכיון שהצדיק עומד באהבה גדולה ובלתי רגילה כזו לאלקות ולקדושה – לכן הוא שונא כל כך את הקליפה וסטרא אחרא: **כִּי** – קדושה, ולהבדיל סטרא־אחרא, **הֵם זֶה לְעֻמַּת זֶה,** – אהבתו להקב"ה ולעניני קדושה, מעוררת בו, ממילא, שנאה לסטרא־אחרא באותה מדה של גודל אהבתו לאלקות. **כִּדְכְתִיב**[4]**: "תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים, לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי, חָקְרֵנִי וְדַע לְבָבִי וְגוֹ'"**, – דוד המלך אומר זאת כלפי מנגדי הקדושה, שהוא שונא אותם שנאה גדולה. כראיה לאותה שנאה, הוא אומר: "חקרני ודע **לבבי**" – כלומר: מגודל אהבתי אליך, הקב"ה, שבלבי תכיר, ממילא, מה גדולה שנאתי למנגדי הקדושה. **וּכְפִי עֶרְךְ גֹּדֶל הָאַהֲבָה לַה', כָּךְ עֶרְךְ גֹּדֶל הַשִּׂנְאָה לְסִטְרָא־אָחֳרָא** – "סטרא אחרא", הקליפות הרוחניות שהן, כאמור, המקור וה"חיות" של כל התענוגים הגופניים, **וְהַמִּאוּס בָּרַע בְּתַכְלִית,** – ולפי ערך האהבה לה' כך גם גודל מיאוסו את הרע של התאוות והתענוגים הגשמיים. על דבר רוחני ("סטרא אחרא") שהוא רחוק מהאדם, מתאים הביטוי "שנאה", ואילו על תאוות גשמיות ("רע") הקרובות אל האדם ונמצאות לנגד עיניו, מתאים הביטוי "מיאוס", כאדם שנגעל מדבר שהוא שונא, העומד לנגד עיניו. **כִּי הַמִּאוּס הוּא הֵפֶךְ הָאַהֲבָה מַמָּשׁ כְּמוֹ הַשִּׂנְאָה.** – אלא, שהביטוי "שנאה" מתאים, כאמור, ביחס ל"קליפה" ו"סטרא אחרא", ואילו ביחס לתאוות גופניות – מתאים הביטוי "מיאוס". על כל פנים, הרי מוסבר, שתכלית השנאה שיש לצדיק־גמור ל"רע", היא מחמת שאהבתו לה' היא בדרגה העליונה ביותר, ומשום כך הוא נקרא "צדיק גמור", שמדריגת ה"צדיק" שבו – ה"אהבה בתענוגים" – היא במדה המלאה והעליונה ביותר. הוא גם נקרא "צדיק וטוב לו" – שהוא גדוש רק בטוב: כל הרע שבו נהפך לטוב. מכאן נבין את התשובה ביחס ל"צדיק שאינו גמור" – כיון שחסר בו באהבה בתענוגים, הרי שיש בו עדיין משהו מן הרע, למרות שאין הוא מרגיש ברע זה כלל. ועל כך אומר ה"תניא" בהמשך: **וְצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר, הוּא שֶׁאֵינוֹ שׂוֹנֵא הַסִּטְרָא־אָחֳרָא בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה,** – שאינו שונא את ה"סטרא אחרא", הקליפות הרוחניות, תכלית שנאה, **וְלָכֵן אֵינוֹ מוֹאֵס גַּם־כֵּן בָּרַע** – בתאוות ובתענוגים הגופניים, **בְּתַכְלִית.** – במדה הגדולה ביותר, **וְכָל שֶׁאֵין הַשִּׂנְאָה וְהַמִّאוּס בְּתַכְלִית, עַל־כָּרְחֵךְ נִשְׁאָר אֵיזֶה שֶׁמֶץ אַהֲבָה וְתַעֲנוּג לְשֶׁם,** – לרע, **וְלֹא הוֹסְרוּ "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל,** – "בגדים צואים" – היצר־הרע, תאוות העולם־הזה, עדיין לא הוסרו מכוח הנפש הבהמית שמקליפת "נוגה", הנקרא גם הוא "רע". **וְלָכֵן לֹא נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ, מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה**

ליקוטי אמרים

שנהפך הרע שלו לטוב ולכן נקרא צדיק וטוב לו הוא ע"י הסרת הבגדים הצואים לגמרי מהרע דהיינו למאוס מאד בתענוגי עוה"ז להתענג בם בתענוגות בני אדם למלאת תאות הגוף בלבד ולא לעבודת ה' מפני היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה וס"א וכל מה שהוא מהס"א הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה בתענוגים וחיבה יתרה הנ"ל כי הם זה לעומת זה כדכתיב תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי חקרני ודע לבבי וגו' וכפי ערך גודל האהבה לה' כך ערך גודל השנאה לס"א והמיאוס ברע בתכלית כי המיאוס הוא הפך האהבה ממש כמו השנאה. וצדיק שאינו גמור הוא שאינו שונא הס"א בתכלית השנאה ולכן אינו מואס ג"כ ברע בתכלית וכל שאין השנאה והמיאוס בתכלית ע"כ נשאר איזה שמץ אהבה ותענוג לשם ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל ולכן לא נהפך לטוב ממש מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין

---

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפילו את"ל דברור דוקדושתו קאי על הצדיק - צע"ג אם אפ"ל שנתקדש ע"י... אהבה! ומש"כ באה"ר זהו פי' ובי' על גודל אהבתו - שלפ"ז". **4.** תהלים קלט, כב.

אֲחִיזָה עֲדַיִן בַּ"בְּגָדִים הַצּוֹאִים", – שכוח התאוה היה לבוש בהם. **אֶלָּא** – מדוע, אם כך, אין הוא מרגיש ברע כלל? ומדוע אין מעט רע זה בא לידי ביטוי בתאוות וכדומה? **שֶׁהוּא** – אותו מעט רע, **בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ וּכְלָא חָשִׁיב**, – לגבי הטוב אין רע זה נחשב כלל. **וְלָכֵן נִקְרָא צַדִּיק וְרַע - כָּפוּף וּבָטֵל - לוֹ**. – "ורע – לו", הרע "נתון" לו, לצדיק, ולשליטתו, מפני שהטוב שבו הוא הרוב. **וְעַל כֵּן** – מעט הרע שבו, רומז **שגַּם אַהֲבָתוֹ לַה' אֵינָהּ בְּתַכְלִית**, – שכן, אם האהבה היתה במדתה העליונה ביותר, היתה משפיעה על הרע להיהפך לגמרי לטוב. **וְלָכֵן נִקְרָא צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר**. – וכאמור, מציינים התארים "גמור" ו"אינו גמור" את מדריגת אהבתו, כלומר, ביחס ל"ועשה טוב"; והתארים "וטוב לו" ו"רע לו" – ביחס ל"סור מרע" – עד כמה נהפך הרע לטוב.

ליקוטי אמרים

בבגדים הצואים אלא שהוא בטל במיעוטו וכלא חשיב ולכן נקרא צדיק ורע כפוף ובטל לו. ועל כן גם אהבתו לה' אינו בתכלית ולכן נקרא צדיק שאינו גמור.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' א

הדבר אם תאמר שלְמַפְרֵעַ **הוּא גּוֹבֶה**, ולאחר שגבה הנכרי חמצו, התגלה הדבר כי משעת ההלואה היה החמץ קנוי לו, **אַמְטוּ לְהָכִי** – משום כך **מוּתָּר בַּהֲנָאָה**, מפני שחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח, מותר בהנאה. **אֶלָּא אִי אָמְרַת** – אם תאמר **שמִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה**, ורק משעת הגביה קנה הנכרי את החמץ, **אַמַּאי** – מדוע **מוּתָּר בַּהֲנָאָה**, הרי **בִּרְשׁוּתָא דְּיִשְׂרָאֵל חֲוָה קָאֵי** – החמץ עמד ברשות הישראל בפסח, וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה.

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּשֶׁהִרְהִינוּ** – כשמשכנו **אֶצְלוֹ**, והניח חמצו בבית הנכרי, והואיל ובעל חוב קונה משכון, הרי זה חמצו של הנכרי, ומותר בהנאה.

הגמרא דנה האם אפשר לתלות את מחלוקת אביי ורבא במחלוקת תנאים. שואלת הגמרא: **לֵימָא כְּתַנָּאֵי** – שמא נאמר שמחלוקת אביי ורבא לגבי גביית בעל חוב תלויה במחלוקת תנאים זו ששנינו בברייתא, **יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה לְנָכְרִי** מעות **עַל חֲמֵצוֹ** קודם הפסח, והתנה עמו שאם לא יפרע לו חובו עד יום פלוני יגבה את החמץ בחובו, **לְאַחַר הַפֶּסַח אֵינוֹ עוֹבֵר** על איסור אם נהנה ממנו. **מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר אָמְרוּ, עוֹבֵר. מַאי** – מה היא כוונת הברייתא, **לָאו** – האם אין מדובר שלא הניח הנכרי חמצו בבית הישראל, **וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי** – ובזה נחלקו, **דְּמַר** – שרבי מאיר **סָבַר, לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה**, והתגלה הדבר שמשעת ההלואה היה החמץ של הישראל, ולכן עובר על איסור אם נהנה ממנו, **וּמַר** – ותנא קמא **סָבַר, מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה**, ועד שעת הגביה היה החמץ של הנכרי, ולכן אינו עובר על איסור אם נהנה ממנו.

מתרצת הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לומר שנחלקו האם למפרע הוא גובה או מכאן ולהבא הוא גובה, אם כן **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ובאר את סוף הברייתא, **אֲבָל נָכְרִי שֶׁהִלְוָה לְיִשְׂרָאֵל** מעות **עַל חֲמֵצוֹ** קודם הפסח, **לְאַחַר הַפֶּסַח** דִּבְרֵי הַכֹּל **עוֹבֵר** על איסור אם נהנה ממנו. **וְהָא אִיפְּכָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – והרי היה לברייתא להפוך את המחלוקת ששנינו בתחילת הברייתא, ולומר שלְמַאן דְּאָמַר **הָתָם** – לתנא קמא הסובר שם, **שאֵינוֹ עוֹבֵר**, משום שמכאן ולהבא הוא גובה, ועד שעת הגביה היה החמץ של הנכרי, **הָכָא עוֹבֵר**, משום שמכאן ולהבא הוא גובה, והרי היה חמץ ברשות הישראל עד שעת הגביה, **וּלְמַאן דְּאָמַר הָתָם** – ולרבי מאיר הסובר שם **שעוֹבֵר**, משום שלמפרע הוא גובה, ומשעת ההלואה היה החמץ של הישראל, **הָכָא אֵינוֹ עוֹבֵר**, משום שלמפרע הוא גובה, והרי חמץ של הנכרי כבר משעת ההלואה. ומדוע נקטה הברייתא שלפי כולם עובר על איסור אם נהנה ממנו.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' א

מפרשת הגמרא: **מַאי** – מה היא '**קַרְמִית**', **אָמַר אַבָּיֵי**, זהו מין תבואה ששמו **שִׁיצָנִיתָא**. ממשיכה הגמרא לפרש: **מַאי 'שִׁיצָנִיתָא'** – באיזו שיצניתא מדובר. **אָמַר רַב פַּפָּא**, זו היא **שִׁיצָנִיתָא דְּמִשְׁתַּכְּחָא בֵּינֵי כַּלְנִיָּתָא** – שיצניתא הנמצאת בין הפרגים, והוא מין זרע שחור ועגול כדוחן, הנקרא 'קצח'.

הגמרא דנה עתה בדין עיסה שלא נילושה במים, אלא במשקים אחרים, האם חייבים על חימוצה: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, עִיסָּה שֶׁנִּילּוֹשָׁה בְּיַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ**, כלומר עיסה שנילושה באחד ממינים אלו, ולא נתן בה מים, **אֵין חַיָּיבִין עַל חִימּוּצָהּ כָּרֵת**. ועגול כדוחן, הנקרא 'קצח'.

הגמרא מבררת את טעמו של ריש לקיש: **יָתִיב** [–ישבו] **רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, קַמֵּיהּ** [–לפניו] **דְּרַב אִידִי בַּר אָבִין, וְיָתִיב רַב אִידִי בַּר אָבִין וְקָא מְנַמְנֵם** [–רב אידי בר אבין היה יושב ומנמנם], **אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פָּפָּא, מַאי טַעְמָא** [–מה טעמו] **דְּרֵישׁ לָקִישׁ**, הסובר שאין חייבים כרת על עיסה שנילושה ביין, שמן או דבש. **אָמַר לֵיהּ** רב פפא, משום **דְּאָמַר קְרָא** (דברים טז ג) **'לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ [וגו']** שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת', הרי שהוקשה המצה לחמץ, ללמד שרק **דְּבָרִים** – מיני תבואה שֶׁאם לא **יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ כַּמַּצָּה, חַיָּיבִין עַל חִימּוּצוֹ כָּרֵת, וְהָא** – והרי עיסה זו שנילושה ביין ושמן או דבש, **הוֹאִיל וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ כשלא החמיצה, משום דְּמִצה זו שנילושה במי פירות הָוְיָא לֵיהּ** – נחשבת היא **מַצָּה עֲשִׂירָה**, ואילו המצה מכונה בתורה 'לֶחֶם עֹנִי' (שם), לפיכך אף אם החמיצה, **אֵין חַיָּיבִין עַל חִימּוּצָהּ כָּרֵת**.

מקשה הגמרא על דברי רב פפא: **אִיתִיבֵיהּ** [–הקשה] **רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פָּפָּא**, הלא שנינו בברייתא, **הַמְּחָהוּ וּגְמָעוֹ** – ריכך והמיס במים את הלחם ושתה אותו בפסח, **אִם חָמֵץ הוּא, עָנוּשׁ עליו כָּרֵת, וְאִם מַצָּה הוּא, אֵין אָדָם יוֹצֵא בה יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח**, לפי שאין יוצאים ידי חובת מצה אלא באכילה, ואין זו דרך אכילה. **וְאִם כן קשה, הָא הָכָא** – הרי כאן, במצה שנימוחה במים, **דְּאֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּמַצָּה** זו, כמבואר בברייתא, **וּמכל מקום אמרה** הברייתא **שחַיָּיבִין עַל חִימּוּצוֹ כָּרֵת**, ומוכח שאף דבר שאין יוצאים בו ידי חובה של מצה, אם החמיץ חייבים על חימוצו כרת, ואם כן לא יתכן שזהו טעמו של ריש לקיש בכך שאין חייבים כרת על אכילת עיסה שנילושה ביין שמן או דבש.

אומרת הגמרא: **אִיתְּעַר בְּהוּ** [–התעורר לדבריהם] **רַב אִידִי בַּר אָבִין** מנמנמומו, **וְאָמַר** לְהוּ, **דַּרְדַּקֵּי** – בחורים שלא הגיעו לסברא אתם, אין זה טעמו של ריש לקיש, אלא **הַיְינוּ טַעְמָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, מִשּׁוּם דְּיַיִן שמן ודבש הָוֵי לְהוּ מֵי פֵּירוֹת,**

יום ראשון

יום ראשון — ה טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו׳.

ווען משיח וועט קומען, וועט מען זעהן די מעלה פון הודאה און תמימות, וואָס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג–ט ב״ה און אין זיין תורה ומצות. תלמוד – פאַרשטאַנד – איז דער גרעסטער פאַרשטאַנד האָט א גרעניץ. אָבער הודאה – גלויבען – איז א געפיהל אָהן א גרעניץ. מלך המשיח וועט געבען צו פאַרשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות – האַרציגער ערענסטער עבודה.

כַּאֲשֶׁר מָשִׁיחַ יָבוֹא, יִרְאוּ אֶת הַמַּעֲלָה שֶׁל הוֹדָאָה וּתְמִימוּת, שֶׁהַכֹּל מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה טְהוֹרָה בַּה׳ בָּרוּךְ־הוּא וּבַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ. תַּלְמוּד - הֲבָנָה - הֲרֵי הַהֲבָנָה הָעֲמֻקָּה בְּיוֹתֵר הִנָּהּ מֻגְבֶּלֶת; אַךְ הוֹדָאָה - אֱמוּנָה הִיא רֶגֶשׁ בִּלְתִּי מֻגְבָּל. מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יַסְבִּיר וִיבָאֵר אֶת הַ״מַּעֲשֶׂה גָּדוֹל״ שֶׁל הַתְּמִימוּת - עֲבוֹדָה לְבָבִית וּרְצִינִית.

יום שני

יום שני — ו טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שני עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: וכן בכל . . . שנברא.

כְּתִיב ״דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ, וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם״, כִּי כָּל עִנְיַן יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה, אֲפִלּוּ בְּעִנְיָנִים הַיּוֹתֵר עֲמֻקִּים, צָרִיךְ לָבוֹא בַּעֲבוֹדָה, הַיְנוּ פְּעֻלַּת דָּבָר בְּבֵרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת וְהִתְקַשְּׁרוּת פְּנִימִית הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן הַחֲסִידוּת עֲבוֹדָה.

יום שלישי

יום שלישי — ז טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ״ה.

הַשִּׁעוּר לְהִפָּטֵר מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר הוּא, שֶׁחֵלֶק שִׁשִּׁי מֵהַמַּעַת־לְעַת [=הַיְמָמָה] יֹאמַר אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, תְּהִלִּים כו׳. לִזְכּוֹת לְזִכּוּךְ הַנֶּפֶשׁ לְהִפָּטֵר מִכַּף הַקֶּלַע הוּא, עַל יְדֵי חֲזָרָה כָּל הַיּוֹם, כַּמָּה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ, מִשְׁנָיוֹת תַּנְיָא תְּהִלִּים בְּעַל־פֶּה.

יום רביעי

יום רביעי — ח טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22 ובדחי רבנן.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ צִוָּה אֶת כָּל הַמְלַמְּדִים שֶׁלָּמְדוּ עִם נְכָדָיו הַקְּטַנִּים, אֲשֶׁר מִלְּבַד לִמּוּדִים הָרְגִילִים, יִלְמְדוּ עִמָּהֶם פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת (פֵּרוּשׁ הַפְּשׁוּט) שֶׁל סֵדֶר הַתְּפִלָּה. וּפַעַם בְּחֹדֶשׁ הָיוּ בָּאִים אֶל הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ לְהִבָּחֵן בָּזֶה.

יום חמישי

יום חמישי — ט טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: אך מי . . . יב לנצח.

נוֹהֲגִין בְּנָסָח ״עָלֵינוּ״ לוֹמַר: ״שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וְלָרִיק״ – וְגַם בִּתְפִלַּת מוּסָף דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמְרִים כֵּן – וּמְדַיְּקִים שֶׁלֹּא לוֹמַר ״וּמִתְפַּלְּלִים כוּ׳״. הָרְקִיקָה הִיא אַחַר הָאֲמִירָה. טַעַם הָרְקִיקָה, כִּי מִדִּבּוּר מִתְהַוֶּה רֹק, וְאֵין רוֹצִים לֵהָנוֹת מֵרֹק זֶה.

יום שישי

יום ששי — י טבת — ה׳תש״ג

תַּעֲנִית, סְלִיחוֹת, אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ.

שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: אך החיות . . . בשר ודם.

מענה הצ״צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו׳, און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאג אזוי, איך האַלט אזוי, – כי כל ״איך״ ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

מַעֲנֶה הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ עַל יְחִידוּת: כְּתִיב ״יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו גוֹ׳״. אָוֶן הוּא מִלְּשׁוֹן אוֹן בְּחוֹלָם, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ כֹּחַ וָעֹז. וּכְשֵׁם דְּ״יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ״ זֶהוּ דָּבָר הַמֻּכְרָח, אֲשֶׁר בְּלֹא תְּשׁוּבָה אִי אֶפְשָׁר לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן צָרִיךְ הָאִישׁ אָוֶן, כְּלוֹמַר אִישׁ הֶחָזָק בְּדַעַת עַצְמוֹ, לַעֲזֹב מַחְשְׁבוֹתָיו; וְלֹא יֹאמַר ״אֲנִי אוֹמֵר כָּךְ״, ״אֲנִי סוֹבֵר כָּךְ״, כִּי כָּל ״אֲנִי״ וּמְצִיאוּת הוּא מְקוֹר הָרַע וְגוֹרֵם פֵּרוּד לְבָבוֹת.

שבת קודש

שבת — יא טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: פרק ח. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אָהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואָס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאָס. ווען מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין כפירה–אויר, איז דאָס א קראַנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראַנק צו ווערען מיט אָנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ׳שטעהט אין סטאָר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ׳פאָהרט אין סאָבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האָבען עפעס אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אַז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

חַיֵּי הָאָדָם תְּלוּיִים בַּאֲוִיר שֶׁסְּבִיבוֹ. בְּלִי אֲוִיר אִי אֶפְשָׁר לִחְיוֹת, וּלְפִי הָאֲוִיר בּוֹ נִמְצָאִים - כָּךְ הֵם הַחַיִּים. כַּאֲשֶׁר חַיִּים בַּאֲוִיר שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, הַחַיִּים בְּרִיאִים; כַּאֲשֶׁר חַיִּים בַּאֲוִיר שֶׁל כְּפִירָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיִּים חוֹלָנִיִּים עִם סַכָּנָה תְּמִידִית לַחֲלוֹת בְּמַחֲלוֹת מַדְבְּקוֹת. הַתְּרוּפָה הַכְּלָלִית הָרִאשׁוֹנִית הִיא לְטַהֵר אֶת הָאֲוִיר. פְּעֻלַּת טִהוּר הָאֲוִיר מֻטֶּלֶת עַל יוֹדְעֵי סֵפֶר וְיוֹדְעֵי תּוֹרָה. טָהֳרַת הָאֲוִיר הִיא עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה. כְּשֶׁנִּמְצָאִים בַּחֲנוּת, אוֹ כַּאֲשֶׁר הוֹלְכִים בָּרְחוֹב, אוֹ כַּאֲשֶׁר נוֹסְעִים בָּרַכֶּבֶת־הַתַּחְתִּית וְאוֹמְרִים אוֹתִיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה, מְטַהֲרִים בְּכָךְ אֶת הָאֲוִיר. כָּל אֶחָד מִיּוֹדְעֵי סֵפֶר וְיוֹדְעֵי תּוֹרָה חַיָּב שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מַשֶּׁהוּ שֶׁלָּמַד בְּעַל פֶּה: חֻמָּשׁ, תְּהִלִּים, מִשְׁנָיוֹת, תַּנְיָא, כָּךְ שֶׁבְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם, יוּכַל לַחֲשֹׁב וְלוֹמַר אֶת הָאוֹתִיּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה.

המשך ביאור למס' פסחים ליום רביעי עמ' ב

פפא בכללם, בביאור דבריה, ומתוך כך תתבאר דעתו של רב פפא בשיטת אבא שאול: דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר במועל בהקדש (ויקרא ה טו) 'נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה' וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה' אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן' וגו', שהמועל בהקדש חייב קרבן 'אשם מעילות', וממה שנאמר 'וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה', יש ללמוד פְּרָט לְמועל במֵזִיד שאינו מביא קרבן.

מקשה הברייתא: לשם מה הוצרכה התורה ללמד זאת, וַהֲלֹא דִּין הוּא - והלא אפשר ללמוד מקל וחומר שהמועל במזיד פטור מקרבן, וּמַה העובר על שְׁאָר מִצְוֹת [-מצוות לא תעשה], כגון איסור אכילת חֵלֶב ואיסור אכילת דם, שמצוות חמורות הן בכך שֶׁחַיָּיב בָּהֶן כָּרֵת, פּוֹטֵר בָּהֶן אֶת הַמֵּזִיד מן הקרבן, שאף שאם שגג בהן חייב להביא קרבן, אם הזיד בהן אינו מביא קרבן, מְעִילָה שהיא קלה מאותן מצוות, שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת אלא רק מיתה בידי שמים, אֵינוֹ דִּין שֶׁפָּטַר בה אֶת הַמֵּזִיד מקרבן, שאף שאם שגג בה חייב להביא קרבן, אם הזיד אינו מביא. למה איפוא הוצרכה התורה לומר 'וחטאה בשגגה' למעט את המועל במזיד מקרבן, אחר שאפשר ללמוד כן מקל וחומר.

דוחה הברייתא: לֹא תוכל ללמוד זאת מקל וחומר, משום שאִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת שאין בהן קרבן במזיד, שֶׁכֵּן - הרי זה משום שלֹא חַיָּיב בָּהֶן מִיתָה בידי שמים אלא רק כרת, האם תֹּאמַר כן גם בִּמְעִילָה שֶׁחַיָּיב בָּהּ מִיתָה בידי שמים, ויתכן שהיא חמורה מכרת, הלא אפשר שמפני חומרתה חִיַּיב בה גם את המזיד בקרבן כשוגג. ומשום כך תַּלְמוּד לוֹמַר - מלמדנו הכתוב 'בִּשְׁגָגָה', פְּרָט לְמועל במֵזִיד שאינו מביא קרבן.

הגמרא עומדת על המשמעויות הסותרות בברייתא, אם כרת חמורה יותר או מיתה בידי שמים חמורה יותר, ומבארת את דברי הברייתא: וְאָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין בתמיהה, הַאי תַּנָּא - תנא זה של הברייתא, מֵעִיקָּרָא אַלִּימָא לֵיהּ כָּרֵת - מתחילה היתה דעתו שכרת חמורה יותר ממיתה בידי שמים, ועל כן סבר ללמוד מעילה הקלה שהיא רק במיתה בידי שמים משאר איסורים שהם בכרת וחמורים יותר, וּלְבַסּוֹף אַלִּימָא לֵיהּ - חמורה לו מִיתָה בידי שמים, ועל כן אמר שאין ללמוד מעילה החמורה שיש בה מיתה בידי שמים, מאיסורים אחרים שאינם אלא בכרת, והיתכן שיסתור את דבריו מן הרישא לסיפא.

וְאָמַר לֵיהּ רב חייא בן אבין, הָכִי קָאָמַר - כך כוונת התנא, אמנם כרת חמורה ממיתה בידי שמים, אולם עדיין לֹא תוכל ללמוד מעילה משאר איסורים בקל וחומר, משום שמצד אחר מעילה חמורה מהם, שכן אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת שאין בהן קרבן במזיד, הרי זה משום שֶׁכֵּן לֹא חַיָּיב בָּהֶן הכתוב אפילו מִיתָה בידי שמים בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, האם תֹּאמַר כן גם בִּמְעִילָה שהיא חמורה יותר בכך שֶׁחַיָּיב בָּהּ הכתוב מִיתָה גם בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת [אם מעל בשוה פרוטה], וכיון שיש בה חומר משאר איסורים, אפשר שמפני חומרתה זו חייב בה גם את המזיד בקרבן כשוגג.

וְאָמַר לֵיהּ רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין, תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ על שֶׁהֲנַחְתָּ אֶת דַּעְתִּי בכך שתירצת לי את דברי הברייתא שלא היו מובנים לי.

וְאָמַר לֵיהּ רב חייא בר אבין לרב נחמן בר יצחק, מַאי נִיחוּתָא - וכי מה הונח לך בכך, שהלא עדיין דברי הברייתא קשים, דְּרַבָּה וְרַב שֵׁשֶׁת שָׁדוּ בֵּיהּ נַרְגָּא - קצצו בגרזן את דברי, כלומר השיבוני תשובה ניצחת, וכך אמרו, הלא נאמר בברייתא זו שהמועל במזיד עונשו מיתה בידי שמים, וּמַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ - מי הוא ששמעת אותו דְּאָמַר

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' א

תרומה, מאחר שמראשיתה לא היתה ראויה אלא 'לאורו', ועל כך נאמר 'תתן לו ולא לאורו', אֲבָל אַחֲמִיץ בְּתָלוּשׁ, שנמצא שהיתה לתבואה שעת הכושר להפריש ממנה תרומה לאחר שנתלשה קודם שהחמיצה, הָכִי נַמִּי דְּקָדְשָׁה - האם אכן באופן זה תחול התרומה.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן בר יצחק, אִין - אכן כן, 'בְּגְזֵרַת עֵירִין פְּתְגָמָא וּבְמֵאֲמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵילְתָּא' - דברים אלו נאמרו ונגזרו על ידי המלאכים הקדושים, כלומר הסכימו לכך תלמידי חכמים [שהם כמלאכי השרת], וְכֵן מוֹרִין מורי ההוראה בְּבֵי מִדְרְשָׁא [-בבית המדרש] כְּוָותִי - כמוני, שמה ששנינו בברייתא שאין להפריש תרומה מחמץ בפסח, הרי זה רק באופן שהחמיץ במחובר, שמעולם לא היה ראוי להפרשת תרומה.

רב הונא בריה דרב יהושע מביא מקור אחר לדין זה שתרומה שהופרשה מחמץ בפסח אינה קדושה: (כִּי אֲתָא - כשבא) רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ

שחיטה משותפת

יום ראשון ה' טבת ה'תשפ"א

הלכות מעשה הקרבנות פרק יח, הלכה טז: שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין וְשָׁחֲטוּ בַּחוּץ - פְּטוּרִין.

לכאורה, אריכות הלשון "שנים שאחזו בסכין ושחטו" מיותרת, והיה אפשר לכתוב רק "שנים ששחטו"?

ויש שביארו:

הלשון "שנים שאחזו בסכין ושחטו" מלמדת כי הפטור נאמר דווקא באופן שפעולת השחיטה כולה נעשתה על ידי שניהם בבת אחת, אך אם אחד עשה את תחילתה והשני את סופה - שניהם חייבים. ואע"פ שהשחיטה השלימה נעשתה בצירוף שניהם, מאחר וכל אחד עשה לבדו חלק שלם שבלעדיו אין השחיטה כשרה, הרי שניהם חייבים (ראה באר משה א סי' נד, ו).

ויש שביארו באופן אחר:

כלל הוא בהלכות שבת כי שנים שעשו מלאכה ביחד, פטורים. ושם מבואר כי הדברים אמורים רק כאשר בכוחו של כל אחד לעשות את המעשה לבדו, ונמצא שכל אחד בפני עצמו לא הועיל בפעולתו שהרי המלאכה היתה נעשית גם בלעדיו, אך אם אין הפעולה יכולה להיעשות אלא על ידי שניהם (כגון שהוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים חפץ כבד שכל אחד לבדו אינו יכול להוציאו) — שניהם חייבים, כי במקרה זה כל אחד אחראי לתוצאה שהרי בלעדיו לא היתה מתבצעת.

וכן יש לומר בנידון דידן, כי הפטור של שנים ששחטו בחוץ הוא רק כאשר כל אחד יכול לעשות את השחיטה לבדו. וזה נלמד מדיוק הלשון "שנים שאחזו בסכין ושחטו": אם היה נאמר רק "שנים ששחטו" היה אפשר לפרש זאת באופן שהפעולה נעשתה על ידי צירוף כוח שניהם ביחד, היינו שכל אחד בפני עצמו לא היה מסוגל לעשותה. ולכן נאמר "שניים שאחזו בסכין ושחטו", להורות שמדובר במצב שכל אחד יכול לשחוט לבדו אלא שהשני מצטרף אליו ואוחז את הסכין עמו, ורק במקרה זה הם פטורים (באר משה שם, ט).

'מין במינו אינו חוצץ'

יום שני ו' טבת ה'תשפ"א

הלכות מעשה הקרבנות פרק יט, הלכה ה: הַמַּעֲלֶה אֶת הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בַּחוּץ - חַיָּב מִפְּנֵי הָאֵמוּרִין; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁן, אֵין בְּשַׂר הַזֶּבַח חוֹצֵץ, וּכְאִלּוּ הִקְטִיר הָאֵמוּרִין בִּפְנֵי עַצְמָן.

המקטיר אימורים (חלבים) של קרבן מחוץ לעזרה עובר ב'לא תעשה' (לעיל פי"ח ה"ב), וגם אם הקריב את האימורים יחד עם הבשר (שברוב הקרבנות אינו ראוי להקטרה), חייב משום העלאה בחוץ. ושואלת הגמרא (זבחים קי, א), מדוע חייב על הקטרה זו, הרי הבשר שאינו ראוי להקטרה חוצץ בין האימורים למערכה שעל המזבח, והקטרה כזו בפנים העזרה אינה הקטרה, ואין לחייב משום העלאה בחוץ על העלאה שאינה ראויה בפנים? ומתרץ רב: "מין במינו אינו חוצץ" וכיון שהאימורים והבשר הם ממין אחד, אינם חוצצים זה בפני זה. ופסק הרמב"ם כרב (כסף משנה).

והקשו אחרונים (חזון נחום זבחים פ"ג מ"ה ועוד):

נפסק ב'שלחן ערוך' (יור"ד סי' צח ס"א) חלב (האסור באכילה) שנתערב בבשר, יטעמנו עובד כוכבים, וביארו הש"ך והט"ז (שם סק"א) שתערובת חלב ובשר היא תערובת של מין באינו מינו, והרי זה בסתירה לדעת רב (ופסק הרמב"ם) שבשר וחלב הם מאותו מין?

וביאר ה'יד אברהם' (שם):

לדעת רב שחלב ובשר הם מאותו המין הולכים אחר שם הדבר ('בתר שמא') ושני המינים נקראים 'בשר', אך לענין ההלכה שתערובת מין באינו מינו יטעימנו עכו"ם (או לבטלו בשישים) הולכים אחר הטעם ('בתר טעמא') וטעם חלב שונה מטעם בשר.

והגר"י ענגל (ציונים לתורה כלל יא) הוסיף:

לענין חציצה, מסתבר שהקובע הוא השם וכששני המינים נושאים אותו שם, אין חציצה ביניהם. וכן כתב הר"ן שחלב נקרא 'בשר' שהרי האוכל חלב מן החי חייב גם משום בשר מן החי. ואף שהאחד נקרא 'חלב' והשני נקרא 'בשר' — השם הכללי שלהם הוא 'בשר' וחלוקים רק בשמותיהם הפרטיים. והרבה דוגמאות לכך: 'כוכב' הוא שם כללי לכל הכוכבים, והכוכב השישי משבעת כוכבי הלכת נקרא גם בשם הפרטי 'כוכב'. וכן: 'יום' הוא שם כללי לעשרים וארבע שעות היום והלילה, אך השם הפרטי של שעות האור הוא 'יום' ושל שעות החשיכה הוא 'לילה'.

סידור לחם הפנים על השולחן

יום שלישי ז' טבת ה'תשפ"א

הלכות תמידין ומוספין פרק ה, הלכה ט: אֹרֶךְ כָּל חַלָּה מֵהֶן עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרָחְבָּהּ חֲמִשָּׁה טְפָחִים... וְהַשֻּׁלְחָן - אָרְכּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח, וְרָחְבּוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים. נוֹתֵן אֹרֶךְ הַחַלָּה עַל רֹחַב הַשֻּׁלְחָן.

נחלקו תנאים בצורת סידור לחם הפנים על השולחן:

לדעת רבי יהודה רוחב החלה (חמשה טפחים) הונח על אורך השולחן, שהיה עשרה טפחים ומילא חצי מאורכו, כך ששתים עשרה החלות משתי המערכות (שש חלות בכל מערכה) מילאו את אורך השולחן. ולדעת רבי מאיר אורך השולחן היה שנים עשר טפחים, וכיון שכל חלה (משני הסדרים) רחבה חמשה טפחים, בין שני הסדרים היה רווח של שני טפחים, כדי שתהא הרוח נושבת בהן והחלות לא יתעפשו (מנחות צו, א ורש"י שם).

ומדוע פסק הרמב"ם כרבי מאיר (אף שלפי כללי הש"ס במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה)?

מבארים המפרשים (כסף משנה, לחם משנה):

נפסק להלכה (לעיל ה"ב, כדעת אבא שאול במשנה מנחות שם) שאת שני בזיכי הלבונה היו מניחים על השולחן, וזה מתאים רק לשיטת רבי מאיר שהיה על השולחן מקום פנוי בין שתי המערכות ושם הונחו הבזיכים, אך לדעת רבי יהודה הלחמים מילאו את כל עשרת הטפחים של אורך השולחן.

והצל"ח (פסחים קט, א בשם הרה"ג גבריאל רב דק"ק לברטוב) מבאר:

השולחן "אמתיים ארכו" (שמות כה, כג) ונחלקו רבי יהודה ורבי מאיר במידת האמה בה מדדו את כלי המשכן. לדעת רבי יהודה האמה היא של חמישה טפחים, ונמצא שאורך השולחן עשרה טפחים. ואילו רבי מאיר סובר שהאמה היא בת שישה טפחים, ואורך השולחן היה שנים עשר טפחים.

ואמרו בגמרא (פסחים שם): שולחן של בית המקדש "של פרקים היה", היינו חלקים שאפשר לפרקם, וההוכחה לכך היא שכאשר השולחן נטמא וצריך להטבילו במקוה ושיעור המקוה הוא "אמה על אמה ברום שלוש אמות" והרי לא ניתן להטביל בו את השולחן שרוחבו אמה כיון שחפץ ברוחב אמה אינו נכנס לחלל שרוחבו אמה במדויק ("אמתה באמתה היכי מטבליה?"); ובהכרח שאפשר לפרק את השולחן ולהטבילו חלקים.

והוכחה זו היא רק לשיטת רבי מאיר שאמה היא בת שישה טפחים ורוחב השולחן שישה טפחים ואי אפשר להטבילו במקוה באותו רוחב, אך לשיטת רבי יהודה שרוחב השולחן חמישה טפחים וודאי שאפשר להטבילו במקוה שרוחבו שישה טפחים (כי שיעור המקוה "אמה על אמה" נמדד לפי אמה של שישה טפחים) ואין הכרח שהשולחן עשוי מחלקים מתפרקים. וכיון שסוגיה זו מתאימה רק לשיטת רבי מאיר שהאמה היא בת שישה טפחים, נקט הרמב"ם כשיטתו.

'מצוה שבאה לידך' - אפשר לדחותה? יום רביעי ח' טבת ה'תשפ"א

הלכות תמידין ומוספין פרק ח, הלכה כ: לֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁנֵי כְבָשִׂים, אִם יַקְרִיבוּ אוֹתָן לְמוּסַף הַיּוֹם אֵין לָהֶן תְּמִידִין לְמָחָר - חֲרֵי הַדָּבָר שָׁקוּל: אִם הִקְרִיבוּם לְמוּסַף הַיּוֹם, הִקְרִיבוּ; וְאִם רָצוּ לְהַנִּיחָם לְמָחָר לִתְמִידִין, יַנִּיחוּ.

נשאל הרדב"ז: "ראובן היה חבוש בבית האסורים ולא היה יכול לצאת להתפלל בעשרה ולעשות המצוות, והתחנן לפני השר או ההגמון ולא אבה שמוע להניחו זולתי יום אחד בשנה, אי זה יום שיחפוץ. יורה המורה איזה יום מכל ימות השנה יבחר ראובן הנזכר ללכת לבית הכנסת".

בתשובתו (שו"ת ח"ד סי' יג) מביא הרדב"ז כי יש מי שנטה לומר שיבחר ביום של מצוה מיוחדת כמו יום הכיפורים, או יום הפורים כדי לשמוע את קריאת המגילה ב'פרסומי ניסא' בעשרה. אולם הרדב"ז סבור שיש לו לנצל את האישור עבור "המצוה הראשונה שתבא לידו שאי אפשר לעשותה והוא חבוש בבית האסורים", כי "אין מעבירין על המצוות... ואין משגיחין אם המצוה שפגעה בו תחלה היא קלה או חמורה, שאי אתה יודע מתן שכרן של מצוות".

ובשו"ת חכם צבי (סי' קו) הקשה על הרדב"ז מהלכה זו:

הגמרא (מנחות מט, א) הסתפקה אם יש לציבור בשבת רק שני כבשים נוספים מלבד התמידים של אותה שבת – האם להקריב אותם למוסף השבת שהוא 'מקודש' או לתמידים של מחר שהם 'תדיר'. ולפי דברי הרדב"ז, אפילו אם 'תדיר' עדיף על 'מקודש' אין לבטל את מוסף היום, כי "אין מעבירין על המצוות"! ואף להלכה פסק הרמב"ם ש"הדבר שקול" מפני שספק הגמרא לא הוכרע (ואין יודעים האם להעדיף את ה'מקודש' או את ה'תדיר'), אך לענייננו ניתן ללמוד מכאן להעדיף את קיום המצווה בחשיבות ולהמתין בעבורה.

ואחת ההשלכות מדיון זה, היא ביום־טוב שחל בסמיכות לשבת, ויש רק כוס יין אחת לקידוש:

כאשר היום־טוב חל במוצאי שבת – פשוט שיקדש בשבת, ולא ישמור את הכוס לקידוש של יום טוב כי במקרה זה הכל מודים ש"אין מעבירין על המצוות" (ראה שו"ע אדמו"ר הזקן סי' רעא ס"ד בקו"א); אולם ביום טוב שחל בערב שבת – פסקו ה'מגן אברהם' ואדמו"ר הזקן כי יש לדחות את הקידוש של יום־טוב ולשמור את הכוס לקידוש של שבת, "כיון שעיקר הקידוש בשבת הוא מן מהתורה", בעוד ש"הקידוש ביום־טוב הוא מדברי סופרים" (שו"ע אדה"ז שם).

בין ניסוך היין לניסוך המים יום חמישי ט' טבת ה'תשפ"א

הלכות תמידין ומוספין פרק י, הלכה ז: וְאִם הִקְדִּים נִסּוּךְ הַמַּיִם לַזֶּבַח, אֲפִלּוּ נִסְּכָן בַּלַּיְלָה - יָצָא.

מקורו של הרמב"ם הוא בירושלמי (סוכה פ"ד ה"ו) "הקדימן לזבח כשר, נסכן בלילה כשר" (משנה למלך). והקשה ה'צפנת פענח' (קו' השלמה עמ' 26), הרי נאמר בתורת כהנים (אמור, יב ט): "שאם קדמו נסכים לזבחים – פסולים"!

ומבאר: יש הבדל יסודי בין ניסוך היין לניסוך המים. ניסוך היין הוא חובה מצד הקרבת הקרבן, ואילו ניסוך המים הוא חובת היום. ובלשון הריטב"א (סוכה נ, א ד"ה ואי מייתי):

"דניסוך המים אינו חשוב בא עם הזבח שחובת היום הוא ולא חובת הזבח כלל". ולפיכך, ניסוך היין צריך להיות דווקא ביום, בזמן הקרבת הקרבן, אבל ניסוך המים כשר אף אם ניסכו בלילה, קודם הקרבת הקרבן, כי הוא 'חובת היום'.

וזו המשמעות הפנימית של ההבדל בין ניסוך היין לניסוך המים:

יין יש לו טעם ועריבות, אבל מים לבדם, אין בהם עריבות. ולכן על שתיית יין צריך לברך תמיד, כי בכל מקרה יש בשתיית יין טעם ועריבות, אבל על מים אין צריך לברך

אלא אם שותה לצמאו. וכמו בחיי הגוף, כך גם בחיי הנשמה: עבודת ה' עם הבנה והרגשה, טעם ודעת – נקראת 'יין' ואילו עבודה בקבלת עול – נקראת 'מים'.

ולכן דווקא ניסוך המים כשר (כדיעבד) בלילה, ואילו ניסוך היין צריך להיות דווקא ביום – כי עבודה מצד השגה ('יין') יכולה להיות רק כאשר שכלו נמצא במצב של יום ואור, כאשר הוא מבין ומרגיש, אבל העבודה בקבלת עול ('מים') יכולה להיות גם בלילה, כאשר אין האור מאיר אצלו, ובכל זאת אינו מתחשב בשום דבר אלא מקבל על עצמו עול מלכותו יתברך.

(לקוטי שיחות ב, עמ' 426)

עדיף לגרוע מאשר להוסיף — יום שישי י' טבת ה'תשפ"א

הלכות פסולי המוקדשין פרק ב, הלכה יא: נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין מַתָּנָה אַחַת בְּנִתָּנִין מַתָּנָה אַחַת, יִתֵּן הַכֹּל מַתָּנָה אַחַת.

במקרה שלפנינו יש לבחור בין שתי ברירות: אם יזה מהדם המעורב ארבע מתנות – יקיים בכך את מצות ההזאה כתיקונה בדם הטעון מתן ארבע, אך יעבור על 'בל תוסיף' כלפי הדם הטעון רק מתנה אחת. ומאידך - אם יזה פעם אחת, יקיים את מצות ההזאה בדם הטעון מתנה אחת, אך יעבור על 'לא תגרע' כלפי הדם הטעון ארבע.

ונחלקו בזה תנאים, והרמב"ם פוסק כדעת רבי יהושע שיזה רק אחת כי עדיף לעבור על 'בל תגרע' בהעדר עשייה (אי הזאה של מספר ההזאות הנדרש מהדם הטעון ארבע), מאשר לעבור על 'בל תוסיף' במעשה (הזיית ארבע מהדם הטעון רק הזיה אחת).

ומכאן נלמד כלל גדול בהלכה, כי בלית־ברירה עדיף לעבור על איסור בהעדר עשייה מאשר על איסור במעשה. ולדוגמא: מי שבירך על דבר מאכל וקודם שטעם נזכר שהיום תענית. אם יאכל - יעבור על איסור התענית, ואם לא יאכל - יעבור על איסור ברכה לבטלה. ולפי האמור פסק המהרש"ם (דעת תורה או"ח סי' תקסח ס"א) שעליו להימנע מלאכול ולעבור על איסור ברכה לבטלה באי עשייה (שהרי לאחר שבירך אינו עושה פעולה של איסור אלא עובר על איסור בהעדר עשייה כשאינו אוכל), ולא לעבור בעשייה על איסור אכילה בתענית.

ויש אומרים כי אפילו בשני איסורים שונים בחומרתם עדיף לעבור על האיסור החמור בהעדר עשיה ולא לעבור על האיסור הקל במעשה. ובכך מוסברת דעת הסוברים שהמוצא חמץ בביתו ביום טוב של פסח לא יוציאו החוצה משום איסור טלטול מוקצה (שהוא מדרבנן), ואפילו אם לא ביטל את החמץ קודם החג ונמצא שעובר על איסור תורה של 'בל יראה ובל ימצא', עדיף לעבור על 'בל יראה ובל ימצא' בהעדר עשייה, מלעבור על איסור טלטול מוקצה בעשייה (שדי חמד כללים מערכת א, נז).

אך יש אומרים שרק איסור כדוגמת 'לא תגרע' שעובר עליו באופן חד פעמי (כאשר מזה הזיה אחת במקום ארבע) עדיף על איסור במעשה, אך אם האיסור בהעדר העשייה נמשך כל רגע ורגע, עדיף לעשות פעם אחת מעשה של איסור ולהימנע מריבוי איסורים אף שהם בהעדר עשייה (ראה לקוטי שיחות יא עמ' 65 והערה 20).

האם הסמיכה מעכבת? — שבת קודש י"א טבת ה'תשפ"א

הלכות פסולי המוקדשין פרק ו, הלכה ד: נִתְעָרְבוּ קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים מִין בְּמִינוֹ - זֶה יִקְרַב לְשֵׁם בְּעָלָיו, וְזֶה יִקְרַב לְשֵׁם בְּעָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר קָרְבָּנוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרְבְּנוֹת נָשִׁים - שֶׁאֵין כָּהֵן סְמִיכָה. אֲבָל קָרְבְּנוֹת אֲנָשִׁים - הוֹאִיל וְכָל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ לִסְמוֹךְ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ.

בהלכה זו מבואר שחובת הסמיכה על הקרבן מעכבת את ההקרבה, ואם לא ניתן לסמוך אין מקריבים כלל.

והקשו התוספות (פסחים סב, א):

אמרו בגמרא (פסחים שם) שטמא וערל יכולים לשלוח קרבנותיהם לבית המקדש למרות שהם עצמם אסורים להיכנס לשם. ולכאורה, מאחר ואינם יכולים להיכנס הרי אינם יכולים לסמוך, ואם הסמיכה מעכבת את ההקרבה איך מקריבים ללא סמיכה?

ותירצו שמדובר בקרבנות שאינם טעונים סמיכה כגון עופות. אך בדעת הרמב"ם אין לפרש כך, שהרי הביא הלכה זו (הל' ביאת מקדש פ"ב הי"ב) בסתם: 'טמא שרץ והערל משלחין את קרבנותיהם', ולא חילק בין סוגי הקרבנות.

ומבאר ב'ערוך השלחן העתיד' (הל' מעשה הקרבנות סי' סח, ט):

כאשר מצד דין תורה אסור לסמוך, כגון בערל וטמא, מאחר והתורה לא ציותה על הסמיכה ממילא אינה מעכבת, אך כאן הרי קיימת חובה על הבעלים לסמוך אלא שאינם יכולים לקיימה (כי אינם יודעים מהו הקרבן שלהם) ולכן אי־קיום מצות הסמיכה מעכב את ההקרבה.

וה'אור שמח' מבאר:

קרבנותיהם של ערל וטמא מלכתחילה אינם ראויים לסמיכה, ולכן בעת הפרשת הקרבן חל עליו חיוב הקרבה ללא סמיכה, אך כאן מדובר בקרבן רגיל שבזמן ההפרשה חלה עליו חובת סמיכה אלא שאחר כך התערב ואין אפשרות לקיים זאת, ומאחר ובשעת ההפרשה התחייב בסמיכה, אין להקריב בלעדיה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ה'-י"א טבת ה'תשפ"א

יום ראשון ה' טבת ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) דין הנודר ושינה ממה שנדר.

1 **א. הַנּוֹדֵר גָּדוֹל וְהֵבִיא קָטָן - לֹא יָצָא[2]; קָטָן וְהֵבִיא**
2 **גָּדוֹל - יָצָא[3]. כֵּיצַד? אָמַר 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה אוֹ**
3 **שְׁלָמִים[4] כֶּבֶשׂ'[5] וְהֵבִיא אַיִל[6], אוֹ שֶׁנָּדַר עֵגֶל[7] וְהֵבִיא**
4 **שׁוֹר[8], גְּדִי[9] וְהֵבִיא שָׂעִיר[10] - יָצָא[11].**

2) משנה במנחות קז: לדברי הכל. משום שלא הביא כמו שנדר. 3) משום שיש בכלל מרובה מועט. [=יש בכלל מאתיים - מנה]. 4) ראה למעלה פרק י"ד הלכות א-ח, כי רק עולה ושלמים באים בנדר ונדבה, ולא חטאת ואשם. 5) שהוא בן שנה. 6) שהוא בן שנתיים. 7) שהוא בן שנה. 8) שהוא בן שתיים. 9) הוא שעיר עזים, שהוא בן שנה. 10) שהוא בן שתיים. 11) ולהיפך, שאם הביא קטן במקום גדול, לא יצא.

5 **ב. נָדַר עוֹלָה[12] מִן הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן הָאֵילִים[13] וְהֵבִיא**
6 **פַּלְגֶּס[14] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ אוֹ לֹא**
7 **יָצָא[15]. וְכֵן הַנּוֹדֵר עוֹלַת עוֹף[16] מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי**
8 **הַיּוֹנָה[17] וְהֵבִיא תְּחֹלַת הַצְּהוּב[18] שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה[19] - הֲרֵי**
9 **זֶה סָפֵק[20]. נָדַר שָׁחוֹר וְהֵבִיא לָבָן, לָבָן וְהֵבִיא שָׁחוֹר,**
10 **זָכָר וְהֵבִיא נְקֵבָה, נְקֵבָה וְהֵבִיא זָכָר[21] - לֹא יָצָא.**

12) הוא הדין אם נדר שלמים. 13) כלומר, בין אם נדר רק כבש או רק איל ובין אם נדר ואמר הרי עלי עולה מאיזה שארצה אם מן הכבשים אם מן האילים. 14) כי "כל מקום שנאמר בתורה כבש או כבשה או כבשים הרי אלו בני שנה, וכל מקום שנאמר איל או אילים הם הזכרים בני שנתיים ומאימתי נקרא איל משייכנס בשנה שנייה ל"א יום, אבל ביום למ"ד, אינו כשר לא לכבש ולא לאיל והוא הנקרא פלגס". 15) בחולין שם: "בעי ר' זירא האומר עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש והביא פלגס מהו, אליבא דר' יוחנן לא תיבעי לך דאמר בריה הוי וכו'. כי תיבעי לך אליבא דבר פדא דאמר מייתי ומתני (מביא נסכים בתנאי) מי אמרינן איל וכבש מתנה (שספק הוא אם הוא כבש או איל), בבריה לא מתנה (שוודאי אינו בריה בפני עצמו), או דלמא בבריה נמי מתנה, דאמר אי בריה הוה ליהוי כולה (כל הנסכים) נדבה, תיקו". כלומר, בעיית ר' זירא היא במה שאמר בר פדא כי הפלגס הוא ספק, אם כוונתו לספק כבש ספק איל, ולפי זה אם אמר "הרי עלי עולה מאיזה שארצה, אם מן הכבשים ואם מן האילים", יכול להביא פלגס, ממה נפשך, או אולי יש גם ספק שלישי אם הוא בריה בפני עצמו, או לא, ולפי זה אינו יכול להביא פלגס, שמא אינו לא כבש ולא איל, אלא בריה בפני עצמו, ומכיוון שנשאר הדבר בתיקו, פסק רבינו כי הרי זה ספק אם יצא ידי נדרו או לא. 16) ואילו שלמים אינם באים מן העוף. 17) כלומר, מאיזה שירצה: מן התורים או מן בני היונה. וראה למעלה פרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב כי המביא ממין התורים צריך להביא גדולים, ואילו קטנים פסולים, והמביא ממין היונים צריך להביא קטנים, ואילו גדולים פסולים. 18) שהוא פסול גם בתורים וגם בבני יונה, מספק שמא כבר גדלו (לעניין בני יונה) או לא גדלו עדיין (לעניין תורים). וראה עוד להלן שישנו ספק נוסף: אולי הם בריה בפני עצמה. ותחילת הציהוב הוא כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצוואר. 19) כלומר, הביא שניהם: גם תורים בתחילת ציהוב וגם בני יונה בתחילת ציהוב, וחוץ מהספק הרגיל שמא הם גדולים ושמא הם קטנים, שלפי זה היה יוצא ידי נדרו, ממה נפשך, אם תחילת ציהוב הוא סימן גדלות, הרי הוא יוצא ידי חובתו בבני היונים. וכגון שעבר הכהן והקריב, אבל לכתחילה אסור להקריבם שהרי ממה נפשך אחד מהם פסול. 20) חולין כב: בעיית ר' זירא ולא נפשטה. ולפיכך פסק שהרי זה ספק, כלומר, מספק יש בו שלושה ספקות, כנ"ל. 21) "נלמד בקל וחומר משחור והביא לבן".

11 **ג. הַנּוֹדֵר סְתָם - מֵבִיא מִן הַגְּדוֹלִים[22] שֶׁבַּמִּין**
12 **שֶׁנָּדַר. וְאִם אוֹתוֹ הַמָּקוֹם רְגִילִין לִקְרוֹת בִּסְתָם**
13 **לְאֶחָד מִן הַמִּינִין - מֵבִיא כְּאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם. כֵּיצַד?**
14 **נָדַר עוֹלָה מִן הַבָּקָר - יָבִיא שׁוֹר. אָמַר: הֲרֵי עָלַי**
15 **עוֹלָה, אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִקְרוֹת עוֹלָה סְתָם**
16 **אֲפִלּוּ לְעוֹלַת הָעוֹף - מֵבִיא פְּרִידָה אַחַת תּוֹר אוֹ**
17 **בֶּן יוֹנָה[23]; וְאִם דַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרִין עוֹלָה סְתָם אֶלָּא**
18 **לְעוֹלַת בָּקָר - יָבִיא שׁוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.[24]**

22) "האומר אחד מכבשיי הקדש וכו' והיו לו שניים, הגדול שבהן הקדש". [אבל צריך עיון: הרי אם יש שם שלושה - חוששין לבינוני]. 23) שם במשנה: "הרי עלי עולה יביא כבש, ר' אלעזר בן עזריה אומר או תור או בן יונה". ובגמרא (שם קז:) "ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה" ומפרש רש"י "באתריה דתנא קמא גריעא כבש מעוף ובאתריה דר' אלעזר גריע עוף מכבש", וכתב רבינו שם בפירוש המשנה כי "במקומו של תנא קמא לא היו קורין שם עולה מוחלט אלא עולת בהמה וכו' ובמקומו של ר' אלעזר בן עזריה קורין שם עולה מוחלט אפילו לעולת העוף ועל כן אמר תור או בן יונה". אבל צריך עיון, למה בנודר מן הבקר מביא מן הגדולים, ובאומר "הרי זה עלי עולה", מביא מן הקטנים שבו, אם הם נקראים עולה, ועיין לחם משנה. 24) אם קוראים עולה רק לכבש - יביא כבש.

19 **ד. מִי שֶׁנָּדַר שׁוֹר אוֹ אַיִל אוֹ כֶּבֶשׂ אוֹ עֵגֶל וְכַיּוֹצֵא**
20 **בָּהֶם - לֹא יָבִיא כָּחוּשׁ בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין, מִפְּנֵי**
21 **שֶׁדָּמָיו מוּעָטִין[25]; וְאֵינוֹ חַיָּב לְהָבִיא הַיָּפֶה הַשָּׁמֵן**
22 **בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין שָׁם לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ[26], אֶלָּא יָבִיא הַבֵּינוֹנִי.**
23 **וְאִם הֵבִיא הַכָּחוּשׁ - יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ[27].**

25) כלומר, כל זה הוא רק אם יש לו שמן ומביא כחוש בגלל ערכו המועט, אבל אם הסיבה להבאת הכחוש אינו משום כך, אלא בגלל שאין לו אחר, ואין לו להשיג יותר משובח, שאז מביא הכחוש לכתחילה. 26) במשנה מנחות קז: "הרי עלי שור יביא הוא ונסכיו במנה, עגל יביא הוא ונסכיו בחמש, איל יביא הוא ונסכיו בשתיים, כבש יביא הוא ונסכיו בסלע."ומשמע לרבינו שדמים אלו הם דמי הבינוני שבכל מין" 27) דבר זה יצא לו לרבינו מהפסוק במלאכי האומר "וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח משחת לה'", הרי שגם המביא משחת לה' הוא נקרא "נודר וזובח" למדנו מכאן שיצא ידי נדרו גם בכחוש.

ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי שׁוֹר שֶׁוֶה מָנֶה - יָבִיא שׁוֹר שֶׁשֶּׁוֶה מָנֶה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם חוּץ מִנְּסָכָיו. הֵבִיא שְׁנַיִם בְּמָנֶה - לֹא יָצָא.

ו. הָאוֹמֵר: שׁוֹר זֶה עוֹלָה, וְנָפַל בּוֹ מוּם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו שְׁנַיִם[28]; וַאֲפִלּוּ הֵבִיא בְּדָמָיו אַיִל אֶחָד - יָצָא[29]. אָמַר: שְׁנֵי שְׁוָרִים אֵלּוּ עוֹלָה, וְנָפַל בָּהֶם מוּם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדִמֵּיהֶם אֶחָד. אַיִל זֶה עוֹלָה, וְנָפַל בּוֹ מוּם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו כֶּבֶשׂ. וְכֵן אִם נָדַר כֶּבֶשׂ וְנִפְסַל[30] - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו אַיִל.

28) שם קח. במשנה: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים", ואף כי באומר הרי עלי שור שווה מנה והביא שניים במנה לא יצא, היינו משום שאמר "הרי עלי" שחייב באחריותו עד שיביאנו, מה שאין כן באומר "שור זה עולה" שאינו חייב באחריותו. 29) בגמרא שם: "איבעיא להו ממינא למינא מאי? (כגון שור שנסתאב אם אפשר לו להביא איל), תא שמע שור זה עולה ונסתאב לא יביא בדמיו איל, אבל מביא בדמיו שתי אילים וכו' שמע מינה. אי הכי מאי איריא תרי אפילו חד נמי וכו' תרי תנאי ואליבא דרבנן", ופסק רבינו כדעת התנא המתיר אפילו אחד. ואם כי בנדבה אינו חייב באחריות, - אין זה אלא אם נגנב או נאבד, שאינו ברשותו, אבל אם נפל בו מום - מוכרו ומביא בדמיו אחר. 30) שנפל בו מום.

ז. אָמַר: הֲרֵי עָלַי עוֹלָה[31], וְהִפְרִישׁ שׁוֹר וְנִגְנַב - פּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּשֶׁה[32]. אָמַר: שׁוֹר זֶה וְדָמָיו עָלַי עוֹלָה - הֶקְבֵּעַ[33], וְאִם נִפְסַל[34] - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו אֶלָּא שׁוֹר[35].

31) שחייב באחריותו עד שיקריב כמו שנדר. והמדובר כשדרך בני אדם לקרוא עולה סתם, גם בכבש, שאם רצה מביא כבש. 32) כלומר הנודר פוטר עצמו. 33) במנחות קח: על דברי המשנה שם עמוד א: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים" - "אמר רב מנשה בר זביד אמר רב לא שנו אלא דאמר שור זה עולה אי נמי אמר שור זה עלי עולה, אבל אמר שור זה ודמיו עלי עולה הוקבע", וכתב רש"י: "הוקבע אחריותו עליו להביאו עולה אחת ולא לשתי עולות". 34) נפל בו מום. 35) ולא שה, שמכיוון שהוקבע להביא עולה אחת ולא שתיים הוקבע גם להביא שור ולא שה.

ח. הָאוֹמֵר: אֶחָד מִכְּבָשַׂי הֶקְדֵּשׁ וְאֶחָד מִשְּׁוָרַי הֶקְדֵּשׁ, וְהָיוּ לוֹ שְׁנַיִם - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן הֶקְדֵּשׁ[36]. הָיוּ שְׁלֹשָׁה - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן הֶקְדֵּשׁ, וְחוֹשְׁשִׁין לַבֵּינוֹנִי[37]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה[38]? יַמְתִּין לַבֵּינוֹנִי עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְתָחוּל הַקְּדֻשָּׁה עַל הַגָּדוֹל לְבַדּוֹ[39]. וְאִם אָמַר: שׁוֹר שֶׁבִּשְׁוָרַי הֶקְדֵּשׁ - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם הֶקְדֵּשׁ, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לַבֵּינוֹנִי[40].

36) משום שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש. 37) כלומר, אף לבינוני. וראה במשנה שם: "אחד מכבשי הקדש ואחד משורי הקדש והיו לו וכו' שלושה בינוני שבהם הקדש", ובגמרא שם הקשו על זה: הרי אמרו, אם היו שניים - הגדול שבהם הקדש, אלמא מקדיש בעין יפה מקדיש, אימא סיפא בינוני שבהן הקדש, אלמא מקדיש בעין רעה מקדיש, אמר שמואל חוששין אף לבינוני, שלגבי קטן עין יפה הוא. 38) שם בגמרא: "היכי עביד, אמר רבי חייא בר רב ממתין לו עד שיוּמָם ומחיל לה לקדושתיה בגדול". 39) כלומר, מחלל הקדושה של הבינוני על הגדול, ואומר כך: אם הקדשתי את הבינוני, יהא מחולל על הגדול, והגדול יהיה הקדש, ואם הקדשתי את הגדול, הרי הבינוני חולין מלכתחילה. 40) שם בגמרא: "אמר רבה בר אבוה לא שנו (דחוששין אף לבינוני) אלא דאמר אחד משוורי הקדש, אבל אמר שור בשוורי הקדש, הגדול שבהם הקדש, תורא בתוראי קאמר (=שור החשוב שבשוורי קאמר)", ודווקא אם אמר "שור שבשוורי", אבל אמר "שור משוורי" - חוששין לכולם.

ט. פֵּרֵשׁ אֶחָד מֵהֶן[41] וְשָׁכַח, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו[42] אֶחָד מֵהֶן הֶקְדֵּשׁ[43] - הֲרֵי זֶה מַקְדִּישׁ[44] גָּדוֹל שֶׁבָּהֶן[45] וְאַחַר כָּךְ יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן הַנּוֹדֵר עוֹלָה[46] מִן הַבָּקָר וְקָבַע נִדְרוֹ וְשָׁכַח מַה קָּבַע, אִם שׁוֹר אִם עֵגֶל - הֲרֵי זֶה יָבִיא שׁוֹר[47]. וְכֵן אִם קָבַע בַּכְּבָשִׂים וְשָׁכַח מַה קָּבַע - יָבִיא אַיִל. קָבַע בָּעִזִּים וְשָׁכַח - יָבִיא שָׂעִיר. שָׁכַח בְּאֵיזֶה מִין מִן הַבְּהֵמָה קָבַע עוֹלָתוֹ[48] - יָבִיא שׁוֹר וְאַיִל וְשָׂעִיר[49]. וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ שֶׁמָּא קָבַע עוֹלָתוֹ בְּעוֹף - יוֹסִיף תּוֹר וּבֶן יוֹנָה[50].

41) כלומר, היו לו שלושה בעדרו, ובירר אחד מהם, והקדישו. 42) בשעת מיתתו. 43) כלומר, בירר אחד משלושת השוורים והקדישו. 44) אין הכוונה שצריך להקדישו, שהרי כבר הקדישו הוא או אביו, אלא מחזיקו בתורת הקדש. 45) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי או שאמר לי אבא ואיני יודע מה? הגדול שבהן הקדש", שמן הסתם הגדול שבהם הקדיש, שכן נאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם" (רש"י שם). ומה שחוששין לבינוני אם אמר אחד משוורי הקדש הוא משום "שכיוון שאמר אחד מהן הקדש ולא ידענא אהי מינייהו חייל ההקדש, אי אגדול, אי אבינוני, דהווי עין יפה לגבי הקטן, הלכך אתרווייהו חייל, ומיהו לא קרב למזבח אלא חד מינייהו, אבל היכא דאמר פירשתי, ליכא לספוקי דוודאי גדול פירש" (רש"י שם). 46) שאינה אלא זכר ולא נקבה.

47) ראה שם קז. במשנה: "פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל", ובגמרא (שם קז:) אמרו: "הא מני רבי היא דאמר קטן והביא גדול לא יצא". ואם כן, לדעת רבינו (למעלה הלכה א) שהנודר קטן והביא גדול יצא - אינו צריך להביא אלא שור בלבד. 48) אם מן הבקר אם מן הכבשים אם מן העזים. 49) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ואף על פי שבמשנה שם (קז:) אמרו: "מן הבהמה ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל ואיל ושעיר גדי וטלה". הרי בגמרא שם אמרו שמשנה זו היא לפי דעתו של רבי שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - מביא הגדול שבכל מין ממיני הבהמה, ויצא, וכן פסק רבינו. וראה בהשגת הראב"ד. 50) משנה שם. ורוצה לומר שיביא גם תור וגם בן יונה, שהרי הם שני מינים נפרדים כמו כבשים ובקר בבהמה.

י. נָדַר תּוֹדָה[51] אוֹ שְׁלָמִים[52] וְקָבַע נִדְרוֹ[53] בַּבָּקָר[54] וְשָׁכַח בְּמִי קְבָעוֹ[55] - יָבִיא פַּר וּפָרָה[56]. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בַּכְּבָשִׂים - יָבִיא אַיִל וְרָחֵל. נִסְתַּפֵּק לוֹ בָּעִזִּים - יָבִיא שָׂעִיר וּשְׂעִירָה. שָׁכַח בְּאֵי זֶה מִין קָבַע נִדְרוֹ[57] - מֵבִיא פַּר וּפָרָה, אַיִל וְרָחֵל, שָׂעִיר וּשְׂעִירָה[58]. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי עוֹלַת עוֹף - מֵבִיא תּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה. פֵּרַשׁ וְשָׁכַח בְּאֵי זֶה מִין קָבַע נִדְרוֹ - מֵבִיא תּוֹר וּבֶן יוֹנָה.

51) שלמים הבאים עם הלחם הם תודה. 52) כי השלמים באים מזכרים ונקבות. 53) שאמר הרי עלי תודה או שלמים, מזה או מזה. 54) במין הבקר. 55) אם זכר אם נקבה. 56) במשנה שם: "פירשתי מן בקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ופרה עגל ועגלה". והוא לפי דעת רבי, שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - די בפר ופרה בלבד, וצריך שניהם, שהרי המשנה מזכר לנקבה או להיפך - לא יצא. 57) אם מן הכבשים אם מן העזים אם מן הבקר, וכמו כן שכח במי קבעו אם זכר אם נקבה. 58) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ומספק מביא מכל מין ומין, זכר ונקבה.

יא. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לַמִּזְבֵּחַ - יָבִיא קֹמֶץ לְבוֹנָה; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב כֻּלּוֹ לַמִּזְבֵּחַ כְּמוֹת שֶׁהוּא אֶלָּא לְבוֹנָה[59]. פֵּרַשׁ נִדְרוֹ וְשָׁכַח מַה פֵּרַשׁ - יָבִיא מִכָּל דָּבָר שֶׁקָּרֵב כֻּלּוֹ לַמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ מֵבִיא עוֹלַת בְּהֵמָה, וְעוֹלַת הָעוֹף, וּמִנְחַת נְסָכִים[60], וּלְבוֹנָה, וְיַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[61].

59) ובגמרא שם הקשו: "והא איכא עולה (שהיא כליל), איכא עורה לכהנים. והא איכא עולת העוף, איכא מוראה ונוצה (שמשליכן לבית הדשן), והאיכא נסכים, לשיתין אזלי, והאיכא מנחת נסכים (היינו הסולת שבה והיא כולה כליל), כיוון דאיכא מנחה דאכלי כהנים מינה - לא פסיקא ליה". 60) אף על פי שאם אמר "הרי עלי למזבח", אין עולת העוף ומנחת נסכים בכלל - בפירש ואינו יודע מה פירש, יש להסתפק אולי אמר מפורש "הרי עלי עולת העוף למזבח", שהרי סוף סוף כל בשרה ועורה נקטרים על גבי המזבח, או הרי עלי עולת בהמה למזבח, שהרי כל בשרה נקטר על גבי המזבח, וכמו כן במנחת נסכים שכולה ממש על גבי המזבח. וראה ברש"י שם שלא הזכיר אלא עולת העוף ומנחת נסכים, ונראה מדבריו שעולת בהמה אינה בכלל, שהרי עורה לכהנים. 61) כלומר, חוץ מן היין שמביא במנחת נסכים - מביא גם יין בלי מנחה [ואף על פי שגם יין הבא בפני עצמו אינו לאישים, אלא לשיתין - אף על פי שאינו בכלל "הרי עלי למזבח", הרי הוא בכלל המפרש ואינו יודע מה פירש (כסף משנה)].

יב. אָמַר: הֲרֵי עָלַי בְּסֶלַע לַמִּזְבֵּחַ - יָבִיא כֶּבֶשׂ[62]; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב בְּסֶלַע לַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא כֶּבֶשׂ. פֵּרַשׁ וְשָׁכַח מַה שֶּׁפֵּרַשׁ[63] - יָבִיא בְּסֶלַע מִכָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ[64].

62) ברייתא במנחות קז: וכריתות י: ובכריתות שם: "ממאי, מדאמר רחמנא (ויקרא ה, טא) איל אשם, בכסף שקלים (דהיינו שני סלעים) מכלל דכבש בן שנה בסלע". 63) כלומר, אמר הרי עלי בסלע דבר מסויים ושכח. 64) מנחות שם. "ובלבד שיוכל לקנות דבר שלם בסלע".

יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְבוֹנָה - לֹא יִפְחֹת מִקֹּמֶץ[65]. הֲרֵי עָלַי עֵצִים - לֹא יִפְחֹת מִשְׁנֵי גְזָרִים, עָבְיָן כְּמָחוֹקוֹת[66] וְאָרְכָּן אַמָּה[67]. הֲרֵי עָלַי עֵץ - מֵבִיא גֶּזֶר אֶחָד אָרְכּוֹ אַמָּה. וְאִם רָצָה לְהָבִיא דְּמֵי הָעֵצִים - יָבִיא[68].

65) "מנלן דכתיב (שם ו, ח) והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה, מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ, אף לבונה נמי קומץ". 66) ראה למעלה פרק ז מהלכות איסורי מזבח הלכה ג: "והגזרין שעשה משה אמה אורכן ואמה רוחבן ועוביין כמחק גודש של סאה וכמותן עושין לדורות", היינו, כעובי מדת סאה כשהיא מלאה וגדושה, אבל מחוקה למעלה, כלומר, ישרה עם פי הכלי. 67) וכמו כן רחבן אמה. 68) תוספתא שקלים פרק ג: "האומר הרי עלי עצים מביא דמי שני גיזרי עצים ונותן לשופר וכהנים לוקחים בם עצים ומקריבין אותן לגבי המזבח".

יד. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ הִתְנַדֵּב שֶׁמֶן[69] - כֵּיצַד עוֹשִׂין בּוֹ? קוֹמֵץ מִמֶּנּוּ קֹמֶץ וְנוֹתֵן עָלָיו מֶלַח[70] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים כִּשְׁיָרֵי מִנָּחוֹת. וְכֵיצַד עוֹשִׂין בְּיַיִן הַבָּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ? נוֹתֵן עָלָיו מֶלַח[71] וּמְנַסְּכוֹ כֻּלּוֹ עַל גַּבֵּי הַשִּׁיתִין[72] כְּכָל הַנְּסָכִים[73]. וְהַלְּבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[74] - נוֹתֵן עָלֶיהָ מֶלַח[75] וְכֻלָּהּ לָאִשִּׁים.

69) ראה למעלה פרק י"ד הלכה א, שמתנדב אדם, או נודר, שמן בפני עצמו. 70) כי "מצות עשה למלוח כל הקרבנות קודם שיעלו למזבח, שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח". 71) ואף שכתב רבינו כי יין הנסכים קרב בלא מלח - אין זה אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל יין הבא בפני עצמו טעון מלח (כסף משנה). [ואף על פי שכל עיקר דבר זה,

שיין הבא עם הנסכים אינו טעון מלח, הוא, משום שאינו על האישים (מנחות כא.), והרי גם יין הבא בפני עצמו אינו בא על גבי האישים - כבר כתבנו (למעלה הלכה יא ובפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא) שעיקרו של יין הבא בפני עצמו, לבוא על האישים, אלא שאיסור אחר גרם לו]. 72) ואינו מזלפו על גבי האש, מפני שאסור לכבות האש שעל המזבח, ואף על פי שאינו מתכוון לכך - הרי זה פסיק רישיה. 73) כלומר, כמו היין הבא עם הנסכים. 74) כי מתנדב או נודר לבונה בפני עצמה. 75) כי "בראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'".

1 **טו. מִי שֶׁנָּדַר נֶדֶר - לֹא יְבִיאֶנּוּ מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי;**
2 **שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן זֶה, וְכָל הַמְחֻיָּב בְּקָרְבָּן - לֹא**
3 **יָבִיא קָרְבָּנוֹ אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[76].**

76) במשנה שם פב. "מנין לאומר הרי עלי תודה שלא יביא אלא מן החולין, תלמוד לומר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלוקיך צאן ובקר, והלא פסח אין בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן מה תלמוד לומר צאן ובקר, להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח, מה פסח דבר שבחובה, ואין בא אלא מן החולין (שנלמד מפסח מצרים שאז לא היה עוד מעשר שני - גמרא ורש"י שם), אף כל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין. לפיכך האומר הרי עלי תודה הרי עלי שלמים הואיל ובאין חובה לא יביאו אלא מן החולין".

4 **טז. אָמַר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה מִן הַחֻלִּין וְלַחְמָהּ מִן**
5 **הַמַּעֲשֵׂר - לֹא יָבִיא לַחְמָהּ אֶלָּא מִן הַחֻלִּין; שֶׁהֲרֵי**
6 **נָדַר בְּקָרְבַּן תּוֹדָה, וְהַתּוֹדָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא עִם**
7 **הַלֶּחֶם[77] מִן הַחֻלִּין.**

77) כלומר, כיוון שאמר הרי עלי תודה מן החולין נתחייב מיד בתודה, ודינה של תודה לבוא עם הלחם, ונתחייב מיד גם בלחם, ואם כן גם הלחם הוא דבר שבחובה, ואינו בא אלא מן החולין.

8 **יז. פֵּרֵשׁ וְאָמַר: הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא תּוֹדָה מִמָּעוֹת**
9 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְלַחְמָהּ מִן הַחֻלִּין - יֵשׁ לוֹ לְהָבִיא כְּמוֹ**
10 **שֶׁנָּדַר[78]. וְאִם הֵבִיא הַכֹּל מִן הַחֻלִּין - יָצָא[79]. וְכֵן אִם**
11 **פֵּרֵשׁ וְאָמַר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה הִיא וְלַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר**
12 **- יָבִיא[80]. וְלֹא יָבִיא לַחְמָהּ מֵחִטֵּי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֶלָּא**
13 **מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּמוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁהִיא מִמָּעוֹת**
14 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ שֶׁיָּבִיא לַחְמָהּ מִן**
15 **הַמַּעֲשֵׂר - לֹא יָבִיא נְסָכֶיהָ מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁאֵין**
16 **הַנְּסָכִים בָּאִין לְעוֹלָם אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,**
17 **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ - עַד**
18 **שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁלּוֹ וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶן צַד לַגָּבוֹהַּ כְּלָל.**

78) שם במשנה: "תודה מן המעשר ולחמה מן החולין, יביא". כלומר, ואין מקום לחייבו להביא גם לחם מן המעשר, שהואיל ועיקר המצוה הוא להביא מן החולין והוא לא מביא את הזבח מן החולין כמצוותו - לא נגרר הלחם אחר הזבח. 79) כן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "מה שאמר (במשנה) יביא, רוצה לומר, שמותר לו להביא כמו שאמר, ואם הביא הכל מן החולין הרי זה משובח". 80) שניהם מן המעשר. גם על זה כתב רבינו שם "יביא, רוצה לומר, מותר להביא כמו שאמר, ואם הביא מן החולין הרי זה משובח".

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) המשך מהפרק הנ"ל בקרבן מנחה.

19 **א. הַנּוֹדֵר מִנְחָה מַאֲפֵה תַּנּוּר[2] - לֹא יָבִיא מַאֲפֵה**
20 **כֵּפַח[3], וְלֹא מַאֲפֵה רְעָפִים[4], וְלֹא מַאֲפֵה יוֹרוֹת**
21 **הָעַרְבִּיִּים[5].**

2) משנה במנחות סג. ובריתא שם למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ב, ד) "מאפה תנור", ולא מאפה כופח ולא מאפה רעפים ולא מאפה יורות הערביים. וראה גם בספרא פ' ויקרא דבורא דנדבה פרשה י הלכה ג. 3) כתנא־קמא שם ולא כרבי יהודה. וכופח הוא "מקום שפיתת קדרה אחר שמסירין האש מאותו המוקד, ונותנין שם העיסה והיא נאפת, ומעשה התנור הוא שמחממין אבן קשה ושברי חרס עד שיתלבנו ומשליכים עליהם העיסה וכופין עליה כלי ונאפת בו" (פירוש המשנה שם). 4) לאחר שהוסקו. 5) "גומא בארץ טוחה בטיט כמו קדרה, ומסיקין האש בתוכה עד שתלבן ומשליכין בה העיסה" (פירוש המשנה שם).

22 **ב. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי[6] בְּמַחֲבַת, וְהֵבִיא בְּמַרְחֶשֶׁת;**
23 **בְּמַרְחֶשֶׁת, וְהֵבִיא בְּמַחֲבַת - מַה שֶּׁהֵבִיא הֵבִיא[7], וִידֵי**
24 **חוֹבָתוֹ[8] לֹא יָצָא[9]. וְאִם אָמַר: זוֹ לְהָבִיא בְּמַרְחֶשֶׁת,**
25 **וְהֵבִיאָהּ בְּמַחֲבַת; אוֹ בְּמַחֲבַת, וְהֵבִיאָהּ בְּמַרְחֶשֶׁת -**
26 **הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[10]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[11]. וְכֵן הָאוֹמֵר:**
27 **הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לַהֲבִיאָן בִּכְלִי אֶחָד[12], וְהֵבִיאָן**
28 **בִּשְׁנֵי כֵּלִים; בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וְהֵבִיאָן בִּכְלִי אֶחָד - מַה**
29 **שֶׁהֵבִיא הֵבִיא, וִידֵי חוֹבָתוֹ לֹא יָצָא[13]. שֶׁנֶּאֱמַר:**
30 **כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיְיָ[14].**

6) מנחות קב: במשנה. ועיין עוד שם סג. 7) כלומר, המנחה היא כשרה, שהרי מתנדב אדם ומביא מנחת מחבת, או מנחת מרחשת, ראה למעלה פי"ב הלכה ד. 8) כלומר, חובת נדרו. 9) שהרי לא קיים נדרו. הוא נדר מחבת והביא מרחשת, מרחשת והביא מחבת. 10) שם קב: במשנה. "דקבעה כלי שהזכיר בה, ואין יכול לשנותה לכלי אחר" (רש"י שם). 11) במנחות אחרות (ראה למעלה פי"ב שם) אם שינה מזו לזו. 12) ראה למעלה פי"ב הלכה ה, כי חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה, יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה, אפילו אלף עשרון. 13) שם במשנה. 14) שם קג. בגמרא.

31 **ג. אָמַר: אֵלּוּ לְהָבִיא בִּכְלִי אֶחָד[15], וְהֵבִיא בִּשְׁנֵי**
32 **כֵּלִים; אוֹ לְהָבִיא בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וְהֵבִיא בִּכְלִי אֶחָד -**
33 **הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. לֹא קְבָעָן בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר, אֶלָּא אָמַר:**
34 **הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת, וּבִשְׁעַת הַפְּרָשָׁה קְבָעָן**
35 **וְהִפְרִישָׁן בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וְחָזַר וְהֵבִיאָן בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי**

אֵלּוּ כְּשֵׁרִים; שֶׁנֶּאֱמַר 'כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ', וְלֹא 'כַּאֲשֶׁר הִפְרַשְׁתָּ'[16]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לְהָבִיא בִּכְלִי אֶחָד, וְהֵבִיאָן בִּשְׁנֵי כֵּלִים, אָמְרוּ לוֹ: בִּכְלִי אֶחָד נָדַרְתָּ, הִקְרִיבָם בִּשְׁנֵי כֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[17]; הִקְרִיבָם בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[18].

15) והמדובר באופן שאינו יכול לקמוץ מכל אחת ואחת בפני עצמה (רש"י שם). וראה להלן סוף הלכה ד. 16) דברי אביי ור' יוחנן בגמרא שם. 17) שם במשנה. ואף־על־פי שלא אמר "אלו להביא בכלי אחד", ובאופן זה – "מה שהביא הביא" (למעלה הלכה ב ועיין בשיטה־מקובצת שם). – אין זה אלא משום שאנו אומרים כי לא נתכוון לנדר זה, אלא לנדבה, אבל כאן שאמרו לו: "בכלי אחד נדרת", ולא השיב להם: לשם לנדבה אני מביא, מוכח מזה שלשם הנדר הביא, וכיון ששינה – פסול, והוא־הדין לענין מחבת ומרחשת (ראה למעלה הלכה ב) שאם אמרו לו כך וכך נדרת ולא חש לכך, הרי זה פוסל (עיין רש"י ו'תוספות יום טוב' שם). 18) שהרי חזר והקריב כמו שנדר, ומה ששינה בעת שהביא – אין זה כלום.

ד. אָמַר: הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לְהָבִיא בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וְהֵבִיא בִּכְלִי אֶחָד[19], אָמְרוּ לוֹ: בִּשְׁנֵי כֵּלִים נָדַרְתָּ, הִקְרִיבָן בִּשְׁנֵי כֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים; הִקְרִיבָן בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁתֵּי מְנָחוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ[20].

19) משנה שם. 20) שאם יכול לקמוץ מזה בפני עצמה ומזו בפני עצמה – כשירות, ואם לאו – פסולות, ראה בפי"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כט.

ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי מִנְחָה[21] - יָבִיא אַחַת מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי מְנָחוֹת הַבָּאוֹת בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[22]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי מְנָחוֹת[23] - יָבִיא שְׁנֵי (מִינֵי)[24] מְנָחוֹת מֵחֲמִשְׁתָּן. אָמַר: הֲרֵי עָלַי מִין מְנָחוֹת[25] - יָבִיא שְׁתֵּי מְנָחוֹת מִמִּין אֶחָד[26]. הֲרֵי עָלַי מִינֵי מְנָחוֹת - יָבִיא שְׁתֵּי מְנָחוֹת מִשְׁנֵי מִינִים[27]. וְכֵן אִם אָמַר: מִינֵי מִנְחָה - יָבִיא שְׁנֵי מִינִין[28]. קָבַע נִדְרוֹ בְּמִין מֵהֶן וּשְׁכֵחוֹ - מֵבִיא חֲמִשְׁתָּן[29].

21) סתם ולא פירש איזו מנחה. 22) משנה שם קד: וכתנא־קמא שלא כר' יהודה. וראה למעלה פי"ב הלכה ד פירוט חמש המנחות הבאות בנדר ונדבה. 23) בלשון רבים (משנה שם). 24) הכסף־משנה מחק מילה זו, כי הוא יכול להביא שתי מנחות אפילו ממין אחד. 25) כלומר, "מין" בלשון יחיד, ו"מנחות" בלשון רבים. 26) ברייתא שם קה. ובתוספתא מנחות פי"ב, וראה גם במשנה שם קד: 27) שם קה. ובתוספתא שם. והיינו דוקא שתי מנחות ומשני מינים, כיון שאמר "מיני מנחות", שניהם בלשון רבים. 28) שם קה. "בעי רב פפא, מיני מנחה מהו, כיון דאמר "מיני", תרתי קאמר, ומאי מנחה, דכולא מנחות נמי מנחה מקריין, דכתיב (ויקרא ו, ז) וזאת תורת המנחה. או דילמא, כיון דאמר "מנחה", חדא מנחה קאמר, ומאי מיני מנחה? הכי קאמר, ממיני מנחה חדא מנחה עלי". וכתב הכסף־משנה, שלא נפשטה הבעיא. ומה שכתב רבינו, שמביא משני מינים, אינו אלא לחומרא מחמת ספק, ואם כן צריך להתנות, שאם אינו חייב אלא אחת, תהא השניה לנדבה. אבל במרכבת המשנה כתב, שנראה שדעת חכמים נוטה לחייב להביא שני מינים, שהרי דחקו שם להעמיד הברייתא כר' שמעון, בכדי ליישבה לפי השיטה הנ"ל. 29) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע איזה מהן פירשתי, יביא חמשתן".

ו. אֵין הַיָּחִיד[30] מֵבִיא מִנְחָה בִּכְלִי אֶחָד יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן[31]. וְאִם נָדַר יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים - מֵבִיא שִׁשִּׁים בִּכְלִי אֶחָד, וְהַשְּׁאָר בִּכְלִי שֵׁנִי[32]. שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְהַבָּלֵל כְּאֶחָד אֶלָּא שִׁשִּׁים, אֲבָל יָתֵר עַל שִׁשִּׁים אֵין נִבְלָלִין[33]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּלִילָה מְעַכֶּבֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[34], אָמְרוּ חֲכָמִים[35]: כָּל הָרָאוּי לְבִילָה[36] - אֵין הַבִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִילָה[37] - הַבִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.

30) יחיד דווקא, אבל הציבור אינם מביאין אלא המנחות הקבועות, כגון מנחת העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ומנחת הנסכים, ויש בהם שיעור כמה להביא (הר המוריה, וראה כסף־משנה). 31) משנה שם קג: 32) שם במשנה, וראה למעלה פי"ב הלכה ז. ודווקא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי שני. אבל לא יביא שלשים בכלי אחד, ושלשים ואחד בכלי שני, וכדומה, ראה להלן הלכה ז. 33) שם במשנה. אף־על־פי שנותן שם ששים לוגי שמן, לוג לכל עשרון (למעלה פי"ב הלכה ז). ועיין 'תוספות יום טוב' במנחות פי"ב משנה ד. 34) למעלה פי"ג הלכה יא. 35) שם יח: קג: בבא בתרא פא: ועוד. דברי ר' זירא. 36) לבלילה, כגון ששים עשרונים שראויים להבלל בכלי אחד. 37) ששים ואחד עשרונים.

ז. [38]אָמַר: הֲרֵי עָלַי מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְאֶחָד עִשָּׂרוֹן - מֵבִיא מֵאָה וְעֶשְׂרִים בִּשְׁנֵי כֵּלִים, שִׁשִּׁים בְּכָל כְּלִי, וּמֵבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בַּכְּלִי הַשְּׁלִישִׁי[39]. [40]אָמַר: הֲרֵי עָלַי עִשָּׂרוֹן - יָבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד; הֲרֵי עָלַי עֶשְׂרוֹנוֹת - יָבִיא שְׁנַיִם[41]. פֵּרֵשׁ נִדְרוֹ וְשָׁכַח כַּמָּה עִשָּׂרוֹן פֵּרֵשׁ - יָבִיא שִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן בִּכְלִי אֶחָד[42]. שָׁכַח כַּמָּה עִשָּׂרוֹן פֵּרֵשׁ וּבְאֵי זֶה מִין קְבָעוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן מִכָּל מִין וָמִין מֵחֲמִשְׁתָּן[43].

38) בכסף־משנה נראה, שמכאן עד "אמר הרי עלי עשרון" - שייך להלכה הקודמת. 39) ואינם מחלקן לשלשה כלים שוה בשוה: ארבעים וארבעים וארבעים ואחד, ויצא לו לרבינו דין זה מהמשנה שם קג: (הובא למעלה הלכה ו) "אמר הרי עלי ששים ואחד, מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחר" (הר המוריה). ובתוספתא מנחות פי"ב אמרו: "הרי עלי מאה עשרונות להביא בכלי אחד, כופין אותו ומביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד, ואם הביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר לא יצא, בשני כלים (=כלומר, אמר הרי עלי מאה עשרונות להביא בשני כלים), מביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר. ואם הביא ששים

בכלי אחד, ומאה בכלי אחר – יצא". 40) ראה למעלה הערה לז, כי מכאן מתחילה הלכה ז. 41) שם קד: במשנה: 42) כרבנן שם, וקו. ואם נדר פחות מששים, הרי השאר נדבה, והרי זה כנדר קטן והביא גדול (ראה למעלה פט"ז הלכה א). ואילו על יותר אין ספק בכך, שהרי אין מנחה של יחיד יתירה מששים עשרון (קרית ספר). 43) שם קו. כדברי חכמים: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי ואיזו מהן פירשתי ואיני יודע כמה פירשתי, יביא חמש מנחות של ששים ששים עשרונים שהן שלש מאות".

1 **ח. קָבַע נִדְרוֹ וְשָׁכַח כַּמָּה עֶשְׂרוֹנוֹת נָדַר וּבְכַמָּה כֵּלִים**
2 **נָדַר[44] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מֵאֶחָד וְעַד שִׁשִּׁים בְּשִׁשִּׁים**
3 **כֵּלִים[45]. כֵּיצַד? מֵבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בִּכְלִי רִאשׁוֹן,**
4 **וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בִּכְלִי שֵׁנִי, וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים**
5 **בִּשְׁלִישִׁי, עַד שֶׁיִּהְיוּ עַד שִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן בַּכְּלִי הָאַחֲרוֹן.**
6 **וְאִם שָׁכַח אַף בְּאֵי זֶה מִין קָבַע - מֵבִיא עַל סֵדֶר זֶה**
7 **שִׁשִּׁים כֵּלִים מִכָּל מִין[46]. וְנִמְצָא מֵבִיא מִכָּל מִין אֶלֶף**
8 **וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים עִשָּׂרוֹן[47].**

44) כלומר, נוסף לספק כמה עשרונות פירש (שמביא ששים עשרון, ראה למעלה הלכה ז), שכח גם בכמה כלים נדר, וראה למעלה הלכות ב-ג שאם נדר בכלי אחד והביא בשני כלים, או נדר בשני כלים והביא בכלי אחד – לא יצא. 45) משנה שם, דברי רבי. ואין חכמים חולקים עליו (לחם משנה). 46) מחמשת מיני המנחות הבאות בנדר ונדבה. 47) שהם ביחד תשעה אלפים ומאה וחמשים.

9 **ט. הָאוֹמֵר[48]: הֲרֵי עָלַי מִנְחַת שְׂעוֹרִים[49], אוֹ מִנְחַת**
10 **חֲצִי עִשָּׂרוֹן[50], אוֹ מִנְחַת[51] בְּלֹא שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה[52] - הֲרֵי**
11 **זֶה פָּטוּר; שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב דָּבָר שֶׁכָּמוֹהוּ מַקְרִיבִין[53].**
12 **אָמַר: הֲרֵי עָלַי מִנְחָה מִן הַשְּׂעוֹרִים אוֹ מִן**
13 **הָעֲדָשִׁים[54], אוֹ מִנְחָה בְּלֹא שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, אוֹ מִנְחָה**
14 **חֲצִי עִשָּׂרוֹן[55] - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ. אִם אָמַר: לֹא נָדַרְתִּי**
15 **אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁמֻּתָּר לְהַקְרִיב כָּזֶה, וְאִלּוּ יָדַעְתִּי שֶׁאֵין**
16 **מַקְרִיבִין אֶלָּא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם סֹלֶת בְּשֶׁמֶן וּלְבוֹנָה לֹא**
17 **הָיִיתִי נוֹדֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי**
18 **יוֹדֵעַ הָיִיתִי נוֹדֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּקְרִיבִין - הֲרֵי זֶה חַיָּב**
19 **לְהַקְרִיב כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּקְרִיבִין.**

48) שם קג. במשנה, וכדעת רבי שמעון. 49) ראה למעלה פי"ב הלכה ב, כי "כל המנחות סולת חיטין, חוץ ממנחת סוטה ועומר התנופה שהם מן השעורים". 50) ראה למעלה שם הלכה ה. כי "כל המנחות (הקרבות לגבי המזבח) אין כל אחת מהן פחותה מעשרון". 51) כן צריך להיות בסמיכות (כסף־משנה), אף־על־פי שאין זו לשון מתוקנת, עיין שם בתוספות ד"ה לא שנו, וראה להלן. 52) ראה למעלה שם הלכה ז, כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח, טעונות שמן ולבונה". 53) במנחות קג. "האומר הרי עלי מנחה מן השעורים, יביא מן החטים. קמח - יביא סולת. בלא שמן ובלא לבונה - יביא שמן ולבונה. חצי עשרון - יביא עשרון שלם. עשרון ומחצה - יביא שנים". ובגמרא שם: "אמר חזקיה, הא מני בית שמאי היא, דאמרי תפוס לשון ראשון וכו'. ר' יוחנן אפילו תימא בית הלל (דאמרי תפוס לשון אחרון), באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא הייתי נודר כך אלא כך", ובסוף הסוגיא (שם קג:) "אמר זעירי, לא שנו אלא דאמר מנחה, אבל אמר מנחת (כן הוא ברש"י שם, ובתוספות שם ד"ה לא שנו בשם אית דגרסי), לא". ונראה מדברי רבינו, שזעירי בא לפרש דברי ר' יוחנן שאמר: אפילו תימא וכו'. ועל זה אמר זעירי: לא שנו אלא שאמר מנחה (בנפרד), אבל אם אמר מנחת (בסמיכות) לאו כלום הוא (כסף־משנה וקרית־ספר). [וסובר רבינו שטעמו של ר' יוחנן שלא אמרו כאן בית הלל תפוס לשון אחרון, מפני שהלשון האחרון הוא בטעות. ואם כן זה אינו אלא באומר "מנחה", אבל אם אמר "מנחת" (בסמיכות), אין כאן לשון ראשון כלל]. 54) הכסף־משנה העיר מדברי הגמרא מנחות שם, שמשמע כי בעדשים אין אדם טועה. והלחם־משנה פירש בדוחק, שהמדובר כשהזכיר בנדרו גם שעורים וגם עדשים, ומתוך זה ניכר שהוא טועה בכך. 55) לפי דברי הקרית־ספר להלן הלכה יד (מובא בדברינו שם) דוקא חצי עשרון, אבל לשליש ולרביע לא שמענו (הר המוריה).

20 **י. נָדַר עִשָּׂרוֹן וּמֻחֲצָה[56], וְאָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ[57]**
21 **הָיִיתִי נוֹדֵר כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִין - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁנַיִם[58].**
22 **אָמַר: הֲרֵי עָלַי קֶמַח[59], אוֹ הֲרֵי עָלַי חֲצִי עִשָּׂרוֹן, וְלֹא**
23 **הִזְכִּיר שֵׁם מִנְחָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר כְּמִי שֶׁלֹּא נָדַר**
24 **מֵעוֹלָם[60]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה בְּלֹא לֶחֶם,**
25 **וְזֶבַח בְּלֹא נְסָכִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[61]. וְאִם אָמַר: אִלּוּ**
26 **הָיִיתִי יוֹדֵעַ[62] שֶׁאֵין מַקְרִיבִין כָּךְ הָיִיתִי נוֹדֵר כְּדֶרֶךְ**
27 **הַנּוֹדְרִין - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב כְּדֶרֶךְ הַמַּקְרִיבִין.**

56) כלומר, אמר הרי עלי מנחה עשרון ומחצה, אבל אם לא אמר מנחה אלא אמר הרי עלי עשרון ומחצה (ראה להלן), או שאמר הרי עלי מנחת עשרון ומחצה - אינו מביא אלא עשרון אחד (כסף־משנה). 57) כלומר, ששואלין אותו והוא עונה על השאלה, וכמו למעלה בהלכה ט (כסף־משנה). 58) שם במשנה. והמדובר באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא הייתי נודר כך אלא כך", ולא יכול לפטור עצמו בעשרון אחד, דהרי על השלם אין ספק שצריך להביא, כי כך נודרים. ועל החצי הוא שאומר אילו הייתי יודע, משום כך מביא שנים, ראה בקרית־ספר. 59) ראה למעלה פי"ב הלכה ב, כי כל המנחות סולת. 60) ראה שם במשנה: "האומר הרי עלי מנחה וכו' קמח - יביא סולת וכו'" חצי עשרון - יביא עשרון שלם", ובגמרא (שם קג:): "אמר זעירי, לא שנו אלא דאמר מנחה, אבל אמר מנחת לא" (ראה למעלה הלכה ט), ושם נראה שאם לא אמר כלל מנחה, הרי הוא דומה לאומר "מנחת". 61) במנחות פא: "האומר הרי עלי תודה בלא לחם, וזבח בלא נסכים - כופין אותו ומביא תודה ולחמה זבח ונסכים וכו'. אמר חזקיה, הא מני בית שמאי היא, דאמרי תפוס לשון ראשון וכו'. רבי יוחנן אמר אפילו תימא בית הלל, באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר כך אלא כך". ופסק רבינו כר' יוחנן. 62) היינו על ידי שאלה ששואלין אותו לפני זה, והוא עונה לשאלה, וכמו בהלכה ט (כסף־משנה).

יא. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לַחְמֵי תּוֹדָה - יָבִיא תּוֹדָה וְלַחְמָהּ; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין מַקְרִיבִין לֶחֶם בְּלֹא תּוֹדָה, וְסוֹף הַקָּרְבָּן הִזְכִּיר[63]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי לֶחֶם לִפְטֹר תּוֹדָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי[64] - יָבִיא לֶחֶם תּוֹדָה עִם תּוֹדַת חֲבֵרוֹ[65].

63) דברי רב הונא במנחות פא: ובחולין כג: "האומר הרי עלי לחמי תודה, מביא תודה ולחמה, מאי טעמא? מידע ידע האי גברא דלחם בלא תודה לא איקריב, והאי תודה ולחמה קאמר. והאי דקאמר לחמי תודה, סוף מילתא נקט". "כיון לנדור תודה תחילה ואח"כ לחם" (רש"י כת"י). "וכי אמר לחמי תודה, הוי כמאן דאמר תודה ולחמה" (רש"י). 64) כגון שראובן קיבל על עצמו להביא קרבן תודה, שצריך להביא גם לחם, ובא שמעון וקיבל על עצמו להביא את הלחם עבור ראובן. 65) מנחות וחולין שם.

יב. מִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר אָדָם יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[66]. וְאֵין מִתְנַדְּבִין לֹג יַיִן וְלֹא שְׁנֵי לֻגִּין, שֶׁאֵין בַּנְּסָכִים לֹא לֹג וְלֹא שְׁנַיִם. וְאֵין מִתְנַדְּבִין חֲמִשָּׁה[67], שֶׁאֵין חֲמִשֶּׁת לֻגִּין רְאוּיִין לֹא לְנִסְכֵּי בְּהֵמָה אַחַת וְלֹא לְנִסְכֵּי שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת. אֲבָל מִתְנַדְּבִין שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה וְשִׁשָּׁה וּמִשְּׁשָׁה וָמַעְלָה[68], מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְנִסְכֵּי בְּהֵמוֹת.

66) משנה במנחות קד: וראה למעלה פי"ד ה"א, ובפט"ז הי"ד. 67) משנה שם קד. משום "שנסכי כבש שלשה לוגין, ונסכי איל ארבעה, ונסכי שור ששה, ולפיכך אי־אפשר לאדם שיביא נדבה לוג לא שנים, שאין בידינו שיעור זה במצות לגבי המזבח. ולא יתנדב גם כן חמשה לוגין, לפי שהן פחות מנסכי שור ואינן ראויין לנסכי שתי בהמות, אבל ששה לוגין הן כדי נסכי שור" (פירוש המשנה שם). 68) משנה שם.

יג. כֵּיצַד? נָדַר שִׁבְעָה - הֲרֵי הֵן כְּנִסְכֵּי כֶּבֶשׂ וָאַיִל[69]. נָדַר שְׁמוֹנָה - הֲרֵי אֵלּוּ כְּנִסְכֵּי שְׁנֵי אֵילִים. תִּשְׁעָה - כְּנִסְכֵּי שׁוֹר וָכֶבֶשׂ, אוֹ כְּנִסְכֵּי שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים. נָדַר עֲשָׂרָה - הֲרֵי אֵלּוּ כְּנִסְכֵּי שׁוֹר וָאַיִל, אוֹ שְׁנֵי כְּבָשִׂים וָאַיִל. וְכֵן עַד לְעוֹלָם[70].

69) כן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 70) "תמצא תמיד איזה חשבון שיעלה בדעתך עולה למה שאפשר מכוין לנסכי מספר בהמות על דרך שהמשלנו (פירוש המשנה).

יד. נָדַר[71] חֲמִשָּׁה לֻגִּין[72] - אוֹמְרִין לוֹ הַשְׁלֵם שִׁשָּׁה; שֶׁהֲרֵי קִבְּעָן לְקָרְבָּן[73]. אֲבָל אִם נָדַר לֹג אוֹ שְׁנַיִם - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי אֵינָן רְאוּיִין כְּלָל, לֹא הֵן וְלֹא מִקְצָתָן[74]. וְאֵין מִתְנַדְּבִין וְלֹא נוֹדְרִין פָּחוֹת מִלֹּג שֶׁמֶן[75]; שֶׁאֵין לְךָ מִנְחָה פְּחוּתָה מֵעִשָּׂרוֹן[76], וְהִיא צְרִיכָה לֹג אֶחָד שֶׁמֶן[77].

71) גמרא שם, וראה להלן. 72) כלומר, בדיעבד. אבל לכתחילה אין מתנדבין חמשה, כמפורש למעלה הלכה יב. 73) כלומר, מכיון שהוא קבע אותן לקרבן, אינו יכול להקריבן כי אם ביחד. ומכיון שאין בנסכים חמשת לוגין, שאין ראויין לא לנסכי בהמה אחת ולא לנסכי שתי בהמות (ראה למעלה הי"ב), לכך אינם קרבים עד שישלים לששה לוגין, שאז הם ראויין לנסכי שור. בגמרא שם: "איבעיא להו, יש קבע לנסכים או אין קבע לנסכים ("אם אמר הרי עלי כך וכך לוגין לנסכים מי הוי קבע, שאין יכול להקריבם אלא הכל ביחד, דהוו קרבי בקרבן אחד, או אין קבע ויכול להקריבם מה דחזי באפי נפשיה" — רש"י שם). היכי דמי, כגון דאייתי חמשה, אי אמרת אין קבע לנסכים משיך ומקריב ארבעה מינייהו דחזי לאיל, ואידך הוי נדבה. ואי אמרת יש קבע לנסכים עד דממלי להו לא קרבי, מאי וכו'", ולא נפשטה הבעיא, ופסקה רבינו לחומרא (כסף־משנה). וכל זה בנדר חמשה, שמקצת מהם ישנם בנסכים, שהרי שלשה ראויים לנסכי כבש וארבעה לנסכי איל. אבל בנדר שני לוגים או לוג אחד, ראה להלן. 74) כך נשמע מדברי הברייתא מנחות שם וקז. "האזרח (במדבר טו, יג), מלמד שמתנדבין נסכים, וכמה? שלשת לוגין. ומנין שאם רצה להוסיף יוסיף, תלמוד־לומר (שם, טו) יהיה. יכול יפחות, תלמוד־לומר (שם, יג) ככה" (כסף־משנה, וראה בהר המוריה). ומה שכתב רבינו למעלה הלכה ט, שאם אמר הרי עלי מנחה חצי עשרון — מביא עשרון שלם, היינו משום שחצי עשרון קרב בחביתי כהן גדול, חציו בבוקר וחציו בערב (ראה למעלה פי"ג הלכות כ־ד), אבל לוג אחד או שנים אינם ראויין כלל, לא הן ולא מקצתן (קרית ספר, וראה לחם־משנה ומשנה־למלך). 75) כן הוא במשנה מנחות קז. (הובאה להלן הט"ו) "הרי עלי וכו' שמן לא יפחות מלוג, רבי אומר שלשה לוגין" ופסק כתנא־קמא. ואם נדר חצי לוג — פטור, כמו ביין (הר המוריה). 76) ראה למעלה פי"ב הלכה ה. 77) ראה למעלה פי"ב הלכה ז, ופי"ג הלכה ה והלכה יד.

טו. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי יַיִן - לֹא יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין[78]. הֲרֵי עָלַי שֶׁמֶן - לֹא יִפְחוֹת מִלֹּג[79]. פֵּרֵשׁ נִדְרוֹ וְשָׁכַח כַּמָּה לֹג נָדַר מִן הַיַּיִן אוֹ מִן הַשֶּׁמֶן - יָבִיא אַרְבָּעִים וּמֵאָה לֹג; שֶׁאֵין לְךָ יוֹם שֶׁמַּקְרִיבִין בּוֹ הַצִּבּוּר קָרְבָּנוֹת מְרֻבּוֹת יוֹתֵר מִיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג[80] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[81], וְהָיוּ הַנְּסָכִים בּוֹ מֵאָה וְאַרְבָּעִים לֹג שֶׁמֶן וּכְמוֹתָם יַיִן[82], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין[83].

78) במשנה שם לדברי הכל, משום שהפחות בנסכים הם נסכי כבש, שהם שלשה לוגין. 79) כדברי תנא־קמא במשנה שם. וראה למעלה הלכה יד, שזהו הפחות שבשמן במנחת נדבה. 80) של חג הסוכות. 81) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי - יביא כיום מרובה", ובגמרא שם: "תנא, כיום טוב הראשון של חג (הסוכות) שחל להיות בשבת", שמקריבים בו שלשים ושלש בהמות עולות, וחטאת אחת, ראה להלן. 82) שהרי מקריבים בו שלשה עשר פרים למוסף החג, לכל פר נותנים חצי ההין, היינו ששה לוגין שמן, וששה לוגים יין (למעלה פ"ה הלכה ד), הרי בסך־הכל שבעים ושמונה לוגים שמן, וכן יין. כמו כן מקריבים שני אילים, שלכל אחד מהם שלישית ההין, היינו ארבעה לוגים שמן, וכן יין, הרי שמונה. כמו כן

מקריבים ארבעה עשר כבשים, שלכל אחד רביעית ההין, היינו שלשה לוגים שמן, וכן יין, הרי עוד ארבעים ושנים לוגים. עוד מקריבין שני כבשים תמידים, ביחד ששה לוגים. עוד מקריבים שני כבשים למוסף שבת, הרי שוב ששה לוגים. וכשתחבר כל הנ"ל יהיו מאה וארבעים. 83) פרק י הלכה ג, שמקריבים בו עשרים ותשע בהמות חוץ משעיר לחטאת, ושני תמידים. ובשבת הרי ישנם גם שני מוספים.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר בו מצות הקרבת כל הקרבנות בבית הבחירה, ודיני שחיטת חוץ.

1 **א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן, בֵּין קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה וָעוֹף בֵּין**
2 **קָרְבְּנוֹת מְנָחוֹת, מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְרִיבָן בְּבֵית**
3 **הַבְּחִירָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי**
4 **מְצַוֶּךָּ[2]. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת כָּל אָדָם מְטַפֵּל**
5 **וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה[3] שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהַקְרִיבָן מִחוּצָה**
6 **לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה. שֶׁנֶּאֱמַר: קָדְשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ**
7 **וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וְגוֹמֵר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[4], שֶׁאֵינוֹ**
8 **מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁהוּא מְטַפֵּל בָּהֶם**
9 **עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית הַבְּחִירָה.**

2) ב'ספרי' פ' ראה (דברים יב, יד): "כי אם (אל המקום) (במקום) אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עולותיך, אין לי אלא עולות, שאר קרבנות מנין, תלמוד־לומר ושם תעשה (את) כל אשר אנכי מצוך". וראה ב'ספר המצוות' עשה פד, ולא־תעשה פט. ומה שלמדו (זבחים קו: קיב: וקיט:) ממה שנאמר (ויקרא יז, ה) "והביאום לה'", זו מצות־עשה – המדובר בקרבנות שהקדישום בשעת היתר הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות, כמו שמבואר שם קו, ב. ואילו באופן שהקדיש בשעת איסור הבמות נלמד מהפסוק "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" ('הר המוריה').

3) ממה שפירט כאן קרבנות בהמה, נראה שמנחות ועופות אינם בכלל זה (ראה כסף־משנה). ויתכן כי מקור דבר זה ממה שאמרו בתמורה יז, ב - שהפסוק הנ"ל "רק קדשיך", מדבר בתמורות, והרי אין תמורה במנחות ובעופות, כמפורש בפ"א מהל' תמורה הי"א ('הר המוריה'). אולם במצוות שהקדים רבינו להל' מעשה הקרבנות (אות כא) כתב "להביא קדשי חוצה־לארץ לבית הבחירה", הרי שכל הקדשים בכלל. וכן סתם ב"מנין המצוות על סדר ההלכות", אות פה, וב'ספר המצוות' עשה פה. 4) 'ספרי' שם (דברים יב, כו).

10 **ב. הַמַּקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[5],**
11 **וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה**
12 **עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה[6]. וְאִם הִקְרִיב: בְּמֵזִיד**
13 **- חַיָּב כָּרֵת[7], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ זָבַח וְאֶל**
14 **פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו[8]; בְּשׁוֹגֵג**
15 **- מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[9].**

5) של "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך", ראה בהלכה הקודמת. 6) 'ספרי' פ' ראה (דברים יב, יג). וכן הוא בזבחים קו, א. שהרי "השמר פן ואל, אינו אלא לא־תעשה", ראה ב'ספר המצוות' (לא־תעשה פט), כתב רבינו: "האזהרה שהוזהרנו מלהקריב שום קרבן בחוץ, כלומר, חוץ לעזרה, וזה נקרא מעלה בחוץ, והוא אמרו יתעלה (שם) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, ולשון 'ספרי': אין לי אלא עולות, שאר קדשים מנין, תלמוד־לומר (שם, יד) ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך, ועדיין אני אומר עולה בעשה ולא־תעשה, שאר קדשים לא יהו אלא בעשה, תלמוד־לומר (שם) שם תעלה עולותיך, עולה בכלל היתה, ולמה יצאת, להקיש אליה, מה עולה שהיא מיוחדת שהיא בעשה ולא־תעשה, כך כל שהוא בעשה, הרי הוא בלא־תעשה". 7) ראה כריתות ב, א. ואם התרו בו – חייב מלקות, ראה להלן הי"ג. 8) צ"ל: "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו וגו' ונכרת וגו' מעמיו". 9) משנה, שם. וראה פ"א מהל' שגגות ה"ד, כי "חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד, וקרבן עולה ויורד הוא קרבן שאינו קבוע וכו'".

16 **ג. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
17 **הֶעֱלָם[10]: אִם הָיָה מֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[11], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר**
18 **יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז וְגוֹמֵר, דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ**
19 **הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת; וְאִם שָׁחַט בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא**
20 **חַטָּאת קְבוּעָה[12].**

10) שלא הקריבם. 11) ראה כריתות שם, שהמשנה מונה השוחט והמעלה לשני דברים, ועי' גם בזבחים קו, א. וראה ב'ספר המצוות' לא־תעשה צ, ולהלן פ"א מהל' שגגות ה"ד אות יג־יד. 12) כריתות שם במשנה, ופ"א מהל' שגגות שם.

21 **ד. וְהֵיכָן הִזְהִיר עַל הַשְּׁחִיטָה בַּחוּץ?[13] בְּהֶקֵּשׁ[14].**
22 **נֶאֱמַר: שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ, וְנֶאֱמַר[15]: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל**
23 **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ; מָה הַעֲלָיָה בַּחוּץ, שֶׁעָנַשׁ עָלֶיהָ,**
24 **הִזְהִיר עָלֶיהָ בְּפֵרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה**
25 **עֹלֹתֶיךָ; אַף עֲשִׂיָּה, שֶׁבִּכְלָל הַשְּׁחִיטָה[16], שֶׁעָנַשׁ עָלֶיהָ**
26 **בְּפֵרוּשׁ, הֲרֵי הוּא מֻזְהָר עָלֶיהָ. שֶׁלֹּא עָנַשׁ הַכָּתוּב**
27 **אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר[17].**

13) שהרי אין עונשין אלא־אם־כן מזהירין. 14) סמיכות שחיטה להעלאה. כרבי יונה בזבחים קז, א. וראה גם ב'ספר המצוות' שם. 15) באותו פסוק. 16) כלומר, גם השחיטה בכלל העשיה. 17) זבחים, שם.

28 **ה. הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים וְהֶעֱלָם בַּחוּץ - חַיָּב שְׁתַּיִם: אַחַת**
29 **עַל הַשְּׁחִיטָה וְאַחַת עַל הָעֲלָיָה[18]. שָׁחַט בִּפְנִים**
30 **וְהֶעֱלָה בַּחוּץ - חַיָּב עַל הָעֲלָיָה[19]. וְכֵן אִם שָׁחַט**
31 **בַּחוּץ וְהֶעֱלָה בִּפְנִים - חַיָּב עַל הַשְּׁחִיטָה[20].**

18) משנה, זבחים קו, א. כתנא־קמא. 19) שם במשנה לדברי הכל. 20) ראה בהערה הקודמת.

32 **ו. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שְׁחִיטַת קָדָשִׁים[21] הָרְאוּיִין**
33 **לִקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ; אֲבָל הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ אֶחָד**
34 **מֵאִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ[22] אוֹ מֵחַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת[23] - הֲרֵי זֶה**

פָּטוּר[24]. שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה'; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא אֶל מִשְׁכַּן ה' - אֵין חַיָּבִין עָלָיו[25].

21) בחוץ. ודין העלאה בדבר שאינו ראוי למזבח, ראה להלן ה"י, ופי"ט ה"ב. 22) כגון הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד והמחיר והאתנן והכלאים והטריפה ויוצא דופן (שם קיב. במשנה). 23) שם קיא, ב. קיב, א. וראה להלן פ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א, מה הן החטאות המתות. 24) [פטור, אבל אסור, ראה להלן הי"ג]. 25) משנה, שם קיב, א.

ז. שָׁחַט בַּחוּץ מְחֻסַּר זְמַן בְּגוּפוֹ[26] אוֹ בַּבְּעָלִים[27], הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי עַתָּה לָבוֹא בִּפְנִים - פָּטוּר[28].

26) ראה להלן ה"ח, איזהו מחוסר זמן בגופו. 27) כלומר, מחוסר זמן בבעלים. וראה להלן ה"ט איזהו מחוסר זמן בבעלים. 28) זבחים קיב, ב - וכתנא־קמא. וראה גם ביומא סג, א.

ח. אֵי זֶהוּ מְחֻסַּר זְמַן בְּגוּפוֹ? בְּהֵמָה בְּתוֹךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה[29]; וְתוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן[30]; וְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ שֶׁנִּשְׁחַט אֶחָד מֵהֶם הַיּוֹם, שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי רָאוּי עַד לְמָחָר[31].

29) ראה למעלה פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ח, כי "מצות־עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני והלאה, שנאמר והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה, וכל שבעת הימים נקרא מחוסר זמן". ואינו חייב אלא מיום השמיני והלאה, אבל בליל שמיני אינו חייב לפי שבלילה זה דינו כמחוסר זמן (פ"ג מהל' מחוסרי כפרה ה"ד). 30) זבחים שם במשנה, כתנא־קמא. וראה בהל' איסורי מזבח שם ה"ב, כי זמנן של התורים הוא משיזהיבו. וכל־שכן בני יונה לאחר זמנם, שפסולים (הל' איסורי מזבח, שם), שוודאי פטור עליהם (משנה, שם - לדברי הכל). 31) שם במשנה, כתנא־קמא. וראה בפי"ב מהל' שחיטה, ה"א־ב.

ט. וְאֵי זֶהוּ[32] מְחֻסַּר זְמַן בַּבְּעָלִים? קָרְבָּן שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן בְּעָלָיו לְהַקְרִיבוֹ. כֵּיצַד? הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת שֶׁשָּׁחֲטוּ חַטָּאתָם[33] בַּחוּץ [בְּתוֹךְ] יְמֵי סְפִירָה[34] - פְּטוּרִין. וְכֵן מְצֹרָע שֶׁשָּׁחַט חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ[35] בַּחוּץ בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה[36] - פָּטוּר. שֶׁעֲדַיִן לֹא נִרְאוּ בַּעֲלֵי הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ לְכַפָּרָה. אֲבָל אִם שָׁחֲטוּ עוֹלוֹתֵיהֶן בַּחוּץ בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה - חַיָּבִין; שֶׁהָעוֹלָה דּוֹרוֹן הִיא[37], וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הִיא עִקַּר הַכַּפָּרָה. וְכֵן נָזִיר שֶׁשָּׁחַט חַטָּאתוֹ[38] בַּחוּץ בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּתוֹ - פָּטוּר, הִקְרִיב עוֹלָתוֹ אוֹ שְׁלָמָיו בַּחוּץ - חַיָּב[39]; שֶׁהַחַטָּאת הִיא הַמְעַכֶּבֶתוּ[40], וְהִיא עִקַּר הַנְּזִירוּת.

32) משנה, שם. 33) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ג, כי קרבנם של הזב והזבה והיולדת הוא עולה וחטאת. 34) כלומר, בתוך ימי הספירה של הזב והזבה, ובתוך ימי מלאת של היולדת, ראה שם ה"ד, כי הזב והזבה סופרים שבעת ימי טהרה, וביום השמיני מקריבים קרבנותיהם, וראה שם ה"ה כי היולדת מביאה קרבנה ביום ארבעים ואחד לזכר וביום שמונים ואחד לנקבה. 35) ראה שם ה"ג, כי קרבנו של המצורע הוא עולה ואשם וחטאת. 36) ראה שם ה"ד, כי המצורע סופר שבעת ימי טהרה, ובשמיני מקריב קרבנותיו. 37) שם במשנה: "עולותיהן ושלמיהן בחוץ, חייבין", וכמו שכתב רבינו בפירוש המשנה (לפי נוסח א"י שהביא ה'תוספות יום־טוב' שם, פי"ד מ"ג): "ואין ראויין להקרבה עד שישלימו ימי הספירה, אבל העולה היא דורון, אפילו הוקרבה בתוך ימי הספירה". וכן פירש רש"י שם. 38) ראה למעלה פ"ח מהל' נזירות ה"א, כי הנזיר כשגומר נזירותו מביא עולה וחטאת ושלמים. 39) שם במשנה: "עולותיהן ושלמיהם בחוץ, חייבין", ובגמרא (שם קיד:) שאלו: "והני בני שלמים נינהו (כלומר, הלא זב וזבה ויולדת ומצורע אינם מביאים שלמים), אמר רב ששת: תני נזיר (כלומר, הדין הזה של שלמים הוא על נזיר, שאם הקריב בתוך שבעת ימי התגלחת את השלמים חייב, ואילו הקריב חטאת אינו חייב)". 40) אין הכוונה שמעכבתו מלשתות יין, שהרי למעלה פי"ד הי"ז כתב שאין החטאת מעכבתו, אלא הכוונה שעיקר הכפרה היא בחטאת (לחם־משנה פ"ח מהל' נזירות ה"י).

י. אָשָׁם תָּלוּי[41] וְחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק[42] שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ[43] - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי לֹא נִקְבַּע הָאִסּוּר[44]. אֲשַׁם מְצֹרָע[45] שֶׁשְּׁחָטוֹ בַּחוּץ[46] שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[47] - חַיָּב[48], הוֹאִיל וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ רָאוּי בִּפְנִים וְכָשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[49]. וְכָל קָרְבָּן שֶׁהוּא פָּטוּר עַל שְׁחִיטָתוֹ בַּחוּץ - כָּךְ הוּא פָּטוּר עַל הַעֲלָאָתוֹ[50].

41) ראה להלן פ"ח מהל' שגגות ה"א־ב, כי אם היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל – הרי זה מביא אשם תלוי. 42) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ז, כי האשה שלא הוחזקה עוברה, והפילה ולא ידעה מה הפילה, הרי זו ספק יולדת, ומביאה חטאת העוף, מספק. 43) כדעת חכמים בברייתא כריתות יח, א. שהשוחט אשם תלוי בחוץ – פטור. 44) כלומר, כל הקרבן בא רק על ספק איסור שמא חטא או לא, ולמד כן רבינו ממה שאמרו שם כי טעמו של רבי מאיר המחייב, משום דלא בעי קביעותא דאיסורא, ומתוך זה למד רבינו כי טעמם של חכמים הפוטרים הוא מפני שצריך קביעות האיסור, וכאן לא נקבע האיסור, וראה גם ברש"י שם. ואף כי רבינו סובר ש"מתוך שלבו נוקפו, הוא גומר ומקדיש" (ראה פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ט) – אין לו דין של "נקבע האיסור" מוודאי אלא מספק, שהרי אם נודע קודם שחיטה – אינו קרב, אלא רועה עד שיפול בו מום, ואם נודע לאחר שחיטה – הדם ישפך (הל' פסולי המוקדשין שם), ומהפסוק "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו", אנו למדין רק לדבר הראוי בוודאי להקרבה ('מרכבת המשנה'. וראה 'לחם משנה' ו'מעשה רוקח') וחטאת העוף הבאה על הספק נלמדה מדין אשם תלוי, שכשם שבאשם תלוי פטור, משום שלא נקבע האיסור,

הוא־הדין והוא הטעם לחטאת העוף הבאה על הספק (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). 45) זבחים קיד, א. 46) אפילו בתוך זמנו (זבחים, שם). וראה להלן. 47) כלומר, לשם עולה וכדומה. ודוקא אשם מצורע ולא חטאת מצורע, ראה להלן בסמוך. 48) ומה שאמרנו (למעלה ה"ט) כי השוחט אשם מצורע בחוץ בתוך ימי הספירה הוא פטור, אין זה אלא אם שחטו לשמו, אבל אם שינה שמו – חייב אף בתוך ימי הספירה (זבחים, שם). 49) להלן בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א: "כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות ציבור, כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן החטאת והפסח שאם נעשו במחשבת שינוי השם - פסולין". 50) שהרי שחיטה והעלאה הוקשו זה לזה, ראה למעלה ה"ד ('קרית ספר'). וראה להלן פי"ט הי"ב, שלענין שנים שעשו אינם שווים.

1 **יא. שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים[51] שֶׁשְּׁחָטָם בַּחוּץ:**
2 **אִם עַד שֶׁלֹּא הִתְוַדָּה עֲלֵיהֶם[52] - חַיָּב כָּרֵת עַל**
3 **שְׁנֵיהֶן[53], הוֹאִיל וּרְאוּיִין לָבוֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם לְוִדּוּי;**
4 **וְאִם אַחַר שֶׁהִתְוַדָּה - פָּטוּר עַל הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, שֶׁהֲרֵי**
5 **אֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם.**

51) שאחד מהם – חטאת הנעשית בפנים ונשרף, והשני – המשתלח לעזאזל (להלן פ"א מהל' עבודת יום הכיפורים ה"א). 52) עליהם לאו דוקא, שהרי לא היה מתודה אלא על המשתלח, כמפורש בתורה (ויקרא טז, כא), וראה להלן פ"ד מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ב. 53) במשנה זבחים קיב, א: "וכן שעיר המשתלח שהקריב בחוץ פטור, שנאמר (שם יז, ד) ואל פתח אוהל מועד לא הביאו, כל שאין ראוי לבא אל פתח אוהל מועד אין חייבין עליו". ובגמרא שם קיג, ב - אמרו במסקנא: "אלא אמר רב מני, לא קשיא: כאן קודם וידוי, כאן לאחר וידוי", וסובר רבינו, שכוונת הגמרא היא כי המשנה לא פטרה אלא לאחר הווידוי, אבל לפני הווידוי – חייב, ועיי"ש ברש"י ו'תוספות' ('הר המוריה'). וראה בפירוש מסכת זבחים המיוחס לר"ח, שם.

6 **יב. הַשּׁוֹחֵט שְׁלָמִים בַּחוּץ קֹדֶם שֶׁיִּפְתְּחוּ דַּלְתוֹת**
7 **הַהֵיכָל - פָּטוּר[54]; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִים מַעֲשֶׂה וְאַחַר**
8 **כָּךְ יִהְיוּ רְאוּיִין לִקָּרֵב לִפְנֵי הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55].**
9 **וְהַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בַּחוּץ, אֲפִלּוּ בִּשְׂאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה,**
10 **בֵּין לִשְׁמוֹ בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[56] - חַיָּב[57]; שֶׁהַפֶּסַח בִּשְׂאָר**
11 **יְמוֹת הַשָּׁנָה שְׁלָמִים הוּא[58].**

54) יומא סב, ב: "אמר רב יהודה אמר שמואל, שלמים וכו' ששחטן בחוץ קודם שנפתחו דלתות ההיכל - פטור, מאי טעמא, מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי". 55) למעלה פ"ה ה"ה, כי "שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל - פסולין, שנאמר פתח אוהל מועד, בזמן שפתוח". ונחלקו בזה גדולי הראשונים: יש אומרים כי זה לא נאמר אלא בשלמים בלבד, אבל קדשים אחרים שנשחטו לפני שנפתחו דלתות ההיכל – כשרים (רש"י זבחים סא. ד"ה וחד). ויש אומרים כי שלמים לאו דוקא, והוא־הדין לקדשים אחרים (ראה 'תוספות' שם ד"ה קודם). ובדעת רבינו אין הכרע.

56) מה שכתב "בין לשמו בין שלא לשמו" אינו אלא בשאר ימות השנה, אבל בזמנו, בערב הפסח אחר חצות, אינו חייב אם שחטו בחוץ, אלא אם שחטו לשמו, אבל אם שחטו אלא שלא לשמו – פטור, שהרי אם שחטו אז בפנים שלא לשמו – נפסל (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"א, וראה למעלה ה"י כי "אשם מצורע ששחטו בחוץ שלא לשמו חייב, הואיל ושלא לשמו ראוי בפנים וכשר", משא"כ חטאת. ואם־כן הפסח, שאינו ראוי שלא לשמו בפנים, פטור בחוץ. וראה 'קרית ספר' כאן). ואם שחטו קודם חצות בחוץ, פטור, בין אם שחטו לשמו, ובין אם שחטו שלא לשמו, שהרי אז אינו ראוי כלל להקרב בפנים, כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' קרבן פסח ה"ד, וראה 'כסף משנה' כאן. 57) יומא סג, א. כרבין בשם רבי יוחנן. 58) ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ז.

12 **יג. בְּהֵמַת חֻלִּין שֶׁעֲבָרָהּ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[59] - אָסוּר**
13 **לְשָׁחֳטָהּ[60] בַּחוּץ. וְאִם שְׁחָטָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[61], מִפְּנֵי**
14 **שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָבוֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם[62].**

59) כלומר, הקדיש עובר של בהמת חולין – למזבח. 60) כלומר, את בהמת החולין, משום העובר שבה, שהוא קודש. ואף־על־פי שאינו חייב מלקות, כדלהלן, סובר רבינו, שכל שאמרו בענין זה "פטור", היינו פטור אבל אסור, וראה למעלה ה"ו. 61) אם התרו בו, ראה בפי"ט מהל' סנהדרין ה"א אות יז־יח. 62) כלומר, כיון שעדיין לא נולדה, והרי גם אם נולדה אינה ראויה לקרבן עד היום השמיני, ראה למעלה ה"ח. ואם "שחט בחוץ מחוסר זמן בגופו, הואיל ואינו ראוי עתה לבוא לפנים פטור" (למעלה ה"ז). ומקור דברי רבינו בתמורה יב, א: "בעי מיניה אביי מרב יוסף, היא חולין וולדה שלמים, ושחטה בחוץ מהו, מי מיחייב עליה משום שחוטי חוץ או לא, א"ל מי קרינא ביה (ויקרא יז, ח) והביאום לה'" (דלא מיחייב משום שחוטי חוץ אלא באותן דראויין לקרבן, והאי עובר לא חזי השתא לקרבן – רש"י).

15 **יד. גָּנַב וְהִקְדִּישׁ[63] וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט בַּחוּץ - חַיָּב[64].**
16 **וּמֵאֵימָתַי הֶעֱמִידוּהָ בִּרְשׁוּתוֹ כְּדֵי לְחַיְּבוֹ עָלֶיהָ כָּרֵת?**
17 **מִשָּׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ[65]. וְהוּא שֶׁשְּׁחָטָהּ אַחַר יֵאוּשׁ;**
18 **אֲבָל לִפְנֵי יֵאוּשׁ - אֵינָהּ קְדוֹשָׁה[66].**

63) את הבהמה. 64) ברייתא גיטין נה, ב: "גנב והקדיש ואחר־כך שחטה ומכר, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ותני עלה, בחוץ כי האי גוונא (כלומר, אם גנב והקדיש ושחט בחוץ) – ענוש כרת". 65) כלומר, עצם העמדת הגניבה ברשותו של הגנב, הוא משום לחייבו כרת על שחוטי חוץ, ואין הבדל לענין חיוב כרת אם העמידו את הבהמה ברשותו משעת גניבה או משעה שהקדישה, וכל ההבדל אינו אלא לענין גיזות וולדות (ראה גיטין שם), וכוונת רבינו באמרו "ומאימתי העמידוה ברשותו", אינו לענין חיוב כרת, אלא לענין גיזות וולדות, ומה שאמר "כדי לחייבו עליה כרת", אינה אלא נתינת טעם למה הוצרכו חכמים להעמידה ברשותו (לחם־משנה). 66) ראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"ז, כי "הגונב או הגוזל והקריב – הקרבן פסול, והקב"ה שונאו, שנאמר

שונא גזל בעולה, ואין צורך לומר שאינו מתקבל, ואם נתייאשו הבעלים, הקרבן כשר". ומדקדוק לשון רבינו משמע, שאם שחט אחר היאוש, אף־על־פי שהקדיש לפני היאוש – חייב ('הר המוריה', וראה ב'קרית ספר').

טו. הָיְתָה הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בַּחוּץ וְצַוָּארָהּ בִּפְנִים וְשָׁחַט - חַיָּב[67]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז בַּמַּחֲנֶה, אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה[68]. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט בַּמִּקְדָּשׁ וְצַוָּארָהּ בִּפְנִים וּשְׁאָר גּוּף הַבְּהֵמָה בַּחוּץ, אוֹ שֶׁהָיָה גּוּפָהּ בִּפְנִים וְצַוָּארָהּ בַּחוּץ - חַיָּב, עַד שֶׁתִּהְיֶה הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בַּמִּקְדָּשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ[69]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט בְּגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְבִיחָה כְּלָל[70] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[71].

67) כרת או מלקות על שחוטי חוץ. 68) זבחים קז, ב. 69) צ"ל: "לא הביאו", והוא בויקרא שם, ד. "ומה שכתב רבינו, אחד השוחט במקדש וצווארה בפנים וכו', שנאמר ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו, אינו נוח לי. דהא מהאי קרא לא ילפינן (זבחים שם) אלא למעוטי גגו של היכל, ונראה לי שצריך להגיה ולכתוב: אבל השוחט בגגו של היכל אע"פ שאינו ראוי לשחיטה כלל, הרי זה פטור, שנאמר ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו" (כסף־משנה). 70) כל המוקף, אינו בדפוס רומי. וראה למעלה פ"ה ה"ד: "אם שחטן בגגו של היכל פסולין, שאין הגגות ראויות לשחיטה כלל, אלא בקרקע העזרה". 71) זבחים שם, כרבא. והטעם משום שנאמר בשוחט בחוץ (ויקרא שם) "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו", ואילו השוחט על גג ההיכל, אם כי אין הזביחה ראויה שם, אין זה נקרא שוחט בחוץ, שהרי הביאו אל פתח אהל מועד.

טז. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין וְשָׁחֲטוּ בַּחוּץ - פְּטוּרִין[72]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִשְׁחַט, אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט - אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם[73]. וְאֶחָד שֶׁשָּׁחַט בַּחוּץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִשְׁחֹט קָדָשִׁים אֶלּוּ לַה' - הֲרֵי זֶה חַיָּב[74]. שֶׁנֶּאֱמַר: דָּם יֵחָשֵׁב[75] לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ; אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַדָּם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כַּדָּם הַנִּשְׁפָּךְ[76], לֹא כְּקָרְבָּן - הֲרֵי זֶה חַיָּב[77].

72) משנה, זבחים קח, א: "שנים שאחזו בסכין ושחטו - פטורים". וכן הוא בקידושין מג, א. וב'סיפרא' פ' אחרי (פ"ט ה"א). וראה להלן בפי"ט הי"ב ששנים שהעלו – חייבים. 73) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה (זבחים פי"ג מ"ג). אולם בגמרא שם למדו כן ממה שנאמר "ההוא" (= "ונכרת האיש ההוא" – ויקרא שם) אחד ולא שנים. וב'סיפרא' שם למדו ממה שנאמר (שם, ד) "דם שפך" וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום־טוב' שם. 74) שם במשנה: "חומר בשחיטה, שהשוחט להדיוט (בחוץ) - חייב, והמעלה להדיוט - פטור". וראה להלן פי"ט ה"א. 75) בזבחים שם, אמרו - שלדעת חכמים, שדרשו המלים "איש איש" בהעלאה (ראה להלן פי"ט הי"ב), דרשו כמו כן גם בשחיטה לרבות שוחט להדיוט, ורק לדעת רבי יוסי שאינו דורש "איש איש", לפי שסובר "דיברה תורה בלשון בני אדם", הוצרכו ללמוד (שם קח:) מ"דם יחשב וגו'". אבל ידוע כי מדרכו של רבינו להביא הדרשה הפשוטה ביותר אף־על־פי שאינה לפי ההלכה (לחם־משנה). 76) בזבחים שם, לא למדו כן אלא מתחילת הפסוק "דם יחשב לאיש" – "אפילו השוחט לאיש", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה ב'הר המוריה'. 77) זבחים קיא, ב - כדברי זעירי שם: "שחט בחוץ בלילה והעלה בחוץ - חייב" וראה עוד שם פד, ב. ופה, א.

יז. הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ בַּלַּיְלָה - חַיָּב, הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה בַּלַּיְלָה כְּשֵׁרָה בַּחוּץ[78]. וְכֵן אִם הֶעֱלָה[79] בַּלַּיְלָה מִזֶּה שֶׁשָּׁחַט בַּחוּץ בַּלַּיְלָה - חַיָּב עַל הַעֲלָאָה[80]. אֲבָל אִם שָׁחַט בִּפְנִים בַּלַּיְלָה וְהֶעֱלָה בַּחוּץ - פָּטוּר[81], לְפִי שֶׁלֹּא הֶעֱלָה אֶלָּא דָּבָר פָּסוּל[82]; שֶׁאֵין לְךָ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בַּלַּיְלָה בַּמִּקְדָּשׁ[83]. וְכֵן אִם קִבֵּל[84] בִּכְלִי חֹל בִּפְנִים[85] וְזָרַק בַּחוּץ - פָּטוּר[86].

78) כלומר, שחיטת חולין כשרה בלילה "דבשחיטת חוץ לא־שנא לילה מיום, דהא ראוי לבא אל פתח אוהל מועד למחר" (רש"י, שם). 79) בחוץ. 80) כדברי זעירי הנ"ל: "שחט בחוץ בלילה והעלה בחוץ - חייב", וברש"י שם: "ובהעלאתו נמי חייב, דהא כתיב (שם יז, ח) ואליהם תאמר". כלומר, התורה חייבה אף על העלאה כזו, שהשחיטה היתה בלילה בחוץ, ראה שם בדף קז, א. וקיט, ב. וראה בהשגת הראב"ד. 81) שם כדעת תנא־קמא של רבי שמעון לפי דברי זעירי, והיינו אפילו העלה ביום בחוץ. ואף־על־פי שרבי יוחנן אמר (שם פד:) כי השוחט בהמה בפנים בלילה והעלה בחוץ - חייב, הרי השיב לו רבי חייא בר אבין, ונשאר בתיובתא (כסף־משנה). 82) שהרי אף אם העלה בפנים תרד, ראה להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין ה"ו. 83) שנאמר (שם יט, ו) "ביום זבחכם" (מגילה כ:), או משום שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" (למעלה פ"ד ה"א). 84) הדם. 85) ראה למעלה פ"ה ה"א, כי כל הזבחים – קיבול דמן בכלי שרת. 86) זבחים קיא, ב: "רבא אמר, קיבלה בכלי חול, איכא בינייהו. והכי קאמר: וכן המקבל בכלי חול בפנים והעלה בחוץ - פטור, המקבל בכלי חול בחוץ והעלה בחוץ - חייב. רבי שמעון אומר, כל שחייבין עליו בחוץ, חייבין על כיוצא בו בפנים והעלו בחוץ", ופסק רבינו כתנא־קמא. ואף־על־פי שלפי המסקנא שם פירשו דברי רבי שמעון במשנה שם, במלק בחוץ והעלה בחוץ – כיון שזעירי (ראה למעלה) ורבא פירשו כן בדברי תנא־קמא, נראה שהם סוברים כן להלכה (כסף־משנה).

יח. וְכֵן הַמּוֹלֵק אֶת הָעוֹף בַּחוּץ - פָּטוּר[87]. וְאִם הֶעֱלָהוּ - פָּטוּר[88]. מָלַק בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ - חַיָּב עַל הַעֲלָאָה[89]. שָׁחַט בִּפְנִים וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ - פָּטוּר; שֶׁלֹּא הֶעֱלָה אֶלָּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבָּן[90]. שָׁחַט אֶת הָעוֹף בַּחוּץ וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ - חַיָּב שְׁתַּיִם[91]; שֶׁהַשְּׁחִיטָה בַּחוּץ כְּשֵׁרָה, וַהֲרֵי הִיא כִּמְלִיקָה בִּפְנִים[92].

87) שם קיא, א - במשנה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יז, ג) "או אשר ישחט מחוץ למחנה", על השוחט הוא חייב (בחוץ), ואינו חייב על המולק" (זבחים קז. לדעת רבי עקיבא). 88) שם במשנה. ולפי דברי אבוה דשמואל בר רב יצחק, נחלקו בזה תנא־קמא ורבי שמעון, ופסק רבינו כתנא־קמא. שכיון שמליקה אינה אלא בעזרה, ובחוץ הרי היא נבילה, הרי הוא כמעלה נבילה בחוץ – ופטור, ראה רש"י שם. 89) שם במשנה, שהרי הוא כמו שחט בהמה בפנים והעלה בחוץ, שחייב על ההעלאה. ראה למעלה ה"ה. 90) משום שנשחט ולא נמלק. ראה משנה, שם. "ואם תאמר: הלא כל העולין בחוץ, נפסלין ביציאתן, וכל השוחט בחוץ פסול הוא, וחייבין על העלאתו – התם רחמנא רבייה, אבל לענין שאר פסולין, מתקבל בפנים בעינן" (רש"י, שם). 91) כתנא־קמא במשנה, שם. 92) שנתרבה שחיטת העוף בחוץ בגמ' שם קז, א - ממה שנאמר (שם יז, ג) "או אשר ישחט" לרבות שחיטת העוף בחוץ, לפי רבי ישמעאל, ולפי רבי עקיבא נתרבה ממה שנאמר (שם, ב) "דם יחשב". והחיוב על העלאה, למדו (שם קיט:) ממה שנאמר (שם, ח) "ואליהם תאמר" לערב פרשיות, שכל שמחויב על שחיטתו בחוץ, חייב גם על העלאתו (רש"י שם).

יום שני ו' טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר בו דין המעילה בחוץ, שאינו חייב אלא אם ראוי לבוא בפנים.

1 **א. אֵין הַמַּעֲלֶה בַּחוּץ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ**
2 **שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּחוּץ[2]; אֲבָל אִם הֶעֱלָה עַל הַסֶּלַע אוֹ עַל**
3 **הָאֶבֶן - פָּטוּר. שֶׁאֵין קָרוּי קָרְבָּן אֶלָּא עַל הַמִּזְבֵּחַ,**
4 **וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא בַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ[3].**
5 **וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲלֶה לַשֵּׁם[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ**
6 **לַה'[5] - עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לַשֵּׁם.**

2) משנה בזבחים קח. כדעת ר' יוסי. ובתוספתא שם נוסף עוד בדברי ר' יוסי "ויסדר את המערכה". 3) שם קח: בגמרא בדברי רב הונא. וברש"י שם: "ויבן נח מזבח, אלמא במת יחיד, שהיא בחוץ, אינה העלאה בלא מזבח", ומה שנאמר אצל מנוח (שופטים יג, יט) "ויקח מנוח את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור לה'", הוראת שעה הייתה. 4) להקב"ה. אבל המעלה לשם הדיוט - אינו חייב. וראה למעלה פרק י"ח הלכה טז, כי בשחיטה חייב אף אם כיוון להדיוט. 5) "ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה'". שם בגמרא.

7 **ב. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַעֲלָאַת דָּבָר הָרָאוּי לָאִשִּׁים**
8 **וְלַמִּזְבֵּחַ[6], כְּגוֹן הָעוֹלָה[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ**
9 **זָבַח - מָה עוֹלָה שֶׁרְאוּיָה לָאִשִּׁים, אַף כֹּל שֶׁרָאוּי**
10 **לָאִשִּׁים הוּא שֶׁחַיָּבִין עַל הַעֲלָאָתוֹ בַּחוּץ.**

6) כלומר, דבר הראוי לשריפה על המזבח, ולא דבר הראוי לאכילה ולא דבר הראוי לשריפה שלא על המזבח. 7) שכולה ראוייה להקרבה על המזבח.

11 **ג. מִכָּאן אָמְרוּ: הַזּוֹרֵק אֶת הַדָּם[8], אוֹ הַמַּקְטִיר אֵיבְרֵי**
12 **עוֹלָה[9] אוֹ אֲמוּרִין[10], אוֹ קֹמֶץ אוֹ לְבוֹנָה[11] אוֹ קְטֹרֶת[12],**
13 **אוֹ מִנְחַת כֹּהֲנִים[13] אוֹ מִנְחַת נְסָכִים[14], אוֹ הַמְנַסֵּךְ**
14 **שְׁלֹשָׁה לֻגִּין יַיִן[15] אוֹ מַיִם[16] בַּחוּץ - חַיָּב[17]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
15 **לֹא יְבִיאֻנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ - כָּל הַמִּתְקַבֵּל בִּפְנִים חַיָּבִין**
16 **עָלָיו בַּחוּץ.**

8) משנה בזבחים קי. ובברייתא (שם קז.): "מנלן, מדתניא דם ייחשב (ויקרא יז, ד) לרבות הזורק, דברי ר' ישמעאל. רבי עקיבא אומר או זבח (שם, ח) לרבות את הזורק". 9) שם קט. ודווקא איברי עולה, אבל לא איברי שאר קרבנות, שהם לאכילה. 10) בין של עולה ובין של שאר הקרבנות. בברייתא שם: "תנו רבנן אשר יעלה עולה או זבח, אין לי אלא עולה, מנין לרבות אימורי אשם ואימורי חטאת ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים, תלמוד לומר זבח. מנין לרבות הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח והמנסך שלושת לוגין יין ושלושת לוגין מים, תלמוד לומר, ואל פתח אוהל מועד, כל הבא לפתח אוהל מועד חייבין עליו בחוץ". 11) שנקרבים על גבי המזבח. 12) שמקטירין אותם על מזבח הזהב בכל יום. 13) שקריבה כולה על גבי המזבח. 14) כי הסולת לבד, שמביאין עם הקרבן, נקראת "מנחת נסכים", ונשרפת כולה על גבי המזבח. 15) ודווקא שלושה לוגין יין או שלושה לוגין מים ולא פחות. 16) כלומר, שלושה לוגין מים. 17) במים אינו חייב אלא בחג הסוכות (כסף משנה). וראה להלן הלכה ד, שכתב "בין בחג בין בשאר ימות השנה", וצריך עיון. וראה בזבחים קי: וברש"י ותוספות שם.

17 **ד. אֲבָל הַזּוֹרֵק שְׁיָרֵי הַדָּם בַּחוּץ, אֲפִלּוּ שְׁיָרֵי דָמִים**
18 **הַפְּנִימִים[18] - פָּטוּר; שֶׁזְّרִיקַת שְׁיָרֵי הַדָּם שְׁיָרֵי מִצְוָה**
19 **הֵם וְאֵינָן מְעַכְּבִין[19]. וְכֵן הַמְנַסֵּךְ יַיִן אוֹ מַיִם פָּחוֹת**
20 **מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין בַּחוּץ - פָּטוּר[20], בֵּין בֶּחָג בֵּין בִּשְׁאָר**
21 **יְמוֹת הַשָּׁנָה; הוֹאִיל וְחָסֵר הַשִּׁעוּר[21] הֲרֵי אֵינָן רְאוּיִין**
22 **לְהִתְקַבֵּל בִּפְנִים. וְכֵן הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטָּאת[22], מִבְּשַׂר**
23 **אָשָׁם, מִבְּשַׂר שְׁלָמִים, בֵּין שֶׁל יָחִיד בֵּין שֶׁל צִבּוּר,**
24 **מִשְּׁיָרֵי מְנָחוֹת, מִשְּׁתֵי הַלֶּחֶם, מִלֶּחֶם הַפָּנִים, בַּחוּץ**
25 **- פָּטוּר; שֶׁכָּל אֵלּוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה, לֹא לָאִשִּׁים[23].**

18) כלומר, של חטאות הפנימיות, והן החטאות הנשרפות, שזריקת דמן לפנים בהיכל על מזבח הזהב ושיירי הדם שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון. 19) שלא כר' נחמיה (שם קי:) שאמר שיריים הפנימיים שהקריבם בחוץ, חייב, לפי שהם מעכבים, אלא כר' עקיבא (שם קיא.) שאפילו השיריים הפנימיים אינם מעכבים. 20) כן הוא בברייתא (שם קט:) "יכול המנסך פחות מג' לוגין יין ופחות מג' לוגין מים יהא חייב, תלמוד לומר (שם) לעשות, על השלם חייב ואינו חייב על החסר". 21) שלושה לוגין יין הם הפחות שבנסכים. וכמו כן שיעור המים שמנסכים בהם הוא שלושה לוגין. 22) כלומר, חטאת חיצונה, שבשרה נאכל לכהנים. 23) כלומר, אינם ראויים להעלאה על המזבח.

ה. הַמַּעֲלֶה אֶת הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בַּחוּץ - חַיָּב מִפְּנֵי הָאֲמוּרִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁן - אֵין בְּשַׂר הַזֶּבַח חוֹצֵץ, וּכְאִלּוּ הִקְטִיר הָאֲמוּרִים בִּפְנֵי עַצְמָן[24]. אֲבָל הַמַּעֲלֶה מִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה - פָּטוּר[25]; שֶׁאֵין הַקֹּמֶץ בָּרוּר וּמֻבְדָּל[26]. קֹמְצָהּ וְחָזַר קֶמְצָהּ לְתוֹכָהּ[27] וְהִקְרִיב כֻּלָּהּ בַּחוּץ - חַיָּב[28].

24) בגמרא (שם קי.): "אמאי, האיכא חציצה (בין האימורים למערכה), אמר שמואל כשהפכן וכו', רב אמר מין במינו אינו חוצץ", ופסק כרב. 25) על העלאת חוץ. 26) אלא לאחר הקמיצה, אבל האימורים ברורים ומובדלים, אף קודם ההפרשה. 27) ונתערב עם שאר הסולת. 28) ואין הקומץ בטל ברוב.

ו. הַיּוֹצֵק[29] וְהַבּוֹלֵל[30], וְהַפּוֹתֵת[31] וְהַמּוֹלֵחַ[32], וְהַמֵּנִיף[33] וְהַמַּגִּישׁ[34], וְהַמְסַדֵּר אֶת הַשֻּׁלְחָן[35] וְהַמַּטִּיב אֶת הַנֵּרוֹת[36], וְהַקּוֹמֵץ[37] וְהַמְקַבֵּל דָּמִים בַּחוּץ - פָּטוּר; לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵינוֹ גְּמַר עֲבוֹדָה, וְנֶאֱמַר: אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ זָבַח - מַה הַעֲלָאָה שֶׁהִיא גְּמַר עֲבוֹדָה, אַף כֹּל שֶׁהוּא גְּמַר עֲבוֹדָה חַיָּבִין עָלָיו.

29) משנה שם קיב: "והוא שיוצק השמן על המנחות והוא מה שנאמר (שם, ו) ויצקת עליה שמן". 30) שבולל הסולת בשמן. 31) "הוא הפותת לחם המנחות, כמו שנאמר (שם) פתות אותה פתים". 32) "הוא נותן המלח למנחה, שנאמר (שם, יג) על כל קרבנך תקריב מלח". 33) "הוא מה שנאמר (במדבר ו, כ) והניף אותם תנופה". 34) "הוא מה שנאמר (שם, ח) והגישה" 35) "הוא המסדר את לחם הפנים על השולחן". 36) [אין הכוונה להטבת הנרות בבוקר, שהרי לדעת רבינו "הדלקת הנרות היא הטבתם". ואם כן הרי היא גמר עבודה, אלא הכוונה להטבת הנרות בערב, שהיא דישונם, והיא אינה גמר עבודה, אלא הכנה להדלקה]. 37) צריך עיון למה לא מנה הקומץ ביחד עם כל עבודות המנחה, יוצק ובולל וכו'.

ז. פָּרָה אֲדֻמָּה שֶׁשְּׂרָפָהּ חוּץ מִמְּקוֹם שְׂרֵפָתָהּ[38], וְכֵן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שֶׁהִקְרִיבוֹ בַּחוּץ אַחַר שֶׁהִתְוַדָּה עָלָיו - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֻנוּ - כֹּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵין חַיָּבִין עָלָיו. אֲבָל קָדָשִׁים פְּסוּלִין שֶׁהָיָה פִּסּוּלָן בַּקֹּדֶשׁ, אִם הֶעֱלָה מֵהֶן בַּחוּץ - חַיָּב. כֵּיצַד? כְּגוֹן הַלָּן[39] וְהַיּוֹצֵא[40] וְהַטָּמֵא[41] וְשֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשֶׁבֶת הָעוֹבֵד[42], שֶׁכֻּלָּן נִשְׂרָפִין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, אִם עָבַר וְהֶעֱלָה מֵהֶם בַּחוּץ - חַיָּב[43]; שֶׁנֶּאֱמַר: לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַה' - כֹּל הַנַּעֲשֶׂה לַה' חַיָּבִין עָלָיו, וְאֵלּוּ נַעֲשׂוּ לַשֵּׁם[44].

38) משנה שם קיב. והיינו חוץ ממקום מערכתה ששחטוה שם. 39) כלומר, עבר עליו הלילה, ולא זרקו את הדם, או שלא הקריבו את הבשר או את האימורים על גבי המזבח. 40) שיצא בשר הזבח חוץ לעזרה. 41) שנטמא הקרבן. 42) כגון מחשבת זמן, או מחשבת מקום, או מחשבת שינוי השם ושינוי בעלים. 43) בברייתא שם: "מנין לרבות פסולין כגון הלן והיוצא והטמא ושנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו וכו', תלמוד לומר (שם) יביאנו לעשות, כל המתקבל בפתח אוהל מועד חייבין עליו בחוץ". 44) שכל אלו אם עלו למזבח, לא ירדו.

ח. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל הַעֲלָאָתוֹ בַּחוּץ, כֵּיוָן שֶׁהֶעֱלָה מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת בַּחוּץ - חַיָּב. בֵּין שֶׁהֶעֱלָה בִּפְנִים תְּחִלָּה וְשִׁיֵּר מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ[45], בֵּין שֶׁהִנִּיחַ הַכֹּל בִּפְנִים[46] וְלָקַח מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ[47]. אֲבָל אִם חָסַר אוֹתוֹ דָּבָר הַקָּרֵב[48] כָּל שֶׁהוּא[49] בִּפְנִים[50], וְהֶעֱלָה שְׁאֲרִיתוֹ בַּחוּץ - פָּטוּר.

45) במשנה שם קט: לדברי הכל. 46) ולא קרבו. 47) שם במשנה מחלוקת תנא קמא ור' אליעזר, והלכה כתנא קמא. 48) אבל אם חסרו השיריים, ולא הדבר הקרב, והקריב הדבר הקרב בשלימותו, בחוץ - חייב, שהרי שיריים שחסרו מקטיר עליהם הקומץ. 49) כגון שנאבד או נשרף. 50) אבל אם נחסר בחוץ, הדבר ספק.

ט. כֵּיצַד? הַקֹּמֶץ[51] אוֹ הַלְּבוֹנָה[52] וְהָאֲמוּרִין וְהָעוֹלָה[53] וּמִנְחָה הַנִּשְׂרֶפֶת[54] וְהַנְּסָכִים[55] שֶׁחָסְרוּ מִקְצָתָם בִּפְנִים וְהִקְרִיב שְׁאִרְיָתָן בַּחוּץ - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ - עַל הַשָּׁלֵם הוּא חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶחָסֵר. הוֹצִיאוֹ שָׁלֵם וְחָסַר בַּחוּץ וְהֶעֱלָהוּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[56], לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה.

51) כי מקצת הקומץ מעכב את כולו. 52) וכגון שהתנדב קומץ לבונה בפני עצמו, שאם חסר כל שהוא פסול. או בלבונה הבאה עם המנחה, וחסרה, ולא נשאר בה אלא קורט אחד, שהיא פסולה. 53) דעת רבינו, כי מה שאמרו במשנה שם: "וכולן שחסרו כל שהוא והקריבו בחוץ פטור", מוסב גם על אימורים ועולה המוזכרים במשנה הקודמת "המעלה כזית מן העולה ומן האימורים בחוץ חייב". 54) מנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים. אבל שאר המנחות - נקמצות והשאר נאכל לכהנים. 55) היין והמים. 56) בגמרא שם קי. "איבעיא להו חיסרון דחוץ (הוציאו שלם וחסר בחוץ) שמיה חיסרון או לא שמיה חיסרון", ולא נפשטה.

י. הֶעֱלָה אֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת בָּשָׂר וְהָיָה הָעֶצֶם מַשְׁלִימוֹ לְכַזַּיִת - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻבָּר[57]. הָיָה מֶלַח מַשְׁלִימוֹ לְכַזַּיִת - הֲרֵי זֶה סָפֵק, לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה[58]. וְעוֹלָה וְאֵמוּרֶיהָ מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת[59].

57) שם קז: "איתמר המעלה ואין בו כזית ועצם משלימו לכזית, ר' יוחנן אומר חייב וריש לקיש אמר פטור. ר' יוחנן אמר חייב חיבורי עולין (=הקרבים על המזבח) כעולין וכו', ופסק כר' יוחנן. 58) שם: "בעי רבא המעלה ראש בן יונה שאין בו כזית ומלח משלימו לכזית מהו וכו', תיקו". 59) שם קט. במשנה: "המעלה כזית מן העולה ומן האימורים בחוץ חייב", שהרי כולה כליל (רש"י שם).

יא. הֶעֱלָה וְחָזַר וְהֶעֱלָה - חַיָּב עַל כָּל אֵבֶר וְאֵבֶר[60].
זָרַק הַדָּם וְהֶעֱלָה הָאֵבָרִים - חַיָּב שְׁתַּיִם[61], שֶׁהֲרֵי
חָלַק הַכָּתוּב בֵּין מַעֲלֶה לְעוֹשֶׂה; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: אֲשֶׁר
יַעֲלֶה עֹלָה, וְנֶאֱמַר: לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ. הֶעֱלָה אֵבֶר חָסֵר
- פָּטוּר[62]; שֶׁנֶּאֱמַר: לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ - עַל הַשָּׁלֵם הוּא
חַיָּב.

60) במשנה שם קח. העלה וחזר והעלה, חייב על כל עלייה דברי ר' שמעון. ר' יוסי אומר אינו חייב אלא אחת", ואמר ר' יוחנן (שם קח:) כי לא נחלקו אלא באבר אחד, אבל בארבעה וחמשה אברים - לדברי הכל חייב על כל אבר ואבר. 61) בגמרא שם קז: "אמר ר' אבהו וכו' זרק והעלה לדברי ר' ישמעאל חייב שתיים, לדברי רבי עקיבא אינו חייב אלא אחת, אביי אמר אפילו לדברי רבי עקיבא חייב שתיים, להכי פלגינהו קרא (דברים יב, יד) שם תעלה ושם תעשה". 62) כרבי יוסי לפי פירושו של ר' יוחנן (שם קח:) בחוץ חייב ומר סבר (ר"י) פטור.

יב. שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ - פְּטוּרִים. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּאֵבֶר
וְהֶעֱלוּהוּ בַּחוּץ - חַיָּבִין; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר
יַעֲלֶה עֹלָה - אֲפִלּוּ אִישׁ וָאִישׁ שֶׁהֶעֱלוּ חַיָּבִין.

יג. הַזּוֹרֵק מִקְצָת מַתָּנוֹת[63] בַּחוּץ - חַיָּב. הַמְקַבֵּל דַּם
חַטָּאת[64] בְּכוֹס אֶחָד, נָתַן מִמֶּנּוּ בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן[65]
בִּפְנִים[66] - חַיָּב עַל הַנִּתָּן בַּחוּץ, שֶׁהֲרֵי כֻּלּוֹ רָאוּי
לִקָּרֵב בִּפְנִים; וְאִם נָתַן מִמֶּנּוּ בִּפְנִים[67] וְחָזַר וְנָתַן
בַּחוּץ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שִׁרַיִם[68]. אֲבָל אִם קִבֵּל
בִּשְׁנֵי כּוֹסוֹת, בֵּין שֶׁנָּתַן שְׁנֵיהֶן בַּחוּץ[69], אוֹ אֶחָד
בַּחוּץ וְאֶחָד בִּפְנִים[70], אוֹ אֶחָד בִּפְנִים וְאֶחָד
בַּחוּץ[71] - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

63) אף מתנה ראשונה של דם מדמים הפנימיים, בכלל זה, אף על פי שאין הקרבן כשר בפנים, אלא אם כן קיים כל המתנות כמפורש במשנה זבחים לו: 64) משנה שם קיא: ונקט רבינו "חטאת" כלשון המשנה, אף על פי שהוא הדין לקרבנות אחרים, והמשנה נקטה "חטאת" דווקא, שהרי מפורש בה שאם נתן בפנים וחזר ונתן בחוץ - חייב, וכדעת ר' נחמיה הסובר "שיריים מעכבים" וזה אינו אלא בדמים הפנימיים, ומכיוון שאין דמים פנימיים אלא בקרבן חטאת - נקטה המשנה "חטאת". 65) הוא הדין אם לא נתן אחר כך בפנים, ונקט "ונתן בפנים" אגב הדין הבא "נתן בפנים וחזר ונתן בחוץ". 66) על המזבח. 67) היינו, כל המתנות שבפנים. 68) ואינם מעכבים. ואף על פי שבמשנה שם מפורש שגם באופן זה חייב, - הרי אמרו בגמרא (שם קיב.) כי משנה זו היא כר' נחמיה, אבל לר' עקיבא - גם שיריים הפנימיים אינם מעכבים, ופסק רבינו כמותו. 69) ואם הייתה לו ידיעה בינתיים - חייב שתיים. 70) שם במשנה: "חייב על החיצון והפנימי מכפר". 71) במשנה שם מפורש שהוא פטור, ובגמרא שם קיב. אמרו, כי אפילו ר' נחמיה שאומר "שיריים מעכבים", מודה בזה שפטור, משום שאין שיריים אלא באותו הכוס אבל הכוס השני - האחד עושה מחבירו דיחוי.

יד. הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה[72] שֶׁל מִנְחָה שֶׁהִקְרִיב אֶחָד מֵהֶן
בַּחוּץ[73], אוֹ הִקְרִיב הָאֶחָד בִּפְנִים וְהַשֵּׁנִי בַּחוּץ -
חַיָּב[74]. וְכֵן שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים[75]
שֶׁהִקְרִיב אֶחָד מֵהֶן בַּחוּץ[76], אוֹ אֶחָד בִּפְנִים וְהַשֵּׁנִי
בַּחוּץ - חַיָּב[77].

72) שמעכבים זה את זה. 73) כתנא קמא (שם קי. במשנה) ולא כר' אליעזר הסובר כי מכיוון שהם מעכבים זה את זה - אינו חייב עד שיקריב שניהם. 74) שם במשנה, ובזה ר' אליעזר מודה, כיוון שכבר הקריב הראשון בפנים. 75) לחם הפנים היה ערוך בשני סדרים: שש חלות בכל סדר, ובצד כל מערכה נותנים כלי שיש בו קומץ לבונה, וכלי זה הוא הנקרא בזך, נמצאו שני קומצי לבונה בשני הבזיכין. ואין הכהנים אוכלים לחם הפנים עד שיקטירו שני בזיכי לבונה על האש. 76) ואף כי שני הבזיכין מעכבים זה את זה, אין צריך שיקריב את שניהם כדי להתחייב על העלאת חוץ, וכתנא קמא (שם במשנה) ולא כר' אליעזר הסובר כי מכיוון ששניהם מעכבים זה את זה - אינו חייב עד שיקריב שניהם. 77) וגם ר' אליעזר מודה בזה.

טו. מִי שֶׁשָּׁחַט קָדָשִׁים בִּזְמַן הַזֶּה וְהֶעֱלָם חוּץ
לָעֲזָרָה[78] - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לִקָּרֵב בִּפְנִים;
שֶׁהֲרֵי מֵתָּר לְהַקְרִיב אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּיִת, מִפְּנֵי
שֶׁקְּדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה קְדֻשָּׁה לִשְׁעָתָהּ וְקִדְּשָׁה לֶעָתִיד
לָבוֹא.

78) כרבי יוחנן בזבחים קז: ושם אמרו: "המעלה בזמן הזה, רבי יוחנן אמר חייב - קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא". ולא נזכרה שחיטה בחוץ, אלא העלאה בלבד, וכתבו התוספות (שם נט. דיבור המתחיל עד) שעל שחיטה פטור, לפי שאינו ראוי לפתח אהל מועד, שהרי אין מקריבין אלא אם יש מזבח, ואם כן מה שכתב רבינו "מי ששחט" אין כוונתו לחייבו גם על השחיטה, אלא כתב כן, לפי שכן הוא הדרך: לשחוט ולהקריב, שהרי אי אפשר להקריב מחיים, ועיין משנה למלך.

טז. הַשּׁוֹחֵט קָדְשֵׁי נְכָרִים[79] בַּחוּץ - חַיָּב. וְכֵן
הַמַּעֲלֶה אוֹתָן בַּחוּץ[80]. וְהַנְּכָרִים מֻתָּרִין לְהַקְרִיב
עוֹלוֹת לַשֵּׁם בְּכָל מָקוֹם[81]. וְהוּא שֶׁיַּקְרִיבוּ בַּבָּמָה
שֶׁיִּבְנוּ[82]. וְאָסוּר לְסִיְּעָן[83] וְלַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָן[84], שֶׁהֲרֵי
נֶאֱסַר עָלֵינוּ לְהַקְרִיב בַּחוּץ. וּמֻתָּר לְהוֹרוֹת לָהֶם
וּלְלַמְּדָם הֵיאַךְ יַקְרִיבוּ[85] לְשֵׁם הָאֵל בָּרוּךְ הוּא.

79) כי מקבלים מהגויים עולות להקריבן למזבח. 80) חייב, שהרי הושוו העלאה ושחיטה. 81) ברייתא שם קטז: "דבר אל בני ישראל (ויקרא יז, ב), בני ישראל מצווין על שחוטי חוץ ואין הגויים מצווין על שחוטי חוץ". 82) שם בברייתא: "לפיכך כל אחד ואחד בונה במה לעצמו ומקריב עליה כל מה שירצה". וראה שם קח: ולמעלה הלכה א, כי אין העלאה בלא בנין, שנאמר (בראשית ח, כ) "ויבן נח מזבח לה'". 83) שם: "אמר רב יעקב בר אחא אמר רב אסי אסור לסייען ולעשות שליחותן". 84) אף

בעבודה כזו שאין חייבים עליה בחוץ (תוספות שם דיבור המתחיל אסור). 85) שם: "אמר רבה ולאורינהו שרי".

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין

1 **יֵשׁ בִּכְלָלָן תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹת**
2 **עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א)**
3 **לְהַקְרִיב שְׁנֵי כְּבָשִׂים בְּכָל יוֹם עוֹלוֹת. ב) לְהַדְלִיק**
4 **אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם. ג) שֶׁלֹּא לְכַבּוֹתָהּ. ד)**
5 **לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן בְּכָל יוֹם. ה) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל**
6 **יוֹם. ו) לְהַדְלִיק נֵרוֹת בְּכָל יוֹם. ז) שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן**
7 **גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, וְהִיא הַנִּקְרֵאת חֲבִתִּין. ח)**
8 **לְהוֹסִיף שְׁנֵי כְּבָשִׂים עוֹלוֹת בְּשַׁבָּת. ט) לַעֲשׂוֹת לֶחֶם**
9 **הַפָּנִים. י) מוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים. יא) מוּסַף הַפֶּסַח.**
10 **יב) לְהַקְרִיב עֹמֶר הַתְּנוּפָה. יג) מוּסַף עֲצֶרֶת. יד)**
11 **לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת בְּגִלָּל**
12 **הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת. טו) מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה. טז)**
13 **מוּסַף יוֹם צוֹם. יז) מוּסַף הֶחָג. יח) מוּסַף שְׁמִינִי**
14 **עֲצֶרֶת. יט) לִסְפֹּר כָּל אִישׁ וָאִישׁ שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת**
15 **מִיּוֹם הַקְרָבַת הָעֹמֶר.**
16 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

17 **פֶּרֶק רִאשׁוֹן**[1]

1) תתבאר בו מצות הקרבת שני תמידים בכל יום, ואימתי זמן הקרבתם.

18 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה**[2] **לְהַקְרִיב שְׁנֵי כְּבָשִׂים עוֹלוֹת בְּכָל**
19 **יוֹם**[3]**, וְהֵם הַנִּקְרָאִים תְּמִידִין, אֶחָד בַּבֹּקֶר**[4] **וְאֶחָד בֵּין**
20 **הָעַרְבַּיִם**[5]**; שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד וְגוֹמֵר**[6]**.**

2) יש אומרים שמברכין על מצוה זו (מעשה רוקח). וראה במשנה־למלך מעשה הקרבנות פ"א הלכה א. (ועיין רש"י עירובין נ. ד"ה והרי מעשר). 3) ראה בספר המצוות, עשה לט. 4) ראה להלן הלכה ב, אימתי זמן שחיטתו. 5) ראה להלן הלכה ג, זמן שחיטתו. 6) "את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים" (שם, ד).

21 **ב. וְאֵימָתַי זְמַן שְׁחִיטָתָן? שֶׁל בֹּקֶר שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ**
22 **קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַחַמָּה, מִשֶּׁיָּאוֹר פְּנֵי כָּל מִזְרָח**[7]**. וּפַעַם**
23 **אַחַת דָּחֲקָה הַשָּׁעָה אֶת הַצִּבּוּר בְּבֵית שֵׁנִי**[8]**, וְהִקְרִיבוּ**
24 **תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת בַּיּוֹם.**

7) כמתיא בן שמואל (יומא כח. ותמיד ל.) שאומר – "האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון, והוא אומר הן", "כלומר, שיאיר כל המזרח לא שיתחיל האור בנקודה ממנו, ולפיכך אומרים לו העומדים בקרקע העזרה, הגיע האור לפי ראות עיניך עד חברון אמר להם הין, ואז שוחטין התמיד וכו' וכבר הקדמנו וכו' שהלכה כרבי מתיא בן שמואל" (פירוש המשנה בתמיד). אבל לפני כן השחיטה פסולה, שהרי אין שוחטין זבחים אלא ביום (ראה למעלה שם פ"ד ה"א ובמגילה כ:). ומשום "זריזין מקדימין למצוות" (ראה פסחים ד.) – היו מקריבין אותו מיד עם הגיע הזמן הכשר. 8) ראה עדיות פ"ו משנה א "רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים, שממאנים את הקטנות וכו' ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות", וזה היה "בימי מלכות יון, שהיו משלשלים להם שתי קופות של זהב והעלו להם שני טליים. פעם אחת שלשלו להם שתי קופות של זהב, והיו מעלין להם שני גדיים, באותה שעה האיר הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טליים מבוקרים בלשכת הטלאים, על אותה שעה העיד ר' יודה בר בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות" (ירושלמי ברכות פ"ד הלכה א, ועיין בפירוש המשנה בעדיות שם).

25 **ג. תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ מִשֶּׁיַּאֲרִיךְ**
26 **הַצֵּל וְיֵרָאֶה לַכֹּל שֶׁהֶאֱרִיךְ**[9]**, וְהוּא מִשֵּׁשׁ וּמֶחֱצָה**[10]
27 **וָמַעְלָה, עַד סוֹף הַיּוֹם**[11]**. וְלֹא הָיוּ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּכָל**
28 **יוֹם אֶלָּא בִּשְׁמוֹנֶה שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְקָרֵב בְּתֵשַׁע**
29 **וּמֶחֱצָה**[12]**. וְלָמָּה מְאַחֲרִין אוֹתוֹ שְׁתֵּי שָׁעוֹת אַחַר**
30 **תְּחִלַּת זְמַן שְׁחִיטָתוֹ? מִפְּנֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל יְחִידִים אוֹ**
31 **שֶׁל צִבּוּר**[13]**. לְפִי שֶׁאָסוּר לְהַקְרִיב**[14] **קָרְבָּן כְּלָל קֹדֶם**
32 **תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר**[15]**, וְלֹא שׁוֹחֲטִין קָרְבָּן אַחַר תָּמִיד שֶׁל**
33 **בֵּין הָעַרְבַּיִם**[16]**; חוּץ מִקָּרְבַּן פֶּסַח לְבַדּוֹ**[17]**, שֶׁאִי**
34 **אֶפְשָׁר שֶׁיַּקְרִיבוּ כָּל יִשְׂרָאֵל פִּסְחֵיהֶן בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולמה מאחרין אותו (את תמיד של בין הערביים) שתי שעות אחר תחילת זמן שחיטתו, מפני קרבנות של יחידים או של ציבור".

והנה מאיחור זמן התמיד, ישנו לימוד הוראה עד כמה יש להתחשב במצבו של כל אחד ואחד מישראל ואפילו יחיד, שהרי בסיבת האיחור כתב הרמב"ם שהוא מפני הקרבנות של יחידים או של ציבור, והקדים יחידים לציבור, שכן רוב הקרבנות שבגללם נדחה התמיד הם של יחידים, כי לקרבנות הציבור יש זמנים קבועים, והגע בעצמך עד כמה גדלה מעלתו של כל יהודי יחיד, שבשבילו דוחים את קרבן התמיד של בין הערביים, שעניינו לכפר על כל העוונות שנעשו במהלך היום, ובו תלויה כפרת כלל בני ישראל, אעפ"כ כיון שאדם יחידי עלול לאחר בהבאת קרבנו במשך שעה אחת, דוחים את קרבן התמיד כל יום ויום במשך שעתיים כדי להבטיח שהיחיד לא יאחר להקריב את קרבנו.

ומה שאין זה שייך בקרבן פסח "חוץ מקרבן פסח לבדו", יש לבאר בפנימיות העניינים שהרי עניינו של הפסח הוא קפיצה ודילוג, היינו עבודת התשובה למעלה מסדר והדרגה, ומובן שבמצב כזה אין החשש "שמא יאחר" כי כללות עניין התשובה הוא ב"שעתא חדא וברגעא חדא".

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מ)

9) שהרי לפני הצהרים, שהמש בצד מזרח, נוטה הצל

למערב. ואילו אחר הצהרים, שהשמש נוטה למערב, הצל נוטה למזרח. ובאמצע היום אין הצל נוטה לא לכאן ולא לכאן אלא הוא תחתיו של המיצל. ומשעה שהצל מתחיל להאריך, כלומר, שמתחיל לנטות לצד מזרח, ונראה לכל שהאריך אז הוא זמן שחיטת התמיד של בין הערביים. וכן הוא בפסחים נח. "אלא אמר רבא, מצוותו דתמיד משינטו צללי ערב, אי טעמא דאמר קרא בין הערביים, מעידנא דמתחיל שמשא למערב וכו' מוקמינן ליה אדינא בשש ומחצה". וראה רש"י שם ד"ה אלא אמר רבא, וראה גם בפירוש המשנה לרבינו, פסחים שם. 10) ברכות כו: 11) בברכות שם: "ומפני מה אמרו תפלת מנחה עד הערב, שהרי תמיד של בין הערביים קרב והולך עד הערב". 12) משנה בפסחים שם: "תמיד נשחט בשמונה ומחצה, וקרב בתשעה ומחצה". 13) שם בגמרא: "אמר רבא, מצוותו דתמיד משינטו צללי ערב וכו' הילכך בשאר ימות השנה דאיכא נדרים ונדבות, דרחמנא אמר (ויקרא ו, ה) והקטיר עליה (=על תמיד של שחר) חלבי השלמים, ואמר מר (שם נט:) עליה השלם כל הקרבנות כולם, מאחרינן ליה תרתי שעי, ועבדינן ליה בשמונה ומחצה". 14) להלן לגבי "אחר תמיד של בין הערביים", כתב "ולא שוחטין". וכאן דקדק וכתב "שאסור להקריב", שלגבי "קודם תמיד של שחר" לא נאסרה שחיטה שאינה עבודה, אבל אחר תמיד של שחר – אסור גם לשחוט, לפי שלא יוכל לזרוק, ויבוא לידי פסול (משנה־למלך). 15) שם נח: "תנו רבנן, מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר, תלמוד־לומר (ויקרא שם) וערך עליה (= על תמיד של שחר) העולה. מאי תלמודא, אמר רבא, העולה עולה ראשונה". ואין זה טעם למה שכתב כאן, שמאחרים אותו, אלא למה שכתב למעלה (הלכה ב) שמקדימים לשחטו משיאור פני כל המזרח (מעשה רוקח). 16) שם בפסחים: "ומנין שאין דבר קרב אחר תמיד של בין הערביים, תלמוד־לומר (שם) והקטיר עליה חלבי השלמים, עליה (= על תמיד של שחר) השלם כל הקרבנות כולן". 17) צ"ל "מערב פסח לבדו", וזה מוסב למה שאמר למעלה, שמאחרים את התמיד עד שמונה שעות ומחצה, ועל זה אמר שבערב פסח אינו כן, אלא מקדימים את התמיד (כדלהלן הלכה ה), לפי שאין שוחטים את הפסח אלא אחר התמיד (להלן שם). ואם ישחטו התמיד בשמונה ומחצה ויקריבוהו בתשע ומחצה, לא יספיקו כל ישראל לעשות פסחיהם (הר המוריה. וראה בלחם־משנה ובצל"ח לפסחים נט.).

ד. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[18]. וְכֵן מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים[19] מַקְרִיבִין כַּפָּרָתָן אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[20], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ טְהוֹרִין לֶאֱכֹל פִּסְחֵיהֶן לָעֶרֶב.

18) פסחים נח. במשנה. ובברייתא שם נח: נט. "תמיד קודם לפסח וכו', יאוחר דבר שנאמר בו בערב ("תזבח את הפסח בערב", דברים טז, ו) ובין הערבים (שמות יב, ו), לדבר שלא נאמר בו ערב אלא בין הערבים (במדבר כח, ד) בלבד". 19) הזב, הזבה, היולדת והמצורע. שכל אחד מהן אע"פ שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא חסר ולא גמרה טהרתו כדי לאכול בקדשים, עד שיביא קרבנו, וקודם שיביא כפרתו אסור הוא לאכול בקדשים" (פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א). וכגון ששכחו ביום השמיני להביא קרבנם עד שהקריבו התמיד של בין הערביים. 20) כתנא־קמא בברייתא שם נט. כי רק ביום ארבעה עשר בניסן הותר למחוסר כפרה להקריב קרבנו לאחר הקרבת תמיד של בין הערביים, שמצות־עשה של קרבן פסח (שאי־אפשר להביאו אלא לאחר שיביא כפרתו) שיש בה כרת דוחה את ה'עשה' של השלמה (=עליה השלם, ראה למעלה הלכה ג) שאין בה כרת. אבל בשאר ימות השנה, שאין שם כרת, אינו מקריב לאחר תמיד של בין הערביים.

ה. עַרְבֵי פְּסָחִים, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, הָיָה הַתָּמִיד נִשְׁחָט בְּשֵׁבַע וּמֶחֱצָה וְקָרֵב בִּשְׁמוֹנֶה וּמֶחֱצָה[21], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם פְּנַאי לִשְׁחֹט פִּסְחֵיהֶם[22]. וְאִם חָל עֶרֶב פֶּסַח לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת - הָיוּ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּשֵׁשׁ וּמֶחֱצָה[23], בִּתְחִלַּת זְמַנּוֹ[24], וְקָרֵב בְּשֶׁבַע וּמֶחֱצָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם רֶוַח לִצְלוֹת קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס שַׁבָּת[25].

21) שם נח. במשנה. 22) שם בגמרא. 23) משנה שם. 24) ראה למעלה הלכה ג. 25) שם בגמרא: "חל ערב פסח להיות ערב שבת, דאיכא נמי צלייתו דלא דחי שבת, מוקמינן ליה אדיניה בשש ומחצה".

ו. [26]אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, [27]מַקְטִירִין כָּל דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטָרָה כָּל הַיּוֹם[28]. וּמַקְטִירִין אֵיבְרֵי עוֹלוֹת וְהָאֲמוּרִין[29] עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[30]. וְאֵיבָרִין וְאֲמוּרִין שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ[31], בֵּין מִן הַתָּמִיד בֵּין מִשְּׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת - מְהַפְּכִין בָּהֶן כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר.

26) בדפוסים חדשים, מתחילה כאן הלכה ו, אבל בדפוס רומי אין כאן סימן הפסק. ונראה שהמלים "אע"פ שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערבים" שייכות להלכה ה. וזה פירושם: אע"פ שאין שוחטין וכו' בין הערביים, ואם כן אם מקדימים התמיד לשש ומחצה לא יוכלו לשחוט אחריו נדרים ונדבות (ראה למעלה הלכה ג) – לא התחשבו בזה, בכדי לתת שהות לצלות הפסח קודם השבת (הר המוריה, וראה להלן). 27) כאן מתחילה הלכה ו. וכן נכון. שהרי לפי הנוסחא שלנו יוצא שבהקטרה אין 'עשה' של השלמה, וזה לא יתכן, שהרי כל עיקר הפסוק אינו אלא בהקטרה, שנאמר "והקטיר עליה חלבי השלמים", וכן כתבו התוספות במנחות מט: . וראה בהר המוריה. 28) היינו לאחר שהקטירו התמיד, שאם לא כן, ישנה ה'עשה' של השלמה, ראה למעלה. 29) שמן הדין מעלין אותן כל הלילה, ראה בפ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב. 30) שם: "כדי להרחיק מן הפשיעה". 31) כלומר, לא נשרפו באש. 32) עיין יומא כ. כ: וכיון שכבר היו על המזבח מלפני חצות, לא גזרו עליהם חכמים אחר חצות.

ז. אֵיבָרִים שֶׁל תָּמִיד דּוֹחִין אֶת הַטֻּמְאָה[33], וְאֵין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת[34]. אֶלָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת בִּלְבַד[35] מַקְטִירִין

אֵיבְרֵי תָּמִיד שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת. שֶׁהַתָּמִיד - תְּחִלָּתוֹ דּוֹחֶה שַׁבָּת[36], וְסוֹפוֹ אֵינוֹ דּוֹחֶה[37]. חֶלְבֵי שַׁבָּת[38] קְרֵבִין בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב, אִם חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת[39], אֲבָל אֵין קְרֵבִין בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים[40]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ - וְלֹא עוֹלַת שַׁבָּת זוֹ בְּשַׁבָּת אַחֶרֶת[41], וְלֹא עוֹלַת חֹל בְּיוֹם טוֹב[42].

33) כרבא לדעת רב הונא (יומא מו.), שכיון שנעשה בטומאה, אף הקטרתו דוחה את הטומאה (שם מו:). 34) כלומר, איברי התמיד של ערב שבת אין מקריבין אותן בליל שבת, שכיון שתחילתו לא דחה את השבת, שהרי נעשה בערב שבת, גם הקטרתו אינה דוחה את השבת (יומא שם לדעת רבא). 35) כלומר, ולא בליל שבת. 36) כלומר, תמיד של שבת נשחט בשבת ונקרב בשבת. 37) כלומר, תמיד של ערב שבת שלא נקרב בערב שבת - אסור להקריבו בשבת. 38) החלבים של הקרבנות שהקריבו בשבת. 39) ראה שבת כד: קיד. ופסחים נט: 40) שבת קיד: כרבי עקיבא, ולא כרבי ישמעאל. והמדובר כשחל יום הכיפורים ביום א' בשבת, ובזמן שמקדשים על פי הראיה, כמפורש בפ"ח מהלכות עירובין הלכה י. 41) שם: "רבי עקיבא אומר, עולת שבת בשבתו, לימד על חלבי שבת שקרבים ביום־טוב. יכול אף ביום הכיפורים, תלמוד־לומר בשבתו", ומפרש רש"י "וי"ו מיעוטא הוא, בשבתו ולא בשבת אחרת". 42) שבת כד: ופסחים נט: "אביי אמר, אמר קרא (שם) "עולת שבת בשבתו, ולא עולת חול בשבת, ולא עולת חול ביום־טוב".

ח. אַרְבָּעָה עָשָׂר[43] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - מַקְטִירִין חֶלְבֵי הַפְּסָחִים בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּחֶלְבֵי שַׁבָּת[44].

43) בניסן. 44) פסחים נט: וכן כתב גם בפ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ח: "ומקטירין חלבי פסחים כל הלילה וכו' כשחל ארבעה עשר להיות בשבת, שהרי חלבי שבת קרבין ביום־טוב, אבל אם חל ארבעה עשר להיות בחול, אין מקטירין חלבי חול ביום־טוב".

ט. אֵין פּוֹחֲתִין[45] מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים[46] הַמְּבַקְּרִין[47] בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים[48] שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. וְיִהְיוּ מוּכָנִים קֹדֶם יוֹם הַקְּרָבָה בְּאַרְבָּעָה יָמִים[49]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְבַקְּרִין אוֹתוֹ מִתְּחִלָּה, לֹא הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד עַד שֶׁמְּבַקְּרִין אוֹתוֹ שְׁנֵיָּה קֹדֶם שְׁחִיטָה לְאוֹר הָאֲבוּקוֹת[50]. וּמַשְׁקִין אוֹתוֹ מַיִם בְּכוֹס שֶׁל זָהָב[51], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נוֹחַ לְהֶכְּשֵׁט[52].

45) משנה בערכין יג. 46) לצורך התמידים. 47) ר"ל שבקרו אותן ופשפשו במומין להכין אותן לשחיטה" (רבינו בפירוש המשנה שם). 48) ארבע לשכות היו בבית המוקד, ואחת מהן לשכת הטלאים (פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה י). 49) כי התמיד טעון ביקור ארבעה ימים קודם השחיטה, שנאמר בתמיד (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו", ונאמר בפסח (שמות יב, ו) "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש", מה להלן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, אף כאן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה (ברייתא שם). וראה בפירוש המשנה שם שנראה מסוף דבריו כי צריך ארבעה ימים מלבד יום השחיטה (הר המוריה, ועיין לחם־משנה). 50) משנה בתמיד ל: 51) במשנה תמיד שם. "והיו משקין אותו בכוס של זהב, להראות עשירות ויכולת (כי) אין עניות במקום עשירות" (רבינו בפירוש המשנה שם). 52) כן כתב גם בפירוש המשנה שם: "לפי שזה ממהר להפשיטו כמו שנתבאר בביצה" (דף מ. במשנה: "משקין ושוחטין את הבייתות", ובגמרא שם "משום סירכא דמשכא", כלומר, שתהא נוחה להפשיטה (רש"י שם). אבל בפירוש המשנה לביצה שם, כתב רבינו: "כי ההשקאה קודם שחיטה יתיר ריאתה. ואם יש שם סירכא חלושה, נשמטת ונכרתת". וראה בהר המוריה כאן).

י. כְּמַעֲשֵׂה תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, כָּךְ מַעֲשֵׂה תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[53]. וְהַכֹּל כְּמַעֲשֵׂה הָעוֹלָה שֶׁכָּתַבְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[54]. וְלֹא הָיוּ כּוֹפְתִין אֶת הַטָּלֶה[55], שֶׁלֹּא יְחַקּוּ אֶת הַמִּינִין[56], אֶלָּא אוֹחֲזִין יָדָיו וְרַגְלָיו בִּידֵיהֶן[57]. וְכָךְ הָיְתָה עֲקִידָתוֹ: רֹאשׁוֹ לְדָרוֹם[58] וּפָנָיו לְמַעֲרָב[59].

53) כן פשוט בכמה מקומות (הר המוריה). שהרי נאמר (במדבר שם, ד) את הכבש אחד תעשה בבוקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערביים – משמע ששניהם שווים (קרית ספר). 54) בפ"ו. שהרי נאמר בה "עולת תמיד" (קרית ספר). וכן מבואר בפ"ד דתמיד, ודלא כר' שמעון איש המצפה (יומא יד:), שהיה משנה בזריקת דם התמיד מבזריקת העולה (אור שמח). 55) משנה תמיד שם. 56) בגמרא תמיד לא: "רב הונא ורב חסדא: חד אמר משום בזיון קדשים, וחד אמר משום דמהלך בחוקי העמים" (כן הוא לפנינו, אבל רבינו גרס "בחוקי המינים", וכן הביא הכסף־משנה). 57) בגמ' שם "תנא, יד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם". וכתב המפרש שם (וכן הסמ"ג עשין קצב, וכ"ה ברבינו גרשום ובפי' הראב"ד) שלא כפתו אותו ארבע רגלים, אלא יד ורגל בלבד. אבל רבינו מפרש שלא היו כופתין אותו וכו' אבל היו אוחזין ידו ורגלו בלבד, והוא מה שאמרו עקידת יד ורגל כיצחק בן אברהם (פירוש המשנה שם, וכן כוונתו כאן) וכן נראה מלשון המשנה (תמיד שם) "מי שזכו באברים אוחזים בו" ('תוספות יום טוב' שם). 58) לדרום המזבח. תמיד שם במשנה. וכן הוא ביומא לו: במשנה. ואמרו בגמרא (שם לז.) כי לא העמידוהו כשזנבו למזרח וראשו למערב, שמא ירביץ גללים לצד המזבח. 59) לפי שנאמר (ויקרא א, יא) ושחט אותו לפני ה' (המפרש בתמיד שם).

יא. תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית שֶׁל בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה[60]; וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם - עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מִזְרָחִית מִמֶּנָּה עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה[61], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כְּנֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ[62]. דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן, שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁחָטִין כְּנֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ.

60) תמיד פ"ד משנה א. וראה למעלה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה יד, כי "בצד מקום השולחנות מקום הטבעות

עשרים וארבע אמה, ושם שוחטין את הקדשים". ושחטוהו על הטבעת השניה ולא על הטבעת הראשונה, מפני שמעולם לא יצאה חמה בקרן צפונית מזרחית, ולא שקעה בקרן מערבית צפונית (עירובין נו.) לפיכך, כשם שהחמה מופלגת קצת מהקרנות בזריחתה ובשקיעתה, כך מפליגין שחיטת התמיד מקרנות של צפון המזבח (רז"ה ביומא סב: וראה בתפארת ישראל לתמיד שם). 61) גם זה שם בתמיד, אבל בספרי פנחס (לבמדבר כ, ג), אמרו להיפך, כי תמיד של שחר נשחט על קרן צפונית מזרחית, ואילו תמיד של בין הערביים נשחט על קרן צפונית מערבית. 62) בגמ' תמיד לא: על דברי במשנה: "מנא הני מילי, אמר רב חסדא, דאמר קרא (במדבר שם) שנים ליום, כנגד היום (=נגד השמש, "כמו שנאמר ביחזקאל ל, יח, ובתחפנחס חשך היום" – רבינו בפיה"מ תמיד שם), תניא נמי הכי, שנים ליום כנגד היום, אתה אומר נגד היום או אינו אלא חובת היום, כשהוא אומר (במדבר שם ד) את הכבש אחד תעשה בבוקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערביים, הרי חובת היום אמור. הא מה אני מקיים שנים ליום, נגד היום. הא כיצד, תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית (שבבוקר החמה זורחת ממזרח וכותלי המזרח מאפילים, לכך היה צריך להרחיק מן המזרח למערב) על טבעת שניה. ושל בין הערביים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית על טבעת שניה (שבערב חמה בצד מערב וכותלי מערב מאפילין, לכך צריך להרחיק מן המערב למזרח שיהיה נגד השמש).

יב. טָעוּ אוֹ שָׁגְגוּ, אֲפִלּוּ הֵזִידוּ, וְלֹא הִקְרִיבוּ תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר - יַקְרִיבוּ תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[63]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ; אֲבָל הָיָה מִזְבֵּחַ חָדָשׁ שֶׁעֲדַיִן לֹא קָרַב עָלָיו כְּלוּם - לֹא יַקְרִיבוּ עָלָיו תְּחִלָּה בֵּין הָעַרְבַּיִם[64]; שֶׁאֵין מְחַנְּכִין מִזְבַּח הָעוֹלָה אֶלָּא בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר[65].

63) מנחות מט. במשנה וכדעת תנא־קמא, ולא כר' שמעון האומר שאלו שהזידו אינם יכולים להקריב בערב. 64) מנחות נ. גם לדעת תנא־קמא של ר' שמעון, שאף הוא לא נחלק אלא בשנתחנך המזבח (שם). 65) משנה במנחות שם.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר בו רבינו שמצות־עשה להיות אש יקודה תמיד על גבי המזבח, ומצות העלאת שני גזרי עצים עם תמיד של שחר.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת אֵשׁ יְקוּדָה[2] עַל הַמִּזְבֵּחַ תָּמִיד[3], שֶׁנֶּאֱמַר: אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ[4]. אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יָרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם[5], מִצְוָה לְהָבִיא אֵשׁ מִן הַהֶדְיוֹט[6], שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים[7] אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

2) יוקדת, בוערת. 3) ראה ב'ספר המצוות' עשה כט. 4) וזוהי מערכה שלישית שהיא לקיום האש, ראה להלן ה"ד. וכן הוא ב'ספר המצוות' שם. אולם ביומא מה, א - למדו מערכה של קיום האש ממה שנאמר (שם שם, ה) "והאש על המזבח תוקד בו", וכן כתב רבינו להלן ה"ה (לחם־משנה). 5) שנאמר (שם ט, כד) "ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים" ('קרית ספר'). 6) כלומר, אש שנבראה בעולם הזה, יומא כא, ב. נג, א. עירובין סג, ב. ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"י. 7) צ"ל "הכהן".

ב. בַּבֹּקֶר עוֹרְכִין עֵצִים[8], וְעוֹרְכִין בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה שֶׁל אֵשׁ[9], שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר[10]. וְכֵן מִצְוָה לְהַעֲלוֹת שְׁנֵי גְזָרִים[11] שֶׁל עֵץ עִם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר יוֹתֵר עַל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[12], שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר. וְכֵן מוֹסִיפִין שְׁנֵי גְזָרִים עִם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[13], שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[14], שֶׁבְּתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר[15].

8) כלומר, מסדרים עצים בראש המזבח בבוקר. אבל ביומא כז, ב - מפורש שסידור המערכה כשר בלילה, שהרי למדוהו (שם לג.) ממה שנאמר (ויקרא ו, ב) "היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה" – "זו מערכה גדולה", וראה להלן בהלכה זו ובה"ה. 9) כלומר, מבערים העצים הנ"ל ועושים מערכה גדולה של אש, וזו היא מערכה ראשונה, ראה להלן ה"ד. 10) ביומא כו, ב - למדו מפסוק זה סידור שני גזרי עצים (וכדברי רבינו להלן בסמוך), ואילו מערכה גדולה למדו מהפסוק הנ"ל "היא העולה וגו'". 11) שתי בקיעות עצים, אמה אורכן ואמה רחבן, ועוביין כמחק גדיש של סאה (למעלה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ג), ועבודת יום היא (יומא כז:), שהרי למדוהו מהפסוק הנ"ל שנאמר בו "בבוקר" ('תוספות' שם ד"ה איכא). 12) להרבות האש (להלן פ"ו ה"א). וראה להלן פ"ד ה"ה, כי הכהן שהיה זוכה לתרום את המזבח הוא המסדר את המערכה, והוא מעלה שני גזרי עצים. 13) יומא כו, ב. 14) שם, ו'סיפרא' ויקרא (דיבורא דנדבה פ"ה הי"א). 15) ביומא, שם: "תניא, רשב"י אומר: מנין לתמיד של בין הערביים שטעון שני גזרי עצים בשני כהנים, שנאמר (ויקרא שם) וערכו עצים. אם אינו ענין לתמיד של שחר, דכתיב (שם ו, ה) ובער עליה הכהן עצים בבוקר וערך עליה, תניהו ענין לתמיד של בין הערביים".

ג. שְׁנֵי גְזָרִים שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם מַעֲלִין אוֹתָן שְׁנֵי כֹּהֲנִים[16], כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּעֵץ יְחִידִי בְּיָדוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרְכוּ - הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. אֲבָל שֶׁל שַׁחַר - בְּכֹהֵן אֶחָד[17].

16) שם. 17) שנאמר בו (שם) "ובער עליה הכהן", כלומר, כהן אחד (יומא, שם).

ד. שָׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת שֶׁל אֵשׁ עוֹשִׂין בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם[18]. רִאשׁוֹנָה - מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, שֶׁעָלֶיהָ מַקְרִיבִין הַתָּמִיד עִם שְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת. שְׁנִיָּה - בְּצִדָּהּ, קְטַנָּה, שֶׁמִּמֶּנָּה לוֹקְחִין אֵשׁ בְּמַחְתָּה לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל

1 יוֹם. שְׁלִישִׁית - אֵין עָלֶיהָ כְּלוּם, אֶלָּא לְקַיֵּם מִצְוַת
2 הָאֵשׁ[19], שֶׁנֶּאֱמַר: אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד[20].

18) כרבי יוסי, במשנה יומא מג, ב. ובברייתא שם מה, א. וראה גם בפירוש המשנה, שם. 19) ראה למעלה ה"א, ו'לחם משנה' כאן. 20) כן הוא למעלה ה"א, וב'ספר המצוות' עשה כט. אבל ביומא מה, א - למד רבי יוסי מערכה שלישית לקיום האש, ממה שנאמר (שם, ה) "והאש על המזבח תוקד בו", כמו שהביא רבינו להלן ה"ה (ראה לחם־משנה למעלה ה"א).

3 ה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[21], שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מוֹקְדָה
4 עַל הַמִּזְבֵּחַ - זוֹ מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה[22]; וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד
5 בּוֹ - זוֹ מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת[23]; וְהָאֵשׁ עַל
6 הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ - זוֹ מַעֲרָכָה שְׁלִישִׁית[24] שֶׁל קִיּוּם
7 הָאֵשׁ. אֲבָל אֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב -
8 נוֹתְנִין אוֹתָן בְּצִדֵּי מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה[25].

21) יומא מה, א. 22) למעלה ה"ב, למד כן מהפסוק "ובער עליה וגו'", עיי"ש. 23) נקראת כן לפי שממנה נוטלין אש במחתה לקטורת שמקטירין בכל בוקר ובין הערביים. 24) יומא שם לרבי יוסי, וראה למעלה ה"א וה"ד, וב'ספר המצוות' עשה כט. 25) כלומר, נותן אותן שם עד שיעשה מערכה גדולה ומחזירן על המערכה הגדולה. וכן הוא ביומא שם לדעת רבי יוסי ורבי יהודה: "דתניא, מנין לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב שסודרן על גבי מזבח, ואם אין מחזיקן שסודרן על הכבש או על גבי סובב, עד שיעשה מערכה גדולה וסודרן, תלמוד־לומר (ויקרא ו, ג) "אשר תאכל האש את העולה על המזבח". וראה להלן הי"ג.

9 ו. הַמְכַבֶּה אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה[26], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא
10 תִכְבֶּה[27]. אֲפִלּוּ גַּחֶלֶת אַחַת[28], וַאֲפִלּוּ הוֹרִידָהּ מֵעַל
11 הַמִּזְבֵּחַ[29] וְכִבָּהּ - לוֹקֶה. אֲבָל אֵשׁ מַחְתָּה[30] וְאֵשׁ
12 מְנוֹרָה[31] שֶׁהֶכִינָהּ בַּמִּזְבֵּחַ לְהַדְלִיק מִמֶּנָּה, אַף עַל פִּי
13 שֶׁכִּבָּה אוֹתָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[32] - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נִתְּקָה
14 לְמִצְוָה אַחֶרֶת, וְאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהֶן אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ.

26) יומא מו, ב. וזבחים צא, ב. ו'סיפרא' צו פ"ב ה"ז. וראה ב'ספר המצוות' ל"ת פא. 27) ב'סיפרא' שם נראה שהוא הפסוק "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה", וכן נראה ביומא, שם. אבל ב'ספר המצוות' שם הביא רבינו הפסוק השני "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה". ועי' רש"י בזבחים שם. 28) כדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוה (יומא וזבחים, שם) "המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה - חייב". וכדברי התירוץ השני בזבחים שם, שאפילו אם היו שם עוד גחלים, חייב הוא על כיבוי גחלת אחת. וכל זה אינו אלא לענין הלאו, אבל לענין ה'עשה' להיות אש יוקדה על המזבח תמיד (למעלה ה"א) – לא עבר בכיבוי מקצת, אלא אם כיבה הכל (ראה 'אור שמח' כאן). 29) כדי לכבותה, ולא לעשות בה מצוה אחרת, ולכן היא נחשבת עוד לאש המזבח, אף לאחר שהורידה (ראה יומא, שם). 30) ראה למעלה ה"ד, כי היתה מערכה מיוחדת שממנה לוקחים אש במחתה לקטורת, וראה גם להלן פ"ג ה"ה, וכמו כן היתה מצות הרמת הדשן שחותה במחתה ומוריד לרצפה את הגחלים, ראה להלן הי"ב. 31) ראה להלן פ"ג הי"ג, שנר מערבי שכבה אין מדליקין אותו אחר דישונו אלא ממזבח החיצון. 32) כדעת רבא, וכהלשון השניה ביומא, שם.

15 ז. כְּשֶׁמְּסַדֵּר עֲצֵי מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה[33] - מְסַדְּרָהּ בְּמִזְרַח
16 הַמִּזְבֵּחַ[34], וְיִהְיֶה מַרְאֶה שֶׁהִתְחִיל לְסַדֵּר מִן הַמִּזְרָח[35].
17 וְרֻוַח הָיָה בֵּין הַגִּזְרִים[36]. וְרָאשֵׁי הַגִּזְרִים הַפְּנִימִיִּים
18 הָיוּ נוֹגְעִין בַּדֶּשֶׁן שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא הַנִּקְרָא
19 תַּפּוּחַ[37].

33) זה שתרם את המזבח, היה מסדר עצי מערכה גדולה, ראה להלן פ"ד ה"ה. 34) משנה, תמיד כט, א. ובגמרא שם ל, א – אמרו: "מאי טעמא (כלומר, למה סידר אותה במזרח, כן הוא לדעת רבינו, ודלא כהמפרש – לחם־משנה) רב הונא ורב חסדא: חד אמר, כדי שתהא הרוח (= הבאה משער מזרח) מנשבת בה. וחד אמר, כדי שיהיו מציתין את האילתא" (היא הגחלת שמסיקין בה מערכה שניה של קטורת – רבינו בפירוש המשנה, שם). ואף כאן הכוונה שתהא הרוח מנשבת בה, אלא שלא דאגו להדלקתה המהירה של המערכה עצמה, אלא להדלקתה המהירה של מערכת הקטורת – לחם־משנה). 35) שם במשנה: "וחזיתה מזרחה". כלומר, נותנין על מערכת העצים אות (כמו "חזית" הנזכרת בתחילת מסכת בבא־בתרא) לצד מזרח, שיורה שמצד המזרח מתחילין לסדר מערכה (פירוש המשנה, שם). 36) כלומר, בין סדרי העצים של המערכה היו מניחים ריוח (המפרש, שם). שם במשנה: "וריוח היה בין הגזירים שהיו מציתין את האילתא משם". "שהיו מסדרין העצים בריבוע גיזרה אחת למזרח ואחת למערב, וחוזרין ומניחין עליהן שני גזירין אחד לצפון ואחד לדרום, ועל ריבוע זה חוזרין ומסדרין ריבוע אחר, כנ"ל, ועוד כמה ריבועים ריבוע על גבי ריבוע והרוח נושבת בין ריבוע לריבוע" ('תפארת ישראל' שם). 37) שם במשנה: "וראשי הגזירים הפנימיים היו נוגעין בתפוח". ומפרש רבינו, כי התפוח הוא מקום הדשן אשר באמצע המזבח שאליו גורפים הדשן מכל הצדדין (ראה להלן הי"ג ובפירוש המשנה, שם) וכן פירש רש"י בחולין צ, ב - ד"ה כשלש מאות כור, וכן נראה מדברי המפרש – תמיד, שם. ונקרא תפוח, שאחרי שמגרפין האפר לאמצע המזבח היו עושין מן הכל כמין כרי באמצע מקום המערכה בדמות תפוח (רבינו בפירוש המשנה, שם).

20 ח. וְאַחַר שֶׁמְּסַדֵּר מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה חוֹזֵר וּבוֹרֵר עֲצֵי
21 תְּאֵנָה יָפִים[38] וּמְסַדֵּר מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת[39]
22 מִכְּנֶגֶד קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, מְשׁוּכָה מִן הַקֶּרֶן כְּלַפֵּי
23 צָפוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת[40], וּבָהּ כְּמוֹ חָמֵשׁ סְאִין גֶּחָלִים[41].
24 וּבְשַׁבָּת עוֹשִׂין בָּהּ כְּמוֹ שְׁמוֹנֶה סְאִין גֶּחָלִים, מִפְּנֵי
25 שֶׁעָלֶיהָ מַקְטִירִין בְּכָל שַׁבָּת שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל
26 לֶחֶם הַפָּנִים[42].

38) תמיד שם, וזבחים נח, א. וראה למעלה פ"ז מהל'

איסורי מזבח ה"ג. "ולפי שהיו צריכים עכשיו לגחלים ולישאם אל המזבח הפנימי ולהקטיר שם קטורת, היו בוררים יפים שיעשו גחלים טובים ולא אפר" (המפרש, בתמיד שם). 39) שממנה לוקחים אש במחתה, להקטיר קטורת (למעלה ה"ד). 40) בתמיד שם, במשנה: "לסדר (את) המערכה (ה)שניה לקטורת מכנגד מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות". וכתב המפרש, שם: "קסבר האי תנא, כוליה מזבח בצפון ואין מן המזבח נגד הפתח אלא חמש אמות, שהרי ההיכל ממוצע ועומד באמצע העזרה ועשר אמות פתחו של היכל, יש מאותן עשר אמות חמש מן הדרום וחמש מן הצפון, הרי חמש אמות מן המזבח נגד חמש אמות צפונית פתחו של היכל, וארבע אמות שרוצה להרחיק מן הקרן (דרומית) מערבית ורוצה להמשיך אותו על קרן דרומית, לפי שבאותן ארבע אמות אי אתה יכול לסדר המערכה, לפי שהם אמה יסוד ואמה סובב ואמה קרנות ואמה הילוך רגלי כהנים וכו' ולימדך שבאמה החמישית תסדר שגם אותה האמה היא עדיין נגד הפתח וכו' ואנן בעינן שיעשה המערכה נגד פתח ההיכל וכו'". וכן הוא בזבחים נח, ב. ולפי שמבואר מדברי רבינו (למעלה פ"ה מהל' בית הבחירה הי"ג־טו) כי המזבח היה עשרים אמה בצד דרום, עשר אמות כנגד הפתח, ושתי אמות צפונית מן הפתח – צריך לומר, על כרחנו, כי אין צורך לעשות המערכה כנגד הפתח, ומה שאמרו בזבחים שם, אינו לדברי הכל (לחם־משנה), ומה שהוצרכו להרחיק ארבע אמות, היינו כמו שכתב המפרש, שם: אמה של יסוד ואמה של סובב, אמה של קרנות ואמה מקום להילוך הכהנים. וראה ב'תוספות יום־טוב' תמיד פ"ב מ"ה. 41) שם במשנה. ורוצה לומר, שהיה נותן שם עצים במדה כזו, שכשישרפו ישארו שם חמש סאים גחלים, כדי שיוכל לחתות בהן בריוח. 42) שם במשנה. שכל דבר הניטל מבפנים ליתנו במזבח החיצון, אינו ניתן אלא באותה קרן שהיא סמוכה יותר לפנים, ושאין לו קרן יותר סמוך ממנה (זבחים נח:).

ט. מַעֲרָכָה שְׁלִישִׁית שֶׁל קִיּוּם הָאֵשׁ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה מִן הַמִּזְבֵּחַ[43], וּמַצִּית בָּהּ אֶת הָאֵשׁ. וְלֹא יַצִּית הָאֵשׁ לְמַטָּה[44] וְיַעֲלֶה אוֹתָהּ לַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא בַּמִּזְבֵּחַ עַצְמוֹ מַצִּיתִין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ[45], מִכָּאן לַהַצָּתָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ.

43) כן יש ללמוד ממה שלא מצינו בדברי חז"ל שום קביעות מקום לזה ('הר המוריה'). 44) ביומא מה, ב - בברייתא: "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. לימד על מערכה שניה של קטורת שלא תהא אלא על המזבח החיצון", הרי שלא דיברו על המערכה השלישית של קיום האש, אלא על מערכה שניה של קטורת, וראה להלן. ועי' ב'הר המוריה'. 45) כן הוא בפירוש 'רבינו חננאל' שם. וראה למעלה ה"ה כי פסוק זה נאמר על מערכה שניה של קטורת, וראה למעלה, וצריך עיון.

י. הֲרָמַת הַדֶּשֶׁן[46] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם[47] - מִצְוַת עֲשֵׂה[48], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן. וְהִיא עֲבוֹדָה[49] מֵעֲבוֹדוֹת כְּהֻנָּה[50]. וּבִגְדֵי כְּהֻנָּה שֶׁתּוֹרֵם בָּהֶן הַדֶּשֶׁן[51] יִהְיוּ פְּחוּתִין מִן הַבְּגָדִים שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בָּהֶם בִּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָשַׁט אֶת בִּגְדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן[52]. אֵינוֹ אוֹמֵר 'אֲחֵרִים' שֶׁיִּהְיוּ בִּגְדֵי חֹל, אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ פְּחוּתִין מִן הָרִאשׁוֹנִים[53]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ[54] שֶׁיִּמְזֹג כּוֹס לְרַבּוֹ בַּבְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶם קְדֵרָה לְרַבּוֹ.

46) הסרת הדשן מעל גבי המזבח. וראה להלן הי"ב כיצד תורמין. 47) כן מפורש במשנה יומא כ, א. כי "בכל יום תורמין את המזבח". 48) ראה יומא שם, וכב, א. ותמיד כח, א. וכח, ב. ו'ספר המצוות' עשה ל. 49) יומא כג, ב: "בהרמה דברי־הכל עבודה היא", אבל "הוצאת הדשן" לחוץ – אינה עבודה, ראה להלן הט"ו. 50) וצריכה כהונה (יומא ותמיד שם, ולמעלה פ"ט מהל' ביאת מקדש ה"ח). ובגדי כהונה שנאמר (שם) "ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן". וראה ביומא כג, ב - ולהלן בדברי רבינו. 51) (רבינו מפרש מה שאמרו בברייתא (יומא, שם) "ופשט ולבש וכו' אחרים פחותין מהן" – בתרומת הדשן ולא בהוצאת הדשן, שהרי לפי דברי תנא־קמא "הוצאת הדשן" אינה עבודה (וכן פסק רבינו להלן הט"ו), ואם כן אינה צריכה בגדי כהונה, וכאן הרי מפורש "ופשט ולבש", הקישה התורה בגדים שלובש לבגדים שפשט, ששניהם בגדי כהונה, אלא על־כרחינו שהפסוק מדבר בהרמת הדשן. ולא כרבי אלעזר (שם) שדרש "אחרים והוציא", אלא ופשט ולבש הוא סוף מהפסוק הקודם "והרים את הדשן וגו'", וראה להלן. אלא שיש לציין כי במעילה ט, א - בפלוגתת רב ורבי יוחנן מפורש שהוצאה צריכה בגדי כהונה. ודוחק לומר ששם מדבר אליבא דרבי אליעזר. ויתכן שלא אמרו כן אלא לרבי יוחנן, אבל לרב לא אמרו כן, ורבינו פסק כרב, ראה להלן בסוף הפרק). 52) (בפסוק מפורש "והוציא את הדשן", אבל כוונת רבינו ל"והרים את הדשן" שבפסוק הקודם, וכמו שכתבנו למעלה). 53) כתנא־קמא בברייתא שם. 54) ברייתא של רבי ישמעאל, יומא שם.

יא. אֵימָתַי[55] תּוֹרְמִין הַדֶּשֶׁן? בְּכָל יוֹם - מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[56]; וּבְרַגְלַיִם - מִתְּחִלַּת שְׁלִישׁ אֶמְצָעִי שֶׁל לַיְלָה[57]; וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - מֵחֲצוֹת הַלַּיְלָה[58].

55) יומא כ, א - במשנה. 56) במשנה, שם: "בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר, או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו". ובגמרא (שם כ:) "רב אמר, קרא גברא. רבי שילא אמר, קרא תרנגולא". ופסק רבינו כרב (שהרי לדברי רבי שילא הוא זמן מוקדם – 'מאירי' שם). (וכן נראה בזבחים (כ.), שהוא אחר עלות השחר, שהרי אמרו שם: "קידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן למחר אין צריך לקדש", וביארו שם, שאפילו לדעת רבי, שלינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים – אינו נפסל כאן, שמודה רבי שמקרות הגבר ועד צפרא לא פסלה לינה, והיינו מעלות השחר עד אחר הנץ החמה (פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"ט) ואם היה זמן קידוש לפני עלות השחר – בוודאי פסלה לינה, שהרי עמוד השחר

הוא שעושה לינה בכל מקום. ומה שאמרו (יומא כב.) שתרומת הדשן עבודת לילה היא – היינו שכשרה גם בלילה, אבל גם ביום כשרה, ועי' 'תוספות' יומא כז, ב - ד"ה איכא. וראה בהשלמת תוספות ר"י למסכת ברכות "סיני" כרך לז עמ' צב הערה 107, ולהלן פ"ד ה"א). 57) משנה, שם. וביארו בגמרא (שם כ:) משום שרבים המביאים קרבנות ברגל, לכן הקדימו ההרמה. 58) משנה, שם. וביארו בגמרא שם: משום "חולשא דכהן גדול", היינו שלא יצטרך להיות בהול ביום ולמהר עבודתו מבלי לנוח בין עבודה לעבודה.

יב. כֵּיצַד תּוֹרְמִין? מִי שֶׁזָּכָה לִתְרֹם[59] - טוֹבֵל[60] וְלוֹבֵשׁ[61] בִּגְדֵי הֲרָמָה[62], וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו[63]. וְאוֹמְרִים לוֹ[64]: הִזָּהֵר שֶׁמָּא תִּגַּע בַּכְּלִי עַד שֶׁתְּקַדֵּשׁ יָדֶיךָ וְרַגְלֶיךָ[65]. וְאַחַר כָּךְ לוֹקֵחַ הַמַּחְתָּה, וְשֶׁל כֶּסֶף הָיְתָה[66]. וְהִיא הָיְתָה נְתוּנָה בַּמִּקְצוֹעַ[67], בֵּין כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ, בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ[68]. וְנוֹטֵל אֶת הַמַּחְתָּה וְעוֹלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּמְפַנֶּה אֶת הַגֶּחָלִים אֵילַךְ וְאֵילַךְ[69], וְחוֹתֶה[70] מִן הַגֶּחָלִים שֶׁנִּתְאַכְּלוּ בְּלֵב הָאֵשׁ[71], וְיוֹרֵד לְמַטָּה לָאָרֶץ[72]. וְהוֹפֵךְ פָּנָיו לְצָפוֹן[73], וּמְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְמִזְרַח הַכֶּבֶשׁ כְּמוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּלַפֵּי הַצָּפוֹן[74], וְצוֹבֵר אֶת הַגֶּחָלִים שֶׁחָתָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה רָחוֹק מִן הַכֶּבֶשׁ[75] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[76], בַּמָּקוֹם שֶׁנּוֹתְנִים מֵרַאַת הָעוֹף[77] וְדִשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה[78]. וַחֲתִיָּה זוֹ שֶׁחוֹתֶה בַּמַּחְתָּה וּמוֹרִיד לָרִצְפָּה אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ הִיא הַמִּצְוָה שֶׁל כָּל יוֹם[79].

59) כלומר, מי שזכה בפיס (= בגורל) לתרום, ראה להלן פ"ד ה"ה. 60) כלומר, טובל לפני הפיס, ראה משנה תמיד כו, א: "מי שהוא רוצה לתרום את המזבח, משכים וטובל עד שלא יבא הממונה וכו' בא הממונה וכו' אמר להן מי שטבל יבא ויפיס, הפיסו מי שזכה זכה בו" (לחם־משנה ו'הר המוריה'), וראה למעלה פ"ה מהל' ביאת מקדש ה"ד, כי אין אדם נכנס לעזרה לעבודה וכו' עד שהוא טובל. (ויתכן כי כשם שביום הכיפורים, כשמחליף בגדיו, טובל הוא לפני הלבישה, אע"פ שכבר טבל מקודם (יומא לא:), כמו כן בנידון שלפנינו כשפושט בגדי כהונה ולובש בגדים פחותים). 61) ראה להלן פ"ד ה"א, כי הכהנים המשתתפים בפיס היו לובשים לפני הפיס בגדי כהונה. 62) ראה למעלה ה"י. 63) כלומר, רוחץ ידיו ורגליו ממי הכיור, ראה משנה תמיד כח, ב: "קידש ידיו ורגליו מן הכיור". ובפירוש המשנה לרבינו שם, כתב: כי "דבר תורה הוא שאין קרבים למזבח ולא לשום דבר מן העבודות אלא לאחר קידוש ידים ורגלים, אמר רחמנא (שמות ל, יח־כ) בבואם אל אהל מועד (= ועשית כיור נחושת וכו' ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה' וכו')", וראה פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"א. ושם הט"ז ביאר "כיצד מצות קידוש". וראה שם ה"י, כי מצוה לקדש ממי הכיור, ואם קידש מאחד מכלי השרת, הרי זה כשר. 64) "ראשי בית אב הזהירוהו כך" ('תפארת ישראל' תמיד, שם). 65) משנה, שם כח, א: "ואע"פ שהוא יודע בדבר צריך להזהירו שהוא היה הולך יחיד ושמא ישכח ויגע ומתוך שמזהירין אותו הוא נזהר" (המפרש, שם). 66) שם במשנה (כח:) "נטל מחתת הכסף". 67) "מקצוע היא קרן זוית" (רבינו בפירוש המשנה, תמיד שם). 68) שם במשנה כח, א: "והרי המחתה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח במערבו של כבש", "כלומר, באלכסון היא נתונה ממוצעת בין כבש למזבח בזוית הכבש אצל מקום שתכלה הכבש" (המפרש שם). 69) שם במשנה. 70) תוחב המחתה למתחת הגחלים, והיא מתמלאה מן הגחלים. 71) שם במשנה: "חותה את המאוכלות הפנימיות", "הן הגחלים המאוכלות היטב שבמזבח, שהרי הם באמצע האש" (רבינו בפירוש המשנה), והם בדשן, שכן נאמר (ויקרא ו, ג) "והרים את הדשן, אשר תאכל האש" (המפרש). 72) כשפניו לצד דרום העזרה ואחוריו לצד צפון, שהרי הכבש בדרומו של המזבח. 73) לצפון העזרה. 74) שם במשנה: "ירד הגיע לרצפה הפך פניו לצפון הולך במזרחו של כבש כעשר אמות", כלומר, לא היה מהלך בדרכו דרך מזרח ויוצא חוץ לעזרה, אלא הופך פניו לצפון העזרה, דהיינו דרום המזבח והולך במזרחו של כבש אצל הכבש בקרקע העזרה סמוך לכבש, והלך כעשר אמות מן הכבש ועדיין רחוק הוא מקום הדשן מן המזבח עשרים אמה, שהרי שלשים אמה היה הכבש תופס בקרקע העזרה, כמפורש למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג. ואע"פ שנאמר (ויקרא ו, ג) "אצל המזבח" – למדו כן, שצריך שיהא רחוק מן המזבח עשרים אמה, ממה שנאמר (שם א, טז) "והסיר את מוראתו בנוצתה והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן", וקים להו לרבנן שאין השלכה פחותה מעשרים אמה, הרי שמקום הדשן רחוק מן המזבח עשרים אמה (המפרש). 75) למזרח. 76) שם במשנה. 77) שם, וראה למעלה פ"ו מהל' מעשה הקרבנות הכ"א. 78) שם, וראה להלן פ"ג הי"ב. 79) ראה למעלה ה"י.

יג. אַחַר שֶׁיָּרַד זֶה שֶׁתָּרַם[80] רָצִים[81] אֶחָיו הַכֹּהֲנִים[82] וּמְקַדְּשִׁין יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם[83] בִּמְהֵרָה[84], וְנוֹטְלִין אֶת הַמַּגְרֵפוֹת[85] וְאֶת הַצִּנּוֹרוֹת[86] וְעוֹלִין לְרֹאשׁ הַמִّזְבֵּחַ, וְכָל אֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת וְאֵמוּרֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ כָּל הַלַּיְלָה מַחֲזִירִין אוֹתָם לְצִדְדֵי הַמִּזְבֵּחַ[87]. אִם אֵין הַצִּדָּדִין מַחֲזִיקִין - סוֹדְרִים אוֹתָם בַּכֶּבֶשׁ כְּנֶגֶד הַסּוֹבֵב[88]. וְאַחַר כָּךְ גּוֹרְפִין אֶת הַדֶּשֶׁן בַּמַּגְרֵפוֹת מִכָּל צִדְדֵי הַמִּזְבֵּחַ[89], וּמַעֲלִין אוֹתוֹ עֲרֵמָה עַל גַּבֵּי הַתַּפּוּחַ[90]. וְגוֹרְפִין אוֹתָהּ הָעֲרֵמָה בִּפְסַכְתֵּר, וְהוּא כְּלִי גָּדוֹל שֶׁמַּחֲזִיק לֶתֶךְ[91], וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְמַטָּה[92]. וּבְרַגְלַיִם[93] לֹא הָיוּ מוֹרִידִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מַנִּיחִין הָעֲרֵמָה גְּבוֹהָה בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹי לַמִּזְבֵּחַ[94].

80) משנה, שם כח, ב. 81) לכך רצים כדי שלא ישהו הרבה ליד הכיור, שהוא בין האולם ולמזבח, בלי קידוש ידים ורגלים, אף־על־פי שאין איסור בכך (ראה למעלה פ"ז

מהל' בית הבחירה ה"כ־כא) – 'תפארת ישראל'. 82) הם אלה שעמדו אתו בפיס, וטבלו לפני כן. ולא היה בזה פיס, כיון שאין עבודה זו מוגבלת רק לכהן אחד אלא לכמה כהנים, וראה ב'הר המוריה' להלן הי"ד. 83) שנאמר (שמות ל, כ) "בבואם אל אהל מועד ירחצו וגו' או בגשתם אל המזבח", ובמשנה שם אמרו, שקידשו ידיהם ורגליהם מן הכיור. ורבינו לא הזכיר "כיור", לפי שאם קידש מאחד מכלי השרת כשר, ראה למעלה פ"ה מהל' ביאת מקדש ה"י. 84) ראה למעלה הערה פ. 85) "יעים להסיר את הדשן ולפנותו לתפוח" (המפרש, שם). 86) שפודין (רבינו בפירוש המשנה, שם) "להסיר את האברים" (המפרש, שם). 87) "כדי שלא יפסלו בלינה, שאין יכולין להקטירן עד לאחר שיקטירו אברי תמיד של שחרית, ואם לא שהיו סודרן על המזבח, היו נפסלין בלינה, אבל בראש המזבח אינם נפסלים בלינה" (המפרש, שם). 88) שם במשנה "אם אין צדדים מחזיקן, סודרים אותן בסובב על הכבש", וכתב רבינו בפירוש המשנה, כי "מה שאמר בסובב על הכבש, ענינו על הכבש כנגד הסובב", וכן כתב כאן. אבל המפרש כתב: "סודרין בסובב או על גבי הכבש". וכן הוא ביומא מה, ב. וב'סיפרא' צו פ"ב ה"ד. וגם על הכבש אין נפסלין בלינה שהכבש הרי הוא כמזבח לכל דבר. ולאחר שיסדרו את המערכות יחזירו האברים אל המערכה הגדולה, אחר שהקריבו אברי תמיד של שחר (המפרש, שם) וראה למעלה ה"ה. 89) שם במשנה. 90) שם במשנה, וראה למעלה ה"ז. 91) בתמיד פ"ה מ"ה: "ופסכתר היתה כלי גדול מחזקת לתוך וכו' ושלושה דברים היתה משמשת כופין אותה על גבי גחלים ועל השרץ בשבת, ומורידין בה את הדשן מעל גבי המזבח" (ראה להלן פ"ג ה"ו). ועל הפסוק (שמות כז, ג) "סירותיו", תרגם אונקלוס: "פסכתרותיה". "ולתך מדה מחזקת ט"ו סאה" (רבינו בפירוש המשנה, שם) וכל סאה היא ששה קבין (ראה פירוש המשנה לרבינו, מנחות עו:) ואם כן "לתך" הוא תשעים קבים, שהם חצי כור (ראה בפירוש הרא"ש ורע"ב שם). 92) וזה נקרא "דישון מזבח" (ראה פירוש המשנה, תמיד כח:). ואילו "הוצאת הדשן" הוא מה שמוציא מלמטה אל מחוץ לעיר (ראה להלן הי"ד). ודעת הראב"ד בהשגות (למעלה ה"ז) שהוצאת הדשן היא בכל יום ויום, אבל רש"י (חולין צ.) וה'תוספות' (יומא כז: ד"ה איכא דאמרי) והמפרש (תמיד פ"ב כח:) וכן בפירוש המיוחס להראב"ד שם, סוברים כי לא בכל יום היו מוציאין את הדשן מעל המזבח כי־אם רק כשרבה הדשן על גבי התפוח. וכדעת רבינו, ראה משנה־למלך כאן. 93) במועדים (פירוש המשנה, וראה להלן). 94) משנה, תמיד שם: "וברגלים לא היו מדשנין אותו, מפני שהוא נוי למזבח" = "כשיש עליו דשן הרבה כדאמרן בעלמא (פסחים סה:) שבח הוא לבני אהרן שמהלכין עד ארכובותיהם בדם, כך שבח כשיש עליו דשן הרבה ונראה שלא עומד המזבח בטל" (המפרש, שם). והראב"ד שם פירש שלא היו מורידים הדשן ברגלים אלא בידים, עם המגרפות.

1 **יד. כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה מִן הַכֹּהֲנִים[95] מְמַלֵּא מִן הַדֶּשֶׁן**
2 **שֶׁהוֹרִידוּ לְמַטָּה וּמוֹצִיא חוּץ לָעִיר לְשֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן[96].**
3 **וְאֵין לְהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן לַחוּץ פִּיּוּס[97], אֶלָּא כָּל הָרוֹצֶה.**
4 **וּמֵעוֹלָם לֹא נִתְעַצֵּל כֹּהֵן מִלְּהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן[98].**

95) אפילו אלו שלא עמדו בפיס, ולא טבלו. כי מה שאין כהן נכנס לעזרה אלא־אם־כן טבל, אינו אלא אם נכנס לעבודה (ראה למעלה פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"ד), ואילו הוצאת הדשן מלמטה אל מחוץ לעיר אינה עבודה (ראה להלן הט"ו). 96) שכתוב (ויקרא ו, ד) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה", והוא בית הדשן שמחוץ לירושלים ושורפין שם החטאות הנשרפות, שנאמר אצל פר כהן משיח (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל שפך הדשן וכו' ישרף". 97) כלומר, אף כי מלאכה זו נעשתה על ידי כהן אחד, שהרי נאמר (שם ו, ד) "והוציא את הדשן" בלשון יחיד – לא היה על זה פיס, כיון שהוצאת הדשן אינה עבודה. ואם כי מעולם לא נתעצל כהן מלהוציא הדשן (ראה בסמוך) לא היו על זה קופצים רבים עד כדי סכנה (ראה יומא כב.). ומקור דין זה, ראה להלן בסמוך. ולמעלה הי"ג גבי דישון המזבח לא הוצרך רבינו להודיע כי לא היה שם פיס, מאחר שרבים מהכהנים היו עושים זאת, ראה למעלה שם, וב'הר המוריה' כאן. 98) משנה, תמיד כט, א. כלומר, אף כי אינה עבודה, ראה להלן. ומכאן שלא היה על זה פיס.

5 **טו. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הוֹצָאָתוֹ לַחוּץ עֲבוֹדָה[99], אֵין**
6 **בַּעֲלֵי מוּמִין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ[100]. וּכְשֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתוֹ**
7 **לְחוּץ לָעִיר - מַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָרוּחוֹת**
8 **מְנַשְּׁבוֹת בּוֹ בְּחֲזָקָה[101], וְלֹא חֲזִירִים[102] גּוֹרְפִים אוֹתוֹ.**
9 **וְלֹא יְפַזְּרֶנּוּ שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמוֹ - שֶׁיִּנִּיחֶנּוּ בְּנַחַת[103].**
10 **וְאָסוּר לֶהָנוֹת בּוֹ[104].**

99) ראה למעלה ה"י. 100) יומא כג, ב. שלא כדברי רבי אליעזר, ראה למעלה שם. 101) למד כן ממה שנאמר להלן "ושמו, שלא יפזר". 102) בדפוס רומי: "הזרמים", וכן הוא בפירוש המשנה בסוף מסכת תמיד: "ואמרו, ושמו - בנחת, ושמו – כולו, ושמו - שלא יתפזר, רוצה לומר שלא יתן אותו בפני הרוח או בפני השטף" (וראה מה שכתב הגרי"ל הכהן מיימון זצ"ל במבוא לרמב"ם דפוס רומי, הוצאת מוסד הרב קוק עמ' 11־10). 103) כן הוא בפסחים כז, ב. אבל צריך עיון, שהרי פסוק זה נאמר בתרומת הדשן ולא בהוצאת הדשן, וכן הוא בפסחים שם, וכבר העיר על זה הראב"ד. 104) במעילה ט, א - נחלקו רב ורבי יוחנן, בענין נהנה מאפר תפוח שעל גבי המזבח, רב אמר אין מועלין בו, ורבי יוחנן אמר מועלין בו. וביארו שם בגמרא: לרב נעשה מצוותו, ולרבי יוחנן כיון שצריך בגדי כהונה בהוצאה – מועלין בו. ופסק רבינו כרב, שזהו נעשה מצוותו, ראה למעלה ה"י. ולפיכך כתב "ואסור ליהנות בו" ולא כתב שמועלים בו. וכן מדוקדקים דבריו בפי"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"ג שכתב: "וכל הנשרפין כו' אפרם מותר, חוץ מדשן המזבח" – הרי שאין שם אלא איסור בלבד, ואילו בפ"ב מהל' מעילה לגבי תרומת הדשן, כתב (שם הלכה יג), "דשן המזבח החיצון בין קודם הרמת הדשן, בין אחר הרמה - מועלין בו".

יום שלישי ז' טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) בו יבאר רבינו מצות הקטרת הקטורת על מזבח הזהב, וכמה מקטירים ממנה.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לְהַקְטִיר הַקְּטֹרֶת עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[3]**
2 **שֶׁבַּהֵיכָל פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם: בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם,**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים[4]. לֹא**
4 **הִקְטִירוֹ בַּבֹּקֶר - יַקְטִירֶנּוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם[5], אֲפִלּוּ הָיוּ**
5 **מְזִידִין[6]. וְאֵין מְחַנְּכִין מִזְבַּח הַזָּהָב אֶלָּא בַּקְּטֹרֶת שֶׁל**
6 **בֵּין הָעַרְבַּיִם[7].**

2) על הכהנים. 3) שנאמר (שמות ל, א־ג) "ועשית מזבח מקטר קטורת וגו' וצפית אותו זהב טהור וגו'". והוא המזבח הפנימי שבהיכל. 4) וגומר: "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה". 5) כלומר, יקטיר קטורת של בין הערבים וכתנא קמא של ר' שמעון במנחות מט. במשנה. ודלא כר' שמעון (שם), שמקטיר בערב של הבוקר ושל בין הערבים. 6) אין הקטורת של הבוקר מעכבת את הקטורת של בין הערבים, ואף לר' שמעון (שם) שאמר: "אם היו מזידין ולא הקריבו כבש בבוקר לא יקריבו בין הערבים" - אין זה אלא בתמיד שהוא עולה ומצויות עולות במקדש לכן גזרו חכמים שלא יקריבו, חששו שמא יפשעו ולא יקריבו עוד, אבל בקטורת שאינה מצוייה אלא פעמיים ביום ועוד שהיא מעשרת - לא חששו שמא יפשעו ולא יביאו קטורת. 7) ובגמרא שם (נ.) למדו זאת ממה שנאמר (שמות שם, ז) "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה". ואף כי רבינו סובר להלן הלכה יב, כי הטבת הנרות היא הדלקתם, אין זה אלא בנר שכבה, אבל נר שלא דלק מעולם והדליקו אין זה נחשב הטבה, וכן נשמע בדברי רבינו שם, שהרי כתב: "ומדליק נר שכבה והדלקת הנרות היא הטבתם". וראה בלחם משנה שם.

7 **ב. כַּמָּה מַקְטִירִין מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם? מִשְׁקַל מֵאָה**
8 **דִינָרִין[8]. חֲמִשִּׁים בַּבֹּקֶר וַחֲמִשִּׁים בֵּין הָעַרְבַּיִם[9]. מִזְבַּח**
9 **שֶׁנֶּעֱקַר[10] - מַקְטִירִין הַקְּטֹרֶת בִּמְקוֹמוֹ[11]. וּקְטֹרֶת**
10 **שֶׁפָּקְעָה[12] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲפִלּוּ קָרְטִין שֶׁבָּהּ[13] - אֵין**
11 **מַחֲזִירִין אוֹתָן[14].**

8) כי משקל כל הקטורת בכל שנה הוא שלוש מאות ושישים ושמונה מנה, ומקטיר ממנה בכל יום מנה, שהם שס"ה מנים כנגד ימות החמה, ונשארו שלושה מנים שמהם מכניס כהן גדול מלוא חפניו ביום הכיפורים. 9) משנה יומא מג: "בכל יום מקריב פרס (=חצי מנה) בשחרית ופרס בין הערביים", משום שנאמר (שמות שם) "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ובהעלות וגו' בין הערביים יקטירנה", אם כן חציו בבוקר וחציו בין הערביים. 10) שנהרס. 11) כלומר, במקום שהיה המזבח קיים, והם דברי רב גידל בזבחים נט. אף על פי שלעניין דמים הכל מודים שצריך מזבח. 12) שקפצה בכח האש, מנחות כו: 13) שלמים וחשובים שבה" (רש"י במנחות שם). 14) למזבח. משום שנאמר (ויקרא ו, ג) "אשר תאכל האש את העולה על המזבח", ודרשו (מנחות שם, יומא מה: וזבחים פג:) "עיכולי עולה אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי קטורת", שהיו על מזבח הזהב ופקעו ממנו.

12 **ג. בָּעֵת שֶׁמַּקְטִירִין הַקְּטֹרֶת בַּהֵיכָל בְּכָל יוֹם[15]**
13 **פּוֹרְשִׁין כָּל הָעָם מִן הַהֵיכָל וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ[16],**
14 **לֹא יִהְיֶה שָׁם אָדָם עַד שֶׁיֵּצֵא זֶה שֶׁהִקְטִיר הַקְּטֹרֶת[17].**
15 **וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁיִּכָּנֵס בְּדַם חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים[18]**
16 **פּוֹרְשִׁים הַכֹּל מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיֵּצֵא.**
17 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר**
18 **בַּקֹּדֶשׁ וְגוֹמֵר - בִּנְיַן אָב לְכָל כַּפָּרָה שֶׁבַּקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא**
19 **יְהֵא שָׁם אָדָם.**

15) אבל בקטורת של יום הכיפורים שהיא לפני ולפנים, בקודש הקדשים, אמרו בברייתא שאין צריך לפרוש אלא מההיכל שהוא קרוב לקודש הקדשים, אבל מבין האולם ולמזבח אין צריך לפרוש (כסף משנה). 16) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא טז, יז) "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", - "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד, יכול אפילו בעזרה, תלמוד לומר באוהל מועד, אין לי אלא באוהל מועד שבמדבר, שילה ובית עולמים מנין, תלמוד לומר בקודש, אין לי אלא בשעת הקטרה, בשעת מתן דמים מנין, תלמוד לומר בבואו לכפר". 17) יומא שם: "אין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין, תלמוד לומר (ויקרא שם) עד צאתו". 18) בהיכל, והוא דם פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה.

20 **ד. כֵּיצַד סֵדֶר הַקְּטָרַת הַקְּטֹרֶת בְּכָל יוֹם? מִי שֶׁזָּכָה**
21 **בִּדְשׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנָס[19] בִּכְלִי קֹדֶשׁ, וּטְנִי הָיָה**
22 **שְׁמוֹ[20], וְשֶׁל זָהָב הָיָה, וּמַחֲזִיק קַבִּים וָחֵצִי. מַנִּיחַ**
23 **הַטְּנִי בָּאָרֶץ לְפָנָיו, וְחוֹפֵן בְּיָדָיו הָאֵפֶר וְהַפֶּחָם**
24 **שֶׁבְּתוֹךְ הַמִּזְבֵּחַ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַטֶּנִי, וּבָאַחֲרוֹנָה[21]**
25 **מְכַבֵּד[22] אֶת הַשְּׁאָר לְתוֹכוֹ[23], וּמַנִּיחוֹ[24] שָׁם בַּהֵיכָל**
26 **וְיוֹצֵא[25]. וּמִי שֶׁזָּכָה בַּקְּטֹרֶת נוֹטֵל כְּלִי מָלֵא קְטֹרֶת**
27 **גָּדוּשׁ. וְכִסּוּי הָיָה לוֹ[26], וּבָזֶה הָיָה שְׁמוֹ[27]. וְנוֹתֵן הַבָּזֶךְ**
28 **בְּתוֹךְ כְּלִי אַחֵר, וְכַף הָיָה שְׁמוֹ[28]. וּמְכַסֶּה אֶת הַכַּף**
29 **בְּבֶגֶד קָטָן[29], וְאוֹחֵז הַכַּף בְּיָדוֹ, וְנִכְנָס עִמּוֹ אֶחָד**
30 **בְּמַחְתָּה שֶׁל אֵשׁ בְּיָדוֹ[30].**

19) להיכל. 20) "לשון ושמת בטנא, דומה לסל ופיו רחב". 21) כלומר, אחרי שגמר כל החפינה, שאפשר שנשאר רק קצת שאינו ניתן לקבלו בחפניו. 22) כלומר, מטאטא אותם בדבר המיוחד לכך. 23) לתוך הטני. 24) לטני. 25) שם משנה ט: "נכנס ונטל את הטני והניחו לפניו והיה חופן ונותן לתוכו, ובאחרונה כיבד את השאר לתוכו והניחו ויצא". ואחרי זריקת דם התמיד ודישון המנורה, היה מוציאו ומניחו אצל המזבח החיצון במקום הדשן. ועשו כן מפני הנס שהיה בזה, שדישון מזבח הפנימי ודישון המנורה היו נבלעים במקומם, ובכדי שלא להטריח, כביכול כלפי מעלה, לעשות הנס פעמיים, כרכו את שניהם ביחד. 26) לאותו כלי. ומה ששנינו שם בפרק ז משנה ב

"והכף וכסויו", הכוונה למטוטלת. 27) של הכלי הנ"ל. 28) והוא דומה לתרקב גדול ומחזיק שלושה קבין, ומשל זהב היה. 29) במשנה שם: "וכיסוי היה לו וכמין מטוטלת היה עליו מלמעלן", ופירש רבינו שם: "שהיו ממלאין הבזך קטורת, ומכסים במכסה, ונותנין על המכסה מלמעלה מפה קטנה". הרי ששני כיסויים היו: האחד, הכיסוי שהיה לו לבזך, והשני המטוטלת. 30) הוא זה שזכה בתרומת הדשן, שזוכה גם בזה.

1 **ה. וְכֵיצַד חוֹתֶה? זֶה שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה[31] לוֹקֵחַ**
2 **מַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף[32] וְעוֹלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[33], וּמְפַנֶּה**
3 **אֶת הַגֶּחָלִים אֵילַךְ וְאֵילַךְ, וְנוֹטֵל מִן הַגֶּחָלִים[34]**
4 **שֶׁנִּתְאַכְּלוּ בְּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה, וְיוֹרֵד[35] וּמְעָרָן[36] לְתוֹךְ**
5 **מַחְתָּה שֶׁל זָהָב[37]. אִם נִתְפַּזְּרוּ מִן הַגֶּחָלִים כְּמוֹ**
6 **קַב אוֹ פָּחוֹת[38] - מְכַבְּדָן לָאַמָּה[39]. וּבְשַׁבָּת[40] כּוֹפֶה**
7 **עֲלֵיהֶן הַפְּסַכְתֵּר[41]. וְאִם נִתְפַּזֵּר יָתֵר עַל קַב -**
8 **חוֹזֵר וְחוֹתֶה[42].**

31) כלומר, זה שזכה בתרומת הדשן. 32) של ארבעה קבין. 33) החיצון. 34) היינו שלושה קבים גחלים. 35) מעל המזבח. 36) מריקן. 37) מחתה של זהב בת שלושת קבין (יומא מג: במשנה). שתהא מלאה, שזהו כבוד של מעלה. ולא היה חותה בשל זהב שמא תתקלקל, והתורה חסה על ממונן של ישראל. ולא היה מריקה לתוך של זהב, בהיותו למעלה על גבי המזבח, לפי שהמחתה של זהב הייתה מלאה, וחששו שמא יתפזרו ברדתו בשיפוע הכבש. 38) משנה בתמיד שם: "נתפזר ממנו כקב גחלים (ו)היה מכבדן לאמה". 39) כלומר, לאמת המים שבעזרה שלא ייכוו בהן הכהנים, שהולכין יחפין ואין כאן איסור כיבוי גחלת של המזבח - כיוון שניתקה למצוה אחרת. 40) שאסור לכבות. 41) והוא כלי גדול שמחזיק לתך. 42) כן נראה מלשון המשנה "כקב", הרי שרק אם נתפזרו כקב עדיין שם "מליאה" עליה, אבל ביתר מכן, אין זו מליאה.

9 **ו. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיָה הַפְּסַכְתֵּר מְשַׁמֵּשׁ: כּוֹפִין אוֹתוֹ**
10 **עַל הַגֶּחָלִים וְעַל הַשֶּׁרֶץ בְּשַׁבָּת[43], וּמוֹרִידִין בּוֹ אֶת**
11 **הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.**

43) השרץ שנמצא בעזרה וחוששין שמא יגע בו אדם, כופין עליו הפסכתר, ואין מוציאין אותו בשבת משום איסור מוקצה, שיש שבות שאסרוהו גם במקדש, כמו שאמרו גבי לחם הפנים.

12 **ז. וּמַקְדִּים לִפְנֵיהֶם זֶה שֶׁדִּשֵּׁן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי[44]**
13 **וְנוֹטֵל הַטְּנִי שֶׁבּוֹ דִּשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ[45] וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא[46].**
14 **וְזֶה שֶׁבִּידּוֹ הַמַּחְתָּה צוֹבֵר אֶת הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי**
15 **הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וּמְרַדְּדָן[47] בְּשׁוּלֵי הַמַּחְתָּה,**
16 **וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא[48]. וְזֶה שֶׁבִּידּוֹ הַכַּף נוֹטֵל אֶת הַבָּזָךְ**
17 **מִתּוֹךְ הַכַּף[49] וְנוֹתְנוֹ[50] לְאוֹהֲבוֹ אוֹ לְקָרוֹבוֹ[51]. וְרוֹאֶה,**
18 **אִם נִתְפַּזֵּר מִן הַקְּטֹרֶת מְעַט בַּכַּף - אוֹהֲבוֹ אוֹ קָרוֹבוֹ**
19 **נוֹתֵן לוֹ[52] לְתוֹךְ חָפְנָיו זֶה שֶׁנִּתְפַּזֵּר עִם הַקְּטֹרֶת**
20 **שֶׁבַּבָּזָךְ[53], וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא[54].**

44) ראה שם פרק ו משנה א: "החלו עולים במעלות האולם, מי שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה היו מקדימים לפניהם". ורבינו לא הזכיר כאן את זה שזכה בדישון המנורה, מפני שאינו מדבר כאן אלא בעבודה שעל מזבח הפנימי. 45) שם במשנה. כלומר, נכנס להיכל ונוטל את הטני שהשאיר שם כשיצא לאחר שדישן את המזבח. 46) "כעבד שמשמש את רבו וגמר עבודתו ונוטל רשות ויוצא". 47) כלומר, מציע ופורש אותם על המזבח שלא יהיו משופעים כדי שלא יפול הקטורת אחר שיניחם. 48) כי עתה גמר עבודתו. 49) כי הבזך היה בתוך הכף. 50) לבזך. 51) "שבא לשם עימו לצורך כך". 52) כלומר, אוהבו וקרובו, נותן לו, למקטיר. 53) שם במשנה ג: "מי שזכה בקטורת היה נוטל את הבזך מתוך הכף ונותנו לאוהבו או לקרובו, נתפזר ממנו נותנו לו בחפניו". כלומר, אוהבו וקרובו נותן בחפניו של המקטיר את כל הקטורת, גם מה שנשאר בבזך וגם מה שנתפזר לתוך הכף. 54) במשנה לא הוזכר כאן שמשתחווה ויוצא, אבל פשוט הוא, לפי שכל אדם אסור להיות שם בהיכל ובין אולם למזבח בשעה שמקטיר עד שיצא המקטיר, לכן כשגמר מעשהו השתחווה ויצא.

21 **ח. וְאוֹמְרִין לָזֶה הַמַּקְטִיר[55]: הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תַּתְחִיל**
22 **מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁלֹּא תִּכָּוֶה[56]. וּמַתְחִיל וּמַשְׁלִיךְ הַקְּטֹרֶת**
23 **עַל הָאֵשׁ בְּנַחַת כְּמִי שֶׁמְּרַקֵּד סֹלֶת עַד שֶׁתִּתְרַדֵּד**
24 **עַל כָּל הָאֵשׁ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואומרין לזה המקטיר, הזהר שלא תתחיל מלפניך שלא תכוה".

כיון שהמקטיר עומד במזרחו של מזבח, מתחיל בפנים (במערב) וממשיך למזרח, שאם יתחיל במזרח וימשיך בפנים למערב, יכווה.

וצריך להבין, הזהירות היא בבחינת עצה טובה קמ"ל, המוכרחת מצד המציאות, ומה שייך זה לפסקי הדינים בעבודת הקטורת, ולאידך אם זהו עניין של הלכה צריכה זהירות זו להיות מוזכרת גם בעת הקרבת הקרבנות על גבי המזבח החיצון, ואעפ"כ לא מצינו הלכה שיאמרו לכהן המקריב "הזהר... שלא תכווה".

ויש לומר שמכאן ראיה שגם דבר המוכרח מצד זהירות כפשוטה, נעשה ענין של הלכה, וצריך להדגיש את ההלכה שבדבר, כיון שיש סברא שצרך להתחיל מלפניו (ממזרח) מצד "אין מעבירין על המצוות".

ועוד יש לומר שדווקא בעבודת הקטורת נדרשת זהירות מיוחדת, כיון ש"בעת שמקטירין הקטורת בהיכל בכל יום, פורשין כל העם מן ההיכל, ומבין לאולם ולמזבח לא יהיה שם אדם עד שיצא זה שהקטיר הקטורת, שנאמר וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש גו'". ומכיון שאין מי שיעמוד ליד הכהן המקטיר שיוכל לסייעו, יש צורך בזהירות יתירה מאשר בעבודתו של הכהן במזבח

החיצון, כי שם נמצאים אחיו הכהנים ויוכלו לסייעו במקרה הצורך.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מא)

55) שלא הקטיר מעולם, לכך לפני שנכנס להקטיר למדוהו להיזהר. 56) כלומר, המקטיר עומד במזרחו של המזבח ומלמדים אותו להתחיל בפנים, במערב, ולהמשיך למזרח, שאם יתחיל לפניו במזרח, וימשיך בפנים למערב - ייכווה.

ט. וְאֵין הַמַּקְטִיר מַקְטִיר עַד שֶׁהַמְמַגֵּהּ[57] אוֹמֵר לוֹ הַקְטֵר. וְאִם כֹּהֵן גָּדוֹל הוּא[58] - אוֹמֵר לוֹ הַמְמַגֵּהּ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הַקְטֵר[59]. וְאַחַר שֶׁאוֹמֵר יִפְרְשׁוּ כָּל הָעָם[60], וְיַקְטִיר הַמַּקְטִיר וְיִשְׁתַּחֲוֶה וְיֵצֵא.

57) לדעת רש"י (יומא כח.) הוא הסגן, ולדעת התוספות מנחות ק. דיבור המתחיל אמר, הוא הממונה על הפייסות. 58) המקטיר. 59) משום דרך של כבוד. 60) מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח.

י. דִּשּׁוּן הַמְּנוֹרָה וַהֲטָבַת הַנֵּרוֹת בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו[61]. וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת[62] וְאֶת הַטֻּמְאָה[63] כְּקָרְבָּנוֹת שֶׁקְּבוּעַ לָהֶן זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר: לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

"דישון המנורה בבוקר ובין הערביים מצות־עשה.... והדלקת הנרות היא הטבתן".

שיטת הרמב"ם היא שמצות הדלקת המנורה אינה רק בין הערביים אלא גם בבוקר, שנאמר "בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות". אמנם רוב הדעות (ורש"י בכללם) חולקות על כך, וסוברות שאת הנרות הדליקו רק בין הערביים. וי"ל בטעמם, כיון שתועלת האור היא בלילה, אבל ביום "שרגא בטיהרא מאי אהני". אבל הרמב"ם סבר שכיון שצריך להיות "נר תמיד" הרי שצריך להדליקם כל המעת־לעת. ולאידך יסברו החולקים עליו ש"כל לילה ולילה קרוי תמיד", כשם שקרבן התמיד קרוי כך על שם התמידיות היום־יומית בהקרבתו ולא שקרב בכל רגע ורגע.

ובפנימיות העניינים יש להוסיף, שבעבודה שבנפש האדם יש שני אופנים. האחד הוא "מערב עד בוקר", היינו שיש שינויים בין בוקר שהוא זמן של גילויים, וערב שהוא חושך והסתרה, שעבודתו היא בצורה ש"ברישא חשוכא והדר נהורא" שמאיר בנפשו אור ה' מעט מעט מתוך החושך". והשני הוא "נר תמיד" שהיא העבודה באופן תמידי ללא שינויים, שנמצא תמיד במצב של אור וגילוי להיותו דבוק במקורו בתמידיות, והכוונה היא שיהיו שני העניינים, הן הגילוי של "נר תמיד" והן הגילוי של "מערב עד בוקר".

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מב)

61) וגומר: "מערב עד בוקר לפני ה', חוקת עולם לדורותם מאת בני ישראל". 62) שמותר להדליק בשבת. 63) שמותר להדליקם גם בטומאה, וכגון שנטמאו הנרות או הכהנים.

יא. וְכַמָּה שֶׁמֶן הוּא נוֹתֵן לְכָל נֵר? חֲצִי לוֹג שֶׁמֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר[64] - תֵּן לוֹ כַּמִּדָּה שֶׁיִּהְיֶה דוֹלֵק מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. וְאֵין מְחַנְּכִין אֶת הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בְּהַדְלָקַת שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבַּיִם[65].

64) ברייתא שם פט. "מערב עד בוקר, תן לה מידתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בוקר וכו' ושיערו חכמים חצי לוג מאורתא (=מערב) ועד צפרא (=בוקר)", כלומר, אפילו בלילה ארוך כלילי טבת, שיערו חכמים, שאין צריך יותר מחצי לוג מערב עד בוקר. 65) ולמדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, ז) "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה", - ו"אי לאו דעבד הדלקה מאורתא, הטבה בצפרא מהיכא?" הרי שחינוך המנורה - בין הערביים.

יב. מַהוּ דִּשּׁוּן הַמְּנוֹרָה? כָּל נֵר שֶׁכָּבָה - מֵסִיר הַפְּתִילָה וְכָל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּנֵּר[66] וּמְקַנְּחוֹ[67], וְנוֹתֵן בּוֹ פְּתִילָה אַחֶרֶת וְשֶׁמֶן אַחֵר בְּמִדָּה, וְהוּא חֲצִי לוֹג[68]. וְזֶה שֶׁהֵסִיר מַשְׁלִיכוֹ בִּמְקוֹם הַדֶּשֶׁן אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ עִם דִּשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי[69] וְהַחִיצוֹן, וּמַדְלִיק נֵר שֶׁכָּבָה. וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת הִיא הַטָּבָתָם. וְנֵר שֶׁמְּצָאוֹ שֶׁלֹּא כָּבָה - מְתַקְּנוֹ[70].

66) שכיוון שכבו, הרי הם כדשן, ואינם ראויים עוד. 67) לנר. 68) שם בגמרא: "איבעיא ליה ר' זריקא, כשהוא נותן בה שמן כמדה ראשונה (דהיינו חצי לוג) או כמי שחסרה. אמר ר' ירמיה פשיטא דכמידה ראשונה, דאי כמה שחסרה מנא ידעינן מאי חיסר". 69) "שני בתי דשנין היו שם אחד במזרחו של כבש ואחד במזרחו של מזבח, זה שבמזרחו של כבש, שם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה". 70) כלומר, "הטבה" היא הדלקת נר שכבה, או תיקון נר שלא כבה, אבל הדלקת נר שלא הודלק מעולם, אין זה נחשב להטבה, כי אם להדלקה.

יג. נֵר מַעֲרָבִי[71] שֶׁכָּבָה - אֵין מַדְלִיקִין אוֹתוֹ אַחַר דִּשּׁוּנוֹ אֶלָּא מִמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[72]; אֲבָל שְׁאָר הַנֵּרוֹת, כָּל נֵר שֶׁכָּבָה מֵהֶן - מַדְלִיקוֹ מִנֵּר חֲבֵרוֹ[73].

71) הוא הנר האמצעי שבמנורה והמנורה עמדה ברוחב הבית, בין הצפון ובין הדרום. ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה (תמיד פרק ג משנה ט) כי נר מערבי הוא הנר הראשון - לא כתב כן אלא לפי דעת משנה זו הסוברת כמאן דאמר שהמנורה עמדה לאורך הבית בין המזרח והמערב, אבל לפי מה שפסק רבינו (שם הלכה יב) שעמדה בין הצפון והדרום - נר המערבי הוא האמצעי, וראה לחם משנה כאן. 72) ולמדו כן ביומא מה: ממה שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" "אש תמיד" שאמרתי לך (הוא של מנורה, שנאמר בה (שמות כז, כ) "להעלות נר תמיד"), לא תהא אלא בראשו של מזבח החיצון" ומה שאמרו בתמיד פרק ג משנה ט "שמדליקן מן הדולקים"

(ראה בראב"ד) אין המדובר שם בנר מערבי (לחם משנה). 73) ואינו יכול להדליקו בנר אחר משום בזיון.

1 **יד. וְכֵיצַד מַדְלִיקוֹ? מוֹשֵׁךְ הַפִּתִּילָה עַד שֶׁמַּדְלִיקָהּ**
2 **וּמַחֲזִירָהּ[74]. לְפִי שֶׁהַנֵּרוֹת קְבוּעִים בַּמְּנוֹרָה, וְאֵינוֹ**
3 **יָכוֹל לְהַדְלִיק בְּנֵר אַחֵר[75] מִשּׁוּם בִּזָּיוֹן[76].**

74) כי הפתילות היו ארוכות. 75) כלומר, להדליק נר מנר על ידי נר של חולין. 76) שמדליק נר של חולין מנר של מנורה.

4 **טו. כָּל הַפִּתִּילוֹת[77] שֶׁאָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן בְּשַׁבָּת -**
5 **אָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ בַּמְּנוֹרָה[78]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד - שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ[79].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"... שתהא שלהבת עולה מאליה".

ובפנימיות העניינים יש ללמוד הוראה, שלעולם אין לאדם להישאר במצב של תלמיד ומקבל, אלא צריך להיות בבחינת שלהבת העולה מאליה, כמו תלמיד אמיתי שקיבל שכלו של הרב באופן שיכול אח"כ ללמוד בעצמו. וכמו שהוא בקו של תורה, כך הוא בלימוד דרך בעבודת ה', שהשלימות היא שעובד את ה' בכח עצמו. וכן הוא בעניין גמ"ח, שבזה צריך להיות תלמידו של הקב"ה "מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום", "מה הוא גומל חסדים, אף אתה גמול חסדים", שגם בזה צריכה להיות "שלהבת עולה מאליה", ובנוסף יהיה בזה גם העניין ש"אדם רוצה בקב שלו כו'".

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מג)

77) בשבת כא. "תני רמי בר חמא פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, אין מדליקין בהן במקדש, משום שנאמר (שמות כז, כ) להעלות נר תמיד, הוא תני לה והוא אמר לה כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר". 78) אבל שלא במנורה, כגון בשמחת בית השואבה מותר להדליק בפתילות של בלאי מכנסי כהנים ומהמייניהם שיש בהם הרבה צמר, אף על פי שבשבת אסור להשתמש בפתילות של צמר. 79) פרט לאלה שאינן עולות אלא על ידי תיקון.

7 **טז. לֹא הָיָה מֵטִיב כָּל הַנֵּרוֹת בְּפַעַם אַחַת, אֶלָּא**
8 **מֵטִיב חֲמִשָּׁה נֵרוֹת וּמַפְסִיק, וְעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה אַחֶרֶת,**
9 **וְאַחַר כָּךְ נִכְנָס וּמֵטִיב הַשְּׁנַיִם, כְּדֵי לְהַרְגִּישׁ אֶת כָּל**
10 **הָעֲזָרָה.**

11 **יז. כָּל נֵר שֶׁכָּבָה - מַדְלִיקִין אוֹתוֹ מִנֵּר אַחֵר מֵהֶן,**
12 **כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וְכֵיצַד סֵדֶר הַהֲטָבָה? זֶה שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן**
13 **הַמְּנוֹרָה נִכְנָס[80] וּכְלִי בְּיָדוֹ, וְכוּז שְׁמוֹ, וְשֶׁל זָהָב הָיָה,**
14 **דּוֹמֶה לְקִיתוֹן גָּדוֹל. מְדַשֵּׁן בּוֹ אֶת הַפִּתִּילוֹת שֶׁכָּבוּ**
15 **וְאֶת הַשֶּׁמֶן הַנִּשְׁאָר בַּנֵּר, וּמֵטִיב חֲמִשָּׁה נֵרוֹת, וּמַנִּיחַ**
16 **הַכּוּז שָׁם לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה עַל מַעֲלָה שְׁנִיָּה מִשָּׁלֹשׁ**
17 **מַעֲלוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ[81], וְיוֹצֵא. וְאַחַר כָּךְ[82] נִכְנָס וּמֵטִיב**
18 **שְׁנֵי הַנֵּרוֹת, וְנוֹטֵל הַכּוּז בְּיָדוֹ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא.**

80) כי נכנס ביחד עם זה שזכה בדישון מזבח הפנימי, וכאן לא הזכיר אלא מה ששייך לעבודת המנורה. 81) כי "אבן הייתה לפני המנורה ובה שלוש מעלות (=דרגות) שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות ומניח עליה כלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה בשעת הטבה". 82) אחר שנעשו העבודות, המפורטות להלן פרק ו הלכות ג־ד.

19 **יח. חֲבוּרַת כֹּהֵן גָּדוֹל[83] - מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְרִיבָן בְּכָל**
20 **יוֹם מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר עִם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[84] וּמֶחֱצָה בֵּין**
21 **הָעַרְבַּיִם עִם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[85]. וְלִישָׁתָן**
22 **וַאֲפִיָּתָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת[86] וְאֶת הַטֻּמְאָה[87], כְּכָל**
23 **קָרְבָּן שֶׁקָּבוּעַ לוֹ זְמַן; שֶׁנֶּאֱמַר: תַּפִּינֵי - שֶׁתְּהֵא נָאָה**
24 **וְלֹא תֵּאָפֶה מִבָּעֶרֶב[88]. וְעוֹד, אִם תֵּאָפֶה מִבָּעֶרֶב -**
25 **תִּפָּסֵל בְּלִינָה[89]; שֶׁהַמַּרְחֶשֶׁת מִכְּלֵי הַקֹּדֶשׁ הִיא, כְּמוֹ**
26 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

83) המנחה שמקריב כהן גדול בכל יום נקראת חביתין. 84) שנינו במשנה יומא לא: שמקריבים את איברי התמיד, ואחרי כן את החביתין, ואחרי כן את היין (של מנחת התמיד), "ואברים [קודמים] למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכים". הרי שהחביתין קרבים עם תמיד של שחר. 85) נלמד מחביתין של בוקר, שהם תמיד של שחר, שהוא הדין לחביתין של ערב, שהם עם תמיד של בין הערביים. 86) משנה צו. "ודוחות את השבת וכו' כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת וכו' ושאי אפשר לה לעשותה מערב שבת, דוחה את השבת". 87) מנחות נ: "דברי ר' ישמעאל תנא תעשה ואפילו בשבת, תעשה ואפילו בטומאה" והיינו כשנטמאה כל הסולת, ואין סולת אחרת, או שנטמאו כל הכהנים, אבל אם נטמא רק הסולת של החביתים או נטמא רק הכהן הגדול, - מביאים עשרון אחר וממנין כהן אחר. 88) במנחות שם: מנא הני מילי, אמר רב הונא תופיני תאפינה נאה ואי אפי לה מאתמול אינשפה לה (=נפוחה ברוח - רש"י). 89) שם נא. "רבא אמר על מחבת (שם) מלמד שטעונה כלי, ואי אפי לה מאתמול איפסל ליה בלינה".

27 **יט. טְחִינַת סָלְתָן וְהֶרְקֵדָן - בַּחוּץ[90], וְאֵינָן דּוֹחִין**
28 **אֶת הַשַּׁבָּת[91].**

90) לעזרה ככל המנחות. אבל לישתן ועריכתן ואפייתן בפנים העזרה. 91) משנה מנחות צו. "טחינתן והרקדתן אינו דוחה את השבת, כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת ושאי אפשר וכו'".

29 **כ. כֹּהֵן[92] שֶׁהִקְרִיב מֶחֱצָה בְּשַׁחֲרִית, וּמֵת אוֹ נִטְמָא**
30 **אוֹ נוֹלַד לוֹ מוּם, וּמִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו - לֹא יָבִיא**
31 **חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ וְלֹא חֲצִי עִשָּׂרוֹן שֶׁל רִאשׁוֹן;**
32 **אֶלָּא מֵבִיא[93] עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה[94]**
33 **וּמֶחֱצָה אָבֵד[95].**

92) כהן גדול. 93) מביתו. 94) משום שנאמר (ויקרא ו, יג) "מחציתה בבוקר ומחציתה בערב" ומהאות היתירה של "ו"מחציתה, למדו ש"מחצה משלם הוא מביא ומקריב, הא כיצד? מביא עשרון שלם וחוצהו". וחוץ מזה מביא עוד עשרון שלם לחינוכו. 95) "אבד" היינו שאינו ראוי לכלום, לא להקרבה ולא להשתמשות אחרת.

(כא). נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִים קְרֵבִין[96], וּשְׁנֵי חֲצָאִין אוֹבְדִין[97]. וְאֵלּוּ שְׁנֵי הַחֲצָאִין הָאוֹבְדִים - מַנִּיחִין אוֹתָן[98] עַד שֶׁתִּעֲבַר צוּרָתָן[99], וְיוֹצְאִין לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[100]. וְכֵן אִם אָבַד אוֹ נִטְמָא הַחֲצִי שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[101]. וְהֵיכָן שׂוֹרְפִין אוֹתָן? בָּעֲזָרָה.

96) מחצית של הכהן הקודם ומחצית של הכהן שבא אחריו. 97) המחצית הנשארת של הכהן הראשון והמחצית הנשארת של הכהן שבא במקומו. 98) מנחות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן מחצה ראשון ומחצה שני תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה". 99) כלומר, יניח אותן עד שיתקלקלו או עד שייפסלו בלינה, ואחר כך יישרפו, אבל בלי עיבור צורה אסור לשרפן, שמכיוון שהפסול אינו בסולת עצמה, הרי אם ישרפן הוא מבזה קדשים, אבל אחר שעובר צורתם הרי נפסל גם הסולת עצמו ואין זה מבזה קדשים. וביארו בגמרא שם: שהמחצה הנשארת מן הכהן הראשון בוודאי טעונה עיבור צורה, שהרי מקודם הייתה ראוייה להקרבה, אלא אפילו המחצית הנשארת מהכהן השני שלכתחילה הופרשה לשריפה - גם היא צריכה עיבור צורה, שהרי לא היה ידוע בתחילה איזו מחצית תקרב ואיזו תישאר ותישרף. 100) היינו, בעזרה. 101) מביא הכהן הגדול עשרון שלם מביתו וחוצהו ומקריב מחצה, והמחצה השנייה וכמו כן המחצה שנטמאה יצאו לבית השריפה, אלא שזו השנייה תעובר צורתה. אבל זו שנטמאה, שפסולה בגופה, תישרף מיד.

כב. מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל בְּשַׁחֲרִית אַחַר שֶׁהִקְרִיב חֲצִי הָעִשָּׂרוֹן וְלֹא מִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר - מְבִיאִין הַיּוֹרְשִׁין עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם[102] עֲבוּר כַּפָּרָתוֹ[103] וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ חֲבִתִּין, וּשְׁלֵמָה הָיְתָה קְרֵבָה[104]. מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיבוּ בַּבֹּקֶר וְלֹא מִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר - מַקְרִיבִין אוֹתוֹ עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם בַּבֹּקֶר וְעִשָּׂרוֹן שָׁלֵם בֵּין הָעַרְבַּיִם[105]. וְאֵין כּוֹפְלִין שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה הַסֹּלֶת; אֶלָּא מַפְרִישִׁין לָהֶם שְׁלִשָׁה לֹגֵי שֶׁמֶן וְקֹמֶץ לְבוֹנָה, לוֹג וּמֶחֱצָה שֶׁמֶן וַחֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה - לָעִשָּׂרוֹן שֶׁל בֹּקֶר, וְלוֹג וּמֶחֱצָה שֶׁמֶן וַחֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה - לָעִשָּׂרוֹן שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם.

102) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, טו) "והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה". 103) כלומר, במקומו, מה שהוא היה צריך להביא, מביאים יורשיו תחתיו. 104) שם במשנה. ואמרו שם בברייתא "יכול יקריבנה חצאין תלמוד לומר (שם) "אותה", כולה ולא חצייה, דברי רבי יהודה". 105) וראה בתוספתא הטעם דשלימה הייתה קריבה בין בבוקר בין בערביים שנאמר (שם) "כליל תקטר".

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר בו דיני הפייסות.

א. כָּל הָעֲבוֹדוֹת הָאֵלּוּ שֶׁעוֹשִׂין[2] בְּכָל יוֹם[3] - בְּפַיִס[4] הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? כָּל כֹּהֲנֵי בָּתֵּי אָבוֹת[5] שֶׁל יוֹם[6] נִכְנָסִין[7] לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[8] אַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[9], וּמְלֻבָּשִׁין הֵן בִּבְגְדֵי כְּהֻנָּה[10], וְהַמְמֻנֶּה שֶׁעַל הַפִּיָּסוֹת עִמָּהֶן[11], וְהֵן עוֹמְדִין בְּהַקָּפָה[12], וְהַמְמֻנֶּה נוֹטֵל מִצְנֶפֶת מֵעַל רֹאשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן וּמַחֲזִירָהּ[13], וְהוּא הָאִישׁ שֶׁמַּתְחִילִין לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ וּמְפִיסִין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[14].

2) הכהנים. 3) כלומר, קרבנות ציבור הקבועים בכל יום. אבל קרבנות יחיד, לא היה בהם פייס (רש"י ביומא כו: ד"ה אם רצה). וראה משנה־למלך להלן הלכה ט, והר המוריה. 4) בגורל. ומקור הדבר ביומא כב. במשנה "בראשונה כל מי (= כל כהן) שרוצה לתרום את המזבח תורם, ובזמן שהן מרובין, רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבירו בארבע אמות זכה, ואם היו שניהם שוין, הממונה אמר להן והצביעו וכו' מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חבירו, ונפל ונשברה רגלו, וכיון שראו בית־דין שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהיו תורמין את המזבח אלא בפייס". 5) ראה למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג, כי "בימי שמואל חלקם (לכהנים) הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר". ו"כל ראש משמר מחלק משמרו לבתי אבות, עד שיהיה כל בית אב ואנשיו עובד ביום אחד מימות השבת (= השבוע), והאחד ביום של אחריו" (שם הלכה יא). 6) אין כוונת רבינו לומר ששני בתי אבות יעבדו ביום אחד (כמפורש בתוספתא תענית פ"ב "כל משמר שיש בו ז' בתי אבות, כל אחד ואחד מקריב יום א'. ומשמר שיש בו ח' בתי אבות, ו' מקריבין ו' ימים, כל אחד יום אחד, ושנים מקריבין יום אחד"), שהרי למעלה בהלכות כלי המקדש שם כתב רבינו כי כל בית אב עובד יום אחד מימות השבת, והאחר ביום של אחריו, אלא הכוונה לכהני בתי אבות של כל יום ויום, אבל ביום אחד אין אלא בית אב אחד, ראה בהר המוריה. 7) יומא כה. בברייתא. וראה בתוספתא שם פ"א, ותוספתא סוכה פ"ד. וראה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה יז. 8) שהיתה בצפון העזרה. וחציה בקודש וחציה בחול, ובה היתה סנהדרי גדולה יושבת (פ"ה מהלכות בית הבחירה שם). ולא עשו את הפייס בעזרה עצמה, לפי שגנאי הוא לעמוד אפילו שעה קלה בעזרה בראש מגולה. ועיין תוספות יומא שם ד"ה והא. 9) שאז מתחיל זמנה של תרומת הדשן, שהפייס הראשון היה עליה (להלן הלכה ה). וראה למעלה פ"ב הלכה יא. 10) כרב ששת ביומא כד: ולא כרב נחמן, לפי שהלכה כרב ששת באיסורים לגבי רב נחמן (לחם־משנה). וטעמו של רב ששת, נאמר שם בגמרא "דאי אמרת בבגדי חול, אגב חביבותיה מיקרו ועבדי" (עבודה בבגדי חול, אותן שזכו לפייס – רש"י). וראה בפירוש המשנה לתמיד פ"ה משנה ג. 11) יומא כה. ותוספתא יומא וסוכה שם: "לשכת הגזית כמין בסילקי (=בית גבוה שעל עלייה – רש"י) גדולה היתה, פייס במזרחה וזקן יושב במערבה,

וכהנים מוקפין ועומדין כמין בכוליאר (= עיגול – רש"י) והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהן, ויודעין שממנו פייס מתחיל". ורבינו השמיט מה שאמרו "וזקן יושב במערבה", וראה בלחם־משנה. 12) בעיגול. 13) מיד, לפי שגנאי הוא בלא מצנפת, ועיין תוספות יומא שם ד"ה והא. וראה בפירוש המשנה לתמיד שם. 14) להלן הלכה ג.

1 **ב. וְיוֹצְאִין לָעֲבוֹדָה אֲנָשִׁים שֶׁעוֹבְדִין בּוֹ[15]. וּשְׁאָר**
2 **הַכֹּהֲנִים[16] מוֹסְרִין אוֹתָן לַחַזָּנִין[17], וּמַפְשִׁיטִין אוֹתָן**
3 **אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ[18], וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא**
4 **הַמִּכְנָסַיִם בִּלְבַד[19], עַד שֶׁלּוֹבְשִׁין בִּגְדֵי חֹל, וְחוֹזְרִין**
5 **וּפוֹשְׁטִין אֶת הַמִּכְנָסַיִם שֶׁל קֹדֶשׁ[20], וּמַחֲזִירִים**
6 **הַחַזָּנִים אֶת הַכֵּלִים לַחֲלוֹנוֹת[21].**

15) כלומר, אלו הכהנים שזכו בפייס, יוצאין לעבוד עבודת הקודש בבגדי הקודש הלבושים בהם. 16) שלא זכו בפייס. 17) משנה בתמיד שם. והם השמשים של המקדש (פירוש המשנה שם), הממונים להלביש את הכהנים (רא"ש שם). וראה שקלים פ"ה משנה א. 18) בתמיד שם: "מסרום בלבד". ולפי דברי רב ששת (יומא כה. ראה למעלה), שהיו מלובשים בגדי קודש בעת הפייס, כוונת דברי המשנה שהפשיטום את בגדי הקודש שהיו לבושים בהם. 19) משום צניעות (רא"ש שם). 20) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. וכן הוא לפי פירושו של הרא"ש שכל עיקר השאירם במכנסים לאחר הפייס, אינו אלא שלא יעמדו ערומים. ואם כן, לאחר שלבשו בגדי חול, עליהם לפשוט את המכנסים הנ"ל. 21) בתמיד שם: "וחלונות היו שם, וכתוב עליהם תשמיש הכלים". וראה למעלה פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות ח־ט כי ששה ותשעים חלונות היו במקדש להניח בהן הבגדים, ולכל משמר היו ארבעה חלונות: למכנסים ולאבנטים למצנפת ולכותנות, ועל כל אחד היה כתוב שם המשמר ושם הבגד הנמצא שם.

7 **ג. כֵּיצַד מְפִיסִין? עוֹמְדִין בְּהֶקֵּף[22], וּמַסְכִּימִין עַל**
8 **מִנְיָן - שְׁמוֹנִים, מֵאָה, אוֹ אֶלֶף, אוֹ כָּל מִנְיָן**
9 **שֶׁיְּסַכִּימוּ עָלָיו[23]. וְהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶם הַצְּבִיעוּ[24], וְהֵן**
10 **מוֹצִיאִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם[25]. וְאִם הוֹצִיא**
11 **שָׁלֹשׁ[26] - מוֹנִין לוֹ שָׁלֹשׁ[27]. וְאֵין מוֹצִיאִין גּוּדָל**
12 **בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי הָרַמָּאִים[28]; שֶׁהַגּוּדָל קָצָר וְנוֹחַ**
13 **לְהוֹצִיאוֹ וְלִכְפּוֹתוֹ[29]. וְהַמּוֹצִיא גּוּדָל - אֵין מוֹנִין**
14 **אוֹתוֹ לוֹ[30]. וּמַתְחִיל הַמְמֻנֶּה לִמְנוֹת מִן הָאִישׁ הַיָּדוּעַ**
15 **שֶׁהֵסִיר מִצְנַפְתּוֹ תְּחִלָּה[31], וּמוֹנֶה עַל אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן[32],**
16 **וְחוֹזֵר חֲלִילָה, עַד שֶׁיַּשְׁלִים הַמִּנְיָן שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו.**
17 **וְהָאִישׁ שֶׁשָּׁלַם הַמִּנְיָן אֵצֶל אֶצְבָּעוֹ הוּא שֶׁיָּצָא בַּפַּיִס**
18 **רִאשׁוֹן לָעֲבוֹדָה.**

22) ברייתא יומא שם, ותוספתא יומא וסוכה שם, וראה למעלה הלכה א. 23) כן כתב רש"י ביומא כב. 24) משנה ביומא שם. "וזה אחר שיעמידם שורה, ויסכימו ביניהם ממי יתחיל המנין" (פירוש המשנה שם). 25) שם במשנה. ובגמרא (שם כג.) אמרו שבריא אינו מוציא אלא אחת וחולה מוציא שתים, ורבינו לא חילק בזה, עיין לחם־משנה, וראה להלן. 26) ראה בברייתא שם "אין מוציאין לא שליש וכו' ואם הוציא שליש מונין לו", ומפרש רש"י שליש, אצבע שלישי. אבל רבינו גורס "שלש", וכן הגירסא בכ"י מינכן וברבינו חננאל שם, ורוצה לומר שהוציא שלש אצבעות. 27) רבינו מפרש מה שאמרו שם בברייתא "ואם הוציא שלש מונין לו – גודל אין מונין לו" – היינו שהמוציא שלש מונים לו גם השלישי, ואילו המוציא גודל, אין מונים לו את הגודל. אבל דברי רבינו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו כי מה שאמרו בברייתא שאם הוציא שליש מונין, היינו מונין לו אחת. ואף לדברי הירושלמי (יומא פ"ב הלכה א, והובא בר"ח שם) "אחת מונין לו (אחת), שתים מונין לו (שתים), שלש אין מונין לו וכו' את היתירה", ואילו רבינו כותב שמונין לו שלש. וראה בהר המוריה כאן, שיש מגיהים בלשון רבינו "ב" במקום "ג". (אבל שיטת רבינו מתבארת בתשובתו (הוצאת פריימן סימן שמח, והוצאת בלוי סימן קכו) וזה־לשונו שם: "אחת מוציאין, שתים אין מוציאין, ויחידים מוציאים שתים, ואין מונין להם אלא אחת וכו' והתניא אין מוציאין לא שלש ולא גודל במקדש מפני הרמאין, ואם הוציא שלש, מונין לו. גודל אין מונין לו, מאי מונין לו אחת אגודל (כן גירסת רבינו), רוצה לומר שמאמר הברייתא שהמוציא שתים מונין לו אחת הוא, אם אחת מן השתים, גודל". עד כאן לשון רבינו שם. היוצא מהדברים הנ"ל, כי גם בשתים וגם בשלש מונין לו כולם, ומה שאמרו בברייתא ראשונה שאין מונין לו אלא אחת, אין זה אלא בגודל בלבד. ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, אלא שעדיין לא מובן למה השמיט רבינו ההבדל בין בריא שמצביע אחת, לחולה שמצביע שתים, ראה בלחם־משנה. ועיין במבוא של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמ' יא הערה 84). 28) במשנה שם כב. "אין מוציאין אגודל במקדש", ובברייתא שם כג. הטעם מפני הרמאין. 29) כלומר, "נוח לפשטו ולקפצו, ושמא יפשוט אותו או יקפוץ אותו כשיקרב המנין לצאת כדי שיבא הפייס אצלו" (פירוש המשנה שם). אבל רש"י מפרש שם במשנה, את דברי הברייתא "מפני הרמאין", שיראה כאילו הוא שני בני אדם, כשיקרב המנין לכלות ויביט למי יכלה, יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני אדם, וימהר המנין לכלות בו, והממונה לא יבין לפי שהאדם יכול להרחיק אגודל מן האצבע הרבה, ונראין כאצבעות ב' בני אדם. ורש"י פי' כן משום שהוא סובר שאם מוציא שתים מונין לו אחת, אבל רבינו שסובר שאם הוציא שתים מונין לו שתים – הוכרח לפרש באופן אחר (הר המוריה). 30) כלומר, אין מונין את האגודל, אבל האצבע שהוציא אתו – מונין לו. [וגם זה מתאים למה שכתב בתשובה, הובא למעלה, שמה שאמרו בברייתא ראשונה, שאין מוציאין שתים, ואם הוציא שתים, אין מונין לו אלא אחת, היינו במוציא אגודל ואצבע, שאין מונין אלא אצבע, ולא גודל). 31) ראה למעלה הלכה א. 32) בירושלמי (יומא פ"ב הלכה ב) אמרו שהוא מהלך לימינו של האיש הידוע, וראה להלן הלכה ו.

19 **ד. וְלָמָּה מוֹנֶה הַמִּנְיָן שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו עַל הָאֶצְבָּעוֹת**

שֶׁהוֹצִיאוּ, וְלֹא הָיָה מוֹנֶה עַל הָאֲנָשִׁים עַצְמָן? לְפִי שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר[33], שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים.

ה. אַרְבָּעָה פִּיסּוֹת הָיוּ מְפִיסִין בְּכָל יוֹם[34] בְּשַׁחֲרִית[35]. הַפִּיס הָרִאשׁוֹן - מִי תּוֹרֵם אֶת הַמִּזְבֵּחַ[36]. הֵפִיסוּ וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה לִתְרֹם, וְהוּא מְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה, וְהוּא מַעֲלֶה שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים[37] לַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא מַכְנִיס מַחְתָּה מְלֵאָה אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לְמִזְבַּח הַזָּהָב לְהַקְטִיר עָלֶיהָ קְטֹרֶת[38].

34) משנה שם כב. וראה שם כה. 35) אבל בתמיד של בין הערביים לא היו מפייסין, אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית, יזכה בה בין הערביים, ראה להלן הלכה ח. 36) כלומר, מי מרים את הדשן מן המזבח (ראה למעלה פי"ב הלכה יב כיצד תורמין). וראה במשנה שם כב. 37) ברייתא שם כב. כז: כח. ומכיון שנאמר "מערכה" סתם, נראה שהכוונה לשתי המערכות: מערכה גדולה, ומערכה שניה של קטורת. וכן מפורש להלן פ"ו הלכה א. 38) דברי רבינו תמוהים, שהרי ביומא כה: כו. נחלקו רבי יהודה ורבי אליעזר בן יעקב, ר' יהודה סובר כי לא היה פייס במחתה, אלא כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעמו, זכה עמי במחתה. ולר' אליעזר בן יעקב יש פייס במחתה, ורבינו שפוסק שמי שזוכה בתרומת הדשן – זכה במחתה, אין זה לא כמר ולא כמר (לחם־משנה). ויתכן כי מקורו של רבינו הוא בתמיד פ"ה משנה ה: "מי שזכה במחתה, נטל מחתת הכסף וכו'". ושם פ"ו משנה ב: "מי שזכה במחתה, צבר את הגחלים על גבי המזבח (=הפנימי)". וסובר רבינו, כי מי שזכה במחתה, היינו מי שזכה בתרומת הדשן, הוא נוטל מחתת הכסף להכניס אש על המזבח הפנימי (הר המוריה). וראה למעלה פ"ג הלכה ה.

ו. הַפִּיס הַשֵּׁנִי זוֹכִין בּוֹ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[39] עַל סֵדֶר עֲמִידָתָן[40]. כֵּיצַד? הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶם הַצְבִּיעוּ, וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְזֶה שֶׁיָּצָא בַּפִּיס רִאשׁוֹן הוּא שׁוֹחֵט תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר. וְהַשֵּׁנִי שֶׁעוֹמֵד בְּצִדּוֹ[41] הוּא מְקַבֵּל אֶת דַּם הַתָּמִיד וְהוּא זוֹרְקוֹ[42]. וְהַשְּׁלִישִׁי הַסָּמוּךְ לַשֵּׁנִי מְדַשֵּׁן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי[43], שֶׁהוּא מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וְהָרְבִיעִי שֶׁבְּצִדּוֹ מְדַשֵּׁן אֶת הַמְּנוֹרָה[44] וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת[45]. וְהַחֲמִישִׁי מַעֲלֶה רֹאשׁ הַתָּמִיד וְרַגְלוֹ[46] לַכֶּבֶשׁ[47]. וְהַשִּׁשִּׁי מַעֲלֶה שְׁתֵּי הַיָּדַיִם[48]. וְהַשְּׁבִיעִי מַעֲלֶה הָעֹקֶץ[49] וְהָרֶגֶל[50]. וְהַשְּׁמִינִי מַעֲלֶה הֶחָזֶה[51] וְהַגֵּרֶה[52]. וְהַתְּשִׁיעִי מַעֲלֶה שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת. וְהָעֲשִׂירִי מַעֲלֶה הַקְּרָבַיִם[53]. וְהָאַחַד עָשָׂר מַעֲלֶה סֹלֶת הַנְּסָכִים[54]. וְהַשְּׁנֵים עָשָׂר מַעֲלֶה הַחֲבִתִּין[55]. וְהַשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מַעֲלֶה הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[56].

39) כהנים, משנה שם כה. וראה שם כו: שבחג זוכים בו ארבעה עשר, ובשבת חמשה עשר, ובשבת שבתוך החג – ששה עשר, וכן הוא בירושלמי יומא פ"ב הלכה ב, וראה בתוספתא שם פ"א. 40) שם כה: "דתני ר' חייא, לא לכל עבודה ועבודה מפיסין, אלא כהן שזכה בתמיד (= שחיטת התמיד), שנים עשר אחיו הכהנים נמשכים עמו". 41) [במנין הפייס מהלך לימינו, ראה למעלה הלכה ג, ובוודאי גם כאן הולך לימין]. 42) כן היא מסקנת הגמרא (יומא שם), והוכיחו זאת ממה ששנינן בתמיד פ"ד, משנה א "שחט השוחט, וקיבל המקבל ובא לו לזרוק". 43) שם במשנה, וראה למעלה פ"ג הלכה ד סדר הדישון. 44) שם במשנה, וראה למעלה פ"ג הלכה יב מהו דישון המנורה. 45) כלומר, מדליק את הנרות, ראה למעלה שם. 46) הימנית. ראה למעלה פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא, ובתמיד לא: במשנה. 47) כבש המזבח. 48) יומא ותמיד שם, וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם הלכה יב. 49) לדעת רש"י (יומא שם), והראב"ד (תמיד לג.), והמפרש (שם וכן בדף לא.). וכן כתב הכסף־משנה שם הלכה ח. ולדעת הערוך (מובא ב'תוספות יום טוב' תמיד פ"ג משנה א) הוא העצה הנזכר בויקרא (ג, ט) "לעומת העצה", ולדעת הרא"ש (שם לא:) הוא סוף השדרה הסמוך לאליה. וראה רע"ב פ"ג שם. 50) רגל שמאלית, ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, ובתמיד ויומא שם. 51) כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר (פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה י). 52) גרה הוא הצוואר, ונקרא גרה כי הוא מעלה גרה בצוואר (כסף־משנה פ"ו שם הלכה ח). 53) המעיים, וראה בהלכות מעשה קרבנות שם הלכה טו, ובתמיד ויומא שם. 54) "שלאחר הקטרת אברי התמיד, מקטירין מנחתו, דהיינו סולת", ראה תמיד ויומא שם, והלכות מעשה הקרבנות שם, כמו שנאמר (במדבר כח, ה) "ועשירית האיפה סולת למנחה". 55) שכהן גדול מקריב: חצי עשרון בבוקר עם תמיד של שחר, וחצי עשרון בין הערביים עם תמיד של בין הערביים, ראה למעלה פ"ג הלכה יח, ופי"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד. ופ"ו שם הלכה טז. וראה תמיד ויומא שם. 56) ראה תמיד ויומא שם, והלכות מעשה הקרבנות שם. שנאמר (שם, שם, ז) "ונסכו (=יין) רביעית ההין לכבש האחד, בקודש הסך נסך שכר לה'".

ז. הַפִּיס הַשְּׁלִישִׁי - אוֹמֵר לָהֶן הַמְמֻנֶּה לְכָל אַנְשֵׁי בֵּית אָב שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם: מִי שֶׁלֹּא הִקְטִיר קְטֹרֶת מִיָּמָיו יָבוֹא וְיָפִיס[57]. וְיִתְקַבְּצוּ אֵצֶל הַמְמֻנֶּה וְיָפִיסוּ, וּמִי שֶׁיֵּצֵא בְּפִיס זֶה רִאשׁוֹן הוּא שֶׁיִּזְכֶּה לְהַקְטִיר קְטֹרֶת.

57) ביומא כו. במשנה "הפייס השלישי, חדשים (= מי שלא הקטיר קטורת מימיו) לקטורת בואו והפיסו". וכן הוא בתמיד פ"ה משנה ב. ובגמרא יומא שם אמרו, למה הכריזו דוקא לאלו שלא הקטירו, משום שהיו הכהנים מתברכים בהקטרת הקטורת, והיו אומרים כל מי שמקטיר קטורת היה מתעשר וממונו מתרבה, למאמרו השם יתברך (דברים לג, י) ישימו קטורה באפך, וכתיב (שם, שם, יא) ברך ה' חילו וגו'. ולפיכך כל מי שהקטיר לא היו מניחין אותו להקטיר

פעם שניה, שישאר זולתו מן הכהנים שלא יקטירו, ולא היו אוספים לפייס הקטורת אלא למי שלא הקטיר קטורת מימיו (פירוש המשנה ביומא שם).

ח. הַפִּיס הָרְבִיעִי - מִתְקַבְּצִין כֻּלָּן[58] וּמְפִיסִין לֵידַע מִי מַעֲלֶה אֵיבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ[59]. הֵפִיסוּ וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה[60]. תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם אֵין מְפִיסִין לוֹ פַּיִס אַחֵר, אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בַּעֲבוֹדָה מִן הָעֲבוֹדוֹת שַׁחֲרִית יִזְכֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם[61]; חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת[62], שֶׁהֵן מְפִיסִין לָהּ פַּיִס אַחֵר בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְיָבוֹא כָּל מִי שֶׁלֹּא הִקְטִיר קְטֹרֶת מֵעוֹלָם מֵאַנְשֵׁי אוֹתוֹ בֵּית אָב וְיָפִיסוּ עָלֶיהָ. וְאִם כְּבָר הִקְטִירוּ כֻּלָּן מִיַּמֵּיהֶן - מְפִיסִין לָהֵן כֻּלָּן בְּשַׁחֲרִית[63] בְּפַיִס שְׁלִישִׁי, וְזֶה שֶׁזָּכָה בָּהּ שַׁחֲרִית מַקְטִירָהּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.

58) כלומר, בניגוד לקטורת שהפיסו רק חדשים ולא ישנים, כאן הפיסו גם ישנים, שכבר העלו פעם האברים מן הכבש למזבח. וכן אמרו שם במשנה "והרביעי, חדשים עם ישנים, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח", וכן הוא בתמיד שם. 59) ולא כדעת רבי אליעזר בן יעקב, האומר (תמיד שם) "המעלה אברים לכבש הוא המעלה אותן למזבח". וראה יומא שם בגמרא. 60) כהן אחד הוא המעלה את כל האברים מן הכבש למזבח, ראה תוספות יומא שם ד"ה דתנן. 61) דברי ר' יוחנן ביומא שם. ואע"פ ששני גזרים של שחר היו בכהן אחד, ושל בין הערביים היו בשני כהנים (ראה למעלה פ"ב הלכה ג) – כבר כתב הריטב"א שמי שזכה בהם בבוקר, אומר בערב לחבירו זכה עמי בעץ שני (כסף־משנה). 62) של בין הערבים. בגמרא יומא שם. וראה גם בפירוש המשנה לתמיד סוף פ"ו. 63) זה פשוט, שכיון שלא שייך בזה "חדשים לקטורת באו והפיסו" וכולם שוים בזה – שוה קטורת לשאר דברים (הר המוריה).

ט. בְּשַׁבָּת, שֶׁיֵּשׁ שָׁם תְּמִידִין וּמוּסָפִין[64] וּשְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה[65] - כֵּיצַד הֵם עוֹבְדִין? מְפִיסִין בַּשַּׁחַר אַנְשֵׁי אוֹתוֹ בֵּית אָב[66] שֶׁל מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא[67], וּמַקְרִיבִין תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר וּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי עוֹלָה שֶׁל מוּסָפִין[68]. וְכֹל שֶׁזָּכָה בַּעֲבוֹדָה מֵעֲבוֹדַת הַתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר הוּא זוֹכֶה בָּהּ בִּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי מוּסָף[69]. וְהַמִּשְׁמָר הָאַחֵר שֶׁנִּכְנָס בְּשַׁבָּת מְפִיסִין פְּיָסוֹת אֲחֵרוֹת לַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[70]. וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ חוֹלְקִין בְּלֶחֶם הַפָּנִים[71].

64) שנאמר (במדבר כח, ט־י) "וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו. עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה". 65) ראה להלן פ"ה הלכה ב. 66) נראה מדברי רבינו, שגם בשבת היה בית אב, ואם כן המשמר נחלק לשבעה בתי אב, וכן פירש"י בתענית טו: . אבל במנחות קז: מבואר שהיו רק ששה בתי אב, ובשבת היו כל בתי אב שוין. וכן הוא בירושלמי שקלים פ"ו, הלכה ד. וכן כתב רש"י בפסחים נז. (חידושים ומקורים לבעל מנ"ח). וראה תוספתא תענית פ"ב, שהובאה למעלה ה"א. 67) ראה למעלה בפ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג, כי המשמרות היו מתחלפות ביום השבת, וראה ביומא כו. כי בשבת היו מפייסין גם בשחרית וגם בערבית, כיון שהמשמרות מתחדשות, והיה פייס בבוקר, עבור אנשי בית האב מן המשמר היוצא. ובערבית, עבור אנשי בית האב מן המשמר הנכנס. 68) ברייתא בסוכה נו: "משמרה היוצאת, עושה תמיד של שחר ומוספין". 69) זה פשוט, שהרי לא מצאנו פייס בשבת אלא בתמיד של שחר ובתמיד של בין הערביים (כמבואר ביומא שם, ובירושלמי שם פ"ב ה"ב). אבל בקרבן מוסף לא מצאנו פייס, ועל־כרחינו שזה שזוכה בעבודה מעבודת התמיד של שחר, זוכה בה גם בעבודת המוספין (הר המוריה). 70) לא כתב רבינו מי הקריב את שני הבזיכין, וראה להלן הלכה יא. 71) משנה בסוכה נו. וראה להלן הלכה יב כיצד חולקין.

י. וְאֵין אוֹכְלִין אֶת הַלֶּחֶם עַד שֶׁיַּקְטִירוּ שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה עַל הָאֵשׁ[72]. וְהַלְּבוֹנָה טְעוּנָה מֶלַח[73] כִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת[74].

72) שנאמר (ויקרא כד, ז) והיתה ללחם לאזכרה, נאמר כאן אזכרה, ונאמר אצל מנחה (שם ו, ח) אזכרה, מה אצל המנחה הקומץ מתיר את השיריים, אף לבונה מתרת את הלחם (ראה קרית ספר, למעלה פי"ט מהלכות מעשה הקרבנות הי"ד). וראה מנחות צט: במשנה: "הקטירו הבזיכים, והחלות מתחלקות לכהנים" (כסף־משנה). וכן מפורש בספרא (פ' אמור פרק יח הלכה ו) "והיתה ללחם, מלמד שהיתה מעכבת וכו' את הלחם". 73) במנחות כ. "מנין לרבות לבונה הבאה בפני עצמה ולבונה הבאה בבזיכין וכו' תלמוד־לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח". וראה למעלה פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג, ובפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד. 74) ראה בהלכות איסורי מזבח שם הלכה יא.

יא. וְאַחַר קָרְבַּן הַמּוּסָפִין מַקְטִירִין שְׁנֵי הַבְּזִיכִין[75]. וּשְׁנֵי כֹּהֲנִים מַקְרִיבִין אֶת שְׁנֵי הַבְּזִיכִין[76].

75) כאביי משמיה דגמרא, ואליבא דאבא שאול ש"מערכה גדולה קודמת למערכה שניה וכו' ומוספין לבזיכין וכו'" (יומא לג.) וכו' ישמעאל בפסחים נח. וראה להלן פ"ו הלכה יא, ש"מקטירין את שני בזיכי לבונה עם המוספין, קודם ניסוך היין של מוספין", ואם כן, הכהנים מן המשמר היוצא, שזכו בתמיד של שחר והמוספין, הם המקריבים את הבזיכין, עיין שם. 76) משנה יומא כו: ומשנה מנחות צט: וראה תוספתא מנחות פרק יא.

יב. כֵּיצַד חוֹלְקִין לֶחֶם הַפָּנִים בְּכָל שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה? מִשְׁמָר הַנִּכְנָס נוֹטֵל שֵׁשׁ חַלּוֹת, וּמִשְׁמָר הַיּוֹצֵא נוֹטֵל שֵׁשׁ[77]. הַנִּכְנָסִין חוֹלְקִין בֵּינֵיהֶם בַּצָּפוֹן[78], שֶׁהֲרֵי הֵן מוּכָנִים לָעֲבוֹדָה[79], וְהַיּוֹצְאִין חוֹלְקִין בַּדָּרוֹם[80]. וּבִזְמַן שֶׁיִּהְיֶה יוֹם טוֹב שֶׁל אֶחָד מִשָּׁלֹשׁ רְגָלִים[81] בְּשַׁבָּת, וְכֵן בַּשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג[82] - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת בְּשָׁוֶה בְּלֶחֶם הַפָּנִים[83]. וְכֵן אִם חָל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בְּאֶחָד[84] בְּשַׁבָּת - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת בְּשָׁוֶה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב שֶׁהוּא שַׁבָּת[85] בְּלֶחֶם הַפָּנִים,

מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּימוּ לָעֲבוֹדָה[86]. וְכֵן אִם חָל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת בְּשָׁוֶה בְּלֶחֶם הַפָּנִים בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁהִיא מוֹצָאֵי הֶחָג[87]. וְדָבָר זֶה תַּקָּנָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְאַחֲרוּ הַכֹּהֲנִים בִּשְׁבִיל חִלּוּק לֶחֶם הַפָּנִים; וְאִם נִתְאַחֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי מִשְׁמָר וְלֹא בָא - יִמָּצֵא אַחֵר[88].

77) משנה סוכה נו. כתנא־קמא ולא כר' יהודה. וראה להלן פ"ה הלכה ב, כי לחם הפנים היו שתים עשרה חלות. ומשום ששתי המשמרות עובדים בשבת, זה תמיד של שחר וזה תמיד של בין הערביים, לכך חולקים ביניהם בלחם הפנים. 78) משנה בסוכה שם. 79) ומקום עבודתם הוא בצפון, שהרי שחיטת הקדשים היא בצפון, ראה למעלה פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג. וראה בגמרא שם נו: "הנכנסים חולקים בצפון, כדי שיראו שהן נכנסין". ובפירוש המשנה שם: "ומפני מה חולקים לחם הפנים הנכנסים בצפון העזרה, כדי שידעו כי העבודה בשבוע זה – שלהם, כי השחיטה היא בצפון". 80) שם במשנה. ובגמרא שם: והיוצאים חולקים בדרום, כדי שיראו שהן יוצאין". וברש"י (שם נו.) "כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להן, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר". 81) פסח, או שבועות או סוכות. 82) שבת של חול המועד פסח או סוכות. 83) ולא רק אנשי המשמר של אותו שבוע, ראה משנה שם נה: וגמרא שם נו. וראה למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכות ד־ה. וכל זה אינו אלא באכילת לחם הפנים, אבל עבודת לחם הפנים היא על ידי המשמר הקבוע, ראה בהלכות כלי המקדש שם הלכה ו. 84) כן צריך להיות. ובדפוסים חדשים נשמטה מילה זו בטעות. 85) משנה וגמרא שם נו. 86) שם בגמרא, וראה להלן בסוף הלכה זו. 87) משנה וגמרא שם. 88) כלומר, משום כך תיקנו שיתחלקו בלחם הפנים, כדי שהכהנים יתאחרו וישארו לעבוד גם בשבת שאחרי החג, כדי שיהיו כהנים מצויים לעבודה, ואם אחד מאנשי המשמר הנכנס יתאחר ולא יופיע, ימלא את מקומו אחד מאלו שהתעכבו בגלל לחם הפנים. והנה בגמרא שם אמרו: "יום־טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין לאחריה – לפניה יום טוב אחרון, לאחריה יום טוב ראשון. מאי טעמא, כיון דהני מקדמי והני מאחרי, תיקון רבנן מילתא כי היכי דניכלו בהדי הדדי". וסבור רבינו, כי לא ענו כאן על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, אלא להיפך. ואם כן, בדין יום־טוב ראשון שלאחר השבת, אמרו: "הני מקדמי", ובדין יום־טוב אחרון שלפני השבת, אמרו "הני מאחרי", ואם כן זהו פירושו: "הני מקדמי" שהם מקדימים לבוא לפני היום־טוב, ולכן זיכו אותם בלחם הפנים בשבת שלפני החג. ו"הני מאחרי" היינו ביום־טוב אחרון שלפני השבת, הם מאחרים, כלומר בני המשמר הנכנס, ותיקנו שהמשמר היוצא יתאחר, כלומר יתעכב במקדש. ולכן זיכו אותו בלחם הפנים אף לאחרי החג. ועיין ראב"ד.

יג. חָל יוֹם אֶחָד לְהַפְסִיק[89] בֵּין הַשַּׁבָּת וּבֵין יוֹם טוֹב, כְּגוֹן שֶׁהָיָה יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בַּשֵּׁנִי, אוֹ יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן בַּחֲמִישִׁי, אוֹ יוֹם שֶׁל עֲצֶרֶת[90] שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשֵּׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי - מִשְׁמָר שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ[91] בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת נוֹטֵל עֶשֶׂר חַלּוֹת, וְזֶה הַנִּכְנָס[92] נוֹטֵל שְׁתַּיִם. שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר לָהֶם לָעֲבוֹדָה הֵם לְבַדָּם אֶלָּא יוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ אֶחָד בְּשַׁבָּת, וּמִתְעַצְּלִין וְאֵין בָּאִין מֵהֶן אֶלָּא מְעַט[93].

89) במשנה שם: "חל להיות יום אחד להפסיק בינתיים, משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות, והמתעכב נוטל שתים". וכתב רבינו בפירוש המשנה "הוא שהיה יום־טוב הראשון של חג יום שני או יום־טוב האחרון יום חמישי, וכשאירע כן (=יום־טוב האחרון ביום חמישי) לא ישאר למשמר השני הנכנס, אלא עבודת יום אחד בלבד, ויבוא החג וישתתפו כולם בעבודה. אם יחול יום־טוב הראשון יום שני או יכנס משמר שני יום שבת אם יחול יום־טוב האחרון יום חמישי, לפי שכל יום שבת הוא היום שמתחלפין המשמרות: תצא אחת ותיכנס השנית, ומחלקין לחם הפנים, וכשיזדמן לאחת המשמרות זה המשמר שלא ישאר לו לעבוד אלא יום אחד, יתעצל בדבר ויתעכב מלבוא, ותרגום ויתמהמה (בראשית יט, טז) ויתעכב, לפיכך תיקנו לו שיקח מלחם הפנים שתי ככרות בלבד", ע"ש. "נמצא לפירוש זה, כשחל יום־טוב ביום שני בשבת שקודם יום־טוב, משמר היוצא נוטל עשר והנכנס נוטל שתים, וכשחל יום־טוב האחרון להיות בחמישי שאחר המועד, משמר הנכנס נוטל עשר והיוצא נוטל שנים" (כסף־משנה). וראה ברש"י ובראב"ד שמפרשים המשנה באופן אחר. 90) להלן כתב רבינו "שהרי לא נשאר להם לעבודה הם לבדם, אלא יום אחד וכו'", וזה לא שייך בעצרת, שאינה אלא יום אחד בלבד – כיון שביום העצרת הם מתעצלים ואינם באים שם, מפני שיש אחרים, גם אחר־כך אינם באים בשביל יום אחד שנשאר, כשחל עצרת ביום חמישי, שכיון שלא באו לעצרת מתעצלים הם גם אחריה. וכמו כן כשחל עצרת בשני, מתעצלים הם ביום הראשון, מפני שאין להם אלא אותו היום לבד כי למחרת חל עצרת, ואף כי לאחר העצרת לא יתעצלו שנשארו ארבעה ימים לעבודה, מתעצלים הם ביום הראשון (לחם־משנה). 91) הוא המשמר שעבד לבדו בכל ימות השבוע. באופן שאם היה יום־טוב הראשון של חג בשני בשבת, וחולקים בשבת שלפני החג, המשמר היוצא הוא המשמר שזמנו קבוע שמקבל עשר חלות. והנכנס הוא שמקבל שתי חלות בלבד, ואם חל יום־טוב האחרון להיות בחמישי בשבת, המשמר הנכנס הוא המשמר הקבוע, המקבל עשר חלות, והמשמר היוצא הוא שמקבל שתי חלות בלבד. 92) היינו באופן שחל יום־טוב הראשון של חג להיות בשני בשבת. שהרי באופן שחל יום־טוב האחרון של חג להיות בחמישי בשבת – היוצא הוא המקבל רק שתי חלות בלבד (ראה למעלה). 93) ולפיכך אינם מקבלים אלא שתי חלות בלבד.

יד. כֹּהֵן גָּדוֹל לְעוֹלָם נוֹטֵל מִכָּל מִשְׁמָר חֲצִי הַחַלּוֹת שֶׁזָּכָה בָּהֶן[94]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו - מֶחֱצָה לְאַהֲרֹן וּמֶחֱצָה לְבָנָיו. וְאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל פְּרָס[95], שֶׁאֵין זֶה כְּבוֹדוֹ[96].

94) כדעת רבי, ביומא יז: והיינו שלש חלות מזה ושלש חלות מזה. ואף כי ביומא שם אמרו, שאינו נוטל אלא חמש – אין זה אלא לר' יהודה הסובר שמשמר היוצא נוטל חמש, ומשמר הנכנס – שבע. חמש כמשמר היוצא, ושתים שכר הגפת דלתות, וכהן גדול אין לו מחצה אלא מעשר. אבל לדעת רבינו, הנכנס נוטל שש, והיוצא נוטל שש (ראה למעלה הלכה יב). 95) כלומר, חלה פרוסה (=חתוכה). 96) כאביי ביומא שם, ולא מצאנו שום חולק עליו בזה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) תתבאר בו מצות־עשה של סידור לחם הפנים על השולחן בכל שבת.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְסַדֵּר לֶחֶם הַפָּנִים[2] בְּכָל יוֹם שַׁבָּת**
2 **עַל הַשֻּׁלְחָן לִפְנֵי ה' בַּהֵיכָל[3], שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת**
3 **בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ הַכֹּהֵן[4] וְגוֹמֵר.**

2) ראה 'ספר המצוות' עשה כז. 3) שמות כה, ל: "ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד". ובויקרא כד, ו "ושמת וגו' על השולחן הטהור לפני ד'". וראה בפ"א מהל' בית הבחירה ה"ז. 4) במקרא אין המלה "הכהן".

4 **ב. וְדָבָר בָּרוּר בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חַלּוֹת, כָּל**
5 **חַלָּה שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים[5]. וְעוֹרְכִין אוֹתוֹ שְׁנֵי סְדָרִים, שֵׁשׁ**
6 **חַלּוֹת בְּכָל סֵדֶר[6], חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה[7], וּבֵין כָּל שְׁתֵּי**
7 **חַלּוֹת שְׁלֹשָׁה קָנִים שֶׁל זָהָב[8], כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה הָרוּחַ**
8 **מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ[9]. וְסוֹמֵךְ כָּל מַעֲרָכָה בִּשְׁתֵּי קְשָׁוּוֹת[10].**
9 **וְנוֹתְנִין בְּצַד כָּל מַעֲרָכָה[11] כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹמֶץ**
10 **לְבוֹנָה[12], שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה[13].**
11 **וּכְלִי זֶה הוּא הַנִּקְרָא בָּזָךְ. נִמְצְאוּ שְׁנֵי קֻמְצֵי לְבוֹנָה**
12 **בִּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין[14]. וְשׁוּלַיִם הָיוּ לַבְּזִיכִין[15], כְּדֵי**
13 **שֶׁיַּנִּיחוּם עַל הַשֻּׁלְחָן[16].**

5) שנאמר (ויקרא שם, ה) "ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות, שני עשרונים יהיה החלה האחת". 6) שכתוב (שם, שם, ו) "ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת על השולחן וגו'". 7) ראה מנחות צז, א. 8) שנאמר (שמות כה, כט) "ועשית קערותיו וכפותיו וקשותיו ומנקיותיו אשר יוסך בהן, זהב טהור תעשה אותם", ואמרו במנחות שם, כי "מנקיותיו" הם הקנים. "אשר יוסך בהן" שמסככין את הלחם. וראה במשנה שם צו, א. כי עשרים ושמונה קנים היו, ארבעה עשר לסדר אחד, וארבעה עשר לסדר שני. ובגמרא שם צז, א – אמרו, כי ארבע חלות צריכות שלשה קנים, העליונה אינה צריכה אלא שנים, לפי שאין עליה משאוי, התחתונה אינה צריכה כל עיקר לפי שמונחת על טהרו של שולחן, וכן כתב רבינו למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה הט"ו. ובפירוש המשנה שם, כתב: "נותנין החלה אחת על השולחן וכו' ואח"כ יהיו עליו ג' קנים ועל הקנים חלה אחרת (־ שניה) ואח"כ ג' קנים ועליהן חלה שלישית, אח"כ ג' קנים ועליהן חלה רביעית, ואח"כ ג' קנים וכו' ועליהן חלה חמישית, אח"כ ב' קנים וכו' ועל שני הקנים החלה הששית". 9) כלומר, לפיכך ציוותה התורה לעשות קנים חלולים, כדי שתהיה הרוח מנשבת ולא יתעפשו החלות (שם צז.). ואף־על־פי שנעשה בו נס שהיה חם ביום סילוקו כביום סידורו (יומא כא:) – אין סומכין על הנס ('מעשה רוקח'). וראה ב'תוספות' מנחות צט, ב - ד"ה אחד. 10) יתדות זהב עומדות בארץ וגבוהים עד למעלה מן השולחן הרבה (ראה רש"י שמות שם, ולפי "יש מחכמי ישראל" עיי"ש), שכתוב (שם) "ועשית קערותיו וכו' וקשותיו". ובגמ' שם צז, א - "קשותיו" אלו סניפים, וראה שם צו, א - במשנה "וארבעה סניפים של זהב היו שם מפוצלין מראשיהן שהיו סומכים בהם שנים לסדר זה ושנים לסדר זה", וראה למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה הי"ג. 11) כלומר, בין שני הסדרים, וכדעת רבי מאיר במשנה שם, שהיו שני טפחים ריוח באמצע (ראה להלן ה"ט), ולא על גבי המערכה ממש, וכאבא שאול שם צו, א - במשנה, שאומר שמה שכתוב "ונתת על המערכת" הכוונה סמוך למערכת, כמו שנאמר (במדבר ב, כ) "ועליו מטה מנשה", וכן דעת רבי, שם צח, א. 12) ראה שם צו, א - במשנה. וראה ב'סיפרא' אמור פי"ח ה"ז: "רבי שמעון אומר, נאמר כאן (ויקרא כד, ז) אזכרה (= "והיתה ללחם לאזכרה"), ונאמר להלן (צ"ל: למעלה) (שם ב, טז) אזכרה (= והקטיר הכהן את אזכרתה"), מה אזכרה להלן מלא הקומץ, אף כאן מלא הקומץ". 13) שם צו, א - במשנה. 14) 'סיפרא', שם. וראה גם בתוספתא מנחות פי"א. 15) כלומר, תחתית הבזיכין לא היו עגולים ככל בזיכי המקדש כי־אם היו שטוחים. ראה פסחים סד, א. 'סיפרא' שם ה"ו, ותוספתא שם. 16) ולא הניחם על גבי הלחם, משום שלא יבצעו את הלחם ('סיפרא' שם).

14 **ג. שְׁנֵי הַסִּדָּרִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[17], וּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין**
15 **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[18], וְהַסִּדָּרִין וְהַבְּזִיכִין מְעַכְּבִין זֶה**
16 **אֶת זֶה[19]. וְאֵין מְחַנְּכִין אֶת הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם**
17 **הַפָּנִים בְּשַׁבָּת[20]. מִיּוֹם הַשַּׁבָּת לְיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹצִיאִין**
18 **אֶת הַלֶּחֶם שֶׁהוּא שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן מִשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה**
19 **וּמְסַדְּרִין לֶחֶם אַחֵר[21]. וְזֶה שֶׁמּוֹצִיאִין הוּא שֶׁחוֹלְקִין**
20 **שְׁתֵּי הַמִּשְׁמָרוֹת[22], הַנִּכְנֶסֶת וְהַיּוֹצֵאת[23], עִם כֹּהֵן**
21 **גָּדוֹל[24], וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ.**

17) משנה, מנחות כז, א. כלומר אם לא עשו שני הסדרים, לא קיימו מצות לחם הפנים. 18) משנה, שם. 19) משנה, שם. וב'סיפרא' שם ה"ו, וכולם נלמדו בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא כד, ט), "מאשי ה' חק עולם", וכל מקום שנאמר "חוקה" הוא לעיכוב. 20) משנה, שם מט, א. ותוספתא שם פ"ז, ו'ספרי' פנחס (במדבר כח, ח). והטעם שדווקא בשבת ולא בחול הוא משום שכתוב (ויקרא שם ח) "ביום השבת יערכנו". "ועניין חינוך הרגל אומר שכל דבר שיקרב על המזבח החיצון בראשונה היא עולה של שחר, וכן הלחם שנותנים על השולחן אינו אלא ביום השבת וכו' ולשון חינוך שם מושאל בדברים האלה לתחילת המעשים לפי שזה הכלי מרגילים אותו בעבודה דרך דומיא (= משל) לאדם בתחילה, שמלמדים אותו שום חכמה או שום מדה להרגיל עצמו בה עד שתהא קבועה בו" (פירוש המשנה). 21) כל זה מבואר במנחות צט, ב. ושבת קלג, ב. ותוספתא

מנחות פי"א, ו'סיפרא' אמור, שם. וראה להלן ה"ד כיצד מסדרין את הלחם. 22) שם ושם. ובסוכה נו, א. ויומא יח, א. 23) ראה למעלה פ"ד ה"ט־יב. 24) ראה למעלה שם הי"ד.

1 **ד. וְכֵיצַד מְסַדְּרִין אֶת הַלֶּחֶם?[25] אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים**
2 **נִכְנָסִים, שְׁנַיִם בְּיָדָן שְׁנֵי סִדְרִין[26] וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי**
3 **בְזִיכִין[27]. וְאַרְבָּעָה מַקְדִּימִין לִפְנֵיהֶם[28], שְׁנַיִם לִטֹּל**
4 **שְׁנֵי סִדָּרִים וּשְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי בְזִיכִין שֶׁהָיוּ שָׁם עַל**
5 **הַשֻּׁלְחָן[29]. הַנִּכְנָסִין עוֹמְדִין בַּצָּפוֹן[30] וּפְנֵיהֶם**
6 **לַדָּרוֹם[31], וְהַיּוֹצְאִין עוֹמְדִים בַּדָּרוֹם וּפְנֵיהֶם לַצָּפוֹן.**
7 **אֵלּוּ מוֹשְׁכִין[32] וְאֵלּוּ מַנִּיחִין[33], וְטִפְּחוֹ שֶׁל זֶה בְּתוֹךְ**
8 **טִפְּחוֹ שֶׁל זֶה[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: לְפָנַי תָּמִיד[35].**

25) כל זה במשנה מנחות צט, ב. 26) שתי מערכות של לחם הפנים, שש לכל מערכת. 27) עם לבונה. 28) כלומר נוסף לארבעה הכהנים הנ"ל, מקדימים עוד ארבעה כהנים ונכנסים לפניהם. 29) משבת שעברה. 30) "דהכי שפיר מילתא, דאותן המסדרין העבודה יהיו בצפון, דקדושת צפון חמירא" (= דשחיטת קדשי קדשים בצפון)" – רש"י במשנה שם, וראה למעלה פ"ד הי"ב. 31) "וסתמא כמאן־דאמר שולחנות מזרח ומערב מונחין, ורוחבן צפון ודרום" (רש"י שם). וכן פסק רבינו למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה הי"ב. 32) את הלחם בשבת שעברה. 33) הלחם החדש. 34) כלומר, בעת ובעונה אחת, ועד שלא יגביהו המושכים מן השולחן אלו מיד מניחים אלו, שלא ישאר השולחן בלי לחם, אף לשעה קלה. 35) שם במשנה, וכדברי תנא־קמא, ולא כדברי רבי יוסי.

9 **ה. יָצְאוּ וְנָתְנוּ אֶת הַלֶּחֶם שֶׁהוֹצִיאוּ עַל שֻׁלְחָן זָהָב**
10 **אַחֵר שֶׁהָיָה בָּאוּלָם[36], וְהִקְטִירוּ הַבְּזִיכִין, וְאַחַר כָּךְ**
11 **מְחַלְּקִין הַחַלּוֹת[37]. וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת**
12 **בְּשַׁבָּת[38] - הַחַלּוֹת מִתְחַלְּקוֹת לָעֶרֶב[39].**

36) שם במשנה: "שני שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של שיש ואחד של זהב, על של שיש נותנים לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין, ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד". והביא רבינו כל זה למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה הט"ז ('חידושים ומקורים' מבעל 'מנחת חינוך'). ולא הביאו כאן, לפי שכאן מדובר במה שנעשה בשבת, ואילו הנחת הלחם על שולחן של שיש היה בערב שבת, כמפורש בתוספתא (מנחות פי"א עמ' 530 16). 37) שם במשנה: "הקטירו הבזיכים, והחלות מתחלקות לכהנים", וראה למעלה פ"ד ה"י, כי "אין אוכלין את הלחם עד שיקטירו שני בזיכי לבונה על האש". 38) שאי־אפשר לאכלו ביום. 39) שם במשנה, ולערב דווקא ולא למחרת, שהרי הוא נפסל בלינה, ראה רש"י שם.

13 **ו. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים? מֵבִיא אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים**
14 **סְאִים[40] חִטִּים[41] הָרְאוּיִין לִמְנָחוֹת[42], וְשָׁפִין אוֹתָם[43]**
15 **וּבוֹעֲטִין בָּהֶן[44] כְּשְׁאָר חִטֵּי מְנָחוֹת[45], וְטוֹחֲנִין**
16 **אוֹתָן, וּמְנַפִּין מֵהֶן בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה אַרְבָּעָה**
17 **וְעֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן סֹלֶת[46], וְעוֹשִׂין מֵהֶם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה**
18 **חַלּוֹת[47] מַצּוֹת[48]. לֹא נָפָה אוֹתָם בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה,**
19 **אוֹ שֶׁלֹּא הוֹצִיאָן מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְאִים, הוֹאִיל**
20 **וְנַעֲשׂוּ סֹלֶת מִכָּל מָקוֹם - כְּשֵׁרוֹת[49]; לֹא נֶאֱמְרוּ**
21 **הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ אֶלָּא לְמִצְוָה.**

40) משנה במנחות עו, ב. ובגמרא שם, אמרו: "מאי טעמא, כיון דמחיטים אתו ומישן אתו (= מתבואה ישנה), עשרון מובחר נפק מסאה" (וראה להלן פ"ח ה"ד), הרי ארבעה ועשרים עשרונים לשתים עשרה חלות, שכל אחת היא שני עשרונים, ראה למעלה ה"ב. 41) ואף כי נאמר (ויקרא כד, ה) "ולקחת סולת" – ניקחת גם חטים, ולמדו כן (מנחות עו:) ממה שנאמר "ולקחת", "ולקחת מכל־מקום". ואע"פ ששאר המנחות אינן באות אלא סולת – בלחם הפנים, שהוא בא מעשרים וארבעה עשרונות בכל שבוע, חסה התורה על ממונם של ישראל, והתירה לקנותו כשהוא חיטים, שמחירו בזול יותר, ואילו קנו אותו סולת, היה ביוקר (גמרא, שם). 42) ראה למעלה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ד. 43) "שיפה הוא גזור מן "ישופך ראש" (בראשית ג, טו), ועניינו שיכו החיטה בידים בכח עד שמעביר מעליה העפר" (פירוש המשנה, מנחות עו:). 44) "בעיטה שדורסים אותה ברגל עד שהיא נשברת" (פירוש המשנה, שם). 45) הטעונות שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה (שם עו. במשנה. וראה למעלה הל' איסורי מזבח שם ה"ה). 46) כן הוא שם במשנה: לחם הפנים עשרים וארבע עשרונים מעשרים וארבע סאין וכו' והיה מנופה בי"א נפה. כלומר מנפה את הקמח עד שתהיה סולת מובחרת, וכל נפה ונפה מאלו הנפות, היתה דקה יותר מחברתה, ראה בפירוש המשנה שם. 47) ראה למעלה ה"ב. 48) כמפורש במנחות נז, א - בדברי רבי עקיבא, שממה שאמרה התורה (ויקרא ב, יא) "כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ", למדו "אשר תקריבו, לרבות לחם הפנים לחימוץ", היינו שאסור להחמיצו. וראה למעלה פי"ב הי"ט. 49) כן כתב רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ו מ"ז. ומקור הדבר, שאפילו בפחות או יותר מעשרים וארבעה סאין - כשר, הוא בברייתא במנחות שם: "תנו רבנן, כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרון - פסולות, ריבה במדת סאין או שמיעט במדת סאין שלהן - כשרות". וכ"ה בתוספתא מנחות פ"ח. אבל הדין הזה שאם לא נפה אותם באחת־עשרה נפה – כשרים, לא מצאנו מקורו. ולהלן פ"ח ה"ח, גבי עומר ושתי הלחם, לא הביא זאת. ועי' ב'תוספות יום־טוב' שם.

22 **ז. לִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן - בַּחוּץ[50], וַאֲפִיָּתָן - בִּפְנִים**
23 **בָּעֲזָרָה[51], כִּשְׁאָר הַמְּנָחוֹת[52]. וְלָשִׁין אוֹתָן אַחַת**
24 **אַחַת[53], וְאוֹפִין אוֹתָן שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם[54].**

50) כלומר, חוץ לעזרה, מנחות צה, ב - במשנה. בית היה מחוץ לעזרה המיועד לבישול המנחות, ובית פגי שמו (ראה בפירוש המשנה, מנחות פי"א מ"ב). 51) משנה, מנחות שם. וכן הוא ב'סיפרא' אמור פי"ח ה"י. וראה להלן פ"ח ה"ז. ו"הסיבה שמחמתה מותר ללוש אותם חוץ לעזרה ולא

יהא מותר לאפות אלא בעזרה, לא נתבארה בגמרא" (פירוש המשנה שם, וראה ב'מעשה רוקח'). ובקושיית הגמרא (מנחות שם), כיון שאפייתם בעזרה, נתקדשו, וכיון שאפייתן בערב שבת, למה אינם פסולים בלינה? תירץ ב'אור שמח' (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג) שאין כלי שרת מקדשין שלא בזמנם, כמפורש במנחות ק, א. וה'חתם סופר' (או"ח סי' קכה) תירץ לפי דברי רבי (מנחות מח.) ששחיטת הכבשים מקדשת את הלחם, וכל זמן שלא נשחטו אין כאן אלא קדושת דמים, שאינה נפסלת בלינה. 52) כלומר, אפייתו בפנים כשאר המנחות, אבל לישתן ועריכתן אינן כשאר המנחות, שהרי שאר המנחות גם לישתן ועריכתן בפנים. ראה למעלה פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הכ"א-כג. וראה 'מעשה רוקח'. 53) משנה, מנחות צד, א. ובגמ' שם אמרו "מנא הני מילי: דתנו רבנן, שני עשרונים יהיה החלה האחת (ויקרא כד, ה), מלמד שנילושת אחת אחת". 54) שם במשנה. ובגמרא שם אמרו "ומנין שאפייתן שתים שתים, תלמוד־לומר (שם שם, ו) ושמת אותם". "שימה ראשונה שאתה עושה מהם, דהיינו בתנור, תהא בלשון אותם, שמשמע שהיה נותן שתים בשני דפוסין יחד בתנור" (רש"י שם).

1 **ח. וּשְׁלֹשָׁה דְּפוּסִין[55] שֶׁל זָהָב[56] הָיוּ לָהֶם: אֶחָד**
2 **שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַחַלָּה וְהִיא בָּצֵק; וְהַשֵּׁנִי שֶׁאוֹפִין אוֹתָהּ**
3 **בּוֹ[57]; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ בּוֹ כְּשֶׁרּוֹדֶה אוֹתָהּ מִן**
4 **הַתַּנּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְקַלְקֵל[58].**

55) כלומר, שלש תבניות. ברייתא שם, ותוספתא פי"א שם, ו'סיפרא' שם ה"ב. 56) כך הוא בתורה (שמות כה, כט) שהקערות שהם הדפוסים היו של זהב, אבל רש"י בחומש (שם) כתב שהדפוסים שאופין אותו בהם היו של ברזל ('הר המוריה'). וראה 'מעשה רוקח' כאן. 57) "והוא גדול מעט מן הדפוס הראשון" ('רבינו גרשום' שם), כלומר גבוה מן הראשון, ואילו בגדלו נשמע מדברי הגמרא כי הדפוס השני היה כראשון, שאם לא כן, מה מקשה "וליהדרה לדפוס קמא". 58) שם במשנה ובגמרא. ולפי שהיא דקה, אם לא היה נותנה בדפוס, היתה מתקלקלת ('רבינו גרשום'). ומכיון שלאחר האפיה היא מתנפחת ולא יכול להחזירה לדפוס הראשון – היה צורך בדפוס שלישי, שהוא גדול יותר מהדפוסים הקודמים (שם, בגמרא).

5 **ט. כָּל חַלָּה מֵהֶן מְרֻבַּעַת[59], שֶׁנֶּאֱמַר: לֶחֶם הַפָּנִים -**
6 **שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פָּנִים רַבִּים[60]. אֹרֶךְ כָּל חַלָּה מֵהֶן עֲשָׂרָה**
7 **טְפָחִים, וְרָחְבָּהּ חֲמִשָּׁה טְפָחִים[61], וְרוּמָהּ[62] שֶׁבַע**
8 **אֶצְבָּעוֹת[63]. וְהַשֻּׁלְחָן אָרְכּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח, וְרָחְבּוֹ**
9 **שִׁשָּׁה טְפָחִים[64]. נוֹתֵן אֹרֶךְ הַחַלָּה עַל רֹחַב הַשֻּׁלְחָן[65],**
10 **נִמְצֵאת הַחַלָּה יוֹצֵאת שְׁנֵי טְפָחִים מִכָּאן וּשְׁנֵי**
11 **טְפָחִים מִכָּאן. וְכוֹפֵל אֶת הַיּוֹצֵא מִכָּאן וּמִכָּאן,**
12 **וְיִשָּׁאֵר בֵּין שְׁנֵי הַקְּצָווֹת רֶוַח בָּאֶמְצַע[66]. וְכֵן מַנִּיחַ**
13 **חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה[67], עַד שֶׁעוֹרֵךְ שֵׁשׁ חַלּוֹת[68]. וְכֵן**
14 **עוֹשֶׂה בְּצַד הַמַּעֲרָכָה שְׁנַיָּה שֵׁשׁ חַלּוֹת.**

59) כלומר, לא עגולה. אבל לא היתה מרובעת ממש, שהרי ארכה עשרה טפחים ורחבה חמשה, ראה להלן ('תוספות יום־טוב' מנחות פי"א מ"ד). ומקורו בברייתא שם צה, א: "כמין כוורת היה לה בתנור, ודומה כמין טבלא מרובעת". ומפשטות הלשון משמע שהיא מרובעת גם למטה. ולא כרבי יוחנן (שם צד:) שאמר שהיתה כמין ספינה, שצרה למטה ורחבה למעלה, אלא כרבי חנינא (שם) שהיה קשיש מרבי יוחנן (כסף־משנה). 60) במשנה, שם צו, א: "לחם פנים, שיהא לו פנים". ובפירוש המשנה שם: "שיהיו לו פנים הרבה". 61) במשנה שם לדברי הכל, ולא נחלקו שם אלא במידת השולחן. 62) גבוהה. 63) כן פירש רבינו מה ששנינו שם במשנה "וקרנותיו שבע אצבעות", כלומר גבוהה שבע אצבעות (כסף־משנה). ורש"י שם פירש באופן אחר. והעיר הרש"ש שם ממה שאמרו בפסחים לו, א - שלחם הפנים היה עוביו (=גובהו) טפח, וטפח אינו אלא ארבע אצבעות באגודל ושש אצבעות בזרת (מנחות מא:). ואפשר שהכוונה לטפח שוחק שהוא גדול מטפח עצב. (ויתכן כי הסוגיא בפסחים היא לדעת בן זומא (מנחות, שם) שאמר "לחם פנים" – "שיהא לו פנים", וכוונתו לחלוק על מה שאמר תנא־קמא שגבהו שבע אצבעות, ועל זה אמר שיהיו לו פנים ואין פנים פחותים מטפח (סוכה ה:), ורבינו פסק כתנא־קמא. או אולי כוונת רבינו כאן לאחר האפיה, שאז היה גבהו שבע אצבעות, ובפסחים שם - היינו לפני האפיה. וראה ב'מעשה רוקח'). 64) כרבי מאיר במנחות צו, א. שמה שנאמר (שמות כה, חג) "ועשית שולחן עצי שטים, אמתיים ארכו ואמה רחבו", הוא באמה בת ששה טפחים ולא כרבי יהודה (שם) שאמר שהכוונה לאמה בת חמשה טפחים, והלכה כמותו משום שגם אבא שאול (שם במשנה) סובר כן, ראה למעלה ה"ב (כסף־משנה). 65) שם במשנה. ומשום שאורך החלה כמעט כאורך השולחן, ורחבו כמעט כרוחב השולחן, ומכיון שהיו שתי מערכות לא היה אפשר להניחם כי־אם אורך החלה לרוחב השולחן ('קרית ספר' בשם הרב דוראן ז"ל). 66) כלומר, אחר שהוא כופל את הטפחים מכאן ומכאן, נשאר ריוח בין שני הכפלים (והוא כמין כ"ף כ). וראה במשנה, שם: "כופל טפחיים מכאן וטפחיים מכאן, וטפחיים ריוח באמצע", ופירשו רש"י ו'רבינו גרשום' כי היו טפחיים ריוח בין שני הסדרים, שהרי אורך השולחן שנים עשר טפחים, ורוחב החלה חמשה טפחים, ובשני הסדרים יחד היו עשרה טפחים, הרי שנשאר ריוח של שני טפחים בין שני הסדרים, אבל מדברי רבינו נראה שלא גרס "וטפחיים ריוח באמצע" כי־אם "וריוח באמצע". והיינו ריוח שבין הכפלים. 67) ראה למעלה ה"ב. 68) ראה למעלה, שם.

15 **י. אֵין אֲפִיַּת לֶחֶם הַפָּנִים דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת[69]**
16 **וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב[70]; אֶלָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹפִין**
17 **אוֹתָן, וְעוֹרְכִין אוֹתָן לְמָחָר[71]. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי**
18 **יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי**
19 **וּבְעֶרֶב שַׁבָּת[72] - אוֹפִין אוֹתָן מִיּוֹם רְבִיעִי[73].**

69) משנה, שם צה, ב. 70) כלומר, אם חל יו"ט ביום ו', אין אופין אותן ביום־טוב אלא בערב יום־טוב (שם ק: במשנה), שאין אופין ומבשלים ביום־טוב אלא מה שאוכל

באותו היום בלבד (פירוש המשנה, שם). 71) יש להשלים כאן: ואם חל יום טוב בערב שבת – אופין אותו בערב יום־טוב. וכן הוא במשנה, שם. 72) כגון שלא באו עדים ביום שלשים של אלול, שנוהגים באותו יום קודש ולמחר קודש (פ"ה מהל' קידוש החודש ה"ח). 73) שם במשנה.

1 **יא. לֹא סִדּוּר הַקָּנִים[74] וְלֹא נְטִילָתָן דּוֹחֶה אֶת**
2 **הַשַּׁבָּת[75]; אֶלָּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת נִכְנָס וְשׁוֹמְטָן וְנוֹתְנָן**
3 **לְאֹרֶךְ הַשֻּׁלְחָן[76], וּבְאֶחָד בְּשַׁבָּת[77] נִכְנָס וּמַכְנִיס אֶת**
4 **הַקָּנִים בֵּין הַחַלּוֹת.**

74) ראה למעלה ה"ב, כי בין כל שתי חלות היו שלושה קנים של זהב כדי שתהיה הרוח מנשבת בו. 75) משנה, שם צו, א. ואף־על־פי שהתורה אמרה לתת הקנים בין החלות – אינם דוחים את השבת, שכשם שאמר רבי עקיבא "כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת" – כמו כן מלאכה שאפשר בלעדה, אינה דוחה את השבת, והרי סידור הקנים הוא כדי שתהא הרוח מנשבת ביניהם ולא יתעפשו החלות, ובשיעור הזמן הזה של יום השבת, אין חשש לכך (גמרא שם צז.). וראה רש"י שם ד"ה אמאי לא דחי שבת, שכתב כי איסור זה הוא מחמת שנראה כבונה וסותר, וה'תוספות' שם ד"ה לא, כתבו שאינו אלא משום טלטול מוקצה, והוא מן השבותים שגזרו עליהם במקדש, עיי"ש. וב'סיפרא' (אמור פי"ח ה"ח) הסמיכו זאת לפסוק "יערכנו", ודרשו: יערכנו, אין עורך עמו קנים בשבת. וראה ב'תפארת ישראל' פי"א שם מ"ו אות מא, ובגליון הרמב"ם להגאון רבי עקיבא איגר. 76) כן הוא במשנה, שם. והיינו בין שני הסדרים. ראה למעלה ה"ט וה"ב. וה'תוספות' שם צז, א - ד"ה לאורכו, כתבו כי לא על השולחן ממש היה מניחו אלא על הרצפה לאורך השולחן. וראה 'תוספות יום־טוב' שם. 77) בגמ' שם צז, א - איתא "במוצאי שבת", ובתוספתא מנחות פי"א - איתא "אחר שבת", וצריך לומר שכן גם כוונת רבינו: אור ליום אחד בשבת ('הר המוריה').

5 **יב. סִדֵּר[78] הַלֶּחֶם בְּשַׁבָּת כְּמִצְוָתוֹ, וְלֹא הִנִּיחַ עָמוֹ**
6 **בָּזִיכֵי לְבוֹנָה עַד לְמָחָר[79], וְלַשַּׁבָּת הַבָּאָה הִקְטִיר**
7 **הַבָּזִיכִין[80] - נִפְסַל הַלֶּחֶם[81] וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ[82]. וְכֵן אִם**
8 **סִדֵּר הַלֶּחֶם וְהַבָּזִיכִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת[83] וְהִקְטִיר**
9 **הַבָּזִיכִין לְאַחַר שַׁבָּת הַבָּאָה - הַלֶּחֶם אֵינוֹ קָדוֹשׁ**
10 **וְנִפְסָל. אֲבָל אִם הִקְטִיר הַבָּזִיכִין בְּשַׁבָּת[84] - [לֹא][85]**
11 **נִפְסַל הַלֶּחֶם[86].**

78) משנה, מנחות ק, א - בבבא ראשונה. 79) כלומר, סידר רק את הלחם כמצוותו אבל לא סידר את הבזיכין כמצוותם בשבת (ראה למעלה ה"ד), אלא סידרם לאחר השבת. 80) והרי היו הבזיכין מונחים על השולחן פחות משבעה ימים. 81) לפי שלא קרב המתיר כמצוותו. וכאן לא מועיל להניח עד השבת הבאה, כיון שהלחם הונח כדין ושהה על השולחן כמצוותו (רש"י שם). 82) ואין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, ראה שם במשנה. אבל ראה רש"י שם שמפרש כי הלחם הוא קדוש, ומה שאין חייבין עליהן משום פיגול (אם הקטירן על־מנת לאכול מן הלחם למחר) שלא קרב המתיר כמצוותו. ומה שלא חל נותר על הלחם, משום שהלחם אינו ראוי לאכילה. וכמו כן אינו חייב הטמא שאכלו, משום שרק הניתר לטהורים חייבים עליו משום טומאה, ואילו לחם זה לא ניתר לטהורים. 83) נראה שכן גרס רבינו בבבא השניה, שם: "סידר את הלחם ואת הבזיכין (בשבת) (באחד בשבת) והקטיר את הבזיכין לאחר שבת - פסול" ('תוספות יום־טוב' שם). ועי' בפירוש המשנה, שם. 84) כלומר בשבת שניה, שעכשיו עבר עליהם הזמן הצריך להם, דהיינו משבת לשבת (לחם־משנה). 85) כן הוא בספר ישן (כסף־משנה) ובכתב־יד קדמון ('מעשה רוקח'). 86) שהרי עבר עליהם הזמן הצריך להם, כנ"ל.

12 **יג. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה[87] בְּלֶחֶם וּבְזִיכִין שֶׁסִּדְּרָן לְאַחַר**
13 **הַשַּׁבָּת? יַנִּיחֵם[88] שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן עַד שֶׁיַּעֲבֹר עֲלֵיהֶן**
14 **יוֹם הַשַּׁבָּת וְהֵן מְסֻדָּרִין, וְאַחַר כָּךְ יַקְטִיר הַבָּזִיכִין**
15 **לַשַּׁבָּת הַבָּאָה אַחַר הַשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה עֲלֵיהֶן וְהֵן**
16 **מְסֻדָּרִין. שֶׁאֲפִלּוּ נִשְׁאַר הַלֶּחֶם עִם הַבָּזִיכִין עַל**
17 **הַשֻּׁלְחָן כַּמָּה שַׁבָּתוֹת[89] - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.**

87) כלומר, מה שכתבנו למעלה "שלא נפסל הלחם", אין זה דין של דיעבד בלבד, אלא גם לכתחילה עושה כן (לחם־משנה). 88) בבא שלישית במשנה שם, וכנוסחת כמה מקורות (ראה שנויי נוסחאות שם) שלא גרסו שם "פסול". 89) במשנה שם: "ימים רבים". אבל כן נראה בזבחים פז, א. כי אין לינה פוסלת בראשו של שולחן, כשם שלא פסלה בראשו של מזבח (לחם־משנה).

18 **יד. סִדֵּר אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַבָּזִיכִין בְּשַׁבָּת כְּמִצְוָתָן,**
19 **וְהִקְטִיר אֶת הַבָּזִיכִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת, בֵּין לְאַחַר שַׁבָּת**
20 **זוֹ בֵּין לְאַחַר שַׁבָּת אַחֶרֶת הַבָּאָה - נִפְסַל הַלֶּחֶם. וְהֲרֵי**
21 **הוּא כְּקָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ, שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן[90] מִשּׁוּם פִּגּוּל**
22 **וְנוֹתָר וְטָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[91].**

90) תוספתא מנחות סוף פי"א ('תוספות יום־טוב'). ואין לזה סתירה מן הבבא השניה במשנה שם: "סידר את הלחם ואת הבזיכין בשבת, והקטיר את הבזיכין לאחר שבת - פסול, ואין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא", שהרי רבינו גרס שם: "סידר את הלחם ואת הבזיכין באחד בשבת", ראה למעלה הי"ב. ובעל 'חזון איש' כתב שצריך להגיה "שאין חייבין עליהן", שהרי "כל שיש לו מתירין אין חייבין עליו משום פיגול או משום נותר או משום טמא עד שיקרבו מתיריו כהלכתן" (פי"ח מהל' פסולי המוקדשין הט"ז). 91) בהל' פסולי המוקדשין, שם.

23 **טו. נִפְרְסָה[92] חַלָּה אַחַת מִן הַלֶּחֶם: אִם עַד שֶׁלֹּא**
24 **הֵסִיר הַלֶּחֶם מֵעַל הַשֻּׁלְחָן נִפְרְסָה - הַלֶּחֶם פָּסוּל[93],**
25 **וְאֵינוֹ מַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבָּזִיכִין[94]; וְאִם אַחַר שֶׁהֵסִיר**
26 **הַלֶּחֶם נִפְרְסָה - הַלֶּחֶם פָּסוּל, וּמַקְטִיר עָלָיו אֶת**
27 **הַבָּזִיכִין[95].**

92) נחסרה. 93) ברייתא מנחות ח, א. ט, ב. ותוספתא שם פי"א. ולמדו זאת (שם יב:) ממה שנאמר (ויקרא כד, ט)

"קודש קדשים הוא", כלל את שתים־עשרה החלות בלשון יחיד "הוא", לומר לך שצריך שכולן תהיינה שלימות. ואם לאו – פסולות. 94) דהויא לה כמנחה שחסרה קודם קמיצה, שנאמר בה (שם ב, ט) "מן המנחה", פרט לשחסרה קודם קמיצה (שם ט:), ראה 'קרית ספר' כאן. ואם כי במנחה שחסרה קודם קמיצה מביא מתוך ביתו וימלאנה (ראה להלן פי"א מהל' פסולי המוקדשין הט"ז) – בלחם הפנים אינו יכול להביא מתוך ביתו, שהרי צריך שיהא הלחם על השולחן מהשבת שעברה, וראה ב'שיטת מקובצת' שם ח, א - אות א. 95) ברייתא ותוספתא שם. ומשום שזה דומה לשיריים של מנחה שחסרו בין קמיצה להקטרה, שמקטיר קומץ עלייהו ושיריים אסורים באכילה (שם בגמרא, וראה 'קרית ספר' כאן). וראה בתוספתא שם, שאם הוקטרו הבזיכים ואחר־כך נפרס הלחם – הלחם כשר.

1 **טז. הִגִּיעַ זְמַן הַלֶּחֶם לַהֲסִירוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי**
2 **שֶׁהֶסִירוּ[96], וְאִם נִפְרַס הַלֶּחֶם - מַקְטִיר הַבָּזִיכִין וְאַף**
3 **עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵק הַמַּעֲרָכָה. נִטְמָא אֶחָד מִן**
4 **הַסִּדְרִין[97], בֵּין לִפְנֵי הַקְּטָרָה בֵּין לְאַחַר הַקְּטָרָה, אוֹ**
5 **שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מִן הַבָּזִיכִין[98] - הַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ**
6 **וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ.**

96) שם בגמרא: "אמר רבי אליעזר, לא פרקה ממש אלא כיון שהגיע זמנם לפרק אע"פ שלא פירקה, כמי שפירקה דמיא". 97) משנה, מנחות יד, ב - כחכמים ולא כרבי יהודה. 98) ברייתא שם טו, א. כחכמים ולא כרבי יהודה.

יום רביעי ח' טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר בו סדר העבודות התמידיות בכל יום, ועל מה היו אומרים שירה.

7 **א. סֵדֶר עֲבוֹדוֹת הַתְּמִידוֹת בְּכָל יוֹם כָּךְ הוּא: סָמוּךְ**
8 **לַעֲלוֹת הַשַּׁחַר[2] יָבוֹא הַמְמֻנֶּה שֶׁעַל הַפִּיסּוֹת[3] וְיַקִּישׁ**
9 **עַל הָעֲזָרָה[4] וּפוֹתְחִין לוֹ[5]. וּמְבַלְּשִׁין אֶת כָּל הָעֲזָרָה[6].**
10 **וּמַעֲמִידִין עוֹשֵׂי חֲבִתִּין[7] לַעֲשׂוֹת הַחֲבִתִּין. וְכָל**
11 **הַכֹּהֲנִים שֶׁשָּׁם כְּבָר טָבְלוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא הַמְמֻנֶּה וְלָבְשׁוּ**
12 **בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, וְיָבוֹאוּ וְיַעֲמְדוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית[8] וְיָפִיסוּ**
13 **פַּיִס רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי[9] וְיִזְכֶּה כָּל אֶחָד בִּמְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ**
14 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמַתְחִיל זֶה שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן[10] וְתוֹרֵם**
15 **עַל הַסִּדֶּר שֶׁאָמַרְנוּ, וְאַחַר כָּךְ מְסַדֵּר מַעֲרָכָה**
16 **גְּדוֹלָה[11], וְאַחַר כָּךְ מְסַדֵּר מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה[12], וְאַחַר כָּךְ**
17 **מַעֲלֶה שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים וּמַנִּיחָן עַל מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה**
18 **לְהַרְבּוֹת הָאֵשׁ. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין לְלִשְׁכַּת הַכֵּלִים[13]**
19 **וּמוֹצִיאִין כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת הַצְּרִיכִין לָהֶן כָּל הַיּוֹם[14].**
20 **וּמַשְׁקִין אֶת הַתָּמִיד מַיִם[15], וְזֶה שֶׁזָּכָה בִּשְׁחִיטָתוֹ**
21 **מוֹשְׁכוֹ לְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וְהוֹלְכִין אַחֲרָיו הַכֹּהֲנִים**
22 **שֶׁזָּכוּ לְהַעֲלוֹת הָאֵיבָרִים[16], וְשׁוֹהִין שָׁם עַד שֶׁפּוֹתְחִין**
23 **שַׁעַר הַהֵיכָל הַגָּדוֹל[17], וּבִשְׁעַת פְּתִיחַת הַשַּׁעַר**
24 **שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד[18]. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין לַהֵיכָל שְׁנֵי**
25 **כֹּהֲנִים[19]: הָאֶחָד שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי,**
26 **וְהַשֵּׁנִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה.**

2) ראה משנה תמיד כו. "וכי באיזה שעה בא הממונה לא כל העתים שוות, פעמים שהוא בא מקרות הגבר או סמוך לו מלפניו או מאחריו", ובפירוש המשנה שם: "וקריאת הגבר וכו' שהיה מכריז במקדש בעלות השחר רוצה לומר קרוב לעלות השחר". 3) למעלה בהלכות בית הבחירה שם כתב רבינו: "יבוא הממונה של מקדש". 4) שם במשנה "הממונה בא ודפק עליהן", ובפירוש המשנה שם: "ולשון דופק מורה על המקיש בפתח בנחת, כמו קול דודי דופק" (שיר השירים ה, ב), וראה למעלה בהלכות בית הבחירה שם כי "היה דופק על הכהנים שבבית המוקד", וכן נשמע מדברי המשנה שם כח. "ומשום שחציו של בית המוקד היה בנוי בקדש, לכך קורא לו רבינו, עזרה". 5) שם במשנה. וראה שם כח. במשנה ולמעלה בהלכות בית הבחירה שם, כי אחרי שפתחו לו הכהנים את בית המוקד היה נוטל את המפתח ופתח את הפשפש (=השער הקטן) שהיה אצל השער הגדול שבין בית המוקד לעזרה ונכנס לשם. 6) בודקין את העזרה. ראה במשנה שם ובהלכות בית הבחירה שם, כי אחר הממונה היו נכנסים הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות, כת אחת הולכת למזרח וכת אחת הולכת למערב, והיו בודקים את כל העזרה עד שמגיעים למקום בית עושי חביתין, לראות אם ימצאו כלי המקדש במקומם, ושיהיו שמורים יפה. 7) כלומר, חביתי כהן גדול, ראה פירוש המשנה שם. ואמרו (תמיד כח:) כי עשייה זו אינה ההקטרה, שהרי היא הייתה אחר תמיד של שחר, אלא הכנת החמין לרבוכה ועל הכנה זו לא היה פייס. 8) וזה היה אחר שיעלה עמוד השחר, שאף על פי שהממונה היה בא קודם עלות השחר, עד שנכנסו כולם ובדקו ובאו ללשכת הגזית, כבר עלה השחר. 9) נראה מכאן כי הפיס הראשון והשני היו תכופים זה לזה, וזה תמוה שהרי במשנה (יומא כב.) ובגמרא שם כד: מבואר כי הייתה שהות והפסק בין כל פיס ופיס. 10) מעל המזבח החיצוני. 11) כי "מי שזכה לתרום הוא מסדר את המערכה והוא מעלה שני גזרי עצים למזבח והוא מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הזהב להקטיר עליה קטורת". 12) ויש אומרים כי היה מסדר גם מערכה שלישית לקיום האש. 13) לפי סדר המשנה היה כאן הפיס השני, אבל כבר כתבנו למעלה, בהלכה זו, כי לדעת רבינו היה הפיס השני מיד אחרי הפיס הראשון. ולשכת הכלים לא מבואר במשנה (וכמו כן בדברי רבינו בהלכות בית הבחירה) היכן מקומה, וכמו כן לא נזכרת במסכת מדות, וראה ירושלמי שקלים פרק ה הלכה ד כי שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת לשכת הכלים, וראה פירוש הראב"ד תמיד שם שכתב וזה לשונו "ולא ידענא אי דווקא במקדש קאמר כגון סניף למקדש או בעזרה וכדאמר בעלמא אין שבות במקדש דהיינו נמי העזרה וכו'". 14) במשנה תמיד שם: "נכנסו ללשכת הכלים והוציאו משם תשעים ושלושה כלי כסף וכלי זהב", ורבינו בפירוש המשנה שם כתב: "מנין זה אפשר שהוא כנגד מה שצריכין לעבודת היום מן הכלים, ובגמרא חגיגה ירושלמי אמרו כנגד תשעים ושלוש אזכרות

שכתוב בפרשת חגי זכריה ומלאכי". 15) תמיד שם במשנה, כדי שיהא נוח להפשט. 16) שם במשנה. כדי שיאחזו את התמיד בשעת השחיטה שהרי "לא היו כופתין את הטלה אלא עוקדין אותו, מי שזכו באברים אוחזין בו". 17) כלומר השער הגדול של ההיכל. 18) תמיד שם במשנה: "לא היה השוחט עד ששומע שער הגדול שנפתח". 19) הם שפתחו את השער הגדול שבהיכל.

1 **ב. וְהַמְדַשֵּׁן אֶת הַמִּזְבֵּחַ מְדַשְּׁנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהַשּׁוֹחֵט**
2 **שׁוֹחֵט אֶת הַתָּמִיד. וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵק הַדָּם[20] זֶה שֶׁקִּבְּלוֹ.**

20) כחכמים הסוברים שבקטורת הוא מפסיק בין חמש נרות לשתי נרות, ולא כאבא שאול האומר (שם לג.) שבשחיטת התמיד ובזריקתו הוא מפסיק ביניהם.

3 **ג. וְאַחַר שֶׁזּוֹרְקִין אֶת הַדָּם מֵטִיב[21] זֶה שֶׁבַּהֵיכָל**
4 **חָמֵשׁ נֵרוֹת, וְיוֹצְאִין שְׁנֵיהֶן מִן הַהֵיכָל[22]. וְאֵלּוּ**
5 **שֶׁבְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם מַפְשִׁיטִין וּמְנַתְּחִין, וְכָל אֶחָד**
6 **וְאֶחָד[23] מַעֲלֶה אֵבֶר שֶׁזָּכָה בּוֹ לַכֶּבֶשׁ. וְנוֹתְנִין**
7 **הָאֵיבָרִים מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה בְּמַעֲרָבוֹ. וְשֶׁל מוּסָפִין**
8 **הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתָן מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה בְּמִזְרָחוֹ. וְשֶׁל**
9 **רָאשֵׁי חֳדָשִׁים[24] נוֹתְנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַעְלָה בֵּין קֶרֶן**
10 **לְקֶרֶן בִּמְקוֹם הִילּוּף רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים[25], כְּדֵי לְפַרְסְמוֹ**
11 **שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ[26]. וּמוֹלְחִין שָׁם אֶת הָאֵיבָרִים.**
12 **וְזוֹרְקִין מֶלַח עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
13 **יַחֲלִיק וְיִפְּלוּ הַכֹּהֲנִים שָׁם[27] בְּעֵת הֲלִיכָתָן בָּעֲצִים**
14 **לַמַּעֲרָכָה[28]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלַח חוּצֵץ בֵּין רַגְלֵיהֶם**
15 **וּבֵין הַכֶּבֶשׁ, הוֹאִיל וְאֵין הַהוֹלָכָה הַזֹּאת[29] עֲבוֹדָה -**
16 **אֵינָן חוֹשְׁשִׁין.**

21) כלומר, מדליק. 22) שהרי גמרו עבודתם. 23) מאלו שזכו בפיס. 24) כלומר מוספי ראשי חדשים. 25) שקלים שם: "של ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח מלמעלן", ובירושלמי שם: "איזהו כרכוב המזבח אמה בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים". 26) ירושלמי שקלים שם וכן בבלי סוכה נה. "אמר ר' יוחנן כדי לידע שהוקבע ראש חודש בזמנו". ומפרש רש"י סוכה שם "לכך סודרין אותן למעלה משאר אברים להראות שהן חשובין ולהודיע שהוקבע החדש בזמנו". 27) משנה עירובין קד. "בוזקין מלח על גבי כבש (בשבת) בשביל שלא יחליקו". ומפרש רש"י: "מפזרין ומכתתין על הכבש מפני שחלק הוא וכשהגשמים נופלין עליו הוא מחליק". 28) כן הוא בגמרא שם כי דברי המשנה הנ"ל אינם אלא בעת הולכת עצים למערכה, שאין זו עבודה, אבל בשעת הולכת האברים, שהיא עבודה, המלח חוצץ בין רגלי הכהנים לכבש. 29) של העצים.

17 **ד. וְאַחַר שֶׁמַּעֲלִין הָאֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ מִתְכַּנְּסִין כֻּלָּן**
18 **לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[30], וְהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶם: בָּרְכוּ בְּרָכָה**
19 **אַחַת. וְהֵן פּוֹתְחִין וְקוֹרִין אַהֲבַת עוֹלָם, וַעֲשֶׂרֶת**
20 **הַדִּבְּרוֹת[31], וּשְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ[32], וַיֹּאמֶר, וֶאֱמֶת**
21 **וְיַצִּיב[33], וּרְצֵה, וְשִׂים שָׁלוֹם[34]. וּבְשַׁבָּת[35] מוֹסִיפִין**
22 **בְּרָכָה אַחַת, וְהִיא שֶׁיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא**
23 **לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַנִּכְנָס: מִי שֶׁשִּׁכֵּן אֶת שְׁמוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה**
24 **יַשְׁכִּין בֵּינֵיכֶם אַהֲבָה אַחֲוָה שָׁלוֹם וְרֵעוּת[36]. וְאַחַר כָּךְ**
25 **מְפִיסִין פַּיִס שְׁלִישִׁי[37] וּרְבִיעִי[38], וְזוֹכֶה בַּקְּטֹרֶת מִי**
26 **שֶׁזּוֹכֶה, וְנִכְנָס וּמַקְטִיר. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָס זֶה שֶׁזָּכָה**
27 **בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה וּמֵטִיב שְׁתֵּי הַנֵּרוֹת[39]. וְיוֹצֵא זֶה**
28 **שֶׁהִקְטִיר עִם מְדַשֵּׁן הַמְּנוֹרָה, וְעוֹמֵד עַל מַעֲלוֹת**
29 **הָאוּלָם הוּא וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים[40].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"...וזוכה בקטורת מי שזוכה ונכנס ומקטיר ואח"כ נכנס זה שזכה בדישון המנורה ומטיב שתי הנרות".

וצריך להבין: מדבריו עולה שפסק כדעת חכמים שהקטורת קודמת להטבת שתי נרות, ולא כדעת אבא שאול משמיה דאביי, שדם התמיד קודם להטבת שתי נרות, וא"כ מדוע בתפילת הבוקר נסדרה הברייתא ד"אביי הוה מסדר סדר המערכה... אליבא דאבא שאול", הרי אין הלכה כמותו.

וכתב ה'בית יוסף' שאע"פ שהרמב"ם פסק כחכמים דפליגי אאבא שאול... וכן נראה דעת הסמ"ג... מאחר שמצאו העולם שאביי סידר הסדר אליבא דאבא שאול, משמע דסבירא לי' דהכי הלכתא, ולכן לא רצו לשנות הסדר ההוא. וצריך להבין, הרי גם הרמב"ם והסמ"ג ידעו שאביי סידר הסדר אליבא דאבא שאול, ואעפ"כ פסקו כחכמים, ומה חידוש מצאו העולם שאביי סידר סדר המערכה כאבא שאול. ועוד קשה שבסדר העבודה דיוה"כ נסדר הסדר שלא כאבא שאול, שהרי אנו אומרים "לפנים יכנס להטיב חמש נרות ולהקטיר קטורת הבוקר ולהטיב את שתי הנרות".

והביאור בזה: שייכות הקטורת והדלקת הנרות היא שהקטורת פועלת חיבור וקישור לקב"ה עוד יותר מקרבן (לשון קירוב), עד שנעשים מציאות אחת "בחד קטירא אתקטרנא". ומזה מובן שעיקר עניינו של המשכן – 'השראת השכינה' – נעשה על־ידי הקטורת. כמו־כן אחד עשר סממני הקטורת מרמזים על "אחד עשר יום מחורב", למעלה מעשרת הדברות שניתנו בחורב – עצמותו ומהותו ית' שלמעלה מעשר ספירות, ודוגמתו בנשמה שהיא בחינת יחידה שבנפש.

הנרות הם נשמות ישראל "נר ה' נשמת אדם", שהטבתן והדלקתן היא על־ידי התורה והמצוות – "נר מצוה ותורה אור". ובנוסף לזה על־ידי הדלקת הנרות נמשך ומתגלה אור הקדושה גם בעולם.

וזה שכתב ה'בית יוסף' "מצאו העולם" – 'עולם' מלשון העלם – היינו שבזמן החושך וההעלם שבזמן הגלות, אין אפשרות שהעניין הנעלה של הקטורת יאיר בגילוי

בנשמות ישראל, ולכן סידר אבא שאול הסדר באופן כזה שהקטרת הקטורת היא עבודה בפני־עצמה ולא בתוך הנרות. אבל ביוה"כ שבו מאירה עצם נפשו של יהודי, מתגלה ומאיר גם עניין הקטורת בנשמות ישראל.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מה)

30) משנה תמיד פרק ד (לא:) "ובאו להן ללשכת הגזית לקרות את שמע", וברש"י שם: "והכי נכון הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שום הקטר ויעלה קרבנם לריח ניחוח". 31) שם במשנה. "ולפי שהם עיקר הדת וראשיתו". 32) שם במשנה. ואף על פי שלא הגיע זמן קריאת שמע (כמו שאמרו ביומא לז: הקורא שמע עם אנשי משמר לא יצא, מפני שאנשי משמר משכימין), מקדימים הכהנים, שהעבודה מוטלת עליהם, לקרותה קודם היום, שמא תימשך עליהן העבודה ויימנעו לקרות. 33) כלומר פרשת הציצית. 34) שם במשנה: "ברכו את העם שלוש ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם כי ברכת כהנים הכוונה לברכת "שים שלום", ולפי שכולן (=אמת ויציב, רצה ושים שלום) תפלה על ישראל ועליהם אמרו וברכו את העם, אבל ברכת כהנים הידועה והוא "יברכך ה'", לא הייתה בלשכת הגזית, אלא על מעלות האולם אחר גמר העבודה. 35) שאז מתחלפין המשמרות. 36) שם במשנה: "ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא", ובברכות יב. אמרו: "מאי ברכה אחת? אמר רבי חלבו משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחווה ושלום וריעות". 37) מי מקטיר הקטורת. 38) מי מעלה אברים מן הכבש למזבח. 39) כרבנן (יומא יד:) שמקטיר קטורת ואחר כך מטיב שתי נרות, ולא כאבא שאול (שם לג.) שהטבת שתי נרות קודמת לקטורת. 40) תמיד פרק ז משנה ב: "באו ועמדו על מעלות האולם עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים".

1 **ה. כְּשֶׁיַּגִּיעַ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ[41], נָטַל אֶחָד**
2 **הַמַּגְרֵפָה וּזְרָקָהּ בֵּין הָאוּלָם לַמִּזְבֵּחַ[42], וְהָיָה לָהּ קוֹל**
3 **גָּדוֹל[43]. וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת בָּהֶן: הַשּׁוֹמֵעַ**
4 **אֶת קוֹלָהּ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאֲחֵיו הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין**
5 **לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת וְהוּא רָץ וּבָא[44]. וּבֶן לֵוִי הַשּׁוֹמֵעַ אֶת**
6 **קוֹלָהּ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאֲחֵיו הַלְּוִיִּם נִכְנָסִין לְדַבֵּר בְּשִׁיר**
7 **וְהוּא רָץ וּבָא[45]. וְרֹאשׁ הַמַּעֲמָד, כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת**
8 **קוֹלָהּ, הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַטְּמֵאִים[46] עַל שַׁעַר**
9 **הַמִּזְרָח[47], מִפְּנֵי הַחֶשֶׁד, שֶׁיִּדְּעוּ הַכֹּל שֶׁעֲדַיִן לֹא**
10 **הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן[48]. וְאַחַר כָּךְ מַעֲלֶה זֶה שֶׁזָּכָה בָּאֵיבָרִים**
11 **אֶת הָאֵיבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ[49]. וְאַחַר שֶׁמַּעֲלִין אֶת**
12 **הָאֵיבָרִים, מַתְחִילִין אֵלּוּ שֶׁעַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם[50]**
13 **וּמְבָרְכִין בִּרְכַּת כֹּהֲנִים[51] בְּרָכָה אַחַת בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ,**
14 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמָהּ[52]. וְאַחַר כָּךְ מַעֲלִין סֹלֶת**
15 **הַנְּסָכִים[53]. וְאַחַר הַסֹּלֶת מַקְטִיר הַחֲבִתִּין. וְאַחַר**
16 **הַחֲבִתִּין מַעֲלִין אֶת הַיַּיִן לְנִסּוּךְ. וּבְשָׁעַת הַנִּסּוּךְ**

41) זה היה בשעה שנכנסו להקטיר הקטורת, כמבואר בתמיד פרק ה משנה ו. ואם כן זה היה לפני שעמדו על מעלות האולם. באופן שדברים אלו לא נכתבו לפי הסדר (כסף משנה). 42) תמיד שם במשנה. וראה בתוספות יום־טוב שם שכתב שהיו שלוש מגרפות, אחת שגורפים בה הדשן (שם פרק ב משנה א), השנייה שהיא כלי שיר (שם פרק ג משנה ח) ושלישית, מגריפה זו שמשמיעה קול בשעה שזורקין אותה. 43) ראה שם במשנה כי "אין אדם שומע קול חבירו בירושלים מקול המגריפה. 44) ואין הכוונה שמיד השתחוו, אלא לאחר גמר עבודת התמיד. 45) שם. ואין הכוונה שהיו שרים מיד, אלא מכינים עצמם לשיר, שהרי השיר היה אחר גמר כל העבודות, בשעת ניסוך היין. 46) המצורעים שכבר טהרו מצרעתם, אלא שצריך עוד לזרוק עליהם דם האשם. 47) שער ניקנור. 48) פסחים פב. כדעת רבא. ורוצה לומר שלא יחשדום שאינם נכנסים לפי שאין נכבד בעיניהם המקום המקודש. אלא עומדים ומחכים להיכנס בשער זה ולקבל את ההזאות. 49) ביומא לג. אמרו שלדעת אבא שאול "הטבת שתי נרות קודם לקטורת וקטורת קודם לאברים". ולדעת רבנן (שם יד:) קטורת קודמת להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודמת לאברים. 50) מכאן מוכח שמה שכתב רבינו למעלה (בתחילת ההלכה) "כשיגיע בין האולם וכו', לא נכתב לפי הסדר, שאם זהו לפי הסדר, אם כן הרי כבר ירדו ממעלות האולם. 51) "אף על פי שהמשנה סתמה הסדר, למדנו מתוך המקראות וההלכות שבמסכת יומא, שאלו העומדים על מעלות האולם לא היו נושאין את כפיהן עד שהעלה, מי שזכה באברים, את האברים מן הכבש למזבח שנאמר וירד מעשות וכו' וישא אהרן את ידיו וכו'". 52) בפרק י"ד מהלכות תפילה הלכה י. 53) ראה יומא שם "אביי מסדר וכו', ואברים למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכים". ומפרש רש"י: "למנחה, מנחת נסכו של תמיד, דכתיב (במדבר כח, ה) ועשירית האיפה סולת למנחה וכו'. לנסכין, לנסך יינו של תמיד".

17 **אוֹמְרִין הַלְּוִיִּם הַשִּׁיר, וּמַכִּין הַמְשׁוֹרְרִין בְּמִינֵי נִגּוּן**
18 **שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְתוֹקְעִין תְּקִיעוֹת עַל פִּרְקֵי הַשִּׁיר.**

19 **ו. כְּשֶׁהָיוּ נוֹתְנִין הַיַּיִן לַמְּנַסֵּךְ[54], הָיוּ שְׁנֵי כֹּהֲנִים**
20 **עוֹמְדִין עַל שֻׁלְחַן הַחֲלָבִים[55] וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָן,**
21 **וְהַסְּגָן[56] עוֹמֵד עַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ[57] וְהַסּוּדָרִין[58] בְּיָדוֹ,**
22 **וְתָקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. וּבָאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל זֶה הַמְמֻנֶּה**
23 **עַל הַצִּלְצָל[59], אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ[60].**

54) תמיד פרק ז משנה ג. ונראה מסתימות לשונו של רבינו כי משנה זו היא בכל הכהנים, ולאו דווקא בכהן גדול. וכן הוא בפירוש המשנה שם על דברי המשנה "בא לו להקיף את המזבח מהיכן מתחיל מקרן דרומית מזרחית", כי הוא בכל הכהנים, וכן דעתו גם למעלה בפרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יב. וראה להלן בסמוך. אבל הרא"ש שם כתב כי משנה זו היא דווקא בכהן גדול (וכן דעת רש"י בזבחים סד.). 55) משנה שם. "כבר נתבאר בששי משקלים (משנה ד. וראה למעלה פרק ב מהלכות בית הבחירה הלכה טו) שהיו במערבו של כבש שתי שולחנות

אחד של כסף נותנין עליו כלי שרת ואחד של שיש נותנין עליו האברים והוא שולחן החלבים הנזכר כאן". 56) ראה פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה טז כי "ממנין כהן אחד יהיה לכהן גדול כמו המשנה למלך והוא הנקרא סגן והוא הנקרא ממונה". וברור הדבר כי הסגן אינו מופיע אלא עם הכהן הגדול אבל אם כהן הדיוט הוא המנסך - עומד כהן הדיוט על הקרן ולא הסגן. וראה בפירוש הראב"ד (סוף מסכת תמיד) שגם דעתו כנ"ל, אלא שהסתפק אם כהן אחר מחזיק את הסודרים, או שהמנסך עצמו היה מניף ומנסך. 57) שהיא אמה על אמה. 58) "הם דגלים". 59) שם במשנה: "באו ועמדו אצל בן ארזא וכו' והקיש בן ארזא בצלצל". "והצלצל הן שתי קערות נחושת שמכין זה בזה" (ערוך). 60) כדי לתקוע.

1 **ז. שָׁהָה הַמְנַסֵּךְ לְנַסֵּךְ[61], מְנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִין[62],**
2 **הִקִּישׁ זֶה בַּצֶּלְצֵל[63], וְתָקְעוּ אֵלּוּ בַּחֲצוֹצְרוֹת[64], וְדִבְּרוּ**
3 **הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לַפֶּרֶק - תָּקְעוּ[65], וְהִשְׁתַּחֲווּ כָּל**
4 **הָעָם שֶׁבָּעֲזָרָה. עַל כָּל פֶּרֶק תְּקִיעָה, וְעַל כָּל תְּקִיעָה**
5 **הִשְׁתַּחֲוָיָה. וְכָל הַתְּקִיעוֹת שֶׁעַל הַתָּמִיד תֵּשַׁע, כְּמוֹ**
6 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

61) כלומר "כל מה שהיה לו לנסך היה מניף" (מלאכת שלמה בשם ראב"ד). [רוצה לומר: המנסך היה שוהה בניסוכו והיה מנסך לאט לאט ולא בבת אחת, מפני ש"אין אומרים שירה אלא על היין" (ברכות לה.). היינו, "בעת ניסוך היין" (למעלה פרק ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב). ולפיכך דקדקו שהמניף יניף בעת פעולת הניסוך, בכדי שהשירה אף היא תתחיל בעת הניסוך ממש, ולא אחריו]. 62) לסימן ללויים שעומדים על הדוכן, שידעו להתחיל בשיר בשעת הניסוך. 63) ראה למעלה הלכה ה כי המשוררים מכים במיני ניגון, "אלא שהצלצל היה כלי זמר מיוחד שאין שם אלא הוא וקול גדול היה לו והוא המתחיל". 64) לפי שאפשר ללוי שלא יראה הנפת הסודרים כשיפנה לבו לדבר, וגם אפשר שהיו בתוך הלשכות או בהר הבית, לא בעזרה (שאינם רואים בעת שמניף הסודרים), אבל קול התקיעות אי אפשר שלא ישמעו, ולפיכך תקעו כדי שיפנו לראות בהנפת הסודרים הואיל ועיקר התקנה הנפת הסודרים היא. 65) "פרקים היה להם בשיר שהיו מפסיקין שם, ובתוך אותו הפיסוק היו תוקעין" (הראב"ד). "ושלושה פרקים היה בשיר שהן מפסיקין, ועל כל פרק ופרק תקיעה, תרועה ותקיעה וכו' והיינו דתנן (סוכה נג:) אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, שלוש לפתיחת שערים ותשע לתמיד של שחר וכו' והיינו שלוש תקיעות, תקיעה ותרועה ותקיעה, על כל פרק" (הרא"ש שם).

7 **ח. אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה אֶלָּא עַל עוֹלוֹת הַצִּבּוּר וְזִבְחֵי**
8 **שַׁלְמֵיהֶם הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה; אֲבָל עוֹלוֹת נְדָבָה**
9 **שֶׁמַּקְרִיבִין מִמּוֹתַר תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
10 **שֶׁל צִבּוּר - אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה עֲלֵיהֶן. וְכֵן נְסָכִים**
11 **הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן - אֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶן שִׁירָה.**

ט. הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִין: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ
12 **אוֹמְרִין: לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ[66]. בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִין:**
13 **גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ**
14 **וְגוֹמֵר[67]. בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִין: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת**
15 **אֵל, בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט[68]. בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִין: אֵל**
16 **נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ[69]. בַּחֲמִישִׁי הָיוּ**
17 **אוֹמְרִין: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ, הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי**
18 **יַעֲקֹב[70]. בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִין: ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ,**
19 **לָבֵשׁ ה', עֹז הִתְאַזָּר וְגוֹמֵר[71]. בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִין:**
20 **מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת[72]. בְּמוּסְפֵי שַׁבָּת אוֹמְרִים**
21 **שִׁירַת הָאֲזִינוּ. וְחוֹלְקִין אוֹתָהּ לְשִׁשָּׁה פְּרָקִים, הַזִּי"ו**
22 **לָ"ךְ[73], כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת,**
23 **וְאוֹמְרִין פֶּרֶק בְּכָל שַׁבָּת. גָּמְרוּ הַשִּׁירָה בְּשִׁשָּׁה**
24 **שַׁבָּתוֹת - חוֹזְרִין לָרֹאשׁ. בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת אוֹמֵר אָז**
25 **יָשִׁיר מֹשֶׁה[74] וּמִי כָמֹכָה[75] וְגוֹמֵר[76]. בְּמוּסָף שֶׁל רֹאשׁ**
26 **הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִין: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ[77]. וְאִם חָל**
27 **לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי[78] - אוֹמֵר[79]: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ**
28 **וְגוֹמֵר[80]. בְּמִנְחָה שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִים: קוֹל**
29 **ה' יָחִיל מִדְּבָר וְגוֹמֵר[81].**
30

66) וטעם לאמירת פרק זה ביום ראשון הוא משום שיום ראשון הוא תחילת מעשה בראשית. ולשון הגמרא (ראש השנה לא.) "על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו". 67) "משום שביום שני נחלקו המים והיו השמים תחתיהם אומר גדול ה'. ולשון הגמרא ראש־השנה שם "על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן". 68) משום שביום שלישי נראתה הארץ שעליה יהיה הדין והדיינין, אומר א' ניצב בעדת א־ל (רבינו שם). ולשון הגמרא שם: "על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו". 69) משום שבו נבראו השמש והירח, אומר א־ל נקמות ה' שהוא נוקם מן התועים אחר עבודתם (רבינו שם). ולשון הגמרא שם "על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן". 70) משום שבו נבראו מיני בעלי חיים, ויש בזה פלאים מפני החילוק שבמיניהם ותנועתם מעצמם ופלאים אחרים שיש בבעלי חיים, אומר הרנינו לא' עוזינו, לפי שבשעה שרואים אותן משבחים הבורא ומגדלים אותו, ולשון הגמרא שם "על שם שברא עופות ודגים לשבח שמו". 71) משום שבו נשלמו מעשי בראשית, ונברא האדם גם כן, שמבין גדולת הבורא יתעלה, אומר ה' מלך גאות לבש. ולשון הגמרא שם "על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן". 72) "על שם ששבת". 73) ה'אזינו, ז'כור ימות עולם, י'רכבהו על במתי ארץ, ו'ירא ה' וינאץ, ל'ו חכמו, כ'י אשא אל שמים (ראה בפרק י"ג מהלכות תפילה הלכה ה). 74) שירת הים עד "מי כמוכה". 75) שם, יא עד סוף כל השירה. 76) בגמרא שם אמרו: אז ישיר, ומי כמוכה, ואז ישיר [ישראל עלי באר - במדבר כא, יז] וכנראה שרבינו לא גרס שם אלא "אז ישיר משה ומי כמוכה". 77) שבו נאמר "תקעו בחודש שופר". 78) שאומרים בו בשחרית תמיד הרנינו, כנ"ל. 79) במוסף. 80) והטעם בזה כדי שלא לחזור ולכפול את

כל הפרק. 81) כדי להזכיר זכות קול שופר של מתן תורה (רש"י).

י. רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - שִׁירָה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ דּוֹחָה אֶת שִׁירָה שֶׁל שַׁבָּת, כְּדֵי לְפַרְסֵם שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

יא. בְּשַׁבָּת מַקְטִירִין אֶת שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה עִם הַמּוּסָפִין[82], קֹדֶם נִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל מוּסָפִין. וְכַסֵּדֶר שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם בַּבֹּקֶר, כָּךְ עוֹשִׂין בֵּין הָעַרְבַּיִם; חוּץ מֵהֲרָמַת הַדֶּשֶׁן מִמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[83] וְסִדּוּר הַמַּעֲרָכוֹת וְהַפִּיָּסוֹת[84], שֶׁאֵין עוֹשִׂין דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא בְּכָל יוֹם בַּשַּׁחַר לְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[85].

82) כלומר, אחר הקרבת המוספין. 83) שאינה אלא בבוקר. אבל דישון המזבח הפנימי ודישון המנורה היו גם בערב. 84) פיס ראשון ושני ורביעי, אבל פיס שלישי של קטורת - מפיסין גם בערב. 85) למעלה פרק ד שם לעניין פייסות, ולמעלה פרק ב הלכה ב לעניין סידור מערכות.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) בו תבואר מצות־עשה של הקרבת מנחת העומר ביום שני של פסח.

א. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים מַקְרִיבִין מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ[2] אַחַר תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[3]. וְכַמָּה הוּא מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ? פָּרִים שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים[4], הַכֹּל עוֹלוֹת[5], וּשְׂעִיר עִזִּים חַטָּאת[6].

2) שנאמר (במדבר כח, יא) "ובראשי חדשיכם תקריבו וגו'". 3) כי כל התדיר מחבירו קודם את חבירו, ראה זבחים פט. וכמו כן אין שום דבר קרב בין תמיד של שחר למוסף, וכסדר המערכה של אביי (יומא לג.) "תמידין קודמין למוספין". 4) שנאמר (שם) "פרים בני בקר שנים ואיל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים". 5) שנאמר (שם שם, יד) "זאת עולת חודש בחדשו". 6) שנאמר (שם שם, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה', על עולת התמיד".

ב. מַעֲשֵׂה כָּל הָעוֹלוֹת אֶחָד הוּא כְּמַעֲשֵׂה הַתָּמִיד[7], וּמַעֲשֵׂה הַחַטָּאוֹת שֶׁל רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת - כְּמַעֲשֵׂה הַחַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת[8] שֶׁבֵּאַרְנוּ[9].

7) שהרי אף הוא עולה, כמו שנאמר (שם שם, ג) "כבשים בני שנה תמימים, שנים ליום עולה תמיד". וראה למעלה פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות. 8) שכיון שהן חטאת – דינן כסתם חטאת הנאכלת (קרית ספר). וראה בתוספתא שבועות פ"א, שכל החטאות החיצונות נאכלות, וכל הפנימיות נשרפות. ראה למעלה פ"ה ממעשה הקרבנות הלכות ז־יא. 9) למעלה שם פ"ז הלכה א, כיצד מעשה החטאת הנאכלת.

ג. בְּפֶסַח מַקְרִיבִין קָרְבַּן מוּסָף בְּכָל יוֹם, מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי[10], כְּמוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים[11]: פָּרִים שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, הַכֹּל עוֹלוֹת[12], וּשְׂעִיר חַטָּאת[13] הַנֶּאֱכֶלֶת[14]. בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁל פֶּסַח, שֶׁהוּא יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, מַקְרִיבִין יָתֵר עַל מוּסָף שֶׁל כָּל יוֹם כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה עִם עֹמֶר הַתְּנוּפָה[15]. וְהִיא מִנְחָה שֶׁל צִבּוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].

10) כמו שנאמר (שם שם, יט־כד) "והקרבתם אשה עולה וגו' כאלה תעשו ליום שבעת ימים". 11) ראה למעלה ה"א. 12) שכן נאמר (שם) "והקרבתם אשה עולה לה', פרים בני בקר שנים ואיל אחד, ושבעה כבשים בני שנה". 13) שנאמר (שם שם, כב) "ושעיר חטאת אחד". 14) ראה למעלה הלכה ב. 15) שנאמר (ויקרא כג, יא) "והניף את העומר לפני ה' לרצונכם, ממחרת השבת יניפנו הכהן. ועשיתם ביום הניפכם את העומר כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". וראה במנחות (סו: סז.) ממחרת השבת = ממחרת יו"ט (ראשון של פסח). ו"עומר" הוא עשירית האיפה, וכך היה שמה, כמו שנאמר (שמות טז, יח) "וימודו בעומר" (רש"י ויקרא שם). 16) למעלה פי"ב ממעשה הקרבנות הלכה ג.

ד. וּזְמַנּוֹ[17] קָבוּעַ, וּלְפִיכָךְ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה[18].

17) ממחרת השבת, ראה למעלה. 18) ראה בתוספתא מנחות פי"א, כי כל המנחות שיש להן זמן קבוע מן התורה, דוחות את השבת ואת הטומאה. ובמנחות עב. למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ב, יד) "ואם תקריב מנחת ביכורים (=עומר) לה'" – "תקריב ואפי' בשבת, תקריב ואפי' בטומאה". וראה שם עב: כי דברי המשנה (שם עא.) "ודוחה את השבת" הוא להקרבה, וכן הברייתא שם: "רבי אומר, וידבר משה את מועדי ה' (שם כג, מד), מה תלמוד־לומר, לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח, שנאמר בהן במועדו, במועדו ואפילו בשבת, במועדו ואפילו בטומאה וכו' עומר והקרב עמו וכו' ת"ל וידבר משה את מועדי ה', הכתוב קבע מועד לכולן וכו' עומר להקרבה וכו'".

ה. אֵין מְבִיאִין מִנְחָה זוֹ אֶלָּא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[19], שֶׁנֶּאֱמַר: וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן[20]. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַקָּרוֹב[21]. לֹא בָּא מִן הַקָּרוֹב - מְבִיאִין אוֹתָהּ מִכָּל מָקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[22].

19) משנה במנחות פג: כלים פ"א משנה ו, ופרה פ"ב משנה א, ותוספתא שם פ"ט. וראה בירושלמי שביעית פ"א הלכות א־ב, ושקלים פ"ד הלכה א. 20) הכוונה לתחילת הפסוק: "כי תבואו אל הארץ", וכן מבואר בסמ"ג (לחם־משנה). וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשנה במנחות שם. 21) לירושלים. משנה במנחות סד: ובגמרא שם: "מאי עמא, אי בעית אימא משום כרמל (=שיהא רך ומלא, ואם יביאוהו מרחוק יתייבש ולא יהיה מלא – רש"י שם). ואי בעית אימא משום דאין מעבירין על המצוות". והטעם הזה האחרון הביא רבינו בפירוש המשנה שם. 22) שם במשנה: "לא ביכר (=לא בישל כל צרכו – רש"י) הקרוב לירושלים – מביאין אותו מכל מקום".

ו. מִצְוָתוֹ לְהַקְצִר בַּלַּיְלָה, בְּלֵיל שִׁשָּׁה עָשָׂר[23], בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת[24].

23) משנה שם עא. "מצוותו לקצור בלילה". ואמרו בגמרא (שם סו.) "יכול יקצור ויספור ויביא ביום, תלמוד לומר (שם, טו) "שבע שבתות תמימות תהיינה" וכו'. בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב" : לפי שתחילת היום מתחילת לילו, ונאמר (דברים טז, ט) מהחל חרמש בקמה וכו', וזו ראיה שקצירת העומר בלילה" (ראה בפירוש המשנה מנחות סה.). 24) "כיון שזמנו קבוע" (קרית ספר). וראה למעלה הלכה ד, כן הוא במשנה שם: "ודוחה את השבת". ואף כי בגמרא (שם עב:) פירשו משנה זו בהקרבה, ולא בקצירה – פסק רבינו כדברי הירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ח, ומגילה פ"ב הלכה ז, המובאים להלן הלכה ז.

1 **ז. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לִקְצִירַת הָעֹמֶר[25]. וְאִם קְצָרוּהוּ**
2 **בַּיּוֹם[26] - כָּשֵׁר[27].**

25) משנה במגילה כ: "כל הלילה כשר לקצירת העומר וכו' זה הכלל דבר שמצוותו ביום כשר כל היום, דבר שמצוותו בלילה - כשר כל הלילה". 26) מערב יום־טוב או ביום־טוב (עיין תוספות מנחות עב. ד"ה אף). 27) כן הוא במשנה מנחות עא. "נקצר ביום כשר", ואף כי בגמרא (שם עב.) אמרו כי הסובר נקצר ביום כשר, אינו דוחה שבת (ראה לחם־משנה כאן) – פסק רבינו כדברי הירושלמי ראש השנה ומגילה שם, שאמרו: "רשב"ל בעי, קצירת העומר מהו שתדחה את השבת ביום (=ביום טז). התיב רבי אביי, והא תנינן מצוותו לקצור בלילה. נקצר ביום, כשר ודוחה השבת, ולא קיבלה. אמר ר' אחא, חזר רשב"ל מן הדא, כיון שחשיכה אמר להן: בא השמש, אומר הין. בא השמש, אומר הין. מה אנן קיימין, אם ללילה כבר הוא אומר, אלא אם אינו ענין ללילה, תניהו עניין ליום", הרי מבואר מזה שאף הסובר קצירה ביום ט"ז כשרה, היא דוחה את השבת (ראה הר המוריה כאן, וחכם צבי סימן קסו, ושירי קרבן בראש השנה שם).

3 **ח. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַקָּמָה[28]. לֹא מָצְאוּ[29] - יָבִיאוּ**
4 **מִן הָעֲמָרִים[30].**

28) כלומר, שיקצור העומר מן התבואה המחוברת לקרקע. שם עא. במשנה "מצות העומר לבוא מן הקמח". וברש"י שם ד"ה מן הקמה, שתהא קצירה לשמה, כדכתיב (דברים טז, ט) "מהחל חרמש בקמה". 29) שכבר נקצרה כל התבואה. 30) כלומר מן התלוש, שם במשנה "לא מצא, יביא מן העמרים". ובגמרא (שם עב.) "תנו רבנן, ואם תקריב מנחת ביכורים (ויקרא ב, יד) מה תלמוד־לומר, לפי שמצות העומר לבוא מן הקמה, מנין שאם לא מצא מן הקמה - יביא מן העומרים, תלמוד־לומר תקריב".

5 **ט. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַלַּח[31]. לֹא מָצְאוּ[32] - יָבִיאוּ מִן**
6 **הַיָּבֵשׁ[33].**

31) משנה במנחות שם: "מצוותו לבוא מן הלח", ופירש"י דכתיב (שם כג, יד) "כרמל – רך ומל". היינו שהקמה המחוברת תהיה לחה, ואף אם מביא מן העומרים, ישתדל שיהיו לחים, וכן הוא בתוספתא שם פ"י "מצות העומד להביא מן הקמה, אין לו – יביא מן העומרים, אין לו – יביא מן האצור ומן הקצור, אין לו – יביא מן הלח, אין לו וכו'", וראה בתפארת ישראל שם. 32) שם במשנה. ובברייתא שם עב. "ומנין שאם לא מצא מן הלח, יביא מן היבש, תלמוד־לומר (שם ב, יד) "ואם תקריב". 33) מנחות פה. פה: "אין מביאין את העומר אלא מן השדות המודרמות", כלומר "מושפעות לצד דרום, שאז חמה זורחת בהן יותר" (תוספות שם פה. ד"ה מודרמות).

7 **י. דַּרְכָּן הָיָה לְהָבִיא מִשְּׂדוֹת שֶׁבַּדָּרוֹם[34]. הָיָה נָר חֲצִי**
8 **הַשָּׂדֶה וְזוֹרֵעַ חֶצְיָהּ בְּשָׁנָה זוֹ[35], וּבְשָׁנָה אַחֶרֶת נָר חֲצִי**
9 **הַשָּׂדֶה שֶׁזָּרַע וְזוֹרֵעַ הַחֲצִי שֶׁנָּר וּמֵבִיא מִמֶּנּוּ.**

34) חרש ולא זרע. 35) שם פה: שכשהקרקע נחרשת ונזרעת בכל שנה, אין בכוחה להוציא תבואה יפה, עיין רש"י שם. וראה למעלה פ"ז מהלכות איסורי מזבח הלכה ד, ובלחם־משנה כאן.

10 **יא. עֹמֶר זֶה מִן הַשְּׂעוֹרִים הָיָה בָּא[36]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה**
11 **מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[37]. וְכֵיצַד הָיָה נַעֲשֶׂה?[38] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב**
12 **יוֹצְאִין שְׁלוּחֵי בֵית דִּין וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּרִיכוֹת[39]**
13 **בְּמָחֳבָר לַקַּרְקַע, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נוֹחַ לִקְצֹר. כָּל הָעֲיָרוֹת**
14 **הַסְּמוּכוֹת לְשָׁם מִתְכַּנְּסוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִקְצָר בְּעֵסֶק**
15 **גָּדוֹל[40]. וְקוֹצְרִין שָׁלֹשׁ סְאִין[41] שְׁעוֹרִין בִּשְׁלֹשָׁה**
16 **אֲנָשִׁים, וּבְשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת[42], וּבִשְׁלֹשָׁה מַגָּלוֹת[43]. כֵּיצַד**
17 **שֶׁחָשְׁכָה[44], אוֹמֵר לָהֶם הַקּוֹצֵר[45] לְכָל הָעוֹמְדִים שָׁם:**
18 **בָּא הַשֶּׁמֶשׁ? אוֹמְרִין לוֹ[46]: הֵן! בָּא הַשֶּׁמֶשׁ? אוֹמְרִין**
19 **לוֹ: הֵן! בָּא הַשֶּׁמֶשׁ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! מַגָּל זֶה?**
20 **אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! מַגָּל זֶה? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! מַגָּל זֶה?**
21 **אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! קֻפָּה זוֹ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! קֻפָּה זוֹ?**
22 **אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! קֻפָּה זוֹ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! וְאִם הָיָה**
23 **שַׁבָּת - אוֹמֵר לָהֶן: שַׁבָּת הַיּוֹם? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן!**
24 **שַׁבָּת הַיּוֹם? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! שַׁבָּת הַיּוֹם? אוֹמְרִין**
25 **לוֹ: הֵן! וַאֲחַר כָּךְ אוֹמֵר לָהֶן: אֶקְצֹר? וְהֵן אוֹמְרִין**
26 **לוֹ: קְצֹר! אֶקְצֹר? וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ: קְצֹר! אֶקְצֹר?**
27 **וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ: קְצֹר! שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל דָּבָר**
28 **וְדָבָר. וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי אֵלּוּ הַטּוֹעִים[47] שֶׁיָּצְאוּ**
29 **מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שֵׁנִי[48]. שֶׁהֵן אוֹמְרִין, שֶׁזֶּה**
30 **שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת' הוּא שַׁבַּת**
31 **בְּרֵאשִׁית[49]; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[50] שֶׁאֵינָהּ שַׁבָּת,**
32 **אֶלָּא יוֹם טוֹב. וְכֵן רָאוּ תָּמִיד הַנְּבִיאִים וְהַסַּנְהֶדְרִין[51]**
33 **בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שֶׁהָיוּ מְגִיפִין אֶת הָעֹמֶר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר**
34 **בְּנִיסָן, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה:**
35 **וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה[52];**
36 **וְנֶאֱמַר: וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח[53] מַצּוֹת**
37 **וְקָלוּי[54]. וְאִם תֹּאמַר, שֶׁאוֹתוֹ הַפֶּסַח בְּשַׁבָּת אֵרַע,**
38 **כְּמוֹ שֶׁדִּמּוּ הַטִּפְּשִׁים[55] - הֵיאַךְ תָּלָה הַכָּתוּב הֶתֵּר**
39 **אֲכִילָתָם לֶחָדָשׁ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ הָעִקָּר וְלֹא הַסִּבָּה**
40 **אֶלָּא נִקְרֹה נִקְרָה? אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁתָּלָה הַדָּבָר**
41 **בְּמָחֳרַת הַפֶּסַח, הַדָּבָר בָּרוּר שֶׁמָּחֳרַת הַפֶּסַח הִיא**

1 הָעֹלָה הַמַּתֶּרֶת אֶת הֶחָדָשׁ[56], וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל
2 אֵי זֶה יוֹם הוּא מִימֵי הַשָּׁבוּעַ.

36) ראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות ה"ב. 37) כלומר, הלכה למשה מסיני, ואינו מפורש בתורה. ובמנחות סח: ופד. אמרו: "מהיכן באה מן השעורין, אתה אומר מן השעורין או אינו אלא מן החיטין. רבי אליעזר אומר, נאמר אביב במצרים, ונאמר אביב לדורות. מה אביב האמור במצרים (שמות ט, לא), שעורין, אף אביב האמור לדורות שעורין. ורבי עקיבא אומר, מצינו יחיד שמביא חובתו מן החיטין וחובתו מן השעורין, וציבור שמביאין חובתן מן החיטין, מביאין חובתן מן השעורים. ואם אתה אומר (עומר) בא מן החיטין, לא מצינו ציבור שמביא חובתו מן השעורין. ד"א, אם אתה אומר עומר בא מן החיטין, אין שתי הלחם ביכורים". וראה גם בסיפרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג, הלכות ד־ה. 38) משנה במנחות סה. 39) "כורכים וקושרים ראשי שבלים מלוא אגרוף" (רש"י שם). 40) המולה גדולה לפרסם הדבר שבמוצאי יום־טוב קוצרים אותו, להוציא מלבם של בייתוסין שאומרים כי ממחרת שבת בראשית קוצרין, ראה להלן בדברי רבינו. 41) כחכמים במשנה (שם סג:). 42) שלשה סלים שרגילים להכניס בהן תבן ושבלים בשעה שקוצרים, ראה שבת קכו. 43) שם במשנה, כדי לפרסם הדבר מפני הבייתוסין, ראה להלן. 44) מוצאי יום־טוב. 45) היינו כל אחת משלושת הקוצרים, אומר לבני העיירות שנתקבצו. 46) כלומר, כל אחד משלושת הקוצרים אומר. 47) הצדוקים והבייתוסים. 48) ראה בפירוש המשנה לאבות פ"א משנה ב. 49) שם סה. במשנה "כל כך למה, מפני הבייתוסין (והרע"ב גרס: הצדוקים והבייתוסים) שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום־טוב (אלא במוצאי שבת, כדמפרש בגמרא – רש"י)". 50) שם סה: סו. 51) כלומר קבלה בידינו מהנביאים והסנהדרין איש מפי איש. 52) הוא יום הבאת העומר. 53) היינו ממחרת יום ראשון של פסח, שהוא טז בניסן. 54) הרי שהביאו את העומר למחרת הפסח שהוא יום טז. 55) הצדוקים והבייתוסים. אבל לפי מסורת שלנו, היה אז יו"ט א' של פסח ביום ראשון או ביום שני. כפי שתי הדעות שנחלקו באיזה יום מימי השבוע חל יום ז' אדר שמת בו משה, אם בשבת או בערב שבת. ראה תוספות מנחות ל. ד"ה מכאן, ורא"ש פ"י דפסחים סימן יג (הר המוריה). 56) ראיה זו הביא גם הסמ"ג, ראה לחם־משנה כאן, והיא כתובה גם בפירוש הרלב"ג לספר יהושע שם. והר"ר אברהם בן עזרא (ויקרא שם) הביא ראיה זו בשם חכם אחד מרומי, והשיג עליו. וראה גם בפירוש הרד"ק (יהושע שם), ובהר המוריה כאן.

3 **יב.** קְצָרוּהוּ וּנְתָנוּהוּ בַּקִּפּוֹת, וְהֱבִיאוּהוּ לָעֲזָרָה[57]
4 וַחֲבָטוּהוּ[58], וְזוֹרִין וּבוֹרְרִין[59]. וְלוֹקְחִין אֶת הַשְּׁעוֹרִין
5 וּמְהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר[60] בְּאַבּוּב[61] מְנֻקָּב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה
6 הָאֵשׁ שׁוֹלֵט בְּכֻלָּן[62]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׁ
7 כַּרְמֶל; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[63], שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא
8 בְּמִנְחַת הָעֹמֶר בִּלְבַד. וְאַחַר שֶׁקּוֹלִין אוֹתוֹ שׁוֹטְחִין
9 אוֹתוֹ בָּעֲזָרָה וְהָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ[64]. וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ
10 לְרֵיחַיִם שֶׁל גְּרוֹסוֹת, וְטוֹחֲנִין[65] אֶת הַשָּׁלֹשׁ סְאִין[66],
11 וּמוֹצִיאִין מִן הַכֹּל עִשָּׂרוֹן[67] שֶׁהוּא מְנֻפֶּה בִּשְׁלֹשׁ
12 עֶשְׂרֵה נָפָה[68]. וְהַשְּׁאָר נִפְדֶּה[69] וְנֶאֱכָל לְכָל אָדָם, וְחַיָּב
13 בְּחַלָּה[70] וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[71], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72].
14 וְלוֹקְחִין זֶה הָעִשָּׂרוֹן שֶׁל סֹלֶת הַשְּׁעוֹרִים[73], וּבוֹלְלִין
15 אוֹתוֹ בְּלֹג שֶׁמֶן[74] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן[75], וְנוֹתְנִין עָלָיו
16 קֹמֶץ לְבֹנָה[76] כִּשְׁאָר הַמִּנְחוֹת[77]. וּמְנִיפוֹ[78] בְּמִזְרָח[79],
17 מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד[80], וּמַגִּישׁוֹ[81] כְּנֶגֶד חֲדָה
18 שֶׁל קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית כִּשְׁאָר הַמִּנְחוֹת[82]. וְקוֹמֵץ
19 וּמַקְטִיר[83], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[84] כִּשְׁיָרֵי כָּל
20 הַמִּנְחוֹת[85]. וְאֵימָתַי קוֹמְצִין אוֹתוֹ? לְאַחַר שֶׁמַּקְרִיבִין
21 מוּסַף הַיּוֹם[86] וְכֶבֶשׂ הָעוֹלָה[87], קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל בֵּין
22 הָעַרְבַּיִם[88].

57) משנה במנחות סו. משום שנאמר (ויקרא כג, י) "וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן", הרי שמשעת קצירה יביאוהו לעזרה (קרית ספר). 58) כחכמים במשנה שם, ולא כר' מאיר הסובר כי היו מהבהבין אותם באש בעודם שבלים לפני החביטה. והסביר רבינו בפירוש המשנה שם "שלא יגישו אותן באש קודם שידוש אותן, לפי שהוא מתלחלח, ובשעת הדישה יתפרד ויפסד". 59) זה לא נזכר במשנה, אבל הרי אי־אפשר בלא זה, וראה רש"י שם סג: ד"ה ואל ירבה וכו' (הר המוריה). 60) כדי לקיים בו מצות קלי (ראה שם במשנה). 61) כלי מיוחד לקליה. כחכמים שם. וראה גם בסיפרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג, הלכה ו. 62) סיפרא שם וגמרא מנחות סו: 63) סיפרא שם הלכה ד. 64) שם במשנה. כדי שתתייבש הזיעה מהגרעינין שהזיעו באבוב (תפארת ישראל שם). 65) שם במשנה. ופירש רש"י שם "של גרוסות, שלא היו טחונות דק אלא עבה, שכן דרך הסולת, ואין מוציאה אלא הקליפה בנפה מהגרעינין בעצמן, שאם יטחנו יפה יעבור כל הקליפה בנפה עם הסולת, ועל שם כך נקראת גרש כרמל". ו"גרש לשון שבירה וטחינה – כמו ויגרס בחצץ (איכה ג, טז). וכן, גרסה נפשי" (תהלים קיט, יט – רש"י בויקרא ב, יד). 66) ראה למעלה הלכה יא. 67) שם במשנה: "והוציאו ממנו עשרון", וכן הוא במשנה שם עו: והיינו משום שנאמר (ויקרא כג, י) "והבאתם את עומר ראשית קצירכם", וראה רש"י שם כי הכוונה לעשירית האיפה, שכך היתה נקראת, כמו שנאמר (שמות טז, יח) "וימודו בעומר", וראה גם למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה. ולפי שהעומר בא משעורים, לא יצא משלשה סאין אלא עשרון אחד בלבד. אבל משתי הלחם, שהן מחיטים, יצאו שני עשרונים משלושה סאין (גמרא שם עו:). 68) שם ושם במשנה. "ואילו הי"ג נפות, היתה כל אחת דקה מחבירתה על הסדר, ודע שאם לא הפליגו בניפוי או שלא הוציא משלושה סאין (אלא הוציא עשרון מב' סאים או מד' סאין) לא פסל, ואין כל אלו אלא למצוה" (רבינו בפיה"מ שם עו:). 69) כלומר, מה שנשאר יותר על העשרון, נפדה ויוצא לחולין (שם סו. במשנה). 70) שם

במשנה. לפי שחיוב חלה היינו גלגול דעיסה, וגלגול של זו ביד הדיוט הוא, לאחר שנפדה" (רש"י). 71) כחכמים (החולקים על ר"ע) שם במשנה, הסוברים שחיוב מעשר חל בשעת מירוח, ומירוח של זה היה ביד הקדש, ומירוח הקדש פוטר מן המעשרות. 72) בפ"ג מהלכות מעשר הלכה כה, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג. 73) ראה משנה סוטה יד. "מנחת העומר אף־על־פי שהיא באה מן השעורים, היא היתה באה גרש", ומפרש רש"י "בשעורין מובחר שבו מנופה בשלוש עשרה נפה, כעין סולת חיטים". 74) ראה משנה מנחות סז: משום שנאמר (ויקרא ב, טו) "ונתת עליה שמן", וראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז, ופ"ב הלכה ח, לכל עשרון צריך לוג אחד. 75) כלומר ביום (פירוש המשנה שם). 76) ראה מנחות שם במשנה. משום שנאמר (שם) "ושמת עליה לבונה מנחה היא". 77) ראה בפי"ב מהלכות מעשה הקרבנות שם, כי כל המנחות טעונות קומץ לבונה. 78) ראה במשנה שם סז: וסא. משום שנאמר (שם כג, יא) "והניף את העומר לפני ה'", וראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. 79) שנאמר (שם) "לפני ה'" שהוא במזרח, ראה למעלה פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ולהלן פ"ח הלכה יא. 80) ראה למעלה פ"ט שם הלכה ז. וראה מנחות סא. במשנה. 81) ראה מנחות שם, ופי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. 82) ראה בהלכות מעשה קרבנות שם. 83) שם סז: במשנה, משום שנאמר (שם ב, טז) "והקטיר הכהן את אזכרתה", ואזכרה זו קומץ. 84) שם במשנה. 85) ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ט. 86) משום דתדיר קודם (כסף־משנה). 87) כאן מתחיל ענין חדש, ואין זה מוסב למה שלמעלה, שהרי "העומר קודם לכבש הבא עמו" (להלן פ"ט הלכה ט), באופן שהעומר אחר המוסף, והכבש אחרי העומר ולפני התמיד של בין הערבים. וראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 88) ראה למעלה פ"א הלכה ג, כי אין שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערביים, לפי שנאמר אצל תמיד של בין הערביים (ויקרא ו, ה) והקטיר עליה חלבי השלמים, ודרשו חכמים: "עליה השלם כל הקרבנות כולם".

יג. אָסוּר לִקְצֹר[89] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[90] מִין מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי תְּבוּאָה[91] קֹדֶם לִקְצִירַת הָעֹמֶר[92], שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית קְצִירְכֶם - שִׁיהְיֶה תְּחִלָּה לְכָל הַנִּקְצָרִים[93]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָצִיר שֶׁרָאוּי לְהָבִיא מִמֶּנּוּ עֹמֶר; אֲבָל בֵּית הַשְּׁלָחִין[94] שֶׁבָּעֲמָקִים[95], הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי לְהָבִיא מִמֶּנּוּ[96] - קוֹצְרִין אוֹתוֹ מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר[97], אֲבָל לֹא יִגְדֹּשׁ[98].

89) משנה במנחות ע. ובחלה פ"א משנה א. 90) אבל בחוץ לארץ מותר, לפי שאין מביאין משם (ראה למעלה הלכה ה). וראה להלן, כי גם בבית השלחין שבעמקים, מותר לקצור (הר המוריה). 91) שהם חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. 92) אף־על־פי שבענין אכילת חדש, כתב רבינו (פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב) שאסור עד שיקרב העומר – קצירה אינה אסורה אלא לפי קצירת העומר, וראה כסף־משנה ולחם־משנה ו'תוספות יום טוב' בחלה שם. 93) סיפרא אמור פרשה י הלכה ג. 94) ארץ יבשה שצמאה למים, והתבואה גדלה בה בהשקאה. 95) כלומר, נוסף להיותה ארץ צמאה, היא גם בעמק, שהתבואה הגדלה בה אינה משובחת. 96) כלומר, לכתחלה אין מביאין ממנו, ראה מנחות פה. במשנה "אין מביאין וכו' ולא מבית השלחין – ואם הביא כשר". וראה גם למעלה פ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה יב. ואע"פ ששם שנינו "אין מביאין – מבית השלחין", ומשמע אף אלה שאינם בעמקים, ואילו כאן לא התירו אלא בית השלחין שבעמקים – יתכן כי מן התורה מותר אפילו בבית השלחין שאינו בעמקים, מאחר שאין מביאין ממנו, אבל חכמים אסרו גם אם אינו בעמקים, ראה תוספות מנחות סח. ד"ה קוצרים. 97) משנה שם עא. "קוצרים בית השלחין שבעמקים". ובגמרא שם "תניא, ר' בנימין אומר, כתוב אחד אומר (ויקרא שם) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, וכתיב (שם) ראשית קצירכם אל הכהן. הא כיצד, ממקום שאתה מביא אי אתה קוצר, ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר", וראה גם בסיפרא אמור פרשה י הלכה ג שהטעם שאין מביאים מבית השלחין שבעמקים הוא ממה שנאמר "קצירכם" – "קצירכם של כולכם", וראה קרית ספר כאן. 98) כלומר לא יעשה גדיש לצורך דישה (פירוש המשנה שם). שדווקא קצירה התירו שאם לא יקצרוה מיד אפשר שתיפסד. אבל להגדיש, שאין שום הפסד אם ימתין עד אחר הפסח – לא התירו (ראה רע"ב ותפארת ישראל מנחות פ"י משנה ח).

יד. תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה[99] קֹדֶם הָעֹמֶר[100] - הָעֹמֶר מַתִּירָהּ[101]; וְאִם לָאו[102] - אָסוּר לְקָצְרָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לְאָכְלָהּ עַד שֶׁיָּבוֹא הָעֹמֶר הַבָּא[103].

99) כלומר נזרעה וגם נשרשה. וראה בשו"ע יורה־דעה סימן רצג סעיף ג ובמפרשים שם, כי זמן השרשה הוא ארבעה עשר יום. 100) היינו קודם הבאת העומר (רש"י בבבא מציעא נו: ותפארת ישראל במנחות פ"י משנה ז). ויש מפרשים קודם קצירת העומר (רע"ב שם. וראה בתוספות הגרע"א שם). ועיין במנחות ע: וראה להלן. 101) משנה שם ע. [היינו אם השרישה לפני קצירת העומר – מותרת אף בקצירה, ואם השרישה אחרי הקצירה ולפני ההבאה – מותרת רק באכילה. וראה להלן]. 102) שלא השרישו אלא לאחר העומר. 103) שם. משום שנאמר (שמות כג, טז) "אשר תזרע בשדה", משעה שנזרע ונשרש בשדה (שם עא. וראה ברע"ב ובקרית ספר) וראה באור־שמח שפירש דעת רבינו שהכל תלוי באיסור אכילה, ואם נשרשה לפני ההקרבה ואחר הקצירה – שמותרת באכילה – מותרת גם הקצירה, וראה למעלה.

טו. תְּבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ[104] - מֻתָּר לִקְצֹר מִמֶּנָּהּ[105] לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָה[106]. וְקוֹצְרִין[107] מִפְּנֵי הַנִּטִּיעוֹת שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ[108]. וְקוֹצְרִין לְפַנּוֹת מָקוֹם לְבֵית הָאֵבֶל[109] אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ[110]; שֶׁנֶּאֱמַר: קְצִירְכֶם - וְלֹא קְצִיר מִצְוָה[111].

104) כלומר, שלא נגמר השליש האחרון לגמר בישולו

(רבינו בפירוש המשנה שם, וראה בתפארת ישראל שם). 105) לפני העומר. 106) משנה שם עא. לפי דברי ר' יהודה. ומשום שכל לשחת (=לאכילת בהמה) לאו קציר הוא (רע"ב). 107) לפני העומר. 108) האילנות. משנה שם עא. "וקוצרין מפני הנטיעות", והוא שיכוון בשעת קצירה להתרחק מהאילנות כדי שלא (יפסיק) [יפסידו] (פירוש המשנה שם). והתירו כן משום שתבואה זו אינה ראויה לעומר. ראה במשנה מנחות פה. שאין מביאין לא מבית השלחין ולא משדה אילן, וממקום שאי אתה מביא – אתה קוצר (ראה למעלה הלכה יג. ועיין ברש"י שם לפי פירוש אחד, שקוצר מפני הנטיעות שלא יהא איסור כלאים. ולדעת רבינו פ"א מהלכות כלאים הלכה ו שאין זה איסור, הוכרח לפרש פירוש אחר, כנ"ל). 109) שם במשנה. והיינו לעשות מקום פנוי לישב ברחבה לברך ברכת רחבה הנזכרת במסכת כתובות (ח:) אחינו המיוגעים וכו' (רש"י שם). 110) שם במשנה: "וקוצרין וכו' מפני ביטול בית המדרש", "לעשות להם מקום לישב התלמידים" (רש"י). 111) שם עב. בגמרא, ולכן התירו לקצור לטובת בית האבל ובית המדרש, שהוא קציר מצוה.

1 **טז. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִקְצֹר[112] - לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָן**
2 **כְּרִיכוֹת[113] כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין, אֶלָּא יַנִּיחֵם צְבָתִים**
3 **צְבָתִים[114].**

112) כמבואר למעלה הלכה טו. 113) אלומות גדולות. 114) אגודות קטנות. שם עא. במשנה "לא יעשה אותן כריכות, אבל מניחן צבתים", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "וצבתים הן האגודות הקטנות, ומקבצין קצתם לקצתם ועושין מהן אלומות גדולות, והן נקראין כריכות". ולפי זה גם צבתים וגם כריכות היו קשורות, אבל דעת רש"י שם כי כריכות הם אלומות קשורות, וצבתים הם אלומות שאינן קשורות, ובגמרא שם עב. "מאי טעמא, דכמה דאפשר לא טרחינן".

4 **יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[115], שֶׁאֵין מְבִיאִין מְנָחוֹת וְלֹא מִנְחַת**
5 **נְסָכִים[116] וְלֹא בִּכּוּרִים[117] מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם הַבָּאַת**
6 **הָעֹמֶר, וְאִם הֵבִיא - פָּסוּל. וְלֹא יָבִיא[118] קֹדֶם לַהַבָּאַת**
7 **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[119].**

115) למעלה פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ט. 116) [היינו הסולת (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה מחמת חדש. אבל היין הרי אינו אסור]. 117) ביכורים לא נזכרו בהלכות איסורי מזבח שם. ויתכן כי כללם רבינו בכלל מנחות (מעשה רוקח שם). וביכורים היינו ביכורי דגן, שאסורים מחמת איסור חדש. ראה בגמרא שם וברש"י ובהגהות וחידושי הרש"ש. 118) כלומר, מן החדש. 119) ראה בהלכות איסורי מזבח שם הלכה י. וכל הלכה זו היא במשנה מנחות סה: "אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר, ואם הביא פסול. קודם לשתי הלחם לא יביא, ואם הביא כשר".

8 **יח. וְכָל הַמַּקְרִיב מִנְחָה מִן הֶחָדָשׁ תְּחִלָּה - מְבָרֵךְ**
9 **שֶׁהֶחֱיָנוּ[120].**

120) ברייתא במנחות עה: ובברכות לז: "היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, אומר ברוך שהחיינו וקיימנו", ומפרש רש"י מנחות שם "כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחות מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, אומר כהן שהחיינו".

10 **יט. תְּבוּאָה שֶׁזְּרָעָהּ אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר וּקְצָרָהּ אַחַר**
11 **שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[121] אִם**
12 **מְבִיאִין מִמֶּנָּה מִנְחוֹת לְכַתְּחִלָּה טֶרֶם הַבָּאַת שְׁתֵּי**
13 **הַלֶּחֶם, הוֹאִיל וּתְבוּאָה זוֹ עָבַר עָלֶיהָ הַבָּאַת שְׁתֵּי**
14 **הַלֶּחֶם וּקְצִירַת הָעֹמֶר, אוֹ אֵין מְבִיאִין עַד שֶׁיָּבִיאוּ**
15 **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחַר הַבָּאַת הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה אַחַת.**

121) זוהי בעיא שלא נפשטה במנחות סח: .

16 **כ. וְכֵן[122] תְּבוּאָה[123] שֶׁהָיְתָה בַּקַּרְקַע[124] וְחָנְטוּ עָלֶיהָ**
17 **אוֹ הֵנֵצוּ עָלִים שֶׁלָּהּ כְּשֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - הֲרֵי זֶה**
18 **סָפֵק, אִם הֲנִצַּת הֶעָלִין אוֹ חֲנָטָתָן כְּמוֹ הַשְּׂרָשָׁה[125]**
19 **וְהֲתָרָה לְהָבִיא מִמֶּנָּה מִנְחוֹת, אוֹ אֵינָהּ חֲשׁוּבָה**
20 **הַשְּׂרָשָׁה. לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא[126], וְאִם הֵבִיא - הֲרֵצָה[127].**

122) בעיא של רמי בר חמא במנחות סט. ולא נפשטה, ועלתה בתיקו. ורוצה לומר, כשם שנסתפקו בגמרא במה שלמעלה הלכה יט, כמו כן נסתפקו במה שלפנינו. 123) רש"י שם פירש שהמדובר בפירות האילן, ולענין ביכורים. אבל רבינו מפרשה בחמשת מיני דגן, ולענין מנחות, וראה להלן. 124) [כלומר, מונחת בקרקע בלי השרשה, וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובכסף־משנה שם. והמדובר כשזרעה לפני העומר והשרישה אז, שהעומר התירה, ושוב יצאה מן הארץ עם שרשיה בשכבר נראו סימני חניטה או הנצה בעלים שלה, ראה להלן]. 125) [כלומר, אם נאמר שיציאתה מן הקרקע, כשהיא ממשיכה להיות חונטת או מניצה – ביטלה ההשרשה, או מכיון שהיא ממשיכה לחנוט ולהניץ, הרי היא כממשיכה גם להיות מושרשת. וראה להלן]. 126) [לענין איסור חדש במדינה, גם כן יש כאן ספק, שאם יציאתה ביטלה השרשתה, בוודאי שהיא נאסרה, ואינה מותרת עד שיבוא העומר הבא (וכן נראה בהלכות מאכלות אסורות שם, שלא נסתפקו אלא בהביאה שליש לפני העומר, ועקרה ושתלה מחדש לאחר העומר, אבל בהשרשה לבד לפני העומר – נאסרה אם נעקרה אחר העומר ושתלה מחדש), אלא שכיון שספק בידינו אם בטלה ההשרשה – מעמידים אותה בחזקת היתר, שהרי היה עליה שם היתר עם הבאת העומר, ואין אתה יכול לאסרה מספק (אבל צ"ע בהלכות מאכלות אסורות שם). אבל לענין מנחות שלא היה עליה עוד שם היתר, שהרי הספק נתעורר לפני הבאת שתי הלחם – אין להתירה מספק]. 127) [אף־על־פי שלענין מנחות לא היה לה עוד היתר, ואם כן היה לנו לאסרה מספק לענין זה, גם מטעם חדש שלפני העומר (ראה למעלה), ובכל זאת הורצה בדיעבד, שכן פסק רבינו בכל הספקות בדיני הקרבנות, ראה להלן פ"ח הלכה ג, ולמעלה פ"ד מהלכות איסורי מזבח הלכה יב, ופ"ו שם הלכה יג. וראה במרכבת המשנה, באבן האזל, ובגן שאול להרב חנניה שאול

בלשונות הרמב"ם דפוס שאלוניקי דף ט ע"ב, מה שהאריכו בזה].

כא. וְהַקּוֹצֵר קֹדֶם קְצִירַת הָעֹמֶר[128] - אֵינוֹ לוֹקֶה[129], וְהַקָּצִיר כָּשֵׁר[130].

128) ראה למעלה הלכה יג ש"אסור לקצור וכו' קודם לקצירת העומר". 129) שאין בזה לאו מפורש, אלא לאו הבא מכלל עשה בלבד: "ראשית קצירכם" (הר המוריה). 130) לאכלו אחר שיקריב העומר. כן מוכח ממה שאמר ר"ש בן לקיש (מנחות ה.) "מנחת העומר שקמצה שלא לשמה, כשרה, ושיריה אין נאכלין (משום איסור חדש. רש"י), עד שתביא מנחת העומר אחרת, ותתירנה" – הרי שדבר הנקצר לפני העומר – אינו אסור באכילה, שהרי נתברר שעומר זה לא היה עומר, ואם כן הרי נקצר לפני קצירת העומר הכשר (אור שמח).

כב. מִצְוַת עֲשֵׂה לִסְפֹּר שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת מִיּוֹם הֲבָאַת הָעֹמֶר[131], שֶׁנֶּאֱמַר: וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת. וּמִצְוָה לִמְנוֹת הַיָּמִים עִם הַשָּׁבוּעוֹת[132], שֶׁנֶּאֱמַר: תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם. וּמִתְּחִלַּת הַיּוֹם מוֹנִין, לְפִיכָךְ מוֹנֶה בַּלַּיְלָה מִלֵּיל שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן[133].

131) ראה בספר המצוות, עשה קסא. 132) מנחות סו. ראש השנה ה. וחגיגה יז: "מצוה למימני יומא, ומצוה למימני שבועי", וראה בספר המצוות שם שמבאר רבינו כי אינן שתי מצוות נפרדות (=מצוה אחת למנות ימים, ומצוה אחרת למנות שבועות), אלא הן מצוה אחת, למנות הימים עם השבועות. 133) שנאמר (ויקרא כג, טו) "תמימות תהיינה", וראה מנחות שם: "אימתי אתה מוצא שבע שבתות תמימות, בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב". וכן הוא בסיפרא אמור פרק יב הלכה ו, וראה במגילה כא.

כג. שָׁכַח וְלֹא מָנָה בַּלַּיְלָה - מוֹנֶה בַּיּוֹם[134]. וְאֵין מוֹנִין אֶלָּא מֵעֹמֶר[135], וְאִם מָנָה מִיּוֹשֶׁב - יָצָא[136].

134) נראה שיש ללמוד מן המשנה במנחות עא. "מצוותו לקצור בלילה, ואם נקצר ביום כשר", ובגמרא שם סו. אמרו: "איתקש ספירה לקצירה" (מעשה רוקח). וכן פסק בה"ג, ראה תוספות שם סו. ד"ה זכר למקדש, וראה גם תוספות מגילה כ: ד"ה כל הלילה, ושו"ע או"ח סימן תפט סעיף ז, ובאור שמח כאן. 135) כתב הר"י בן גיאת שזה קבלת מפי רבותינו, והסמיכוהו על מה שנאמר (דברים טז, ט) "מהחל חרמש בקמה", אל תקרא "בקמה" אלא "בקומה". ובזוהר פרשת תצוה כתב סוד הדבר, למה צריך למנות מעומד (כסף־משנה). וראה ברא"ש פסחים פ"י סימן מא, ובהגהות הגרי"ב שם. ומקור הדבר בספר לקח טוב שם. 136) זה פשוט, שהרי כמה כרכורים כרכרו למצוא סמך שצריך לכתחילה מעומד (הר המוריה).

כד. מִצְוָה זוֹ[137] עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל[138], וּבְכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמָן[139]. וְנָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִין מִמֶּנָּה[140].

137) של ספירת העומר, בניגוד לספירת שמיטין ויובלות, שאינה אלא על בית־דין, ראה בפ"י מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. 138) שנאמר (ויקרא כג, טו) "וספרתם לכם", ואמרו בברייתא (שם סה:) "שתהא ספירה לכל אחד ואחד". 139) ואף בזמן הזה היא מצוה מן התורה "שלא תלה הספירה בהקרבת העומר" (קרית ספר). וכן נשמע שם סו. שרק אמימר סובר שהיא זכר למקדש, אבל לשאר החכמים נראה שהיא מדאורייתא (ראה כסף־משנה והר המוריה כאן). 140) משום שהיא מצות־עשה שהזמן גרמא, ונשים ועבדים פטורים מכל מצות־עשה שהזמן גרמא (וראה ב'ספר המצוות לעם' שם, ובהערה קג).

כה. וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל לַיְלָה[141]: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעֹמֶר - קֹדֶם שֶׁיִּסְפֹּר. מָנָה וְלֹא בֵּרֵךְ - יָצָא, וְאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ[142].

141) "פשוט הוא שמברכין עליה, כדרך שמברכין על כל המצוות" (כסף־משנה). 142) "פשוט הוא, שברכות אינן מעכבות" (כסף־משנה).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) ביאר בו רבינו כמה קרבנות מקריבים בחג השבועות, וסדר שתי הלחם.

א. בְּיוֹם חֲמִשִּׁים מִסְּפִירַת הָעֹמֶר הוּא חַג הַשָּׁבוּעוֹת[2], וְהוּא עֲצֶרֶת[3]. וּבַיּוֹם הַזֶּה מַקְרִיבִין מוּסָף כְּמוֹ מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ[4]: שְׁנֵי פָּרִים וְאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּם עוֹלוֹת[5], וּשְׂעִיר חַטָּאת[6]. וְאֵלּוּ הֵן הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים[7], וְהֵם מוּסַף הַיּוֹם. וְעוֹד מְבִיאִין יָתֵר עַל הַמּוּסָף בַּיּוֹם הַזֶּה מִנְחָה חֲדָשָׁה - שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[8]; וּמַקְרִיבִין עִם הַלֶּחֶם פַּר וּשְׁנֵי אֵילִים וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, הַכֹּל עוֹלוֹת[9], וּשְׂעִיר חַטָּאת, וּשְׁנֵי כְּבָשִׂים זֶבַח שְׁלָמִים[10]. וְאֵלּוּ הֵן הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּחֻמַּשׁ וַיִּקְרָא[11]. נִמְצָא הַקָּרֵב בְּיוֹם זֶה יָתֵר עַל שְׁנֵי הַתְּמִידִין: שְׁלֹשָׁה פָּרִים וּשְׁלֹשָׁה אֵילִים וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים, הַכֹּל עֶשְׂרִים בְּהֵמָה עוֹלוֹת, וּשְׁנֵי שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת נֶאֱכָלִים[12], וּשְׁנֵי כְּבָשִׂים שְׁלָמִים[13] נֶאֱכָלִים[14].

2) שנאמר (ויקרא כג, טו־כא) "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה, עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, והקרבתם מנחה חדשה לה' וגו' וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו", ונאמר (דברים טז, ט־י) "שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות, ועשית חג שבועות לה' וגו'". 3) כן הוא נקרא כמה פעמים במשנה, כגון מגילה ל, ב. ומועד קטן יט, א. וכן תרגם אונקלוס בבמדבר כח, כו - "בשבועותיכם" – "בעצרתיכון". 4) ראה למעלה פ"ז ה"א. 5) שנאמר (במדבר כח, כז) "והקרבתם עולה לריח ניחוח לה', פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה כבשים בני שנה". 6) שנאמר (שם, שם, ל) "שעיר עזים אחד לכפר

עליכם". 7) ספר במדבר, שם. 8) שנאמר (ויקרא שם טז־יז) "תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים סולת תהיינה וגו' ביכורים לה'". 9) שנאמר (שם שם, יח) "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה, ופר בן בקר אחד ואילים שנים, יהיו עולה לה'". 10) שנאמר (שם שם, יט) "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים". 11) שם. 12) ראה למעלה פ"ז ה"ב. 13) שהם זבחי שלמי ציבור, ראה למעלה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ד. 14) ראה למעלה שם פ"ט ה"ד: "כיצד מעשה שלמי ציבור שוחט וכו' והשאר נאכל לזכרי כהונה".

1 **ב. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִן הָאָרֶץ וּמִן**
2 **הֶחָדָשׁ[15], שֶׁנֶּאֱמַר: מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה**
3 **וְגוֹמֵר[16]. לֹא מָצְאוּ חָדָשׁ - יָבִיאוּ מִן הָעֲלִיָּה[17].**

15) משנה, מנחות פג, ב: "כל קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם, שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ". וראה גם תוספתא שם פ"ט, וראה למעלה פ"ז ה"ה. 16) מנחות שם בברייתא "ממושבותיכם תביאו, ולא מן חוצה לארץ". ונאמר (ויקרא כג, טז) "והקרבתם מנחה חדשה", ונאמר גם (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'", ונאמר עוד (שמות כג, טז), וחג הקציר בכורי מעשיך". 17) כלומר, מחיטים ישנות שיש לו בעליית הגג. שם בברייתא: "אמר קרא (ויקרא שם) תביאו (= ממושבותיכם תביאו) ואפילו מן העלייה". וראה שם ברייתא אחרת: "רבי נתן ורבי עקיבא אמרו, שתי הלחם הבאות מן הישן כשרות, ומה אני מקיים חדשה (= והקרבתם מנחה חדשה) שתהא חדשה לכל המנחות", כלומר שיביאו שתי הלחם קודם שיביאו שום מנחה מן החדש, אבל הן באות אפילו מן הישן. וראה בהשגת הראב"ד, בכסף־משנה ולחם־משנה.

4 **ג. חִטִּים שֶׁיָּרְדוּ בֶּעָבִים[18] - יֵשׁ בָּהֶם סָפֵק, אִם אֲנִי**
5 **קוֹרֵא בָּהֶם 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם' אוֹ אֵינָם 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם'[19];**
6 **לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[20]. וְכֵיצַד הָיוּ**
7 **עוֹשִׂין? מְבִיאִין שָׁלֹשׁ סְאִין חִטִּין חֲדָשׁוֹת[21], וְשָׁפִין**
8 **אוֹתָן וּבוֹעֲטִין בָּהֶם כְּדֶרֶךְ כָּל הַמְּנָחוֹת[22], וְטוֹחֲנִין**
9 **אוֹתָן סֹלֶת, וּמְנַפִּין מֵהֶן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת[23] מְנֻפֶּה**
10 **בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה נָפָה[24]. וְהַשְּׁאָר נִפְדֶּה וְנֶאֱכָל לְכָל**
11 **אָדָם, וְחַיָּב בְּחַלָּה וּפָטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, כְּמוֹ**
12 **שֶׁבַּאֲרְנוּ[25].**

18) מנחות סט, ב. כלומר על־ידי נס ירדו בעבים ('תוספות' שם ד"ה חיטין). 19) במנחות שם: "בעי רבי זירא, חיטין שירדו בעבים וכו' לשתי הלחם מאי. ממושבותיכם אמר רחמנא, לאפוקי דחוץ לארץ דלא, אבל דעבים שפיר דמי (שאף־על־פי שאינם ארץ־ישראל – גם חוצה לארץ אינם), או דילמא ממושבותיכם דוקא, ואפילו דעבים נמי לא". ולא נפשטה הבעיא. 20) ראה למעלה פ"ז ה"כ, כי דעת רבינו בכל בעיא שלא נפשטה, שלא יביא, ואם הביא כשר.

21) משנה, מנחות עו, ב. 22) ראה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ה, ולמעלה פ"ה ה"ו. 23) שנאמר (ויקרא שם יז) "שני עשרונים סולת תהיינה". וראה למעלה פ"ז הי"ב. 24) שם במשנה ובתוספתא פ"ח. 25) למעלה פ"ז הי"ב.

13 **ד. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵן מִן הֶחָדָשׁ[26] - צְרִיכִין לָבוֹא**
14 **עִשָּׂרוֹן מִכָּל סְאָה וּמֶחֱצָה, וּמְנַפִּין אוֹתָן בִּשְׁתֵּים**
15 **עֶשְׂרֵה נָפָה[27]. וְלֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁהוּא בָּא מִן הַיָּשָׁן[28] -**
16 **דַּי לוֹ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה, וְהוּא בָּא עִשָּׂרוֹן מִכָּל**
17 **סְאָה[29]. אֲבָל הָעֹמֶר, שֶׁהוּא בָּא מִן הַשְּׁעוֹרִים חֲדָשׁוֹת**
18 **- אֵינוֹ בָּא מִן הַמֻּבְחָר, אֶלָּא מִשָּׁלֹשׁ סְאִין וּבִשְׁלֹשׁ**
19 **עֶשְׂרֵה נָפָה[30].**

26) ויש בחדש יותר סובין מאשר בישן. 27) שם במשנה: "שתי הלחם, שני עשרונים משלש סאין". ובגמרא שם: שתי הלחם, שתי עשרונות משלש סאין, מאי טעמא כיון דמחיטין אתיין אף־על־גב דמחדש אתיין, שתי עשרונות מובחרים, אתו משלש סאין (בניגוד לעומר שהוא משעורים, שבא עשרון אחד משלש סאין). 28) וכמו כן בא מן החיטים. 29) ראה למעלה פ"ה ה"ו. ובמשנה שם: "לחם הפנים, עשרים וארבע עשרונים מעשרים וארבע סאין". ובגמרא שם "מאי טעמא, כיון דמחיטין אתו, ומישן אתו, עשרון מובחר אתי מסאה". 30) ראה למעלה פ"ז הי"ב, ובמשנה וגמרא שם.

20 **ה. וְכֻלָּן, אִם רִבָּה בְּמִדַּת הַסְּאִין שֶׁבָּאִין מֵהֶן אוֹ**
21 **מִעֵט[31] - כָּשֵׁר[32].**

31) כלומר הוציא עשרון מיותר, או מפחות סאין. 32) ברייתא במנחות שם. וראה למעלה פ"ה ה"ו, ושם מזכיר רבינו גם אם מיעט בנפות.

22 **ו. וְלוֹקְחִין שְׁנֵי הָעֶשְׂרוֹנוֹת וְלָשִׁין אוֹתָן אַחַת אַחַת[33],**
23 **וְאוֹפִין אוֹתָן אַחַת אַחַת.**

33) משנה, מנחות צד, א: "שתי הלחם נילושות אחת אחת ונאפות אחת אחת, לחם הפנים נילושות אחת אחת ונאפות שתים שתים". ובגמרא שם, מנא הני מילי, דתנו רבנן: שני עשרונים יהיה החלה האחת (ויקרא כד, ה. לענין לחם הפנים) מלמד שנילושות אחת אחת, מנין שאף שתי הלחם כך, תלמוד־לומר יהיה, ומנין שאפייתן (של לחם הפנים) שתים שתים, תלמוד־לומר (שם שם, ו) "ושמת אותם", יכול אף שתי הלחם כן, תלמוד־לומר אותם (לחם הפנים ולא שתי הלחם, שאלו נילושות אחת אחת). וראה למעלה פ"ה ה"ז.

24 **ז. וְלִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן - בַּחוּץ[34], וַאֲפִיָּתָן בִּפְנִים[35], כְּכָל**
25 **הַמְּנָחוֹת[36].**

34) לעזרה. בית היה מחוץ לעזרה המיועד לבישול המנחות, ובית פגי שמו (ראה בפירוש המשנה לרבינו, מנחות צה:). 35) בעזרה. משנה, מנחות שם: "אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים, לישתן וערוכתן בחוץ ואפייתן בפנים". וראה ב'סיפרא' אמור פי"ח ה"י, ולמעלה פ"ה ה"ז. ו"הסיבה שמחמתה מותר ללוש אותן חוץ לעזרה ולא יהא מותר

לאפות אלא בעזרה, לא נתבארה בגמרא" (רבינו בפירוש המשנה, שם). וראה למעלה פ"ה שם. 36) כלומר אפייתן בפנים ככל המנחות. אבל לישתן ועריכתן אינן כשאר המנחות, שהרי כל המנחות לישתן ועריכתן בפנים, ראה למעלה פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הכ"ג.

1 **ח. וְאֵין עֲשִׂיָּתָן דּוֹחָה יוֹם טוֹב[37], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
2 **שַׁבָּת[38], אֶלָּא אוֹפִין אוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[39]. שֶׁנֶּאֱמַר:**
3 **הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם; 'לָכֶם' - וְלֹא לַגָּבוֹהַּ[40].**

37) משנה, מנחות ק, ב. 38) משנה שם, וצה, ב. 39) שם ק, ב. וראה למעלה פ"ה ה"י. 40) ראה פסחים מז, א.

4 **ט. הָיָה עֶרֶב יוֹם טוֹב שַׁבָּת - אוֹפִין אוֹתָן מֵעֶרֶב**
5 **שַׁבָּת; וְנֶאֱכָלוֹת בַּשְּׁלִישִׁי לַאֲפִיָּתָן, שֶׁהוּא יוֹם טוֹב[41].**
6 **וַהֲרֵי[42] מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁהֵם חָמֵץ[43], וְכֵיצַד עוֹשֶׂה?**
7 **מֵבִיא שְׂאוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הָעִשָּׂרוֹן,**
8 **וּמְמַלֵּא הָעִשָּׂרוֹן סֹלֶת וּמְחַמְּצוֹ בְּאוֹתוֹ הַשְּׂאוֹר[44].**

41) מנחות, שם. 42) אין זה מוסב על מה שכתב לפני כן, אלא הוא דיבור בפני עצמו. 43) שנאמר (ויקרא כג, יז) "חמץ תאפינה", ובמנחות נב, ב - במשנה: "כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם, שהן באות חמץ". 44) כרבי יהודה במשנה שם, וראה למעלה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הי"ח.

9 **י. וּמְרֻבָּעוֹת הֵן[45]. אֹרֶךְ כָּל חַלָּה שִׁבְעָה טְפָחִים,**
10 **וְרָחְבָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים[46], וְגָבְהָהּ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת[47].**

45) ולא עגולות. ראה למעלה פ"ה ה"ט. ולפי זה, היה לחלה ששה שטחים (=פנים) מערב, מזרח, דרום, צפון, מעלה ומטה, ראה בפירוש המשנה שם. וכתב ה'כסף משנה' שאפשר שרבינו למד שתי הלחם מלחם הפנים. 46) שם במשנה. 47) שם במשנה "וקרנותיהם ד' אצבעות". ומפרש רבינו קרנותיהם, כלומר, גובהם ארבע אצבעות, ולא כפירוש רש"י, וראה למעלה שם וב'כסף משנה' שם.

11 **יא. כֵּיצַד הֲנָפַת הַלֶּחֶם עִם שְׁנֵי כְּבָשֵׂי הַשְּׁלָמִים?[48]**
12 **מֵבִיא שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים וּמְנִיפָם בְּעוֹדָן חַיִּים[49], שֶׁנֶּאֱמַר:**
13 **וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה[50]. וְאִם הֵנִיף זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה**
14 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ[51] - יָצָא[52]. וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין אוֹתָן**
15 **וּמַפְשִׁיט[53], וְלוֹקֵחַ חֶזֶה וְשׁוֹק מִכָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם[54]**
16 **וּמַנִּיחָן[55] בְּצַד שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[56], וּמַנִּיחַ[57] שְׁתֵּי יָדָיו**
17 **מִלְּמַטָּן[58] וּמֵנִיף הַכֹּל כְּאֶחָד בַּמִּזְרָח[59] בִּמְקוֹם כָּל**
18 **הַתְּנוּפוֹת, מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד[60]. וְאִם הֵנִיפָן**
19 **אֶחָד אֶחָד - יָצָא[61]. וְאַחַר כָּךְ מַקְטִיר אֵמוּרֵי שְׁנֵי**
20 **הַכְּבָשִׂים[62], וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[63]. וְכֵן שְׁתֵּי**
21 **הַחַלּוֹת[64] - נוֹטֵל כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַת מֵהֶן[65], וְהַשְּׁנִיָּה**
22 **מִתְחַלֶּקֶת לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת[66]. וּשְׁתֵּיהֶן נֶאֱכָלוֹת אוֹתוֹ**
23 **הַיּוֹם וַחֲצִי הַלַּיְלָה, כִּבְשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[67].**

48) שנאמר (ויקרא שם, כ) "והניף הכהן אותם על לחם הביכורים תנופה לפני ה' על שני כבשים". 49) ומניף שתי הלחם עמהם, כמפורש במשנה שם סא, א (לחם־משנה), וראה להלן. 50) מלמד שטעונין תנופה חיים. ראה מנחות שם במשנה "זבחי שלמי ציבור (= כבשי עצרת) טעונים תנופה חיים ושחוטין". 51) כלומר כל כבש וכבש בפני עצמו, וגם כל לחם ולחם בפני עצמו, וראה להלן. 52) בגמרא שם אמרו כן באשם ולוג שמן, שנאמר (שם יד, יב) "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן והניף אותם תנופה לפני ה'", שהאשם ולוג השמן טעונים תנופה כאחד. ועל זה אמרו: "ומנין שאם הניף זה בעצמו וזה בעצמו – יצא, תלמוד־לומר והקריב אותו לאשם והניף", "ונראה שיש ללמוד משם לשני כבשי עצרת" (כסף־משנה). ואף־על־פי שבכבשי עצרת נאמר בלשון רבים "והניף אותם" – "אותם" הנ"ל בא לדרשה אחרת (שם סב:) למעט זבחי שלמי יחיד, שאין טעונין תנופה חיים ('קרית ספר'). 53) את עורן, ראה למעלה פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ח, ופ"ט ה"ד. 54) שם סב, א - וכחכמים. 55) זה מוסב גם על תנופה שלאחר שחיטה, וגם על תנופה שמחיים (לחם־משנה, וראה למעלה). 56) כדברי רבי, שם סב, א. ואף־על־פי ששם מדובר בתנופה מחיים, סובר רבינו כי הוא־הדין לתנופה שלאחר שחיטה (לחם־משנה). 57) הכהן. 58) ראה משנה, שם סא, א. 59) שם במשנה. וראה למעלה פ"ז ה"י, ופ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו. 60) ראה למעלה שם, ובהל' מעשה הקרבנות, שם. 61) "אפשר שהוא נלמד מאשם ולוג השמן כבסמוך" (כסף־משנה). וראה ב'קרית ספר' שכתב "ואם הניפן אחד אחד יצא, כדכתיב שוק התרומה וחזה התנופה", כלומר, שהניף שוק עם חלה אחת בפני עצמו, וחזה עם חלה אחת בפני עצמו, אבל אם מניף חזה ושוק בפני עצמו, ושתי הלחם בפני עצמם, אפשר שלא יצא. וראה ב'הר המוריה'. 62) שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל־לא) "ידיו תביאנה את אשי ה', את החלב על החזה וגו' להניף אותו תנופה לפני ה', והקטיר הכהן את החלב המזבחה", הרי שמניף ואחר־כך מקטיר. וראה למעלה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הי"א. 63) ראה למעלה שם ה"ד. 64) מלשון זה נראה שגם החלות אינן מותרות לאכילה אלא לאחר הקטרת האימורין ('אור שמח'). 65) ראה למעלה פ"ד הי"ד, כי כהן גדול נוטל לעולם מכל משמר חצי החלות שזכה בהן. 66) סוכה נה, ב – במשנה. וראה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ד־ה. 67) תוספתא זבחים סוף פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 589 5).

24 **יב. שֶׁחַט[68] שְׁנֵי כְּבָשִׂים עַל אַרְבַּע חַלּוֹת[69]: אִם אָמַר**
25 **יִקְדְּשׁוּ שְׁתַּיִם מִתּוֹךְ אַרְבַּע - מוֹשֵׁךְ שְׁתַּיִם מֵהֶן**
26 **וּמְנִיפָן[70], וְהַשְּׁאָר[71] פּוֹדִין אוֹתָן בִּפְנִים[72] וְנֶאֱכָלִין**
27 **בַּחוּץ כִּשְׁאָר הַחֵלִין; וְאִם לֹא הִתְנָה - לֹא קָדַשׁ**
28 **הַלֶּחֶם[73].**

68) מנחות מז, ב. 69) והרי התורה אמרה (ויקרא כג, יז) "לחם תנופה שתים". 70) כן אמרו (שם מח.) לדעת רבי יוחנן. 71) שתי החלות הנשארות. 72) מנחות שם, כרבי - ששחיטה מקדשת ללחם, ואמרו בגמ' שם כי לרבי צריך

לפדותן בפנים, שאם יוציאן לחוץ לעזרה ושם יפדם, הרי זה נפסל ביוצא. ואין לחשוש שאם יפדם בפנים ויצאו לחולין הרי יהיו חולין בעזרה, משום שבשעה שהכניסם בפנים היו קודש, ומה שהם נהיים אח"כ חולין בעזרה, זה הוא ממילא, ואין לחשוש לכך. וראה לחם־משנה מה שמקשה על רבינו כמה וכמה קושיות. 73) דכתיב באיל נזיר (במדבר ו, יז) "ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על סל המצות". אלמא זביחת איל מקדשא לסל, ומיניה אמרינן לכבשי עצרת דזביחתן מקדש שתי הלחם, וכי היכי דבאיל נזיר כתיב על סל המצות שהוא ידוע וניכר, הכי נמי בשתי הלחם דעצרת בעינן מיהא שיתנה שתים מתוך ארבע (ראה 'קרית ספר').

1 **יג. שָׁחַט אַרְבָּעָה כְּבָשִׂים[74] עַל שְׁתֵּי חַלּוֹת - מוֹשֵׁךְ**
2 **שְׁנַיִם מֵהֶם וְזוֹרֵק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן[75], וּמֵנִיחַ הַשְּׁנַיִם**
3 **הַנִּשְׁאָרִים[76] הַכְּשֵׁרִים עִם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם.**

74) והרי התורה אמרה (ויקרא כג, כ) "על שני כבשים". 75) אף שלא נפסלו לא עולין לחובתן, וממילא השנים הנשארים הם לכבשי עצרת. מנחות מח, א. 76) אבל אם היה זורק דמן לשמה תחילה, אינו יכול אחר־כך לזרוק שלא לשמן את השנים הנשארים, שמכיון ששחט הראשונים לשמן, שוב לא ראויים האחרונים לשמן. ומכיון שאינם ראויים לשמן, אינם כשרים גם שלא לשמן, ומשום כך זורק תחילה שלא לשמה ואח"כ את הנשארים לשמה (שם בגמ').

4 **יד. שְׁתֵּי הַחַלּוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ[77], וּשְׁנֵי הַכְּבָשִׂים**
5 **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[78]. מֵת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹ בָּרַח אוֹ**
6 **נַעֲשָׂה טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי[79]. שָׁחַט אֶחָד לִשְׁמוֹ[80]**
7 **- יִקַּח לוֹ זוּג[81].**

77) משנה, מנחות כז, א. שאם אין לו אלא אחת לא יביא, שנאמר בהם "סולת תהיינה" (שם יז) וכל מקום שנאמר "הויה" - הוא לעיכובא (שם בגמרא). 78) משנה שם, ותוספתא שם תחילת פ"ה, ומשום שגם בהם נאמרה "הויה" (= "קודש יהיו" – שם, שם, כ) ולעיכובא הוא (שם בגמרא). 79) תוספתא, שם. 80) כלומר, ואחר־כך מת השני, או ברח או נעשה טריפה (כסף־משנה). וראה להלן בהערה הסמוכה. 81) שם בתוספתא. אבל ראה ב'אור שמח' כאן שמגיה כאן ובתוספתא "שחט אחד (שלא) לשמו יקח לו זוג (לשני), וכן הוא ב'חסדי דוד' שם.

8 **טו. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[82] מְעַכְּבִים אֶת הַכְּבָשִׂים[83], וּשְׁנֵי**
9 **הַכְּבָשִׂים אֵינָן מְעַכְּבִים אֶת הַלֶּחֶם[84]. וְאִם הוּנְפוּ עִם**
10 **הַכְּבָשִׂים - מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[85]; וְאִם אָבַד הַלֶּחֶם -**
11 **יֹאבְדוּ הַכְּבָשִׂים, וְאִם אָבְדוּ הַכְּבָשִׂים - יֹאבַד הַלֶּחֶם,**
12 **וְיָבִיאוּ לֶחֶם אַחֵר וּכְבָשִׂים אֲחֵרִים.**

82) מנחות מה, ב - כדברי רבי עקיבא, ולא כרבי שמעון בן ננס ולא כרבי שמעון, לפי שסוף הסוגיא כרבי עקיבא (כסף־משנה). 83) שאם לא היו לו שתי הלחם – לא יקריב גם את שני הכבשים. 84) משנה שם כרבי עקיבא. והיינו שאף שלא היו שני כבשים, מביאין שתי הלחם (ראה פירוש המשנה, שם). ואמרו (שם בגמרא) שרבי עקיבא סובר, שמה שנאמר (שם) "קודש יהיו", הכוונה ללחם, ולא לכבשים, ולמד כן ב'גזירה שוה', ממה שנאמר (שם שם, יז) "סולת תהיינה", כשם ש"הויה" זו בלחם, כמו כן "הויה" של "קודש יהיו" היא בלחם, ולא בכבשים, ולפיכך הלחם מעכב והכבשים אינם מעכבים, כנ"ל. 85) כלומר, אף הכבשים מעכבים הלחם. ואף כי בגמרא (שם מו.) "בעו במערבא תנופה עושה זיקה (= חיבור יחד), או אינו עושה זיקה", ונשאר הדבר בתיקו, והיה לו לרבינו לכתוב שהוא ספק (ראה השגת הראב"ד) – פוסק רבינו שתנופה עושה זיקה, שכך נשמע שם מו, ב - ממה שאמר אביי לרבא "מ"ש ב' כבשים דמעכבי לחם, ומאי שנא שבעה כבשים וכו' דלא מקדשי ולא מעכבי לחם. אמר ליה, הואיל והוזקקו זה לזה בתנופה", הרי שתנופה עושה זיקה (כסף־משנה).

13 **טז. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן בְּלֹא כְּבָשִׂים[86]**
14 **- כֵּיצַד עוֹשִׂין בָּהֶן?[87] יוּנְפוּ וּתְעֻבַּר צוּרָתָן[88] וְיֵצְאוּ**
15 **לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[89]. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִמְצְאוּ כְּבָשִׂים לַשָּׁנָה**
16 **הַבָּאָה וְיָבִיאוּ לֶחֶם בְּלֹא כְּבָשִׂים[90]. הַפָּר וּשְׂעִירֵי**
17 **הָאֵילִים וְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים[91] וְהַשָּׂעִיר[92] הַבָּאִים בְּיוֹם**
18 **זֶה[93] בְּגִלַּל הַלֶּחֶם אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם, וְלֹא**
19 **הַלֶּחֶם מְעַכְּבָן[94].**

86) ראה למעלה (הט"ו) כי שני הכבשים אינם מעכבים את הלחם. 87) ברייתא שם מו, ב. 88) "יפסלו בלינה" (רש"י). 89) ברייתא שם. 90) "ויאמרו: אשתקד לא אכלנו לחם בלא כבשים, עכשיו נמי ניכול. ואינהו לא ידעי, דאשתקד לא הוו כבשים, אינהו שריין נפשייהו, השתא דאיכא כבשים, כבשים הוא דשרו להו". דברי רבה ורבא שם. וחזר בה רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה שם, כי דינן של שתי הלחם שיאכלו אותם. 91) שהם עולות. 92) לחטאת. 93) ראה למעלה ה"א. 94) משנה, שם מה, ב.

20 **יז. שְׁנֵי פָּרִים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם[95] וּפַר הַבָּא בְּגִלַּל**
21 **הַלֶּחֶם[96] - אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[97].**

95) המפורשים בחומש הפקודים (במדבר כח, כז): "והקרבתם עולה לריח ניחוח לה', פרים בני בקר שנים איל אחד, שבעה כבשים בני שנה". 96) המפורש בויקרא (כג, יח): "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה, ופר בן בקר אחד ואילים שנים, יהיו עולה". ראה למעלה ה"א. 97) כלומר, לא שני הפרים של המוסף מעכבים את הפר של הלחם, ולא הפר של הלחם מעכב את שני הפרים של המוספין. ודבר זה הוא במשנה מנחות מד, ב: "הפרים והאילים והכבשים אינם מעכבים זה את זה", ואמרו שם בגמרא, כי אין הפרים של מוסף מעכבים את של שתי הלחם, ולא של שתי הלחם את של מוספין, וכמו כן המוספין בעצמן אין מעכבין זה את זה, וראה להלן ה"כ.

22 **יח. אַיִל שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם[98] וּשְׁנֵי אֵילִים הַבָּאִין בְּגִלַּל**
23 **הַלֶּחֶם[99] - אֵינָן מְעַכְּבִין[100] (זֶה אֶת זֶה)[101].**

98) שבמדבר (שם). 99) שבויקרא (שם). ראה למעלה ה"א. 100) משנה, מנחות שם. 101) כלומר, לא האיל

של המוסף מעכב את שני האילים של הלחם, ולא שני האילים של הלחם מעכבים את האיל של המוסף, אבל שני האילים של הלחם מעכבים זה את זה, שנאמר (ויקרא שם) "אילים שנים יהיו". ואמרו בגמרא (שם מה.) "יהיו" לעיכובא הוא.

1 **יט. שִׁבְעָה כְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם[102] וְשִׁבְעָה**
2 **כְּבָשִׂים הַבָּאִים בִּגְלַל הַלֶּחֶם[103] - אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת**
3 **זֶה[104]. וְאִם נִשְׁחֲטוּ כֻּלָּן - מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[105].**

102) שבבמדבר, שם. 103) שבויקרא, שם. ראה למעלה ה"א. 104) שם במשנה ובגמרא. וכמו כן שבעת הכבשים של המוספין אינם מעכבין את עצמן, ראה להלן ה"כ. אבל שבעת הכבשים של הלחם, יש אומרים שהם מעכבים זה את זה, כשם ששני האילים מעכבים זה את זה (ראה למעלה הי"ח), שמאותו הפסוק "יהיו", שלמדו לעיכובא על שני האילים, יש ללמוד גם לשבעת הכבשים, שכן נאמר שם: "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים וגו' ופר בן בקר וגו' ואילים שנים, יהיו עולה וגו'" ('תוספות יום־טוב' מנחות פ"ב מ"ב, ודלא ככסף־משנה). 105) כלומר ששבעת הכבשים אינם מעכבים עצמן אין זה רק אם לא היו לו ז' כבשים אלא פחות, אבל היו לו שבעה כבשים ושחטם, ואחר־כך נאבדו, מעכבין הם עצמן. ראה שם מה, ב. מו, א: "אמר רבי יוחנן, הכל מודים שאם הוזקקו זה לזה שמעכבין זה את זה, ואיזו זיקה שלהם שחיטה", ופירש רש"י: "שאם הוזקקו זה לזה שהיו ביחד ואח"כ אבד לחם או כבשים שמעכבין זה לזה, והנותר לפנינו, יצא לבית השריפה דנדחה באיבוד חבירו, ואיזו זיקה שלהן הקובעתן יחד, שחיטה, שאם היה לחם בשעת שחיטה ואחר־כך אבד או לחם או כבשים – אבד הכל". וראה השגת הראב"ד ו'כסף משנה' ו'הר המוריה' כאן.

4 **כ. הַתְּמִידִין אֵינָם מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִין, וְלֹא**
5 **הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין אֶת הַתְּמִידִין[106]; וְלֹא הַמּוּסָפִין**
6 **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[107], וְלֹא מִנְיַן הָעוֹלוֹת כֻּלָּן מְעַכֵּב.**
7 **כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁלֹּא מָצְאוּ אֶלָּא שִׁשָּׁה כְּבָשִׂים -**
8 **מַקְרִיבִין שִׁשָּׁה[108]. אֲפִלּוּ לֹא מָצְאוּ אֶלָּא אֶחָד -**
9 **מַקְרִיבִין אוֹתוֹ[109]. בֵּין בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים בֵּין בִּימֵי**
10 **הַמּוֹעֲדוֹת וְהַשַּׁבָּתוֹת[110]. וְאֵינָן חַיָּבִין לְהַקְרִיב הַשְּׁאָר**
11 **לְמָחָר אוֹ לְמוֹעֵד אַחֵר, אֶלָּא כָּל קָרְבַּן צִבּוּר שֶׁעָבַר**
12 **זְמַנּוֹ - בָּטֵל קָרְבָּנוֹ[111]. לֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁנֵי כְּבָשִׂים,**
13 **אִם יַקְרִיבוּ אוֹתָן לְמוּסַף הַיּוֹם אֵין לָהֶן תְּמִידִין**
14 **לְמָחָר - הֲרֵי הַדָּבָר שָׁקוּל; אִם הִקְרִיבוּם לְמוּסַף**
15 **הַיּוֹם - הִקְרִיבוּ, וְאִם רָצוּ לְהַנִּיחָם לְמָחָר לְתָמִידִין -**
16 **יַנִּיחוּ[112].**

106) משנה, שם מט, א. ובגמרא שם פירשוה לענין קדימה, כלומר: אם הקריב תמיד של בין הערביים קודם למוספין או המוספין קודם לתמיד של שחר, הקרבנות כשרים, שמה שאמרו תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם, אין זה אלא לכתחילה, וכן מה שאמרו אין דבר נקרב קודם לתמיד של שחר או מאוחר לתמיד של בין הערביים, אין זה רק לכתחילה ולמצוה, אבל בדיעבד – הכל כשר. 107) שם במשנה. כלומר, דאפילו הקריב העולות שבמוסף קודם לחטאות שבמוסף – כשר, שאע"פ שחטאת קודמת לעולה (ראה להלן פ"ט ה"ו), זהו רק לכתחילה. או ביום שיש בו שני מיני מוספין, והקריב שאינו תדיר קודם – כשר בדיעבד, ראה להלן פ"ט ה"ד ('תפארת ישראל'). 108) שם מד, ב - במשנה אמרו שאין הפרים והכבשים והאילים מעכבים זה את זה, ובגמרא (שם מה.) אמרו כי הפרים והכבשים והאיל שבבמדבר, אינם מעכבים את הפר והאילים, והכבשים שבויקרא, וכמו כן הפרים שבבמדבר אינם מעכבים את עצמן, וכמו כן שבעת הכבשים עצמן אינם מעכבים את עצמן, שנאמר (יחזקאל מו, ו) "וביום החודש פר בן בקר תמימים וששת כבשים ואיל תמימים יהיו", "פר, מה תלמוד־לומר, לפני שנאמר בתורה (לענין ר"ח ולענין עצרת, במדבר כח, יא־כז) פרים, ומנין שאם לא מצא שנים מביא אחד, תלמוד־לומר פר, ששה כבשים מה תלמוד־לומר, לפי שכתב בתורה (שם) שבעה, ומנין שאם לא מצא שבעה, יביא ששה, תלמוד־לומר ששה". 109) שם: "ומנין שאם לא מצא ששה – יביא חמשה, חמשה – יביא ארבעה, ארבעה – יביא שלשה, שלשה – יביא שנים, שנים – ואפילו אחד, תלמוד־לומר (יחזקאל שם, ז) ולכבשים כאשר תשיג ידו". 110) ראה יחזקאל שם, שמדובר לענין ראש חודש, וגם לענין שבתות ומועדות. 111) תמורה יד, א. וברכות כו, א. וראה למעלה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ז. 112) מנחות מט, א. בעיית רבי חייא בר אבין מרב חסדא, אם תמידין קודמים שהרי הם תדיר, או דילמא מוספין קודמים שהרי הם מקודשין שהם ליום־טוב, ולא נפשטה הבעיא.

יום חמישי ט' טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) בו ביאר רבינו הקרבנות שמקריבים באחד בתשרי, ואם חל בשבת מה דינו, ודין תדיר ושאינו תדיר, ודין תדיר ומקודש.

17 **א. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי[2] מַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם[3] פַּר וְאַיִל**
18 **וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, הַכֹּל עוֹלוֹת[4], וּשְׂעִיר חַטָּאת[5]**
19 **הַנֶּאֱכֶלֶת. וְזֶה מוּסַף הַיּוֹם יָתֵר עַל מוּסַף רֹאשׁ**
20 **חֹדֶשׁ הַקָּרֵב בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ[6]. לְפִיכָךְ, אִם חָל**
21 **לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - הָיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה מוּסָפִין: מוּסַף**
22 **שַׁבָּת, וּמוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמוּסַף הַיּוֹם.**

2) שהוא ראש השנה. 3) ואף שלפעמים היו עושים גם במקדש שני ימים - לא היו מקריבין מוסף כי אם יום אחד. 4) שנאמר (במדבר, א־ב) "ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש וגו' ועשיתם עולה לריח ניחוח לה' פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים". 5) שנאמר (שם שם, ה) "ושעיר עזים אחד חטאת לכפר עליכם. 6) שנאמר (שם שם, ו) "מלבד עולת החודש ומנחתה וגו'".

23 **ב. וְכֵיצַד סִדּוּר הַקְרָבָתָן? מוּסַף שַׁבָּת תְּחִלָּה,**

וְאַחֲרָיו מוּסַף הַחֹדֶשׁ, וְאַחֲרָיו מוּסַף יוֹם טוֹב[7]; שֶׁכָּל הַתָּדִיר מֵחֲבֵרוֹ - קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ[8]. וְכֵן כָּל הַמְקֻדָּשׁ מֵחֲבֵרוֹ - קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ[9]. הָיָה לְפָנָיו תָּדִיר וּמְקֻדָּשׁ[10] - יַקְדִּים אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה.

7) ראש־השנה. שם במשנה והיינו שלא יביאו לכהן מוספי ראש חודש לפני שהקריבו מוספי שבת, וכמו כן לא יביאו לכהן מוספי יום טוב לפני שהקריבו מוספי ראש חודש שאם הביאום תחילה, הרי במוספי יום טוב וראש חודש, ישנן גם חטאות ויצטרך להקריב חטאת של ראש חודש ויום טוב לפני העולות של שבת ושל ראש חודש, שהרי חטאות קודמות לעולות. 8) ולמדו כן ממה שנאמר "מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה" לימא קרא "מלבד עולת הבקר" ולשתוק, ו"אשר לעולת התמיד" מיותר, ללמד על כל תדיר שהוא קודם. ושבת תדירה יותר מראש חודש, וראש חודש תדיר יותר מראש השנה. 9) אין זה המשך ממה שלמעלה, אלא הוא דין חדש, לעניין שדם חטאת קודם לדם עולה ואברי עולה קודמים לאימורי חטאת וכו'. 10) כגון דם עולת תמיד, שהוא תדיר, ודם חטאת, שהוא מקודש.

ג. עָבַר אוֹ שָׁכַח וְשָׁחַט אֶת שֶׁאֵינוֹ תָּדִיר[11] אוֹ הַפָּחוּת בִּקְדֻשָּׁה תְּחִלָּה[12] - מַקְרִיבוֹ, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֵט אֶת הַתָּדִיר אוֹ אֶת הַמְקֻדָּשׁ[13].

11) לפני זה שהוא תדיר. 12) כלומר, לפני המקודש יותר. 13) שאם ימתין ולא יזרוק דמו, אלא ישחוט את התדיר או את המקודש וגם יזרק דמו, יש חשש שמא יקרוש הדם בינתיים.

ד. וְאִם נִשְׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[14] - יִהְיֶה זֶה מְמָרֵס בַּדָּם[15] עַד שֶׁיִּזְרֹק דַּם הַתָּדִיר אוֹ דַם הַמְקֻדָּשׁ.

14) לאו דווקא כאחד, אלא אפילו אם עבר ושחט התדיר או המקודש אחר ששחט שאינו תדיר ושאינו מקודש, לפני שזרק את הדם. 15) "פירוש ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש".

ה. דַּם הַחַטָּאת קוֹדֵם לְדַם הָעוֹלָה[16], מִפְּנֵי שֶׁדַּם הַחַטָּאת מְכַפֵּר[17]. אֵיבְרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין לְאֵמוּרֵי חַטָּאת[18], מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָה כֻּלָּהּ לָאִשִּׁים[19]. דַּם חַטָּאת וְאֵיבְרֵי עוֹלָה - אֵי זֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים[20]. וְכֵן דַּם עוֹלָה וְאֵמוּרֵי חַטָּאת[21], אוֹ דַם עוֹלָה וְדַם אָשָׁם[22] - אֵי זֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"דם החטאת קודם לדם העולה, מפני שדם החטאת מכפר".

והנה כל זה הוא בקרבנות כל השנה, כי הטעם הוא כפי שכותב אדמוה"ז בעניינו של קרבן עולה שהוא לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש... שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך, ומובן שלא שייך להקדים קרבן עולה לחטאת.

אבל בקרבנות החג אינו כן, שהשעירים חטאת וקדמו לעולה, כי חג הסוכות בא מיד לאחר יוה"כ שאז הוא שלימות המחילה והסליחה, ומטעם זה מתחילים מיד בקרבן עולה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מז)

16) אם שניהם שחוטין ועומדין ליזרק. ואפילו שחט קודם העולה, דם החטאת קודם לזריקה. 17) ואילו העולה אינה אלא דורון לה'. 18) כלומר אם נזרקו דם שניהם. זבחים פט. במשנה: כל המקודש מחברו קודם את חברו. דם החטאת קודם לדם העולה מפני שהוא מרצה", כלומר, "מכפר על חייבי כריתות הצריך ריצוי גדול" (רש"י שם). 19) ואילו בחטאת רק האימורים נקטרים על המזבח והבשר נאכל ולפיכך יש בעולה צד ריבוי קדושה. ומצד כפרה אין החטאת קודמת, שהרי אין כפרה אלא בדם ולא בהקטרת אימורים. 20) שדם חטאת יש לו מעלה שמכפר, ואיברי עולה יש להם מעלה שהם כליל לאישים. 21) ששניהם אין בהם מעלה עצמית, אלא הם באים מכח מעלה: דם העולה אינו מכפר אבל הוא בא מכח כליל, ואימורי חטאת אף הם אינם מכפרים ואינם כליל אלא הם באים מכח מכפר ואף זו בעיא שם ולא נפשטה. 22) גם זו בעיא שם שלא נפשטה, שמא דם עולה קודם, שבא מכח כליל, ולעומת זה דם אשם אינו בא מכח כליל וגם הכפרה שלו אינה ככפרת דם חטאת, שהרי אין דמו נזרק ארבע מתנות על ארבע קרנות כדם חטאת, או אולי דם האשם קודם, שסוף סוף יש בו כפרה יותר מבדם עולה.

ו. חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה[23], אֲפִלּוּ חַטַּאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת בְּהֵמָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה - בִּנְיַן אָב לְכָל חַטָּאת שֶׁהִיא קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה[24] הַבָּא עִמָּהּ. וְכֵן בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה - מַפְרִישׁ הַחַטָּאת תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה[25].

23) כלומר, שחיטת חטאת קודמת לשחיטת עולה. 24) שם צ. אמרו: "והקריב את אשר לחטאת ראשונה מה תלמוד לומר שאין תלמוד לומר ללמד שתקרב ראשונה שהרי כבר נאמר (שם, שם, י) ואת השני יעשה עולה, אלא זה בנה אב לכל חטאות שיקדמו לעולות הבאות עמהן בין חטאת העוף לעולת העוף בין חטאת בהמה לעולת בהמה ואפילו בין חטאת העוף לעולת בהמה". 25) שם פט. במשנה "חטאת העוף קודמת לעולת העוף, וכן בהקדשה", "רוצה לומר כי בשעה שיפריש קרבנותיו אומר הרי זו חטאת ואחר כך אומר הרי זו עולה". וכן הוא בתוספתא שם פרק י "חטאת העוף קודמת לעולת העוף בהקרבה, אף בהפרשה לא יאמר זה לעולתי וזה לחטאתי, אלא אומר זה לחטאתי וזה לעולתי".

ז. בְּקָרְבְּנוֹת הֶחָג[26] אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא קְרֵבִין עַל סֵדֶר הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: כְּמִשְׁפָּטָם[27]. כֵּיצַד? בַּתְּחִלָּה פָּרִים, וְאַחֲרֵיהֶם אֵילִים, וְאַחֲרֵיהֶם כְּבָשִׂים, וְאַחֲרֵיהֶם שְׂעִירִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂעִירִים חַטָּאת וְכָל אֵלּוּ שֶׁקָּדְמוּ אוֹתָן עוֹלוֹת. וְכֵן בְּשִׁגְגַת צִבּוּר בַּעֲבוֹדָה

1 זָרָה, שֶׁהֵן מְבִיאִין פַּר עוֹלָה וּשְׂעִיר חַטָּאת[28] - הַפָּר
2 קוֹדֵם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: כַּמִּשְׁפָּט. וּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ[29] קוֹדֵם
3 לְפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר[30]. וּפַר הֶעְלֵם[31] קוֹדֵם לְפַר
4 עֲבוֹדָה זָרָה[32]. וּפַר עֲבוֹדָה זָרָה קוֹדֵם לַשָּׂעִיר שֶׁלָּהּ,
5 אַף עַל פִּי שֶׁהַפָּר עוֹלָה וְהַשָּׂעִיר חַטָּאת, שֶׁכָּךְ הוּא
6 סֵדֶר הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. שְׂעִיר עֲבוֹדָה זָרָה[33] קוֹדֵם
7 לִשְׂעִיר נָשִׂיא[34], שֶׁהַנָּשִׂיא יָחִיד[35]. וּשְׂעִיר נָשִׂיא קוֹדֵם
8 לִשְׂעִירַת יָחִיד[36]. וּשְׂעִירַת יָחִיד קוֹדֶמֶת לְכִבְשָׂה[37],
9 אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם חַטָּאת; שֶׁהַשְּׂעִירָה רְאוּיָה לָבוֹא
10 עַל הַכְּרִיתוֹת[38] שֶׁמְּבִיאִין עֲלֵיהֶם חַטָּאת, וְהַכִּבְשָׂה
11 אֵינָהּ בָּאָה עַל שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה[39].

26) חג הסוכות. 27) "ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפטם". 28) שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה לריח ניחוח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטאת". 29) כי כהן המשיח שעבר בשגגה על אחת מחייבי כריתות (חוץ מעבודה זרה) - מביא פר לחטאת. 30) ראה להלן שם פרק י"ב הלכה א, כי אם שגגו בית דין הגדול בהוראה, ושגגו העם בהוראתן ועשו העם אחת מחייבי כריתות (חוץ מעבודה זרה), מביאין כל השבטים ביחד שנים עשר פרים לחטאת, וכל פר מהן נקרא פר העלם דבר של ציבור. 31) דבר של ציבור, שהיא חטאת. 32) שהיא עולה. 33) כלומר ציבור ששגגו בעבודה זרה, שמביאים פר לעולה ושעיר עזים לחטאת. 34) ראה בפרק א מהלכות שגגות הלכה ד, כי נשיא שחטא בשגגה באחת מחייבי כריתות (חוץ מעבודה זרה) מביא שעיר לחטאת. 35) ושעיר עבודה זרה הוא של ציבור. 36) ראה בהלכות שגגות שם כי הדיוט ששגג באחת מכל חייבי כריתות בין בעבודה זרה ובין בשאר מצוות - מביא שעירת עזים. וראה בהוריות שם "שעיר נשיא קודם לשעירת יחיד מאי טעמא האי מלך והאי הדיוט". 37) כלומר, שניים ששגגו ואחד הביא שעירה ואחד הביא כבשה - הכבשה קודמת. ראה בהלכות שגגות שם כי אם שגג באחת מכל המצוות (חוץ מעבודה זרה) מביא כבשה או שעירה. 38) כלומר, ראוייה לבוא על כל חייבי הכריתות ששגגו, ובכללם גם על שגגת עבודה זרה, ראה הלכות שגגות שם כי על שגגת עבודה זרה מביא היחיד שעירת עזים. 39) אלא על שגגת שאר כל המצוות.

12 ח. אֲפִלּוּ חַטַּאת הָעוֹף שֶׁל יוֹלֶדֶת קוֹדֶמֶת לְכִבְשָׂה[40].
13 חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְאָשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָהּ נִתָּן עַל אַרְבַּע
14 קְרָנוֹת וְעַל הַיְסוֹד[41]. וְכָל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה קוֹדְמִין
15 לְכָל הָאֲשָׁמוֹת, חוּץ מֵאֲשַׁם מְצֹרָע[42], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא
16 עַל יְדֵי הֶכְשֵׁר[43]. הָאָשָׁם קוֹדֵם לַתּוֹדָה וּלְאֵיל נָזִיר,
17 מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. תּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר[44]
18 קוֹדְמִים לִשְׁלָמִים[45], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד
19 וּטְעוּנִין לֶחֶם[46]; וְהַתּוֹדָה קוֹדֶמֶת לְאֵיל נָזִיר, מִפְּנֵי
20 שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבָּעָה מִינֵי מִנְחָה[47]. שְׁלָמִים קוֹדְמִין
21 לִבְכוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְעוּנִין מַתַּן שְׁתַּיִם שֶׁהֵן כְּאַרְבַּע,
22 וּטְעוּנִין סְמִיכָה וּתְנוּפָה וּנְסָכִים[48]. הַבְּכוֹר קוֹדֵם
23 לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה, מִפְּנֵי שֶׁקְּדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, וְנֶאֱכָל
24 לַכֹּהֲנִים בִּלְבַד[49]. הַמַּעֲשֵׂר[50] קוֹדֵם לְעוֹפוֹת[51], מִפְּנֵי
25 שֶׁהוּא זֶבַח[52], וְיֵשׁ בּוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים - דָּמוֹ
26 וְאֵמוּרָיו[53]. וְהָעוֹפוֹת קוֹדְמִין לִמְנָחוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
27 מִינֵי דָּמִים[54]. חֲרֵי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו חַטַּאת הָעוֹף וּמַעֲשֵׂר
28 - הַמַּעֲשֵׂר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זֶבַח. הָיוּ שָׁם חַטַּאת
29 הָעוֹף וּמַעֲשֵׂר וְעוֹלַת בְּהֵמָה, הוֹאִיל וְעוֹלָה קוֹדֶמֶת
30 לְמַעֲשֵׂר[55] וְחַטַּאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת בְּהֵמָה -
31 מַקְרִיב חַטַּאת הָעוֹף תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה, וְאַחַר
32 כָּךְ הַמַּעֲשֵׂר.

40) כלומר, לכבש (זכר) שלה. 41) כלומר, החטאת דמה ניתן על ארבע קרנות המזבח. ומפורש בה בתורה שהשיריים נשפכים על יסוד המזבח ואילו האשם דמו ניתן שתי מתנות שהן ארבע, ולא נאמר בו מפורש ששייריו נשפכים ליסוד, אלא נלמד מדרשה. 42) כי קרבנות המצורע הם: שני כבשים, אחד לעולה ואחד לאשם, וכבשה לחטאת. 43) משנה בזבחים צ: "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר", "ועניין להכשיר שהוא מתקן האדם ומשלים טהרתו והוא מה שנאמר ולקח הכהן מדם האשם ונתן על תנוך". 44) משנה שם פט. "אשם קודם לתודה ואיל נזיר מפני שהוא קדשי קדשים". כלומר האשם הוא קדשי קדשים, ואילו התודה ואיל נזיר, שניהם קדשים קלים. וקדשי קדשים עדיפים מקדשים קלים. 45) כי בשלמי יחיד ישנם שלושה מינים: האחד הוא הבא בלא לחם כגון שלמי חגיגה ושלמי שמחה וזהו הנקרא שלמים. השני, שלמים הבאים עם לחם בנדר או נדבה וזהו הנקרא תודה. והשלישי, שלמים שמקריב הנזיר ביום מלאת נזרו והם באים עם לחם וזהו הנקרא איל נזיר. 46) כלומר, השלמים אינם באים עם לחם ונאכלין שני ימים ולילה אחד, ואילו התודה ואיל נזיר טעונין לחם, שיש בזה עדיפות על השלמים, וכמו כן הם נאכלין רק ליום ולילה, ויש גם בזה עדיפות כי הם דומים בכך לחטאת ואשם ושלמי צבור שהם קדשי קדשים ונאכלים ליום ולילה. 47) כלומר, ארבעה מיני חלות, עשר חמץ, ושלושים מצה והם: עשר מהם מאפה תנור, עשר רקיקים ועשר מורבכת, ואילו איל נזיר מביא רק שני מיני חלות, עשרה רקיקין משוחין בשמן ועשר חלות לותת הסולת שלהן בשמן. 48) וראה בפרק ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז שהבכור אינו טעון אלא שפיכה אחת כנגד היסוד, ושם פרק ג הלכה ו שאין בו סמיכה, ושם פרק ב הלכה ב שאינם טעונים נסכים אלא עולה ושלמים בלבד. 49) ואילו מעשר בהמה נאכל לבעלים ואין קדושתו מרחם. 50) מעשר בהמה. 51) ואף על פי שקרבן העוף הוא קדשי קדשים, שהרי הוא חטאת או עולה - מעשר הבהמה קודם מפני שהוא זבח. 52) כלומר שנזבח בסכין, ואילו עוף נמלק בצפורן, וזביחה בסכין חשובה יותר שהרי הוא נעשה בכל הקרבנות אף בקדשי קדשים, וזבחים חשובים מפני שמצוותם מרובה, שכל הקרבנות באין מהן (רש"י שם במשנה). 53) כלומר, יש במעשר שני דברים שהם קדשי

קדשים: דמו ואימוריו. אבל חטאת העוף אין למזבח ממנה אלא דמה. 54) ומיני דמים כפרתן מרובה (רש"י שם) "דהיינו שבאין מכל הקרבנות, וגם כי בו נפש החי ודמיון יתר לנפש האדם". 55) שהעולה כולה לגבוה.

1 **ט. הֲרֵי שֶׁהָיוּ מִינֵי בְּהֵמָה הַרְבֵּה מִמִּין קָרְבָּן אֶחָד[56]**
2 **- כֵּיצַד הֵן קְרֵבִין? הַפָּרִים קוֹדְמִין לָאֵילִים, שֶׁכֵּן**
3 **נִתְרַבּוּ בַנְּסָכִים[57]. וְאֵילִים קוֹדְמִין לִכְבָשִׂים, שֶׁכֵּן**
4 **נִתְרַבּוּ בַנְּסָכִים[58]. וּכְבָשִׂים קוֹדְמִין לִשְׂעִירִים, שֶׁכֵּן**
5 **נִתְרַבּוּ בְּאֵמוּרִים; שֶׁבִּכְלַל אֵמוּרֵי כְּבָשִׂים הָאַלְיָה,**
6 **וְאֵין בִּשְׂעִירִים אַלְיָה. הָעֹמֶר קוֹדֵם לַכֶּבֶשׂ הַבָּא עִמּוֹ,**
7 **וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם קוֹדְמִין לִשְׁנֵי כְבָשִׂים. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר**
8 **הַבָּא בְּגִלַּל הַיּוֹם[59] קוֹדֵם לְדָבָר הַבָּא בִּגְלַל הַלֶּחֶם[60].**

56) שהיו כולם עולות, או כולם חטאות וכו'. 57) שהרי לפר מביא שלושה עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן וחצי ההין יין לנסך, ואילו לאיל שני עשרונים סלת בלול בשלישית ההין שמן ויין לנסך שלישית ההין. 58) שהרי לאיל מביא שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין. ואילו לכבש מביא עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין. 59) שהם העומר ושתי הלחם. 60) שהם הכבש הבא עם העומר והכבשים הבאים עם שתי הלחם.

9 **י. מִנְחַת הָאִישׁ קוֹדֶמֶת לַמִּנְחַת הָאִשָּׁה[61]. מִנְחַת**
10 **חִטִּים[62] קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת שְׂעוֹרִים[63]. מִנְחַת חוֹטֵא**
11 **קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת נְדָבָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה עַל חֵטְא.**
12 **מִנְחַת נְדָבָה וּמִנְחַת סוֹטָה - אֵי זוֹ שֶׁיִּרְצֶה מֵהֶם**
13 **יַקְּדִים[64].**

61) וכגון שהקרבנות שווים, אבל אם קרבן האשה משובח יותר כגון שהאשה מביאה פר והאיש מביא איל - קרבן האשה קודם. 62) כגון מנחת חוטא, כי מנחת נדבה ומנחת סוטה, אי זו שירצה יקדים. 63) מנחת סוטה. מקור דבר זה בתוספתא שם, והטעם בזה משום שחטים ישנן בכל המנחות, ואילו שעורים אינן אלא בעומר ובמנחת סוטה. 64) שם צ. בעייא שלא נפשטה, אם מנחת נדבה קודמת מפני שהיא טעונה שמן ולבונה, או שמנחת סוטה קודמת, שהיא באה לברר עוון. וראה למעלה הלכה ב־ה, ובפרק ח הלכה כ שדעת רבינו בבעייא שלא נפשטה, כי איזה שירצה יקדים.

14 **יא. מְנָחוֹת קוֹדְמִין לְיַיִן[65], וְהַיַּיִן קוֹדֵם לַשֶּׁמֶן[66],**
15 **וְהַשֶּׁמֶן קוֹדֵם לַלְּבוֹנָה[67], וּלְבוֹנָה קוֹדֶמֶת לַמֶּלַח[68],**
16 **וּמֶלַח קוֹדֵם לָעֵצִים[69]. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁבָּאוּ כֻּלָּן**
17 **כְּאֶחָד; אֲבָל הַבָּא רִאשׁוֹן - קָרֵב רִאשׁוֹן, וְהַבָּא**
18 **אַחֲרוֹן - קָרֵב אַחֲרוֹן[70].**

65) שהרי מתנדב אדם יין לחוד בפני עצמו. 66) אם התנדב שמן בפני עצמו. משום שיין מנסכו כולו על גבי השיתין, ואילו שמן פסק כשמואל דקומצו והשאר נאכל לכהנים. 67) שמתנדב אדם לבונה בפני עצמה. 68) היינו, התנדב מלח בפני עצמו שכשם שיין ושמן הבאים בחובה באים נדבה כמו כן מלח הבא בחובה בא נדבה. 69) משום שמלח נקרא קרבן בתורה (=על כל קרבנך תקריב מלח, ויקרא ב, יג) ואילו עצים לא נקראו קרבן אלא בכתובים דנאמר (נחמיה י, לה) "על קרבן העצים". 70) ונראה שזה מוסב על כל מה שלמעלה, ובכלל זה גם מנחת האיש והאשה.

19 **יב. כָּל הַקּוֹדֵם בְּהַקְרָבָה - קוֹדֵם בָּאֲכִילָה[71].**

71) וזה מוסב על כל אלה שהם בני אכילה, כגון חטאת לאשם, אשם לתודה ותודה לשלמים ושלמים לבכור.

20 **יג. הָיוּ לְפָנָיו שְׁלָמִים שֶׁל אֵמֶשׁ[72] וּשְׁלָמִים שֶׁל יוֹם[73]**
21 **- שֶׁל אֵמֶשׁ קוֹדְמִין[74], שֶׁהֲרֵי קָרֵב זְמַנָּן[75]. שְׁלָמִים שֶׁל**
22 **אֵמֶשׁ וְחַטָּאת אוֹ אָשָׁם שֶׁל יוֹם - חַטָּאת וְאָשָׁם**
23 **קוֹדְמִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[76], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

72) כלומר, שנקרבו אתמול. 73) שנקרבו היום. 74) משנה שם, והיינו שקודמין לאכילה. 75) כלומר, זמנם של אמש באכילה, אינו אלא היום, ואילו של היום נאכלין גם היום וגם בלילה שלאחריו וגם ביום המחרת. ולכך של אמש קודמין. 76) ואינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ולפנים מן הקלעים, ולפיכך הם עלולים יותר לבוא לידי נותר אף על פי שהם נאכלים ליום ולילה, אבל שלמים של אמש, אף על פי שזמנם מוגבל עד הלילה, אינם עלולים לבוא לידי נותר, לפי שהם נאכלים בכל העיר ולכל אדם.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר בו הקרבנות שמקריבין ביום הכיפורים ובחג הסוכות, ושכל ימי חג הסוכות מנסכים מים על גבי המזבח.

24 **א. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מַקְרִיבִין מוּסָף כְּמוּסַף רֹאשׁ**
25 **הַשָّנָה[2]: פַּר וָאַיִל[3], וְאַיִל זֶה נִקְרָא אֵיל הָעָם[4],**
26 **וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּן עוֹלוֹת[5], וּשְׂעִיר חַטָּאת[6], וְהוּא**
27 **נֶאֱכָל[7] לָעֶרֶב[8].**

2) ראה למעלה פ"ט הלכה א. 3) שנאמר (במדבר כט, ז־ח) "ובעשור לחודש השביעי הזה וגו' והקרבתם עולה לה' ריח ניחוח, פר בן בקר אחד איל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים". 4) שנאמר (ויקרא טז, ה) "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעולה". וכדעת רבי (יומא ע:) שאיל הבא משל ציבור האמור בפרשת אחרי־מות (ויקרא שם) הוא האיל האמור בחומש הפקודים (במדבר שם), ולא כר' אלעזר בר' שמעון (שם) הסובר ששני אילים הם. וכן כתב להלן בפ"א מהלכות עבודת יום־הכיפורים הלכה א: "ואיל הבא משל ציבור האמור בפרשת אחרי־מות, והוא האיל האמור בחומש הפקודים בכל המוסף. והוא הנקרא איל העם". 5) במדבר שם. 6) שנאמר (שם, שם, יא) "שעיר עזים אחד חטאת" והוא נעשה בחוץ, ראה בהלכות עבודת יום־הכיפורים שם. 7) ראה למעלה פ"ז הלכה ב, ופ"ח הלכה א, ובהלכות עבודת יום־הכיפורים שם. 8) כלומר במוצאי יום־כיפור. משנה במנחות צט: . וראה גם בהלכות עבודת יוה"כ שם.

28 **ב. וְעוֹד מַקְרִיבִין הַצִּבּוּר שְׂעִיר חַטָּאת[9], וְהוּא**
29 **נִשְׂרָף[10], שֶׁכֵּן זוּגוֹ[11] שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ[12].**

9) נוסף לשעיר החטאת של מוסף, הנאכל, המוזכר למעלה הלכה א. והוא מה שנאמר (ויקרא שם, ה־ט) "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת וגו' ונתן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל". 10) שנאמר (שם שם, כז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש", וראה למעלה פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז. ולהלן הלכות עבודת יום־הכיפורים שם. 11) אין זה טעם למה נשרף, אלא הוא מוסב על התחלת הדברים "ועוד מקריבין שעיר חטאת", וכאילו היה כתוב: "ועוד מקריבין הציבור שעיר חטאת, שבן זוגו שעיר המשתלח, והוא נשרף". וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם. 12) לעזאזל, כמו שנאמר (שם שם, י) "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל, יעמד חי לפני ה' וגו' לשלח אותו לעזאזל המדברה".

1 **ג. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת מַקְרִיבִין מוּסַף**
2 **הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְאַרְבָּעָה עָשָׂר**
3 **כְּבָשִׂים, כֻּלָּן עוֹלוֹת[13], וּשְׂעִיר חַטָּאת[14] נֶאֱכֶלֶת[15]. וְכֵן**
4 **כָּל יוֹם וָיוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי הֶחָג מַקְרִיבִין שְׁנֵי אֵילִים**
5 **וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים וּשְׂעִיר חַטָּאת[16].**

13) שנאמר (במדבר כט, יב־יג) "ובחמשה עשר יום לחודש השביעי מקרא קודש וגו' והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה', פרים בני בקר שלשה עשר, אילים שנים, כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים יהיו". 14) שנאמר (שם שם, טז) "ושעיר עזים אחד חטאת". 15) ראה למעלה פ"ז הלכה ב, ופ"ח הלכה א. 16) כמפורש בתורה (שם שם, יז־לד).

6 **ד. אֲבָל הַפָּרִים פּוֹחֲתִין אֶחָד אֶחָד בְּכָל יוֹם[17]: בַּשֵּׁנִי**
7 **מַקְרִיבִין שְׁנֵים עָשָׂר, בַּשְּׁלִישִׁי אַחַד עָשָׂר, עַד**
8 **שֶׁיִּמָּצֵא קָרְבַּן יוֹם שְׁבִיעִי: פָּרִים שִׁבְעָה, אֵילִים**
9 **שְׁנַיִם, כְּבָשִׂים אַרְבָּעָה עָשָׂר, הַכֹּל עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר**
10 **חַטָּאת.**

17) כמפורש בתורה שם.

11 **ה. בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת מַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם פַּר וָאַיִל**
12 **וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּן עוֹלוֹת[18], וּשְׂעִיר חַטָּאת[19]. וְזֶה**
13 **מוּסָף בִּפְנֵי עַצְמוֹ[20].**

18) שנאמר (שם שם, לה־לו) "ביום השמיני עצרת תהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה', פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים". 19) שנאמר (שם שם, לח) "ושעיר חטאת אחד". 20) ולא כהמשך מחג הסוכות. וכן אמרו (ראש השנה ד: יומא ג. סוכה מז. מח. וחגיגה יז.) כי "שמיני (=שמיני עצרת) רגל (=חג) בפני־עצמו לענין "פז"ר קש"ב", ואינו כחג הסוכות. והקו"ף של קש"ב, הוא קרבן, כלומר אין קרבנותיו כשאר קרבנות החג.

14 **ו. כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג מְנַסְּכִין אֶת הַמַּיִם[21] עַל גַּבֵּי**
15 **הַמִּזְבֵּחַ[22]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[23]. וְעִם נִסּוּךְ**
16 **הַיַּיִן שֶׁל תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[24] הָיָה מְנַסֵּךְ הַמַּיִם לְבַדּוֹ[25].**

21) משנה סוכה מב: ולא כר' יהודה שאמר (שם מח:) שמנסך גם בשמיני עצרת. 22) ראה משנה זבחים סג. ותוספתא סוכה פ"ג. 23) כרבי יוחנן בסוכה לד. ועוד. 24) כדברי ר' יוחנן ביומא כו: שאמר: "אין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר". ובמשנה סוכה מח. מח: נראה שהיה מנסך המים בשעה שהוא מנסך היין (לחם־משנה). וכל זה אינו אלא לכתחילה, אבל בדיעבד יצא אף אם לא ניסך היין והמים כאחת, שהרי אם הקדים ניסוך המים בלילה יצא (ראה להלן הלכה ז), ואילו ניסוך היין של הקרבנות אינו אלא ביום, ראה למעלה פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה, ועיין מעשה רוקח. 25) כלומר לא בספל אחד יין ומים, אלא בשני ספלים מיוחדים, אחד ליין ואחד למים. וראה להלן הלכה ז.

17 **ז. וְאִם עֵרָה[26] הַמַּיִם לְתוֹךְ הַיַּיִן אוֹ הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמַּיִם**
18 **וְנִסַּךְ שְׁנֵיהֶם מִכְּלִי אֶחָד - יָצָא[27]. וְאִם הִקְדִּים נִסּוּךְ**
19 **הַמַּיִם לַזֶּבַח, אֲפִלּוּ נִסְּכָן בַּלַּיְלָה - יָצָא[28]. וּבְקֶרֶן**
20 **דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית הָיָה מְנַסֵּךְ לְמַעְלָה מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ[29],**
21 **וְהַכֹּל יוֹרֵד לַשִּׁיתִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30]. כֵּיצַד הָיוּ**
22 **עוֹשִׂין?[31] צְלוֹחִית שֶׁל זָהָב מַחֲזֶקֶת שְׁלֹשָׁה לֻגִּין הָיָה**
23 **מְמַלֵּא אוֹתָהּ מִן הַשִּׁילוֹחַ[32]. הִגִּיעוּ לְשַׁעַר הַמַּיִם[33] -**
24 **תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ[34]. עָלָה לַכֶּבֶשׁ[35] וּפָנָה**
25 **לִשְׂמֹאלוֹ[36] וְנוֹתֵן הַמַּיִם מִן הַצְּלוֹחִית לְתוֹךְ הַסֵּפֶל**
26 **שֶׁהָיָה שָׁם[37]. וּשְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׁם, מַעֲרָבִי**
27 **הָיָה בּוֹ הַמַּיִם, וּמִזְרָחִי הָיָה בּוֹ הַיַּיִן שֶׁל נֶסֶךְ[38]. וְהָיוּ**
28 **מְנֻקָּבִין כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דַּקִּין[39]. וְשֶׁל מַיִם הָיָה נָקֵב**
29 **שֶׁלּוֹ דַּק מִשֶּׁל יַיִן, כְּדֵי שֶׁיִּכְלֶה הַמַּיִם עִם הַיַּיִן**
30 **כְּאֶחָד[40].**

26) ערבב. 27) משנה בסוכה מח: "עירה של מים לתוך של יין, ושל יין לתוך של מים, יצא". ומפרש רבינו שנתן מים לתוך היין או היין לתוך המים ונסכן מכלי אחד, ואף כי יין מזוג פסול (כמפורש בבבא בתרא צז: , עיין שם. אבל יש לציין כי רבינו לא הביא דבר זה בחיבורו), אינו פסול אלא רביעית ההין מזוג, דליכא רביעית יין שכתוב ונסכו יין רביעית, רביעית ההין אתה מנסך ולא את המזוג, אבל הכא דאיכא רביעית יין, יצא ידי ניסוך יין ומים (קרית ספר). אבל מלשונו של רש"י שם (ד"ה אתי לאשחורי) נראה שמפרש שהחליף הספלים, כלומר המים שפך לתוך הספל הקבוע של היין, והיין שפך לספל הקבוע של המים, ולא שעירב היין והמים בכלי אחד, וראה ב'תוספות יום טוב' סוכה פ"ד משנה ט, והר המוריה כאן. 28) גמ' תענית ב: "מה ניסוך המים מאורתא", וראה רש"י שם שמביא "ויש ספרים דכתיב בהו, דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה אפילו בלילה, דאע"פ מקריבין הקרבנות ביום, יכולין להביא המנחות והנסכים בלילה, ואף האי נמי ניסוך המים יכול לנסך בלילה", ומה שאמרו ביומא כו: אין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר (ראה למעלה הלכה ו), היינו שאינו חייב לנסך אלא בתמיד של שחר, אבל אם עשה כן בלילה – יצא ידי חובתו (תוס' שם ד"ה איבעיא). שדווקא נסכים הבאים עם הזבח, נתרבו ממה שנאמר ולנסכיכם ולשלמיכם,

אבל נסכים הבאים בפני עצמן, שאינם מתקדשים בשחיטת הזבח – נקרבין בלילה (קרית ספר). וראה בפ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה. 29) ראה למעלה פ"ז מהלכות מעשה קרבנות הלכה י, וראה במשנה זבחים סג. ובתמיד פ"ז משנה ג. 30) למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 31) משנה סוכה מח. 32) "מעיין הוא סמוך לירושלים" (רש"י שם), שנאמר (ישעיה יב, ג) "ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה" (גמרא שם מח: לפי פירוש התוספות ד"ה מנא הני מילי). 33) "אחד משערי העזרה נקרא כן, על שם שמכניסין בו (=דרכו) צלוחית של מים של ניסוך בחג" (רש"י שם). 34) הגמרא שם מח: אמרו "מנא הני מילי (שתוקעין ומריעין בשאיבת המים – רש"י שם, אבל התוספות שם מפרשים מנה"מ דבעי מי השילוח) אמר רב עינא, דאמר קרא (ישעיה שם) ושאבתם מים בששון" (לכך תקעו והריעו כדי שתהיה שמחה). 35) כלומר, נושא הצלוחית עלה בכבש שהוא מדרומו של המזבח. 36) אף כי כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין, בניסוך המים (וכן בניסוך היין ועולת העוף) היה פונה לשמאל, כדי שיפגע מיד בקרן דרומית מערבית. שאם היה פונה לימין ומקיף את כל המזבח עד שיגיע לקרן דרומית מערבית, יש חשש שמא יתעשנו המים (ראה למעלה פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא). 37) כתנא־קמא שם במשנה, ולא כר' יהודה האומר כי הספלים היו של סיד. 38) שם במשנה. 39) שם במשנה. 40) שם במשנה: "ואחד מעובה ואחד דק", ואמרו בגמרא שם כי החוטם שהיה בספל של המים, היה דק יותר מאותו שהיה בספל היין, כי היין עב יותר מן המים (ראה גם בפירוש המשנה שם).

1 **ח. זֶה שֶׁמְּנַסֵּךְ הַמַּיִם הָיוּ אוֹמְרִין לוֹ[41]: הַגְּבַהּ יָדְךָ[42].**
2 **שֶׁפַּעַם אַחַת נִסֵּךְ אֶחָד עַל רַגְלָיו, וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם**
3 **בְּאֶתְרוֹגֵיהֶן[43]. שֶׁאָמְרוּ צְדוּקִי הוּא, שֶׁהֵן אוֹמְרִין אֵין**
4 **מְנַסְּכִין מַיִם[44].**

41) משנה שם. 42) שכולם יראו איך שהוא מנסך המים לתוך הספל. 43) שהרי הניסוך היה בשחרית (ראה למעלה הלכה ו) בשעת נטילת האתרוג (תפארת ישראל). 44) שהצדוקים אינם מאמינים בתורה שבעל־פה, וניסוך המים אינו מפורש בתורה אלא הלכה למשה מסיני הוא (ראה למעלה הלכה ו).

5 **ט. כְּמַעֲשֵׂהוּ בְּחֹל כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ בְּשַׁבָּת[45]. אֶלָּא שֶׁהָיָה**
6 **מְמַלֵּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת[46] חָבִית שֶׁל זָהָב, וְאֵינָהּ מִכְּלֵי**
7 **הַשָּׁרֵת[47], וּמַנִּיחָהּ בַּלִּשְׁכָּה, וּלְמָחָר מְמַלֵּא מִמֶּנָּה.**

45) כל הלכה זו שם במשנה. 46) מן השילוח. 47) שאם ימלאו בחבית שהיא מכלי שרת, גזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים מלאום, ואם כן קדשו ונפסלו בלינה (סוכה נ. דברי ר' ינאי).

8 **י. אִם נִשְׁפְּכָה[48] אוֹ נִתְגַּלְּתָה[49] - מְמַלֵּא מִן הַכִּיּוֹר**
9 **וּמְנַסֵּךְ.**

48) כלומר, נשפכו המים. 49) והיין והמים המגולים פסולים למזבח (משנה שם, ופ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה י), לפי שיש חשש שמא שתה מהם נחש והכניס בהם ארסו, ומכיון שאסורים בשתיה משום חשש סכנה – נפסלו גם למזבח, משום שנאמר (מלאכי א, ח) הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבאות (שם בגמרא, וראה עוד בבבא בתרא צז:).

10 **יא. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִימֵי הֶחָג הָיוּ אוֹמְרִים שִׁירָה**
11 **בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַל מוּסַף הַיּוֹם[50]. בָּרִאשׁוֹן מִימֵי חֵלוֹ**
12 **שֶׁל מוֹעֵד הָיוּ אוֹמְרִין: הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים[51]. בַּשֵּׁנִי[52]**
13 **- וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים וְגוֹמֵר[53]. בַּשְּׁלִישִׁי - מִי יָקוּם**
14 **לִי עִם מְרֵעִים[54]. בָּרְבִיעִי - בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וְגוֹמֵר[55].**
15 **בַּחֲמִישִׁי - הֲסִירוֹתִי מִסֶּבֶל שִׁכְמוֹ[56]. בַּשִּׁשִּׁי - יִמּוֹטוּ**
16 **כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ וְגוֹמֵר[57]. וְאִם חָל שַׁבָּת לִהְיוֹת בְּאֶחָד**
17 **מֵהֶן - יִמּוֹטוּ יִדָּחֶה[58].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"בראשון היו אומרים הבו לה' בני אלים. בשני, ולרשע אמר אלקים כו'".

ולכאורה הוא פלא גדול, ששירו של יום שני דחוה"מ פותח בפסוק "ולרשע אמר אלקים כו'", ובפרט שנמצאים כבר אחרי הכפרה והסליחה של יוה"כ, ומדוע לפתוח במילים אלו. ומצינו שרש"י מבאר "כל המזמור דברי כיבושין הן לנאספים לעזרה למצוות החג ושמחים שמחת החג, ומוכיחם מה לך לספר חוקי, כלומר, למה לך לבוא לבית זה אם אינך חוזר בתשובה". ועדיין אינו מובן מה לדברי כיבושין ביו"ט, ובפרט אחרי יוה"כ.

והביאור בזה: אף שלא מסתבר לומר שאפשר לדייק מלשון רש"י שכוונתו שאומרים כל המזמור ולא פותחים במילים "ולרשע אמר אלקים כו'", כי אם־כן הגמרא עצמה היתה צריכה להזכיר זאת בפירוש, בכל אופן בהמשך הגמ' שם איתא שביום הששי אומרים "ימוטו כל מוסדי ארץ", ורש"י מפרש שם "במזמור אלקים נצב בעדת א־ל, ואומרים כל המזמור". ועפ"ז יש לומר, שגם מה שאמר "כל המזמור" בנוגע ליום השני, כוונתו לאמירת כל המזמור.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה, סימן מט)

50) ראה למעלה פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב, שהלויים היו אומרים שירה בשעת ניסוך היין על כל עולות הציבור הבאים חובה, וראה גם למעלה פ"ו מהלכות אלו הלכות ה־ז. 51) תהלים כט. מכאן עד סוף ההלכה היא ברייתא בסוכה נה. והיינו "כל המזמור על שם שהיום תחילת שמחת בית השואבה, דהיינו כבוד ועוז. ובאותו מזמור קול ה' על המים, על שם ניסוך המים" (רש"י שם). 52) של חול המועד. 53) תהלים נ. "כל המזמור דברי כבושין הן לנאספין לעזרה למצות החג ושמחים בשמחת החג, ומוכיחם מה לך לספר חוקי, כלומר למה לך לבוא לבית זה עם שאר עמי, אם אינך חוזר בתשובה וכו'" (רש"י

שם) 54) תהלים צד. מהפסוק מי יקום, שהוא פסוק טז עד סוף הפרק. "מפני שפרשת מי יקום לי, מדברת על צרותן שהיו משועבדין בבית שני תחת מלכי פרס ומלכי יון ומלכי רומי, ואף־על־פי־כן אינם נמנעים מלשמח שמחת מלכם, ומתפללין מי יקום לנו להצילנו מן המריעים האלה, לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי, אם אמרתי מטה רגלי וגו' שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו, כלומר, אף לפי צרותינו אין אנו נמנעים מלבוא להשתעשע בתנחומיך וכו' עד סוף המזמור" (רש"י שם). 55) תהלים צד, עד פסוק טז. וכרב ספרא (סוכה שם), ואף כי "בינו בוערים" הוא החלק הראשון של המזמור, ו"מי יקום לי עם מרעים" הוא החלק השני – מקדימים את החלק השני ומאחרים את החלק הראשון, "מפני שעכשיו זמן מתנות עניים שהוא זמן אסיף, זמן לקט שכחה ופאה ומעשר עני, וכשמגיעין ימים האחרונים שהן קרובים לפרוש ולשוב לבתיהם, קורין לפניהם להוכיחם שיעשרו כראוי, ואף־על־פי שהמעשרות בצנעה, ולא יאמרו מי רואנו ומי יודיענו, לכך אומר "בינו בוערים בעם", שאומרים בלבם מי יגיד מעשינו, הנוטע אוזן הלא ישמע, אם יוצר עין הלא יביט, היוסר גוים הלא יוכיח וגו' עד מי יקום לי" (רש"י שם). 56) תהלים פא. "דברי תנחומים הן, אם תזכו, בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם, אבחנך על מי מריבה וגו' על המים שנידונין עליהן בחג, לפי מה שאני בוחנך אפסוק לך, על שם שמתפללין על הגשמים וצריכים להן, וכתיב במזמור זה אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים, הרחב פיך ואמלאהו, שאשלח לכם ברכה, וסוף המזמור ויאכילהו מחלב חטה וגו'" (רש"י שם). 57) תהלים פב. במזמור, א־לקים נצב בעדת א־ל, ואומרים כל המזמור על שם שכתוב בו עני ורש הצדיקו, אלו מעשרות, שכך הוא נדרש בחולין, צדק משלך ותן לו, בפ' הזרוע (חולין קלד.) לא ידעו ולא יבינו. ומי שאינו נותן לבו להבין לכך, בחשכה יתהלכו זו מיתה, כדתנן באבות (פ"ה משנה ט) בארבעה פרקים הדבר מתרבה כו' במוצאי החג שבכל שנה מפני גזל מתנות עניים, וגורם קללה לעולם ורעבון שימוטו כל אפסי ארץ" (רש"י שם). 58) כלומר, אם אחד משמשת הימים הראשונים של חול המועד חל בשבת, הרי שיר של אותו יום נדחה מפני שיר של שבת, וממילא יוצא כי "ימוטו", שהוא האחרון, נדחה מפני שאמרו באחד בשבת שיר שהיה ראוי לומר אתמול, שאין מדלגין סדר השיר, ובשני שיר של אחד בשבת נמצא האחרון נדחה (רש"י שם).

יב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[59], שֶׁכָּל מִשְׁמְרוֹת כְּהֻנָּה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְכֻלָּן עוֹבְדִין בְּשָׁוֶה בָּרְגָלִים[60]. וּבְחַג הַסֻּכּוֹת הָיָה כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב פַּר אֶחָד אוֹ אַיִל אֶחָד אוֹ שְׂעִיר הַחַטָּאת. אֲבָל הַכְּבָשִׂים - יֵשׁ מִשְׁמָר שֶׁמַּקְרִיב מֵהֶן שְׁנֵי כְּבָשִׂים, וְיֵשׁ מִשְׁמָר שֶׁמַּקְרִיב כֶּבֶשׂ אֶחָד. כֵּיצַד?[61] בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הָיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר[62]. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב בְּהֵמָה אַחַת מֵהֶם. נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לִשְׁמוֹנָה מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וּשְׁנֵי מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. שִׁשָּׁה מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וּשְׁנֵי מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ שָׁם תִּשְׁעָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לִשְׁנֵים עָשָׂר מִשְׁמָר. שְׁנֵי מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וַעֲשָׂרָה מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ שְׁמוֹנָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִשְׁמָר. מִשְׁמָר אֶחָד מֵהֶן מַקְרִיב שְׁנֵי כְּבָשִׂים, וּשְׁנַיִם עָשָׂר מִשְׁמָר מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשְּׁבִיעִי הָיוּ שָׁם שִׁבְעָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים כְּמִנְיַן הַמִּשְׁמָרוֹת. נִמְצָא כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב בְּהֵמָה אַחַת.

59) למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג. 60) כלומר "כל שיבוא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד, עובד וחולק עמהם, ואין אומרים לו לך עד שיגיע משמרך" (שם הלכה ד). 61) מכאן ועד סוף ההלכה היא משנה בסוכה נה: 62) ראה למעלה הלכה ג. 63) ראה למעלה הלכה ד, כי הפרים פוחתין אחד אחד בכל יום.

יג. וְכָל מִי שֶׁהָיָה מַקְרִיב פַּר הַיּוֹם - לֹא הָיָה מַקְרִיב פַּר לְמָחָר[64], אֶלָּא חוֹזְרִין חֲלִילָה[65]. בַּשְּׁמִינִי[66] חוֹזְרִין לְפַיֵּס כֵּלָּן כְּאֶחָד כִּשְׁאָר הָרְגָלִים[67], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[68].

64) שם במשנה. "שאין המשמרות שהקריבו כבשים אתמול מניחים אותם" (רש"י שם). 65) כסדר שסדרו המשמרות בדברי הימים (א, כד) יהויריב ראשון ואחריו ידעיה וגו', ונמצאו כל המשמרות שונות ומשלשות בהקרבת פרים, חוץ משני משמרות ששונות ואין משלשות (שם בגמרא). 66) בשמיני עצרת. שאין שם אלא פר ואיל ושבעה כבשים ושעיר חטאת, ראה למעלה הלכה ה. 67) כלומר מפיסין בן כל המשמרות, ולא רק בין שתי המשמרות שלא שלשו בחג, ראה שם במשנה "בשמיני חזרו לפיס כברגלים", ופסק רבינו כרבי (שם) הסובר כי היו מפיסין בין כל המשמרות, ולא כחכמים האומרים כי פר הבא בשמיני מפיסין בין שתי המשמרות שלא שלשו בפרי החג, ומשמר העולה בפיס הוא העושה הפר. וראה לחם־משנה טעם פסקו של רבינו. 68) למעלה התחלת הלכה יב, ופ"ד מהלכות כלי המקדש שם. כי כל המשמרות שוות ברגלים.

יד. בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת

1 **הָיָה שָׁם מִנְחַת נְסָכִים[69] שֶׁל מוּסָפִין וְשֶׁל תְּמִידִין**
2 **שִׁשִּׁים וְאֶחָד עִשָּׂרוֹן[70], וְלֹא הָיוּ מְעָרְבִין[71] אוֹתוֹ[72].**

69) היא הסולת, ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, וראה להלן הלכות טו־יז. 70) שהרי שלשה עשר הפרים שמקריבים ביום הראשון (ראה למעלה הלכה ג) היה צורך בשלשים ותשע עשרונים סולת, שהרי לכל פר היו שלשה עשרונים (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד). ולשני האילים (ראה למעלה הלכה ג) היה צורך בארבעה עשרונים, שהרי לכל איל מביא שני עשרונים (מעה"ק שם). ולארבע עשרה הכבשים (ראה למעלה ה"ג) מביא ארבעה עשר עשרונים, עשרון לכל כבש וכבש (מעה"ק שם), הרי ביחד חמשים ושבעה עשרונים, ואילו על שעיר החטאת אינו מביא נסכים שהרי אין טעון נסכים אלא עולות ושלמים בלבד (ראה מעה"ק שם ה"ב), ונוסף לזה מביא שני עשרונים על שני הכבשים של מוסף של שבת עשרון אחד לכל כבש, ועוד נוסף לזה שני עשרונים לשני כבשי התמידין, הרי ביחד ששים ואחד עשרונים, ראה משנה במנחות קג: ותוספתא שם פי"ב. 71) משנה ותוספתא שם. והטעם הוא משום שיותר מששים עשרון אינם נבללים בכלי אחד, ראה למעלה בפי"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. וראה עוד להלן שאפילו בפחות מששים ואחד אין לבלול כאן. 72) בכסף־משנה: אותם.

3 **טו. וּלְעוֹלָם[73] אֵין מְעָרְבִין[74] נְסָכִים[75], אֶלָּא נִסְכֵּי**
4 **הַפָּרִים לְבַדָּם, וְנִסְכֵּי הָאֵילִים לְבַדָּם, וְנִסְכֵּי כְּבָשִׂים**
5 **לְבַדָּם[76], בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד[77].**

73) כלומר, אפילו בפחות מששים ואחד עשרון. 74) משנה במנחות קג: וגמרא שם פט: 75) כולל היין והסולת (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א). 76) אבל פרים ואילים ביחד – אסור לערב, אף־על־פי שבלילתם שוה, שהרי בפר הוא מביא שלשה עשרונים סולת על חצי ההין שמן, היינו ששה לוגין שמן, הרי שני לוגין שמן על עשרון סולת, וגם באילים כן, שהרי מביא עליהם שני עשרונים סולת על שלישית ההין שמן היינו ארבעה לוגין, הרי שני לוגין על עשרון – ולמדו כן ממה שנאמר בחלבים (ויקרא ג, יא) "והקטירו", שלא יערב חלביו של זה בזה (מנחות פט: וראה להלן הלכה טז). והוא־הדין לסולת ושמן של מנחה, שאף הם, הקומץ שלהם נקטר על גבי המזבח. וקל־וחומר שלא יערב נסכי כבשים בשל אילים או בשל פרים, שהרי אין בלילתם שוה, שהפרים והאילים נבללים שני לוגין שמן על כל עשרון סולת, ואילו בכבשים בלילתם רכה יותר, עשרון סולת על שלשה לוגין שמן, והן בולעות זו מזו ונמצאת זו חסירה וזו יתירה (רש"י במנחות קג:). [ונראה מדברי רבינו, שנסכי פרים בפרים, אילים באילים וכבשים בכבשים – אין איסור, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא במנחות (שם), וצריך לפרש שהכוונה רק לנסכי יין, שלא נאסרו בתערובת, מן התורה, שהרי אינם על האש, אלא על גבי שיתין (פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ושם פט"ז הלכה יד), ורק חכמים אסרו תערובת יין שמא יבוא לערב סולת ושמן (מנחות פט:) לא גזרו אלא במין בשאינו מינו (פרים באילים וכו'), שהרי יש בשני מינים אופן שתערובת פוסלת אפילו בדיעבד, כגון כבשים בפרים שבללם יחד (שם במשנה), ולפיכך גזרו גם בפרים ואילים, אבל במין אחד כגון פרים בפרים וכו' – לא גזרו, שלעולם אין בו פסול בדיעבד. וראה בט"ז ליורה־דעה סימן צא ס"ק א, ומה שאמר אביי (שם פט:) על מה ששנינו במשנה (שם פט.) "מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, נסכי כבשים בנסכי כבשים" – "מערבין יינו אם נתערב סלתן ושמנן", זה לא מוסב על פרים באילים, שבהם לא התירו אלא אם כבר נתערב, אבל בכבשים בכבשים מותר לעולם, אפילו לפני שנתערבו, כנ"ל. וראה להלן הלכה יט. ועיין בהר המוריה]. 77) ראה במשנה שם פט. "מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, נסכי כבשים בנסכי כבשים, יחיד בשל ציבור, של יום בשל אמש". וראה שם פט: בגמרא כי דין זה הוא לענין יין דוקא, ורק אם כבר נתערבו השמן והסולת (ראה להלן הלכה יח), אבל באופן אחר – אסור, ולא הבדילו בין יחיד לציבור.

6 **טז. וְכָל הַחֲלָבִים שֶׁל קָרְבָּנוֹת, בֵּין קָרְבְּנוֹת צִבּוּר בֵּין**
7 **קָרְבְּנוֹת יָחִיד[78] - אֵין מְעָרְבִין אוֹתָן זֶה בָּזֶה, אֶלָּא**
8 **מַקְטִירִין אֵמוּרֵי כָּל קָרְבָּן וְקָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[79]. וְאִם**
9 **נִתְעָרְבוּ - מַקְטִיר הַכֹּל כְּאֶחָד[80].**

78) כן נראה במנחות שם, וראה למעלה הלכה טו. 79) ברייתא בפסחים סד: ובמנחות פט: ובסיפרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יד הלכה י, שנאמר (ויקרא ג, יא) "והקטירו", שלא יערב חלביו של זה בזה. וראה גם להלן פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ו. 80) כן מבואר במנחות שם, ממה שמתרץ ר' יוחנן "אם נתערבו קא אמר". הרי שאם נתערבו, מקטירם ביחד. ואף כי התירוץ הזה נדחה – לא מטעם זה נדחה אלא מטעם אחר, אבל הדין דין אמת (הר המוריה).

10 **יז. מִנָחוֹת שֶׁל נְסָכִים[81] שֶׁנִּתְעָרְבוּ זוֹ בָּזוֹ אַחַר**
11 **שֶׁנִּבְלַל כָּל מִין וָמִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ - כְּשֵׁרוֹת[82].**

81) היינו סולת, ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 82) [מין במינו, היינו כבשים ופרים או כבשים ואילים, שהם שני מינים בבלילה, שכבשים בלילתם רכה (=שלשה לוגים שמן על עשרון סולת. ראה למעלה הלכה טו), ואילו פרים ואילים בלילתם עבה (=שני לוגים על עשרון, ראה למעלה שם). אבל פרים ואילים הם מין אחד לענין זה, שהרי בלילתם שווה (ראה למעלה שם), ובהם אין צורך שבלילתם תהא לחוד, אלא אם נבללו ביחד – כשרות, וראה להלן. וכן הוא במשנה שם (פט:) "אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים, ואם בללם אלו בפני עצמן וכו' ונתערבו כשירים, אם עד שלא בלל פסול". וראה להלן].

12 **יח. וְכֵיצַד שֶׁנִּבְלְלוּ[83] הַמְּנָחוֹת[84] וְנִתְעָרֵב שַׁמְנָן וְסָלְתָן**
13 **- הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְעָרֵב יַיִן שֶׁלָּהֶן לְכַתְּחִלָּה[85]. וְכֵן אִם**
14 **הִקְטִיר מְנָחוֹת שֶׁל נְסָכִים כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי**
15 **עַצְמָהּ[86] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְעָרֵב הַיַּיִן שֶׁלָּהֶן[87].**

83) כאבי במנחות שם, בפירוש המשנה שם. 84) היינו פרים באילים, ראה להלן הלכה יט. 85) אבל אם לא

נתערבו שמנן וסולתן של הפרים והאילים, אסור לערב היין לכתחילה (ראה להלן הלכה כ). 86) כלומר שלא נתערבו. 87) שם במנחות פט: "אמר אביי, הכי קאמר מערבין יינן אם נתערב סלתן ושמנן. ויינן לכתחלה לא, והתניא במה דברים אמורים בסולת ושמן, אבל יין מערבין. אלא אמר אביי, הכי קאמר, היכא דהוקטר סלתן ושמנן מערבין יין לכתחילה. היכא דלא הוקטר, אם נתערב סלתן ושמנן מערבין נמי יינן, ואם לאו אין מערבין, דילמא אתי לאיערובי סולת ושמן לכתחילה".

יט. כְּשֶׁמְּעָרְבִים הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[88] - יֵשׁ לוֹ לְעָרֵב יֵין נְסָכִים שֶׁל אֶמֶשׁ בְּשֶׁל יוֹם, וְשֶׁל יָחִיד בְּשֶׁל צִבּוּר[89]. וּכְשֶׁמְּעָרֵב[90] - מְעָרֵב יֵין נִסְכֵּי פָּרִים בְּיֵין נִסְכֵּי אֵלִים[91], יֵין נִסְכֵּי כְּבָשִׂים[92] בְּיֵין נִסְכֵּי כְּבָשִׂים; אֲבָל אֵין מְעָרְבִין יֵין נִסְכֵּי כְּבָשִׂים בְּיֵין נִסְכֵּי פָּרִים וְאֵילִים[93].

88) כלומר, כשנתערב שמנן וסולתן, או שהוקטרו בפני עצמן, ראה למעלה הלכה יח. 89) משנה שם פט. "מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, נסכי כבשים בנסכי כבשים, של יחיד ושל ציבור, של יום בשל אמש". וכמו שפירשה אביי (שם פט: הובאו דבריו למעלה). ומה שכתב של אמש בשל יום, כלומר אם לא הביא נסכים בקרבן של אמש והביאן היום (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יב, כי מביא אדם קרבנו היום, ונסכיו לאחר עשרה ימים, ראה פירוש המשנה במנחות שם). 90) היינו כשנתערבו או הוקטרו, כנ"ל. 91) שבלילתן שוה. ובהם עצמם אין שום אופן שתערובת שמנם וסלתם תפסול אותם בדיעבד, אלא שגזרו בהם מחמת פרים וכבשים, שבהם יש אופן שתערובת שמן וסולת פוסלת אפילו בדיעבד, כגון שנבללו ביחד (ראה למעלה הלכה יז). [ובמין אחד ממש, כגון פרים בפרים, אילים באילים וכבשים בכבשים (וראה בסמוך), לא אסרו אפילו לפני שנתערבו. ובפרים וכבשים שבהם עצמם יש פסול בדיעבד, לא התירו אפילו לאחר שנתערבו, ראה להלן]. 92) [דברים אלו סותרים כל מה שכתבנו למעלה (בסמוך ולמעלה הלכה טו), שבמין אחד ממש לא אסרו אפילו לפני שנתערבו. אולם בדפוסי רומי וויניציאה "מערב נסכי פרים ביין נסכי אילים, ביין נסכי כבשים". והכסף־משנה תיקן: "מערב (יין) נסכי פרים ביין נסכי אילים (יין נסכי כבשים) ביין נסכי כבשים". אבל יש לתקן באופן אחר: "מערב (יין) נסכי פרים ביין נסכי אילים (ואין צורך לומר יין נסכי כבשים) ביין נסכי כבשים", היינו לפי שיין נסכי כבשים ביין נסכי כבשים, מותר אף בלא נתערבו, כנ"ל]. 93) שכיון שבזה יש אופן שפסול אפילו בדיעבד – גזרו יותר. וכן הוא בפירש"י שם ד"ה מערבין, וז"ל: "והא דקתני מציעתא דמתניתין אבל אין מערבין [נסכי כבשים בנסכי פרים], היינו אפילו (כן צריך להיות) נתערבו סלתן ושמנן". נמצא ששלשה אופנים בענין זה: א' פרים בפרים וכבשים בכבשים, מותר לערב יין אף לפני שעירבו שמן וסולת. ב' פרים ואילים בכבשים, אפילו נתערבו שמן וסולת אסור לערב יין. ג' פרים באילים, אם נתערבו שמן וסולת מותר לערב יין, ואם לאו – אסור.

כ. וּלְעוֹלָם[94] אֵין מְעָרְבִין הַיַּיִן לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְעָרְבָה הַסֹּלֶת אוֹ אַחַר שֶׁהִקְטִירוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[95].

94) היינו בפרים ואילים, כנ"ל. 95) למעלה הלכה יח, וראה בהר המוריה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁהוּטַל בָּהֶם מוּם. ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל. ג) שֶׁלֹּא יוֹתִיר קָדָשִׁים לְאַחַר זְמַנָּם. ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל נוֹתָר. ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ. ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא הַקֳּדָשִׁים. ז) לִשְׂרֹף הַנּוֹתָר. ח) לִשְׂרֹף הַטָּמֵא.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר הפסולין לעבודה אם מותרין לשחוט קדשים לכתחילה, אם צריך כוונה בשחיטת קדשים, והשוחטם שלא במקומם.

א. כָּל[2] הַפְּסוּלִין[3] לַעֲבוֹדָה[4] מֻתָּרִין לִשְׁחֹט קָדָשִׁים לְכַתְּחִלָּה[5], וַאֲפִלּוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[6]; חוּץ מִן הַטָּמֵא, שֶׁאֵינוֹ שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוּץ לָעֲזָרָה[7] וּפָשַׁט יָדָיו[8] וְשָׁחַט בָּעֲזָרָה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִגַּע בַּבָּשָׂר[9].

2) משנה, זבחים לא, ב. 3) כגון זר (שאינו מזרע אהרן הכהן), בעל מום, ערל טמא. בפ"ט מהל' ביאת מקדש הט"ו, מונה רבינו שמונה־עשר פסולים לעבודה, ראה שם. 4) הקרבת קרבנות בבית המקדש. קרבנות בהמה, אבל עופות אינם נשחטים אלא נמלקים בצפון, שנאמר (ויקרא א, טו): "ומלק את ראשו" ומליקה טעונה כהן כשר (לקמן פ"ז ה"א). 5) במשנה, אמנם כתוב: "ששחטו", ומשמע שרק בדיעבד כשר, אבל לכתחילה לא ישחוט, אולם בגמרא (שם לב.) פירשו, שמשום טמאים, נקטה המשנה לשון דיעבד, שטמאים אסורים לשחוט לכתחילה שמא יגעו בבשר ויטמאוהו, וכן מסיים כאן רבינו. 6) הקרבנות המקודשים ביותר, והם: חטאות, אשמות, עולות, ושלמי ציבור, היינו שני כבשים שהקריבו בחג השבועות עם שתי הלחם. 7) שלש עזרות היו בבית המקדש: עזרת נשים, עזרת ישראל ועזרת כהנים, וסתם עזרה פירושה עזרת ישראל, שממנה ולצד מערב נקרא "מחנה שכינה", וכל הטמאים אסורים להכנס לה מן התורה. 8) לפנים העזרה, מקום שחיטת קדשים, אמנם רבינו פסק בפי"ג מהל' ביאת המקדש הי"ח, שחכמים אסרו הכנסת חלק מגוף הטמא לעזרה (בלשון התלמוד: ביאה במקצת שמה ביאה), מדובר כאן כשעבר על איסור דרבנן והכניס ידו, אסור לו לשחוט אפילו אגב הוצאת היד. אגב, גם לפני שהכניס ידו לעזרה

עבר על איסור דרבנן בכניסתו לעזרת נשים (ראה הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ו). וכל זה נאמר באדם שנטמא בנגיעת שרץ וכדומה שאינו מטמא כלים אבל אם נטמא במת, הרי הוא מטמא את הסכין והיא מטמאה את הבשר ונפסל הקרבן אפילו בדיעבד (רש"י שם במשנה). 9) ויש לשאול: בשלמא בקדשים קלים (שלמים, תודה ודומיהם) שנשחטים בכל מקום בעזרה, אפשר לו לנגוע, כשהקרבן נשחט על יד השער ממש, אבל קדשי קדשים נשחטים בצפונו של המזבח (ויקרא א, יא: "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה") והמזבח רחוק מכותל המזרח עשרים ושתים אמות, וכיצד יגע בבשר? לשחוט אפשר בסכין ארוכה, אבל נגיעה מטמאה רק בידו ממש. אולם לשיטת רבינו בפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ו אין מקום לקושיה זו. רבינו כתב שם, שכל חלק העזרה הנמצא בחלק הצפוני של העזרה בשטח המרחק שבין המזבח והכותל הצפוני נקרא צפון המזבח, ויוצא מזה שעד כותל המזרח נקרא צפון, ואפשר לשחוט שם קדשי קדשים. ראה 'תוספות' שם ד"ה ובטמאים. (אמנם גם לדעת רבינו יוצא שהשער נמצא במרחק שתי אמות מצפונו של מזבח, אבל בן אדם שידיו ארוכות קצת - יכול להגיע).

ב. וְאִם עָבַר וְשָׁחַט - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. וְכֵן פַּר כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים[10], אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וְשָׁחַט אַהֲרֹן[11], אִם שְׁחָטוֹ זָר - כָּשֵׁר. אַף פָּרָה אֲדֻמָּה[12] שֶׁשְּׁחָטָהּ זָר - כְּשֵׁרָה. שֶׁאֵין לְךָ שְׁחִיטָה פְּסוּלָה בְּזָר[13].

10) יומא מב, א. מחלוקת רב ושמואל, ופסק כרב שהלכה כמותו בדיני איסור והיתר, וגם רבי יוחנן שם (מג:) דעתו כרב. 11) רבינו הסתמך על הכתוב למעלה: והקריב "אהרן" את פר החטאת אשר לו. 12) כשמואל ורבי יוחנן שם, נגד דעת רב. כלל בידינו - רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן. 13) ב'תורת כהנים' ויקרא פרשתא ד, שנינו: "יכול אף לשחיטה (צריך כהן כשר)? תלמוד־לומר: ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם — מקבלה (קבלת הדם בכלי שרת) ואילך מצוות כהונה". כלומר, מפני שבשחיטה נאמר סתם "ושחט", ובהקרבה כתוב "בני אהרן", משמע ששחיטה כשרה גם בזר. וכל הפסולים האחרים, דינם כזר (מובא בגמרא שם לב.).

ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַקָּדָשִׁים וְלֹא נִתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה, אֶלָּא כְּמִתְעַסֵּק[14] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[15], עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה.

14) אינו מתכוון לזביחה אלא כעוסק במשהו אחר (שם מז.). 15) בעיה שנפתרה שם. ראה רש"י ו'תוספות' שם.

ד. וְלֹא יִשְׁחַט שְׁנֵי רָאשִׁים[16] כְּאֶחָד בְּקָדָשִׁים. וְאִם שָׁחַט - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[17].

16) בסכין ארוכה. 17) משנה, חולין ל, ב: "השוחט שני ראשים כאחד, שחיטתו כשרה" כלומר, לכתחילה אסור. ושם כט, א - אמרו שמדובר בקדשים, כי בחולין מותר אפילו לכתחילה.

ה. אֲבָל שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִין[18] בְּהֵמָה אַחַת בְּקָדָשִׁים כְּחֻלִּין.

18) שנים אוחזים בסכין אחת ושוחטים. ומותר אפילו לכתחילה (כחכמים שם ל.).

ו. הַקָּטָן אֵינוֹ שׁוֹחֵט קָדָשִׁים אַף עַל פִּי שֶׁהַגָּדוֹל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו[19]; שֶׁהַקָּדָשִׁים צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה, וְקָטָן אֵין לוֹ מַחֲשָׁבָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה מַחֲשַׁבְתּוֹ נִכֶּרֶת מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו - אֵינָהּ מַחֲשָׁבָה לְהָקֵל, אֶלָּא לְהַחְמִיר[20]. כֵּיצַד? הָיְתָה עוֹלָה עוֹמֶדֶת בְּדָרוֹם[21], וּמְשָׁכָהּ הַקָּטָן וְהֵבִיאָהּ לְצָפוֹן וּשְׁחָטָהּ, שֶׁהֲרֵי מִמַּעֲשָׂיו נִכָּר שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ לִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

19) בחולין יב, ב - אמרו, ששחיטת קטן בחולין כשרה אם גדול עומד על גביו, משום ששחיטה אינה צריכה כוונה. ומשמע מזה, שבקדשים שצריכים כוונה בשחיטה, שחיטת קטן פסולה, אפילו כשגדול עומד על גביו. 20) שם במסקנה אמרו, שאפילו שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, אין לקטן מחשבה מן התורה אלא מדרבנן, כלומר שחכמים החמירו בדבר, במקרה שעל־ידי־זה תצא חומרא ולא קולא, כגון אם הקטן ישחוט ויאמר שכוונתו לזרוק את הדם למחר — הזבח פסול מדרבנן, כמו גדול שאמר כך. 21) בדרומו של המזבח, ועולה נשחטת רק בצפונו, לקמן ה"ז.

ז. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּדָּרוֹם אוֹ שֶׁנִּתְקַבֵּל דָּמָם בַּדָּרוֹם - פְּסוּלִין[22].

22) משנה, זבחים מז, א: "שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון". ובגמרא שם מח, א - דרשו מן המקרא שגם בדיעבד פסולים, אם לא נשחטו בצפון.

ח. הָיָה עוֹמֵד בַּדָּרוֹם וְהוֹשִׁיט יָדוֹ לַצָּפוֹן וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[23].

23) שם מח, ב - למדו דין זה מהכתוב: "ושחט אותו וגו' צפונה" (ויקרא א, יא) אותו בצפון ולא שוחט בצפון. ראה 'תוספות' שם ד"ה אותו.

ט. הָיָה עוֹמֵד בַּדָּרוֹם וְהוֹשִׁיט יָדוֹ וְקִבֵּל הַדָּם בַּצָּפוֹן - קַבָּלָתוֹ פְּסוּלָה[24].

24) שם מח, א: "ולקח הכהן" — לו יקח, כלומר, גם את עצמו יקח לצפון.

י. הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַצָּפוֹן - הֲרֵי הוּא כְּעוֹמֵד בַּצָּפוֹן[25].

25) ברייתא, שם כו, א. רובו ככולו.

יא. שְׁחָטָהּ בַּצָּפוֹן[26] וּפִרְכְּסָהּ וְיָצָאת לַדָّרוֹם[27], אֲפִלּוּ הוֹצִיאָהּ לַדָּרוֹם - כְּשֵׁרָה[28]. פִּרְכְּסָהּ וְיָצָאת לַדָּרוֹם וְחָזְרָה לַצָּפוֹן, וְאַחַר כָּךְ קִבֵּל דָּמָהּ בַּצָּפוֹן - כְּשֵׁרָה[29]. וְכֵן[30] קָדָשִׁים קַלִּים[31] שֶׁהָיוּ בִּפְנִים וְעָמַד חוּץ לָעֲזָרָה[32] וְהִכְנִיס יָדוֹ לִפְנִים וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[33].

26) שם. 27) שם צב, ב. 28) מדובר כשיצאה לדרום אחר קבלת הדם, ומשמיענו, שהזבח לא נפסל ביוצא, כי פסול יוצא נאמר ביצא מחוץ לחומת העזרה בקדשי קדשים, או מחוץ לחומת ירושלים בקדשים קלים. 29) רבינו מפרש, שמה שאמרו שם כו, א: "וחזרה כשרה", הכוונה שאם קיבל את הדם אחרי שחזרה לצפון – כשירה אע"פ שבין שחיטה לקבלה היתה בדרום (כסף־משנה). ורש"י שם פירש אחרת. 30) כאן מתחילה הלכה יב. כן הוא בכ"מ, וכן נראה גם בדפוס רומי ר"מ. 31) תודה, שלמי יחיד, בכור מעשר בהמה ופסח. 32) מחוץ לעזרת ישראל (ראה למעלה אות ו), וקדשים קלים נשחטים בתוך העזרה בלבד, שנאמר בדין שלמים (ויקרא ג, ב) "ושחטו פתח אהל מועד", ורק עזרת ישראל היא פתח אהל מועד ולא המקומות בבית המקדש שמחוץ לחומותיה. 33) שם לב, ב: "ושחט את בן הבקר לפני ה'" (שם א, ה) ולא שוחט לפני ה'.

1 **יב. הִכְנִיס יָדוֹ וְקִבֵּל - קַבָּלָתוֹ פְּסוּלָה[34]. אֲפִלּוּ הִכְנִיס**
2 **רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ[35], אֲפִלּוּ הָיָה הָעוֹבֵד כֻּלּוֹ בְּפָנִים וְיָצָאתוֹ[36]**
3 **בַּחוּץ - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֹאֲכֶם[37] אֶל אֹהֶל**
4 **מוֹעֵד - עַד שֶׁיָּבוֹאוּ כֻּלָּן.**

34) מהכתוב (דברים י, ח) "לעמוד לפני ה' לשרתו", למדנו שכל שירות צריכה להיות לפני ה', היינו בפנים העזרה, והמקבל צריך להיות במקום קבלת הדם כמו בקדשי קדשים (למעלה ה"ט). 35) שם בברייתא: "הכניס ראשו ורובו, כאילו לא נכנס". 36) שער ראשו, מלשון הנביא (יחזקאל ח, ג): ויקחני בציצת ראשי. 37) בגמרא שם מובא הפסוק: "בבואם אל אהל מועד" (שמות כח, מג). ולפלא שרבינו העדיף להביא את המקרא המאוחר.

5 **יג. פִּרְכְּסָה הַבְּהֵמָה[38] וְיָצָאת לַחוּץ[39] אַחַר קַבָּלַת**
6 **דָּמָהּ[40] - כְּשֵׁרָה[41]; שֶׁאֲפִלּוּ יָצְאוּ הָאֵמוּרִין וְהַבָּשָׂר**
7 **קֹדֶם זְרִיקָה בְּקָדָשִׁים קַלִּים - הַזֶּבַח כָּשֵׁר, כְּמוֹ**
8 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[42].**

38) מדובר בקדשים קלים. 39) חוץ לחומת העזרה. 40) אבל יצאה כולה לפני קבלת הדם – נפסל דם הנפש ביוצא. וכן משמע מדבריו למעלה הי"א "פירכסה ויצאה לדרום וחזרה לצפון ואחר־כך קיבל דמה בצפון – כשירה". ומשמע שאם יצאה לחוץ – פסולה, מפני שהשחיטה מקדשת את הבשר (והריטב"א (חולין ג) דעתו, שהסכין אע"פ שהיא כלי שרת, אינה מקדשת קידוש גמור כדי ליפסול ביוצא, מפני שהשחיטה אינה עבודה וכשירה בזר, וקבלת הדם היא המקדשת, ולכן אפילו יצאה לחוץ לפני קבלה – כשירה). 41) מקטירים את האימורים והבשר נאכל. מדובר בחזרה לפני זריקה ולפיכך כשרה, כי הזריקה עושה את האימורים קדשי קדשים, ולפני כן הם קדשים קלים ואינם נפסלים ביוצא (מבי"ט ב'קרית ספר'). וראה רש"י שם פט: ד"ה "הוא הדין", שכתב: שזריקה עושה אותן קדשי קדשים. 42) לקמן הל"ב־לג.

9 **יד. הָיְתָה הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בְּפָנִים וְרַגְלֶיהָ בַּחוּץ וּשְׁחָטָהּ**
10 **- הַזֶּבַח פָּסוּל[43]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶבִיאוּם לַה' - עַד**
11 **שֶׁתִּהְיֶה כֻּלָּהּ בְּפָנִים[44].**

43) שם כו, א. (דעת ה'תוספות' שם ד"ה חתך, שבדיעבד כשר, וכדבריהם יש להוכיח מלשונו של שמואל שם, שבכל הדינים שבמכלול האיבעיות שם, אמר בפירוש "פסולה". מה־שאין־כן בדין זה הביא את הפסוק. וברש"י "עד שתהא כולה בפנים", ולא אמר פסולה. וצ"ע למה פסק רבינו פסולה). 44) שם. פסוק זה מדבר בקדשים קלים, שהרי הכתוב מסתיים: "וזבחו זבחי שלמים לה' אותם", ומובן, שקדשי קדשים לא כן־שכן.

12 **טו. שְׁחָטָהּ[45] וְהִיא כֻּלָּהּ בְּפָנִים, וְאַחַר כָּךְ הוֹצִיאָה**
13 **רַגְלָהּ לַחוּץ - חוֹתֵךְ הַבָּשָׂר עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָעֶצֶם[46]**
14 **וְאַחַר כָּךְ מְקַבֵּל הַדָּם[47]. וְאִם קִבֵּל וְאַחַר כָּךְ חָתַךְ -**
15 **פָּסוּל, מִפְּנֵי שַׁמְנוּנִית[48] הַבָּשָׂר שֶׁבַּחוּץ. וּבְקָדָשִׁים**
16 **קַלִּים אֵין צָרִיךְ לַחְתּוֹךְ, אֶלָּא מַחֲזִיר רַגְלָהּ[49] לִפְנִים**
17 **וּמְקַבֵּל; שֶׁבְּשַׂר קָדָשִׁים [קַלִּים] שֶׁיָּצָא קֹדֶם זְרִיקָה[50]**
18 **- כָּשֵׁר.**

45) שם כה, ב. כו, א. מימרא של רבי אלעזר לדעת אבימי. 46) ואינו חותך את העצם, שאם יחתוך תהיה בעלת מום בשעת קבלת הדם, ורבי זירא (שם) פוסל מום בין שחיטה לקבלה. 47) מה שיצא לחוץ נפסל ביוצא, ואם אינו מפריד לפני קבלה את הבשר שיצא, הרי מתערבת שמנוניתו בדם המתקבל בכלי שרת ופוסלת את כולו (ראה בהערה הבאה). 48) פירוש, הדם שיוצא מבשר האיברים אינו נקרא דם לענין זריקה על המזבח, ואין חייבים כרת על אכילתו (רבינו פ"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ד), ולפיכך אינו נפסל ביוצא כדם, וגם אין לפוסלו כבשר היוצא שהרי אינו בשר ודינו כמים (כסף־משנה). אבל שמנונית דינה כבשר, ונפסלה ביוצא ומתערבת בדם ונפסל כולו. גמרא ורש"י שם. 49) אע"פ שהכתוב "והביאום לה'" נאמר בשחיטה בלבד (ראה הלכה יד) צריך להחזיר הרגלים לפני זריקה, ולא מפני פסול יוצא, שהרי קדשים קלים אינם נפסלים כשיוצא חוץ לעזרה, אלא מפני שזריקת הדם אינה מתירה באכילה אלא מה שהוא באותה שעה בפנים, כמו שכתב רבינו לקמן בהל"ב: "והזריקה מועלת ליוצא לשרפו, אבל לא לאכלו". (בכסף־משנה אמנם נדחק לפרש שהכוונה ליוצא חוץ לירושלים, אבל הר"י קורקוס, הובא בכסף־משנה לקמן פי"ט ה"ג מפרש דברי רבינו אפילו ביצא חוץ לעזרה. וראה הערותינו בהלכות לב ולג). 50) פירוש, אפילו קודם זריקה כשר, כרבי יוחנן שם פט, ב. ולאחר זריקה פשוט שכשר, שהרי נאכל בכל העיר. הראב"ד כותב כאן: "אפילו לאחר זריקה". נראה שהתכוון לומר אפילו אם נשאר בחוץ עד אחר זריקה כשר, וזה מתאים לשיטתו בהשגותיו לקמן בהל"ב, ובזה מסולקת תמיהתו של בעל 'לחם משנה' עליו. אבל דעת רבינו אינה כן, אלא כמו שכתבנו.

19 **טז. תָּלָה הַבְּהֵמָה וּשְׁחָטָהּ בַּאֲוִיר הָעֲזָרָה - פְּסוּלָה[51];**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ - עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט בָּאָרֶץ.**

51) שם כו, א. דעת אבוה דשמואל ונימוקו.

יז. הָיְתָה הַבְּהֵמָה בָּאָרֶץ וְנִתְלָה וְשָׁחַט וְהוּא תָּלוּי בָּאֲוִיר[52]: בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים - פָּסוּל, בְּקָדָשִׁים קַלִּים - כָּשֵׁר.

52) טעות־סופר נפלה כאן, וה'כסף משנה' מגיה וגורס "באויר – כשירה, תלה הבהמה ושחטה באויר העזרה, בקדשי קדשים פסול (ראה הלכה הקודמת) בקדשים קלים כשר". והטעם, מפני ש"על ירך" כתוב בקדשי קדשים בלבד. ואין לפוסלו מפני שאין דרך שירות בכך, כמו נתלה וקיבל בהי"ט, משום ששחיטה אינה שירות, שהרי כשירה בזר.

יח. שָׁחַט מְעוּט סִימָנִים בַּחוּץ וּגְמָרָן בִּפְנִים[53], אוֹ שֶׁשָּׁחַט מְעוּטָן בַּדָּרוֹם וּגְמָרָן בַּצָּפוֹן[54] - פְּסוּלִין; שֶׁיֶּשְׁנָהּ לַשְּׁחִיטָה מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹף[55].

53) בקדשים קלים. 54) בקדשי קדשים. 55) אע"פ שהבהמה אינה ניתרת אלא עם שחיטת רוב הסימנים, אין אנו אומרים שרק המעשה האחרון הוא השחיטה והרי הוא היה בהכשר, אלא כל השחיטה מתחילתה ועד סופה צריכה להיות כדינה (כרבי יוחנן כט:).

יט. נִתְלָה וְקִבֵּל הַדָּם[56] מִצַּוַּאר בְּהֵמָה הַמֻּנַּחַת בַּקַּרְקַע - פָּסוּל[57]; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ שֵׁרוּת בְּכָךְ.

56) כשהוא באויר. 57) בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים. מפני שקבלה היא שירות, ואין זו דרך שירות לפני ה'. ראה למעלה הערה נ.

כ. הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה וְתָלָה הַמִּזְרָק[58] בְּיָדוֹ וְקִבֵּל הַדָּם בָּאֲוִיר[59], אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ הַבְּהֵמָה וְקִבֵּל הַדָּם בָּאֲוִיר - כָּשֵׁר; שֶׁאֲוִיר הַמָּקוֹם כַּמָּקוֹם.

58) אגן: ספל גדול. 59) הקבלה הרגילה היא שמניח המזרק על הקרקע סמוך לצואר הבהמה והדם מקלח לתוכו, ומשמיענו רבינו שאם קיבל באויר גם־כן כשר, ואינו דומה לשחיטה בהלכה ט"ז, כי בקבלה לא אמרה תורה "על ירך" (זבחים כו.).

כא. נָתַן מִזְרָק לְתוֹךְ מִזְרָק וְקִבֵּל[60] - כָּשֵׁר; מִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ[61]. הִנִּיחַ סִיב[62] בְּתוֹךְ הַמִּזְרָק וְקִבֵּל - כָּשֵׁר; מִפְּנֵי שֶׁהַסִּיב חָלוּל[63], וַהֲרֵי הַדָּם יוֹרֵד לְתוֹךְ הַמִּזְרָק, וְאֵין כָּאן חֲצִיצָה. אֲבָל אִם עָשָׂה כֵּן בִּקְמִיצַת הַמִּנְחָה[64] וְקָמַץ מִתּוֹךְ הַסִּיב - פְּסוּלָה[65].

60) והמזרק החיצון חוצץ בין יד הכהן למזרק שהדם בו, ונמצא שאין קבלה ביד כהן. 61) בעיה של רמי בר יחזקאל, יומא נח, א. ושם לא נפתרה, אבל רבינו מסתמך על רבא (סוכה לא.) בלולב שהתיר לאוגדו בסיב של דקל מפני שמין במינו אינו חוצץ. כסף־משנה. 62) כעין חוט הגדל בדקל ומתפצל ונכרך סביב הדקל. 63) כלומר, נקבובי, יש בו הרבה חלולים דקים, ולפיכך הוא סופג. שם, בעיה שנפשטה. 64) סולת, ואינה נספגת. 65) שם, כ"יש אומרים".

כב. קַבָּלַת הַדָּם וְהוֹלָכָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ וּזְרִיקָתוֹ, וְכֵן הוֹלָכַת אֵיבָרִים[66] לַכֶּבֶשׁ[67] - כָּל אַחַת מֵאֵלּוּ אֵינָהּ כְּשֵׁרָה אֶלָּא בְּכֹהֵן הַכָּשֵׁר לָעֲבוֹדָה[68], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּקְמִיצַת הַמִּנְחָה[69] וּבִמְלִיקַת הָעוֹף.

66) חלקי הקרבן שמקטירים אותם על המזבח. 67) קרש רחב שש עשרה אמות, ראשו אחד על הרצפה והשני מגיע לראש המזבח, והכהנים עולים בו לראש המזבח. 68) זבחים יד, ב. 69) בפי"ג מהל' מעשה הקרבנות הי"ב: "והכהן מוליכה".

כג. וְהוֹלָכָה שֶׁלֹּא בְּרֶגֶל[70] - אֵינָהּ הוֹלָכָה[71]. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן גָּדוֹל[72] שֶׁקִּבֵּל אֶת הַדָּם וְעָמַד בִּמְקוֹמוֹ וּזְרָקוֹ לַמִּזְבֵּחַ - נִפְסַל הַזֶּבַח.

70) שלא זז ממקומו אלא שפך את הדם שבמזרק בכוח והגיע לקיר המזבח. 71) שם טו, א. 72) מילה זו מיותרת, ויש למחקה.

כד. קִבֵּל בִּימִינוֹ[73] וְנָתַן לִשְׂמֹאלוֹ - יַחֲזִיר לִימִינוֹ[74]. קִבֵּל בִּכְלִי חֹל - נִפְסַל הַזֶּבַח. קִבֵּל בִּכְלִי קֹדֶשׁ וְנָתַן לִכְלִי חֹל - יַחֲזִיר לִכְלִי קֹדֶשׁ[75].

73) כדין, אבל אם קיבל בשמאלו נפסל הזבח ואין לו תקנה (משנה, שם). 74) משנה, שם לב, א. 75) שם.

כה. נִשְׁפַּךְ מִן הַכְּלִי עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ - כָּשֵׁר[76]. אֲבָל אִם נִשְׁפַּךְ מִצַּוַּאר הַבְּהֵמָה עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ וּנְתָנוֹ לִכְלִי הַשֵּׁרֵת - נִפְסַל הַזֶּבַח[77].

76) שם. מפני שנתקיימה כבר מצוות קבלה בכלי כהלכתה. 77) משנה, שם כה, א. ובגמרא שם פירשו שדין זה נלמד מן הכתוב (ויקרא ד, ה) "ולקח... מדם הפר" דם מהפר יקבלנו, כלומר מעבירים את ה"מם" מהמילה מדם למילה הפר.

כו. נִשְׁפַּךְ מִקְצָת הַדָּם מִצַּוַּאר בְּהֵמָה עַל הָאָרֶץ וְלֹא אֲסָפוֹ, וְקִבֵּל מִקְצָתוֹ מִצַּוַּאר בְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[78]; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה זֶה הַדָּם שֶׁנִּתְקַבֵּל דַּם הַנֶּפֶשׁ[79], לֹא דַּם הַתַּמְצִית[80] וְלֹא דַּם הָעוֹר.

78) ומה שאמרו שם: "צריך שיקבל כל דמו של פר", זה רק לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו לא קיבל כולו. רבינו הוציא דין זה מדיוק לשון המשנה: "נשפך הדם (מצואר הבהמה) על הרצפה ואספו פסול", משמע, שאם לא אספו אלא קיבל מה שנשאר מצואר הבהמה – כשר. 79) "דם היוצא בשעת שחיטה, כל זמן שיש בו אדמימות" (לשון רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ו ה"ג). 80) דם המתמצה מאיברים שונים (ברייתא, שם).

כז. כָּל הַזְּבָחִים[81] שֶׁקִּבֵּל דָּמָם[82] אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה, אוֹ שֶׁהוֹלִיךְ אֶת הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שֶׁזְّרָקוֹ לַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתוֹ[83] - נִפְסַל הַזֶּבַח. קִבֵּל הַכָּשֵׁר וְנָתַן לַפָּסוּל, וְלֹא הָלַךְ בּוֹ הַפָּסוּל אֶלָּא עָמַד בִּמְקוֹמוֹ - יַחֲזִיר לַכָּשֵׁר[84]. אֲבָל דָּם שֶׁהוֹלִיכוֹ הַפָּסוּל לָעֲבוֹדָה וְהֶחֱזִירוֹ לַכָּשֵׁר וְהוֹלִיכוֹ[85], אוֹ שֶׁהוֹלִיכוֹ הַכֹּהֵן תְּחִלָּה

וְהֶחֱזִירוֹ וּנְתָנוֹ לַפָּסוּל וְהוֹלִיכוֹ[86], הוֹאִיל וְהוֹלִיכוֹ הַפָּסוּל בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף - נִפְסַל הַזֶּבַח, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן דָּבָר זֶה[87].

81) שם יד, ב. 82) ולא נשאר בבהמה דם הנפש שיכול כשר לקבלו. ראה הלכה כח. 83) ואפילו אם נשאר דם במזרק, אסור לזרקו על המזבח, מפני שאחרי זריקה כהלכתה נעשה שאר הדם שבמזרק שיריים, ואסור לזרוק שיירי הדם על המזבח. ואע"פ שפסולים לעבודה אינם עושים שיריים (ראה לקמן הכ"ח), זה נאמר רק בדם שנשאר בצואר בהמה שלא נעשה בו מעשה זריקה, אבל הדם שנשאר במזרק, שממנו זרק הפסול – נעשה שיריים (סברא זו כתבו ה'תוספות' שם צב. ד"ה ושיקבלו). במה דברים אמורים כשזרק כהלכתו, אבל אם זרק שלא כהלכתו הרי זה כאילו שפך מקצת הדם על הרצפה, ולפיכך גם הדם שנשאר במזרק כשר לזריקה (ראה לקמן פי"ד ה"ב בהערות, וראה כסף־משנה כאן. ומסתבר, שבפירושו השני התכוון לביאורנו, שאם לא כן קשה ממה־נפשך: אם נשאר דם במזרק יכול כשר לזרקו, מפני שפסול אינו עושה שיריים, ואם לא נשאר – למה שלא כהלכתו כשר בלי זריקה).

84) מכיון שהולכה ברגל אינה הולכה (למעלה הכ"ג) לא נפסל הקרבן ע"י הולכה זו. 85) שם טו, א. מחלוקת בני רבי חמא ורבי ינאי, ופסק לחומרא. 86) דעת רבא, שם. ואף־על־פי שכבר נתקיימה מצוות הולכה ע"י הכשר. והטעם, מאחר שהדם רחוק מן המזבח צריך להוליכו, והולכה שניה זו היא ג"כ עבודה וטעונה כהן כשר.

87) פירוש, ההולכה שנעשתה בפסול אי־אפשר לתקנה, ומה שמוליך הכהן הכשר היא עבודה אחרת.

כח. קִבֵּל[88] הַפָּסוּל, אִם נִשְׁאַר דַּם הַנֶּפֶשׁ - חוֹזֵר הַכָּשֵׁר וּמְקַבֵּל וּמוֹלִיךְ וְזוֹרֵק[89]; שֶׁאֵין הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה עוֹשִׂין הַדָּם הַנִּשְׁאָר שִׁירַיִם[90]. חוּץ מִן הַטָּמֵא[91], הוֹאִיל וְהוּא רָאוּי לָעֲבוֹדָה בְּקָרְבָּן הַבָּא בְּטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - עוֹשֶׂה שִׁירַיִם. כֵּיצַד? קִבֵּל הַטָּמֵא[92], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל אַחֲרָיו הַכָּשֵׁר דַּם הַנֶּפֶשׁ וּזְרָקוֹ - נִפְסַל הַזֶּבַח; שֶׁזֶּה שֶׁקִּבֵּל הַכָּשֵׁר בָּאַחֲרוֹנָה שִׁירַיִם הוּא וְאֵינוֹ כְּלוּם.

88) פירוש קיבל וזרק, כי קבלה לבדה בכשר אינה עושה שיריים (כסף־משנה). 89) משנה, שם לב, א. 90) הדם שנשאר אחרי זריקה כשרה נקרא "שיירי הדם" או סתם "שיריים" ואינו ראוי לזריקה, אבל זריקת פסול אינה זריקה כלל, ולהיפך הדם שנשאר ראוי לזריקה. 91) מעילה ה, א. 92) אבל פסולים אחרים אינם עושים שיריים אפילו בקיבלו וזרקו. ראה למעלה הערה פא.

כט. בְּהֵמָה שֶׁחָסַר מֵאִיבָרֶיהָ כָּל שֶׁהוּא[93] אַחַר שְׁחִיטָה קֹדֶם קַבָּלַת הַדָּם - נִפְסְלָה. אֲפִלּוּ צָרַם בְּאָזְנָהּ קֹדֶם קַבָּלָה - הֲרֵי זֶה לֹא יְקַבֵּל. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח מִדַּם הַפָּר - שֶׁיִּהְיֶה שָׁלֵם כֻּלּוֹ בִּשְׁעַת הַקַּבָּלָה. וְאִם קִבֵּל מִן הַחֲסֵרָה וְזָרַק - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

93) במקום שעושה את הבהמה בעלת מום (ראה הל' ביאת המקדש פ"ז פרטי דיני המומים). רבי זירא שם כה, ב. בכורות לט, ב.

ל. אֲבָל אִם חָסְרָה אַחַר קַבָּלָה קֹדֶם זְרִיקָה, אֲפִלּוּ אָבַד הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם אוֹ נִשְׂרַף: אִם נִשְׁתַּיֵּר כְּזַיִת מִן הַבָּשָׂר אוֹ כְּזַיִת מִן הָאֵמוּרִין - זוֹרֵק אֶת הַדָּם[94], וְאִם לָאוּ - אֵינוֹ זוֹרֵק[95]. וּבְעוֹלָה - אֲפִלּוּ כַּחֲצִי זַיִת מִן הַבָּשָׂר וַחֲצִי זַיִת מִן הָאֵמוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּהּ לָאִשִּׁים[96].

94) "רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהם כזית בשר או כזית חלב – זורק את הדם", תוספתא פסחים פ"ו ה"ד, ותוספתא זבחים פ"ד ה"ל (לפי גירסת הגר"א). ובבבלי זבחים נח, ב. ובכמה מקומות. ולמד זה מן הכתוב (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם", אם אין בשר - אין דם. 95) ואפילו אם נשאר חצי זית בשר וחצי זית חלב, וביחד יש כזית, כי אין כאן כזית לא לאכילת אדם ולא למזבח. 96) שעולה כולה כליל, ואם כן יש כזית שלם לאכילת מזבח (תוספתא שם, וגמרא פסחים עט. ובכמה מקומות).

לא. נִשְׁאַר פָּחוּת מִכְּזַיִת - לֹא יִזְרֹק[97], וְאִם זָרַק - לֹא הֵרְצָה[98]. נִפְסַל הַבָּשָׂר[99] קֹדֶם זְרִיקָה אוֹ שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה - לֹא יִזְרֹק הַדָּם, וְאִם זָרַק - הֵרְצָה[100].

97) ראה הלכה הקודמת. 98) כלומר, הקרבן לא עלה לרצון לפני ה' ופסול, בברייתא (פסחים לד:) "נפסל או שיצא... ומודה רבי יהושע שאם זרק הורצה". ובנשתייר פחות מכזית לא אמרו שרבי יהושע מודה, ומזה למד רבינו שכאן לא הורצה, וראה שם עז, א. 99) ברייתא הנזכרת. ומדובר, כשנפסל או יצא כל הבשר והאימורים, שהרי אם האימורים לא נפסלו זורק לכתחילה. ראה הלכה לד. והברייתא כתבה בשר, משום שמסתמכת על הכתוב (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם", ובעולה אין הבדל בין בשר ובין אימורים. ורבינו, אע"פ שהוא מתכוון לכל קדשי קדשים, נקט לשון הברייתא, כדרכו שלא לשנות מלשון הגמרא. 100) ברייתא המובאה בהערה צה. רבי יהושע סובר כרבי עקיבא תלמידו, שזריקה מועילה ליוצא להוציא מידי מעילה, והוא־הדין שמועילה להרצאה ('תוספות' שם לד: ד"ה שאם) וראה לקמן הל"ב, ולחם־משנה כאן.

לב. בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְרַק הַדָּם וְהַבָּשָׂר בַּחוּץ - הַזֶּבַח כָּשֵׁר[101], מִפְּנֵי שֶׁסּוֹף הַבָּשָׂר לָצֵאת[102]. וְהַזְּרִיקָה מוֹעֶלֶת[103] לַיּוֹצֵא לְשָׂרְפוֹ[104], אֲבָל לֹא לְאָכְלוֹ[105].

101) מקטירים את האימורים, והבעלים פטורים מלהביא קרבן אחר. כרבי יוחנן, זבחים פט, ב. 102) חוץ לעזרה אחרי הזריקה, שהרי קדשים קלים נאכלים בכל ירושלים. ולפיכך לא נפסל אפילו אם נמצא בחוץ בשעת זריקת הדם. 103) תועלת מוגבלת. 104) פירוש, לענין דין שריפה, ששנינו (תוספתא פסחים פ"ו ה"ו) "זה הכלל: אירע פסול

בגופו (בגוף הקרבן) ישרף מיד, בדם או בבעלים תעובר צורתו (פירוש, ילינו אותו כדי שיפסל בלינה) ויצא לבית השריפה". ומשמיענו רבינו שהזריקה הועילה שלא ישרף מיד כדין פסולו בגופו אלא טעון עיבור צורה. והטעם, מפני שהבשר לא נפסל אלא שלא הותר באכילה, כמו שנתבאר למעלה בהלכה טו ובהערה הבאה. זוהי דעת רבי עקיבא (מעילה ו: ז. כפי שנתפרשה שם ז: (ראה רש"י ו'רבינו גרשום' שם, וכסף־משנה כאן) ורבינו נקט לשון הגמרא. 105) בשר קדשים קלים אסור באכילה לפני זריקת הדם, והזריקה מתירתו, ובשר זה שלא היה בעזרה בשעת זריקה לא הותר. (פירושנו זה מסתמך על דעת הר"י קורקוס שהבאנו למעלה בהט"ו. אולם הכסף־משנה פירש אחרת. ראה שם).

1 **לג. וְכֵן אֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצְאוּ לִפְנֵי זְרִיקַת**
2 **דָּמִים וְנִזְרַק הַדָּם וְהֵם בַּחוּץ - לֹא נִפְסַל[106] הַזֶּבַח[107],**
3 **וְאִם הֶחֱזִירָן[108] - מַקְטִירִין אוֹתָן. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
4 **הֶחֱזִירָן - חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא[109].**

106) יש שני סוגי יוצא: א. יוצא חוץ למחיצתו, היינו קדשי קדשים מחוץ לחומת העזרה, וקדשים קלים מחוץ לחומת ירושלים. וכל מה שיצא חוץ למחיצתו, בין אימורים ובין בשר, בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים – נפסלו. ב. קדשים קלים שיצאו חוץ לעזרה לפני זריקת הדם. כאן יש הבדל בין אימורים לבשר, כי האימורים הקרבים על המזבח קדושתם חמורה כקדשי קדשים, אבל קדושתם זו חלה עליהם רק אחרי זריקת הדם, המתירה אותם להקטרה על המזבח, אבל לפני זריקה קדושתם כקדושת הבשר (מבי"ט ב'קרית ספר' פ"א מהל' פסולי המוקדשין, וכן דעת רש"י זבחים פט. ד"ה הוא־הדין, שכתב "שזריקה עושה אותן קדשי קדשים") ולפיכך לא נפסלו ביוצא, אבל יש לדון אם הזריקה כשהאימורים בחוץ מועילה להתירם להקטרה ולהעלות עליהם קדושה חמורה. ושיטת רבינו בזה, אנו למדים משינוי לשונו בהלכה זו מלשונו בהלכה הקודמת ביצא בשר, שם כתב "הזבח כשר", משמע כשר לגמרי, וכאן כתב "לא נפסל הזבח", כלומר, והבעלים פטורים מלהביא קרבן אחר, אבל אין מקטירים את האיברים (ראה ראב"ד למעלה הט"ו סוף השגה א). אם לא תפרש כך, הרי אין כל הבדל בין דין בשר שיצא לדין אימורים, ולמה חילקם רבינו לשתי הלכות? ועוד, דין בשר נימק מפני "שסופו לצאת", והרי אימורים אין סופם לצאת, ולמה הזבח כשר? אחרי בירור זה נבין דברי רבינו בהלכה זו. 107) והבעלים יצאו ידי חובתם, אבל אסור להקטיר את האימורים ממה־נפשך: אם הועילה הזריקה לאימורים הנמצאים מחוץ לעזרה והכשירה אותם להקטרה, הרי חלה עליהם קדושה חמורה ונפסלו ביוצא ואסור להקטירם, ואם לא הועילה לקדשם, הרי לא הותרו להקטרה. 108) לפני זריקה ('אור שמח' ו'חזון איש' בהגהות שנספחו ל'יד החזקה' הוצאת "אל המקורות". וראה כסף־משנה כאן). 109) הדין הוא, שזריקת הדם קובעת איסורי פיגול ונותר וטמא. ומלמדנו רבינו כאן, שאע"פ שהאימורים היו בחוץ בשעת זריקה, נקבעו איסורים אלה, כרב פפא, זבחים צ, א - לדעת רבי עקיבא.

5 **לד. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁל יָחִיד, בֵּין שֶׁנִּטְמָא בָּשָׂר וְהַחֵלֶב**
6 **קַיָּם בֵּין שֶׁנִּטְמָא חֵלֶב וְהַבָּשָׂר קַיָּם - זוֹרֵק אֶת**
7 **הַדָּם[110]. נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן - לֹא יִזְרֹק[111], וְאִם זָרַק -**
8 **הֲרֵצָה[112]; שֶׁהַצִּיץ[113] מְרַצֶּה[114] עַל הַטֻּמְאָה. וְכֵן**
9 **אֵמוּרִין אוֹ אֵיבְרֵי עוֹלָה שֶׁנִּטְמְאוּ וְהִקְטִירָן - הַצִּיץ**
10 **מְרַצֶּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[115]. וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר שֶׁנִּטְמָא**
11 **הַבָּשָׂר וְהַחֵלֶב כֻּלּוֹ - הֲרֵי זֶה זוֹרֵק אֶת הַדָּם[116].**

110) לכתחילה, כרבי יהושע פסחים עז, ב. 111) גמרא, שם. 112) שם. 113) ציץ הזהב שעל מצח הכהן הגדול. 114) כתוב בתורה (שמות כח, לח) "והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עוון הקדשים", ודרשו חכמים שמרצה על טומאת הקדשים. 115) הל' ביאת המקדש פ"ד ה"ז. 116) שם עח, א. במסקנה לדעת רבי יהושע אמרו, שביחיד אסור לכתחילה ואם זרק הורצה, ובציבור – זורקים לכתחילה, ואע"פ שרבינו שם כתב שהציץ אינו מרצה על הדברים הנאכלים אלא על האימורים, זה בקרבנות יחיד, אבל בקרבנות ציבור – מרצה. וכן משמע מסיום ההלכה שם: אלא־אם־כן היתה הטומאה הדחויה בציבור (לחם־משנה).

12 **לה. דַּם קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה - נִפְסַל[117] הַזֶּבַח,**
13 **וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְהִכְנִיסוֹ וּזְרָקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹא**
14 **נִרְצָה[118].**

117) וצריך להביא קרבן אחר, ראה למעלה הלכה לג בהערות. 118) משנה, זבחים פב, ב: "שאינו (הציץ) מרצה על (הדם) היוצא".

15 **לו. וְכָל דַּם הַקָּדָשִׁים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל[119].**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר בַּדָּם: עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֻנּוּ כַּמַּיִם[120] - דָּם**
17 **שֶׁנִּשְׁפָּךְ כַּמַּיִם הוּא הַנֶּחְשָׁב כַּמַּיִם וּמְקַבֵּל טֻמְאָה;**
18 **אֲבָל דַּם קָדָשִׁים, שֶׁאֵינוֹ נִשְׁפָּךְ כַּמַּיִם, אֵינוֹ מְקַבֵּל**
19 **טֻמְאָה.**

119) משנה, עדיות פ"ח מ"ד: "העיד יוסי בן יועזר איש צרידה... ועל משקה בית מטבחייא דאינון דכן", פירוש שאינם מקבלים טומאה כלל. 120) בגמרא שם, למדו מכאן שדם קדשים אינו מכשיר את האוכלין לקבל טומאה (אוכלין אינם מקבלים טומאה אם לא נרטבו מעולם באחד משבעת המשקין). ורבינו סובר, שאם דם קדשים אינו מכשיר אוכלין מכל־שכן שאינו מקבל טומאה (ובהל' טומאת אוכלין פ"י הט"ז, כתב שדין זה הוא מפי הקבלה, ברור שהלימוד המובא כאן "אסמכתא בעלמא" היא לדעתו).

20 **לז. וְדָם שֶׁשָּׁקְעָה עָלָיו חַמָּה וְלֹא נִזְרַק - נִפְסַל**
21 **הַזֶּבַח, וְאִם זְרָקוֹ - לֹא הֲרֵצָה[121].**

121) זבחים נו, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום שישי י' טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר דמים הניתנין על מזבח החיצון ונתן מתנה אחת אם כיפר.

א. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[2], אִם נָתַן מַתָּנָה אַחַת בִּלְבַד - כִּפֵּר. וַאֲפִלּוּ בְּחַטָּאת[3] - מַתָּנָה אַחַת הִיא הָעִקָּר, וּשְׁאָר הָאַרְבַּע[4] מַתָּנוֹת לְמִצְוָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ - שְׁפִיכַת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ הִיא הָעִקָּר.

2) המזבח שבעזרת הכהנים, שמקטירים עליו את הקרבנות וזורקין את דמם. 3) כבית הלל זבחים שם ובגמרא שם לז: מבואר נימוקם, כי כתוב בתורה בדיני חטאת שתי פעמים קרנת בלי ואו ומשמע לשון יחיד, ופעם אחת קרנות מלא [=עם וא"ו], הרי עוד שתיים וביחד ארבע, שלוש למצוה ואחת לעכב (בדיני הקרבנות כלל בידינו, שכל דבר שציוותה התורה פעם אחת נאמר רק למצוה, אבל בדיעבד אינו מעכב, אלא אם כן נצטוו עוד פעם או שכתובה שם מלה המורה על עיכוב), מפני שאי אפשר לכפרה בלי זריקת דם כלל. ושאר הקרבנות נלמדים מחטאת. 4) כלומר, מה שנשתייר מהארבע אחרי שנתן האחת.

ב. וְכָל הַנִּתָּנִין בִּזְרִיקָה[5] שֶׁנִּתָּנָן בִּשְׁפִיכָה - יָצָא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה – יצא, שנאמר ודם זבחיך ישפך".

בסיום מסכת פסחים תלתה הגמ' את מחלוקת בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא, האם ברכת הפסח פוטרת את של זבח (ר"י) או שלא זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו (ר"ע), וקבעה שלדעת רבי ישמעאל זריקה (מעשה הזבח) בכלל שפיכה (מעשה הפסח), ולדעת ר"ע לא זו בכלל זו ולא זו בכלל זו. והקשה ב'כסף משנה' שהרי כאן הרמב"ם פסק כרבי ישמעאל ששפיכה בכלל זריקה, אבל בהלכות חמץ ומצה (פ"ח ה"ז) פסק כר"ע שאין ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא של זבח פוטרת את של פסח. ותירץ הצל"ח שהרמב"ם סובר כפירוש רבינו חיים כהן, שהביאו התוספות, שטעמו של ר"י הוא שהפסח עיקר והזבח טפל, ולכן ברכת הפסח פוטרת את של זבח. אבל צריך להבין, לפי־זה מהי סברת ר"ע והרמב"ם שברכת הפסח אינה פוטרת את של זבח, והרי פשוט לכו"ע כירושלמי שהזבח טפל לפסח.

וי"ל הביאור בזה: רבי ישמעאל ור"ע חלוקים האם במצוות התורה שלא התפרש גדרן, יש לפרשן בגדרי הנותן או בגדרי המקבל. ולדוגמא מחלוקתם במכילתא בפירוש הפסוק "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר", ר"י אומר: מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו, ר"ע אומר על הן הן ועל לאו הן. כי מצד גדרי המקבל ישנו הבדל בין מצוות־עשה ללא־תעשה, שאת אלה הוא עושה ואת אלה הוא אינו עושה, ולכן לר"י אמרו על הן הן ועל לאו לאו, אבל לשיטת ר"ע מתחשבים בגדרי הנותן, ומצד הקב"ה הרי כל ציווי בין הוא מצוות־עשה או שהוא לא־תעשה, עניינו הוא קיום רצונו של הקב"ה, ולכן ענו על הן הן ועל לאו הן, היינו שגם בלאו היתה תשובתם מכוונת לקיום רצונו של הקב"ה. (ועיין־שם בעוד חמש מחלוקות שביניהם המתבארות בשיטה זו).

ומעתה תובן מחלוקתם בעניין הפסח והזבח, לדעת ר"י בענייני הרשות אנו מתחשבים בגדרי המקבל, ומתחשבים ברצונו להחליט מה עיקר אצלו ומה טפל. אבל בענייני המצוות שאינן תלויות ברצונו כי־אם שהוא מחויב לעשותן, הרי היא טפלה רק במה שעשתה אותה התורה טפל ותו לא. כך גם הזבח טפל רק בזה שלפעמים אינו קרב ובא רק בחול בטהרה ובמועט, אבל כשקרב נעשה חשוב ואינו טפל לפסח, ולכן גם לר"י "בירך על של פסח, פטר את של זבח" רק בדיעבד.

(על־פי הדרן על מסכת פסחים, הגש"פ ע' תנט)

5) זריקה פירושה, שהכהן עומד רחוק מהמזבח וזורק בכוח למזבח את הדם שבמזרק. ושפיכה היינו שעומד בצד המזבח ושופך עליו את הדם. אשם, עולה ושלמים ניתנים בזריקה, בכור, מעשר ופסח בשפיכה וחטאת ניתנת באצבע.

ג. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי[6], אִם חִסַּר אַחַת מֵהֶן - לֹא כִּפֵּר, אֶלָּא כֻּלָּן הֵן עִקַּר הַכַּפָּרָה; שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הִקְפִּיד עַל מִנְיָנָן, שֶׁנֶּאֱמַר: שֶׁבַע פְּעָמִים.

6) מזבח הזהב שעמד בהיכל ועליו מקטירים בכל יום את הקטורת ומזים עליו דם פר ושעיר של יום הכיפורים ושל שאר פרים ושעירים שבשרם אינו מוקטר ואינו נאכל אלא נשרף.

ד. חַטָּאת שֶׁנְּתָנָן מִמְּנוּ מַתָּנָה אַחַת וּמִתּוּ הַבְּעָלִים - יַשְׁלִים אַרְבַּע מַתָּנוֹת לְאַחַר הַמִּיתָה[7].

7) והטעם, מפני שהראשונה כיפרה והשלוש הנותרות הן רק למצוה ואינן מעכבות, לפיכך אין לה דין חטאת שמתו בעליה, וגומרים את המצוה.

ה. אֲבָל אִם נָתַן הָאַחַת בַּיּוֹם - לֹא יִתֵּן הַשְּׁלֹשׁ בַּלַּיְלָה[8].

8) מפני שהדם נפסל בשקיעת החמה.

ו. וְאִם נָתַן אַחַת בִּפְנִים וְהִשְׁלִימָן בַּחוּץ - חַיָּב[9] מִשּׁוּם מַעֲלֶה בַּחוּץ[10].

9) כרת. 10) שהרי מתנות אלו מצוה לעשותן בפנים, לפיכך אנו קוראים בה (ויקרא יז, ט) "ואל פתח אוהל מועד

לא יביאנו וגו' ונכרת האיש ההוא מעמיו". שם. רבינו שינה את הסדר שבגמרא, שם הסדר: לילה, מיתה, חוץ. ורבינו סידר: מיתה, לילה, חוץ, לפי חומרת דיניהם: מיתה - נותן לכתחילה; לילה - לא יתן, אבל אם נתן אינו חייב כרת; חוץ - ענוש כרת.

1 **ז. הָיָה מַזֶּה[11] וְנִקְטָעָה יָדוֹ[12] שֶׁל מַזֶּה קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ**
2 **דָּם לַאֲוִיר הַמִּזְבֵּחַ - לֹא עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה[13].**

11) בחטאת העוף ובחטאות הפנימיות (פרים ושעירים הנשרפים) כתוב בתורה לשון הזאה, היינו מזה באצבע מרחוק. 12) ונעשה בעל מום ופסול לעבודה. 13) שההזייה נגמרת כשהדם נוגע במזבח ואז המזה היה בעל מום.

3 **ח. שִׁנָּה מַתַּן קָרְבָּנוֹת[14] בְּחַטָּאת, בֵּין בְּחַטָּאת**
4 **הַנַּעֲשֵׂית בִּפְנִים[15] בֵּין בְּחַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ[16] -**
5 **נִפְסָל. אֲבָל בִּשְׁאָר קָדָשִׁים - כְּשֵׁרִין[17].**

14) הסדר הנכון בחטאות הוא, להתחיל בקרן דרומית מזרחית ואחריה מזרחית צפונית, צפונית מערבית, ולבסוף מערבית דרומית ואם שינה מסדר זה נפסל הקרבן. 15) שמזים את דמה על הפרוכת ועל מזבח הזהב שבהיכל. 16) שדמה נזרק על המזבח שבעזרה, שהיא חוץ להיכל. 17) ולא נתבאר טעמו של ההבדל בין חטאת לשאר קרבנות.

6 **ט. נָתַן הַדָּם מִן הַקֶּרֶן וְלִפְנִים[18], בֵּין בְּחַטָּאת**
7 **בֵּין בִּשְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בֵּין**
8 **בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן - פָּסוּל.**

18) ארבע הקרנות שבפינות מזבח החיצון, ארכן אמה ורחבן אמה ודם החטאות נותן הכהן כנגדן בחציו העליון של המזבח. וכן שתי המתנות של שאר הקרבנות ניתנות נגד הקרנות היינו אמה מכאן ואמה מכאן בחציו התחתון של המזבח. ומלמדנו רבינו כאן, שאם נתן הדם בשטח שהוא לפנים מן הקרן, היינו שלא כנגד הקרן - פסול, בין במזבח החיצון ובין בפנימי.

9 **י. דָּם שֶׁמִּצְוָתוֹ לִתֵּן אוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ[19]**
10 **שֶׁנִּתְּנוֹ לְמַטָּה, אוֹ שֶׁמִּצְוָתוֹ לִתְּנוֹ לְמַטָּה[20] וּנְתָנוֹ**
11 **לְמַעְלָה, אוֹ שֶׁמִּצְוָתוֹ לִתְּנוֹ בִּפְנִים בַּהֵיכָל[21] וּנְתָנוֹ**
12 **עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אוֹ הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן**
13 **שֶׁנִּתְּנָן לִפְנִים בַּהֵיכָל, אוֹ שֶׁנָּתַן דַּם הַנִּתָּנִין בַּחוּץ**
14 **עַל הַכֶּבֶשׁ[22] שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[23] - הֲרֵי בְּשַׂר הַזֶּבַח**
15 **פָּסוּל[24]. וְאַף עַל פִּי כֵן, נִתְכַּפְּרוּ הַבְּעָלִים[25] בּוֹ;**
16 **כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ דָּם לַמִּזְבֵּחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ שֶׁלֹּא**
17 **לִמְקוֹמוֹ - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ לְכַפֵּר.**
18 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[26]? כְּשֶׁהָיָה זֶה הַזּוֹרֵק כָּשֵׁר**
19 **לָעֲבוֹדָה[27]; אֲבָל אִם קִבֵּל הַכָּשֵׁר[28] וְנָתַן לַפָּסוּל[29],**
20 **וְנָתַן הַפָּסוּל אֶת הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה לְמַטָּה, וְאֶת**
21 **הַנִּתָּנִין בִּפְנִים בַּחוּץ, וְאֶת הַנִּתָּנִין בַּחוּץ בִּפְנִים, אוֹ**
22 **שֶׁנָּתַן עַל הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד - לֹא נִפְסַל**
23 **בְּשַׂר הַזֶּבַח, אִם נִשְׁאַר דַּם הַנֶּפֶשׁ[30], אֶלָּא יַחֲזֹר**
24 **הַכָּשֵׁר וִיקַבֵּל[31] שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ וְיִזְרֹק הַדָּם**
25 **בִּמְקוֹמוֹ.**

19) חטאת בהמה ועולת העוף. 20) שאר הקרבנות הנעשים בחוץ. 21) פר ושעיר של יום הכיפורים, ופרים ושעירים הנשרפים המבוארים בהלכות מעשה הקרבנות ובשרם נשרף בבית הדשן שמחוץ לחומת ירושלים. 22) ולא על המזבח ממש. 23) פירוש, או שלא כנגד היסוד במזבח ממש. במשנה מדות פרק ג, א שנינו: "והיסוד (של מזבח החיצון) היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב. ואוכל (תופס) בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת". ויוצא מזה שבקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד ואם זרק בקרן זו את דם הניתנים למטה מחצי המזבח הקרבן פסול. בזבחים נו: ונז: למדו דין זה מהכתוב (ויקרא ד, ז) "אל יסוד מזבח העולה". 24) וגם האימורים פסולים. 25) ואינו חייב להביא קרבן אחר. 26) שבשר הזבח נפסל ואין לו תקנה. 27) ובדיעבד כיפר ולפיכך הדם שנשאר נעשה שיריים ופסול לזריקה. 28) כלומר, אפילו אם קיבל הכשר, שהרי קבלת כהן פסול בוודאי אינה עושה שיריים (לחם משנה). 29) אפילו פסול טמא שעושה שיריים. 30) בצוואר הבהמה. 31) קבלת הדם הראשונה אף על פי שקיבל כשר לא עשתה שיריים את הדם הנשאר, מפני שקבלה בלי זריקה אינה עושה שיריים והזריקה הייתה פסולה.

26 **יא. דְּמֵי קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ, בֵּין דָּם בְּדָם[32] בֵּין כּוֹסוֹת**
27 **בְּכוֹסוֹת[33]: אִם נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין מַתָּנָה אַחַת[34] בְּנִתָּנִין**
28 **מַתָּנָה אַחַת - יִתֵּן הַכֹּל מַתָּנָה אַחַת. וְכֵן הַנִّתָּנִין מַתַּן**
29 **אַרְבַּע[35] בְּנִתָּנִין מַתַּן אַרְבַּע - יִתֵּן הַכֹּל מַתַּן אַרְבַּע.**
30 **נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין מַתָּנָה אַחַת בְּנִתָּנִין מַתַּן שְׁתַּיִם שֶׁהֵן**
31 **אַרְבַּע - יִתֵּן הַכֹּל מַתָּנָה אַחַת[36]. נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין**
32 **לְמַעְלָה בְּנִתָּנִין לְמַטָּה - יִשָּׁפֵךְ הַכֹּל לָאַמָּה[37],**
33 **וְהַזְּבָחִים פְּסוּלִין. אֲפִלּוּ נִתְעָרְבוּ שְׂיָרֵי הַחַטָּאת[38] עִם**
34 **דַּם הָעוֹלָה, שֶׁמְּקוֹם הַכֹּל לְמַטָּה - יִשָּׁפֵךְ הַכֹּל**
35 **לָאַמָּה[39].**

32) בכלי אחד נתקבל דם של שני קרבנות. 33) בכל כוס יש דם מקרבן אחד אלא שנתערבו הכוסות. 34) כגון דם בכור בדם מעשר. 35) דם חטאות בלבד ניתן מתן ארבע, והמדובר כאן בתערובת דמן של שתי חטאות. 36) "כל הדמים הניתנים על מזבח החיצון, אם נתן מתנה אחת בלבד כיפר". ואסור ליתן מן התערובת יותר ממתנה אחת כדי שלא יעבור במעשה על "לא תוסיף", אבל אם נותן פחות ועובר על "בל תגרע" הרי אינו עושה מעשה. 37) כעין מרזב היה עובר על פני כל רצפת העזרה ופתוח לחוץ ומים עוברים בו. 38) שנתן ארבע המתנות במקומן, וטעונין שפיכה על יסוד המזבח שהוא למטה. 39) אף על פי ששניהם מקומם למטה. מפני שדם העולה טעון זריקה על קיר המזבח ושיירי חטאת נשפכים ישר על היסוד ואסור לשפוך אותם על הקיר, כדי שיזובו על היסוד, כר' יוחנן ורב יהודה שם פא.

36 **יב. וְאִם לֹא שָׁאַל, אֶלָּא נָתַן מִן הַתַּעֲרוּבוֹת לְמַעְלָה**

וּלְמַטָּה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. נָתַן לְמַעְלָה וְשָׁאַל - יִתֵּן לְמַטָּה[40], וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ עָלוּ לוֹ.

40) ברייתא שם פא: "נתן למעלה ולא נמלך, אלו ואלו (רבי אליעזר וחכמים) מודים שיחזור ויתן למטה".

יג. נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין בִּפְנִים בַּנִּתָּנִין בַּחוּץ - יִשְׁפֹּךְ הַכֹּל לָאַמָּה. וְאִם לֹא שָׁאַל וְלָקַח דַּם הַתַּעֲרֹבֶת וְנָתַן מִמֶּנּוּ בִּפְנִים וּבַחוּץ, בֵּין שֶׁנָּתַן בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ אוֹ בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים - הַכֹּל כָּשֵׁר[41]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר דָּמִים הַנִּתָּנִים בַּחוּץ, חוּץ מִן הַחַטָּאת; אֲבָל דַּם חַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדַם חַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בִּפְנִים: אִם נָתַן בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים - כָּשֵׁר[42], נָתַן בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ - פְּסוּלָה. שֶׁדַּם חַטָּאת שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל, אֲפִלּוּ חַטַּאת יָחִיד הַנֶּאֱכֶלֶת[43] - אֲסוּרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ וְגוֹמֵר. וְהוּא[44] שֶׁיָּבוֹא דֶּרֶךְ שַׁעַר הַהֵיכָל, שֶׁנֶּאֱמַר: יוּבָא - דֶּרֶךְ בִּיאָה[45]; אֲבָל אִם הִכְנִיסוֹ בְּכִשְׁפּוֹשׁ[46] אוֹ דֶּרֶךְ חַלּוֹן אוֹ גַג - אֵינוֹ נִפְסָל.

41) כחכמים שם נגד דעת רבי עקיבא ור' אליעזר, המחלוקת היא בפירוש הכתוב (ויקרא ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקודש לא תאכל באש תשרף". חכמים סוברים חטאת דווקא, אבל שאר קרבנות אינם נפסלים בכך, ורבי עקיבא, ששיטתו לדרוש כל אות שבתורה, מרבה מהמלה "וכל" את כל הקרבנות (שם פב.).
42) ואפילו לא נתן בפנים נתכפרו הבעלים. 43) כי פשוטו של מקרא אפשר לפרש בחטאות ציבור שדמן טעון הזייה בפנים ומצוותן בשריפה. 44) וזה נאמר. 45) רגילה.
46) דלת צדדית קטנה.

יד. פַּר הֶעְלֵם[47] וּשְׂעִיר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁדָּמָם נִכְנָס לַהֵיכָל[48], אִם הִכְנִיסוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - נִפְסָל; שֶׁבִּמְקוֹם זֶה פְּנִימָה[49] שֶׁל מְקוֹמָן הוּא[50]. וְכֵן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁדָּמָם נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, אִם הִכְנִיס דָּמָם לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְהִזָּה מִמֶּנּוּ[51] וְהוֹצִיאוֹ לַהֵיכָל, וְחָזַר וְהִכְנִיסוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - נִפְסָל[52], וְאֵינוֹ גּוֹמֵר מִמֶּנּוּ הַזָּיוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים; כֵּיוָן שֶׁיָּצָא[53] יָצָא[54]. וְכֵן אִם גָּמַר הַזָּיוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְהוֹצִיאָן לַהֵיכָל, וְהִזָּה מִקְצָת הַזָּיוֹת וְהוֹצִיאָן חוּץ לַהֵיכָל[55], וְחָזַר וְהִכְנִיסָן לַהֵיכָל - אֵינוֹ גּוֹמֵר הַזָּיוֹת שֶׁבַּהֵיכָל; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָא הַדָּם חוּץ לִמְקוֹמוֹ נִפְסָל[56].

47) שגגו בית דין והורו שחלב וכדומה מותר ועשה הציבור על פי הוראתם, מביאים פר לחטאת ודמו טעון הזייה בהיכל על הפרוכת. ואם טעו בעבודה זרה ועשה הציבור, מביאים שעיר לחטאת. 48) מצוותם בכך. 49) כתוב בתורה (שם יח), "הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה", משמע שאם הובא נפסל הקרבן, ופנימה - זה קודש הקדשים.
50) מקומם בהיכל, וקודש הקדשים הוא לפני מן ההיכל.
51) מקצת הזיות ולא גמר הכל. 52) פסול יוצא, אף על פי שדם זה מקומו בהיכל כמצוותו. 53) מחוץ לקדש הקדשים לפני גמר הזיותיו. 54) נפסל ביוצא, ואף על פי שסופו לצאת להיכל - עכשיו מקומו בקודש הקדשים.
55) לעזרה. 56) פסול וודאי.

טו. חַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁנֵי כּוֹסוֹת וְיָצָא אֶחָד מֵהֶם לַחוּץ - הַפְּנִימִי כָּשֵׁר[57] וְיַזֶּה מִמֶּנּוּ. נִכְנַס אֶחָד מֵהֶם לַהֵיכָל וְהִזָּה מִמֶּנּוּ שָׁם - אַף הַחִיצוֹן פָּסוּל[58]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ; אֲפִלּוּ מִקְצָת דָּמָהּ אִם נִכְנַס לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ - נִפְסְלָה.

57) ובגמרא למדו דין זה מהכתוב (שם ו, כג) "אשר יובא וגומר לא תאכל"; הנכנס פוסל (גם מה שלא נכנס) ואין היוצא פוסל את החלק שלא יצא. 58) כחכמים שם שדרשו את הכתוב (שם) יובא "מדמה" ואפילו מקצת דמה, מכיוון שלא כתבה התורה "דמה".

טז. דַּם חַטָּאת שֶׁהִכְנִיסוֹ לְכַפֵּר בּוֹ בִּפְנִים וְלֹא כִּפֵּר, אֶלָּא הוֹצִיאוֹ וְלֹא הִזָּה מִמֶּנּוּ בִּפְנִים כְּלוּם: אִם הִכְנִיסוֹ בְּשׁוֹגֵג - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ בַּחוּץ, שֶׁהֲרֵי לֹא כִּפֵּר בַּקֹּדֶשׁ; וְאִם הִכְנִיסוֹ בְּמֵזִיד - פָּסוּל[59].

59) ובכיפר בין במזיד בין בשוגג - פסול.

יז. הִכְנִיס[60] הַחַטָּאת עַצְמָהּ לַהֵיכָל - כְּשֵׁרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ - וְלֹא בְּשָׂרָהּ.

60) שם צב: ואפילו הכניסה קודם קבלת הדם - כשרה.

יח. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁפִּרְכְּסָהּ וְנִכְנְסָה לַהֵיכָל - כְּשֵׁרָה[61].

61) שם, מפני שלא הובאה אלא נכנסה מאליה, והתורה אמרה: אשר יובא.

יט. הִכְנִיס דַּם חַטַּאת הָעוֹף לַהֵיכָל בְּצַוָּארָהּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הַצַּוָּאר חָשׁוּב כִּכְלִי[62].

62) בבהמה אמרנו בהלכה יז שכשרה אף על פי שגם הדם נכנס, אבל בחטאת העוף שואל ר' אבין, מפני שאין דמה טעון קבלה בכלי אלא הכהן מזה ישר מהצוואר אפשר לומר שזה כאילו הכניס הדם בכלי.

כ. נִשְׁפַּךְ[63] דַּם חַטַּאת הָעוֹף וַאֲסָפוֹ[64] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[65] אִם הַכְּלִי פּוֹסֵל בְּדָמָהּ אוֹ אֵינוֹ פּוֹסֵל; לְפִיכָךְ תִּשָּׂרֵף[66], כָּל חַטַּאת הָעוֹף שֶׁהוּא סָפֵק.

63) ישר מהצוואר על הרצפה. 64) לכלי. 65) בעייא שלא נפתרה שם, אם כוונת התורה היא שגם חטאת העוף אינו טעון כלי ומותר להזותו ישר מהצוואר, או התורה אוסרת להשתמש בכלי. 66) מוסכם גם אל הדין שבהלכה יט. אבל הבעלים פטורים מלהביא קרבן אחר, כדי שלא יקריב חולין בעזרה.

כא. חַטָּאת[67] שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת, וְנָתַן מַתָּנָה אַחַת מִכָּל כּוֹס וְכוֹס - שְׁיָרֵי אַרְבַּעְתָּן נִשְׁפָּךְ עַל הַיְסוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ. נָתַן אַרְבַּע הַמַּתָּנוֹת מִכּוֹס אֶחָד - שְׁיָרֵי אוֹתוֹ הַכּוֹס נִשְׁפָּךְ עַל הַיְסוֹד, וּשְׁאָר הַכּוֹסוֹת נִשְׁפָּכִין לָאַמָּה[68].

67) שמצוותה ארבע מתנות. 68) שאין לדם זה דין שיריים שמצוותם להישפך ליסוד המזבח. ולמדו זה מהכתוב (ויקרא ד, כו) "ואת דמו ישפוך" ולא כל דמו. וההיגיון מחייב להעמיד את הכתוב "כל דמו" בנתן מד' כוסות והכתוב "ואת דמו" בכוס אחת.

כב. דָּם שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ דְּמֵי חֵלִין - לֹא יַזֶּה מִמֶּנּוּ, וְאִם הִזָּה - פָּסוּל[69]. נָפַל מַיִם לְתוֹךְ הַדָּם שֶׁבַּמִּזְרָק, אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאֵה דָם - כָּשֵׁר. נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ דַם חֵלִין - אוֹמְדִין אוֹתוֹ אִלּוּ הָיוּ מַיִם: אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל דָּם שֶׁבַּמִּזְרָק עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ מַרְאֵיהֶן מַרְאֵה דָם - הֲרֵי זֶה לֹא יַזֶּה מִמֶּנּוּ; וְאִם אֵינָם רְאוּיִין לְבַטֵּל מַרְאֵיהֶן - יַזֶּה מִמֶּנּוּ.

69) אפילו אם יש בו מראה דם. במשנה שנינו: "דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם כשר". ואמר ר' יוחנן שם: "לא שנו אלא שנפלו מים לתוך דם, אבל נפל דם לתוך מים ראשון ראשון בטל", פירוש כל טיפה שנפלה בטלה במים ונפסלה ואינה חוזרת לכשרותה. זה נקרא "דיחוי".

כג. דַּם הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדַם פְּסוּלֵי הַמִּזְבֵּחַ[70] אוֹ בְּדַם הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ בַּשְּׁחִיטָה[71] - יִשָּׁפֵךְ הַכֹּל לָאַמָּה. וַאֲפִלּוּ קָרְבוּ כָּל הַכּוֹסוֹת חוּץ מֵאֶחָד - יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה[72]. וְכָל אוֹתָן הַזְּבָחִים פְּסוּלִים. נִתְעָרֵב בְּדַם הַתַּמְצִית[73] - יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה[74]; וְאִם לֹא שָׁאַל וְנָתַן - כָּשֵׁר.

70) כגון בעלי מומים, רובע ונרבע ונעבד כאליל. 71) השחיטה לא נעשתה כהלכתה. 72) ואף על פי שאין בדם הפסול כדי לבטל את הכשר, והטעם, שגזרו חכמים שמא יבואו להתיר גם כשרבו דמי הפסולים על הכשרים. ולא גזרו על תערובת בדם חולין (ראה הלכה כב), מפני שלא שכיח שימצא דם חולין בעזרה וחכמים לא גזרו במקרים שאינם שכיחים - "מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן". 73) דם שאינו דם הנפש, ופסול לזריקה על המזבח. 74) דם התמצית גם כן שכיח וגזרו בו.

כד. הָאֲמוּרִין[75] וְאֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת[76], וְהַקְּמָצִים[77] וְהַלְּבוֹנָה[78] וּמִנְחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[79] אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת[80], אִם זָרַק אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים בֵּין בַּיָּד[81] בֵּין בִּכְלִי, בֵּין בְּיָמִין בֵּין בִּשְׂמֹאל - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים.

75) חלקי הבהמה שמקטירים אותם על המזבח. 76) כל איבריהן, שעולה כולה נשרפת על המזבח. 77) מנחה באה מן הקמח והכהן קומץ ממנה מלא חפניו ומקטיר על המזבח. 78) מין סממן רוחני. כל מנחה, חוץ למנחת סוטה ומנחת חוטא, נותנים עליה לבונה והיא נקטרת עם הקומץ. 79) כגון מנחת כהן שכולה נשרפת שנאמר (ויקרא ו, טז): וכל מנחת כהן כליל תהיה. 80) אחר הקמיצה. 81) שהוציאם מכלי השרת וזרקם ביד על המזבח.

כה. הַיַּיִן וְהַמַּיִם[82] שֶׁנִּסְּכָן בֵּין בִּקְעָרָה בֵּין בְּהִין[83] בֵּין בִּשְׁאָר כְּלֵי הַשָּׁרֵת[84] - כְּשֵׁרִים. נִסְּכָן בִּכְלֵי חֹל אוֹ בְּיָדוֹ - פְּסוּלִין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היין והמים שניסכן בין בקערה בין בהין, בין בשאר כלי שרת כשרים, ניסכן בכלי חול או בידו פסולין".

ובפנימיות העניינים צריך להבין, הרי ניסוך היין הוא עניין הבינה, וניסוך המים הוא עניין החכמה. בשלמא לניסוך המים צריך כלי, כי הוא עניינה של הבינה - המשכת השכל בכלים, אבל בנוגע לניסוך המים – בחינת חכמה, מה ההכרח שתבוא בכלי דווקא, ולא עוד אלא ש"ניסכן בידו פסולין".

והביאור בזה: חכמה ובינה הם אמנם עניינים שונים, ולפעמים גם הפכים זה מזה, כי חכמה עניינה ביטול, נקודה בלבד (מיצר), ובינה עניינה הרחבה (רחובות הנהר – מרחב). יחד עם זאת, ישנו קשר ושייכות ביניהם, כי החכמה אינה באה להתגלות אמיתית ללא בינה, ולכן ניסוך המים צריך להיות בכלי דווקא, כלומר המשכת אור החכמה בכלי הבינה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה, סימן נ)

82) שמנסכים על המזבח. 83) כלי מדה שנתקדש. 84) שלא בכלים המיוחדים להם.

כו. אֵיבָרִים שֶׁסִּדְּרָן, וְכֵן קֹמֶץ שֶׁסִּדְּרוֹ, וְסִדֵּר הָעֵצִים שֶׁל מַעֲרָכָה לְמַעְלָה מֵהֶם[85], אוֹ שֶׁסִּדְּרָן מִצִּדֵּי הָעֵצִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם דֶּרֶךְ הַקְּטָרָה בְּכָךְ[86] אוֹ אֵין דֶּרֶךְ הַקְּטָרָה בְּכָךְ; לְפִיכָךְ לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן לְכַתְּחִלָּה, וְאִם עָשָׂה - הֲרֵצָה.

85) כלומר, עליהם. 86) בגמרא שם נאמר נימוק זה רק בקומץ, אבל באיברים הבעייה היא אם "על העצים" שנאמר בתורה הכוונה "על" ממש או סמוך לעצים, כדי שתאחז בהם האש (לחם משנה).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר אם כל המזבח ראוי לשחיטת העולה, הדברים שאם יעלו לא ירדו ואם ירדו לא יעלו.

א. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - כְּאִלּוּ שְׁחָטָן בַּצָּפוֹן[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ - מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הַמִּזְבֵּחַ רָאוּי לִשְׁחִיטַת הָעוֹלָה וּשְׁחִיטַת הַשְּׁלָמִים.

2) מחלוקת תנאים במשנה זבחים נח. ופסק כר' יוסי.

ב. עוֹלָה[3] שֶׁשְּׁחָטָהּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָהּ לְמַטָּה וְהֶעֱלָה אוֹתָהּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - יַפְשִׁיט אוֹתָהּ וִינַתְּחֶנָּה בִּמְקוֹמָהּ[4], וּמוֹרִיד הַקְּרָבִים וּמְדִיחָן לְמַטָּה[5] וְחוֹזֵר וּמַעֲלֶה אוֹתָן, וּמוֹרִיד הָעוֹר וְנוֹתְנוֹ לַכֹּהֲנִים[6].

3) משנה שם פד. 4) שם ובגמרא שם פה. מחלוקת אם יש הפשט וניתוח בראשו של מזבח בקרבנות כשרים או לא, והאוסר מעמיד את המשנה בפסולים, שאם עלו לא ירדו, ואם יוריד לא יוכל להעלותם, לכן מפשיט ומנתח במקומם. ורבינו סתם, וברור שסובר שגם כשרים מפשיט ומנתח בראש המזבח. וכן כתב בפירושו על המשנה, שכל הראוי למזבח אם עלה למזבח אין מורידים אותו שלא לצורך. 5) ברייתא שם. משום כבודו של המזבח אינו מדיח שם. 6) כי עור עולה ניתן לכהנים, שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה", וכן עורות קדשי קדשים אחרים (משנה שם קג).

ג. וְכֵן זְבָחִים[7] שְׁחוּטִים[8] שֶׁעָלוּ לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - מַפְשִׁיטָן וּמְנַתְּחָן בִּמְקוֹמָן, וּמוֹרִיד הַקְּרָבִים וּמְדִיחָן בַּמַּיִם וְחוֹזֵר וּמַעֲלֶה אוֹתָן[9], וּמוֹרִיד אֶת הָעוֹר וְאֶת הַבָּשָׂר וְנוֹתְנוֹ לַבְּעָלִים, וְחוֹזֵר וּמַקְטִיר אֶת הַשְּׁאָר. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יוֹרִיד הַכֹּל, אֶלָּא יַפְשִׁיט וִינַתֵּחַ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ? שֶׁכָּל הָרָאוּי לָאִשִּׁים[10], אִם עָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יֵרֵד[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי?[12] תַּלְמוּד לוֹמַר: הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ. מָה עוֹלָה, שֶׁהִיא רְאוּיָה לָאִשִּׁים[13], אִם עָלְתָה - לֹא תֵרֵד; אַף כָּל הָרָאוּי לָאִשִּׁים, אִם עָלָה - לֹא יֵרֵד.

7) שלמים. 8) וכל־שכן אם נשחטו בראש המזבח. 9) פירוש, את החלב שעליהם שמקטירים אותו על המזבח. 10) להקטירו על המזבח "אשה לה'". 11) אע"פ שבשעה שעלה אינו מוכן עדיין להקטרה. 12) בשר קדשים העומד לאכילה ולא להקטרה, נקרא גם כן "אינו ראוי". 13) כדעת ר' יהושע במשנה שם פג. ולא כרבן גמליאל שאומר: "כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד". ומחלוקתם בדם ונסכים, שהם ראויים למזבח, אבל לא לאשים (להקטרה על האש).

ד. עוֹלָה שֶׁהֶעֱלָהּ חַיָּה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - תֵּרֵד[14], שֶׁעֲדַיִן אֵינָהּ רְאוּיָה[15].

14) משנה שם פד. 15) אבל כשנשחטה נקראה ראויה, אלא שמחוסרת הכנה.

ה. וְכֵן קֹמֶץ[16] הַמִּנְחָה שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ בִּכְלִי שָׁרֵת. וְכָל אִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ[17] שֶׁעָלוּ - יֵרְדוּ, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין מִתְּחִלָּתָן[18].

16) שם פג: 17) בעלי חיים האסורים להקרבה, כגון נעבד כאליל, טריפה, רובע ונרבע. 18) לא היו ראויים אף שעה אחת להעלותם על המזבח.

ו. וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטָה בַּלַּיְלָה אוֹ נִשְׁפַּךְ דָּמָהּ אוֹ שֶׁיָּצְאַת[19] חוּץ לָעֲזָרָה[20], אִם עָלְתָה - תֵּרֵד[21].

19) במשנה שם "ויצא דמה", נראה שטעות־סופר כאן, וצ"ל שיצא, היינו דם, אבל יצאו אימורים אם עלו לא ירדו לדברי הכל (ברייתא שם סח: ובכמה מקומות), וכן כתב רבינו בהלכה ז: וזבח שיצא חוץ לעזרה... לא ירדו. 20) ונפסל ביוצא. 21) שם פה. מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון, ופסק כר' יהודה.

ז. אֲבָל קָדָשִׁים[22] שֶׁלָּנוּ אוֹ[23] שֶׁלָּן הַדָּם[24] אוֹ הַבָּשָׂר[25] אוֹ הָאֵמוּרִים[26], וְזֶבַח שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה, אוֹ שֶׁנִּטְמָא אוֹ נִפְסַל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן[27] אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם[28] אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי[29], אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ הַטְּמֵאִים וְזָרְקוּ אֶת דָּמוֹ, הוֹאִיל וּרְאוּיִין בַּעֲבוֹדַת קָרְבָּן הַבָּא בְּטֻמְאָה[30], וְשֶׁנָּתַן דָּמוֹ חוּץ לִמְקוֹמוֹ, אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּדָּרוֹם[31] אוֹ שֶׁנִּתְקַבֵּל דָּמָם בַּדָּרוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּסוּלִים, אִם עָלוּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יֵרְדוּ.

22) משנה שם פד. 23) פירוש, כגון. 24) דם נפסל בשקיעת החמה (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות ה"א, ולמעלה פ"א הל"ה). 25) בשר עולה. 26) נפסלים בעליית עמוד השחר (שם הלכה ב). 27) שחט וחישב לזרוק את הדם אחרי זמנו. 28) חישב בשחיטה לזרוק את הדם שלא במקום שקבעה תורה. 29) שחטו לשם קרבן אחר, ואפילו חטאת ופסח, ששנינו (שם ב.) שפסולים שלא לשמם. 30) בקרבן ציבור. 31) הכסף־משנה מתפלא, שהרי במעילה ב: אמרו שלדעת ר' יהודה האומר נשחטה בלילה ונשפך דמה אם עלו ירדו, הכל מודים שגם נשחטו בדרום ירדו, ורבינו פוסק בהלכה ו כר' יהודה, ואם־כן למה פסק כאן שאם עלו לא ירדו. ונראה שרבינו הסתמך על הגמרא זבחים קכ. וגרס כגירסת התוספות שם: "קדשי קדשים ששחטם בדרום, אין מועלים בהם. ואם עלו לא ירדו. ואיבעיא להו, ירדו מהו שיעלו וכו'" (אבן האזל).

ח. כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ[32] - הַקֹּדֶשׁ מְקַבְּלוֹ[33]. וּכְשֵׁם שֶׁאִם עָלוּ - לֹא יֵרֵדוּ, כָּךְ אִם יָרְדוּ - לֹא יַעֲלוּ[34] שְׁנֵיָּה[35], שֶׁהֲרֵי פְּסוּלִין הֵם.

32) שנפסל אחר שנכנס לעזרה (רש"י שם) או אחר שנשחט ונתקדש (תוספות שם ד"ה כל). 33) ר' שמעון במשנה שם. רבינו סובר, שכלל זה דברי הכל הוא, ולמדוהו מן הכתוב: "כל הנוגע במזבח יקדש" (ראה למעלה הלכה ג), ור' יהודה חולק רק בנשחטה בלילה, נשפך דמה או יצא דמה, מפני שנתמעטו מהכתוב (ויקרא ו, ב) "זאת... היא העולה" (ברייתא שם). 34) משנה שם. 35) שנית.

ט. וְאִם מָשְׁלָה[36] בָּהֶם הָאוּר, אַף עַל פִּי שֶׁיָּרְדוּ - יַעֲלוּ[37] שְׁנֵיָּה וְיַשְׁלִים הַקְּטָרָתָן.

36) אחזה. לקמן בפרק יח הלכה כא בדין פיגול ונותר וטמא, כתב רבינו: "משמשלה האור ברובם", ונראה שגם בפסול לינה הדין כן, ורש"י כאן פירש מקצתה, ראה

משנה־למלך כאן. 37) נעשו לחמו של אש המזבח. מימרה של עולא שם פה:

י. קֹמֶץ[38] שֶׁנִּתְפַּגֵּל[39] וּמִקְצָתוֹ בָּאָרֶץ וּמִקְצָתוֹ מֻשְׁלָה בּוֹ הָאוּר - יַעֲלֶה כֻּלּוֹ[40].

38) שם מג: 39) בשעת קמיצה חישב להקטירו או לאכול שיריים למחר. 40) ואפילו אם החלק שמונח למטה לא עלה כלל. והטעם, שכל הקומץ חשוב כדבר שלם. רב אחאי שם לפי דעת עולא.

יא. אֵיבָרִים וַחֲלָבִים וּקְמָצִים שֶׁלָּנוּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ - כְּאִלּוּ לָנוּ בָּעֲזָרָה[41], וְאִם יָרְדוּ - לֹא יַעֲלוּ; אֲבָל אִם לֹא יָרְדוּ - מַקְטִירִין אוֹתָן לְעוֹלָם[42].

41) ונפסלו בלינה, פסק כרבא שם פז. "לינה מועלת בראשו של מזבח". 42) שהרי לא גרע מלן על הרצפה והעלה למזבח.

יב. וַאֲוִיר מִזְבֵּחַ[43] - כַּמִּזְבֵּחַ[44]. וְאֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֶעֱלָן קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים[45] - לֹא יֵרְדוּ[46], שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ לַחְמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ[47].

43) שם פז: ופח. 44) בעיא של ריש לקיש שם. ומפרש רב אשי, שאם אדם עומד על המזבח ואוחז בידו את הקדשים הפסולים, ברור הדבר, שהאויר כמזבח. והבעיא היא אם הכהן עומד על הרצפה, והפסול בראש קנה באוירו של המזבח. הבעיא לא נפשטה, ודעת רבינו שגם בספק אם עלה לא ירד. 45) הזריקה קובעת קדושתם של אימורי קדשים קלים ומתירתם להקטרה, אבל לפני זריקה האימורים פסולים להקטרה. 46) מימרא של עולא שם פג: 47) מכיון שסופם להקטרה בלי כל מעשה בגופם.

יג. הִפְרִישׁ[48] שְׁנֵי אֲשָׁמוֹת[49] לְאַחֲרֵיוּת[50], וְשָׁחַט אֶת שְׁנֵיהֶם, וְקָדַם וְהֶעֱלָה אֵמוּרִים שֶׁל אֶחָד מֵהֶם קֹדֶם זְרִיקָה[51] - הֲרֵי אֵלּוּ יֵרְדוּ[52].

48) מעילה ז: 49) הוא־הדין בחטאות (כ"מ). 50) שאם יאבד האחד יתכפר בשני. 51) ואחר־כך זרק את דמו של השני (רש"י שם, וראה ראב"ד כאן). 52) שזריקת דמו של זה אינה מתירה את אימוריו של השני.

יד. הַזֶּבַח הַפָּסוּל וְהַנְּסָכִים[53] הַפְּסוּלִים שֶׁעָלוּ לַמִּזְבֵּחַ - הַזֶּבַח לֹא יֵרֵד, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לָאִשִּׁים, וְהַנְּסָכִים יֵרְדוּ[54]. וְכֵן נְסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן[55] שֶׁנִּפְסְלוּ וְעָלוּ - יֵרְדוּ[56].

53) היין שמנסכים כשמביאים קרבנות, דיניהם מפורטים בפ"ב מהל' מעשה הקרבנות. 54) כר' יהושע ור' שמעון (שם פג.). 55) אדם שהתנדב להביא נסכים. 56) שם פד. פסק כר' יהושע, נגד דעת רבן גמליאל ור' שמעון.

טו. עוֹף[57] שֶׁמָּלְקוֹ זָר וְעָלָה - לֹא יֵרֵד[58]; וְקֹמֶץ הַמִּנְחָה שֶׁקְּמָצוֹ זָר וְעָלָה - יֵרֵד[59]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה פָּסוּל וְזֶה פָּסוּל - זֶה כְּאִלּוּ לֹא נִתְקַדֵּשׁ כְּלָל. וְאֶחָד הַזָּר וְאֶחָד שְׁאָר הַפְּסוּלִים[60].

57) שם סט. 58) מפני שמליקה כשרה בזר בבמה (לפני שנבנה המשכן בשילה, וכן אחר חורבנו עד שנבנה בית המקדש בירושלים, מותר היה לכל אדם לבנות במה ולהקריב עליה קרבנות לה') לכתחילה, לפיכך במקדש לא תרד. 59) ואע"פ שקמיצה בבמה היא בזר, במקדש תרד. ואין זה דומה למליקה, כי קמיצה בכלי שרת לא היתה בבמה. גמרא שם. 60) בגמרא המדובר בזר, אבל אין נימוק להבדיל בין זר ובין פסולים אחרים, כגון בעל מום, חלל או אונן. ראה כסף־משנה.

טז. וְאִלּוּ אִם יַעֲלוּ - יֵרְדוּ: כֹּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָאִשִּׁים. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים, מוֹתַר הָעֹמֶר[61] וּשְׁיָרֵי מִנְחוֹת וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[62] וְלֶחֶם הַפָּנִים[63] וְהַקְּטֹרֶת, וְצֶמֶר שֶׁבְּרָאשֵׁי כְּבָשִׂים וְשֵׂעָר שֶׁבִּזְקַן הַתְּיָשִׁים וְהָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים, וְהַקַּרְנַיִם וְהַטְּלָפַיִם בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מְחֻבָּרִים[64], אִם עָלוּ - יֵרְדוּ.

61) ביום ששה עשר בניסן, מקריבים מנחה מסולת שעורים מתבואה חדשה, מקטירים את הקומץ, והמותר לאכילת כהנים. ראה דיני עומר בפרק ז בהלכות תמידין ומוספין. 62) שמביאים בחג השבועות עם שני כבשי שלמים, שהם קרבנות ציבור והכהנים אוכלים אותם. 63) שתים עשרה חלות שמניחים על השולחן שבהיכל בכל יום שבת, ונאכלות לכהנים ביום שבת שלאחריו. 64) זה נמשך לכל הדברים המפורטים למעלה, החל מצמר שבראשי כבשים.

יז. קֹמֶץ[65] שֶׁמִּצָּה שַׁמְנוֹ[66] עַל הָעֵצֶם[67] וְיָרַד הָעֵצֶם - יַחֲזִירוּ[68]; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק[69], שֶׁמָּא חִבּוּרֵי עוֹלִין כְּעוֹלִין[70] הֵם חֲשׁוּבִין.

65) מנחות כג. 66) קצת מן השמן שבסולת המנחה. 67) כך היא גירסת רבינו שם (רש"י וראב"ד גורסים "עצים"). 68) עצם לבדה שירדה לא תעלה (למעלה הלכה טז), אבל אם מזה עליה שמן מן הקומץ, מעלים אותה מפני השמן שעליה. 69) בעיא של רבא שלא נפשטה. 70) הקומץ אם ירד יעלה, ולפיכך גם השמן המחובר אליו עולה, והעצם שעליה נשפך עולה ביחד עמו (לחם־משנה).

יח. מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְקַדֵּשׁ פְּסוּלִין בֵּין רְאוּיִין לוֹ בֵּין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לוֹ; אֲבָל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא פְּסוּלִין הָרְאוּיִין לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁעָלוּ לוֹ זְבָחִים שֶׁנִּפְסְלוּ - לֹא יֵרְדוּ. עָלְתָה לוֹ קְטֹרֶת זָרָה[71] - תֵּרֵד, שֶׁאֵין הַקְּטֹרֶת זָרָה[72] רְאוּיָה לַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[73]. אֲבָל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁעָלָה לוֹ קֹמֶץ מִנְחָה, בֵּין כָּשֵׁר בֵּין פָּסוּל - לֹא יֵרֵד[74]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כְּשֵׁם שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרָאוּי לוֹ, כָּךְ הַכֶּבֶשׁ[75] וּשְׁאָר כְּלֵי הַשָּׁרֵת[76] מְקַדְּשִׁין אֶת הָרָאוּי לָהֶם, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בַּכֵּלִים: כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ. מִשֶּׁיַּגִּיעַ לַכֶּבֶשׁ דָּבָר הָרָאוּי לוֹ - לֹא יֵרֵד, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל. וְכֵן כְּשֶׁיַּגִּיעַ לִכְלִי שָׁרֵת כָּל דָּבָר הָרָאוּי לוֹ - מִתְקַדֵּשׁ, וְלֹא יִפָּדֶה לְעוֹלָם[77], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ[78].

71) שהיא זרה למזבח החיצון, שהרי אין מקטירים קטורת לעולם. 72) המלה זרה מיותרת, ויש למחקה. 73) כלומר, אין קטורת כלל במזבח החיצון, ולכן אם עלתה תרד (אמנם מצאנו קטורת על מזבח החיצון בקרבנות הנשיאים, אבל זו הוראת שעה היתה ואין ללמוד מהוראת שעה. מנחות נ:), אבל במזבח הפנימי – לא תרד (ראה למעלה בהלכה טז מנה רבינו קטורת סתם בין אלה שאם עלו ירדו, ומשמע אפילו קטורת ציבור, מפני שמקומה על המזבח הפנימי בלבד, ולפיכך נדחקנו לפרש כאן "זרה" היינו זרה למזבח זה. רש"י אמנם פירש "זרה" נדבת יחיד, והתכוון לפירוש שנדחה שם, שהמדובר במזבח הפנימי. 74) זבחים כג: והטעם אמרו שם, מפני שמזבח הפנימי נמשח ונתקדש בקדושת כלי שרת. ואע"פ שכלי שרת מקדשים את הראוי להם בלבד (ראה המשך הלכה זו), מזבח עדיף, מפני שיש בו שתי קדושות, של מזבח ושל כלי שרת (שיטה־מקובצת שם). 75) משנה שם פו. "מוליכים את כל האיברים לכבש, ומולחים אותם שם" (רבינו פרק ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד). 76) למעלה כתב רבינו דין מזבח הפנימי, שהוא כלי שרת. ולפיכך כתב כאן ושאר כלי השרת. 77) משנה מנחות ק: 78) פרק ו הלכה ד.

1 **יט. אֵין[79] כְּלֵי הַלַּח[80] מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַיָּבֵשׁ, וְלֹא כְּלֵי**
2 **הַיָּבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַלַּח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
3 **בְּמִדּוֹת[81] הַלַּח וְהַיָּבֵשׁ שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
4 **בְּהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ[82]; אֲבָל הַמִּזְרָקוֹת[83] מְקַדְּשׁוֹת**
5 **הַלַּח וְהַיָּבֵשׁ[84]. וּכְלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין דָּם הַפָּסוּל**
6 **לְקָרֵב[85].**

79) משנה זבחים פח. 80) כלים שבמקדש שנותנים בהם דברים נוזלים. 81) כלים שנעשו כדי למדוד בהם, היינו שבע מדות ללח ושתי מדות ליבש. 82) פרק א הלכה טז־יז. והטעם, מפני שכלים אלה נמשחו ונתקדשו רק למדידה, מדות מיוחדות ללח ומדות אחרות ליבש, ולפיכך אין מקדשים בנתינה שלא למדידה. 83) קערות גדולות, אגנים. 84) מימרא של שמואל, שם. והטעם, מפני שנמשחו לקבל דם – ולא למדידה בלבד – ומתוך שהם ראויים לקבל בהם נוזלים, הם ראויים גם לקדש דברים יבשים (רש"י שם). 85) כר' יוסי בכריתות כח: וכר' יוחנן זבחים פז. (בלחם־משנה כאן מעיר, שדבריו כאן סותרים את דברי עצמו בפרק רביעי הלכה יט שפסק: הדם ישפך והבשר ישרף. ראה שם).

7 **כ. כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ[86], וְאֵין**
8 **מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת[87], וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִתּוֹכָן[88],**
9 **וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא שְׁלֵמִים. נִקְּבוּ, אִם עוֹשִׂין מֵעֵין**
10 **מְלַאכְתָּן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין וְהֵם שְׁלֵמִים[89] - מְקַדְּשִׁין, וְאִם**
11 **לָאו - אֵין מְקַדְּשִׁין. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מְלֵאִין[90].**
12 **אֲבָל הַמִּדּוֹת אֵין מְקַדְּשׁוֹת חֲסֵרוֹת אֶלָּא אִם דַּעְתּוֹ**
13 **לְמַלֹּאתָן[91]; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְמַלֹּאתָן - מְקַדְּשׁוֹת**
14 **לְהַפְסֵל[92], אֲבָל לֹא לְקָרֵב[93].**

86) אבל לא חוץ לעזרה. משנה זבחים פח. 87) שהכהן מתכוון לקדש את הדבר שנותן לכלי שרת. כר' יוחנן במנחות ז. 88) אבל אם הגדיש עד שחלק מן הסולת וכדומה נמצא למעלה מדפנות הכלי, לא נתקדש הגודש (זבחים פח.). בפ"א מהלכות כלי המקדש הי"ט חילק רבינו בין כלי יבש לכלי לח, ופסק שכלי הלח מקדשים את הבירוצים (הגודש שנשפך על דופן הכלי מבחוץ, וכאן הכוונה לכלי היבש), ראה לחם־משנה. 89) כלומר, כשהם שלמים. 90) כשיש בהם השיעור המלא שצריכים לו אז, כגון עשרון סולת לכבש או שני עשרונים לאיל וכדומה. 91) ר' יוסי בברייתא שם. 92) פסול שהוא חל רק אחרי קידוש בכלי, כגון לן ויוצא, ואילמלא נתקדשו לא נפסלו. 93) מנחות ז. רבינו מחלק בין דם לקמצים. בדם פסק למעלה בהלכה יט, שכלי שרת מקדשים ליקרב, וכאן המדובר בקמצים (לחם־משנה כאן).

15 **כא. כְּלֵי שָׁרֵת[94] מְקַדְּשִׁין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן לְהִפָּסֵל, אֲבָל**
16 **לֹא לְהִקָּרֵב. כֵּיצַד? דָּבָר שֶׁמְּצוָתוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ**
17 **בִּכְלִי שָׁרֵת בַּלַּיְלָה - נִפְסָל[95] וְיִשָּׂרֵף, אֲבָל אֵינוֹ קָרֵב.**
18 **כְּגוֹן שֶׁקָּמַץ מִנְחָה בַּלַּיְלָה וְנָתַן קֶמְצָהּ לִכְלִי שָׁרֵת -**
19 **הֲרֵי זוֹ נִשְׂרֶפֶת[96].**

94) מנחות ק. 95) אלמלא נתקדש לא היה נפסל, ומועיל הקידוש שנעשה שלא בזמנו, כדי שייפסל. 96) במקום המיוחד לשריפת קדשים שנפסלו (ראה פ"ו ממעשה הקרבנות ה"ג).

20 **כב. מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם[97] - נִפְסְלוּ כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁהָיוּ שָׁם**
21 **שְׁחוּטִין[98] בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִזְרַק דָּמָם; שֶׁהֲרֵי אֵין**
22 **שָׁם מִזְבֵּחַ לִזְרֹק עָלָיו, וְנֶאֱמַר: וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת**
23 **עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ. כְּלוֹמַר, תִּזְבַּח וְהוּא עוֹמֵד**
24 **בְּתִקּוּנוֹ, לֹא פָּגוּם[99].**

97) זבחים נט. 98) שנשחטו לפני שנפגם המזבח, והיה דמם ראוי להיזרק עליו, וכשנפגם נדחה הדם מזריקה, ומכיון שנדחה רגע אחד אינו חוזר ונראה. אבל אם נשחטו אחר שנפגם לא נפסלו, מפני שזה "דיחוי מעיקרו" (ראה הלכה כד). 99) ואין זורקים את דמם אפילו אם תיקנו את הפגם לפני שקיעת החמה. מימרא של ר' ישמעאל בר' יוסי שם.

25 **כג. אֲבָל קָדָשִׁים חַיִּים שֶׁהָיוּ שָׁם בָּעֲזָרָה כְּשֶׁנִּפְגַּם**
26 **- לֹא נִפְסְלוּ, אֶלָּא כְּשֶׁיִּבָּנֶה[100] הַמִּזְבֵּחַ יִקְרְבוּ;**
27 **שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[101].**

~ נקודות משיחות קודש ~

מזבח שנפגם, נפסלו כל הקדשים שהיו שם שחוטין במקדש שעדיין לא נזרק דמם... אבל קדשים חיים שהיו שם בעזרה כשנפגם לא נפסלו אלא כשיבנה המזבח יקרבו, שאין בעלי חיים נידחין".

כלומר, שהקרבן קשור עם המזבח כי אי־אפשר להקריב קרבן ללא מזבח, וכשם שהקרבן צריך להיות תמים ומובחר, וכשם שהכהן המקריב אסור שיהיה בעל מום, כך גם המזבח אסור שיהיה פגום. אבל קדשים חיים שהיו

בעזרה כשנפגם המזבח - לא נפסלו, כי "אין בעלי חיים נידחין".

ועניינו בעבודת האדם, שכללות עבודתו היא להיות קרבן לה', וכאן ישנה הוראה נפלאה שגם כאשר יש איזה חיסרון "אין בעלי חיים נידחין". כל אחד מישראל הוא 'בעלי חיים', כי נשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש", ומובן שיש בו את מהות עניין החיים בתוקף היותו קשור עם הקב"ה מקור החיים, ולכן בכל מעמד ומצב "אינם נידחין", ועניין זה חודר גם את כל מציאותו של אדם במחשבה דיבור ומעשה כאשר יהודי מתפלל, לומד תורה ומקיים מצוות, אז נראית בפועל פעולת ה"חלק אלקה ממעל" שבו, באופן של ממשות. וזהו התוכן הפנימי של ההלכה "בעלי חיים אינן נידחין", כי על ישראל נאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם, חיים כולכם היום", ובכל מצב גם כשהמזבח פגום "אינן נידחין".

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן נא)

100) כלומר, כשיתוקן הפגם. 101) פסק כרב שם נגד דעת ר' יוחנן, נגד הכלל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, מפני שביומא סח: אמר רבא שהמשנה מסייעת לרב, ובריתא לר' יוחנן, ומשנה עדיפה מברייתא.

1 **כד. הִקְדִּישׁ בְּהֵמוֹת עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה הַמִּזְבֵּחַ -**
2 **כְּשֶׁיִּבָּנֶה מַקְרִיבִין אוֹתָן; שֶׁהַדָּחוּי מֵעִקָּרוֹ[102] אֵינוֹ**
3 **דָּחוּי[103].**

102) הקרבן הזה לא היה ראוי מעולם למזבח, ודיחוי הפוסל הוא רק במה שהיה פעם ראוי. 103) שם. רבינו לא היה צריך לטעם זה, ומספיק היה הנימוק שאמר בהלכה הקודמת שאין בעלי חיים נדחים, אלא שנקט הנימוק שנאמר שם בגמרא, שהוא גם לדעת ר' יוחנן. ראה לחם־משנה.

4 **כה. וְכֵן[104] אֵין אוֹכְלִין קָדָשִׁים וְהַמִּזְבֵּחַ פָּגוּם,**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ[105]. וְהוּא הַדִּין**
6 **לְקָדָשִׁים קַלִּים[106], שֶׁאֵין אוֹכְלִין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם**
7 **וְהַמִּזְבֵּחַ פָּגוּם עַד שֶׁיִּבָּנֶה.**

104) זבחים ס. 105) ר' אלעזר שם דורש: "המזבח", בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר. 106) אע"פ שנאכלים בכל העיר, ולא נאמר באכילתם "אצל המזבח". אביי שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר חטאת ותמורת חטאת של יחיד או של ציבור שמתו בעליה וחטאת שאבדה ונמצאת.

8 **א. וְלַד חַטָּאת[2] וּתְמוּרַת חַטָּאת וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ**
9 **וְחַטָּאת שֶׁאָבְדָה וְנִמְצָאת אַחַר שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים - הֲרֵי**
10 **אֵלּוּ יָמוּתוּ[3]. נִמְצָאת אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה הַחַטָּאת הַשְּׁנִיָּה**
11 **שֶׁהִפְרִישׁ קֹדֶם שֶׁיִּזְרֹק דָּמָהּ - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[4] אִם תָּמוּת**
12 **אִם תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפּוֹל בָּהּ מוּם, לְפִיכָךְ תָּמוּת[5]. וְכֵיצַד**
13 **הֵן מֵתוֹת? לֹא שֶׁיַּהַרְגֵם בִּכְלִי אוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא יַכְנִיסֵם**
14 **לְבַיִת וְנוֹעֵל עֲלֵיהֶם[6] עַד שֶׁיָּמוּתוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּם**
15 **מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִשְׁמְעוּ[7]. אֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִים**
16 **אֶלָּא בְּחַטַּאת יָחִיד בִּלְבַד[8]; אֲבָל חַטַּאת צִבּוּר**
17 **שֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת אַחַר כַּפָּרָה[9], בֵּין רְאוּיָה[10] בֵּין אֵינָהּ**
18 **רְאוּיָה[11] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפּוֹל בָּהּ מוּם[12], וְתִמָּכֵר וְיִפְּלוּ**
19 **דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[13]. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר[14] בְּחַטַּאת**
20 **צִבּוּר וְלַד אוֹ תְּמוּרָה אוֹ שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, שֶׁכָּל קָרְבְּנוֹת**
21 **הַצִּבּוּר זְכָרִים, וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כְּמוֹ**
22 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[15], וְאֵין כָּל יִשְׂרָאֵל מֵתִים.**

2) משנה תמורה כא, ב. 3) רבינו אינו מונה חטאת שעברה שנתה (פירוש, שהזדקנה והיא למעלה מבת שנה) בין החטאות המתות, מפני שהוא פוסק לקמן ה"ז כריש לקיש, שעברה שנתה אינה מתה, ומפרש את המשנה כרבא שם כב, א. ראה לקמן ה"ח בהערות. 4) שם כב, ב. בעיה של רב פפא, אבודה בכוס, מאי? 5) שאסור להקריב ספק פסולים. 6) שם יז, ב. ונזיר כה, א. 7) בכורות טז, א: "חטאות מתות הילכתא גמירי לה". 8) כתנא־קמא במשנה, תמורה טו, א. 9) כלומר, אפילו לאחר שהקריבו אחרת במקומה. 10) להקרבה על המזבח. 11) נמצאת בעלת מום או שעברה שנתה. 12) קרבן תמים אין לו פדיון, ואין קדושתו נפקעת על ידי מכירתו. 13) לקנות בהם בהמות להקריבן עולות נדבת ציבור כשהמזבח יהיה פנוי. שנינו בשקלים פ"ו מ"ו: זה הכלל: כל שהוא בא משום חטאת ומשום אשם ילקח בהם עולות וכו'. 14) רבי שמעון בברייתא שם טז, א. 15) בהל' תמורה פ"א ה"א.

23 **ב. פַּר וְשָׂעִיר[16] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ**
24 **אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן, וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה[17] שֶׁאָבְדוּ**
25 **וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפּוֹל בָּהֶן**
26 **מוּם, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה; שֶׁאֵין חַטַּאת**
27 **הַצִּבּוּר מֵתָה[18]. וְלָמָּה לֹא יִקְרְבוּ עַצְמָן נְדָבָה,**
28 **שֶׁהֲרֵי זְכָרִים הֵם? גְּזֵרָה לְאַחַר כַּפָּרָה מִשּׁוּם לִפְנֵי**
29 **כַּפָּרָה.**

16) יומא סה, א. מחלוקת של תנאים, ופסק כרבים. 17) בית־דין שטעו והתירו איסור עבודה־זרה ועשו הציבור כהוראתם, מביאים שעיר לחטאת ופר לעולה (ראה הל' שגגות פי"ב ה"א). 18) רבינו קבע הלכה בפני עצמה לפר ושעירים אע"פ שנכללו כבר בהלכה הקודמת, מפני שכל החטאות חוץ מאלו הן נקבות ופסולות לקרבן עולה, ולפיכך אין להן תקנה אלא ע"י מום, אבל אלה הם זכרים ואפשר לחשוב שמותר להקריבם לעולת נדבה ואינם צריכים רעייה, ולפיכך כתב דינם שנית, ומנמק בסוף ההלכה למה טעונים רעייה.

30 **ג. הַמַּפְרִישׁ[19] חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת**
31 **תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶם עוֹמְדוֹת:**
32 **מָשַׁךְ אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן וְנִתְכַּפֵּר בָּהּ - הָאַחֶרֶת תָּמוּת[20];**
33 **בָּא לְהִמָּלֵךְ[21] - אוֹמְרִין לוֹ שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּזוֹ שֶׁהִפְרִישׁ**
34 **בָּרִאשׁוֹנָה[22], וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה[23] עַד שֶׁיִּפּוֹל בָּהּ מוּם,**
35 **וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן תְּמִימָה וְאַחַת**

בַּעֲלַת מוּם - תְּמִימָה תִּקְרַב, וּבַעֲלַת מוּם תִּפָּדֶה[24].
נִשְׁחֲטָה[25] בַּעֲלַת מוּם קֹדֶם שֶׁיִּזְרַק דַּם הַתְּמִימָה[26] -
הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן בַּעֲלֵי מוּמִין[27] -
יִמָּכְרוּ שְׁתֵּיהֶן וְיָבִיא מִדְּמֵיהֶם חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפֹּל
לִנְדָבָה[28].

19) תמורה כב, ב. 20) כרב הונא בשם רב, שם כג, א: "הכל מודים, שאם משך אחת והקריבה שהשניה מתה". והטעם, מפני שהבעלים דחו בידים את השניה ע"י הקרבת האחרת. 21) בבית־דין מה לעשות. ובזה הוכיחו, שאין דעתם לדחות, אלא מעוניינים למצוא תקנה. 22) היינו האבודה. 23) כרבנן החולקים על רבי, וסוברים "שאין חטאת מתה, אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים" (שם כב:), אם לא דחוה בידים. 24) ברייתא, שם כד, א. 25) לאחר פדיונה. 26) חסרון יש כאן, וצ"ל "התמימה – מותרת, אחר שנזרק דמה אסורה בהנאה", מחלוקת רבי אלעזר ורבנן שם, ופסק כרבים (כסף־משנה ולחם־משנה). נימוקם של רבנן הוא, שאם נזרק הדם של התמימה הרי בעלת המום היא חטאת שכיפרו בעליה באחרת, ודינה – מיתה, אבל אם כבר נשחטה והותרה לאכילה - אינה נאסרת ע"י הקרבת האחרת. 27) משנה, שם כב, ב. 28) ראה למעלה הערה יב.

ד. הִפְרִישׁ[29] חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ
וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת וְנִמְצְאוּ הָאוֹבְדוֹת וַהֲרֵי
שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת וְנִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה - שְׁנִיָּה מֵתָה,
וּשְׁלִישִׁית רוֹעָה[30]; נִתְכַּפֵּר בַּשְּׁלִישִׁית - שְׁנִיָּה מֵתָה,
וְרִאשׁוֹנָה רוֹעָה[31]; נִתְכַּפֵּר בָּאֶמְצָעִית - שְׁתֵּיהֶם
מֵתוֹת.

29) מנחות פ, ב. 30) כרבי זירא, שם. בניגוד לדעת אביי שסובר – שתיהן מתות. וטעמו של דבר, מפני שהשלישית אינה חליפי הראשונה ואין לה קשר ישר עמה. 31) מאותו הנימוק עצמו.

ה. הַמַּפְרִישׁ[32] שְׁתֵּי חַטָּאוֹת לְאַחֲרָיוּת - מִתְכַּפֵּר בְּאֵי
זוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ
דָּמֶיהָ לִנְדָבָה.

32) שם כד, א. מימרא של רבי אושעיא.

ו. הִפְרִישׁ[33] חַטָּאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה - הֲרֵי הִיא וּוְלָדָהּ
כִּשְׁתֵּי חַטָּאוֹת שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ לְאַחֲרָיוּת.

33) שם כה, א. מימרא של רבי יוחנן.

ז. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְעָבְרָה שְׁנָתָהּ[34] - תִּרְעֶה עַד
שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת. וְכֵן אִם
הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְנָפַל בָּהּ מוּם[35] - יָבִיא בְּדָמֶיהָ
אַחֶרֶת.

34) שם כב, א. מימרא של ריש לקיש. 35) משנה, שם כב, ב.

ח. כָּל חַטָּאת[36] שֶׁאָבְדָה וְנִמְצְאָת קֹדֶם כַּפָּרָה, (אַף
עַל פִּי[37] שֶׁנִּמְצְאָת בַּעֲלַת מוּם אוֹ שֶׁנִּמְצְאָת אַחֵר
שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ) - אֵינָהּ מֵתָה, אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל
בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה. נִמְצְאָת אַחֵר כַּפָּרָה,
אַף עַל פִּי[38] שֶׁנִּמְצְאָת בַּעֲלַת מוּם אוֹ עָבְרָה שְׁנָתָהּ,
הוֹאִיל וְהָיְתָה אֲבוּדָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה - הֲרֵי זוֹ תָּמוּת.

36) מסקנה של רבא שם, ליישב קושיות הגמרא על ריש לקיש (ראה הלכה הקודמת). ונחלקו שם רש"י ו'תוספות' מחלוקת עקרונית, וממנה תוצאות לכמה חילוקי דינים. דעת רש"י שריבוי ריעותות (מגרעות) בקרבן גורם למיתתה. ועם התמעטות מספר הריעותות נוטה הדין לרעייה. ושיטת ה'תוספות' מנוגדת מן הקצה אל הקצה, היינו הריעותות מכריעות לרעייה. ונימוקם, שהרי אם הקרבן ראוי למזבח ולא הקריבוהו, הרי זה דיחוי, וחטאת שנדחתה – מתה, אבל אם אינה ראויה יש מקום לומר: הרי לא נדחתה אלא היא פסולה, ולכן תרעה. לשיטת רש"י יוצא, אם נמצאה קודם כפרה והיא בעלת מום או שעברה שנתה – תמות אפילו לרבנן, מפני שיש בה שתי ריעותיות – אבודה ומום או אבודה ועברה שנתה. ולשיטת ה'תוספות' אם נמצאה לפני כפרה ויש בה מום שבינתיים עברה שנתה – תרעה. ורבינו נקט שיטת ה'תוספות'. 37) בעל ה'לחם משנה' מוחק את כל המשפט, מן "אע"פ" עד "שנתה" (בספרים שלפנינו הכניסו משפט זה בסוגריים מעוגלים). וטעמו, שהרי לשיטת רבינו אין מקום לומר "אע"פ" שיש בה כמה ריעותות – תרעה, כי ריעותות מכריעות לרעייה. אולם אפשר לקיים את הגירסה שלפנינו, וכוונת רבינו היא להוציא מדעת רש"י – שאולי שמע עליה – האומר שאם נמצאת בעלת מום או עברה שנתה לפני כפרה – תמות. וקובע רבינו שגם במקרה שכזה תרעה לדעת רבנן אם נמצאה קודם כפרה. 38) בהתאם לשיטתו שריעותות מכריעות לרעיה, אומר כאן רבינו, שאם נמצאה אחר כפרה - תמות, אפילו כשיש בה כמה ריעותות, שהלכה למשה מסיני היא: חטאת שכיפרה בעליה – מתה.

ט. הָיְתָה גְנוּבָה[39] אוֹ גְזוּלָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה וְאַחַר כָּךְ
חָזְרָה - אֵינָהּ מֵתָה, אֶלָּא תִּרְעֶה. לֹא שָׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה
רַבֵּנוּ אֶלָּא אֲבוּדָה[40]. הָיְתָה עִקֵּר אֲבֵדָתָהּ בַּלַּיְלָה[41], אַף
עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֲבוּדָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה - אֵינָהּ מֵתָה,
אֶלָּא תִּרְעֶה[42].

39) שם סב, ב. מימרא של אביי. 40) ואין להוסיף מדעתנו על מה שנאמר למשה מסיני. 41) רבא, שם כב, א. 42) כי בשעה שנאבדה לא היתה ראויה להקרבה, שאין מקריבים קרבנות בלילה.

י. אָבְדָה[43] מִמֶּנּוּ[44] וְלֹא מִן הָרוֹעֶה[45], אוֹ שֶׁאָבְדָה מִן
הָרוֹעֶה[46] וְאֵינָהּ אֲבוּדָה מִבְּעָלֶיהָ - אֵינָהּ מֵתָה, אֶלָּא
רוֹעָה.

43) מימרא של רב פפא, שם. 44) הבעלים אינם יודעים מקומה של החטאת. 45) הרועה יודע איפה היא. 46) מפני שההלכה למשה מסיני התכוונה לאבודה ממש,

אבל לא למקרה שזה או זה אינו יודע מקום הבהמה ואחרים יודעים.

יא. וְכָל אֵלּוּ שֶׁרוֹעוֹת - רוֹעוֹת עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[47], וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה[48].

47) תמורה יט, ב. 48) ראה למעלה ה"א.

יב. הָיְתָה אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמִן הָרוֹעֶה וְאַחַר מַכִּירָהּ אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם - חֲרֵי זוֹ סָפֵק[49], לְפִיכָךְ תָּמוּת[50].

49) בעיה שלא נפתרה, שם כב, ב. 50) שאין להקריב על המזבח ספק פסולים.

יג. הָיְתָה נֶחְבֵּאת אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת[51] אוֹ בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה[52] - חֲרֵי זוֹ אֲבוּדָה, שֶׁחֲרֵי אֵין אָדָם רוֹאֶה אוֹתָהּ בִּשְׁעַת כַּפָּרָה. הָיְתָה בַּשָּׂדֶה אוֹ בָּאֲגַם[53] - חֲרֵי זוֹ סְפֵק[54] אֲבוּדָה, שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם אָדָם רוֹאֶה אוֹתָהּ בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, לְפִיכָךְ תָּמוּת מִסָּפֵק.

51) שם. מימרא של רבי יוחנן. 52) לשון המקרא (שיר השירים ב, יד), פירוש, עמדה במקום שהמדריגה מסתירה אותה ואינה נראית, וזה כמו אחורי הדלת, ראה לחם־משנה. 53) מקום מרעה רחוק מן העיר. 54) רבינו מפרש כך את האיבעיה של "אבראי". ורש"י פירש אחרת, ראה כסף־משנה ולחם־משנה.

יד. הַשּׁוֹלֵחַ חַטָּאתוֹ[55] מִמְּדִינַת הַיָּם[56] - מַקְרִיבִין אוֹתָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם[57]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַטַּאת הָעוֹף[58], אוֹ בְּחַטַּאת בְּהֵמָה שֶׁל אִשָּׁה, שֶׁאֵינָהּ בַּת סְמִיכָה[59], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60]. אֲבָל אָשָׁם[61] וַדַּאי[62] שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו וְשֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלָיו - יִרְעֶה[63] עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה. שֶׁכֹּל שֶׁבַּחַטָּאת תָּמוּת - בָּאָשָׁם יִרְעֶה[64] עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה.

55) משנה, גיטין כח, ב. 56) ואין אנו יודעים אם הוא חי בשעה שהחטאת הגיעה לבית המקדש. 57) אין חוששים שמא מת בינתיים. 58) כל הקרבנות בהמה של יחיד, הבעלים סומכים ידיהם עליהם בעזרה לפני שחיטתם, אבל עופות אינם טעונים סמיכה ('תורת כהנים' פרשתא ג פ"ד). 59) משנה, מנחות צג, א. 60) בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. אבל חטאת בהמה של גבר, אין מקריבים כשאינו יכול לסמוך ואע"פ שבדיעבד כשר בלי סמיכה (ראה כסף־משנה פי"ב מהל' ביאת המקדש הי"ב, ו'תוספות' גיטין שם ד"ה והא, וזבחים עד: ד"ה והא). 61) אין לזה קשר עם דין השולח חטאתו ממדינת הים, אלא זה נמשך לעיקר הדין של חטאות המתות (יש להניח, שהמעתיק דילג כאן על שני חצאי משפטים, מן "אבל". וכך צ"ל: "אבל חטאת בהמה של איש – לא. במה דברים אמורים בחטאת, אבל אשם וכו'". ובדפוס רומא (ר"מ) מתחילה הלכה טו בפיסקה: "אבל אשם". ומכאן סיוע לפירושנו). 62) אשם הבא על חטא ודאי או לרגל מקרים מסוימים, כגון נזירות, מצורע שנתרפא. ויש גם אשם הבא על הספק, ונקרא אשם תלוי, ודיניו מפורשים בהל' שגגות פ"ח. 63) משנה, תמורה כ, ב. 64) שם יח, א.

טו. כָּל אָשָׁם שֶׁנִּתַּק לִרְעִיָּה[65], אִם הִקְרִיבוֹ עוֹלָה[66] - כָּשֵׁר. וְלָמָּה לֹא יִקְרַב בְּעַצְמוֹ עוֹלָה לְכַתְּחִלָּה? גְּזֵרָה לְאַחַר כַּפָּרָה מִשּׁוּם לִפְנֵי כַּפָּרָה.

65) שבעליו מסרוהו לרועה או בעצמם העבירוהו למרעה כדי שירעה עד שיפול בו מום. שם ה, ב. פסחים עג, א. עג, ב. 66) כלומר, הקריבו בפירוש לשם עולה. בלשון הגמרא: "עקירה", משמע שאם שחטו סתם – פסול. בזבחים שם, דרשו מהכתוב (ויקרא ה, יט): "אשם הוא" – בהוויתו יהא. פירוש, יישאר אשם כמו שהיה, ואע"פ שאין אפשרות להקריבו אלא־אם־כן עוקר בפירוש שם אשם ממנו.

טז. הַמַּפְרִישׁ[67] נְקֵבָה לַאֲשָׁמוֹ[68] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אָשָׁם. אִם הִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - יִפְּלוּ דָמֶיהָ לִנְדָבָה. וְכֵן וְלָדָהּ[69].

67) משנה, תמורה יט, ב. מחלוקת רבי שמעון ורבנן, ופסק כרבים. 68) אשם בא מן הזכרים בלבד. 69) שם: "אמר רבי יוסי בן חנינא, מודה רבי אליעזר במפריש נקבה לאשם, דאין (שאין) בנה קרב אשם". ראה הלכה הסמוכה.

יז. הַמַּפְרִישׁ[70] נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ וְיָלְדָה זָכָר - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה.

70) שם יח, ב - מחלוקת רבי אליעזר ורבנן, רבי אליעזר אומר הולד עצמו יקרב עולה, וחכמים אומרים ירעה עד שיפול בו מום וימכר בדמיו עולה. והטעם מפני שאמו אינה ראויה להקרב עולה, גם הולד שקדושתו מכח האם - אינו קרב עולה. ופסק כרבנן.

יח. אֲבָל הֲדִיוֹט[71] שֶׁהִפְרִישׁ זָכָר לְחַטָּאת[72], וְנָשִׂיא שֶׁהִפְרִישׁ שְׂעִירָה לְחַטָּאת[73], וְכֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁהִפְרִישׁ פָּרָה לְחַטָּאת[74] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵין מִתְקַדְּשִׁין[75] לֹא קְדֻשַּׁת הַגּוּף וְלֹא קְדֻשַּׁת דָּמִים, לְפִיכָךְ יִמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּמוּם.

71) כלומר, אדם פשוט, לא נשיא ולא כהן גדול. 72) חטאת יחיד באה נקבה. 73) נשיא שחטא מביא שעיר זכר (ויקרא ד, כג). 74) ומצוותו להקריב פר (שם, ד). 75) לא חלה עליהם קדושה כלל, מפני שאינם ראויים לאותו דבר שהקדישו "כל המשנה בחטאות, לא נתקדשה כלל" (פ"א מהל' תמורה הכ"א). רבינו מחלק בדין זה בין חטאות לאשמות, שהרי למעלה בהלכה טז פסק, שהמפריש נקבה לאשם תרעה עד שיפול בה מום, ולמד דין זה מסוגיית הגמרא תמורה כ, א. ששאלו שם למה שלושה אלה אינם קדושים כלל, ומשמע שפשוט היה להם שאינם קדושים (ראה כסף־משנה ולחם־משנה).

יט. הֵבִיא[76] אָשָׁם תָּלוּי[77] וְנוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא אוֹ שֶׁחָטָא וַדַּאי[78]: אִם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם[79], וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה; מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ שֶׁל אָדָם דָּוֶה עַל עֲוֹנוֹתָיו, וְהוֹאִיל וְעַל סָפֵק הִפְרִישׁוֹ - גָּמַר

בְּלִבּוֹ לְהַקְדִּישׁ[80]. הִפְרִישׁוֹ אֲפִלּוּ עַל פִּי עֵדִים[81] וְהוּזַמּוּ[82] - יִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. וְאִם אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט נוֹדַע לוֹ - הַדָּם יִשָּׁפֵךְ וְהַבָּשָׂר יִשָּׂרֵף, כִּשְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[83]. נוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - הַבָּשָׂר יֵאָכֵל לַכֹּהֲנִים כְּכָל הָאֲשָׁמוֹת[84].

76) משנה, כריתות כג, ב. 77) ראה הלכה יד בהערות. 78) וחייב להביא חטאת. 79) כדעת חכמים שקדושה חלה עליו, ולהקריבו אי־אפשר, שהרי בעליו אינם חייבים להביא אשם תלוי. 80) מפני הספק. ולפיכך, אפילו אם לא חטא אין זה הקדש טעות (ראה לקמן ה"כ). 81) עדים העידו שאכל ספק חלב, והוא עצמו אינו יודע כלום שאכל ספק איסור. 82) שם כד, א. פוסק כרבי יוחנן נגד רב ורבי אלעזר. 83) שכולם נשרפים, כמו שיתבאר לקמן בפי"ט ה"א. 84) שהרי בא על הספק וגמר כפרתו וקרבן כשר הוא.

כ. אָשָׁם וַדַּאי אֵינוֹ כֵּן[85]. אִם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט נוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא - יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר כִּשְׁאָר הַחֻלִּין[86], וְאֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל; וְאִם מִשֶּׁנִּשְׁחַט - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר[87]; וְאִם מִשֶּׁנִּזְרַק הַדָּם - הַבָּשָׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[88], כִּשְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[89].

85) משנה, שם כג, ב. 86) באשם ודאי מודים חכמים לר' מאיר שלא הקדיש אלא על מנת שחטא, ולכן כשנודע שלא חטא הרי זה הקדש טעות, מה־שאין־כן באשם תלוי שגמר בלבו להקדישו על הספק. 87) אינו נשרף כמו באשם תלוי, מפני שאין בו קדושה כלל, ודינו ככל חולין שנשחטו בעזרה. 88) שם. 89) כיון שנזרק הדם נראה כקדשים פסולים, ולכן גזרו חכמים שיישרף. סברא של רב אשי, כד, ב.

כא. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּאָשָׁם תָּלוּי וְהִפְרִישׁ שְׁנַיִם לְאַחֲרָיוּת - מִתְכַּפֵּר בְּאֶחָד, וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה[90]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאָשָׁם וַדַּאי שֶׁהוּא כֵּן[91].

90) כמו בחטאת, למעלה ה"ה. שם כג, ב: "אמר רב ששת, מודה רבי מאיר (שבנודע לו שלא חטא, דעתו שיצא וירעה בעדר) לחכמים במפריש שני חטאות לאחריות ונתכפר באחד מהם, השני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. 91) לא נתברר למה באשם ודאי פשוט יותר דין זה מבאשם תלוי. ראה משנה־למלך.

כב. כָּל הָאֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בָּאִין בְּנֵי שְׁתַּיִם[92] וּבָאִים בְּכֶסֶף שְׁקָלִים[93]; חוּץ מֵאַשַּׁם מְצֹרָע וַאֲשַׁם נָזִיר, שֶׁהֵם בְּנֵי שָׁנָה[94] וְאֵין לִדְמֵיהֶם קִצְבָּה[95]. אָשָׁם תָּלוּי בָּא מִן הַקְּטַנִּים אוֹ מִן הַגְּדוֹלִים[96]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[97] לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא בְּכֶסֶף שְׁקָלִים[98].

92) איל בין שתי שנים, היינו מבן שלשה־עשר חודש מלאים ומעלה. משנה, זבחים צ, ב. 93) שמחירו שני שקלים, שקל = סלע בזמן המשנה = ארבעה דינרי כסף, שם. ובגמרא כריתות כב, ב - למדו דין זה מן המקרא. 94) נזיר ומצורע מביאים כבש לאשם, וכבש הוא בן שנה (משנה, פרה פ"א). 95) "בערכך שקלים", נאמר (ויקרא ה, טז) באיל ולא בכבש. 96) בדפוס קושטא, ובדפוס רומא (ר"מ) הגירסה: "אשם תלוי בפירוש שהוא מן הגדולים, ומפי השמועה למדו שאינו בא אלא בכסף שקלים". ברור שגירסה זו נכונה. והגירסה במהדורת וילנא משובשת. ופירוש הדברים: באשם ודאי כתוב בפירוש שבא מן הגדולים (איל) ושמחירו לא פחות משני שקלים, אבל באשם תלוי נאמר בפירוש בתורה שבא מן הגדולים, אבל דין שני שקלים לא נאמר בפירוש אלא למדו מפי השמועה. 97) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. 98) פליאה היא, שרבינו מייחס דין זה לפי השמועה, והרי בגמרא הנזכרת למדו זאת מן הכתוב (שם, יז) "ואם נפש".

כג. הוּזְלוּ אֵילִים וְלֹא יִמָּצֵא אַיִל בִּשְׁתֵּי סְלָעִים - אֵין לוֹ תַּקָּנָה[99], אֶלָּא יִשְׁהֶה עַד שֶׁיּוּקְרוּ וְיָבִיא בִּשְׁתֵּי סְלָעִים; שֶׁהֲרֵי הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל דָּמָיו וְנָתְנָה[100] לוֹ קִצְבָּה.

99) שם כז, א. 100) בדפוס רומא (ר"מ): ונתנה.

כד. הִפְרִישׁ[101] אֲשָׁמוֹ, וְהָיָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה יָפֶה סֶלַע, וּבִשְׁעַת כַּפָּרָה יָפֶה שְׁתַּיִם - כָּשֵׁר[102]; שֶׁהַדָּחוּי מֵעִקָּרוֹ[103] אֵינוֹ דָּחוּי, וַעֲדַיִן לֹא נִרְאָה[104] עַד שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁוֶה שְׁתַּיִם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבִּיחַ מֵאֵלָיו[105] - אָדָם מִתְכַּפֵּר בְּשֶׁבַח הֶקְדֵּשׁ. הָיָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה יָפֶה שְׁתַּיִם, וּבִשְׁעַת כַּפָּרָה יָפֶה סֶלַע - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[106]. חָזַר וְנַעֲשָׂה יָפֶה שְׁתַּיִם - יַחֲזוֹר לְכַשְׁרוּתוֹ; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[107], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[108]. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמוּם שֶׁנָּפַל וְעָבַר.

101) שם. 102) איבעיא שם, אם אדם מתכפר בשבח הקדש, ונפשטה מברייתא מפורשת. 103) דבר שמעולם לא היה ראוי להקרבה אינה בגדר נדחה, שעליו אמרו שאינו חוזר להיות ראוי. 104) לא היה ראוי. 105) לא מפני שפיטמו אלא מחיר האילים עלה. רבינו סתם ולא כתב אם הוא מחויב להחזיר להקדש את הסלע שהרויח על ידי שבח הקדש, ומזה משמע שהוא פטור. ראה גמרא שם, ולחם־משנה כאן. 106) מפני שבשעת הקרבה, אין כאן "כסף שקלים". 107) דעת רבי יוחנן בקידושין ז, א. ובכמה מקומות. שבעלי חיים, שהיו ראויים להקרבה ונדחו מהקרבה אינם חוזרים להיות ראויים אפילו אם עבר הפסול, אבל רב סובר (יומא סד.) בעלי חיים אינם נדחים (חטאות המתות הלכה למשה מסיני, ואין למדים ממנה לדחויים אחרים). ופסק רבינו כרב, ואע"פ שרב ורבי יוחנן - הלכה כרבי יוחנן, מפני שבגמרא יומא שם אמר רבא שהמשנה מוכיחה כדעת רב, ובזבחים נט, א - אמרו שרבי ישמעאל ברבי יוסי נוקט בשיטתו של רב. 108) בפט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד.

כה. הִפְרִישׁ[109] שְׁתֵּי סְלָעִים לְאָשָׁם, וְלָקַח בָּהֶם שְׁנֵי אֵילִים לְאָשָׁם, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים

- יִקְרַב לַאֲשָׁמוֹ, וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה[110] עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה.

109) משנה, כריתות כו, ב. 110) כמו הפריש שנים לאחריות, למעלה הכ"א.

כו. הָיָה חַיָּב[111] בְּאָשָׁם בֶּן שָׁנָה וְהֵבִיא בֶּן שְׁתַּיִם, אוֹ בְּבֶן שְׁתַּיִם וְהֵבִיא בֶּן שָׁנָה, אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ מְחֻסַּר זְמַן בַּבְּעָלִים[112] - פָּסוּל, וּתְעֻבַּר צוּרָתוֹ[113] וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. זֶה הַכְּלָל[114]: כָּל הַפָּסוּל בְּחַטָּאת - פָּסוּל בְּאָשָׁם; חוּץ מִן הָאָשָׁם שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[115], שֶׁהוּא כָּשֵׁר[116], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[117].

111) תוספתא זבחים פ"א, וגמרא מנחות מח, ב. 112) שטרם הגיע זמנם של הבעלים להקריב את האשם, כגון נזיר טמא בתוך שבעת ימי טומאתו או מצורע לפני יום השמיני לטהרתו על ידי הכהן. ויש מחוסר זמן בקרבן עצמו, כגון לפני שעברו שמונת ימים ללידתו. 113) ילינו אותו, כדי שייפסל בלינה, שאין שורפים קדשים שלא נפסלו פסול הגוף (גופו של קרבן). "זה הכלל, כל שפסולו בגופו יישרף מיד, בדם ובבעלים תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה" (פסחים לד:). וגם אם הביא כבש במקום איל או להיפך, אין זה פסול בגוף הקרבן, אלא שהבעלים חייבים להביא בהמה אחרת. 114) תוספתא שם. 115) אלא לשם קרבן אחר. 116) ובחטאת פסול. 117) לקמן פט"ו ה"א.

כז. עוֹלַת נָזִיר[118], עוֹלַת יוֹלֶדֶת, עוֹלַת מְצֹרָע, שֶׁשְּׁחָטָן בְּנֵי שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד, אוֹ מְחֻסְּרֵי זְמַן בַּבְּעָלִים - כְּשֵׁרִים[119] וּטְעוּנִין נְסָכִים[120]. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵל בְּעוֹלַת נְדָבָה - אֵינוֹ פּוֹסֵל בְּעוֹלַת חוֹבָה, בֵּין עָלְתָה לַבְּעָלִים בֵּין שֶׁלֹּא עָלְתָה לָהֶם.

118) מנחות, שם. 119) שם: "זה הכלל, כל הכשר בעולת נדבה (לכתחילה) כשר בעולת חובה (בדיעבד), וכל הפסול בחטאת – פסול באשם". ובתוספתא זבחים פ"א, מסיימים: "אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה", כלומר מחוייבים להביא קרבן אחר. 120) כל העולות הכשרות.

יום ש"ק י"א טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר המפריש מעות לחטאתו ומת או אבדו והקריב חטאת תחתיהן.

א. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וָמֵת - יֵלְכוּ הַמָּעוֹת לְיָם הַמֶּלַח[2]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִקְרִיב חַטָּאת תַּחְתֶּיהָן, וְנִמְצְאוּ הַמָּעוֹת אַחַר כַּפָּרָה - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח[3].

2) דינם כחטאת שמתו בעליה, וכדי שלא ייכשלו בהם בני אדם משליכים אותם לים המלח. 3) כחטאת שכיפרו בעליה.

ב. הִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת אֲחֵרוֹת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לְקַח בָּהֶן חַטָּאת עַד שֶׁנִּמְצְאוּ מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת - יָבִיא מֵאֵלּוּ וָאֵלּוּ לְחַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה[4].

4) לעולות ציבור.

ג. הִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ חַטָּאת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת, וַהֲרֵי הַחַטָּאת בַּעֲלַת מוּם - תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וָאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

ד. הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת תַּחְתֶּיהָ, וְלֹא הִסְפִּיק לְקַח בָּהֶם עַד שֶׁנִּמְצְאָת חַטָּאתוֹ, וַהֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם - תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וָאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

ה. הִפְרִישׁ[5] שְׁנֵי צִבּוּרֵי מָעוֹת לְאַחֲרָיוּת - מִתְכַּפֵּר בְּאֶחָד מֵהֶם, וְהַשֵּׁנִי יִפֹּל לִנְדָבָה[6].

5) אבל אסור לקחת קצת מציבור זה וקצת מזה, בניגוד לדינים שבהלכות ב־ד שנאמר בהם "יביא מאלו ומאלו". 6) כמו בהפריש שתי חטאות לאחריות, למעלה פרק ד הלכה ה.

ו. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ אוֹ דְמֵי חַטָּאתוֹ, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא חַיָּב וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[7] וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ. הִפְרִישׁ שְׁתַּיִם אוֹ דְמֵי שְׁתַּיִם, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא חַיָּב שְׁתַּיִם וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת - יָבִיא אַחַת, וְהַשְּׁאָר[8] יִפְּלוּ לִנְדָבָה[9].

7) שזה הקדש טעות ועל מנת כן לא הקדישו. 8) בהפריש דמים המובן כפשוטו, ובהפריש בהמות הכוונה שירעו עד שיפול בהן מום וימכרן ויקנו חטאת אחת ושאר הכסף יפול לנדבה. 9) מפני שחלה עליהם קדושה.

ז. הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת בְּיָדוֹ[10] אוֹ שֶׁהָיָה מְלַקֵּט[11] וְאָמַר: אֵלּוּ אָבִיא מֵהֶם חַטָּאתִי - הַמּוֹתָר חֻלִּין[12]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַדָּבָר קַל וָחֹמֶר בִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת[13] שֶׁהַמּוֹתָר חֻלִּין.

10) לקח בידו בבת אחת כמה מטבעות. 11) מצרף פרוטה לפרוטה עד שנתלקט סכום גדול. 12) אם קנה בהם בהמה לחטאת ונשאר מותר, הרי הוא חולין, מפני שאמר, אביא מהם חטאתי, לא הקדיש כולם אלא כדי מחירו של הקרבן. וכל זה כשאמר "אביא מהם", אבל כשאמר "אלו לחטאת", - המותר נדבה, מפני שהקדיש כולן. 13) חטאת באה לכפרה על חטא, ואולי התכוון לתת יותר מחובתו, מפני שלבו נוקפו, מה שאין כן בקרבנות נדבה ולפיכך קל וחומר הוא שהמותר חולין.

ח. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְמִנְחַת חוֹטֵא וְהֵבִיא מֵהֶם מִנְחָתוֹ[14], אוֹ שֶׁהִפְרִישׁ מִנְחַת חוֹטֵא וְהוֹתִירָה[15] -

הַמּוֹתָר יָבִיא מִנְחַת נְדָבָה[16]. אֲבָל מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהִיא הַחֲבִתִּין[17] - יִרְקַב. וְכֵן מוֹתַר לַחְמֵי תּוֹדָה וּמוֹתַר לַחְמוֹ שֶׁל נָזִיר - יִרְקְבוּ[18]. וּמוֹתַר דְּמֵי נְסָכָיו - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[19]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים, שֶׁמּוֹתַר הַשְּׁקָלִים - חֵלִין.

14) ונשאר חלק מהכסף. 15) הביא קמח יותר ממה שהיה צריך להביא. 16) ככל מותר חטאת שקרב נדבה. במשנה שקלים פרק ז הלכה ד שנינו: זה מדרש דרש יהוידע הכהן וכו' כל הבא משום חטאת ושום אשמה, יקח בהם עולות. מלשונו של רבינו משמע שהחוטא מקריב את המותר כמנחת נדבה, אבל בגמרא שם אמרו שזה כמותר החטאת והרי שנינו שם, שמותר חטאת הוא לקיץ המזבח לעולות ציבור. 17) כהן גדול מקריב בכל יום מנחה עשירית האיפה סולת והיא נקראת מנחת חביתין. 18) והטעם, מפני שלא מצאנו לחם קרב בפני עצמו, אלא כתוספת לקרבן, ואין לצרף מותר זה לקרבנו של נזיר אחר, כי הנזיר האחר חייב להביא לחמי נזיר משלו, כמפורש בתורה ואינו יכול להוסיף עליהם. ומזה הטעם גם לחמי תודה ירקבו, כי אין להם תקנה. 19) נסכים קדשי קדשים הם ודינם כמותר חטאת ואשם.

ט. מוֹתַר קִנֵּי זָבִים[20], קִנֵּי זָבוֹת, קִנֵּי יוֹלְדוֹת, חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת - מוֹתְרֵיהֶם יִפְּלוּ לִנְדָבָה[21] וְיִקְרְבוּ עוֹלוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. מוֹתַר עוֹלָה[22] - לְעוֹלָה. מוֹתַר שְׁלָמִים - לִשְׁלָמִים. מוֹתַר מִנְחָה - לְמִנְחָה. מוֹתַר פֶּסַח - לִשְׁלָמִים[23]. מוֹתַר נְזִירִים[24] - לִנְזִירִים. מוֹתַר נָזִיר - לְאוֹתוֹ נָזִיר[25]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמּוֹתַר חַטָּאת לִנְדָבָה? בְּחַטָּאת קְבוּעָה[26]; אֲבָל מִי שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד[27] שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטַּאת בְּהֵמָה וְהֶעֱנִי[28] - מֵבִיא תַּחְתֵּיהֶם עוֹף וּמְחַלְּלָן[29] עַל הָעוֹף וְיֵהָנֶה מֵהֶם[30]. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ דְּמֵי הָעוֹף וְהֶעֱנִי[31] - מֵבִיא תַּחְתֵּיהֶם עֲשִׂירִית הָאֵיפָה וִיחַלֵּל הַמָּעוֹת עָלֶיהָ וְיֵהָנֶה בָּהֶם.

20) זב סופר שבעה ימים נקיים מראיית זיבה ואחר כך הוא חייב להביא קרבן שתי תורים או שני בני יונה (ויקרא טו, יד) ובלשון התלמוד זוג עופות זה נקרא קן. 21) לנדבות ציבור. 22) שהפריש מעות לעולת נדבה וקנה מהם בהמה ונשארו מעות, יקנה בהן עוד עולה וגם השנייה היא נדבת יחיד בניגוד למותר חטאת ואשם שנופל לנדבת ציבור. 23) בירושלמי שם למדו דין זה מהכתוב "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים" (שם ג, ו) דבר שאינו בא אלא מן הצאן - שלמים. ומה הוא שאינו בא אלא מן הצאן ולא מן הבקר? זה פסח. 24) אם גבו כספים לקנות קרבנות בשביל כמה נזירים ואחרי שקנו נשארו מעות, יקנו בהן קרבנות בשביל נזירים אחרים. 25) הכסף היה מיוחד לאותו נזיר ולפיכך אין לקנות בו קרבן נזיר אחר, אלא הוא מביא במותר זה קרבן נדבה. במשנה כתוב בפירוש: "מותר נזיר - לנדבה". 26) בין עני בין עשיר מביא אותו קרבן. רוב החטאות קבועות הן. 27) עשיר מביא חטאת בהמה ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה ואם הוא עני מדוכא מביא עשירית האיפה סולת למנחה. בלשון התלמוד: "דלי דלות". העובר על שבועה או טמא שנכנס למקדש או אכל קודש חייב קרבן עולה ויורד (שלוש דרגות: בהמה, עופות, סולת. ויקרא ה). ויולדת (שתי דרגות: כבש, עופות. שם יב, ז-ח). 28) ירד מנכסיו. 29) מעביר קדושתן על העופות והן יוצאות לחולין. 30) כמכסף חולין. 31) דלי דלות.

י. הִפְרִישׁ בְּהֵמָה וְנָפַל בָּהּ מוּם - תִּמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹף. אֲבָל אִם הִפְרִישׁ עוֹף וְנִפְסַל - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה; שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ[32].

32) אבל מעות שהפריש לקנות בהן עוף יש להן חילול כמו שנתבאר בהלכה ט.

יא. כָּל חַיָּבֵי קִנִּין[33] שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהִפְרִישׁוּ מָעוֹת לְקִנֵּיהֶן, רָצָה לְהָבִיא בְּכָל הַמָּעוֹת חַטַּאת הָעוֹף לְבַדָּהּ - יָבִיא[34], רָצָה לְהָבִיא בָּהֶן עוֹלַת הָעוֹף לְבַדָּהּ - יָבִיא. אֲפִלּוּ אָמַר: אֵלּוּ דְּמֵי חַטָּאתִי וְאֵלּוּ דְּמֵי עוֹלָתִי - יֵשׁ לוֹ[35] לְעָרֵב הַמָּעוֹת וְלִקַּח בָּהֶן כְּאֶחָד חַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ, אוֹ לִקַּח בַּכֹּל חַטָּאת אוֹ עוֹלָה; שֶׁאֵין הַקִּנִּין מִתְפָּרְשׁוֹת[36] אֶלָּא בִּלְקִיחַת הַבְּעָלִים[37] אוֹ בַּעֲשִׂיַּת כֹּהֵן[38].

33) סתם קן פירושו שני עופות. אחד לחטאת ואחד לעולה. 34) ויקנה עוף אחר לעולה. 35) מותר לו. 36) נקבעות איזהו לחטאת ואיזהו לעולה. 37) כשהבעלים קנו בפירוש עוף זה לחטאת ועוף זה לעולה, אבל אם קנה זוג סתם ואחר כך אמר זה יהיה חטאת וזה עולה, מותר לו לשנות. 38) הכהן רשאי להקריב איזה שירצה לחטאת או לעולה, אם הבעלים לא קבעו בשעת לקיחה ואף על פי שקבעו בין לקיחה להקרבה.

יב. לְפִיכָךְ[39], אִם הִפְרִישׁ מָעוֹת לְקִנִּין סְתָם וָמֵת - יִפְּלוּ כָּל אוֹתָן הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִין לִנְדָבָה[40], שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן רְאוּיִין לָבוֹא עוֹלָה.

39) מפני שהוא רשאי לקנות בכל הדמים עולה. 40) ואין דינם כדמי חטאת שמתו הבעלים שצריך להשליכם לים המלח.

יג. מִי שֶׁהָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת וְאָמַר: הֲרֵי עָלַי עוֹלָה[41], וְהִפְרִישׁ מָעוֹת וְאָמַר: אֵלּוּ לְחוֹבָתִי[42], רָצָה לְהָבִיא בָּהֶן חַטַּאת בְּהֵמָה - יָבִיא, עוֹלַת בְּהֵמָה - יָבִיא. מֵת וְהִנִּיחַ הַמָּעוֹת - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח[43].

41) ומוטלת עליו חובה להביא עולה. 42) ולא פירש אם לחטאת או לעולה והרי שתיהן חובה עליו. 43) ולמה לא יפלו לנדבה כמו בהלכה יב? אין שני הדברים דומים זה לזה. בהלכה יב אפילו אם הבעלים אומרים אלו לחטאת ואלו לעולה רשאים הם לעשות כולן לעולה ולפיכך "כולן

ראויים לבוא לעולה", מה שאין כן בהלכה זו שמסופקים אנו אם התכוון לחטאת או לעולה ומפני הספק ילכו לים המלח, וכל זה כשמת ולא גילה דעתו למה התכוון, אבל כשהוא מביא מדמים אלו חטאת או עולה הרי הוא מגלה את כוונתו באמירתו "לחובתי" (לחם משנה).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר כל הזבחים שנתערב בהן אחת מהחטאות או אחד מאיסורי מזבח.

1 **א. כָּל הַזְּבָחִים[2] שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן אַחַת מֵחַטָּאוֹת הַמֻּתּוֹת**
2 **אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל, אֲפִלּוּ אֶחָד בְּרִבּוֹא - כֻּלָּן יָמוּתוּ,**
3 **לְפִי שֶׁבַּעֲלֵי חַיִּים חֲשׁוּבִין הֵן וְאֵינָם בְּטֵלִין. וְאִם**
4 **הִקְרִיב - הֲרֵצָה, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[3].**

2) משנה זבחים ע: 3) בגמרא שם עג: אמרו שלפי השיטה שבעלי חיים אינם נדחים, אם הקריב את התערובת הורצה, אע"פ שנדחו מהקרבה, ורבינו לשיטתו למעלה בפרק ד הלכה כד שבעלי חיים אינם נדחים.

5 **ב. נִתְעָרֵב בָּהֶן אֶחָד מֵאִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ[4] - יִרְעוּ כֻּלָּם**
6 **עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִמָּכְרוּ, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה**
7 **שֶׁבָּהֶן[5] מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁל קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרֵב[6].**

4) שם. בהלכה הקודמת המדובר כשנתערבה בהמת קדשים בבהמות שדינן מיתה, ובהלכה זו אנו עוסקים בתערובת באיסורי מזבח. פירוש, בהמות שאסור להקריבן למזבח, כגון שור שהמית אדם או שרבע אשה על־פי עד אחד או על־פי הבעלים, שאינו נסקל אלא על־פי שני עדים כשרים, או בהמה טריפה וכדומה. 5) שמא בהמת קדשים היתה היפה ביותר. 6) אם היתה עולה – מקריב עולה, ואם שלמים – שלמים. וכיצד הוא עושה? לוקח מדמי המכירה סכום שווה למחיר הבהמה השמנה ביותר, ואומר: בהמת הקדשים שנתערבה, בכל מקום שהיא תהא מחוללת על כסף זה, וקדושת הקרבן עוברת בזה על הכסף. נתבאר כבר כמה פעמים, שקרבן תמים אין לו פדיון, ולפיכך ירעו עד שיפול בהם מום.

8 **ג. נִתְעָרְבוּ[7] קָדָשִׁים בְּחֻלִּין תְּמִימִים - יִמָּכְרוּ הַחֻלִּין**
9 **שֶׁבַּתַּעֲרֹבֶת לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין[8] וְיִקְרְבוּ כֻּלָּן. כֵּיצַד?**
10 **אַרְבַּע בְּהֵמוֹת שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאַרְבַּע בְּהֵמוֹת חֻלִּין**
11 **תְּמִימִים - יִמָּכְרוּ הָאַרְבַּע שֶׁל חֻלִּין[9] לְמִי שֶׁהוּא צָרִיךְ**
12 **לְהָבִיא שְׁלָמִים וְיִקְרְבוּ הַכֹּל שְׁלָמִים. וְכֵן בְּעוֹלָה אוֹ**
13 **בְּאָשָׁם. וְהַדָּמִים חֻלִּין לְכָל דָּבָר, שֶׁהֲרֵי דְּמֵי חֻלִּין הֵן.**

7) שם. 8) מין הזבח שנתערב, אם שלמים – שלמים, ואם עולה – עולה. 9) יאמר לקונה בפירוש, שהוא מוכר לו את ארבע הבהמות שהן חולין. תקנה זו היא יותר יעילה מזו שבהלכה ב.

14 **ד. נִתְעָרֵב[10] שׁוֹר הֶקְדֵּשׁ בִּשְׁוָרִים שֶׁל חֹל - גָּדוֹל**
15 **שֶׁבְּכֻלָּן הֶקְדֵּשׁ[11], וְיִמָּכְרוּ[12] הַשְּׁאָר לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין.**
16 **נִתְעָרְבוּ קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים[13] מִין בְּמִינוֹ[14] - זֶה יִקְרַב**
17 **לְשֵׁם בְּעָלָיו[15], וְזֶה יִקְרַב לְשֵׁם בְּעָלָיו, אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר קָרְבָּנוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
19 **אֲמוּרִים? בְּקָרְבְּנוֹת נָשִׁים, שֶׁאֵין בָּהֶם סְמִיכָה[16]; אֲבָל**
20 **קָרְבְּנוֹת אֲנָשִׁים, הוֹאִיל וְכָל אֶחָד צָרִיךְ לִסְמֹךְ עַל**
21 **רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ עַד שֶׁיִּתֵּן הָאֶחָד**
22 **חֶלְקוֹ לַחֲבֵרוֹ[17], אוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל מוּם בַּכֹּל, וְיִמָּכְרוּ,**
23 **וְיָבִיאוּ כָּל אֶחָד בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מֵאוֹתוֹ הַמִּין.**

10) תוספתא מנחות פי"ג הלכה ב. 11) כלומר, יקריב את הגדול שבהם לאותו מין קרבן, אם עולה – עולה, ואם שלמים – שלמים. והמדובר כשכל השוורים הם של המקדיש, ולפיכך הוא יכול להקריב את הגדול, אבל כשנתערב בשוורים של אחרים אין המקדיש יכול להקריב את הגדול, שמא אין זה שור שלו, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ובתוספתא מנחות שם כתוב בפירוש: שנתערב "בשוריו". וראה גמרא מנחות קח: 12) והדמים שיקבל בעד השוורים הם חולין. ואפילו אם אחד מהנמכרים הוא הקדש, אין קדושתו עוברת על הדמים, כי קרבן שאין בו מום אינו מתחלל (ראה רש"י שם). 13) משנה זבחים עא: 14) עולה בעולה או שלמים בשלמים, והם של שני בני אדם. 15) לשם מי שהוא בעליו. 16) ראה למעלה פרק ד הלכה יד, בפנים ובהערות. 17) המדובר בקדשים קלים שהם ממון בעלים, אבל קדשי קדשים אינם ממונו ואינו יכול ליתנם במתנה (אולם יש לתמוה, שהרי רבינו פסק בפרק ד מהלכות מעילה הלכה ח, ש"המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום". ראה הגהות ר' עקיבא איגר במשנה שם).

24 **ה. נִתְעָרְבוּ מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[18], כְּגוֹן עוֹלָה**
25 **בִּשְׁלָמִים - לֹא יִקְרְבוּ אֲפִלּוּ כַּחֲמוּרָה שֶׁבָּהֶן[19],**
26 **שֶׁאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל.**

18) שם עה: 19) להקריב שניהם עולה. במשנה שם המדובר באשם ושלמים ששניהם נאכלים, אלא שזה נאכל לזכרי כהונה ליום ולילה ולפנים מן הקלעים בעזרה, ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה שביניהם ולכל אדם מישראל. ונחלקו בזה ר' שמעון ורבנן. ר' שמעון אומר: "ישחטו בצפון (כדין אשם) ויאכלו כחמור שבהם", וחכמים חולקים ואומרים "אין מביאים קדשים לבית הפסול", פירוש אין לגרום לקדשים פסול על ידי צמצום זמן אכילתם, כי שמא לא יספיקו לאכול את כל הבשר, והנשאר ייפסל בנותר. אבל רבינו מדבר כאן בעולה ושלמים, ובמקרה זה אין אנו צריכים כלל לנימוק שאין מביאים קדשים לבית הפסול, שהרי רבינו בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ד פסק שהמעלה בשר קדשים קלים למזבח – לוקה, ואם כן אי־אפשר להקריבם כחמור שבהם. ונראה שרבינו נקט כאן "עולה ושלמים" לדוגמה, לבאר את המונח "מין בשאינו מינו", שלא תטעה לפרש כגון שור וכבש, אבל ההלכה עצמה כוללת כל סוגי תערובות של מין בשאינו מינו, ובהלכות הבאות מפורטים דיני כל סוג תערובת בפני עצמו.

27 **ו. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מְמַעֲטִין בִּזְמַן אֲכִילָתָן, כָּךְ אֵין**
28 **מְמַעֲטִין בְּאוֹכְלֵיהֶן[20] וְלֹא בִּמְקוֹם אֲכִילָתָן[21]. אֶלָּא**

כֵּיצַד יַעֲשֶׂה?[22] יִרְעוּ הַכֹּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם, וְיִמָּכֵר כָּל אֶחָד מֵהֶן לְבַדּוֹ[23], וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין הָאַחֵר, וַיַּפְסִיד הַמּוֹתָר[24] מִבֵּיתוֹ.

20) כגון בכור ומעשר בהמה, ששניהם נאכלים לשני ימים ולילה, אלא שהמעשר מותר לכל אדם מישראל, ובכור נאכל רק לכהנים. 21) לא מצאנו דבר שיהיה בו צמצום במקום ולא יהיה בו גם צמצום או באוכליו או בזמן אכילתו, ולפיכך לא נתבאר למה הביא רבינו דין זה בכלל. 22) זה נמשך גם להלכה הקודמת. 23) שאם ימכור שניהם יחד, לא ידע כמה מחיר היפה שבהם. 24) ההפרש, שבין דמי יפה ובין דמי גרועה.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הִקְרִיב עוֹלָה שֶׁחַיָּב בָּהּ אוֹ שְׁלָמִים שֶׁהָיָה חַיָּב לְהַקְרִיבָן[25] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיב[26] מִדְּמֵי הַתַּעֲרֹבֶת עוֹלָה אַחֶרֶת וּשְׁלָמִים אֲחֵרִים.

25) כדי שלא יאחר קיום נדרו. 26) תוספתא זבחים פרק ח הלכה ב.

ח. חַטָּאת[27] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּשְׁלָמִים - יִרְעוּ הַכֹּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן שְׁלָמִים, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן חַטָּאת. וְאִם קָדַם וְהִקְרִיב חַטָּאת אַחֶרֶת עַל חַטָּאת שֶׁהִפְרִישָׁהּ לוֹ - כֻּלָּן יָמוּתוּ[28].

27) תוספתא שם. 28) כדין חטאת שאבדה וכיפרו בעליה לפני שנמצאה (למעלה פרק ד ה"א). וסובר רבינו, שנתערבה - דינה כאבודה. ראה כסף־משנה ולחם־משנה.

ט. וְכֵן[29] אִם נִתְעָרְבוּ מָעוֹת חַטָּאת בְּמָעוֹת אָשָׁם - לוֹקֵחַ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, וּמְחַלֵּל דְּמֵי חַטָּאת בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא עַל חַטָּאת, וּדְמֵי אָשָׁם עַל אָשָׁם. וְאִם כְּבָר קָרְבָה חַטָּאתוֹ[30] - יוֹלִיךְ כָּל הַמָּעוֹת לְיָם הַמֶּלַח[31]. וְאִם כְּבָר קָרְבָה אֲשָׁמוֹ[32] - יִפְּלוּ הַכֹּל לִנְדָבָה[33].

29) תוספתא שם. 30) לפני שחילל הכסף, והרי כאן דמי חטאת שכיפרו בעליה לפני שנמצאה האבודה מעורבים בדמי אשם. 31) כמו בפרק ב הלכה א. 32) והחטאת לא קרבה. 33) פירוש, כל מה שישאר אחרי שיקנה בהמה יפה ויקריבנה לחטאת – יפול לנדבה כדין מותר אשם.

י. תּוֹדָה[34] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּתְמוּרָתָהּ[35] - שְׁתֵּיהֶן תִּקָּרַבְנָה, וְיָנִיף הַלֶּחֶם עִמָּהֶן[36]. וְכָךְ[37] אִם נִתְעָרְבָה תּוֹדָה בִּשְׁאָר זְבָחִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבָה תּוֹדָתוֹ - יִרְעוּ הַכֹּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה תּוֹדָה בִּדְמֵי הַיָּפֶה זֶבַח אַחֵר.

34) שם. 35) אם אמר על בהמת חולין הרי זו תמורת תודה זו, שתיהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג): "ואם המר ימירנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". 36) עם התודה מביאים ארבעים חלות (לחמי תודה) ומניפין אותן בעזרה ביחד עם התודה, ואם נתערבה התודה בתמורתה מניפים הלחם עם שתיהן (ראה לקמן פרק יב הלכה ח, והלכה יג). 37) זה נמשך להלכות ו־ז. תוספתא שם הלכה ג. סתם רבינו ולא פירש אם תודה שניה זו טעונה לחם או לא, וכן בתוספתא אין רמז ללחם. ראה ראב"ד וכסף־משנה כאן.

יא. נִתְעָרְבָה בְּאֵיל נָזִיר[38] - שְׁתֵּיהֶם תִּקָּרַבְנָה[39], וְיָנִיף הַלֶּחֶם[40] עִמָּהֶן.

38) שם. נזיר מביא איל לשלמים. 39) ואע"פ שהזרוע נאכל כקדשי קדשים וממעט באוכליו, מפני שלא חששו לחלק קטן כזה (כסף־משנה). 40) ראה הערה לה.

יב. בְּכוֹר[41] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּפֶסַח - שְׁנֵיהֶם יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם[42], וְיֵאָכְלוּ כְּבְכוֹר[43]. וְלָמָּה לֹא יִקְרְבוּ? לְפִי שֶׁהַפֶּסַח נֶאֱכָל לְכָל אָדָם עַד חֲצוֹת, וְהַבְּכוֹר לִשְׁנֵי יָמִים, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לַכֹּהֲנִים; וְאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל, וְאֵין מְמַעֲטִין בַּאֲכִילָתָן.

41) תוספתא זבחים פרק ח הלכה ד, פסחים צח: 42) רבינו השמיט כאן דברי רבא (פסחים שם.) הנוגעים לתקנתו של הפסח שצריך פדיון, היינו שמביא בהמה ומחלל עליה את הפסח ומקריבה שלמים, כדין מותר פסח. 43) כחומרת בכור שאסור לשוחטו באטליז הקבוע, ושחיטת בהמות חולין, וגם אין מוכרים את בשרו באיטליז ואין שוקלים אותו במשקלות אלא באומד, אבל באכילה עצמה אין בבכור בעל מום כל חומרה (ראה רש"י שם, וכסף־משנה כאן).

יג. וְכֵן מַעֲשֵׂר[44] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּפֶסַח, כְּשֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם יֵאָכְלוּ כְּמַעֲשֵׂר. הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרְבוּ - יֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[45].

44) תוספתא זבחים שם. גם כאן צריך לחלל את הפסח על בהמה אחרת ויקריבנה שלמים (לחם־משנה). 45) בלי כל תיקון, שהרי אין כל הבדל בין דיני בכור לדיני מעשר בעלי מומים.

יד. וְכֵן שְׁאָר קָדָשִׁים[46] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר וּבְמַעֲשֵׂר - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם, וְיֵאָכְלוּ כִּבְכוֹר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם אוֹ כְּמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם.

46) משנה זבחים עא:

טו. אָשָׁם[47] שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין מִשְּׁנֵיהֶן אֶלָּא הָאָמוּרִין אֲבָל הַבָּשָׂר נֶאֱכָל - לֹא יִקְרְבוּ[48], אֶלָּא יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה אָשָׁם, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שְׁלָמִים, וְהַמּוֹתָר יַפְסִיד מִבֵּיתוֹ. וְאִם קָדַם וְהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - שְׁנֵיהֶן יִפְּלוּ לִנְדָבָה[49].

47) משנה שם עה: 48) מפני שאשם נאכל ליום ולילה, ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה שביניהם, ו"אין מביאים קדשים לבית הפסול" (למעלה הלכה ה). 49) עולות ציבור, כדין מותר אשם (ראה למעלה הלכה ח בדין חטאת).

טז. כָּל הַקֳּדָשִׁים[50] אֲפִשָׁר שֶׁיִּתְעָרְבוּ מִין בְּמִינוֹ, חוּץ מִן הַחַטָּאת עִם הָאָשָׁם; שֶׁאֵין הָאָשָׁם אֶלָּא מִזִּכְרֵי כְּבָשִׂים, וְאֵין לְךָ חַטָּאת מִן הַכְּבָשִׂים אֶלָּא נְקֵבָה.

50) משנה שם עא:

יז. וְכָל אֵלּוּ הַמִּתְעָרְבִין[51] בַּחַיִּים, אִם הִקְרִיב - הֲרֵצָה, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[52].

51) גמרא שם עג: 52) ראה למעלה הלכה א, ובהערות שם.

יח. בְּהֵמָה[53] שֶׁנִּמְצֵאת מִירוּשָׁלַיִם וְעַד מִגְדַּל עֵדֶר[54], וּכְמִדָּתָהּ[55] לְכָל רוּחַ: אִם נְקֵבָה בַּת שְׁנָתָהּ הִיא - כּוֹנְסָהּ לְכִפָּה עַד שֶׁתָּמוּת, שֶׁמָּא חַטָּאת הִיא[56]. הָיְתָה בַּת שְׁתַּיִם[57] - יְבִיאֶנָּה שְׁלָמִים[58], וְיָבִיא עִמָּהּ לֶחֶם[59], שֶׁמָּא תּוֹדָה הִיא[60]. מָצָא זָכָר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים - אֵין לוֹ תַּקָּנָה, שֶׁמָּא אָשָׁם הוּא[61] וַעֲדַיִן לֹא כִּפְּרוּ בְּעָלָיו[62]. מָצָא זָכָר בֶּן שָׁנָה[63] - מַנִּיחוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וּמֵבִיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת תַּחְתָּיו, וּמַתְנֶה וְאוֹמֵר: אִם עוֹלָה הָיָה - זֶה עוֹלָה תַּחְתָּיו, וְאִם שְׁלָמִים הָיָה - זֶה שְׁלָמִים תַּחְתָּיו; וּמַקְרִיב הָאֶחָד עוֹלָה, וּנְסָכָיו[64] מִשֶּׁל צִבּוּר[65], וְהָאַחֵר שְׁלָמִים עִם הַלֶּחֶם, שֶׁמָּא תּוֹדָה הָיָה. וּמַה יֵּעָשֶׂה בָּזֶה הַנִּמְצָא? יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ. שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בְּכוֹר אוֹ מַעֲשַׂר[66] - בְּמוּמוֹ הוּא נֶאֱכָל; וְאִם פֶּסַח אַחַר זְמַנּוֹ הוּא - הֲרֵי זֶה שְׁלָמִים[67]; וּבִזְמַנּוֹ - הַכֹּל נִזְהָרִין בּוֹ[68]. וְאִם תֹּאמַר: שֶׁמָּא אֲשַׁם נָזִיר אוֹ אֲשַׁם מְצֹרָע[69] הוּא - אֵינָן מְצוּיִין תָּמִיד, לְפִיכָךְ לֹא חָשׁוּ לָהֶן.

53) משנה שקלים פרק ז, ד. ופירושו של ר' יוחנן קידושין נה: 54) שם עיר קרובה לירושלים. 55) כמרחק זה. בהמות הנמצאות שם, רובן זבחי קרבנות הם. 56) ואין לה תקנה. דברי אביי שם. 57) ופסולה לחטאת ולעולה, ואין אנו חוששים שמא נאבדה לפני זמן רב כשהיתה בת שנה. 58) "שלמים" הוא שם כולל לשלמים ותודה. 59) ראה למעלה הלכה י, והערה לה. 60) מלשונו של רבינו משמע שמקריב רק אותה הבהמה, ואף־על־פי שתודה נאכלת ליום ולילה, ושלמים לשני ימים ולילה, ואין מביאים קדשים לבית הפסול (ראה הלכה יב), כאן מותר להקריב מפני שזה כדיעבד, שהרי אין תקנה אחרת לאותו קרבן (הר המוריה). אולם בגמרא שם נאמר בפירוש שמביא גם בהמה אחרת (ראה לחם־משנה). 61) קרבן אשם הוא בן שתים. 62) שאם כיפרו יש לו תקנה ברעייה עד שיומם, ודמיו נופלים לנדבה (למעלה פרק ד הלכה יד). 63) והרי הוא ספק עולה ספק שלמים. 64) שמן ויין שמביאים עם הקרבנות. 65) שהרי אין על מי להטיל חובת הבאתם, משנה שקלים שם. 66) שאין להם פדיון. 67) גם בדין זה אנו צריכים להסברו של "הר המוריה" שהבאנו בהערה נט, שהרי פסח אחר זמנו נאכל ליום ולילה, ושלמים אחרים נאכלים לשני ימים, ואין מביאים קדשים לבית הפסול. 68) משגיחים עליו שלא יאבד. 69) שניהם באים בני שנה.

יט. נִתְעָרְבוּ קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים אַחֵר שֶׁנִּשְׁחֲטוּ[70] - יֵאָכְלוּ כְּחָמוּר שֶׁבָּהֶן. נִתְעָרְבוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[71] אוֹ בְּחֵלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה - תְּעֲבַר צוּרָתָן[72] וְיִצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה.

70) משנה זבחים עה: ותוספתא שם פרק ח, ד. 71) תוספתא שם. 72) ילינו אותן, כדי שיפסלו בלינה. שאסור לשרוף קדשים שלא נפסלו.

כ. אֵיבְרֵי חַטָּאת[73] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵיבְרֵי עוֹלָה[74] - מַנִּיחִין הַכֹּל עַד שֶׁיִּפָּסְדוּ וּתְעֲבַר צוּרָתָן, וְשׂוֹרְפִין אוֹתָן[75] בָּעֲזָרָה בַּמָּקוֹם שֶׁשּׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[76].

73) משנה שם עז. 74) שטעונים הקטרה על המזבח, אבל איברי חטאת נאכלים לכהנים ואסור להקטירם. 75) כדעת רבנן שם. ואין להם ביטול, מפני שאיברים חשובים הם ואינם בטלים בתערובת. 76) בתוך העזרה. ראה הלכות מעשה הקרבנות פרק ז הלכה ג.

כא. אֵבֶר[77] שֶׁל בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵיבְרֵי קָדָשִׁים, אֲפִלּוּ אֵבֶר בְּאֶלֶף אֵיבָרִים - יֵצְאוּ הַכֹּל לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. וַאֲפִלּוּ קָרְבוּ כֻּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת - הֲרֵי זֶה יִשָּׂרֵף בָּעֲזָרָה בַּמָּקוֹם שֶׁשּׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

77) משנה שם עז:

כב. חֲתִיכוֹת[78] קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּחֲתִיכוֹת קָדָשִׁים קַלִּים, אוֹ הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד בְּנֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים - יֵאָכְלוּ כְּחָמוּר שֶׁבָּהֶן.

78) משנה שם עה:

כג. חֲתִיכָה[79] שֶׁל חַטָּאת טְמֵאָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חֲתִיכוֹת שֶׁל חַטָּאת טְהוֹרָה, וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁנִּטְמָא שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה פְּרוּסוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים הַטָּהוֹר - הֲרֵי זֶה תַּעֲלֶה[80], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת[81].

79) ברייתא יבמות פא: 80) מתבטלת, ומותר לאכול את התערובת. המדובר בחתיכות קטנות שאינן ראויות לכבד בהן אורחים. בגמרא שם מעמיד ריש לקיש את הברייתא כשנימוחה שאין בה כל חשיבות, אבל ר' יוחנן שהלכה כמותו מעמידה בחתיכות קטנות, שלא כל אדם מחשיב אותן. ראה תוספות שם ד"ה ר' יוחנן וד"ה דברי. וראה למעלה הלכה כ. 81) בהלכות תרומות פרק יד הלכה יד.

כד. אֲבָל[82] חֲתִיכָה שֶׁל חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חֲתִיכוֹת שֶׁל חֵלִין, וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים הַטָּהוֹר שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה פְּרוּסוֹת שֶׁל חֵלִין - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יַעֲלוּ, אֶלָּא יֵאָכֵל הַכֹּל לַכֹּהֲנִים[83] כְּכָל הַמְּדֻמָּעוֹת[84].

82) שם. 83) זהו הנימוק למה אינה מתבטלת, מפני

שאפשר להאכיל הכל לכהנים, מה־שאין־כן בהלכה הקודמת. 84) תערובת של קודש וחולין.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר כל הפסולין לעבודה שמלקו, והמולק בלילה, וכל שהיה פסולו בקודש.

1 **א. כָּל הַפְּסוּלִין[2] לָעֲבוֹדָה שֶׁמָּלְקוּ[3] - מְלִיקָתָן**
2 **פְּסוּלָה[4]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ הָעוֹף פָּסוּל - אֵינוֹ**
3 **כְּנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר לְטַמֵּאָה[5]. וְכֵן אִם מָלַק בַּלַּיְלָה,**
4 **אוֹ שֶׁשָּׁחַט[6] חֵלִין בִּפְנִים וְקָדָשִׁים בַּחוּץ[7] - אֵינָם**
5 **כַּנְּבֵלָה.**

2) משנה, זבחים סח, א. 3) קרבנות העוף אינם נשחטים בסכין, אלא הכהן מולקם מן העורף בציפרנו, שנאמר (ויקרא א, טו): "ומלק את ראשו". 4) שמליקה טעונה כהן כשר, שנאמר (שם): "והקריבו הכהן וגו' ומלק". 5) האוכל נבילת עוף טהור – טמא. אבל כשמלק פסול קדשים, אע"פ שהקרבן נפסל, מועילה המליקה להוציא מטומאת נבילה. 6) עופות. 7) והוא־הדין לשחט קדשים בפנים, ברייתא שם סט, א.

6 **ב. מָלַק תּוֹרִים[8] שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן[9] וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר**
7 **זְמַנָּם, וְשֶׁיָּבֵשׁ גַּפָּהּ[10] וְשֶׁנִּסְמֵית עֵינָהּ[11] וְשֶׁנִּקְטְעָה**
8 **רַגְלָהּ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר. זֶה הַכְּלָל: כֹּל**
9 **שֶׁהָיָה פְּסוּלָהּ בַּקֹּדֶשׁ[12] - פְּסוּלָה וְאֵינָהּ נְבֵלָה; לֹא**
10 **הָיְתָה פְּסוּלָהּ בַּקֹּדֶשׁ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר.**

8) משנה, שם. 9) תורים כשרים גדולים בלבד משיזהיבו נוצותיהם, ובני יונה באים רק כשהם קטנים, כל זמן שעוקרים נוצה גדולה ומתמלא מקומה דם (הל' איסורי מזבח פ"ב ה"ג). 10) כנפה. 11) שנחטטה העין, אבל אם איבדה ראייתה והיא שלימה, כשרה להקרבה. מומים אינם פוסלים בעוף אלא נטילת אבר, ויבש אבר - דינו כניטל האבר. "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף (פירוש, עולת בהמה צריכה להיות תמימה ובאה רק מן הזכרים, אבל לא עולת העוף), יכול יבש גפה, נקטעה רגלה ונחטטה עינה? תלמוד־לומר "מן העוף" ולא כל העוף" (ברייתא קידושין כד, ב ובכמה מקומות). 12) שנפסל אחרי שהביאו לעזרה (רש"י שם. ו'תוספות' ד"ה אמר, מפרשים שנפסלו אחרי שחיטה).

11 **ג. לְפִיכָךְ, הַמּוֹלֵק[13] וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[14], אוֹ שֶׁמָּלַק**
12 **בְּסַכִּין, אוֹ שֶׁמָּלַק חֵלִין בִּפְנִים וְקָדָשִׁים בַּחוּץ -**
13 **הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[15] לְכָל דָּבָר; שֶׁאֵין הַמְּלִיקָה מַתֶּרֶת**
14 **וּמְטַהֶרֶת אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא כָּשֵׁר לַמִּזְבֵּחַ.**

13) משנה, שם סט, ב. 14) טריפות פוסלת את העוף למזבח (שם פ"ג ה"א). 15) משנה, שם סח, א.

15 **ד. אֲבָל הַנִּרְבָּע[16], וְהַמֻּקְצֶה[17] וְהַנֶּעֱבָד[18], וְהָאֶתְנָן[19]**
16 **וְהַמְּחִיר[20], וְהַטְּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס, שֶׁנִּמְלְקוּ - הֲרֵי**
17 **אֵלּוּ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר, וּמְטַמְּאִין בְּגָדִים בְּבֵית**
18 **הַבְּלִיעָה; שֶׁאֵין הַקְּדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, וַהֲרֵי אֵין**
19 **פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ.**

16) שם פה, ב. 17) שהופרש להקריבו לעבודה־זרה. 18) כאליל. 19) אתנן זונה. 20) מחיר כלב, היינו שמכר כלב וקיבל במחירו בהמה כשרה. כתוב בתורה (דברים כג, יט): "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך".

20 **ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[21], שֶׁחַטַּאת הָעוֹף**
21 **נַעֲשֵׂית לְמַטָּה[22], וְעוֹלַת הָעוֹף לְמַעְלָה[23]. חַטַּאת**
22 **הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַעְלָה - פְּסוּלָה. בֵּין שֶׁעָשָׂה הַזְיָתָהּ**
23 **כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת[24] בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה[25], בֵּין**
24 **שֶׁעֲשָׂאָהּ לְשֵׁם עוֹלָה בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ לְשֵׁם חַטָּאת.**

21) פ"ו ה"כ, ופ"ז ה"ו. 22) מזים את דמה בחציו התחתון של המזבח. קו אדום היה חוגר את המזבח באמצעו, ונקרא "חוט הסיקרה" ומבדיל בין מקום הדמים הניתנים למעלה ומקום הניתנים למטה. 23) להיפך מקרבנות בהמה, שהחטאת מעשיה למעלה והעולה למטה. 24) הזה את הדם ומיצה את הנשאר בצוואר. 25) מיצוי בלי הזיה. או שהבדיל את הראש מן הגוף, ובחטאת נאמר בפירוש (ויקרא ה, ט): "ומלק... ולא יבדיל".

25 **ו. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַטָּה, אֲפִלּוּ מָלַק סִימָן**
26 **אֶחָד לְמַטָּה וְסִימָן אֶחָד לְמַעְלָה - פְּסוּלָה. בֵּין**
27 **שֶׁמְּלָקוֹ כִּמְלִיקַת עוֹלָה[26] בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּמַעֲשֵׂה**
28 **חַטָּאת, בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ לְשֵׁם חַטָּאת בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ לְשֵׁם**
29 **עוֹלָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"... שחטאת העוף נעשית למטה, ועולת העוף למעלה. חטאת העוף שעשאה למעלה פסולה... וכן עולת העוף שעשאה למטה... פסולה".

ומשמעו בעבודת האדם, ידוע החילוק שבין חטאת לעולה, שחטאת באה לכפר, ועולה היא דורון, על־דרך "פרקליט שנכנס, ריצה פרקליט נכנס דורון אחריו, כאדם שסרח במלך וריצהו על־ידי פרקליטין, וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו".

וזהו הפירוש הפנימי במה ש"חטאת נעשית למטה, ועולת העוף למעלה", שאפילו אחרי הכפרה שכבר עשה תשובה והביא קרבן לבית־המקדש וכבר הקריבוהו על גבי המזבח, בכל זאת "נעשית למטה" והוא בבחינת 'תשובה תתאה' עד שיביא עולה כדי לרצות, ואז יתעלה למעלה. עניין זה מתבטא גם במה שכתב הרמב"ם ש"בעלי־תשובה דרכן להיות שפלים וענווים ביותר", ולכן "חטא גמור הוא לומר לבעל־תשובה זכור מעשיך הראשונים", והוא בכלל האיסור של "ולא תונו איש את אחיו".

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן נג)

26) שהבדיל הראש מן הגוף.

30 **ז. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁמָּלְקָהּ לְמַטָּה[27] כִּמְלִיקַת עוֹלָה**
31 **לְשֵׁם חַטָּאת, אוֹ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם עוֹלָה, אוֹ**
32 **כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה - פְּסוּלָה[28].**

27) כמצוותה. 28) שינוי השם פוסל בעוף כמו בחטאת בהמה. ראה לקמן פט"ו ה"א.

ח. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעַשָּׂאָהּ לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם עוֹלָה, אוֹ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת - פְּסוּלָה[29]. כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם חַטָּאת - כְּשֵׁרָה[30], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה[31].

29) אע"פ שעשאה במקומה, כיוון ששינה מעשיה – פסולה. 30) כעולת בהמה שעשאה שלא לשמה. 31) חייבים להביא עולה אחרת.

ט. כָּל אֵלּוּ הָעוֹפוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ מִפְּנֵי מְקוֹם עֲשִׂיָּתָן אוֹ מִפְּנֵי שִׁנּוּי מַעֲשֵׂיהֶן אוֹ שִׁנּוּי שְׁמָם - אֵינָן כְּנִבְלַת הָעוֹף[32] לְטֻמְאָה. וְכֵן חַטַּאת הָעוֹף אוֹ עוֹלַת הָעוֹף שֶׁנִּתְפַּגְּלָה[33] אוֹ נִטְמְאָה אוֹ נַעֲשֵׂית נוֹתָר - אֵינָהּ מְטַמְּאָה[34] בְּבֵית הַבְּלִיעָה[35] כְּנִבְלַת הָעוֹף. שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ.

32) משנה, זבחים סו, ב. 33) דיני פיגול מבוארים לקמן פרק יג. 34) ברייתא, שם סט, א. 35) נבלת עוף טהור אינה מטמאה בנגיעה אלא כשאוכלים אותה ובשעה שהיא נוגעת בבית הבליעה.

י. חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק - נַעֲשֵׂית כְּמִצְוָתָהּ, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת[36], אֶלָּא תִּשָּׂרֵף כְּכָל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. וְכֵיצַד תָּבוֹא עַל הַסָּפֵק? כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה הָאִשָּׁה סְפֵק זָבָה אוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת[37] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאֵין לָנוּ חַטַּאת בְּהֵמָה עַל סָפֵק; שֶׁאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא - יָבִיא אָשָׁם תָּלוּי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת[38].

36) נזיר כט, א. 37) שאינן נטהרות לגמרי עד שמביאות קרבנותיהן, לפיכך התירו להן להביא קרבנות מספק, אבל חוטא שהוא חייב להביא חטאת העוף, אינו מביא על ספק חטא (הל' שגגות פי"א ה"ב). 38) פ"ח ה"א.

יא. חַטַּאת הָעוֹף[39] הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק וְנוֹדַע לָהּ שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בָּהּ וַדַּאי: אִם עַד שֶׁלֹּא נִמְלְקָה נוֹדַע לָהּ - תֵּעָשֶׂה וַדָּאִית וְתֵאָכֵל[40]; וְאִם אַחַר שֶׁנִּמְלְקָה נוֹדַע לָהּ - הֲרֵי זֶה גּוֹמֵר הַדָּזַת דָּמָהּ וְתַמְצִיתוֹ[41] וְתִשָּׂרֵף[42], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק תֵּאָכֵל, שֶׁהֲרֵי בַּתְּחִלָּה עַל סָפֵק בָּאָה[43].

39) משנה, כריתות כב, ב. וגמרא שם כו, ב. 40) משנה, שם. 41) מיצוי מותר הדם שבצוואר. 42) שם כו, ב. מחלוקת רב ורבי יוחנן, ופסק כרבי יוחנן. 43) וקל לטעות.

יב. נוֹדַע לָהּ שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בָּהּ מֵאַחַר שֶׁנִּמְלְקָה - הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר[44].

44) משנה, שם כה, א. ובגמרא שם כו, ב - מפרשים שמן התורה מותרת בהנאה, שהרי חולין הוא, מאחר שלא הוזה הדם ולא כיפרה ספיקה, ורבנן אסרוה. ראה למעלה פ"ד ה"כ בדין אשם תלוי.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ה'-י"א טבת ה'תשפ"א

יום ראשון ה' טבת ה'תשפ"א

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו חיוב סיפור הנסים שנעשו לאבותינו, מן התורה, וחיוב הארבעה כוסות, וחיוב החרוסת מדבריהם, וחיוב אכילת המרור, שהוא בזמן הזה מדברי סופרים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסַפֵּר[2] בְּנִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת"[3]. וּמִנַּיִן שֶׁבְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה" - בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֵּן, אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים - חַיָּבִים לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם. וְכָל הַמַּאֲרִיךְ בַּדְּבָרִים שֶׁאֵרְעוּ וְשֶׁהָיוּ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[4].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים... שנאמר זכור את היום הזה... כמו שנאמר זכור את יום השבת".

וצריך להבין מה עניינו של הפסוק המדבר בשבת לכאן? יש שתירצו על פי מה שכתב ב'ספר המצוות' בדבר החיוב לספר ביציאת מצרים, וציטט את הפסוק "והגדת לבנך ביום ההוא כו'" שעליו דורשת הגמרא ש"אם אין לו בן, חייב גם בינו לבין עצמו" כמו זכירת השבת שחייב עליה בינו לבין עצמו.

אלא שאי אפשר לתרץ כך ברמב"ם כי ב'יד החזקה' חזר

בו ממה שכתב ב'ספר המצוות' והביא הפסוק "זכור את היום הזה" וא"כ אין כלל מקום לחשוב שחיוב זה הוא רק בזמן שיש לו בן.

והביאור בזה: בהמשך הפסוק "זכור את היום הזה כו'" בא החיוב "ולא יאכל חמץ כו'"... "שבעת ימים תאכל מצות כו'" משא"כ בפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" עניין הזכירה הוא בפני עצמו - זכירה בדברים, שלא כמו בפסוק "זכור את היום הזה" שבהמשך לו ובוא"ו החיבור בא הציווי "ולא יאכל חמץ" ולכן אי אפשר לפרשו כציווי בפני עצמו - "זכירה בדברים", לכן הוצרך להביא הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" כי בו הזכירה בדברים הוא עניין בפ"ע. ומכאן ראיה גם על הזכירה שבפסח שהיא זכירה בדברים, היינו לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים כו'".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כה)

2) שבכל יום ולילה מצוה **להזכיר** יציאת מצרים (פ"א מהל' קריאת שמע ה"ג) ואילו בליל פסח המצוה **לספר בפרטות** הנסים והנפלאות שנעשו אז לאבותינו. 3) [כלומר כשם ש"זכור" הנאמר בענין שבת הוא ציווי, אף־על־פי שנאמר בלשון מקור (=בזי"ן קמוצה), שהרי נאמר שם: "זכור את יום השבת לקדשו", כמו כן זכור הנאמר כאן בפסח הוא ציווי, אף־על־פי שנכתב בלשון מקור. וראה ברש"י על התורה (שמות כ, ח). וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (עשה קנז): "זכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה לזכרו, כמו שנאמר: זכור את יום השבת". וראה ב'מגדל עוז' - "זמנים" עמוד לז]. 4) וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (שם) וז"ל: "וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו על מה שגמלנו מחסדיו - יהי' יותר טוב". ובתוספתא סוף פסחים, אמרו: "חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו, אפילו לבין עצמו, אפילו בינו לבין תלמידו. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין אצל ביתוס בן זונין בלוד, והיו עוסקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות הגבר". וכן הוא במכילתא סוף פרשת בא: "רבי אליעזר אומר, מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות, לכך נאמר מה העדות", הרי שהחיוב לעסוק בהלכות פסח. וכן הוא בפסחים קטז: "ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין **בהלכות הפסח** שואלין זה לזה".

ב. מִצְוָה לְהוֹדִיעַ לַבָּנִים, וַאֲפִלּוּ לֹא שָׁאֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ"[5] - לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל בֵּן אָבִיו מְלַמְּדוֹ. כֵּיצַד? אִם הָיָה קָטָן אוֹ טִפֵּשׁ[6] - אוֹמֵר לוֹ: בְּנִי, כָּלָנוּ הָיִינוּ עֲבָדִים, כְּמוֹ שִׁפְחָה זוֹ אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה, בְּמִצְרַיִם, וּבַלַּיְלָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וַיּוֹצִיאֵנוּ לַחֵרוּת. וְאִם הָיָה הַבֵּן גָּדוֹל וְחָכָם - מוֹדִיעוֹ מַה שֶּׁאֵרַע לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - הַכֹּל לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל בֵּן[7].

5) כן הוא ב'ספר המצוות' שם בשם מכילתא דרשב"י (והובא ב'מגדל עוז'): "מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך אתה מגיד לו, ואם לאו אין אתה מגיד לו? תלמוד־לומר והגדת לבנך, אע"פ שלא שאלך" שלשון הגדה מורה שלא שאלוהו והוא מגיד מעצמו. 6) כנוסחת ה'ירושלמי' (פ"י דפסחים ה"ד) אבל בנוסח ההגדה שלנו: "תם". 7) משנה, פסחים קטז, א.

ג. וְצָרִיךְ לְעַשּׂוֹת שִׁנּוּי בַּלַּיְלָה הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַבָּנִים וְיִשְׁאֲלוּ וְיֹאמְרוּ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת?" עַד שֶׁיָּשִׁיב לָהֶם, וְיֹאמַר לָהֶם: כָּךְ וָכָךְ אֵרַע, כָּךְ וָכָךְ הָיָה. וְכֵיצַד מְשַׁנֶּה? מְחַלֵּק[8] לָהֶם קְלָיוֹת[9] וֶאֱגוֹזִים[10], וְעוֹקְרִים הַשֻּׁלְחָן מִלִּפְנֵיהֶם[11] קֹדֶם שֶׁיֹּאכְלוּ, וְחוֹטְפִין מַצָּה זֶה מִיַּד זֶה[12], וְכַיּוֹצֵא בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ. אֵין לוֹ בֵּן[13] - אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ. אֵין לוֹ אִשָּׁה - שׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה", וַאֲפִלּוּ הָיוּ כֻּלָּן חֲכָמִים. הָיָה לְבַדּוֹ - שׁוֹאֵל לְעַצְמוֹ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה".

8) פסחים קט, א. 9) שבלי חטים קלויים. 10) וזהו השינוי, שתמיד מחלקים להם כן לאחרי הסעודה. 11) מסירין את השולחן מהמקום (פסחים קטו:). 12) פסחים קט, א: "חוטפין מצה בלילי פסחים". והראב"ד פירש שממהרין לאכול. 13) פסחים קטז, א.

ד. וְצָרִיךְ[14] לְהַתְחִיל בִּגְנוּת וּלְסַיֵּם בְּשֶׁבַח. כֵּיצַד? מַתְחִיל וּמְסַפֵּר, שֶׁבַּתְּחִלָּה[15] הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ[16], בִּימֵי תֶרַח וּמִלְּפָנָיו, כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחַר הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין אַחַר עֲבוֹדַת אֱלִילִים; וּמְסַיֵּם בְּדַת הָאֱמֶת, שֶׁקֵּרְבָנוּ הַמָּקוֹם לוֹ, וְהִבְדִּילָנוּ מֵהָאֻמּוֹת, וְקֵרְבָנוּ לְיִחוּדוֹ. וְכֵן מַתְחִיל[17] וּמוֹדִיעַ, שֶׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וְכָל הָרָעָה שֶׁגָּמְלָנוּ, וּמְסַיֵּם בְּנִסִּים וְבַנִּפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ וּבְחֵרוּתֵנוּ. וְהוּא - שֶׁיִּדְרֹשׁ מִ"אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי"[18] עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה[19]. וְכָל הַמּוֹסִיף וּמַאֲרִיךְ בִּדְרַשׁ פָּרָשָׁה זוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

14) פסחים קטז, א במשנה). 15) כרב (פסחים שם). 16) לפני מתן־תורה הי' היחס נמשך גם למעלה מאברהם ונקראו "אבות", אבל לאחרי מתן־תורה "אין קורין אבות אלא לשלשה" (ברכות טז:). 17) כשמואל שם. וכן כתב רבינו חננאל: "והאידנא עבדינן כתרווייהו" (ועכשיו אנו עושים כשניהם = כרב וכשמואל). 18) פסחים, שם. 19) ראה ב'ספרי' פרשת כי־תבוא.

ה. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[20], וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח, מַצָּה וּמָרוֹר[21]. פֶּסַח - עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה' וְגוֹ'". מָרוֹר[22] - עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מַצָּה - עַל שׁוּם שֶׁנִּגְאֲלוּ. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן נִקְרָאִין הַגָּדָה[23].

20) חובת מצות סיפור יציאת מצרים. 21) שהרי נאמר (שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח" - שהמצוה היא לומר ולספר על ענין הפסח (פסחים קטז:) והושוו מצה ומרור לפסח ('תוספות' שם קטז. ד"ה ואמרתם). 22) שינה מסדר המשנה, וכתב: פסח מרור ומצה. וכן כתב להלן (פ"ח ה"ד, עיין שם). 23) על שם הכתוב: "והגדת".

1 **ו. בְּכָל דּוֹר וָדוֹר[24] חַיָּב אָדָם לְהַרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ**
2 **כְּאִלּוּ הוּא בְּעַצְמוֹ יָצָא עַתָּה מִשִּׁעְבּוּד מִצְרַיִם,**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם וְגוֹ'[25]". וְעַל דָּבָר זֶה**
4 **צִוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה: "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד**
5 **הָיִיתָ", כְּלוֹמַר - כְּאִלּוּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ הָיִיתָ עֶבֶד**
6 **וְיָצָאתָ לַחֵרוּת וְנִפְדֵּיתָ.**

24) משנה, פסחים קטז, ב. 25) כן הוא בגמרא שם: "וצריך שיאמר: ואותנו הוציא משם". ובמשנה שם למדו כאן מהפסוק: "בעבור זה עשה ה' לי". וכן הוא בנוסח ההגדות שלנו.

7 **ז. לְפִיכָךְ[26] כְּשֶׁסּוֹעֵד[27] אָדָם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, צָרִיךְ לֶאֱכֹל**
8 **וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מֵסֵב דֶּרֶךְ חֵרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד -**
9 **בֵּין אֲנָשִׁים, בֵּין נָשִׁים[28] - חַיָּב לִשְׁתּוֹת בַּלַּיְלָה הַזֶּה**
10 **אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אֵין פּוֹחֲתִין[29] לוֹ[30] מֵהֶם.**
11 **וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה - לֹא יִפְחֲתוּ לוֹ[31]**
12 **מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. שִׁעוּר כָּל כּוֹס מֵהֶן - רְבִיעִית.**

26) מכיון שרואה את עצמו כנגאל ומשוחרר, על כן יסעד בהסיבה כדרך בני חורין. 27) להלן ה"ח כתב רבינו: "שצריכים הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבעה כוסות... ושאר אכילתו ושתייתו - אם היסב הרי זה משובח". 28) אע"פ שפטורות מכל מצוות־עשה שהזמן גרמא - חייבות בארבעה כוסות, שאף הן היו באותו הנס של יציאת מצרים (פסחים קח:). וסמכו אותם חכמים (בראשית רבה פרשה סח) על ארבע לשונות של גאולה שנאמרו בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי". 29) נראה שרק לפחות אסור, אבל להוסיף מותר, כמו שכתבו הגאונים בענין עשרה פסוקים של מלכיות בראש השנה (אוצה"ג לר"ה חה"ת לב. ועיין או"ח סי' תעב ס"ז בהגהה). וכן כתב להלן ספ"ח ה"י) שמותר לשתות כוס חמישי. 30) בדפוס רומי, ליתא. 31) הגבאים.

13 **ח. אֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[32] לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיֵּסֵב. אִשָּׁה**
14 **אֵינָהּ צְרִיכָה הֶסְבָּה[33]. וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא -**
15 **צְרִיכָה הֶסְבָּה. וּבֵן אִצֶּל אָבִיו[34], וְהַשַּׁמָּשׁ בִּפְנֵי רַבּוֹ -**
16 **צְרִיכִין הֶסְבָּה. אֲבָל תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֵינוֹ מֵסֵב[35],**
17 **אֶלָּא־אִם־כֵּן נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וְהֶסְבַּת יָמִין אֵינָהּ**
18 **הֶסְבָּה[36], וְכֵן הַמֵּסֵב[37] עַל עָרְפּוֹ אוֹ עַל פָּנָיו[38] - אֵין**
19 **זוֹ הֶסְבָּה. וְאֵימָתַי צְרִיכִין הֶסְבָּה? בִּשְׁעַת אֲכִילַת**
20 **כַּזַּיִת מַצָּה וּבִשְׁתִּיַּת אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ[39]; וּשְׁאָר**
21 **אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ - אִם הֵסֵב, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם**
22 **לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ.**

32) פסחים צט, ב. 33) שסתם אשה, אין דרכה להסב בשום פעם. 34) פסחים קח, א. ואף שהבן חייב בכבודו ומוראו, בכל זאת צריך הסיבה, שמסתמא אב מוחל על כבודו לבנו. 35) שצריך לישב בפניו דרך מורא, ובהסיבה אין זו דרך מורא. 36) שאין זה דרך חירות, שהרי בימינו הוא צריך לאכול (רשב"ם שם). 37) פסחים, שם. 38) בפסחים שם אמרו: "פרקדן לא שמו הסיבה" ופירש רבינו: ש"פרקדן, היינו שוכב על פניו או ערפו" (ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה פרקדן). 39) [לא הזכיר רבינו מה שאמרו בפסחים שם, שמרור אינו צריך הסיבה, מפני שסובר רבינו שאין דין זה מיוחד למרור דוקא (כמו שכתבו המפרשים מפני שמרור הוא זכר לעבדות) אלא שבכלל כל שאר אכילתו הוא שאינו צריך הסיבה. ואם כן לפי זה, גם במרור אם הסיב הרי זה משובח - "זמנים" עמוד מב].

23 **ט. אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ, צָרִיךְ לִמְזֹג[40] אוֹתָן כְּדֵי**
24 **שֶׁתְּהֵיֶה שְׁתִיָּה עֲרֵבָה, הַכֹּל לְפִי הַיַּיִן וּלְפִי דַּעַת**
25 **הַשּׁוֹתֶה. וְלֹא יִפְחֹת בְּאַרְבַּעְתָּן מֵרְבִיעִית יַיִן חָי[41].**
26 **שָׁתָה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת אֵלּוּ מִיַּיִן שֶׁאֵינוֹ מָזוּג - יָצָא יְדֵי**
27 **אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת, וְלֹא יָצָא יְדֵי חֵרוּת[42]. שָׁתָה אַרְבָּעָה**
28 **כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבַת אֶחָת[43] - יְדֵי חֵרוּת יָצָא, יְדֵי**
29 **אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת לֹא יָצָא. וְאִם שָׁתָה מִכָּל כּוֹס מֵהֶן**
30 **רֻבּוֹ - יָצָא[44].**

40) שיינם היה חריף מדי, וקשה לשתייה. 41) באופן שבכל כוס וכוס יהיה רוב רביעית יין, ומוסיף בו מים עד רביעית. 42) פסחים קח, ב. כלומר, אין זו מצוה שלימה (רש"י). 43) פסחים, שם. והיינו שלא אמר הגדה ביניהן - לא יצא ידי ד' כוסות, שתיקנו דוקא על דרך הגדה. 44) פסחים, שם. ולכתחילה צריך לשתות כל הכוס.

31 **י. כָּל כּוֹס וְכוֹס מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הַלָּלוּ, מְבָרֵךְ עָלָיו**
32 **בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[45]. וְכוֹס רִאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ**
33 **הַיּוֹם. כּוֹס שֵׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהַגָּדָה[46]. כּוֹס**
34 **שְׁלִישִׁי, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. כּוֹס רְבִיעִי, גּוֹמֵר**
35 **עָלָיו אֶת הַהַלֵּל וּמְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר[47]. וּבֵין**
36 **הַכּוֹסוֹת[48] הָאֵלּוּ, אִם רָצָה לִשְׁתּוֹת שׁוֹתֶה. בֵּין שְׁלִישִׁי**
37 **לִרְבִיעִי, אֵינוֹ שׁוֹתֶה[49].**

45) זה לשון רבינו אברהם בנו של הרמב"ם: "אלו הד' כוסות שתייתן חובה מדברי סופרים, וכל אחד מהן מצוה בפני עצמו, ולזה יברך על כל אחד מהם קודם שתייתו ברכה לעצמו: "בורא פרי הגפן", ואחר שתייתו אם שתאו כולו או רביעית ממנו: "על הגפן ועל פרי הגפן", וזו היא סברת אבא מארי ז"ל, והחילוק שחלק הרב בהלכות בין ברכת "בורא פרי הגפן" לבין ברכת "על הגפן", היא סברא לא יאמת אותה ההיקש, כמו שהיה אבא מארי ז"ל מעורר אותנו על זה בעת הלימוד לפניו" ('מעשה רוקח' בשם ספר כת"י קדמון). 46) בכת"י נוסף: "ומקצת ההלל עד חלמיש למעינו מים" ('מעשה רוקח'). 47) היא "ההללוך" (להלן פ"ח ה"י) כרב יהודה (פסחים קיח.). 48) משנה, פסחים קיז, ב. 49) שמא ישתכר ויישן ולא יגמור את ההלל, אבל

מן הראשונים שבתוך הסעודה אינו משתכר ('הגהות מיימוניות' בשם 'ירושלמי').

יא. הַחַרֹּסֶת מִצְוָה[50] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, זֵכֶר לַטִּיט, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין בּוֹ בְּמִצְרַיִם[51]. וְכֵיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ? לוֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גְרוֹגָרוֹת אוֹ צִמּוּקִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֹמֶץ[52] וּמְתַבְּלִין אוֹתָן בְּתַבְלִין, כְּמוֹ טִיט בְּתֶבֶן, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּלֵילֵי הַפֶּסַח.

50) כרבי אלעזר ברבי צדוק במשנה (פסחים קיד.) ואף־על־פי־כן אין מברכים עליה "אשר קדשנו במצותיו וכו'" מפני שהיא טפלה למרור ('טור' או"ח סי' תעה, ו'רבינו מנוח' כאן). ורבינו בפירוש המשנה כתב שלרבי אלעזר ברבי צדוק צריך לברך עליה אשר קדשנו וכו' אלא שאין הלכה כדבריו. וכאן חזר בו רבינו ממה שכתב שם (ב"ח שם, ועיין לחם־משנה כאן). 51) בחומר ובלבנים. כרבי יוחנן (פסחים קטז.) ולא כרבי לוי שאמר: זכר לתפוח שהיו יולדות בניהן תחת התפוח, שנאמר תחת התפוח עוררתיך. 52) בגמרא שם: "אמר אביי: הילכך צריך לקהוייה (= לעשותו חריף) זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה (= לעשותו עב) זכר לטיט". ורבינו, אף־על־פי שכתב: "זכר לטיט" - הביא שנותנים לתוכה חומץ (= לעשותה חריף) משום זכר למרירות ('טור' או"ח סי' תעב). וגרס כגירסת הרי"ף: "צריך לקהוייה" ולא גרס: "זכר לתפוח" (ב"ח שם).

יב. אֲכִילַת מָרוֹר אֵינָהּ מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא תְּלוּיָה הִיא בַּאֲכִילַת הַפֶּסַח, שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה אַחַת לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמְרוֹרִים[53]; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - לֶאֱכֹל הַמָּרוֹר לְבַדּוֹ בְּלֵיל זֶה, אֲפִלּוּ אֵין שָׁם קָרְבַּן פֶּסַח.

53) שנאמר (במדבר ט, יא): "על מצות ומרורים יאכלוהו", בזמן שיש פסח יש מרור, ובזמן שאין פסח אין מרור (פסחים קכ.).

יג. מְרוֹרִים[54] הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה הֵן הַחֲזֶרֶת[55] וְהָעֻלְשִׁין וְהַתַּמְכָא וְהַחַרְחֲבִינָא וְהַמָּרוֹר - כָּל אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי יָרָק אֵלּוּ נִקְרָא מָרוֹר. וְאִם אָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן אוֹ מֵחֲמִשְׁתָּן כַּזַּיִת - יָצָא[56], וְהוּא שֶׁיִּהוּ לַחִין[57]. וְיוֹצְאִין בַּקֶּלַח שֶׁלָּהֶן, אֲפִלּוּ יָבֵשׁ[58]. וְאִם שְׁלָקָן[59] אוֹ כְּבָשָׁן[60] אוֹ בִּשְׁלָן - אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן[61].

54) משנה, פסחים לט, א. 55) חסא, על שם שחס הקדוש־ברוך־הוא עלינו וגאלנו (פסחים שם). ובגמרא שם אמרו שמצוה בחזרת, כלומר שהיא קודמת לשאר המינים. והרמב"ם השמיט דין זה, משום שמפרש "מצוה בחזרת" - מצוה גם בחזרת שאף־על־פי שהיא מתוקה, יוצאים בה - כיון שסופה מר ('בית יוסף' סי' תעג). 56) משנה, שם. 57) שם, לט, ב. 58) שם. 59) בישלם הרבה. 60) בחומץ או שראן במים מעת לעת. 61) שבטל טעם המרירות שלהם (שם).

יום שני ו' טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, ועניין הברכות, ומה שיש בין הזמן שהיה לנו קרבן, לזמן הזה. ומי שאין לו מה שראוי לעשות דברים אלו – כיצד יעשה.

א. סֵדֶר עֲשִׂיַּת מִצְוֹת אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר כָּךְ הוּא: בַּתְּחִלָּה מוֹזְגִין כּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", וְאוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם[2] וּזְמַן[3] וְשׁוֹתֶה[4]. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם"[5] וְנוֹטֵל יָדָיו[6]. וּמְבִיאִין שֻׁלְחָן עָרוּךְ, וְעָלָיו מָרוֹר וְיָרָק אַחֵר[7], וּמַצָּה וַחֲרֹסֶת, וְגוּפוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, וּבְשַׂר חֲגִיגָה[8] שֶׁל יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר. וּבַזְּמַן הַזֶּה מְבִיאִין עַל הַשֻּׁלְחָן שְׁנֵי מִינֵי בָשָׂר[9]: אֶחָד זֵכֶר לַפֶּסַח, וְאֶחָד זֵכֶר לַחֲגִיגָה.

2) "אשר קדשנו במצותיו כו' מקדש ישראל והזמנים". 3) "שהחיינו". 4) בהסיבה. 5) שכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים (פסחים דף קט"ו עמוד א'). והרי הוא מטביל את הירק בחרוסת (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב'). 6) מברך תחילה ואחר כך נוטל ידיו שכל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב' ועיין שם בתוס' ד"ה על). 7) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). 8) היו אוכלים אותה לפני קרבן הפסח כדי שתהיה אכילת קרבן הפסח על השובע. 9) כרב יוסף (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב').

ב. מַתְחִיל וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְלוֹקֵחַ יָרָק וּמְטַבֵּל[10] אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת[11] וְאוֹכֵל כַּזַּיִת[12], הוּא וְכָל הַמְסֻבִּין עִמּוֹ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵין אוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת. וְאַחַר־כָּךְ עוֹקְרִין הַשֻּׁלְחָן[13] מִלְּפָנֵי קוֹרֵא הַהַגָּדָה[14] לְבַדּוֹ[15], וּמוֹזְגִין הַכּוֹס הַשֵּׁנִי, וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל. וְאוֹמֵר הַקּוֹרֵא[16]: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת - שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין[17] אֲפִלּוּ פַּעַם אֶחָת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים[18]. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמַצָּה, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בְּשַׂר צָלִי, שָׁלוּק וּמְבֻשָּׁל, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי[19]. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹרִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין"[20].

10) לעשות שינוי לתינוקות כדי שיתעוררו לשאול "מה נשתנה" (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א'). 11) כדעת הגאונים בתשובותיהם (אוצר הגאונים ח"א סימן שכ"ז וח"ב סימן פ"ז) שגם טבילת ירק היא בחרוסת כדי לבטל את הארס שבירקות. וראה להלן בהלכה ח' שלדעת רבינו צריך לטבול גם מצה בחרוסת וזהו ודאי לעשות זכר לטיט, כמו שכתב למעלה (פרק ז' הלכה י"א). 12) כן כתבו גם הגאונים (שם ח"ב סימן פ"ז) אבל הדבר תמוה, כיון שכל

אכילה זו אינה אלא לעשות שינוי לתינוקות למה צריך דוקא כזית (הגהות מיימוניות ועיין במגיד משנה). 13) כדי שיהיה שינוי ויתמיה את התינוקות ויעוררם לשאול (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב'). 14) שלא כל המסובים קראו את ההגדה אלא אחד מהם בלבד וכולם שמעו. וכן כתב רבינו אליהו מלונדריש בפירושו על ההגדה (תרביץ שנה כ"ב ספר א'). 15) בימיהם היה לכל אחד מהמסובים שלחן קטן לבדו והקורא מסיב בראש ושלחנו לפניו. 16) אותו קורא ההגדה. וכן כתב גאון (אוצר הגאונים פסחים עמוד 154): "ואומר אותו שמקדש מה נשתנה". 17) השאלות הן לפי סדר הדברים והטבילה היא לפני אכילת מצה וכן הנוסחא במשנה שבירושלמי. 18) הירק והמרור בחרוסת. 19) שקרבן פסח אינו נאכל אלא צלי. 20) כן הוא בסדר רב עמרם גאון (השלם עמוד 212) אבל במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א') לא הוזכרה שאלת ההסיבה מפני שבזמן המשנה היו רגילין בזה כל השנה ולא היה בזה משום שינוי.

1 **ג. בַּזְּמַן הַזֶּה אֵינוֹ אוֹמֵר: "וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי",**
2 **שֶׁאֵין לָנוּ קָרְבָּן. וּמַתְחִיל בִּגְנוּת[21] וְקוֹרֵא, עַד שֶׁגּוֹמֵר**
3 **דְּרַשׁ פָּרָשַׁת "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" כֻּלָּהּ.**

21) (למעלה פרק ז' הלכה כ').

4 **ד. וּמַחֲזִיר הַשֻּׁלְחָן לְפָנָיו וְאוֹמֵר: "פֶּסַח זֶה[22] שֶׁאָנוּ**
5 **אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ**
6 **בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה'".**
7 **וּמַגְבִּיהַּ הַמָּרוֹר[23] בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: "מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ**
8 **אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ**
9 **בְּמִצְרָיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". וּמַגְבִּיהַּ**
10 **הַמַּצָּה בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: "מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם**
11 **שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה**
12 **עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּגְאָלָם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר:**
13 **וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וְכוּ'". וּבַזְּמַן**
14 **הַזֶּה אוֹמֵר: "פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית**
15 **הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, עַל שֵׁם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל**
16 **בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'".**

22) [במצה ומרור צריך להגביה כמו שכתב בסמוך ופסח אינו צריך להגביה שכן אמרו במסכת פסחים (דף קט"ז עמוד ב'): "בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ" ומפרש רבינו שבשר אין צריך להגביה אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים והוסיפו ואמרו: "ולא עוד" כלומר שבזמן הזה יש טעם נוסף שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והטעם שאינו צריך להגביה בשר הוא מפני שזה עתה החזירו את השלחן שעקרו מקודם ואם כן ניכר הדבר אף בלי הגבהה, אבל אחר כך כשכבר העמיד השלחן והפסיק בדברים ושוב אומר על המרור ועל המצה צריך להגביהם ולהראותם למסובים]. 23) [הקדים מרור למצה וכן כתב למעלה (פרק ז' הלכה ה') כנוסחת המשנה (כן כתב רבינו מנוח, וכ"ה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה תרביץ שנה כ"ג ספר ב' עמ' 95, אבל במשנה שלפנינו הקדימו מצה למרור) ואילו בנוסח ההגדה שינה והקדים מצה למרור. והטעם בזה הוא משום שכל עיקר האמירה נכתבה בפסח: "ואמרתם זבח פסח" אלא שאנו לומדים מצה ומרור מפסח שגם בהם צריך אמירה (תוס' פסחים דף קט"ז עמוד א' ד"ה ואמרתם) ומכיון שמרור קשור יותר בפסח, שהרי אינו נוהג מן התורה אלא בזמן שיש פסח (למעלה פרק ז' הלכה י"ב), לכן הקדים כאן מרור למצה, אבל בנוסח ההגדה "שנהגו בה ישראל בזמן הגלות", שאין שם פסח, הקדים מצה, שהיא מן התורה, למרור, שאינו אלא מדרבנן – "זמנים" עמוד ל"ח. וכן נראה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה שם, ועיין במרכבת המשנה].

17 **ה. וְאוֹמֵר[24]: "לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל**
18 **לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה**
19 **לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, וְהוֹצִיאָנוּ**
20 **מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת, מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר**
21 **גָּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ". "הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי**
22 **ה'[25] וְגוֹ'" עַד "חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם", וְחוֹתֵם:**
23 **"בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ**
24 **וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ לַלַּיְלָה הַזֶּה**
25 **לֶאֱכֹל־בּוֹ מַצָּה וּמְרוֹרִים". וּבַזְּמַן הַזֶּה מוֹסִיף: "כֵּן**
26 **ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים**
27 **אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן**
28 **עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ[26], וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים**
29 **וּמִן הַפְּסָחִים[27] שֶׁיַּגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן,**
30 **וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ.**
31 **בָּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאַל יִשְׂרָאֵל". וּמְבָרֵךְ[28] "בּוֹרֵא פְּרִי**
32 **הַגָּפֶן" וְשׁוֹתֶה הַכּוֹס הַשֵּׁנִי.**

24) (משנה במסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב'). 25) להדגיש שאנו בני חורין – "עבדי ה' ולא עבדי פרעה". 26) לשון שמחה נופל על ההתחלה וששון היא על הגמר, שמחים בבנין וששים בעבודה (הגר"א). 27) זבחים ואחר כך פסחים שתחלה אוכל מן החגיגה ואחר כך מן הפסח (להלן הלכה ז') כדי שיאכל הפסח על השובע (פרק ח' מהלכות פסחים הלכה ג'). 28) (ראה למעלה פרק ז' הלכה י').

33 **ו. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם" וְנוֹטֵל יָדָיו**
34 **שְׁנִית, שֶׁהֲרֵי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ[29] בִּשְׁעַת קְרִיאַת הַהַגָּדָה.**
35 **וְלוֹקֵחַ שְׁנֵי רְקִיקִין, וְחוֹלֵק אֶחָד מֵהֶן, וּמַנִּיחַ פָּרוּס[30]**
36 **לְתוֹךְ שָׁלֵם, וּמְבָרֵךְ[31] "הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ".**
37 **וּמִפְּנֵי־מָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת כִּשְׁאָר יָמִים**
38 **טוֹבִים? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "לֶחֶם עֹנִי" - מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל**
39 **עָנִי בִּפְרוּסָה, אַף כָּאן בִּפְרוּסָה. וְאַחַר־כָּךְ כּוֹרֵךְ[32]**
40 **מַצָּה וּמָרוֹר כְּאֶחָת, וּמְטַבֵּל בַּחֲרֹסֶת[33] וּמְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ**
41 **אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו**
42 **וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצּוֹת וּמְרוֹרִים", וְאוֹכְלָן. וְאִם אָכַל**
43 **מַצָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמָרוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ[34], מְבָרֵךְ עַל זֶה**
44 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.**

29) ונגע במקום המטונף (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א'). 30) (מסכת ברכות דף ל"ט עמוד ב'). 31) על המצה הפרוסה. 32) כשיטת הלל (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') משם שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". 33) זכר לטיט (ראה למעלה הלכה ב'). 34) כחכמים החולקים על הלל שהרי לא הוכרעה ההלכה כמי (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א').

1 ז. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
2 הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת
3 הַזָּבַח", וְאוֹכֵל מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה־עָשָׂר תְּחִלָּה.
4 וּמְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
5 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַפֶּסַח", וְאוֹכֵל
6 מִגּוּפוֹ שֶׁל פֶּסַח. וְלֹא בִּרְכַּת הַפֶּסַח פּוֹטֶרֶת שֶׁל זֶבַח,
7 וְלֹא שֶׁל זֶבַח פּוֹטֶרֶת שֶׁל פֶּסַח[35].

35) שזבח ופסח שתי מצוות הן, כרבי עקיבא (משנה מסכת פסחים דף קכ"א עמוד א').

8 ח. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם קָרְבָּן - אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ
9 "הַמּוֹצִיא לֶחֶם" חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ "עַל אֲכִילַת מַצָּה",
10 וּמְטַבֵּל מַצָּה בַּחֲרֹסֶת[36] וְאוֹכֵל[37], וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ "עַל
11 אֲכִילַת מָרוֹר", וּמְטַבֵּל מָרוֹר בַּחֲרֹסֶת וְאוֹכֵל. וְלֹא
12 יַשְׁהֶה[38] אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת, שֶׁמָּא יִבָּטֵל טַעְמוֹ. וְזוֹ מִצְוָה
13 מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְחוֹזֵר וְכוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר, וּמְטַבֵּל
14 בַּחֲרֹסֶת, וְאוֹכְלָן בְּלֹא בְרָכָה זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ.

36) זכר לטיט כמו שנכתב למעלה (הלכה ו'). 37) ומרור אוכל אחר כך. לפי שבזמן הזה המרור אינו אלא מדרבנן (למעלה פרק ז' הלכה י"ב) וכלפי המצה שהיא מן התורה גם בזמן הזה (למעלה פרק ו' הלכה א') הוא כדבר של רשות וכלל בידינו כי דבר של רשות מבטל טעם המצוה (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') וראה למעלה (הלכה ו') שבזמן המקדש, שגם המרור מן התורה, אפשר לכרוך שניהם ביחד. 38) (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב') ולא כתב כן למעלה (הלכה ו') שכיון שאוכלו ביחד עם המצה אינו מרגיש מרירותו ואינו רגיל להשהותו.

15 ט. וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ בַּסְּעוּדָה, וְאוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁהוּא
16 רוֹצֶה לֶאֱכֹל, וְשׁוֹתֶה כָּל מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת,
17 וּבָאַחֲרוֹנָה אוֹכֵל מִבְּשַׂר הַפֶּסַח אֲפִלּוּ כַּזַּיִת, וְאֵינוֹ
18 טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלָל[39]. וּבַזְּמַן הַזֶּה אוֹכֵל כַּזַּיִת מַצָּה,
19 וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרֶיהָ כְּלוּם[40], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶפְסֵק
20 סְעוּדָתוֹ וְטַעַם בְּשַׂר הַפֶּסַח אוֹ הַמַּצָּה בְּפִיו,
21 שֶׁאֲכִילָתָן הִיא הַמִּצְוָה.

39) שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (מסכת פסחים דף קי"ט עמוד ב' במשנה), כלומר שלא יאכלו אחר הפסח מיני מתיקה בקינוח סעודה כמו שהיו רגילים תמיד לאכול, שמה שאוכלים אחרי הסעודה קורין בשפה היוונית "אפיקומן" (תוס' רע"א בשם תשבי). 40) כרב יהודה אמר שמואל ש"אין מפטירין אחר מצה אפיקומן".

22 י. וְאַחַר־כָּךְ נוֹטֵל יָדָיו[41] וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כּוֹס
23 שְׁלִישִׁי וְשׁוֹתֵהוּ. וְאַחַר־כָּךְ מוֹזֵג כּוֹס רְבִיעִי וְגוֹמֵר
24 עָלָיו אֶת הַהַלֵּל[42], וְאוֹמֵר עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר, וְהִיא
25 "יְהַלְלוּךָ ה' כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְכוּ'"[43], וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי
26 הַגָּפֶן". וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחַר־כָּךְ כְּלוּם כָּל הַלַּיְלָה, חוּץ
27 מִן הַמַּיִם. וְיֵשׁ לוֹ לִמְזֹג כּוֹס חֲמִישִׁי[44] וְלוֹמַר עָלָיו
28 הַלֵּל הַגָּדוֹל, מֵ"הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב" עַד "עַל נַהֲרוֹת
29 בָּבֶל". וְכוֹס זֶה אֵינוֹ חוֹבָה כְּמוֹ אַרְבָּעָה כוֹסוֹת. וְיֵשׁ
30 לוֹ לִגְמֹר אֶת הַהַלֵּל בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, אַף־עַל־פִּי
31 שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם סְעוּדָה.

41) למים אחרונים. 42) שעד עכשיו קרא רק עד "למעינו מים" (למעלה הלכה ה'). 43) כרב יהודה (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'). 44) כן גרס ר"ח (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'): "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון" ובספר מעשה רוקח מביא בשם הר"א בן הרמב"ם: "שאביו הרמב"ם נוהג לשתות רק ד' כוסות ולא היה מוסיף".

32 יא. מָקוֹם[45] שֶׁנְּהֲגוּ לֶאֱכֹל צָלִי בְּלֵילֵי פְסָחִים,
33 אוֹכְלִים. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, אֵין אוֹכְלִין,
34 גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ בְּשַׂר פֶּסַח הוּא[46]. וּבְכָל מָקוֹם[47]
35 אָסוּר לֶאֱכֹל שֶׁה צָלוּי כֻּלּוֹ כְּאֶחָד[48] בְּלֵיל זֶה, מִפְּנֵי
36 שֶׁנִּרְאֶה כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ. וְאִם[49] הָיָה מְחֻתָּךְ, אוֹ
37 שֶׁחִסֵּר מִמֶּנּוּ אֵבֶר[50] אוֹ שָׁלַק בּוֹ אֵבֶר וְהוּא מְחֻבָּר[51]
38 - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[52].

45) (משנה במסכת פסחים דף נ"ג עמוד א'). 46) והרי הוא אוכל קדשים בחוץ. 47) אפילו במקום שנהגו לאכול צלי. 48) (משנה במסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב') כחכמים. 49) (מסכת פסחים דף ע"ד עמוד א'). 50) שכיון שהוא חסר אינו דומה לפסח. 51) אפילו מחובר. שלא יטעו שזה קרבן פסח, שאין דרכו בשליקה. 52) אפילו כוס אחד.

39 יב. מִי[53] שֶׁאֵין לוֹ יַיִן[54] בְּלֵילֵי הַפֶּסַח - מְקַדֵּשׁ עַל
40 הַפַּת, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת, וְעוֹשֶׂה כָּל הַדְּבָרִים עַל
41 הַסֵּדֶר הַזֶּה. מִי שֶׁאֵין לוֹ יָרָק[55] אֶלָּא מָרוֹר בִּלְבַד -
42 בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עַל הַמָּרוֹר שְׁתֵּי בְרָכוֹת: "בּוֹרֵא פְּרִי
43 הָאֲדָמָה" וְ"עַל אֲכִילַת מָרוֹר" וְאוֹכֵל, וּכְשֶׁיִּגְמֹר
44 הַהַגָּדָה מְבָרֵךְ עַל הַמַּצָּה וְאוֹכֵל, וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מִן
45 הַמָּרוֹר בְּלֹא בְרָכָה.

53) (רי"ף). 54) אפילו כוס אחד. 55) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). כרב חסדא (שם דף קט"ו עמוד א').

46 יג. מִי[56] שֶׁאֵין לוֹ מַצָּה מְשֻׁמֶּרֶת[57] אֶלָּא כַּזַּיִת -
47 כְּשֶׁגּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ מִמַּצָּה שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁמֶּרֶת, מְבָרֵךְ "עַל
48 אֲכִילַת מַצָּה"[58] וְאוֹכֵל אוֹתוֹ כַּזַּיִת, וְאֵינוֹ טוֹעֵם
49 אַחֲרָיו כְּלוּם[59].

56) (רי"ף). 57) לשם מצה (ראה למעלה פרק ו' הלכה ט'). 58) ויוצא גם מצות אפיקומן שהרי אכלו על השובע.

59) שאין מפטירין אחר המצה כלום (למעלה פרק ו' הלכה י"א).

יד. מִי שֶׁיָּשַׁן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְהֵקִיץ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל[60]. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁיָּשְׁנוּ מִקְצָתָן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה - חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין[61]. נִרְדְּמוּ כֻּלָּן וְנֵעוֹרוּ - לֹא יֹאכְלוּ. נִתְנַמְנְמוּ כֻּלָּן - יֹאכְלוּ[62].

60) (משנה במסכת פסחים דף ק"כ עמוד א') לענין פסח והוא הדין לענין מצה והטעם הוא מפני ששינה חשובה כהפסק והרי הוא כאוכל בשני מקומות ואסור לאכול את הפסח בשני מקומות משום שנאמר: "בבית אחד יאכל" (מסכת פסחים דף פ"ו עמוד א') והוא הדין למצה.
61) מכיון שיתר בני החבורה היו נעורים אין זה הפסק אפילו לגבי הישנים. 62) כרבי יוסי (מסכת פסחים דף ק"כ עמוד ב') וסובר רבינו שדברי ר' יוסי מוסבים למה שאמר תנא קמא: "ישנו כולן – לא יאכלו" ועל זה אמר ר' יוסי שזהו דוקא בנרדמו אבל נתנמנמו, והוא שיתחילו לישן ולא נשתקעו בשינה ושומעין כשידברו אליהם ואם קראם אדם עונים מיד (פירוש המשנה לרבינו) יאכלו (ורשב"ם מפרש שר' יוסי חולק על הרישא שאמר תנא קמא "ישנו מקצתן יאכלו").

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה

יום שלישי ז' טבת ה'תשפ"א

נֹסַח הַהַגָּדָה

נֹסַח הַהַגָּדָה שֶׁנָּהֲגוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגָּלוּת[1] כָּךְ הִיא: מַתְחִיל עַל כּוֹס שֵׁנִי וְאוֹמֵר: בִּבְהִילוּ[2] יָצָאנוּ מִמִּצְרַיִם.

1) (ראה למעלה פרק ח' הלכה ד'). 2) בבהלה וחפזון וכן בתרגום אונקלוס על הפסוק (דברים פרק ט"ז פסוק ג'): "בחפזון יצאת מארץ מצרים" – "בבהילו נפקת מארעא דמצרים". ומה שאמר חציו ארמית ("בבהילו") וחציו עברית ("יצאנו ממצרים") מפני שלא היו שולטים אז בשפה העברית (פירוש ההגדה ב"הגדה שלמה" עמוד קל"ג).

הָא לַחְמָא עַנְיָא דִּי אֲכַלוּ אַבְהָתַנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם. כָּל דִּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכוֹל, כָּל דִּצְרִיךְ לְפֶסַח יֵיתֵי וְיִפְסַח. הָשַׁתָּא הָכָא, לְשַׁתָּא דְאַתְיָא בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. הָשַׁתָּא הָכָא עַבְדֵי, לְשַׁתָּא דְאַתְיָא בְּנֵי חֹרִין:

מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִלּוּ פַּעַם אֶחָת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים חָמֵץ וּמַצָּה, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה. שֶׁבְּכָל[3] הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים שְׁאָר יְרָקוֹת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין:

3) ובזמן הבית אמר עכשיו: "שבכל הלילות אנו אוכלים בשר צלי כו'" (פרק ח' הלכה ב').

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה. וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם - עַדַיִן אָנוּ, בָּנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם. וַאֲפִלּוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים, כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ זְקֵנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם. שֶׁכָּל הַמַּאֲרִיךְ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עַזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בִּבְנֵי־בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִין בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר לָהֶם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עַזַרְיָה: הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת, עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". "יְמֵי חַיֶּיךָ" - הַיָּמִים. "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "יְמֵי חַיֶּיךָ" - הָעוֹלָם הַזֶּה. "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכָם. וְאֶחָד רָשָׁע. וְאֶחָד תָּם. וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל:

חָכָם מַה הוּא אוֹמֵר? "מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם[4]". אַף אַתָּה אֱמוֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח: "אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן".

4) בכ"י התימנים, בדפוסי רומא שונצינו וויניציאה הנוסחא: "אותנו" וכ"ה בירושלמי (פסחים פרק י' הלכה ד') ובמכילתא סוף פרשת בא. מפני שבאמת החכם שואל בלשון "אותנו" שגם הוא כולל את עצמו בציווי, ולא כהרשע שאומר "לכם" ומוציא עצמו מן הכלל (להלן), אלא שהתורה לא העתיקה את לשון השאלה של החכם אלא סיפרה כי החכם ישאל אתכם (וראה הגדה שלמה) להגר"מ כשר מבוא פרק כ"ב).

רָשָׁע מַה הוּא אוֹמֵר? "מָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם". לָכֶם וְלֹא לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל כָּפַר בָּעִקָּר. אַף אַתָּה הַקְהֵה אֶת שִׁנָּיו וֶאֱמוֹר לוֹ: "בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם". לִי וְלֹא לוֹ. וְאִלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל.

תָּם מַה הוּא אוֹמֵר? "מַה זֹּאת". "וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים".

וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל אַתְּ פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם". "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ" - יָכוֹל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא". אִי "בַּיּוֹם

1 הַהוּא", יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּעֲבוּר
2 זֶה". לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁמַּצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים
3 לְפָנֶיךָ.
4 מִתְּחִלָּה עוֹבְדֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁו
5 קֵרְבָנוּ הַמָּקוֹם לַעֲבוֹדָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ
6 אֶל כָּל הָעָם: כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר הַנָּהָר
7 יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי
8 נָחוֹר, וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וָאֶקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת
9 אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר, וָאוֹלֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן,
10 וָאַרְבֶּה אֶת זַרְעוֹ, וָאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק. וָאֶתֵּן לְיִצְחָק
11 אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו, וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שֵׂעִיר
12 לָרֶשֶׁת אוֹתוֹ, וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם".
13 בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, בָּרוּךְ הוּא.
14 שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ
15 שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר:
16 "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדוֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ
17 לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה,
18 וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי, וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ
19 בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל".
20 וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבַד
21 עָמַד עָלֵינוּ, אֶלָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ
22 לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.
23 צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב
24 אָבִינוּ. שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְלָבָן בִּקֵּשׁ
25 לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, וַיֵּרֶד
26 מִצְרַיְמָה, וַיָּגָר שָׁם"[5] - מִלַּמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד לְהִשְׁתַּקֵּעַ
27 אֶלָּא לָגוּר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה: לָגוּר
28 בָּאָרֶץ בָּאנוּ, כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי
29 כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ
30 גֹשֶׁן".

5) בהגדות שלנו נוסף: "וירד מצרימה אנוס על פי הדבור" וכ"ה בנוסחת רב עובדיה.

31 "בִּמְתֵי מְעָט" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ
32 אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה, וְעַתָּה שָׂמְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי
33 הַשָּׁמַיִם לָרֹב".
34 "וַיְהִי שָׁם לְגוֹי" - מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִים שָׁם
35 לְגוֹי.
36 "גָּדוֹל וְעָצוּם" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ
37 וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד, וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ
38 אוֹתָם".
39 "וָרָב" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה
40 נְתַתִּיךְ, וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים, שָׁדַיִם
41 נָכֹנוּ, וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ, וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה"[6].

6) בהגדות שלנו נוסף כאן: "ואעבור עליך ואראך כו' בדמייך חיי".

42 "וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִיִּם" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבָה
43 נִתְחַכְּמָה לוֹ, פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה
44 וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן
45 הָאָרֶץ".
46 "וַיְעַנּוּנוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים
47 לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם, וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה, אֶת
48 פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס".
49 "וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:
50 "וַיַּעַבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפֶרֶךְ".
51 "וַנִּצְעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי
52 בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי
53 יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ, וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל
54 הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה".
55 "וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קֹלֵנוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע
56 אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת
57 אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב".
58 "וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ" - זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ
59 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע
60 אֱלֹהִים".
61 "וְאֶת עֲמָלֵנוּ" - אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל
62 הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן".
63 "וְאֶת לַחֲצֵנוּ" - זֶה הַדַּחַק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם
64 רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם".
65 "וַיּוֹצִאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם" - לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל
66 יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
67 בִּכְבוֹדוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה
68 הַזֶּה, וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד
69 בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יְיָ"[7].

7) בהגדות שלנו נוסף: "ועברתי בארץ מצרים כו' ולא מלאך כו' ולא שרף כו' ולא אחר".

70 "בְּיָד חֲזָקָה" - זֶה הַדֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה יַד
71 יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים
72 בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד".
73 "וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה" - זוֹ הַחֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחַרְבּוֹ
74 שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלִָם".
75 "וּבְמוֹרָא גָדֹל" - זוֹ גִּלּוּי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ
76 הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, בְּמַסֹּת
77 בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ
78 נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְיָ
79 אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ".
80 "וּבְאֹתוֹת" - זֶה הַמַּטֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה
81 תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתוֹת".
82 "וּבְמֹפְתִים" - זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי
83 מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, דָּם וָאֵשׁ וְתִמְרוֹת עָשָׁן".
84 דָּבָר אַחֵר: "בְּיָד חֲזָקָה" - שְׁתַּיִם. "וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה"
85 - שְׁתַּיִם. "וּבְמוֹרָא גָדוֹל" - שְׁתַּיִם. "וּבְאֹתוֹת" -

שְׁתַּיִם. "וּבְמוֹפְתִים" - שְׁתַּיִם. אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן:

דָּם. צְפַרְדֵּעַ. כִּנִּים. עָרוֹב. דֶּבֶר. שְׁחִין. בָּרָד. אַרְבֶּה. חֹשֶׁךְ. מַכַּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָן: דְּצַ"ךְ עֲדַ"ש בְּאַחַ"ב[8].

8) בהגדות שלנו נוספו כאן כמה דברים: "רבי יוסי הגלילי כו' רבי אליעזר כו' רבי עקיבא כו' כמה מעלות טובות כו' לכפר על כל עוונותינו".

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ: פֶּסַח. מַצָּה. וּמְרוֹרִים.

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְיָ אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל, וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ".

מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם מִיָּד. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם".

מְרוֹרִים אֵלּוּ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁמָּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה, אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ".

וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם[9]. שֶׁלֹּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבַד גָּאַל, אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ".

9) בהגדות שלפנינו נוסף כאן: "שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" וכ"ה במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב').

לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְהַדֵּר וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וְלַאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ. וְהוֹצִיאָנוּ מֵעֲבֹדוּת לְחֵרוּת, וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה, וּמִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ. יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ וְכו', עַד "חַלְמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם".

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכָל בּוֹ מַצָּה וּמְרוֹרִים. כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ. וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים שֶׁיַּגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן, וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

כְּסֵדֶר שֶׁמְּבָרְכִין וְקוֹרְאִים הַהַגָּדָה בְּלֵיל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, כָּךְ מְבָרְכִים וְקוֹרְאִים בְּלֵיל הַשֵּׁנִי שֶׁל גְּלֻיּוֹת. וְכֵן חַיָּבִין בְּלֵיל הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת וּבִשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן.

סְלִיק נֹסַח הַהַגָּדָה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת סֵדֶר הַפֶּסַח וְדִין חָמֵץ וּמַצָּה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא.

יום רביעי ח' טבת ה'תשפ"א

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי. ב) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג. ג) לִטֹּל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ביאר רבינו מצות התקיעה והשופר, מאי זה מין הוא, ואי זה שופר כשר, ואי זה שופר פסול. ואם מחללין עליו י"ט, וכל דיני הכשר השופר ושיעורו ומקום התקיעה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לִשְׁמֹעַ[2] תְּרוּעַת הַשּׁוֹפָר[3] בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם". וְשׁוֹפָר שֶׁתּוֹקְעִין בּוֹ - בֵּין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, בֵּין בַּיּוֹבֵל[4] - הוּא קֶרֶן הַכְּבָשִׂים הַכָּפוּף[5]. וְכָל הַשּׁוֹפָרוֹת פְּסוּלִין[6], חוּץ מִקֶּרֶן הַכֶּבֶשׂ[7]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה תְּרוּעָה בְּשׁוֹפָר בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה[8] - הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּיּוֹבֵל: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר וְכו'", "תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר". וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[9] לָמְדוּ: מַה תְּרוּעַת יוֹבֵל בַּשּׁוֹפָר, אַף תְּרוּעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה בַּשּׁוֹפָר[10].

2) עיקר המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, ולכן מברכין לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר, ואם תקע ולא שמע קול השופר - לא יצא (להלן הלכה ח). וראה ב'תשובות רבינו' בסוף הספר. 3) כלשון הכתוב (במדבר כט, א): "יום תרועה יהיה לכם". ובהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"י) בתקיעת היובל, כתב רבינו שמצוה לתקוע (ועיין כסף־משנה). 4) ביום הכיפורים של יובל, היא שנת החמישים. וראה בהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"ח) שאחר שגלינו מארצנו, בטל דין היובל עד שיתקבצו הגליות. 5) ראש השנה כו, א. סתם קרן של כבשים הוא כפוף ('בית יוסף'), ואמר רבי

אבהו (ר"ה טז.): "למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידתו של יצחק, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני". 6) סובר רבינו, שמה שאמר רבי לוי (שם כו:) מצוה של ראש השנה בכפופין, כלומר של אילים או כבשים כפופים, הכוונה ששופרות אחרים פסולים. ודעת הראב"ד ושאר הראשונים, שאין זה אלא למצוה מן המובחר, אבל בדיעבד כשר אפילו ממינים אחרים. 7) הכפוף. כמו שכתב למעלה ('בית יוסף'). 8) שכתוב "יום תרועה" (במדבר שם), אבל עדיין לא שמענו במה יתקע אם בשופר או בשאר דברים. 9) הלכה למשה מסיני. 10) ראש השנה לג, ב.

1 **ב. בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ תוֹקְעִין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפָר אֶחָד,**
2 **וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת מִן הַצְּדָדִין[11]. הַשּׁוֹפָר מַאֲרִיךְ[12],**
3 **וְהַחֲצוֹצְרוֹת מְקַצְּרוֹת, שֶׁמְּצְוַת הַיּוֹם בַּשּׁוֹפָר[13]. וְלָמָּה**
4 **תּוֹקְעִין עִמּוֹ בַּחֲצוֹצְרוֹת? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֲצֹצְרוֹת**
5 **וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". אֲבָל בִּשְׁאָר**
6 **מְקוֹמוֹת אֵין תּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, אֶלָּא בַּשּׁוֹפָר**
7 **בִּלְבָד[14].**

11) משנה, שם כו, ב. שני אנשים היו תוקעין בחצוצרות בשעת התקיעה בשופר. 12) אחרי שגמרו לתקוע בחצוצרות, ממשיך עוד השופר לתקוע. 13) ולכך מסיימין במצות היום. 14) ראש השנה כז, א. כתוב: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח, ו) - אימתי יריעו בשופר וחצוצרות ביחד - לפני ה', ו"לפני" משמע שהשכינה שרויה שם ומריעים לפניה כביכול, כמו "ודוד מכרכר לפני ה'" (שמואל־ב ו, יד) שהיה הארון מהלך אתם.

8 **ג. שׁוֹפָר שֶׁל עַכּוּ"ם[15], אֵין תּוֹקְעִין בּוֹ לְכַתְּחִלָּה[16].**
9 **וְאִם תָּקַע - יָצָא[17]. וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת[18] - אִם תָּקַע בּוֹ,**
10 **לֹא יָצָא[19]. שׁוֹפָר הַגָּזוּל שֶׁתָּקַע בּוֹ - יָצָא, שֶׁאֵין**
11 **הַמִּצְוָה אֶלָּא בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל[20], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע**
12 **בּוֹ[21] וְלֹא הִגְּבִּיהוּ הַשּׁוֹמֵעַ[22] - יָצָא, וְאֵין בְּקוֹל דִּין**
13 **גָּזֵל[23]. וְכֵן שׁוֹפָר שֶׁל עוֹלָה[24], לֹא יִתְקַע בּוֹ[25]; וְאִם**
14 **תָּקַע - יָצָא, שֶׁאֵין בְּקוֹל דִּין מְעִילָה[26]. וְאִם תֹּאמַר:**
15 **וַהֲלוֹא נֶהֱנֶה בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל?[27] מִצּוֹת לָאו לֵהָנוֹת**
16 **נִתָּנוּ[28]. לְפִיכָךְ הַמֵּדֵר הֲנָיָה מִשּׁוֹפָר[29], מֻתָּר לִתְקַע**
17 **בּוֹ[30] תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה.**

15) ראש השנה כח, א. שהשתחוה הגוי לשופר ועשהו אליל או שתקע בו לעבודה־זרה, שכל אלו אפשר לבטלם (ראה להלן הערה טז). אבל שופר מקרן של בהמה שהקריבוה לעבודה־זרה, אין לו ביטול (מגיד־משנה). 16) שהתוקע בשופר יש לו הנאת הגוף מן התקיעות, וראה להלן הערה כט. 17) מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", שההנאה ממה שקיים המצוה - אין זו הנאה (ר"ה כח.). וראה להלן הערה כז. וכל זה דוקא בעבודה־זרה של גוי שאפשר לבטלה (הלכות ע"ז פ"ח ה"ח), אבל עבודה־זרה של ישראל שאין אפשרות לבטלה (שם ה"ט) ועומדת להשרף, הרי היא כאילו כבר נשרפה. ועל אחת־כמה־וכמה שאין שיעורו (להלן הלכה ה) שלם, שהרי הוא כאילו אינו בעולם, ולפיכך אם תקע בו לא יצא (עי' מגיד־משנה). 18) שנתבאר דינה בהלכות ע"ז (פ"ה ה"ו) שממונה לשריפה עומד, והרי זה כשרוף ואיננו. 19) הרא"ש (פ"ג דר"ה ס"ט) בשם ה'ירושלמי' (סוכה פ"ג ה"א). 20) ראה למעלה הלכה א. 21) [ולפי זה, אם הרחיק את השופר מפיו ותקע בו - יצא, ושלא כדעת הרמב"ן שהביא המגיד־משנה להלן הלכה ו]. 22) ואף־על־פי שהתוקע הגביהו, מכיון שהשומע יוצא - יצא גם התוקע (מגיד־משנה). 23) שהקול אין בו ממש (כסף־משנה בשם 'רבינו מנוח'). ומקור הדברים ב'ירושלמי' שם. וראה בראב"ד. 24) ראש השנה כח, א. קרבן עולה שכולו כליל על המזבח. והוא־הדין לשופר של שלמים. 25) לכתחילה, שהרי הוא נהנה. ואע"פ שמצוות לאו ליהנות ניתנו - יש אנשים שנהנים מהתקיעות, וראה להלן הערה כט. 26) אשם מעילות שחייב להביא כל הנהנה מקדשי ה' (ויקרא ה, טו), וקול שאין בו ממש אין בו קרבן מעילה. וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה הט"ז: "קול ומראה וריח של הקדש, לא נהנין ולא מועלין". 27) שאף־על־פי שאין בזה קרבן מעילה - הרי איסור הנאה יש, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה הט"ז (וראה בלחם־משנה). 28) לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו (רש"י בר"ה שם), ואין זו הנאה גמורה. 29) כגון שאמר: הנאת השופר אסורה עלי. 30) בנוסח אחר: "לתקוע לו" ('מעשה רוקח'). וכ"ה בגמרא ר"ה כח. לפי כת"י ב בדק"ס וכ"ה ברי"ף. ולפי זה, דוקא אחר תוקע לו אבל הוא עצמו לא יתקע, שהרבה בני אדם יש להם הנאת הגוף בשעה שתוקעים (עיין שו"ע או"ח סי' תקפו ס"ה), ולפיכך אסר רבינו לתקוע בשופר של עבודה־זרה ובשופר של עולה. [וברמב"ם דפוס רומי (רמ) כתוב: "המודר הנייה מחבירו, מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה". ולפי"ז יתכן שבנוסחא שהביא 'מעשה רוקח', צ"ל: "המודר הנייה משופר, מותר לתקוע [בו תקיעה של מצוה. וכן המודר הנייה מחבירו מותר לתקוע] לו תקיעה של מצוה", וכמו שמפורש בר"ה כח. (ועיין כסף־משנה שהעיר על השמטת הרמב"ם בבא אחת. ולפי הנ"ל אתי שפיר). ונשמט בטעות הדומות "מותר לתקוע" - "מותר לתקוע". ולפי זה, מותר גם למודר עצמו לתקוע בשופר, ואין חוששים להנאת הגוף מן התקיעות. וצריך לומר כמו שכתב 'המאירי' בחיבור התשובה עמוד 332 לחלק בין נדר לע"ז והקדש: "שאין מחמירין בנדר כמו שאנו מחמירין בע"ז והקדש, שאע"פ שאנו דנין התרה מטעם מצוות לאו ליהנות ניתנו, אין מתירין אותו לכתחילה, שחומרת הקדש וע"ז היא שהביאתנו לכך, אבל בענין הדרת הנאה - מותר אף לכתחילה - שאין בתקיעתנו הנאת הגוף"].

18 **ד. שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת**
19 **יוֹם־טוֹב, וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת[31]. כֵּיצַד?**
20 **הָיָה הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ מֵעֵבֶר הַנָּהָר, וְאֵין לוֹ**
21 **שׁוֹפָר אֶלָּא הוּא - אֵינוֹ עוֹלֶה בָּאִילָן[32] וְאֵינוֹ שָׁט**
22 **עַל־פְּנֵי הַמַּיִם[33] כְּדֵי לַהֲבִיאוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין**
23 **חוֹתְכִין אוֹתוֹ אוֹ עוֹשִׂין בּוֹ מְלָאכָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּקִיעַת**
24 **שׁוֹפָר מִצְוַת עֲשֵׂה, וְיוֹם־טוֹב - עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה[34],**
25 **וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא־תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. מֻתָּר לִתֵּן בְּתוֹכוֹ**

1 **מַיִם אוֹ יַיִן אוֹ חֹמֶץ בְּיוֹם־טוֹב, כְּדֵי לְצַחְצְחוֹ[35]. וְלֹא**
2 **יִתֵּן לְתוֹכוֹ מֵי־רַגְלַיִם לְעוֹלָם[36], מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, שֶׁלֹּא**
3 **יִהְיוּ מִצְוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו.**

31) ראש השנה לב, ב. לשון שבת ונופש. ראה פכ"א מהל' שבת ה"א. 32) שמא יקצוץ ענף (הל' שבת שם, ה"ו). 33) שמא יתקן כלי שיט (שם פכ"ג ה"ה). 34) "שבתון" שנאמר ביום־טוב הוא מצות־עשה, ו"כל מלאכה לא תעשו" זהו לא־תעשה (למעלה פ"א מהלכות יו"ט ה"ב). 35) ואין זה כמתקן כלי ביום־טוב שאסור (למעלה פ"ד מהלש יו"ט ה"ה). 36) אף־על־פי שתשמישי מצוה, לאחר זמן המצוה, נזרקין (מגילה כו:) - תשמיש מגונה אסור (אדר"ת).

4 **ה. שְׁעוּר הַשּׁוֹפָר - כְּדֵי שֶׁיֵּאָחֲזֶנּוּ[37] בְּיָדוֹ, וְיֵרָאֶה**
5 **לְכָאן וּלְכָאן. נִסְדַּק לְאָרְכּוֹ[38] - פָּסוּל; לְרָחְבּוֹ - אִם**
6 **נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ כַּשְּׁעוּר[39], כָּשֵׁר, וּכְאִלּוּ נִכְרַת מִקּוֹם הַסֶּדֶק.**
7 **נִקַּב - אִם סְתָמוֹ[40] שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ[41], פָּסוּל[42]. סְתָמוֹ**
8 **בְּמִינוֹ - אִם נִשְׁתַּיֵּיר רֻבּוֹ שָׁלֵם[43], וְלֹא עִכְּבוּ הַנְּקָבִים**
9 **שֶׁנִּסְתְּמוּ[44] אֶת הַתְּקִיעָה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. קְדָחוֹ[45]**
10 **בְּזַכְרוּתוֹ[46] - כָּשֵׁר, שֶׁמִּין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ[47]. דְּבֵק**
11 **שִׁבְרֵי שוֹפָרוֹת עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לְאֶחָד[48] - פָּסוּל.**

37) אדם בינוני, ושיעורו טפח (נדה כו.). 38) ראש השנה כז, ב. כולו או רובו (מגיד־משנה). ודוקא אם נסדק מעבר לעבר ('משנה ברורה'). 39) כשיעור תקיעה לצד הפה (כסף־משנה). ואותו העודף אין לחשבו כמו הוספה שפוסלת (להלן ה"ו) - מכיון שלא נפרד ממנו מעולם ('כל בו' וריטב"א). 40) ואם לא סתמו כלל, כשר לדעת ה'ירושלמי'. 41) במין דבק שאינו עשוי מקרן של בעלי חיים. 42) שאינו קול שופר אלא קול שופר ודבר אחר. 43) שנשתייר רוב אורך השופר שלא ניקב, בין שהשופר גדול או קטן, שכל שלא נשתייר רובו, הרי הוא כאילו דבק שברי שופרות, שהנקב מחשב השופר כאילו שבור, ואפילו יש שיעור שופר מן הנקב, פסול. אבל אם נשתייר רובו, רובו ככולו - וכאילו לא נקב, ואז אפילו לא נשתייר שיעור שופר עד הנחת הפה - כשר (ב"ח). 44) כלומר, שלאחרי הסתימה לא נשתנה קולו, אף־על־פי שלפני הסתימה נשתנה קולו (כסף־משנה). ויש מפרשים, שגם באופן שנשתנה קולו לפני הסתימה - הוא פסול ('הגהות מיימוניות' ו'רבינו מנוח', ועיין מגיד־משנה). היוצא מדברי רבינו, שאין השופר כשר אלא בהצטרף שלשה תנאים: א' שתהי' הסתימה ממין הקרן. ב' שישתייר רוב השופר שלא ניקב. ג' שלא ישתנה הקול אחר הסתימה (ולדעת אחרים גם לפני הסתימה) מכפי שהיה קודם. 45) עשה חור. 46) כשהקרן מחובר בבהמה בולט עצם מן הראש ונכנס לתוכו, ומוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו אלא ניקב את הזכרות (רש"י בר"ה כז:). 47) שם, בגמרא. ואין זה כנתן שופר בתוך שופר (להלן הלכה ז) כיון שהוא בתוכו מתחילת ברייתו ('משנה ברורה'). 48) אף־על־פי שאין בכל אחד מהשברים שיעור שופר, והיה מקום לטעות ולומר שאין כאן משום "שופר אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה שופרות" – קא־משמע־לן שגם זה פסול (ריטב"א, ועיין כסף־משנה).

12 **ו. הוֹסִיף עָלָיו כָּל־שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ**
13 **- פָּסוּל[49]. צִפָּהוּ זָהָב מִבִּפְנִים[50] אוֹ בִּמְקוֹם הַנָּחַת**
14 **פֶּה[51] - פָּסוּל. צִפָּהוּ מִבַּחוּץ: אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ**
15 **מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה - פָּסוּל[52]; וְאִם לֹא נִשְׁתַּנָּה - כָּשֵׁר.**
16 **נָתַן שׁוֹפָר בְּתוֹךְ שׁוֹפָר: אִם קוֹל פְּנִימִי שָׁמַע[53] -**
17 **יָצָא; וְאִם קוֹל חִיצוֹן שָׁמַע[54] - לֹא יָצָא. הִרְחִיב אֶת**
18 **הַקָּצָר וְקִצֵּר אֶת הָרָחָב - פָּסוּל[55].**

49) שהם כשני שופרות (ר"ה כז: ורא"ש שם ס"ד). 50) שקול השופר יוצא מהזהב ולא מהשופר. 51) שיש הפסק בין פה לשופר [אולם אם הרחיק השופר מפיו ותקע בו - כשר. ראה למעלה הערה כ, ועיין מגיד־משנה כאן]. 52) שגם הציפוי הוא גורם בקול, ואין זה קול שופר. וכתב הרמב"ם: לפיכך אלו שמציירים צורות לנאותו, לא יפה הם עושים, שהרי נשתנה קולו מחמת אותם ציורים, ואע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורים, לפעמים קולו משתנה בהם. ודוקא בציורים עם צבע, אבל סתם חקיקת צורות - מותר (ב"י). 53) כגון שהפנימי עודף על החיצון משני צדדיו, ונתן הפנימי בפיו ותקע בו - כשר. ודוקא אם לא נשתנה קולו במה שהוא נתון בתיק החיצון, שאם נשתנה - נמצא שהקול בא מכח שני שופרות (ב"י). 54) כגון שראש החיצון משוך מחוץ לפנימי, ואין הפנימי נוגע בפיו, לפי שהקול נכנס בפנימי ונכנס גם כן בין הפנימי והחיצון, ונמצא תוקע בשני שופרות. ו"שופר אחד אמר רחמנא, ולא שני שופרות" (כסף־משנה). 55) ששם את השופר במים רותחין ונעשה רך, ומתוך רכותו הרחיב את המקום הצר ועשהו רחב, ואת המקום הרחב עשהו צר, ומכיון ששינהו פסול, שנאמר (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה" - כדרך שהאיל מעבירו בראשו מחיים, וצריך שיהיה כדרך גדילתו, שהצד הצר מול פני האדם (ר"ה כז:).

19 **ז. הָיָה אָרֹךְ וְקִצְּרוֹ - כָּשֵׁר[56]. גֵּרְדוֹ[57], בֵּין מִבִּפְנִים**
20 **בֵּין מִבַּחוּץ, אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ עַל גִּלְדּוֹ[58] - כָּשֵׁר. הָיָה**
21 **קוֹלוֹ עָב אוֹ דַק אוֹ צָרוּד[59] - כָּשֵׁר, שֶׁכָּל הַקּוֹלוֹת**
22 **כְּשֵׁרִין בַּשּׁוֹפָר.**

56) ראש השנה כז, ב. השמיענו בזה שלא נאמר שמכיון שקצרו אינו דרך העברתו ('תוספות' שם). או שהמדובר באופן שהיה בו פסול כגון שנסדק וקצרו, שעל־ידי־זה הוא חוזר לכשרותו ('רבינו מנוח' וכסף־משנה). 57) שעשהו דק ע"י הגרידה. 58) השופר מורכב משכבות דקות, והשאירו בו רק שכבה דקה אחת, ובכל זאת כשר ואפילו נשתנה קולו מכמות שהיה, כיון שאין השינוי בו מחמת דבר אחר אלא מצד עצמו של שופר - שכל הקולות כשרים בשופר (ריטב"א). 59) יבש. כי דרך השופרות שמתחממים ומתייבשים מחמת התקיעה ואין קולו צלול וצריך ללחלחו במים (כסף־משנה).

23 **ח. הַתּוֹקֵעַ בְּתוֹךְ הַבּוֹר[60] אוֹ בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה - אוֹתָן**
24 **הָעוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַבּוֹר וְהַמְּעָרָה, יָצָאוּ[61]; וְהָעוֹמְדִים**

בַּחוּץ: אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמְעוּ - יָצְאוּ; וְאִם קוֹל הֶבְרָה[62] שָׁמְעוּ - לֹא יָצְאוּ. וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ חָבִית[63] גְּדוֹלָה וְכִיוֹצֵא בָהּ - אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַע, יָצָא; וְאִם קוֹל הֶבְרָה שָׁמַע, לֹא יָצָא.

60) משנה, ראש השנה כז, ב. וכתב רבינו האי גאון ז"ל, שהדברים הללו היו צריכים להם בימי השמד, שהיו מתייראים מהגוים לתקוע בגלוי. 61) שבתוך הבור לא נשמע בת־קול אלא קול שופר גרידא. 62) שעם קול השופר שמעו בסוף קול הברה - לא יצאו, שהרי קול פסול מעורב עם קול השופר (רש"י). 63) למעלה כתב "בתוך הבור", כלומר, שעומד בתוך הבור. אבל כאן בחבית שאין דרך להכנס בתוכה, כתב "לתוך חבית", כלומר שעומד מחוצה לה ותוקע אל תוכה (כסף־משנה).

יום חמישי ט' טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ביאר בו רבינו מי הם המחוייבים לשמוע קול שופר, ומי הם הפטורים. ואם צריך כוונת התוקע. ואם תוקעים בשבת גם כן. ופרטי דברים אלו בארוכה.

א. הַכֹּל חַיָּבִין[2] לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר: כֹּהֲנִים, לְוִיִּים[3], וְיִשְׂרְאֵלִים, וְגֵרִים, וַעֲבָדִים[4] מְשֻׁחְרָרִים. אֲבָל נָשִׁים וַעֲבָדִים[5] וּקְטַנִּים - פְּטוּרִין. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן־חוֹרִין, וְטֻמְטוּם[6] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[7] - חַיָּבִין[8].

2) ראש השנה כט, א. 3) חידוש הוא בכהנים ולויים, לפי שכל עצמן של תקיעות בראש השנה אנו למידים מיובל, וכהנים ולויים אינם בדיני יובל שבקרקעות, שהרי שנינו "כהנים ולויים מוכרים וגואלים בין לפני היובל בין לאחר היובל", והיה מקום לטעות שאינם גם במצות תקיעות דראש־השנה (גמרא, שם). 4) ש"מצוות־עשה שהזמן גרמן" (=מצוות התלויות בזמן ידוע) נשים פטורות מהן, ועבדים אינם חייבים במצוות אלא כנשים. 5) עבד כנעני של שני שותפין ששחרר אחד את חלקו, והשני לא שחרר, ונמצא שחלקו המשוחרר הוא בן חורין כישראל וחייב במצות שופר, והחלק השני פטור. 6) אדם שעור מכסה את אבר המין שלו, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. 7) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. 8) הטומטום והאנדרוגינוס מחמת ספק איש, וחצי עבד מחמת צד חירות שבו.

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּדָבָר, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הַחַיָּב יְדֵי חוֹבָתוֹ[9]. לְפִיכָךְ אִשָּׁה אוֹ קָטָן שֶׁתָּקְעוּ בַּשּׁוֹפָר - הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן לֹא יָצָא. אַנְדְּרוֹגִינוֹס[10] מוֹצִיא אֶת מִינוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶת שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[11]. טֻמְטוּם אֵינוֹ מוֹצִיא, לֹא אֶת מִינוֹ[12] וְלֹא שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[13]; שֶׁהַטֻּמְטוּם שֶׁנִּקְרָע, אֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא זָכָר וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא נְקֵבָה.

9) משנה, ראש השנה כט, א. אבל אם הוא מחוייב אלא שיצא ידי חובת המצוה, יכול להוציא חבירו, ואפילו לברך בשבילו, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל זמן שלא יצא חבירו - כאילו לא יצא הוא ('רבינו מנוח'). 10) שכל מין האנדרוגינוס אחד הוא, אם זה זכר גם זה זכר, ואם זו נקבה גם זו כמוהו. 11) זכר. שמא הוא בכלל נקבה שהתורה פטרה. 12) טומטום כמוהו, שמא הוא נקבה והשני זכר. 13) זכר.

ג. וְכֵן מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן־חוֹרִין - אֵינוֹ מוֹצִיא אֲפִלּוּ עַצְמוֹ, שֶׁאֵין צַד עַבְדוּת שֶׁבּוֹ מוֹצִיא צַד חֵרוּת שֶׁבּוֹ[14]. אֶלָּא כֵּיצַד יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ? שֶׁיִּשְׁמַע מִבֶּן־חוֹרִין שֶׁיִּתְקַע לוֹ.

14) שהתקיעה יוצאת גם ע"י תקיעת חלק שאינו מחוייב בה (ר"ה כט.).

ד. הַמִּתְעַסֵּק בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר לְהִתְלַמֵּד - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[15]. וְכֵן הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמִּתְעַסֵּק, לֹא יָצָא. נִתְכַּוֵּן שׁוֹמֵעַ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ; אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ, וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹמֵעַ לָצֵאת - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן שׁוֹמֵעַ וּמַשְׁמִיעַ[16].

15) שם לב, ב. שמצוות צריכות כוונה, לצאת ידי חובת המצוה. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו ה"ג) פסק, שאם אכל מצה בלא כוונה - יצא ידי חובתו. ועיי"ש. 16) ראש השנה כח, ב.

ה. מִי שֶׁתָּקַע[17], וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ תְּקִיעָתוֹ, וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹקֵעַ מִתְכַּוֵּן לְזֶה פְּלוֹנִי שֶׁשָּׁמַע תְּקִיעָתוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדְעוֹ - יָצָא, שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְכָל מִי שֶׁיִּשְׁמָעֶנּוּ. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אוֹ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁמַע הַתְּקִיעוֹת מִשְׁלִיחַ־צִבּוּר - יָצָא, אִם נִתְכַּוֵּן לָצֵאת; שֶׁהֲרֵי שְׁלִיחַ־צִבּוּר מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן.

17) משנה, שם, כז, ב. ושם בגמרא (כט.) פירשו משום ששליח ציבור מכוין להוציא כל שומעיו בכל מקום שהם.

ו. יוֹם־טוֹב[18] שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - אֵין תּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר בְּכָל מָקוֹם; אַף־עַל־פִּי שֶׁהַתְּקִיעָה מִשּׁוּם שְׁבוּת[19], וּמִן הַדִּין הָיָה שֶׁתּוֹקְעִין - יָבוֹא עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה וְיִדְחֶה שְׁבוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. וְלָמָּה אֵין תּוֹקְעִין? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְּלֶנּוּ בְּיָדוֹ וְיוֹלִיכֶנּוּ לְמִי שֶׁיִּתְקַע לוֹ, וְיַעֲבִירֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[20], אוֹ יוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[21], וְיָבוֹא לִידֵי אִסּוּר סְקִילָה; שֶׁהַכֹּל חַיָּבִים בִּתְקִיעָה, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין לִתְקֹעַ.

18) משנה, שם כט, ב. 19) שמא יתקן כלי שיר (פכ"ג מהל' שבת ה"ד). 20) ואלמלא חשש זה, היה מותר לתקוע, ולא גזרו שמא יתקן כלי שיר, שאף בזה חייב סקילה שהרי הוא בכלל "מכה בפטיש" (רמב"ם הלכות שבת שם) - מפני ששבות זה נוהג גם ביום־טוב, שהרי גם

בו אסור לתקן כלי, ונמצא שבטלה מצות תקיעה בראש השנה (לחם־משנה). 21) מרשות היחיד לרשות הרבים, בגמרא (שם) לא נזכר אלא שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים, וב'תוספות' שם העירו, למה לא הזכירו גם שמא יוציאנו מרשות היחיד לרשות הרבים, עיי"ש. וביום כיפור של יובל לא גזרו חכמים בזה, אף־על־פי שגם ביום כיפור ישנו איסור הוצאה כמו בשבת (ראה בפ"א משביתת עשור ה"ב) - שאם כן תבטל מצוה זו, אבל בראש השנה תתקיים המצוה ביום־טוב שחל ביום חול ('טורי אבן').

1 ז. הַתִּינוֹקוֹת[22] שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ[23], אֵין מְעַכְּבִין
2 אוֹתָן מִלִּתְקַע בְּשַׁבָּת שֶׁאֵינָהּ יוֹם־טוֹב שֶׁל רֹאשׁ־
3 הַשָּׁנָה[24], כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ. וּמֵתָּר לְגָדוֹל שֶׁיִּתְעַסֵּק
4 עִמָּהֶן[25] כְּדֵי לְלַמְּדָן בְּיוֹם־טוֹב[26] - בֵּין קָטָן שֶׁהִגִּיעַ
5 לְחִנּוּךְ, בֵּין קָטָן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ; שֶׁהַתְּקִיעָה אֵינָהּ
6 אֲסוּרָה אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת.

22) משנה, שם לב, ב. 23) תינוק בן שש ושבע, שיודע מה היא תקיעת שופר - הוא "קטן שהגיע לחינוך". ולפני הגיל הזה, שוודאי אינו יודע, הוא בכלל "קטן שלא הגיע לחינוך", ועיין בפירוש 'רבינו מנוח'. ודעת רבינו שהתינוקות שהגיעו לחינוך מעכבים אותם מלתקוע בשבת, וכגירסת הרי"ף והגאונים בגמרא שם לג. וראה בלחם־משנה כאן בשם גמרא כתב־יד, ובהגהות הגר"א שם. 24) לפי שביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ודאי מעכבין אותן, שלא יאמרו שתוקעין בר"ה שחל להיות בשבת (מגיד־משנה). 25) שאומרים להם תקעו ומלמדים אותם (מגיד־משנה). 26) כלומר, אע"פ שבשבת אם הגיע לחינוך מעכבין אותם מלתקוע, וכל־שכן שאין מתעסקין עמהם - ביו"ט אפילו הגיע לחינוך, מתעסקין עמהם. ולפי"ז עד "ללמדם" הפסיק הענין, והמילה "ביו"ט" נמשך למטה (מגיד־משנה). ואולי צ"ל "וביום־טוב".

7 ח. כְּשֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִתְקַע בְּשַׁבָּת, לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם
8 שֶׁאֵין בּוֹ בֵּית־דִּין; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהָיָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ
9 קַיָּם, וְהָיָה בֵּית־דִּין הַגָּדוֹל בִּירוּשָׁלַיִם - הָיוּ הַכֹּל
10 תּוֹקְעִין בִּירוּשָׁלַיִם[27] בְּשַׁבָּת, כָּל־זְמַן שֶׁבֵּית־דִּין
11 יוֹשְׁבִין[28]. וְלֹא אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל עִיר
12 שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ תְּחוּם יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיְתָה רוֹאָה יְרוּשָׁלַיִם
13 - לֹא שֶׁתְּהֵיֶה בְּתוֹךְ הַנַּחַל[29], וְהָיְתָה שׁוֹמַעַת קוֹל
14 תְּקִיעַת יְרוּשָׁלַיִם - לֹא שֶׁתְּהֵיֶה בְּרֹאשׁ הָהָר[30], וְהָיְתָה
15 יְכוֹלָה לָבוֹא בִּירוּשָׁלַיִם - לֹא שֶׁיִּהְיֶה נָהָר מַפְסִיק
16 בֵּינֵיהֶם; אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר הָיוּ תּוֹקְעִים בְּשַׁבָּת
17 כִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל בִּשְׁאָר עָרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ תּוֹקְעִין.

27) רבינו מפרש במשנה שם כט: "במקדש היו תוקעין", שגם ירושלים בכלל מקדש. ולא אמר התנא "בירושלים היו תוקעין" - להשמיענו שהגזירה "שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר", גזירה ישנה שהיתה, עוד מימי היות המשכן בנוב וגבעון ('תפארת ישראל'). 28) ראה בפ"ג מהל' סנהדרין ה"א, שבית־דין הגדול היו יושבים בשבתות ובימים־טובים בבית המדרש שבהר הבית, והטעם שהתירו אז את התקיעה בשבת - שכיון שיש מקדש בעיר וגם סנהדרין יושבין שם, אימת מקדש עליהן ואימת ב"ד עליהן, ולא יבואו להוציא לרשות הרבים ('תפארת ישראל'). 29) שאע"פ ששומעת קול התקיעות - אינה רואה את ירושלים. 30) שאע"פ שיכולה לראות - אינה שומעת התקיעות.

18 ט. וּבַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ - כָּל מָקוֹם
19 שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית־דִּין קָבוּעַ[31], וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ[32]
20 בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל - תּוֹקְעִין בּוֹ בְּשַׁבָּת. וְאֵין תּוֹקְעִין
21 בְּשַׁבָּת, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ; אֲבָל
22 שְׁאָר בָּתֵּי־דִינִין, אֵין תּוֹקְעִין בָּהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן
23 סְמוּכִין. וְאֵין תּוֹקְעִין אֶלָּא בִּפְנֵי בֵית־דִּין גָּדוֹל[33]
24 בִּלְבָד, כָּל זְמַן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין; וַאֲפִלּוּ נִנְעֲרוּ לַעֲמֹד[34]
25 וְלֹא עָמְדוּ - תּוֹקְעִין בִּפְנֵיהֶם. אֲבָל חוּץ לְבֵית־דִּין
26 אֵין תּוֹקְעִין. וְלָמָּה תּוֹקְעִין בִּפְנֵי בֵית־דִּין? מִפְּנֵי
27 שֶׁבֵּית־דִּין זְרִיזִין הֵן, וְלֹא יָבוֹאוּ הַתּוֹקְעִין לְהַעֲבִיר
28 הַשּׁוֹפָר בִּפְנֵיהֶם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁבֵּית־דִּין מַזְהִירִין
29 אֶת הָעָם וּמוֹדִיעִין אוֹתָן.

31) דיינים קבועים, ולא שנזדמנו שם במקרה (ר"ה כט:). 32) ענין סמיכה היא נתינת רשות וכוח לדון, וזה נמשך ממשה רבינו שהוא סמך את יהושע והזקנים, והם סמכו הבאים אחריהם (ראה בפ"ד מהל' סנהדרין ה"א). אולם רבינו אלפסי סובר, שאין אנו צריכים בית־דין סמוך, אלא בית־דין קבוע ומובהק, וכן נהג הלכה למעשה שהיו תוקעין לפניו בר"ה שחל בשבת. 33) בית־דין סמוך וקבוע (כסף־משנה). 34) התכוננו לעמוד. בעיא שלא נפשטה (בגמרא ר"ה ל.) ופסק רבינו לקולא, לפי שכל ענין זה אינו אלא מדרבנן (מגיד־משנה).

30 י. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים בַּגָּלוּת[35] -
31 כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִין בָּרִאשׁוֹן, תּוֹקְעִין בַּשֵּׁנִי. וְאִם חָל יוֹם
32 רִאשׁוֹן לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[36], וְלֹא הָיָה בַּמָּקוֹם בֵּית־דִּין
33 הָרְאוּיִין לִתְקֹעַ - תּוֹקְעִין בַּשֵּׁנִי בִּלְבָד.

35) לפי החשבון "ואין יום־טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד" (פ"ו מהל' יו"ט הי"ד) וידוע וברור שהיום הראשון הוא יום־טוב, והשני אינו אלא מנהג בלבד, ואעפ"כ חייבים בתקיעות בשני כבראשון (כסף־משנה). 36) ולא כתב אם חל יום שני להיות בשבת, לפי שאי־אפשר ליום ראשון של ראש השנה להיות בערב שבת, כמו שכתב רבינו להלן בפ"ז מהל' קידוש החודש ה"א.

יום שישי י' טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבאר בו שיעור התקיעה וכמותה, וכיצד הוא סדרה, וענין הברכות: מלכיות, זכרונות ושופרות. ומה שיש מזה מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים.

34 א. כַּמָּה תְּקִיעוֹת חַיָּב אָדָם לִשְׁמֹעַ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה?
35 תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'תְּרוּעָה' בְּיוֹבֵל וּבְרֹאשׁ־
36 הַשָּׁנָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[2]; וְכָל תְּרוּעָה - פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ[3]

וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ[4]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכָּל תְּרוּעוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אֶחָד הֵן - בֵּין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, בֵּין בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל - תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת תּוֹקְעִין בְּכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן: תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה, תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה, תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה.

2) בשני העניינים יחד נזכרת התרועה שלש פעמים. בראש השנה: "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), "יום תרועה" (במדבר כט, א) וביובל ביום כיפור: "שופר תרועה" (ויקרא כה, ט). 3) תקיעה פשוטה בהעברה לפני התרועה. 4) תקיעה פשוטה לאחר התרועה.

ב. תְּרוּעָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, נִסְתַּפֵּק לָנוּ בָּהּ סָפֵק, לְפִי אֹרֶךְ הַשָּׁנִים וְרֹב הַגָּלוּת, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין הֵיאַךְ הִיא: אִם הִיא הַיְלָלָה שֶׁמְּיַלְּלִין הַנָּשִׁים בֵּינֵיהֶן בְּעֵת שֶׁמְּיַבְּבִין[5], אוֹ הָאֲנָחָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּאָנַח הָאָדָם פַּעַם אַחַר פַּעַם, כְּשֶׁיִּדְאַג לִבּוֹ מִדָּבָר גָּדוֹל[6], אוֹ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד: הָאֲנָחָה, וְהַיְלָלָה שֶׁדַּרְכָּהּ לָבוֹא אַחֲרֶיהָ, הֵן הַנִּקְרָאִין תְּרוּעָה; שֶׁכָּךְ דֶּרֶךְ הַדּוֹאֵג - מִתְאַנֵּחַ תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ מְיַלֵּל. לְכָךְ אָנוּ עוֹשִׂין הַכֹּל[7].

5) שמשמיעות קולות קצרים ותכופים זה לזה והוא מה שאנו קוראים תרועה. 6) שמשמיע קול אחר קול ומאריך בהם קצת כדרך הבוכה בתחילת בכייתו וזה מה שאנו קוראים שברים. 7) לצאת ידי ספק.

ג. הַיְלָלָה הִיא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין תְּרוּעָה; וְהָאֲנָחָה זוֹ אַחַר זוֹ, הִיא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים. נִמְצָא סֵדֶר הַתְּקִיעוֹת כָּךְ הוּא: מְבָרֵךְ וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[8]. וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים[9], וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר כַּסֵּדֶר הַזֶּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. נִמְצָא מִנְיַן הַתְּקִיעוֹת שְׁלֹשִׁים, כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק.

8) שצריך לשמוע תשע קולות. 9) מספק שמא שברים הם התרועה.

ד. שִׁעוּר תְּרוּעָה - כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת. שִׁעוּר שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים - כִּתְרוּעָה. הֲרֵי שֶׁתָּקַע וְהֵרִיעַ, וְתָקַע תְּקִיעָה אֲרֻכָּה וּמְשֹׁךְ בָּהּ כִּשְׁתַּיִם בָּרִאשׁוֹנָה - אֵין אוֹמְרִים, תֶּחֱשַׁב כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת, וְיָרִיעַ אַחֲרֶיהָ וְיַחֲזֹר וְיִתְקַע; אֶלָּא אֲפִלּוּ מָשַׁךְ בָּהּ כָּל הַיּוֹם, אֵינָהּ אֶלָּא תְּקִיעָה אֶחָת; וְחוֹזֵר וְתוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ה. שָׁמַע תְּקִיעָה אַחַת בְּשָׁעָה אַחַת, וּשְׁנִיָּה בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה; אֲפִלּוּ שָׁהָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמַע כָּל בָּבָא מֵהֵן עַל סִדְרָהּ; לֹא שֶׁיִּשְׁמַע תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת, אוֹ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת וְאַחֲרֵיהֶן תְּרוּעָה[10] וְכַיּוֹצֵא בָזֶה.

10) שצריך שתהא פשוטה (=תקיעה) לפני התרועה ופשוטה לאחריה.

ו. שָׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתִּשְׁעָה בְּנֵי־אָדָם כְּאֶחָד - לֹא יָצָא[11] אֲפִלּוּ יְדֵי אֶחָת[12]. תְּקִיעָה מִזֶּה, וּתְרוּעָה מִזֶּה, וּתְקִיעָה מִשְּׁלִישִׁי, בָּזֶה אַחַר זֶה - יָצָא, וַאֲפִלּוּ בְּסֵרוּגִין, וַאֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ עַד שֶׁיִּשְׁמַע כָּל הַתֵּשַׁע תְּקִיעוֹת, שֶׁכֻּלָּן מִצְוָה אַחַת הֵן, לְפִיכָךְ מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

11) והיינו שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי תקיעה (=בבת אחת) וכן כולם, לא יצא שכיון שכולם בבת אחת אין כאן פשוטה לפניה ולאחריה. 12) מפני שצריך שתהא התקיעה לפני התרועה, וכאן שומע התקיעות והתרועות בבת אחת.

ז. הַצִּבּוּר חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ הַתְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת. כֵּיצַד? אוֹמֵר שְׁלִישַׁי־צִבּוּר 'אָבוֹת'[13] וּ'גְבוּרוֹת'[14] וּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם[15] וּ'מַלְכֻיּוֹת'[16], וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר 'זִכְרוֹנוֹת'[17], וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר 'שׁוֹפָרוֹת'[18], וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר 'עֲבוֹדָה'[19] וְ'הוֹדָיָה'[20] וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים[21].

13) ברכה ראשונה שמוזכר בה "אלקי אברהם" ומסיים "מגן אברהם". 14) ברכת "אתה גבור" עד "מחיה המתים". 15) ברכת "אתה קדוש". 16) ברכה רביעית שאומר בה פסוקים שמוזכר בהם מלכות שמים. ומסיים "מלך על כל הארץ" וכולל בה קדושת היום ואומר "מקדש ישראל ויום הזכרון". 17) מתחלת ב"אתה זוכר" ומסיימת ב"זוכר הברית". 18) מתחלת ב"אתה נגלית" ומסיימת ב"שומע תרועה". ובה פסוקים שנזכרו בהם שופרות. 19) ברכת "רצה". 20) ברכת "מודים". 21) ברכת "שים שלום".

ח. שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל[22], שֶׁהֵן מַלְכֻיּוֹת וְזִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ[23]. וְצָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל בְּרָכָה מֵהֵן עֲשָׂרָה פְּסוּקִים מֵעֵין הַבְּרָכָה[24]: שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מִן הַתּוֹרָה, וּשְׁלֹשָׁה מִסֵּפֶר תְּהִלִּים, וּשְׁלֹשָׁה מִן הַנְּבִיאִים, וְאֶחָד מִן הַתּוֹרָה - מַשְׁלִים בּוֹ[25]; וְאִם הִשְׁלִים בַּנָּבִיא - יָצָא. וְאִם אָמַר פָּסוּק אֶחָד מִן הַתּוֹרָה וְאֶחָד מִן הַכְּתוּבִים וְאֶחָד מִן הַנְּבִיאִים - יָצָא. וַאֲפִלּוּ אָמַר: 'וּבְתוֹרָתְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כָּתוּב לֵאמֹר', וְאָמַר פָּסוּק שֶׁל תּוֹרָה וְהִפְסִיק - שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ כֻּלּוּם.

22) שהיו אומרים בו - ביובל - מלכיות זכרונות ושופרות, כמו בראש השנה. 23) שאם אינו יודע את כולם לא אומר

גם את מה שיודע ולא אומר כלום. 24) והוא כנגד עשרה פסוקים של הללו א־ל בקדשו שנאמר בהם "בתקע שופר", וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שהרי בראש־השנה נברא העולם וכנגד עשרת הדברות שהוזכר בהם שופר. 25) לעשרה.

1 ט. אֵין מַזְכִּירִין זִכְרוֹנוֹת, מַלְכֻיּוֹת וְשׁוֹפָרוֹת שֶׁל
2 פֻּרְעָנוּת. זִכְרוֹנוֹת - כְּגוֹן "וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הֵמָּה
3 וְכוּ'"; מַלְכֻיּוֹת - כְּגוֹן "בְּחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ
4 עֲלֵיכֶם"; שׁוֹפָרוֹת - כְּגוֹן "תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה
5 וְכוּ'". וְלֹא זִכְרוֹן יָחִיד, אֲפִלּוּ לְטוֹבָה, כְּגוֹן "זָכְרֵנִי
6 ה' בִּרְצוֹן עַמֶּךָ"; "זָכְרָה לִי אֱלֹהַי לְטוֹבָה".
7 וּפִקְדּוֹנוֹת אֵינָן כְּזִכְרוֹנוֹת, כְּגוֹן "פָּקֹד פָּקַדְתִּי
8 אֶתְכֶם". וְיֵשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר פֻּרְעָנוּת שֶׁל אֻמּוֹת עַכּוּ"ם,
9 כְּגוֹן "ה' מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים"; "זֹכֵר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם
10 אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם"; "וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע וְהָלַךְ
11 בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן". "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
12 אֶחָד"; "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת וְכוּ'"; "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם
13 וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְכוּ'" - כָּל פָּסוּק מְאֻלּוֹ, מַלְכוּת
14 הוּא עִנְיָנוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בּוֹ זֵכֶר מַלְכוּת; וַהֲרֵי
15 הוּא כְּמוֹ "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד"; "וַיְהִי בִישֻׁרוּן
16 מֶלֶךְ וְכוּ'".

17 י. הַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט בְּסִדֶר הַתְּקִיעוֹת שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה
18 בְּצִבּוּר כָּךְ הוּא: אַחַר שֶׁקּוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמַחֲזִירִין
19 הַסֵּפֶר לִמְקוֹמוֹ[26], יוֹשְׁבִין כָּל הָעָם[27]. וְאֶחָד עוֹמֵד[28]
20 וּמְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
21 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר'. וְכָל הָעָם
22 עוֹנִין 'אָמֵן'. וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ', וְכָל הָעָם
23 עוֹנִין אַחֲרָיו 'אָמֵן'. וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שֶׁאָמַרְנוּ
24 מִפְּנֵי הַסָּפֵק עַל הַסִּדֶר, וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ, וְעוֹמְדִין
25 וּמִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת מוּסָף. וְאַחַר שֶׁגּוֹמֵר שְׁלִיחַ־צִבּוּר
26 בְּרָכָה רְבִיעִית, שֶׁהִיא 'מַלְכֻיּוֹת', תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה,
27 שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, תְּרוּעָה, תְּקִיעָה, פַּעַם אֶחָת. וּמְבָרֵךְ
28 בְּרָכָה חֲמִישִׁית, שֶׁהוּא 'זִכְרוֹנוֹת', וְאַחַר שֶׁגּוֹמְרָהּ
29 תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וּתְקִיעָה. וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה
30 שִׁשִּׁית, שֶׁהִיא 'שׁוֹפָרוֹת', וְאַחַר שֶׁגּוֹמְרָהּ תּוֹקֵעַ
31 תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה פַּעַם אַחַת, וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה.

26) רבנו אברהם בנו של רבינו כתב בעניין זה, וזו לשונו: "ואבא מורי ז"ל ומי שקדמו לו מחכמי המערב ז"ל מנהגם להחזיר ספר־תורה למקומו קודם התקיעות". 27) אף על פי שהתוקע צריך לעמוד - לא הטריחו את הציבור בזה. 28) בשופר כתוב "לכם", ובעומר כתוב "לכם", מה עומר מעומד שהרי נאמר שם "בקמה" אל תקרי בקמה אלא "בקומה" כלומר מעומד, אף שופר מעומד.

32 יא. זֶה שֶׁתּוֹקֵעַ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, הוּא שֶׁתּוֹקֵעַ עַל סֵדֶר
33 הַבְּרָכוֹת כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִים[29]. וְאֵינוֹ מְדַבֵּר[30] בֵּין תְּקִיעוֹת
34 שֶׁמִּישֶׁב לִתְקִיעוֹת שֶׁמֵּעֹמֶד[31]. וְאִם סָח בֵּינֵיהֶן -
35 אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַר, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

29) שכיוון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור. 30) התוקע. אבל השומעים מותרים לדבר. ויש סוברים שגם השומעים אסורים לדבר. 31) שהברכות שבירך לפני התקיעות הן גם על תקיעות שמעומד.

36 יב. בְּדִין הָיָה, שֶׁיִּתְקְעוּ עַל כָּל בְּרָכָה, כָּל בָּבָא מֵהֶן[32]
37 שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁתָּקְעוּ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין. אֶלָּא
38 כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ מִידֵי סָפֵק בַּתְּקִיעוֹת שֶׁמִּישֶׁב, אֵין
39 מַטְרִיחִין עַל הַצִּבּוּר לַחֲזֹר בָּהֶן כֻּלָּן עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת;
40 אֶלָּא דַּי לָהֶן בָּבָא אַחַת עַל כָּל בְּרָכָה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ
41 תְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ -
42 בְּצִבּוּר; אֲבָל הַיָּחִיד - בֵּין שֶׁשָּׁמַע עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת[33],
43 בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע עַל הַסֵּדֶר; בֵּין מֵעֹמֶד בֵּין מִישֶׁב -
44 יָצָא, וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג.

32) רוצה לומר שיתקעו למלכיות כל הבבות הנזכרות למעלה: תשר"ת, תש"ת ותר"ת. וכן לזכרונות וכן לשופרות. 33) חידוש גדול משמיע רבנו שאפילו ביחיד מותר להפסיק באמצע התפילה לשמוע התקיעות, ויש סוברים שאסור לו להפסיק.

45 יג. הַתְּקִיעוֹת אֵינָן מְעַכְּבוֹת אֶת הַבְּרָכוֹת[34], וְהַבְּרָכוֹת
46 אֵינָן מְעַכְּבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת[35]. שְׁתֵּי עֲיָרוֹת: בְּאַחַת
47 יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִי שֶׁיְּבָרֵךְ לָהֶן תֵּשַׁע בְּרָכוֹת,
48 וְאֵין שָׁם תּוֹקֵעַ; וּבַשְּׁנִיָּה, סָפֵק יֵשׁ שָׁם תּוֹקֵעַ, סָפֵק
49 אֵין שָׁם תּוֹקֵעַ - הוֹלֵךְ לַשְּׁנִיָּה[36]; שֶׁהַתְּקִיעָה מִדִּבְרֵי
50 תּוֹרָה, וְהַבְּרָכוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

34) שאם אין יכול לתקוע אף על פי כן יברך הברכות שבתפילת מוסף. 35) שאם אינו יודע לברך מלכיות זכרונות ושופרות אף על פי כן יכול לתקוע. 36) שספק דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן.

יום ש"ק י"א טבת ה'תשפ"א

הִלְכוֹת סֻכָּה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו שיעורי הסוכה: רחבה וגבהה, ושיעור דפנותיה, ואיכותן וענינן. ותכונת הסוכה, והכשר דפנותיה, וכמה צריכין שיהיו וממה הן כשרין וכל הנמשך לזה.

51 א. שִׁעוּר הַסֻּכָּה - גָּבְהָהּ אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[2],
52 וְלֹא יָתֵר עַל עֶשְׂרִים אַמָּה[3]. וְרָחְבָּהּ - אֵין פָּחוֹת
53 מִשִּׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים[4]. וְיֵשׁ לוֹ לְהוֹסִיף
54 בְּרָחְבָּהּ אֲפִלּוּ כַּמָּה מִילִין[5]. הָיְתָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה אוֹ
55 מִשִּׁבְעָה עַל שִׁבְעָה, אוֹ גְּבוֹהָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה
56 כָּל־שֶׁהוּא - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

2) משנה, סוכה ב, א. ורוצה לומר, החלל שלה מן הקרקע

עד הסכך (עירובין ג:). 3) מפני שכתוב (ויקרא כג, מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואמרו חכמים בפירוש פסוק זה: "אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" - "עד עשרים אמה, אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע" (סוכה ב. לפי דברי רבא, והלכה כמותו, ועיין מגיד־משנה). 4) ששה טפחים צריך לגופו, שיוכל להכניס לסוכה ראשו ורובו, שנחשב כאילו כולו יושב בסוכה. ועוד טפח אחד לשולחנו (מגיד־משנה). 5) שהרי אמרו על מה שכתוב (ויקרא שם): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - "מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת" (סוכה כז:).

1 **ב. סֻכָּה שֶׁאֵין לָהּ שָׁלֹשׁ דְּפָנוֹת - פְּסוּלָה[6]. הָיוּ לָהּ**
2 **שְׁתֵּי דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת[7] זוֹ בְּצַד זוֹ, כְּמִין גַּ"ם[8] - עוֹשֶׂה**
3 **דֹּפֶן שֵׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ יָתֵר עַל טֶפַח, וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת**
4 **מִשְּׁלֹשָׁה[9] סָמוּךְ לְאַחַד מִשְּׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְדַיּוֹ[10]. וְצָרִיךְ**
5 **לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח[11], מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ שָׁלֹשׁ**
6 **דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת[12]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[13],**
7 **שֶׁצּוּרַת פֶּתַח הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ קָנֶה מִכָּאן**
8 **וְקָנֶה מִכָּאן וְקָנֶה עַל גַּבֵּיהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ**
9 **לָהֶן[14].**

6) משנה, סוכה ב, א. ולמדו חכמים (שם ו:) מן המקראות, שאין צריך לעשות ארבע דפנות בסוכה, ודי בשלוש. וראה להלן עוד במה שחידשה ההלכה. 7) שלמות. 8) ג"ם יוונית, כזה. 9) שיהיה לבוד (=מחובר) לדופן, שכל פחות משלשה כלבוד הוא. והרי כאילו יש לנו דופן בן ארבעה טפחים שהוא רובו של הדופן הראוי לסוכה (=שבעה טפחים). 10) די בשתי דפנות (כשהן סמוכות כמין גאם יוונית), והשלישית אפילו טפח ומשהו כנ"ל. 11) שמעמיד קנה בסוף הדופן הקטוע הזה מול הדופן שכנגד, ומעמיד קנה על גביו ועל גבי חלק הדופן שיש ברחבו יותר על טפח כזה: 12) סוכה, שם. 13) פט"ז הי"ט. 14) כזה:

10 **ג. הָיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ וּבֵינֵיהֶן מְפֻלָּשׁ[15]**
11 **- עוֹשֶׂה דֹּפֶן שֵׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמַשֶּׁהוּ[16],**
12 **וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְאַחַת מִשְּׁתֵּי**
13 **הַדְּפָנוֹת[17] וּכְשֵׁרָה; וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח[18].**
14 **קָנִים הַיּוֹצְאִים מִסְּכַךְ הַסֻּכָּה לִפְנֵי הַסֻּכָּה, וְדֹפֶן אַחַת**
15 **נִמְשֶׁכֶת עִמָּהֶן[19] - הֲרֵי הֵן כַּסֻּכָּה[20].**

15) כזה: 16) סוכה ז, א. כיון ששתי הדפנות אינן מחוברות זו לזו - לא מספיק בטפח ומשהו כבהלכה ב. 17) שביחד עם החלל יצטרף לרוחב שבעה טפחים. 18) קנה על גבי חלק הדופן שיש בו ארבעה טפחים ומשהו ועל הדופן שכנגד. כזה: 19) מקלות שסוככים בהם ונמשכים יותר מאורך קירות הסוכה, ויצא לחוץ לצד קיר הרביעי הפרוץ, וכותל אחד היה ארוך יותר מחבירו, כזה: 20) ואף־על־פי שההמשך הזה אין לו אלא דופן אחד - רואים את כולו כחלק מהסוכה השלימה (סוכה יט.).

16 **ד. דְּפָנוֹת שֶׁהָיוּ דְּבוּקוֹת בְּגַג הַסֻּכָּה וְלֹא הָיוּ מַגִּיעוֹת**
17 **לָאָרֶץ[21]: אִם הָיוּ גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**
18 **- פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן - כְּשֵׁרָה[22]. הָיוּ הַדְּפָנוֹת**
19 **דְּבוּקוֹת לָאָרֶץ, וְלֹא הָיוּ מַגִּיעוֹת לַסְּכָךְ - אִם גְּבוֹהוֹת**
20 **עֲשָׂרָה טְפָחִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקִין מִן הַגָּג כַּמָּה**
21 **אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה[23]; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ הַדְּפָנוֹת מְכֻוָּנוֹת תַּחַת**
22 **שְׂפַת הַגָּג[24]. הִרְחִיק אֶת הַגָּג[25] מִן הַדֹּפֶן שְׁלֹשָׁה**
23 **טְפָחִים - פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן - כְּשֵׁרָה. תָּלָה מְחִצָּה**
24 **שֶׁגְּבוֹהָה אַרְבָּעָה וּמַשֶּׁהוּ בְּאֶמְצַע, בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה**
25 **סָמוּךְ לָאָרֶץ, וּבְפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגָּג - הֲרֵי זוֹ**
26 **כְּשֵׁרָה[26].**

21) משנה, סוכה טז, א. 22) שכל פחות משלשה, כמחובר עם הארץ הוא, וזהו דין "לבוד". 23) הלכה למשה מסיני היא, שאנו רואין כאילו הדפנות מגיעות לסכך - "גוד אסיק מחיצתא" (=משוך והעלה את המחיצה). 24) שאם אינן מכוונות, צריכים אנו ל"גוד אסיק" ו"לבוד". וסובר רבינו ששתי הלכות למשה מסיני במקום אחד - לא נאמרו (ועיין ט"ז או"ח סי' תרלב סק"א). 25) משנה, סוכה יז, א. 26) סוכה טז, ב. ומשמיענו בזה, שאף שאנו זקוקין להשתמש פעמיים בהלכה זו של "לבוד", פעם מן המחיצה לקרקע, ופעם מן המחיצה לגג - בכל זאת כשרה.

27 **ה. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְהָאֵילָנוֹת דְּפָנוֹת**
28 **לָהּ[27] - אִם הָיוּ חֲזָקִים, אוֹ שֶׁקָּשַׁר אוֹתָם וְחִזֵּק אוֹתָם,**
29 **עַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה מְנִידָה אוֹתָם[28] תָּמִיד,**
30 **וּמִלֵּא בֵּין הָאֲמִירִים[29] בְּחֶבֶן וּבְקַשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּנִיד**
31 **אוֹתָם הָרוּחַ, וְקָשַׁר אוֹתָם - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁכָּל**
32 **מְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה שֶׁל**
33 **יַבָּשָׁה[30], אֵינָהּ מְחִצָּה.**

27) משנה, סוכה כד, ב. 28) אף־על־פי שאין בכוחה להפילם - כיון שמנידה אותם, אינם מחיצה (סוכה שם, בגמרא). 29) הענפים, נוסחא אחרת: "האוירין". 30) אף־על־פי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים שהיא חזקה יותר - כיון שסוכה דירה עראית היא (סוכה כג. כרבי עקיבא). וראה להלן ה"ו.

34 **ו. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּרֹאשׁ הָעֲגָלָה[31] אוֹ בְּרֹאשׁ**
35 **הַסְּפִינָה[32] - כְּשֵׁרָה[33], וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם־טוֹב. בְּרֹאשׁ**
36 **הָאֵילָן[34] אוֹ עַל גַּבֵּי הַגָּמָל - כְּשֵׁרָה[35], וְאֵין עוֹלִין לָהּ**
37 **בְּיוֹם־טוֹב; לְפִי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת בְּיוֹם־טוֹב בְּאִילָן אוֹ**
38 **עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה[36]. הָיוּ מִקְצָת הַדְּפָנוֹת עֲשׂוּיוֹת בִּידֵי**
39 **אָדָם וּמִקְצָתָן אִילָנוֹת - רוֹאִין, כֹּל שֶׁאֵלּוּ נִטְּלוּ**
40 **הָאִילָנוֹת, הֵיא יְכוֹלָה לַעֲמֹד בַּדְּפָנוֹת שֶׁבִּידֵי אָדָם,**
41 **עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם־טוֹב[37].**

31) שהתקין לו סוכה בתוך מושב העגלה, אף שהעגלה או הספינה אינה קבועה במקום אחד. 32) במקום הגבוה ביותר בספינה, שהרוחות שולטות שם בחזקה. 33) כשהיא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, כמו

שכתב רבינו למעלה. 34) בסיס הסוכה הוא האילן עצמו, ועשה לו קירות וסכך. 35) לחול־המועד, שאין איסור לעלות אליה. 36) ביצה לו, ב. ופכ"א מהל' שבת ה"ו וה"ט). 37) סוכה כב, ב. וכג, א.

ז. סֻכָּה שֶׁאֵין לָהּ גָּג - פְּסוּלָה[38]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ רָאשֵׁי הַדְּפָנוֹת דְּבוּקוֹת זוֹ בְּזוֹ כְּמִין צְרִיף[39]; אוֹ שֶׁסָּמַךְ רֹאשׁ הַדֹּפֶן שֶׁל סֻכָּה לַכֹּתֶל[40] - אִם הָיָה לָהּ גָּג אֲפִלּוּ טֶפַח[41], אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ הַדֹּפֶן הַסָּמוּךְ לַכֹּתֶל מִן הַקַּרְקַע טֶפַח, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[42]. סֻכָּה עֲגֻלָּה - אִם יֵשׁ בְּהֶקֵּפָהּ כְּדֵי לְרַבֵּעַ בָּהּ שִׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים[43], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לָהּ זָוִיּוֹת, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

38) שאין זה אוהל, כיון שלא ניכר מהו גג ומהו כותל. 39) שם יט, ב. כזה: 40) כזה: 41) שלא סמך ממש אל הקיר והשאיר רווח בין הכותל לסוכה שיעור טפח, ואנו רואים את הטפח כסתום וחשוב גג (סוכה, שם). 42) שכיון שיש טפח ישר - הרי הוא אוהל. 43) כלומר, אם אפשר לעשות ריבוע בתוך העיגול שיחזיק שטח של שבעה טפחים על שבעה טפחים (סוכה ז:).

ח. סִכֵּךְ עַל־גַּבֵּי אַכְסַדְרָה[44] שֶׁיֵּשׁ לָהּ פְּצִימִין[45] - בֵּין שֶׁהָיוּ נִרְאִין מִבִּפְנִים[46] וְאֵין נִרְאִין מִבַּחוּץ[47], בֵּין שֶׁהָיוּ נִרְאִין מִבַּחוּץ וְאֵין נִרְאִין מִבִּפְנִים - כְּשֵׁרָה[48].

44) שיש לה שני כתלים זה כנגד זה, כזה: (מגיד־משנה, וראה להלן ה"ט). 45) עמודים. 46) שהעמודים בולטים מצד פנים, כזה: ולמסתכל בחוץ, נראה חלק. 47) כזה: ומבפנים נראה חלק. 48) כיון שיש עמודים בולטים, אנו רואים את התקרה של האכסדרה, שהיא תקרה קבועה, כאילו יורדת וסותמת את הצד השלישי ליד העמודים (וכמו שכתב רבינו בפי"ז מהל' שבת הלכה לה), והרי יש כאן שלש דפנות (סוכה יח.). ובמקום שאין תקרה אין הסוכה כשרה אלא־אם־כן עשה דופן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו ברוח שלישית (למעלה הלכה ג).

ט. לֹא הָיוּ לָהּ פְּצִימִין - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֻכָּה הָעֲשׂוּיָה כְּמָבוֹי, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ אֶלָּא שְׁנֵי צִדֵּי הָאַכְסַדְרָה, וְאֶמְצַע הָאַכְסַדְרָה אֵין בּוֹ כֹּתֶל, וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ אֵין בּוֹ פְּצִימִין.

י. סִכֵּךְ עַל־גַּבֵּי מָבוֹי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לֶחִי[49] אוֹ עַל־גַּבֵּי בְּאֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ פַּסִּין[50] - הֲרֵי זוֹ סֻכָּה כְּשֵׁרָה לְאוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג בִּלְבַד[51]; מִתּוֹךְ שֶׁלֶּחִי זֶה וּפַסִּין אֵלּוּ מְחִצּוֹת לְעִנְיַן שַׁבָּת - נַחְשֹׁב אוֹתָן כִּמְחִצּוֹת לְעִנְיַן סֻכָּה[52].

49) מבוי מפולש שאין לו אלא שתי דפנות - כלומר, שתי שורות של בתים, אחת לצפון ואחת לדרום, ועשה לו צורת הפתח מצד מזרח ולחי מצד מערב, שאע"פ שלענין סוכה לא מועילה צורת הפתח שמצד מזרח להחשב כדופן שלישית - כיון שלענין שבת הרי זו רשות היחיד (פי"ז מהל' שבת ה"ג) היא סוכה כשרה בשבת של סוכות.

50) הם קרשים שהם עושין סביב הבאר, בצורה כזו כאן מופיע ציור בכדי להתיר לעולי רגלים שיוכלו לשאוב מים לבהמתם מן הבור שתוכו רשות היחיד והם עומדים ברשות הרבים, וקרשים אלו הם בני אמה אחת לכאן ואמה אחת לצד שכנגד, ועל ידי הפסים נעשו סביבות הבאר רשות היחיד (כמו שכתב רבינו בפי"ז מהל' שבת הכ"ז) והוא סיכך על הפסים האלו. 51) ולא לימים האחרים. 52) סוכה ז, א ועמוד ב.

יא. נָעַץ אַרְבָּעָה קֻנְדָּסִין[53] עַל אַרְבַּע זָוִיּוֹת הַגָּג[54] וְסִכֵּךְ עַל גַּבָּן - הוֹאִיל וְהַסִּכּוּךְ עַל שְׂפַת הַגָּג, כָּשֵׁר[55]; וְרוֹאִין אֶת הַמְּחִצּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת כְּאִלּוּ הֵן עוֹלוֹת לְמַעְלָה עַל שְׂפַת הַסִּכּוּךְ.

53) עמודים. 54) בשפת הגג. 55) כרב נחמן בסוכה ד: שאמר שפלוגתת רבי יעקב וחכמים אינה אלא אם נעץ הקונדיסים באמצע הגג, ובזה פוסלים חכמים, אבל בשפת הגג לדברי הכל כשר, שאנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הערה כב). וכל זה לפי גירסת רב שרירא גאון בסוכה שם, אבל לפי נוסחתנו - נשאר הדבר ב"תיקו", ועיין ראב"ד.

יב. סֻכָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פִּתְחִים רַבִּים, וְיֵשׁ בִּכְתָלֶיהָ חַלּוֹנוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[56]; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם פֶּתַח יָתֵר עַל עֶשֶׂר[57]. אֲבָל אִם הָיָה שָׁם פֶּתַח יָתֵר עַל עֶשֶׂר - אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ צוּרַת פֶּתַח[58], צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד.

56) רוצה לומר, כשהיו שתי דפנות גמורות, ובדופן השלישי עשה קנים שמרוחקים זה מזה יותר משלשה טפחים במשך כל המחיצה (סוכה ז.). קולא היא בדופן השלישית כמו שהקילו במחיצת טפח למעלה ה"ב (מגיד־משנה). 57) כלומר, שלא יהיה פרוץ בין קנה לחבירו במקום אחד יותר מעשר אמות. 58) שפתח שהוא יותר מעשר אמות אינו פתח, שלא רגילים לעשות פתח רחב כזה. וראה מה שכתב רבינו בפט"ז מהל' שבת הט"ז.

יג. סֻכָּה שֶׁאֲוִירָהּ[59] גָּבוֹהַּ מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, וּמְעַטָּהּ בְּכָרִים וּכְסָתוֹת[60] - אֵינוֹ מְעוּט[61], וַאֲפִלּוּ בִּטְלָם[62]. מְעַטָּהּ בְּתֶבֶן וּבִטְלוֹ - הֲרֵי זֶה מְעוּט; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עָפָר וּבִטְלוֹ. אֲבָל בְּעָפָר סְתָם, אֵינוֹ מְעוּט[63]. הָיְתָה גְּבוֹהָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, וְהוּצִין[64] יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֶשְׂרִים - אִם הָיְתָה צְלָתָן מְרֻבָּה מֵחַמָּתָן[65], יֵחָשְׁבוּ כְּגָג עָבֶה[66] וּכְשֵׁרָה.

59) כלומר, חללה=מקרקעית הסוכה עד הסכך. 60) שנתן על קרקעית הסוכה כרים וכסתות, ומתוך כך נתמעט חללה. 61) אינה נמעטת משיעורה. 62) שחשב בדעתו להניחם שם לעולם (מגיד־משנה) - כיון שעל־פי הרוב לא נוהגים לבטל דברים אלה. ואף שהוא ביטל - בטלה דעתו אצל כל אדם (סוכה ד.). 63) אע"פ שלא ינטלו משם כל ימי החג - כיון שהוא עתיד לפנותו לאחר החג (מגיד־משנה).

64) ענפים קטנים עם העלים שלהם. 65) כלומר, אם תסלק את הסכך העליון - יהיה הצל מרובה מהשמש, מחמת ההוצים. 66) וחללה של הסוכה הוא פחות מעשרים אמה (סוכה ד.).

יד. בָּנָה אִיצְטַבָּה[67] בָּהּ כְּנֶגֶד דֹּפֶן הָאֶמְצָעִית[68] עַל־פְּנֵי כֻלָּהּ[69] - אִם יֵשׁ בָּאִיצְטַבָּה שִׁעוּר רֹחַב הַסֻּכָּה, כְּשֵׁרָה[70]. בָּנָה אִיצְטַבָּה כְּנֶגֶד דֹּפֶן הָאֶמְצָעִית מִן הַצַּד[71] - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אִיצְטַבָּה וְלַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה[72]. בָּנָה אִיצְטַבָּה בְּאֶמְצָעָהּ - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אִיצְטַבָּה וְלַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה[73]; וּכְאִלּוּ הַמְּחִצּוֹת נוֹגְעוֹת בָּאִיצְטַבָּה, וַהֲרֵי מִן הָאִיצְטַבָּה וְעַד הַסִּכּוּךְ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים אַמָּה. בָּנָה בָּהּ עַמּוּד[74], וְיֵשׁ בּוֹ הֶכְשֵׁר סֻכָּה[75] - פְּסוּלָה; שֶׁאֵין אֵלּוּ מְחִצּוֹת הַנִּכָּרוֹת[76], וְנִמְצָא עַל־גַּב הָעַמּוּד סְכָךְ כָּשֵׁר בְּלֹא דְּפָנוֹת.

67) כעין ספסל מעצים או מאבנים, מוגבה מהארץ. 68) סמוך לדופן ממש שמנגד לפתח, ונקראת אמצעית, שסתם סוכה היא בת שלש דפנות, והרביעית היא כולה פתח (רש"י סוכה שם). 69) שנוגעת בשתי הדפנות מזה ומזה, כזה: 70) שהרי מקרקעית האיצטבה ועד הסכך אין גובה עשרים אמה. וי"א שמכיון שהיא כשרה במקום זה, כשרה היא אפילו מהאיצטבה והלאה, כדין פסל היוצא מן הסוכה למעלה ה"ג (רש"י סוכה שם). 71) בצד קיר אחד והגיעה עד הדופן האמצעי, כזה: 72) שכן היא ההלכה, שעד ארבע אמות רואים אנו את הסכך כאילו הוא חלק מהקיר שנתעקם ונשתפע מקרקעיתה. וזו היא: "דופן עקומה", ראה להלן פ"ה הי"ד. ומקור הדברים בסוכה ד. 73) סוכה, שם. והשמיענו בזה, שאומרים "דופן עקומה" בכל הרוחות. 74) גבוה עשרה טפחים (סוכה ד:). 75) שבעה טפחים על שבעה טפחים. והיה רחוק ארבע אמות מהדופן, הא לאו הכי - כשר כמו באיצטבה (מגיד־משנה). 76) שאף־על־פי שבעמוד גבוה עשרה, אמרו "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הי"א), ואם כן הרי יש כאן סוכה כשרה, שהרי על גבי העמוד אין הסוכה גבוהה מעשרים אמה – אף־על־פי־כן אין הסוכה כשרה, שסוף־כל־סוף אין כאן מחיצות ממש, הניכרות לעין (סוכה שם, לדעת רבא).

טו. הָיְתָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה[77], וְחָקַק בָּהּ[78] לְהַשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת חֲקָק וְלַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן, כְּשֵׁרָה; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה, הֲרֵי הוּא כְּדָבוּק[79], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[80].

77) מעשרה טפחים בגובה. 78) חפר בתוך האדמה שיעור של סוכה בעומק. 79) ואנו רואים כאילו הכתלים מגיעים אל החקק. וההלכה של "דופן עקומה", להכשיר עד ארבע אמות, אינה אלא במקום שישנם דפנות כדין וכהלכה, ולא כשהדפנות הם למטה מעשרה ואינם דפנות כלל וכלל (סוכה ד:). 80) פי"ד ה"ז.

טז. דָּפְנֵי סֻכָּה כְּשֵׁרִין מִן הַכֹּל[81], שֶׁאֵין אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא מְחִצָּה מִכָּל מָקוֹם, וַאֲפִלּוּ מִבַּעֲלֵי־חַיִּים[82]. וְעוֹשֶׂה אָדָם אֶת חֲבֵרוֹ דֹּפֶן בְּיוֹם־טוֹב, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה וְיִישַׁן בְּסֻכָּה כְּשֵׁרָה, שֶׁחֲבֵרוֹ דֹּפֶן לָהּ. וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ שֶׁלֹּא לְדַעַת זֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה דֹּפֶן[83]; אֲבָל אִם עָשָׂהוּ לְדַעַת - אָסוּר בְּיוֹם־טוֹב, וּמֻתָּר בִּשְׁאָר יְמֵי הֶחָג. וְכֵן עוֹשֶׂה בְּכֵלִים דֹּפֶן רְבִיעִית בְּיוֹם־טוֹב; אֲבָל דֹּפֶן שְׁלִישִׁית, לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּכֵלִים בְּיוֹם־טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא מַכְשִׁיר הַסֻּכָּה, וְאֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי בְּיוֹם־טוֹב[84].

81) משנה, סוכה יב, א: "וכולן (=כל הפסולים לסכך) כשרים לדפנות". שהדפנות לא נקראים סוכה, ואינם בכלל מה שאמרו (סוכה יב.): חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך - אין לך אלא פסולת גורן ויקב ולא יותר (ראה להלן פ"ה ה"א). 82) כרבי יהודה (סוכה כג.). 83) רוצה לומר, שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם. שאם ידע, הרי זו דרך קביעות, ומחיצה קבועה אסור לעשותה ביו"ט (לבוש). וראה בדברי רבינו בפט"ז מהל' שבת הכ"ג. ויש אומרים שכל זה אינו אלא בדופן השלישי שהוא מעיקר הסוכה, אבל בדופן רביעי, שהסוכה כשרה בלעדו, מותר אפילו לדעתו (הראב"ד). 84) עירובין מד, א.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ה'־י"א טבת ה'תשפ"א

יום ראשון ה' טבת ה'תשפ"א

מצות עשה פד. פה.

מצות לא תעשה צ.

הַמִּצְוָה הַפ"ד —— הוא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "רְשֹׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" (דברים יב, יד), וְכַאֲשֶׁר רָצוּ לְקַיֵּם אֶת־הָאַזְהָרָה עַל הַקְרָבָה בַּחוּץ שֶׁל אֵיזֶה קָרְבָּן שֶׁיִּהְיֶה מִכָּל־הַקָּרְבָּנוֹת, הֵבִיאוּ רְאָיָה מֵאָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם" (שם, יג). אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (פרשת ראה): "אֵין לִי אֶלָּא עוֹלוֹת, שְׁאָר קָדָשִׁים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "רְשֹׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ". וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: עוֹלָה בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, שְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ

אֶלָּא בַּעֲשֵׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְשָׂם תַּעֲשֶׂה וְגוֹ'", כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה פט) כְּשֶׁנִּדְבַּר עַל הַלָּאו. וְעִנְיַן אָמְרָם "עוֹלָה בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה" הוּא: שֶׁהַמַּקְרִיב עוֹלָה בַּחוּץ עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלוֹתֶיךָ"; וְעַל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" — וְזֶה לֹא עָשָׂה שָׁם. וּשְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה, כְּלוֹמַר: שֶׁעָבַר עַל מַה־שֶּׁאָמַר לוֹ "וְשָׂם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" בִּלְבַד. וְנִתְבָּאֵר שָׁם (בספרי), שֶׁגַּם שְׁאָר קָדָשִׁים הֵם בְּלֹא־תַעֲשֶׂה נוֹסָף עַל הָעֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַסֶּכֶת זְבָחִים (קיט:), שֶׁכָּל־הַקָּדָשִׁים שֶׁהִקְרִיבָם בַּחוּץ — הֲרֵי אֵלּוּ בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה וְחַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת. הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" — מִצְוַת עֲשֵׂה גְּמוּרָה.

הַמִּצְוָה הַפ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָבִיא כֹּל מַה־שֶּׁנִּתְחַיַּבְנוּ — חַטָּאת וְעוֹלָה וְאָשָׁם וּשְׁלָמִים — לְבֵית־הַבְּחִירָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּלוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְחַיַּבְנוּ בָּהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הֲרֵי נִצְטַוִּינוּ לַהֲבִיאָם לְבֵית הַבְּחִירָה. וְחוֹבָה לְהַעֲלוֹתָם עַל אַף רְחוּק הַדֶּרֶךְ (ואינו רשאי לפדותן), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם" (שם, כו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "רַק קָדָשֶׁיךָ" — אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ, "תִּשָּׂא וּבָאתָ" — מְלַמֵּד שֶׁחַיָּב בְּטִפּוּל הֲבָאָתוֹ עַד שֶׁיְּבִיאֶנּוּ לְבֵית הַבְּחִירָה. וְנִתְבָּאֵר שָׁם, שֶׁזֶּה אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּחַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים שֶׁנִּתְחַיֵּב הָאָדָם.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה תִּשְׁעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּשַׁחוֹט שׁוּם דָּבָר מִן־הַקָּדָשִׁים בַּחוּץ, וְזֶה נִקְרָא: "שׁוֹחֵט בַּחוּץ", וּכְשֶׁמָּנוּ בְּרֵישׁ כְּרִיתוֹת (פרק א משנה א) כָּל־מְחֻיְּבֵי כָּרֵת, מָנוּ הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה — שְׁנַיִם. וְזֶה שֶׁהַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ חַיָּב כָּרֵת אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱלָה (למזבח — הקריב), אֶלָּא מִשֶּׁשָּׁחַט בִּלְבַד, הוּא לְשׁוֹן הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה' דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת" (ויקרא יז, ג־ד). וְהָאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ, כְּלוֹמַר: הָאַזְהָרָה עַל שְׁחִיטַת קָדָשִׁים בַּחוּץ אֵינָהּ בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל נִלְמֶדֶת בְּדִין: "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר", כְּפִי הַכְּלָלִים שֶׁקִּבַּלְנוּ בַּהַקְדָּמוֹת שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְמִצְוֹת אֵלּוּ (כלל יד). וְזֶה לְשׁוֹן גְּמָרָא זְבָחִים (קו.): הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה בַּחוּץ — חַיָּב עַל הַשְּׁחִיטָה וְחַיָּב עַל הַהַעֲלָאָה. בִּשְׁלָמָא 'הַעֲלָאָה' כְּתִיב עֹנֶשׁ וּכְתִיב אַזְהָרָה; עֹנֶשׁ — "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִאֶנּוּ וְנִכְרַת" (שם); אַזְהָרָה — "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ". (דברים יב, יג) וְכִדְרַבִּי אָבִין, דַּאֲמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַב לֵיָא: כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר", "פֶּן" וְ"אַל" — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; אֶלָּא שְׁחִיטָה בִּשְׁלָמָא עֹנֶשׁ כְּתִיב: "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאוּ וְנִכְרַת", אֶלָּא אַזְהָרָה מְנָא לַן? וְאַחַר מַשָּׂא וּמַתָּן מְרֻבֶּה הֶחְלַט הַדָּבָר בְּלָשׁוֹן זֶה, אָמְרוּ (נאמר בפסוק): "שָׂם תַּעֲלֶה וְשָׂם תַּעֲשֶׂה" — מַקִּישׁ עֲלִיָּה לַעֲשִׂיָּה: מָה עֲלִיָּה עָנַשׁ וְהִזְהִיר, אַף עֲשִׂיָּה עָנַשׁ וְהִזְהִיר. יוֹרוּ בְּאָמְרָם "שָׂם תַּעֲלֶה וְשָׂם תַּעֲשֶׂה" עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׂם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ" (שם, יד) — וְזוֹ הִיא הַהַקְרָבָה, כְּלוֹמַר: הַהַקְטָרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ; וְאָמַר: "שָׂם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" (שם) — זֶה כּוֹלֵל הַהַקְרָבָה וְהַשְּׁחִיטָה, לְפִי שֶׁהוּא גַּם צִוָּה בִּשְׁחִיטָה. וְדַע שֶׁהַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ בְּשׁוֹגֵג — חַיָּב גַּם הוּא חַטָּאת קְבוּעָה. וּמִמַּה־שֶּׁאַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁהַמַּקְרִיב קָדָשִׁים בַּזְּמַן הַזֶּה חוּץ לִמְקוֹם הָעֲזָרָה — חַיָּב כָּרֵת. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם קז:): "הַמַּעֲלֶה בַּחוּץ בַּזְּמַן הַזֶּה רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: חַיָּב". וְכֵן הֲלָכָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לִקָּרֵב, לְפִי שֶׁהַכְּלָל הַנָּכוֹן אֶצְלֵנוּ: מַקְרִיבִין אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בַּיִת (מקדש). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ג מִזְּבָחִים (שם).

יום שני ו' טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה פט.
מצות עשה לט. כט.
מצות לא תעשה פא. מצות עשה ל.

הַמִּצְוָה הַפ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב שׁוּם קָרְבָּן בַּחוּץ, כְּלוֹמַר: חוּץ לָעֲזָרָה, וְזֶה נִקְרָא: "מַעֲלֶה בַּחוּץ", וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה" (שם, יג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "אֵין לִי אֶלָּא עוֹלוֹת, שְׁאָר קָדָשִׁים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׂם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" (שם, יד), וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: עוֹלָה בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, שְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׂם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ" (שם). עֹלָה בַּכְּלָל (של "כל אשר .. מצוך") הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְאַת (ונכתבה שוב במפורש)? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ: מָה עוֹלָה שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ כֹּל שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה הֲרֵי הוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וַאֲנִי אֲבָאֵר לְךָ פָּסוּק זֶה — אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא פָּשׁוּט — כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּאֵר הָעִנְיָן. וְהוּא: שֶׁהָעוֹלָה נֶאֱמַר עָלֶיהָ פָּסוּק לְהַזְהִיר עַל הַקְרָבָתָהּ בַּחוּץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ", וּבָא פָּסוּק אַחֵר לְצַוּוֹת לְהַקְרִיב אֶת־הָעוֹלָה בִּפְנִים וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׂם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ" — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁתַּקְרִיב הָעוֹלָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'. אֲבָל שְׁאָר קָדָשִׁים בָּאוּ בַּעֲשֵׂה בִּלְבַד, שֶׁיַּקְרִבוּ בִּפְנִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְשָׂם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ"; אֶלָּא שֶׁמִּמַּה־שֶּׁאָמַר: "שָׂם תַּעֲשֶׂה" מַשְׁמַע שֶׁבַּחוּץ לֹא־תַעֲשֶׂה — וּכְלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא. וְזֶהוּ אָמְרָם כָּאן (בספרי הנ"ל): "וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר שְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ אֶלָּא

בַּעֲשֵׂה", כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה הַמַּקְרִיב שְׁאָר קָדָשִׁים בַּחוּץ עוֹבֵר עַל לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה בִּלְבַד — וּלְפִיכָךְ אָמַר "וְשָׂם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ" כְּדֵי שֶׁיֵּשֵׁג הַהֶקֵּשׁ וְיִהְיוּ שְׁאָר קָרְבָּנוֹת כָּעוֹלָה: כְּשֵׁם שֶׁמַּקְרִיב עוֹלָה בַּחוּץ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ שְׁאָר קָרְבָּנוֹת בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמִזִּיד — עָנוּשׁ כָּרֵת; וּבְשׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּלְשׁוֹן הַכָּרֵת יִתְעַלֶּה: "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה" (שמות ל, ז־ח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי קְטֹרֶת זוֹ וַעֲשִׂיָּתָהּ וְתִאוּר הַהַקְטָרָה בָּהּ בְּכָל־יוֹם בְּרֵישׁ כְּרֵתוֹת (ו.) וּבִמְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד (פרק ג משנה ח ועוד).

הַמִּצְוָה הַכ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לְהַדְלִיק הַנֵּרוֹת (המנורה) תָּמִיד לִפְנֵי ה', וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו" (שם כז, כא) — וְזוֹהִי מִצְוַת הֲטָבַת הַנֵּרוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִמְּנָחוֹת (פו.) וּבְפֶרֶק א' מִיּוֹמָא (יד:) וּבִמְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה אַרְבָּעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל־יוֹם תָּמִיד, מִנְחָה בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם, וְהִיא הַנִּקְרֶאת: חֲבַתִּי כֹּהֵן גָּדוֹל (כי נעשית במחבת), וְנִקְרֶאת גַּם: מִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַה'" (ויקרא ו, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וּמָתַי קְרֵבָה וְאֵיךְ קְרֵבָה בְּפֶרֶק ו' (עד:) וּבְפֶרֶק ט' (פז:) מִמְּנָחוֹת וּבִמְקוֹמוֹת בְּיוֹמָא (לד.) וְתָמִיד.

הַמִּצְוָה הַמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן בְּכָל־יוֹם־שַׁבָּת נוֹסָף עַל תָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם — וְזֶהוּ מוּסַף שַׁבָּת. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים" (במדבר כח, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֵר סֵדֶר הַקְרָבָתוֹ בְּפֶרֶק ב' מִיּוֹמָא (כו:) וּבְתָמִיד.

הַמִּצְוָה הַכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָשִׂים לֶחֶם הַפָּנִים (שתים עשרה חלות "שיש להם פנים") לִפְנֵי ה' תָּמִיד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד" (שמות כה, ל). וּכְבָר יָדַעְתָּ לְשׁוֹן הַתּוֹרָה בִּנְתִינַת לֶחֶם חָדָשׁ כָּל־שַׁבָּת, וְשֶׁיְּהֵא עִמּוֹ לְבוֹנָה, וְשֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים מַה־שֶּׁנַּעֲשָׂה בַּשַּׁבָּת הַקּוֹדֶמֶת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מִמְּנָחוֹת (צד.).

הַמִּצְוָה הַמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן בְּכָל־רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נוֹסָף עַל תָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם — וְזֶהוּ מוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וְגוֹ'" (במדבר כח, יא).

יום שלישי ז' טבת ה'תשפ"א

מצות עשה כח. כה. מ. מא.

כז. מב.

הַמִּצְוָה הַכ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לִתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם פַּעֲמַיִם עַל מִזְבַּח הַזָּהָב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה" (שמות ל, ז־ח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי קְטֹרֶת זוֹ וַעֲשִׂיָּתָהּ וְתִאוּר הַהַקְטָרָה בָּהּ בְּכָל־יוֹם בְּרֵישׁ כְּרֵתוֹת (ו.) וּבִמְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד (פרק ג משנה ח ועוד).

הַמִּצְוָה הַכ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לְהַדְלִיק הַנֵּרוֹת (המנורה) תָּמִיד לִפְנֵי ה', וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו" (שם כז, כא) — וְזוֹהִי מִצְוַת הֲטָבַת הַנֵּרוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִמְּנָחוֹת (פו.) וּבְפֶרֶק א' מִיּוֹמָא (יד:) וּבִמְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה אַרְבָּעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל־יוֹם תָּמִיד, מִנְחָה בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם, וְהִיא הַנִּקְרֶאת: חֲבַתִּי כֹּהֵן גָּדוֹל (כי נעשית במחבת), וְנִקְרֶאת גַּם: מִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַה'" (ויקרא ו, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וּמָתַי קְרֵבָה וְאֵיךְ קְרֵבָה בְּפֶרֶק ו' (עד:) וּבְפֶרֶק ט' (פז:) מִמְּנָחוֹת וּבִמְקוֹמוֹת בְּיוֹמָא (לד.) וְתָמִיד.

הַמִּצְוָה הַמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן בְּכָל־יוֹם־שַׁבָּת נוֹסָף עַל תָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם — וְזֶהוּ מוּסַף שַׁבָּת. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים" (במדבר כח, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֵר סֵדֶר הַקְרָבָתוֹ בְּפֶרֶק ב' מִיּוֹמָא (כו:) וּבְתָמִיד.

הַמִּצְוָה הַכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָשִׂים לֶחֶם הַפָּנִים (שתים עשרה חלות "שיש להם פנים") לִפְנֵי ה' תָּמִיד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד" (שמות כה, ל). וּכְבָר יָדַעְתָּ לְשׁוֹן הַתּוֹרָה בִּנְתִינַת לֶחֶם חָדָשׁ כָּל־שַׁבָּת, וְשֶׁיְּהֵא עִמּוֹ לְבוֹנָה, וְשֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים מַה־שֶּׁנַּעֲשָׂה בַּשַּׁבָּת הַקּוֹדֶמֶת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מִמְּנָחוֹת (צד.).

הַמִּצְוָה הַמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן בְּכָל־רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נוֹסָף עַל תָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם — וְזֶהוּ מוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וְגוֹ'" (במדבר כח, יא).

יום רביעי ח' טבת ה'תשפ"א

מצות עשה מג. מד.
מה. מו. מז. מח. נ. נא.

המצוה המ"ג — הצווי שנצטווינו להקריב קרבן נוסף על התמיד בכל־שבעת ימי הפסח — וזהו מוסף חג המצות. והוא אמרו יתעלה: "שבעת ימים תקריבו אשה לה'" (ויקרא כג, לו).

המצוה המ"ד — היא מנחת העמר (שם מדה — וכך היתה מדת מנחה זו), והיא המצוה שנצטווינו להקריב מנחת שעורים ביום ט"ז בניסן, ונקריב עמה כבש בן־שנתו לעולה. והוא אמרו יתעלה: "והבאתם את־עמר ראשית קצירכם אל־הכהן (שם, י). ומנחה זו היא הנקראת: "מנחת בכורים", ועליה הרמז באמרו יתעלה: "ואם־תקריב מנחת בכורים לה' אביב קלוי באש גרש כרמל" (שם ב, יד). ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "כל־אם ואם שבתורה — רשות, חוץ משלשה שהן חובה, ואחד מהם הוא: ואם תקריב מנחת בכורים". אמרו: "חובה. אתה אומר חובה, או אינו אלא רשות? תלמוד לומר: תקריב את מנחת בכוריך — חובה ולא רשות". וכבר נתבארו דיני מצוה זו כלם בשלמות בפרק י' ממנחות.

המצוה המ"ה — הצווי שנצטווינו להקריב קרבן מוסף גם ביום חמשים מיום הקרבת העמר שהוא יום ט"ז בניסן, וזהו מוסף עצרת (חג השבועות), והוא הנזכר בספר "במדבר־סיני". והוא אמרו: "וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' וגו' והקרבתם עולה לריח ניחח" (במדבר כח, כו־כז).

המצוה המ"ו — הצווי שנצטווינו להביא שתי לחם חמץ למקדש עם הקרבנות הכתובים שהם באים בגלל הלחם ביום עצרת הקבוע (ביום החמישים לעומר), ולהקריב הקרבנות כמו שפרש הכתוב בויקרא (כג, יח־יט). ואוכלים הכהנים שתי הלחם אחר הנפתן עם כבשי שלמים. והוא אמרו יתעלה: "ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרנים" (ויקרא כג, יז). וכבר נתבאר בפרק ד' ממנחות (מה:), שקרבן זה הבא בגלל הלחם חלוק ממוסף היום ושזה זולת (קרבן שונה מ"זה. וכבר בארנו את־זה באור מספיק במסכת מנחות (פרק ד משנה ב), וכל־דיני מצוה זו כבר נתבארו בפרק ד' ופרק ה' ופרק ח' (ט) ופרק י"א ממנחות.

המצוה המ"ז — הצווי שנצטווינו להקריב קרבן נוסף (על התמידין ועל מוסף ר"ח —) ביום א' בתשרי, והוא מוסף ראש השנה. והוא אמרו יתעלה: "ובחדש השביעי באחד לחדש וגו' ועשיתם עלה לריח ניחח לה'" (במדבר כט, א־ב).

המצוה המ"ח — הצווי שנצטווינו להקריב קרבן נוסף ביום העשירי בתשרי, והוא אמרו יתעלה: "ובעשור לחדש השביעי וגו' והקרבתם עלה לה' ריח ניחח" (שם, ז־ח).

המצוה המשלימה חמשים — הצווי שנצטווינו להקריב קרבן נוסף ביומי חג הסכות, והוא אמרו יתעלה: "והקרבתם עלה אשה ריח ניחח לה'" (שם, יג), וזהו מוסף החג.

המצוה הנ"א — הצווי שנצטווינו להקריב קרבן נוסף ביום השמיני של חג הסכות, וזהו מוסף שמיני עצרת. ומה־שחייב אותנו למנות מוסף זה בפני עצמו, נבדל מכל־ימי סכות, הוא שהכלל אצלנו: שמיני עצרת רגל בפני עצמו. ובפרוש אמרו (סוכה מח.), שהוא "רגל בפני עצמו, קרבן (מוסף) בפני עצמו". הנה זו ראיה שקרבנו חלוק. וזה פשוט בתכלית הפשטות.

יום חמישי ט' טבת ה'תשפ"א

מצות עשה קסא.
מצות לא תעשה קמ.

המצוה הקס"א — הצווי שנצטווינו בספירת העמר, והוא אמרו יתעלה: "וספרתם לכם ממחרת השבת" (ויקרא כג, טו). דע, שכמו שחייב בית דין לסופו שני יובל, שנה שנה ושמטה שמטה, כמו שבארנו לעיל (מצות עשה קמ), כך חייב כל־אחד ואחד מאתנו לספר ימי העמר, יום יום ושבועע שבועע, שהרי אמר: "תספרו חמשים יום" (שם, טז), ואמר: "שבעה שבעת תספר־לך" (דברים טז, ט), כשם שמנין השנים והשמטים מצוה אחת, כמו שבארנו, כך ספירת העמר מצוה אחת, וכך מנה אותה כל־מי־שקדמני — כמצוה אחת, ונכון הוא מה שעשו בזה. ואל יטעך אמרם (ראש השנה ה, חגיגה יז: מנחות סו.): "מצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי" עד שתחשוב שהן שתי מצות — לפי שכל־חלק־וחלק מחלקי איזו מצוה שייש לה חלקים, מצוה לעשות אותו החלק ממנה. אבל היו נעשות שתי מצות אלו אמרו (חז"ל, בגמרא): מנין הימים מצוה, ומנין השבועות מצוה. וזה דבר שלא יעלם ממי שמדקדק בדברים, שהרי אם תאמר: חובה לעשות כך וכך, אין לשון זה מחייב שתהא אותה הפעלה מצוה בפני עצמה. ורא"יה ברורה על זה (ששתי הספירות נכללים במצוה אחת), זה שאנו מונים גם את־השבועות בכל־לילה באמרנו, שהם כך וכך שבועות וכך וכך ימים, ואלו היו השבועות מצוה בפני עצמה, לא היו מתקינים מנינם אלא בלילי השבועות בלבד, ואז היו להן שתי ברכות: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על ספירת ימי העמר" ו"על ספירת שבועי העמר", ואין הדבר כן, אלא המצוה היא ספירת העמר — ימיו ושבועיו, כמו שצוה. ואין הנשים חייבות במצוה זו.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְאַרְבָּעִים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁאָסוּר לְאָכְלָם, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מוּם שֶׁעַשִּׂינוּהוּ בָּהֶם בְּכַוָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (לה.), אוֹ שֶׁנִּפְסָל אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן אַחַר שְׁחִיטָתוֹ בְּדֶרֶךְ מִדְּרְכֵי הַפְּסוּל הַמּוֹנְעִים אֲכִילָתוֹ, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה" (שם יד, ג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה" בְּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְשָׁם אָמְרוּ: "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר: מְנַיִן לַצּוֹרֵם (חותך) בְּאֹזֶן הַבְּכוֹר וְאָכַל מִמֶּנּוּ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה"; וּמִי שֶׁאָכַל לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת.

יום שישי י' טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קלב.

הַמִּצְוָה הַקל"ב —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַפִּגּוּל. וְהַפִּגּוּל הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בּוֹ הַמַּחֲשָׁבָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתוֹ אוֹ בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּתוֹ, שֶׁחָשַׁב הָאִישׁ שֶׁעָסַק בְּהַקְרָבָתוֹ שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ אַחַר זְמַנּוֹ אוֹ יַקְטִיר מַה שֶּׁרָאוּי לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ אַחַר זְמַנּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ וּבֵרַרְנוּ (ב"פירוש המשניות") בְּפֶרֶק ב' מִזְּבָחִים. וְהָאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת פִּגּוּל זֶה הִיא אָמְרוֹ: "לֹא־יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם". (שמות כט, לג), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלִּפְנֵי זוֹ (קלא); אֲבָל אֶת־הָעֹנֶשׁ לָמַדְנוּ מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּפִּגּוּל בְּפָרָשַׁת צַו אֶת־אַהֲרֹן: "וְאִם הָאֵכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא" (ויקרא ז, יח). וּבָאָה הַקַּבָּלָה בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק זֶה, שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּקָרְבָּן שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בּוֹ הַמַּחֲשָׁבָה בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ וְהוּא הַנִּקְרָא: פִּגּוּל, וְשֶׁאָמְרוּ "הֵאָכֹל יֵאָכֵל" אֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא אִם חָשַׁב עָלָיו שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. אָמְרוּ (זבחים כט.): "כֹּף (הטה) אָזְנְךָ לִשְׁמוֹעַ, בִּמְחַשֵּׁב עַל זִבְחוֹ שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הַכָּתוּב מְדַבֵּר", שֶׁהוּא מִתְקַלְקֵל בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ, וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ אַחַר מַחֲשָׁבָה זוֹ —— חַיָּב כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", וְאָמַר בַּנּוֹתָר: "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל וְנִכְרְתָה" (שם יט, ח). וּבִגְמָרָא כְּרֵתוֹת (ה.) אָמְרוּ: "אַל תְּהִי גְּזֵרָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי פִּגּוּל אֶחָד מִגּוּפֵי תּוֹרָה וְלֹא לִמְּדוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא בִּגְזֵרָה שָׁוָה דְּיָלֵף (שנלמד) עָוֹן עָוֹן מִנּוֹתָר: כְּתִיב הָכָא (ב"פגול") "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", וּכְתִיב הָתָם (ב"נותר") "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא" —— מָה לְהַלָּן כָּרֵת אַף כָּאן כָּרֵת", וְגַם הָאוֹכֵל פִּגּוּל בִּשְׁגָגָה —— יָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר בִּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּסֵדֶר קָדָשִׁים.

יום ש"ק י"א טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קכ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּהוֹתִיר שׁוּם דָּבָר (להשאיר, ולא לאכלו) מִקָּרְבָּן תּוֹדָה עַד בֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ בְּקָרְבַּן תּוֹדָה: "לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא כב, ל). וּמִזֶּה לָמַדְנוּ שְׁאָר קָדָשִׁים, שֶׁכָּל־מַה שֶּׁנּוֹתַר מֵהֶם לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָם —— הֲרֵי הוּא נוֹתָר וְחַיָּב לְשָׂרְפוֹ לְפִי שֶׁהוּא נִתָּק לַעֲשֵׂה (בזה שמקיים את מצות שריפת הנותר, מנתק ומבטל את הלאו של "לא תותירו", ואינו לוקה); וּשְׂרֵפָתוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה צ"א מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה.

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' א

וְאָכַלְתָּ בָּשָׂר', ודרשו מכאן (תמורה לא.) שהותר רק אכילת בשרה, אבל גיזתה וחלבה אסורים. ונחלקו תנאים אם רק גיזתה וחלבה אסורים, או שדורשים מפסוק זה שאסור גם לפדותה על מנת להאכילה לכלבים. על פי מחלוקת זו, תבאר הגמרא את הברייתא: **רַב יוֹסֵף אָמַר**, שני התנאים שנחלקו בדין האוכל חמץ של הקדש בפסח, סוברים כדעת רבי יוסי הגלילי (לעיל כח:) שחמץ מותר בהנאה אפילו בפסח, **וּבְפוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לִכְלָבִים קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו אם מותר לפדות בהמת קדשים בעלת מום על מנת להאכילה לכלבים, **מַאן דְּאָמַר** – התנא שאמר **מָעַל, קָסָבַר** [–סובר], **פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לִכְלָבִים**, וכמו כן חמץ של הקדש, אף על פי שאינו ראוי לאכילה בפסח, ראוי לפדותו ולהאכילו לכלבים ויש לו ערך, וזה שאכלו הפסיד להקדש, ולכן דינו שמעל וחייב בתשלומים ובקרבן. **וּמַאן דְּאָמַר לֹא מָעַל, קָסָבַר אֵין פּוֹדִין** את הקדשים להאכילם לכלבים, ואם כן אין החמץ של הקדש בפסח ראוי לשימוש מחמת קדושתו, והאוכלו לא מעל. הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקת לגבי האוכל חמץ של הקדש בפסח. נחלקו תנאים (ב"ק עד:) אם דבר הגורם לממון נחשב כממון, כלומר, דבר שאין לו ערך, אך בכחו לגרום לבעליו רווח ממון, אם נחשב כממון. הגמרא תבאר את הברייתא על פי מחלוקת זו: **רַב אֲחָא בַּר רָבָא, תְּנָא לָהּ** [–שנה] באופן אחר

ירמיה פרק־מט כה־לו

כה אֵיךְ לֹא־עֻזְּבָה עִיר (תהלה) תְּהִלָּת קִרְיַת מְשׂוֹשִׂי: כו לָכֵן יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה יִדַּמּוּ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: כז וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּחוֹמַת דַּמֶּשֶׂק וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת בֶּן־הֲדָד:
כח לְקֵדָר | וּלְמַמְלְכוֹת חָצוֹר אֲשֶׁר הִכָּהּ (נבוכדראצור) נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל כֹּה אָמַר יְהוָה קוּמוּ
עֲלוּ אֶל־קֵדָר וְשָׁדְדוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם: כט אָהֳלֵיהֶם וְצֹאנָם יִקָּחוּ יְרִיעוֹתֵיהֶם וְכָל־כְּלֵיהֶם וּגְמַלֵּיהֶם יִשְׂאוּ
לָהֶם וְקָרְאוּ עֲלֵיהֶם מָגוֹר מִסָּבִיב: ל נֻסוּ נֻדוּ מְאֹד הֶעְמִיקוּ לָשֶׁבֶת יֹשְׁבֵי חָצוֹר נְאֻם־יְהוָה כִּי־יָעַץ עֲלֵיכֶם
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עֵצָה וְחָשַׁב (עליהם) עֲלֵיכֶם מַחֲשָׁבָה: לא קוּמוּ עֲלוּ אֶל־גּוֹי שְׁלֵו יוֹשֵׁב לָבֶטַח
נְאֻם־יְהוָה לֹא־דְלָתַיִם וְלֹא־בְרִיחַ לוֹ בָּדָד יִשְׁכֹּנוּ: לב וְהָיוּ גְמַלֵּיהֶם לָבַז וַהֲמוֹן מִקְנֵיהֶם לְשָׁלָל וְזֵרִתִּים
לְכָל־רוּחַ קְצוּצֵי פֵּאָה וּמִכָּל־עֲבָרָיו אָבִיא אֶת־אֵידָם נְאֻם־יְהוָה: לג וְהָיְתָה חָצוֹר לְמָעוֹן תַּנִּים שְׁמָמָה
עַד־עוֹלָם לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם: לד אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
אֶל־עֵילָם בְּרֵאשִׁית מַלְכוּת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר: לה כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי שֹׁבֵר אֶת־קֶשֶׁת
עֵילָם רֵאשִׁית גְּבוּרָתָם: לו וְהֵבֵאתִי אֶל־עֵילָם אַרְבַּע רוּחוֹת מֵאַרְבַּע קְצוֹת הַשָּׁמַיִם וְזֵרִתִּים לְכָל הָרֻחוֹת
הָאֵלֶּה וְלֹא־יִהְיֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָבוֹא שָׁם נִדְּחֵי (עולם) עֵילָם:

רש"י

(כה) איך לא עזבה. לא נתמלאת עפר סביב חומתה לחזק החומה כמו ויעזבו את ירושלים עד החומה (נחמיה ג) ויש עוד לפתור למה לא נעזבת מן הרעה הזאת שלא תבא הרעה עליה: קרית משושי. כך יתאבל מלכה עליה: **(כו)** לכן. לשון שבועה: ידמו. יחריבו ואינו זז מלשון דממה שכל עיר חריבה אין קול נשמע בה: **(כח)** קדר. שוכני מדברות באהלי' הם אין חומה ואין עיר: **(כט)** מגור. אמאשמנ"ט בלעז ל"א לשון יראה: **(ל)** כי יעץ עליכם וגו'. ומה היא העצה קומו עלו אל גוי שליו: **(לא)** בדד ישכונו. בטח ביחידות אין צריכין להתאסף ולישב ברוב אדם שאין יראים שיבוא אויב עליהם: **(לב)** קצוצי פאה. מוקצים מקצה אל קצה הרוחות: **(לה)** את קשת עילם. את תקות עילם. (ס"א חזקת עילם): ראשית גבורתם. מיטב גבורת':

מצודת דוד

(כה) איך לא עוזבה. כאומר עם כי נ"נ החריב מקומות רבות עכ"ז איך לא הניח אותה מלהשחיתה להיותה עיר תהלה קרית משוש: **(כו)** לכן. מפני שהיא עיר חשובה מאד ילחמו אנשיה עליה עד כי ימותו ויפלו בחוריה ברחובותיה וכל אנשי המלחמה יכרתו ולא ינוס מי מהם כי ילחמו בעבור העיר עד ימותו כולם: **(כז)** והצתי אש. ר"ל בגזירת המקום יבוא עליה אבדון: בן הדד. הוא מלך ארם: **(כח)** לקדר. ר"ל על קדר וכו' אמר כה אמר ה': קומו עלו. כאלו המקום מזרז לכשדים ואומר להם קומו עלו וכו': בני קדם. הם בני קדר וממלכות חצור כי בפאת המזרח ישבו: **(כט)** אהליהם. כי אין להם בתים לשבת והם שוכני מדבריות באהלים: יריעותיהם. יריעות האהלים וכפל הדבר במילות שונות: ישאו להם. יקחו לעצמם: וקראו וכו'. מכל סביבותם יקראו אליהם פחד ר"ל יפחידו אותם מכל עבר: **(ל)** נוסו נודו. כאילו הנביא מזהירם לאמר להם נוסו ממקומכם והיו נדים למקום רחוק מאד ושבו בעמקי מסתרים להחבא: **(לא)** קומו. ר"ל וזאת היא העצה והמחשבה שאמר לעמו קומו אל גוי היושב בשלוה ואין לו מלחמה עם מי להיו' נשמר ונזהר: לא דלתים. אינו יושב בערי מבצר הסגורים בדלתים ובריח: בדד ישכונו. אינם שוכנים מאוספים יחד כי־אם כל אחד לבדו כי אין פחד אויב נגד פניהם: **(לב)** וזריתים. אפזרם לכל עבר בקצות פאת העולם: ומכל עבריו. מכל צד אביא להם אידם ויהיו מסובבים בו: **(לג)** והיתה חצור. הוא מקום המושל על כל בני קדר שוכני אהלים: ולא יגור. אף דרך עראי: **(לד)** אל עילם. על עילם והיא ממלכות מדי: **(לה)** את קשת. לפי שהיו מושכי קשת ובזה היה עיקר גבורתם לכן אמר במפלתם שישבור קשתם אשר היא ראשית גבורתם: **(לו)** והבאתי וכו'. ר"ל יתפזרו בכל ארבע רוחות וקצות העולם כאילו הרוחות ינשבו מכל עבר לפזרם אל העבר שממולו: לכל הרוחות האלה. אשר באה הרוח מהם כי כ"א יפזרם אל העבר שממולו: ולא יהיה הגוי. לא יהיה שום אומה בעולם אשר לא וגו':

מצודת ציון

(כה) עזבה. ענין הנחה: תהלת. מל' הלול ופאר: קרית. עיר: משושי. היו"ד יתירה: **(כו)** ידמו. ענין כריתה כמו ער מואב נדמה (ישעיה טו): **(כז)** והצתי. ענין תבערה ושריפה: **(כח)** ושדדו. ענין עושק וביזה: **(כט)** יריעותיהם. מל' יריעה ווילון: ישאו. יקחו: מגור. ענין פחד: **(לא)** שליו. מל' שלוה: בריח. הוא כעין מטה הסוגר הדלתות: בדד. יחידי כמו לבדד לבטח (תהלים ד'): **(לב)** והמון. ענין ריבוי: וזריתים. ענין פיזור כמו וזריתי פרש (מלאכי ב'): קצוצי. מלשון קצה: פאה. צד ועבר: עבריו. צדדיו: אידם. ענין צער ומקרה רעה: **(לג)** למעון. ענין מדור כמו ה' מעון אתה היית (תהלים צ): תנים. מין נחש: יגור. ענין דירה: **(לה)** ראשית. ר"ל מיטב וכן ראשית תבואתה (לעיל ב): **(לו)** רוחות. רוח הנושב: הרוחות. ענין פאה ועבר:

דניאל פרק־יא ו־יד

ו וּלְקֵץ שָׁנִים יִתְחַבָּרוּ וּבַת מֶלֶךְ־הַנֶּגֶב תָּבוֹא אֶל־מֶלֶךְ הַצָּפוֹן לַעֲשׂוֹת מֵישָׁרִים וְלֹא־תַעְצֹר כֹּוחַ הַזְּרֹועַ
וְלֹא יַעֲמֹד וּזְרֹעֹו וְתִנָּתֵן הִיא וּמְבִיאֶיהָ וְהַיֹּלְדָהּ וּמַחֲזִקָהּ בָּעִתִּים: ז וְעָמַד מִנֵּצֶר שָׁרָשֶׁיהָ כַּנֹּו וְיָבֹא
אֶל־הַחַיִל וְיָבֹא בְּמָעוֹז מֶלֶךְ הַצָּפוֹן וְעָשָׂה בָהֶם וְהֶחֱזִיק: ח וְגַם אֱלֹהֵיהֶם עִם־נִסְכֵּיהֶם עִם־כְּלֵי חֶמְדָּתָם
כֶּסֶף וְזָהָב בַּשְּׁבִי יָבִא מִצְרָיִם וְהוּא שָׁנִים יַעֲמֹד מִמֶּלֶךְ הַצָּפוֹן: ט וּבָא בְּמַלְכוּת מֶלֶךְ הַנֶּגֶב וְשָׁב
אֶל־אַדְמָתוֹ: י (ובנו) וּבָנָיו יִתְגָּרוּ וְאָסְפוּ הֲמוֹן חֲיָלִים רַבִּים וּבָא בוֹא וְשָׁטַף וְעָבֶר וְיָשֹׁב (ויתגרו) וְיִתְגָּרֶה
עַד־(מעזה) מָעֻזּוֹ: יא וְיִתְמַרְמַר מֶלֶךְ הַנֶּגֶב וְיָצָא וְנִלְחַם עִמּוֹ עִם־מֶלֶךְ הַצָּפוֹן וְהֶעֱמִיד הָמוֹן רָב וְנִתַּן
הֶהָמוֹן בְּיָדוֹ: יב וְנִשָּׂא הֶהָמוֹן (ירום) וְרָם לְבָבוֹ וְהִפִּיל רִבֹּאוֹת וְלֹא יָעוֹז: יג וְשָׁב מֶלֶךְ הַצָּפוֹן וְהֶעֱמִיד
הָמוֹן רַב מִן־הָרִאשֹׁון וּלְקֵץ הָעִתִּים שָׁנִים יָבוֹא בוֹא בְּחַיִל גָּדוֹל וּבִרְכוּשׁ רָב: יד וּבָעִתִּים הָהֵם רַבִּים
יַעֲמֹדוּ עַל־מֶלֶךְ הַנֶּגֶב וּבְנֵי | פָרִיצֵי עַמְּךָ יִנַּשְּׂאוּ לְהַעֲמִיד חָזוֹן וְנִכְשָׁלוּ:

רש"י

(ו) לעשות מישרים. פשרת שלום בינו ובין אביה: ולא תעצור וגו'. וילכדנה מלך הצפון ואת מביאיה ואת אביה היולדה ומחזיקה בכל עת צרתה: **ולא תעצור.** זרוע מביאיה כח לעמוד (ולא יעמוד אביה) לפניו לא הוא ולא זרועו הם גבורי כחו: **ותנתן.** ביד מלך הצפון היא: **ומביאיה והיולדה.** הוא אביה: **(ז) ועמד מנצר שרשיה.** בן יושב על כנו בכסא המלוכה: **ויבא אל החיל.** אל מלך הצפון: **במעוז מלך הצפון.** כלומר בערי מעוזו במבצריו: **ועשה בהם.** והצליח בהם: **והחזיק.** ויכבוש אותם: **(ח) נסיכיהם.** שריהם: **(ט) ובא במלכות מלך הנגב.** דרך מלכות מלך הנגב שהיא אבי אביה ישוב אל אדמתו והיא מצרים כמו שנאמר למעלה בשבי יביא מצרים: **(י) ובניו.** של מלך הצפון יתגרו: **ובא בוא.** כמו והולך הלוך בנו של מלך הצפון יבוא בו ושטף ועבר אל ארץ הנגב: **וישוב.** ויתגרה. במלך הנגב: **עד מעוזו.** עיר מבצריו: **(יא) ויתמרמר.** וילחם בעם: **ונתן ההמון.** של מלך הצפון בידו: **(יב) ונשא ההמון.** של מלך צפון להתגאות מאד כי יזמו בלבם להתגבר במלחמה: **והפיל רבואות.** רבים בחיל מלך הנגב: **ולא יעוז.** ובכל זאת לא יהיה נצחון המלחמה שלו: **(יד) ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון.** ראיתי בשם ר' סעדיה שזו פריצי ישראל וסיעתם:

מצודת דוד

(ו) ולקץ שנים. ולסוף שנים הרבה יתחברו יחד באהבה ושלום ר"ל יהיו חפצים להיות בשלום: **לעשות מישרים.** לפשר בין אביה ובין מלך הצפון בדברי ריבותם: **ולא תעצור.** אבל לא תוכל לעכב כח הזרוע למנוע מביניהם המיית שאון המלחמה והנצחון: **ולא יעמוד.** אבל בפעם ההיא לא יעמוד מלך הנגב על עמדו להתחזק במלחמה כמו מאז: **וזרועו.** אנשי זרועו ועוזריו גם הם לא יעמדו במלחמה ההיא: **ותנתן.** ביד מלך הצפון: **היא.** בת מלך הנגב: **ומביאיה.** הם השרים שהביאו אותה והלכו עמה קודם המלחמה אל מלך הצפון לעשות מישרים: **והיולדה.** הוא אביה מלך הנגב: **ומחזיקה בעתים.** הם אצטגנינים המחזיקים אותה בהודעת פעולת העתים לפי מהלך הכוכבים: **(ז) ועמד.** ואח"ז יעמוד מן ענף הבא משרשיה על כנו של אביה ר"ל אחד מבני בת מלך הנגב ישב על כסא המלכות של אביה: **אל החיל.** של מלך הצפון: **במעוז.** בערי המבצר: **ועשה בהם.** כחפצו: **והחזיק.** יחזיק ויאחז בהם ויכבשם: **(ח) אלהיהם.** העבודת כוכבים: **והוא.** מלך הנגב החדש שנים רבות יעמוד במלוכה יותר ממה שיעמוד מלך הצפון: **(ט) ובא וגו'.** ר"ל שיבוא במעלת מלכות מלך הנגב אבי אמו להיות מלכותו גדולה כמו שהיה מלכות אבי אמו: **ושב אל אדמתו.** אחר שיקנה כבוד נצחון המלחמה לא יעמוד בארץ הצפון כי ישוב אל אדמתו אל ארץ הנגב: **(י) ובניו.** בני מלך הצפון יתגרו מלחמה עם מלך הנגב: **ובא בוא.** ויבוא ביאה וחוזר הוא על ההמון: **ושטף ועבר.** יעבור במרוצה כשטף מים ע"פ ארץ הנגב: **וישוב.** אח"ז ישוב ויתגרה מלחמה: **עד מעוזו.** הוא מבצר עיר המלוכה: **(יא) ויתמרמר.** יתאכזר במרירות רב: **ונלחם עמו.** וחוזר ומפרש עם מלך הצפון: **והעמיד.** מלך הצפון: **בידו.** ביד מלך הנגב: **(יב) ונשא ההמון.** מלך הנגב ישא ההמון לעצמו ויביאה בשבי ובזה ירום לבבו: **והפיל.** עם שיפיל כמה רבאות מהמון של מלך הצפון עכ"ז לא יתחזק למשול בו: **(יג) מן הראשון.** יותר מן הראשון שנפל במלחמה: **ולקץ העתים שנים.** לסוף זמן שנים מרובים: **יבוא בוא.** יבוא ביאה בחיל גדול ובנכסים מרובים מכסף וזהב: **(יד) רבים יעמדו.** מלבד מלך הצפון יעמדו עוד רבים על מלך הנגב: **ובני פריצי עמך.** ר"ל רשעי ישראל: **ינשאו.** ירוממו א"ע להעמיד נבואה אבל יוכשלו כי ימותו ויאבדו בעבור זה והם השלוחים אשר ניבאו אז עליו שהוא המשיח האמיתי ועליו נבאו הנביאים והומתו בעבור זה:

מצודת ציון

(ו) מישרים. מל' ישר ור"ל פשרה שהוא ישר ונוח לזה ולזה: **(ז) מנצר.** ענין ענף כמו ונצר משרשיו יפרה (ישעיה יא): **כנו.** מלשון כן ובסיס: **והחזיק.** ענין אחיזה כמו והחזיק בה האיש (דברים כב): **(ח) נסיכיהם.** שריהם כמו נסיכי סיחון (יהושע יג): **(י) יתגרו.** מל' תגר ומריבה: **(יא) ויתמרמר.** מל' מרירות: **(יב) ונשא.** ענין לקיחה: **(יד) פריצי.** רשעים הפורצים גדר האמת והצדק:

ב רְבִיעִית דָּם וּרְבִיעִית דַּם תְּבוּסָה, מִמֵּת אֶחָד; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִשְּׁנֵי מֵתִים. דַּם קָטָן שֶׁיָּצָא כֻּלּוֹ — רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: רְבִיעִית. כַּזַּיִת רִמָּה בֵּין חַיָּה בֵּין מֵתָה — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים. אֵפֶר שְׂרוּפִים — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שְׁעוּרוֹ בְּרֹבַע, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. מְלֹא תַרְוָד וְעוֹד עֲפַר קְבָרוֹת — טָמֵא; רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר. מְלֹא תַרְוָד רָקָב שֶׁגִּבְלוֹ בַּמַּיִם — אֵינוֹ חִבּוּר לְטֻמְאָה.

ג אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וְאֵינָן מְטַמְּאִין בָּאֹהֶל: עֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה, וְאֶרֶץ הָעַמִּים, וּבֵית הַפְּרַס, אֵבֶר מִן הַמֵּת

פירוש ברטנורא

ב רביעית דם. שיצא כולו לאחר מיתה: **ורביעית דם תבוסה.** שיצא מקצת רביעית מחיים ומקצת לאחר מיתה. ולקמן בפ"ג [משנה ה'] מפרש לה: **תבוסה.** לשון מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז). ורביעית דם שיצא כולו לאחר מיתה, דאורייתא, דכתיב במת בנפש. אבל דם תבוסה אינו אלא מדרבנן. ותני דאורייתא ותני דרבנן: **ממת אחד.** ולא משני מתים. קסברי רבנן, יש אם למסורת ועל כל נפשות מת לא יבא (ויקרא כ"א), נפשת כתיב חסר: **ר' עקיבא אומר משני מתים.** חצי רביעית ממת זה וחצי רביעית ממת אחר, מטמא באוהל. דסבר יש אם למקרא, נפשות מת, משמע שתי נפשות ושיעור אחד, מדלא קאמר נפשות מתים. ואין הלכה כר' עקיבא: **ר' עקיבא אומר כל שהוא.** כשם שטמא בעצמות רוב מנין ורוב בנין אע"פ שאין בו רובע הקב שהוא שיעור המיוחד לעצמות, כך טמא בדם הקטן שיצא כולו אע"פ שאין בו רביעית שהוא שיעור המיוחד לדם: **וחכמים אומרים רביעית.** אם אמרת בעצמות שבידוע שכולו לפניך, תאמר בדם שאני אומר נשתיירה ממנה טפה כל שהוא ולא יצא כולו. והלכה כחכמים: **כזית רמה.** שנולדה בבשר המת: **מטמא כבשרו.** דרמה היוצאה מן המת אפילו חיה, כבשר המת היא חשובה, משום דאדם מחיים אקרי רמה, דכתיב (איוב כ"ח) אף כי אנוש רמה: **וחכמים מטהרים.** והלכה כחכמים: **אפר שרופים.** אדם שנשרף ונעשה אפר ולא נתערב בו מאפר עצים: **שעורו ברובע** קב אפר, מטמא: **וחכמים מטהרים.** והלכה כחכמים: **עפר קברות.** עפר שמעורב בו דם וליחה של מת. ומלא תרווד ועוד טמא, לפי שאי אפשר למלוא תרווד ועוד שלא יהיה בו מלוא תרווד רקב דאמר לעיל שהוא טמא. והכי נמי מיירי במת שנקבר ערום בארון של שיש שאין עפר אחר מעורב בו: **ר' שמעון מטהר.** ואין הלכה כר' שמעון: **אינו חיבור לטומאה.** ואם האהיל על מקצתו אינו כאילו האהיל על כולו. וכן לענין מגע:

ג עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. דכתיב (במדבר י"ט) ועל הנוגע וגו', ושם לא נאמר בעצם אדם. ללמד על עצם כשעורה שמטמא במגע אע"פ שאינו

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה לפרט דברים המטמאים באוהל.

רְבִיעִית דָּם – רביעית הלוג דם מן המת, שיצאה כולה לאחר מיתה, **וּרְבִיעִית דַּם תְּבוּסָה** – דם המת שהתבוסס והתערב בדם החי, דהיינו שיצאה מקצת רביעית מחיים ומקצת לאחר מיתה; ויש הבדל בין רביעית דם ובין רביעית דם תבוסה, שרביעית דם שיצאה כולה לאחר מיתה מטמאה מן התורה, שנאמר (**במדבר יט, יג**): "כל הנוגע במת בנפש האדם", ודרשו: איזהו נפש של אדם שמטמא? הווי אומר: זו רביעית דם (שרביעית הלוג דם חיי האדם תלויים בה); אבל דם תבוסה אינו מטמא אלא מדרבנן; **מִמֵּת אֶחָד** – דווקא רביעית דם או רביעית דם תבוסה שיצאה ממת אחד מטמאה, אבל רביעית שיצאה משני מתים, טהורה מלטמא באוהל; **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִשְּׁנֵי מֵתִים** – אפילו היתה הרביעית משני מתים, כגון חצי רביעית ממת זה וחצי רביעית ממת אחר, הריהי מטמאה. וטעם מחלוקתם מבואר בגמרא (**סנהדרין ד, א**), שנאמר (**ויקרא כא, יא**): "ועל כל נפשות מת לא יבוא". כתוב נפשת (חסר וא"ו), וסובר תנא קמא: יש אם למסורת (המסורת היא העיקר). שמשמע דווקא אם הרביעית דם באה מנפש אחד; ורבי עקיבא סובר: יש אם למקרא, והרי קוראים "נפשות", ומיעוט "נפשות" שניים. **דַּם קָטָן שֶׁיָּצָא כֻּלּוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא** – מטמא, שמדמים דם לעצמות, מה עצמות רוב מנין ורוב בנין מטמא, אף על פי שאין בו רובע הקב, שהוא שיעור המיוחד לעצמות, אף הדם שיצא כולו מטמא, אף על פי שאין בו רביעית הלוג, שהוא שיעור המיוחד לדם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: רְבִיעִית** – אין הדם מטמא אלא אם כן יש בו רביעית. בתוספתא מובא, שחכמים השיבו לרבי עקיבא שלוש תשובות, ואחת מהן היא ששונים עצמות, שכל מניינם לפניך, אבל בדם אי אפשר שלא תישאר ממנו טיפה בתוך הגוף, והרי שאין כולו לפניך. **כַּזַּיִת רִמָּה** – מבשר המת שנעשה תולעים, **בֵּין חַיָּה בֵּין מֵתָה** – בין שהרימה חיה ובין שהיא מתה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ** – שרימה היוצאת מן המת, אפילו היא חיה, הרי היא חשובה כבשר המת; **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים** – שאין לו דין רקב. **אֵפֶר שְׂרוּפִים** – מאנשים שנשרפו, ולא נתערב בו מאפר עצים, כגון שנשרפו על גבי אבנים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שְׁעוּרוֹ בְּרֹבַע** – שיעור האפר לטמא באוהל ברובע הקב, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – לגמרי, שכיון שנשרף ונעשה אפר, בטלה טומאתו (**"סדרי טהורות"**). והלכה כחכמים. **מְלֹא תַרְוָד וְעוֹד** – תוספת משהו – **עֲפַר קְבָרוֹת** – עפר מתחת המת שמעורב בו רקב המת; ומדובר כאן (**לפי פירוש הגר"א; וכן פירש רש"י בגמרא נידה כז, ב**) במת שנקבר בכסותו או בארון של עץ וכיוצא בו, שנתערב עפר אחר בעפר גופו של המת, ואין לו דין רקב, אלא דין עפר קברות, שבשיעור מלוא תרווד ועוד, **טָמֵא** – לפי שאי אפשר למלוא תרווד ועוד עפר קברות שלא יהא בו מלוא תרווד רקב שמטמא. וכן שנינו בתוספתא: איזהו מת שיש לו רקב? הנקבר ערום בארון של אבן או על גבי הרצפה או על גבי טבלה של שיש. אבל הנקבר בכסותו ובארון של עץ, על גבי עפר, אין לו רקב, והנוטל עפר מתחתיו זה הוא עפר קברות מלוא תרווד ועוד. ויש מפרשים, שאף כאן (כמו באפר שרופים) מדובר במת שנקבר ערום בארון של שיש, אלא שדרכם היה לסייד את הארון בפנים בסיד, ולפיכך ברוב הימים כשנרקב הגוף נתפורר גם הסיד המועט שבדפנות הארון ונתערב עם רקב גוף המת, ותערובת זו נקראת "עפר קברות" (**"תפארת ישראל" עפ"י תוספות נידה כז, ב, עיין ברטנורא שמפרש בדרך אחרת**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר** – שאפילו במלוא תרווד רקב שנפל לתוכו עפר כל שהוא מטהר רבי שמעון, וטעמו מבואר בגמרא (**נידה כז, ב**), שעשו סופו כתחילתו, מה תחילתו כשנקבר, אם יש דבר אחר הראוי להירקב עם המת, כגון אם נקבר בתכריכים או בארון של עץ, אותו דבר מבטלו, ושוב אין לו דין רקב, אף כשנקבר כהלכתו, דבר אחר שנתערב בו מבטלו, ואינו נעשה רקב לטמא. ואין הלכה כרבי שמעון. **מְלֹא תַרְוָד רָקָב שֶׁגִּבְלוֹ בַּמַּיִם** – אף על פי שגבלו במים (**מהר"ם**), **אֵינוֹ חִבּוּר לְטֻמְאָה** – שאין חיבורי אדם חיבור, ואינו מטמא במגע, שאינו נחשב כגוף אחד, אלא כפירורים, והנוגע ברקב אינו נוגע בכל הפירורים כאחד. אבל במשא ובאוהל, הואיל ונושא את כולו או מאהיל על כולו, טמא. ברם, אם האהיל על מקצתו, אינו כמאהיל על כולו (**"תפארת ישראל"**).

באור משנה ג

אֵלּוּ – הדברים המנויים להלן, **מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא** – אם אדם נושא את אחד מהם, אף על פי שאינו נוגע בו, **וְאֵינָן מְטַמְּאִין בָּאֹהֶל: עֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה** – עצם מן המת כשיעור שעורה, שכן

וְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי, הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁחָסְרוּ. כַּמָּה הוּא חֶסְרוֹן בַּשִּׁדְרָה? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי חֻלְיוֹת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ חֻלְיָה אַחַת. וּבַגֻּלְגֹּלֶת? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כְּמְלֹא מַקְדֵּחַ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי וְיָמוּת. בְּאֵיזֶה מַקְדֵּחַ אָמְרוּ? בַּקָּטָן שֶׁל רוֹפְאִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בַּגָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה.

ד הַגּוֹלֵל וְהַדּוֹפֵק מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבָאֹהֶל, וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן עֲפַר קְבָרוֹת — מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא; וְאִם לָאו — אֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא. אֵיזֶהוּ הַדּוֹפֵק?

פירוש ברטנורא

ניכר שהוא של אדם. אבל באוהל, אדם כי ימות באוהל כתיב. ובעצם לענין טומאת אוהל, בעינן שיהא ניכר שהוא של אדם, שהרי במקום אחר הוא אומר בעצם אדם: **וארץ העמים.** כל חוץ לארץ קרי ארץ העמים. והכא מיירי בגוש עפר שבא מחוץ לאר שהוא מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באוהל. אבל הנכנס לארץ העמים, אפילו לא נגע ולא נשא כגון שהיה רוכב על סוס, טמא, דעל אוירה של ארץ העמים נמי גזרו: **בית הפרס.** שדה שנחרש בה קבר ונשברו עצמות המת ונדושו בעפר אותו שדה. ופרס מלשון פרוסה. הלוא פרוס לרעב לחמך (ישעיה נ"ח): **כמה חסרון בשדרה.** ולא יטמא באוהל, אלא במגע ובמשא: **כמלוא מקדח.** מלוא רוחב הנקב שנוקבין במרצע: **כדי שינטל מן החי וימות.** ושיערו חכמים בחסרון כסלע: **בקטן של רופאים.** במרצע קטן שהרופאים פותחים בו הנגעים: **בגדול של לשכה.** ושיערו חכמים שהוא נקב כפונדיון:

ד הגולל. אבן גדולה ורחבה שסותמים בה פי הקבר מלמעלה. מלשון וגללו את האבן (בראשית כ"ט): **והדופק.** שתי אבנים גדולות אחת מצד זה ואחת מצד זה שהגולל נשען עליהן: **מטמאין במגע ובאהל.** דכתיב (במדבר י"ט) ועל הנוגע בעצם או בחלל או במת או בקבר, מה מת מטמא במגע ובאוהל אף

משניות מבוארות – קהתי

פעמיים כתוב בתורה ענין טומאת עצם: בטומאת אוהל נאמר (**במדבר יט, טז**): "או בעצם אדם"; ובטומאת מגע נאמר (**שם שם, יח**): "ועל הנוגע בעצם", וכיון שבטומאת אוהל נאמר: "בעצם אדם", ובטומאת מגע נאמר "בעצם" סתם, למדו מכאן חכמים, שעצם אינו מטמא באוהל אלא אם כן ניכר שהוא של אדם, כגון שיש עליו בשר וגידים, אבל אם אינו ניכר שהוא של אדם אינו מטמא באוהל אלא במגע ובמשא, ומכאן שאפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. והשיעור "כשעורה" הלכה למשה מסיני; **וְאֶרֶץ הָעַמִּים** – במפרשים מבואר, שמשנתנו מדברת בגוש עפר שהובא מחוץ לארץ לארץ ישראל, שהוא מטמא במגע ובמשא, מגזירת חכמים, שמא יש בו עצם כשעורה, אבל אינו מטמא באוהל. ברם, הנכנס לארץ העמים, אפילו לא נגע בעפרה ולא נשאו, כגון שהיה רוכב על סוס, מכל מקום טמא, שכן חכמים גזרו אף על אוירה של ארץ העמים; **וּבֵית הַפְּרַס** – שדה שנחרש בה קבר, קבעו חכמים שמאה אמה מסביב לקבר נעשה "בית הפרס", היינו שטח שיש בו ספק טומאת המת, ועפרו מטמא במגע ובמשא, לפי שחוששים שמא גררה עמה המחרשה עצם כשעורה מעצמות המת (פרס — מלשון "פרוס לרעב לחמך", שעל ידי החרישה נשברו ונתפזרו עצמות מהקבר). יש מעירים, שאף על פי שטומאות ארץ העמים ובית הפרס הן מדרבנן, מכל מקום מונה אותם המשנה תיכף אחרי עצם כשעורה, קודם שהיא מונה שאר הדברים שטומאתם מן התורה, לפי שכל טומאת ארץ העמים ובית הפרס היא משום חשש עצם כשעורה ("**סדרי טהורות**"); **אֵבֶר מִן הַמֵּת וְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי** – כמו שבארנו לעיל (א, ח); **הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁחָסְרוּ** – השדרה שחסרה ואין בה רובע עצמות, או הגולגולת שחסרה ואין בה רובע עצמות (**רמב"ם הל' טומאת מת ג, ב**). **כַּמָּה הוּא חֶסְרוֹן בַּשִּׁדְרָה** – שלא תטמא באוהל אלא במגע ובמשא? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי חֻלְיוֹת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ חֻלְיָה אַחַת** – משמונה עשרה החוליות שבה. **וּבַגֻּלְגֹּלֶת** – וכמה הוא חסרון בגולגולת, שלא תטמא באוהל? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כְּמְלֹא מַקְדֵּחַ** – אם חסר בה כעובי המקדח ("**תפארת ישראל**"); ובברטנורא מבואר: מלוא רוחב הנקב שנוקבים במרצע; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי וְיָמוּת** – ושיערו חכמים שהוא חסרון כסלע (**גמרא בכורות לז, ב**). **בְּאֵיזֶה מַקְדֵּחַ אָמְרוּ** – בית שמאי, כמלא מקדח? **בַּקָּטָן שֶׁל רוֹפְאִים** – במקדח קטן שהרופאים משתמשים בו לפתוח מכה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בַּגָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה** – במקדח גדול שמשתמשים בו בלשכה לנקב נקבים (עיין כלים יז, יב; שם מבואר שיעורו).

הגר"א כותב: ולא קשה מה שחולקים תנאים לדעת בית שמאי, שהרי אמרו בגמרא על המחלוקת של בית שמאי ובית הלל: וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו (**ברכות לח, א**), והואיל ובית הלל לא נתנו שיעור מפורש, ואילו בית שמאי נתנו שיעור "כמלוא מקדח", לפיכך נחלקו רבי מאיר וחכמים בשיעורם של בית שמאי, ומכאן נדע שיעורם של בית הלל, מאחר שקרובים דברי בית הלל לדברי בית שמאי, כלומר ששיעורם של בית הלל הוא משהו פחות משיעורם של בית שמאי (עיין "מלאכת שלמה").

יום שני

באור משנה ד

משנתנו דנה בטומאת הגולל והדופק, וכבר הזכרנו (**עירובין א, ז; נזיר ז, ג**), שפירושים שונים נאמרו במהותם של "גולל ודופק": רש"י מפרש, שהגולל הוא כיסוי של ארון המת, והדופק היינו דפנות הארון שעליהם נשען הכיסוי. – אבל רבנו תם מקשה על פירוש רש"י (עיין כתובות ד, ב), והוא מפרש, שהגולל הוא אבן של מצבה, היינו אבן גדולה שנותנים על הקבר, לאחר שקברו את המת וסתמו את הקבר, לשם סימן; ומפני שאין האבן מיטלטלת אלא על ידי גלגול נקראת "גולל", מלשון "וגללו את האבן" (בראשית כט, ח); והדופק היינו שתי אבנים תחתונות, אחת לראשה של המצבה ואחת לרגלה, שהמצבה נשענת עליהן. – ויש מבארים, שהגולל הוא כיסוי הקבר, שבזמן שהיו נוהגים לעשות הקברות בכוכים שבמערה, היו גוללים אבן על פי הכוך או על פי הפתח של המערה, והאבן היתה עגולה, והיו מגלגלים אותה לצד חומת המערה כשרצו לסתום את הפתח, ולצד חוץ – כשרצו לפתחה; וכדי שלא תתגלגל בחזרה לצד חוץ כשסתמו את הפתח, היו נותנים תחתיה אבן אחרת, כדי לעכב את הגולל, והוא הדופק. – ובזמן שעושים את הקברות בחפירות שבשדות, לאחר שחופרים את הקבר כל צרכו, בונים מכאן ומכאן אצטבאות להניח למעלה מהם אבנים גדולות לכסות את המת, ואותן האבנים הנשענות על האצטבאות נקראות "גולל" והאצטבאות שמכאן ומכאן עשויות שורות אבנים כעין צלעות, נקראות "דופק" (אנציקל' תלמודית לפי מפרשים שונים).

הַגּוֹלֵל וְהַדּוֹפֵק – כמבואר בהקדמה למשנתנו, **מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבָאֹהֶל** – שנאמר (**במדבר יט, טז**): "וכל אשר יגע על פני השדה", ודרשו: לרבות גולל ודופק, ולמדים טומאת מגע מ"אשר יגע", וטומאת אוהל מ"על פני", שמשמעו שמטמאים מאוויר (**תוספות חולין קכו, ב; השגת הראב"ד על הרמב"ם הל' טומאת מת ב, טו**), **וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא** – שדורשים ממה שכתוב "אשר יגע", במגע מטמאים ואינם מטמאים במשא; ויש כותבים, שאין דורשים את הכתוב שהוא בא למעט, אלא שמגע כתוב במקרא ואילו משא לא נזכר בו (**הראב"ד; "סדרי טהורות"**). ברם, יש דעה בברייתא, שכל טומאת גולל ודופק היא הלכה למשה מסיני, ולדעה זו כך נאמרה ההלכה, שבמגע ובאוהל מטמאים ולא במשא (**גמרא חולין קכו, ב; רש"י ותוספות שם**). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא** – אף במשא (**טעמו מבואר בתוספתא; ועיין "תוספות יום טוב"**). **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן עֲפַר קְבָרוֹת** – עפר שמעורב בו רקב המת, **מְטַמְּאִין**

אֶת שֶׁהַגּוֹלֵל נִשְׁעָן עָלָיו, אֲבָל דּוֹפֵק דּוֹפְקִין — טָהוֹר.

ה אֵלּוּ שֶׁאִם חָסְרוּ טְהוֹרִין: כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְכַזַּיִת נֶצֶל, וּמְלֹא תַרְוָד רָקָב, וּרְבִיעִית דָּם, וְעֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה, וְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁחָסֵר עַצְמוֹ.

ו הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת מִשְּׁנֵי מֵתִים, וּרְבִיעִית דָּם מִשְּׁנֵי מֵתִים, וְרֹבַע עֲצָמוֹת מִשְּׁנֵי מֵתִים, וְאֵבֶר מִן הַמֵּת מִשְּׁנֵי מֵתִים, וְאֵבֶר מִן הַחַי מִשְּׁנֵי אֲנָשִׁים — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.

ז עֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מְטַהֵר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: לֹא

פירוש ברטנורא

קבר מטמא במגע ובאוהל: **ואינו מטמאין במשא.** דדרשינן וכל אשר יגע על פני השדה (שם), לרבות גולל ודופק, וכתיב וכל אשר יגע, משום מגע הוא מטמא ואינו מטמא משום משא: **אם יש תחתיהן עפר קברות** מטמא כשמסיטן, משום עפר הניסט עמהן דמטמא במשא משום תפוסה של מת. והלכה כר' יהושע: **דופק דופקין.** אצל אבן הדופק מניחין לפעמים אבן אחרת להחזיקה ואין הגולל נשען עליה, והיא נקראת דופק דופקין:

ה ואלו אם חסרו טהורים. דלית בהן כשיעור: **כזית מן המת.** שכן הוא תחלת יצירתו של אדם בכזית: **ורביעית דם.** הואיל ובתחלת ברייתו של קטן אין בו פחות מרביעית דם: **ואבר מן החי שחסר עצמו.** אפילו קולית גדולה שחסר ממנה עצם כל שהוא לא מטמא משום אבר מן החי. אבל אם חסר מבשרו, לעולם הוא מטמא עד שיחסר מכדי להעלות ארוכה. ואבר מן המת, כזית בשר הפורש ממנו, טמא. ועצם כשעורה הפורש ממנו נמי טמא:

ו השדרה והגולגולת משני מתים. חצי חוליות השדרה ממת זה וחצי חוליות השדרה ממת אחר. וכן הגולגולת: **ואבר מן החי משני אנשים.** חצי אבר נתלש מחי זה וחצי אבר כזה נתלש מחי אחר, ונראין כאבר אחד: **וחכמים מטהרין.** מטומאת אוהל. אבל מטמאין במגע ובמשא משום עצם כשעורה. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

בְּמַשָּׂא – שכשמסיט (מזיז, מניע) את הגולל והדופק, הרי מסיט את עפר קברות שתחתיהם, שמטמא במשא, כמו ששנינו לעיל (משנה ב), והיסט דינו כמשא; **וְאִם לָאו** – ואם אין תחתיהם עפר קברות, **אֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא** – משום עצמם. והלכה כרבי יהושע. **אֵיזֶהוּ הַדּוֹפֵק? אֶת שֶׁהַגּוֹלֵל נִשְׁעָן עָלָיו** – כמו שכבר בארנו בהקדמה למשנתנו. **אֲבָל דּוֹפֵק דּוֹפְקִין** – היינו מה שהדופק נסמך עליו **(רמב"ם)**, שאצל אבן הדופק מניחים לפעמים אבן אחרת להחזיקה, והיא הנקראת "דופק דופקין" **(ברטנורא)**, **טָהוֹר** – כשאין הגולל נשען עליו. אבל אם הגולל נשען עליו, הריהו טמא **(ר"ש)**.

ישנן שיטות שונות בדיני טומאתם של הגולל והדופק:

יש סוברים שהגולל והדופק מטמאים לעולם – לדעת חכמים במגע ובאוהל, ולדעת רבי אליעזר אף במשא – אפילו לאחר שפירשו מן הקבר (רש"י עירובין טו, א; ברטנורא עירובין א, ז; "תפארת ישראל" כאן).

ויש כותבים, שלפי פירוש רש"י, שהגולל והדופק הם כיסוי הארון ודפנותיו (כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו), והארון הרי טמון בקבר, לא נתרבו לטומאה מהכתוב "על פני השדה" אלא כשפירשו מן הקבר, שאז הם על פני השדה, אבל כשטמונים בקבר, הרי הם בטלים אגב קרקע, ואינם מטמאים באוהל (תוספות בשם הר"ר דוד, כתובות ד, ב).

אבל יש סוברים, שאין הגולל והדופק מטמאים אלא בעודם על הקבר, ולא לאחר שפירשו מן הקבר או לאחר שהמת ניטל מהקבר (תוספות סוכה כג, א; פירוש הרא"ש על משנתנו; תוספות רי"ד עירובין טו, א).

וכן כותב הרמב"ם (הל' טומאת מת ו, ד): "העושה גולל מדבר שאינו מקבל טומאה, כגון שהניח על גבי הקבר אבן או כלי אדמה, או כלי עץ הבא במידה (**היינו המחזיק ארבעים סאה בלח**), או כלי חרס המוקף צמיד פתיל... וכיוצא באלו — הנוגע בהם טמא טומאת שבעה משום נוגע בגולל; ואם פרשו מלהיות גולל, או שהסיר את המת מתחתיהם — הרי הם טהורים".

ברם, יש למדים מדברי הרמב"ם, שדווקא אם הגולל והדופק הם מדברים שאינם מקבלים טומאה, אינם מטמאים אחר פרישתם, אבל אם הם מדברים המקבלים טומאה, הרי הם מטמאים אף לאחר פרישתם ("תפארת ישראל", בועז"; עיין "תפארת יעקב" שדוחה את דבריו, כי מה שנקט הרמב"ם "העושה גולל מדבר שאינו מקבל טומאה", אינו אלא מפני שדבר המקבל טומאה הרי כבר נטמא משום מאהיל על המת).

ויש סוברים, שיש הבדל בין טומאת אוהל לטומאת מגע, שבאוהל אין הגולל והדופק מטמאים אלא בעודם על הקבר, לפי שכל טומאת אוהל שלהם היא משום קבר סתום, שהמאהיל עליהם הריהו מאהיל על קבר סתום, אבל במגע הם מטמאים בתורת גולל ודופק ואפילו לאחר שפירשו מן הקבר (הגר"א).

באור משנה ה

אֵלּוּ – הדברים המנויים להלן, **שֶׁאִם חָסְרוּ** – כל שהוא משיעורם, **טְהוֹרִין** – ואינם מטמאים כלל: **כַּזַּיִת מִן הַמֵּת** – כזית בשר מן המת, **וְכַזַּיִת נֶצֶל** – בשר מן המת שנימוח ונעשה כעין ליחה, או מוהל שיצא מבשר המת ונקרש, **וּמְלֹא תַרְוָד רָקָב** – עפר ריקבון של מת, **וּרְבִיעִית דָּם** – רביעית הלוג דם מן המת, **וְעֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה** – מן המת, **וְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁחָסֵר עַצְמוֹ** – שחסר קצת מן העצם שבו. אבל אם חסר מבשרו, עדיין הוא מטמא, אם נשאר בו כדי להעלות ארוכה; ואילו אבר מן המת, בין חסר מן העצם ובין חסר מן הבשר, עדיין מטמא משום עצם כשעורה או משום כזית בשר.

יום שלישי

באור משנה ו

משנתנו דנה בדברים הבאים משני מתים, אם הם מצטרפים לשיעור טומאה.

הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת מִשְּׁנֵי מֵתִים – חצי שדרה או חצי גולגולת ממת אחד וחצי שדרה או חצי גולגולת ממת אחר, **וּרְבִיעִית דָּם מִשְּׁנֵי מֵתִים** – כבר נשנה במשנה ב, אלא שאגב שאר הדברים נקטה המשנה גם את זה, **וְרֹבַע עֲצָמוֹת מִשְּׁנֵי מֵתִים** – שמינית הקב מכל מת, **וְאֵבֶר מִן הַמֵּת מִשְּׁנֵי מֵתִים** – חצי האבר ממת זה וחצי ממת אחר, **וְאֵבֶר מִן הַחַי מִשְּׁנֵי אֲנָשִׁים** – חציו של אבר שנתלש מאדם אחד וחציו של אותו אבר שנתלש מאדם אחר, ונראים כאבר אחד **("עיין סדרי טהרות"; ברטנורא; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר)**, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – מטומאת אוהל, אבל מטמאים במגע ובמשא משום עצם כשעורה, חוץ מרביעית דם שמטהרים לגמרי; וכבר בארנו טעם מחלוקתם ברביעית דם (לעיל משנה ב), וממנה לומד רבי עקיבא לשאר הדברים המפורטים במשנתנו. והלכה כחכמים. **ברם**, כזית בשר משני מתים וכזית נצל משני מתים ומלוא תרווד רקב משני מתים אף לדעת חכמים מצטרפים **(רמב"ם)**.

באור משנה ז

משנה זו דנה בדברים הבאים ממת אחד שנחלקו לשניים.

עֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה – מן המת, **שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם** – והרי שאין בכל חלק שיעור כשעורה, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** – במשא **(רמב"ם)**, אבל לא במגע **("כסף משנה")**, **וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מְטַהֵר** – שהואיל ונחלק לשניים אינו מטמא כלל. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי** – טעם לדבריו: **לֹא אָמְרוּ** – חכמים, **'עֲצָמוֹת כַּשְּׁעוֹרָה'** – כשמסרו לנו החכמים את ההלכה למשה מסיני בענין עצם כשעורה, לא אמרו בלשון רבים "עצמות כשעורה" **("תפארת ישראל")**, **אֶלָּא: 'עֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה'** – בלשון יחיד, ומכאן שדווקא עצם שלם מטמא, ולא עצם שנחלק לשניים שדינו כשני עצמות שאינם מצטרפים לכשעורה.

אָמְרוּ: 'עֲצָמוֹת כַּשְּׁעוֹרָה', אֶלָּא: 'עֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה'. רַבָּע עֲצָמוֹת שֶׁנִּדַּקְדְּקוּ, וְאֵין בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד עֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה — רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין. אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם — טָהוֹר; רַבִּי יוֹסֵי מְטַמֵּא. וּמוֹדֶה שֶׁאִם נִטַּל חֲצָאִים שֶׁהוּא טָהוֹר.

פרק שלישי

א כָּל הַמְטַמְּאִין בָּאֹהֶל שֶׁנֶּחְלְקוּ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת — רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים. כֵּיצַד? הַנּוֹגֵעַ בְּכִשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים מִן הַנְּבֵלָה אוֹ נוֹשְׂאָן; וּבַמֵּת, הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וּמַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת; אוֹ נוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו; מַאֲהִיל עַל כִּשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים; מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו — רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת; אוֹ מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת — טָהוֹר. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אַף בָּזֶה רַבִּי דּוֹסָא בֶּן

פירוש ברטנורא

ז שנדקדקו. שנשחקו. לשון ושחקת ממנה הדק (שמות ל'): **ר' שמעון מטהר.** מכל טומאה. ואינם מטמאין לא במגע ולא במשא ולא באוהל: **וחכמים מטמאין.** בשלשתן, דהא איכא רובע: **אבר מן החי שנחלק לשנים טהור,** ואפילו חזר וחבירו. דאין חיבורי אדם חיבור: **ניטל חצאים.** שניטל מן החי לחצאים ולא ניטל ממנו אבר שלם כאחד, דלא הוה ביה שיעורא מעולם. ואין הלכה כרבי יוסי:

ג א כל המטמאין באוהל. האמורים לעיל בריש פרק ב': **שנחלקו.** שיעוריהן לחצאין: **והכניסן.** כשהן מחולקים: **לתוך הבית.** דהיינו לתוך אוהל אחד: **רבי דוסא בן הרכינס מטהר.** דסבר לא מצטרפי לכשיעור: **הנוגע בכשני חצאי זיתים מן הנבילה.** פתח באוהל ומפרש בנבילה, לומר לך דכי היכי דסבירא ליה לרבי דוסא שאין מצטרפין לטומאת אוהל, הכי נמי סבירא ליה דאין מצטרפין לטומאת מגע ומשא, בין במת בין בנבילה: **הנוגע בחצי זית ומאהיל על חצי זית.** שהמאהיל על המת, טמא כאילו היה עם המת באוהל. ובגמרא בפרק העור והרוטב מוקי הנך מאהיל דרישא בטומאה רצוצה, שאין בין הטומאה ובין האוהל פותח טפח, ומשום הכי חכמים מטמאין, דכולה נגיעה היא. וסיפא דאמר אבל הנוגע בכחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו וכו' דמודו רבנן דטהור, מיירי כשיש פותח טפח בין הטומאה ובין האוהל, דבהא מודו רבנן דאין מצטרפין, דנגיעה ואוהל שני שמות הן, וכל שהן משני שמות אין מצטרפין. ור' דוסא סבר דאפילו בטומאה רצוצה אין מצטרפין, ולא אפילו למגע ומגע. ואין הלכה כר' דוסא: **אמר ר' מאיר אף בזו ר' דוסא מטהר וחכמים**

משניות מבוארות – קהתי

יש מעירים, שמשנתנו באה בעיקר להשמיענו דעתו של רבי יוחנן בן נורי, שאף על פי שהעצם כשעורה הוא ממת אחד, מכל מקום כיון שנחלק לשניים אינו מטמא. אבל דעת רבי עקיבא היא, שאפילו עצם כשעורה הבא משני מתים מצטרף לטמא (**מלאכת שלמה עפ"י רש"י נזיר נב, א; "סדרי טהרות"**). ויש מפרשים, שאף רבי עקיבא אינו מטמא אלא כשהעצם הוא ממת אחד (**"משנה אחרונה"; ועיין "תוספות יום טוב" ותוספות אנשי שם**). **רַבַּע עֲצָמוֹת** – רבע הקב של עצמות מת, **שֶׁנִּדַּקְדְּקוּ** – שנשחקו, **וְאֵין בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד עֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה** – עצם כשיעור שעורה, **רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר** – מכל טומאה, שאינם מטמאים לא במגע ולא במשא ולא באוהל; **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – בכל שלוש הטומאות (**הר"ש; ברטנורא**), היינו במגע ובמשא ובאוהל, הואיל ויש רובע. אבל הרמב"ם כותב (**הל' טומאת מת ד, ד**): "מטמאין באוהל, כאילו לא נדקדקו", ושתי דעות הן בפירוש דברי הרמב"ם: יש מפרשים, שדווקא באוהל מטמאים, אבל לא במגע ובמשא (**תוספות חדשים**); ויש מפרשים שהרמב"ם מוסיף על מה שכתב לפני כן: "עצם כשעורה שנחלק לשניים מטמא במשא; וכן רובע עצמות מת אחד שנדקדקו... מטמאים (גם) באוהל", שכן לענין טומאת משא אינם גרועים מעצם כשעורה שנחלק (**תוספות רבי עקיבא איגר**). **אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם, טָהוֹר** – ואפילו חזר וחיברו, לפי שאין חיבורי אדם חיבור. **רַבִּי יוֹסֵי מְטַמֵּא** – במשא ובאוהל, אבל לא במגע (**הר"ש עפ"י התוספתא**). **וּמוֹדֶה** – רבי יוסי, **שֶׁאִם נִטַּל חֲצָאִים** – שניטל מן החי חלק חלק, ולא ניטל ממנו אבר שלם ואחר כך נחלק לשניים, **שֶׁהוּא טָהוֹר** – לפי שמעולם לא היה אבר שלם המטמא. ואין הלכה כרבי יוסי.

יום רביעי

באור משנה א

משנתנו מוסיפה לדון במטמאים שנחלקו לחצאי השיעור, אם מצטרפים הם לשיעור שלם. וכבר נשנתה המשנה במסכת עדויות (ג, א).

כָּל הַמְטַמְּאִין בָּאֹהֶל – המפורטים לעיל (ב, א), **שֶׁנֶּחְלְקוּ** – שיעוריהם, כגון כזית מן המת שנחלק לשני כחצאי זיתים, **וְהִכְנִיסָן** – כשהם מחולקים, **לְתוֹךְ הַבַּיִת** – היינו לתוך אוהל אחד, **רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר** – מה שבתוך הבית, לפי ששני חצאי השיעור אינם מצטרפים לשיעור אחד כדי לטמא באוהל; **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** – כל מה שבתוך הבית, מפני שהאוהל מצרף את חצאי השיעור לשיעור אחד, ויש כאן טומאת אוהל. **כֵּיצַד? הַנּוֹגֵעַ בְּכִשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים מִן הַנְּבֵלָה** – משנתנו באה לבאר, שמחלוקת רבי דוסא וחכמים איננה דווקא בטומאת אוהל, אלא אף בשאר הטומאות, כגון בנבילה שכזית ממנה מטמא במגע ובמשא, ואם נוגע אדם בשני כחצאי זיתים מן הנבילה, **אוֹ נוֹשְׂאָן** – אף על פי שאינו נוגע בהם; **וּבַמֵּת** – ובבשר של המת, שכזית ממנו מטמא אף באוהל, **הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וּמַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת** – כגון שידו האחת נוגעת בכחצי זית מן המת, וידו השנייה מאהילה על כחצי זית אחר; **אוֹ נוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו** – כגון שכחצי זית תחוב בכותל, והאדם עומד תחתיו, ונוגע באותה שעה בכחצי זית אחר; או שהאדם **מַאֲהִיל עַל כִּשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים** – מחולקים; או שהוא **מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו** – שכן טומאת אוהל מטמאה בכל הדרכים הללו, כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו, **רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר** – שלדעתו אין שני כחצאי זיתים מצטרפים לכזית אחד, לא במגע ולא במשא ולא באוהל; **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – שכן המגע בשני כחצאי הזיתים או המשא או האוהל בשניהם מצרפם לשיעור אחד; ואף הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כחצי זית, או שכחצי זית מאהיל עליו, טמא לדעת חכמים, שסוברים הם, כי המאהיל על הטומאה, או הטומאה מאהילה עליו, הטומאה עולה או יורדת אליו, והרי הוא כנוגע בה. לפי רוב המפרשים מדובר כאן ב"טומאה רצוצה" (**עיין חולין קכה, ב**), היינו שאין בין הטומאה ובין האוהל חלל של טפח, והרי בכגון זה הטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו), ונמצאת טומאת אוהל זו כטומאת מגע; על כל פנים הואיל ויש כאן "אוהל נגיעה" ו"מגע" בשני כחצאי זיתים, לפיכך מצטרפים הם לשיעור אחד. **אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת** – כגון שנמצא עם כחצי זית של מת תחת קרש אחד המאהיל עליהם, **אוֹ מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת** – אף על פי שיש כאן אוהל ואוהל, מכל מקום מודים חכמים,

הַרְכִּינַם מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין; הַכֹּל טָמֵא — חוּץ מִן הַמַּגָּע עִם הַמַּשָּׂא, וְהַמַּשָּׂא עִם הָאֹהֶל. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד — טָמֵא; מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת — טָהוֹר.

ב מְלֹא תַרְוֵד רָקָב שֶׁנִּתְפַּזֵּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת— הַבַּיִת טָמֵא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר. רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת — הַבַּיִת טָהוֹר. נִבְלְעָה בִּכְסוּת, אִם מִתְכַּבֶּסֶת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם — טְמֵאָה, וְאִם לָאו — טְהוֹרָה, שֶׁכָּל הַבָּלוּעַ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת — טָהוֹר.

ג נִשְׁפַּךְ בָּאֲוִיר, אִם הָיָה מְקוֹמוֹ קְטַפְּרֵס וְהֶאֱהִיל עַל מִקְצָתוֹ — טָהוֹר; הָיָה אֶשְׁבֹּרֶן, אוֹ שֶׁקָּרַשׁ — טָמֵא. נִשְׁפַּךְ עַל הָאִסְקֻפָּה, וְהִיא קְטַפְּרֵס בֵּין מִבַּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ, וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עָלָיו — טָהוֹר; הָיָה אֶשְׁבֹּרֶן, אוֹ שֶׁקָּרַשׁ —

פירוש ברטנורא

מטמאין. ר' מאיר פליג אתנא קמא דאמר דכשיש פותח טפח בין הטומאה ואוהל מודו רבנן דטהור ואין מצטרפין, ואמר איהו דאף בזו פליגי רבנן על ר' דוסא ואמרי דנגיעה ואוהל חד שמא הוא, הלכך מצטרפין לכשיעור ומטמאין. ואין הלכה כר' מאיר: **חוץ מן המגע עם המשא.** כגון שנגע בחצי זית והסיט חצי זית: **והמשא עם האוהל.** שהסיט חצי זית והאהיל על חצי זית: **משם אחד.** כגון מגע ומגע משא ומשא אוהל ואוהל:

ב מלא תרווד רקב. דאמרן לעיל בריש פרק ב' שהוא מטמא באוהל: **שנתפזר לתוך הבית.** ונתערב בו עפר כל שהוא: **ור' שמעון מטהר.** סבר סופו כתחילתו, מה תחילתו אם נקבר המת בתכריכים או בארון של עץ, אין לו רקב, דבעינן שלא יהיה דבר נגלל עמו, אף סופו לאחר שנעשה רקב אם נתערב עמו דבר אחר אינו מטמא. ואין הלכה כר' שצעון: **אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה רביעית דם.** וכיצד משערין אותה, מביא מים במדה ומכבסה בהן, ומביא מים אחרים כמדתן ונותן בהן רביעית דם, אם היה מראיהן שוה הרי זו טמאה, ואם לאו טהורה:

ג נשפך באויר. בתוך הבית: **אם היה מקומו קטפרס.** אם המקום שנשפך בו הדם היה מדרון: **והאהיל.** אדם על מקצתו: **טהור.** דקטפרס אינו חיבור: **היה אשבורן.** מקום מכונס כמו בתוך גומא: **או שקרש** הדם ואפילו קטפרס, הוי חיבור וטמא, ואפילו האהיל על קצתו: **נשפך על האסקופה.** כמין אצטבא

משניות מבוארות – קהתי

שהוא **טָהוֹר** – שכן הנוגע בכחצי זית, וכן המאהיל על כחצי זית (כפי שבארנו לעיל), טומאת נגיעה היא, ואילו "דבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית", טומאת "אוהל המשכה" היא, שכן האוהל ממשיך אליו את הטומאה ואינו כנוגע בטומאה. – ולפי רוב המפרשים (שהזכרנו לעיל), מדובר בפיסקה זו באוהל שיש בו חלל של טפח על טפח ("פותח טפח"), היינו טומאה שאינה רצוצה, שטומאת אוהל היא; והואיל ויש כאן מגע ואוהל, שהם שני שמות, לפיכך אף חכמים סוברים, שאין שני כחצאי זיתים מצטרפים. **אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אַף בָּזֶה רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – שסובר רבי מאיר: כל טומאת אוהל, לדעת חכמים, כאילו האוהל מלא טומאה, וכל מה שבתוכו כאילו נוגע בטומאה; ומכאן, מסיים רבי מאיר: **הַכֹּל טָמֵא** – כלומר אף מגע ואוהל משם אחד הם ("מגע"), ומצטרפין הם שני כחצאי זיתים לשיעור אחד לטומאה, **חוּץ מִן הַמַּגָּע עִם הַמַּשָּׂא** – הנוגע בכחצי זית ונושא כחצי זית אחר, שאינו נוגע בו, **וְהַמַּשָּׂא עִם הָאֹהֶל** – שנושא כחצי זית ומאהיל על כחצי זית אחר, שבכגון זה אין שני כחצאי זיתים מצטרפים. **זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד** – מגע ומגע, משא ומשא, אוהל ואוהל, **טָמֵא** – שמצטרפים שני כחצאי הזיתים לשיעור אחד; **מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת** – אבל כל שהוא משני סוגי טומאה, כמבואר לעיל, **טָהוֹר** – שאינם מצטרפים לשיעור טומאה. כלל זה (**לדעת בעל "תפארת ישראל"**) דברי הכל הוא, שאין מחלוקת בין תנא קמא ובין רבי מאיר בעצם ההלכה, שכל שהוא משני שמות טהור, אלא המחלוקת היא, מה נקרא שני שמות לדעת חכמים, כמו שבארנו לעיל. ברם, יש כותבים, ש"זה הכלל" הוא סיום דבריו של רבי מאיר (**הרא"ש**). ויש מבארים, שכל הסיפא, החל מפיסקה "הכל טמא", היא מסקנת דבריהם של חכמים (**מהר"ם, מובא ב"תוספות יום טוב"**).

באור משנה ב

מְלֹא תַרְוֵד רָקָב – עפר רקבון של מת, המטמא באוהל (עיין לעיל ב, א), **שֶׁנִּתְפַּזֵּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת** – ונתערב בו עפר כל שהוא (**הר"ש; ברטנורא**), **הַבַּיִת טָמֵא** – כל מה שבבית טמא משום אוהל, שהואיל ואנו יודעים שיש כאן ודאי מלוא תרווד רקב בתוך הבית, לפיכך אף על פי שהוא מעורב בעפר אינו מתבטל (**"תפארת ישראל"**), **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר** – שהולך הוא לשיטתו (לעיל ב, ב), שרקב שנתערב בו דבר אחר אינו מטמא, ואף כאן הואיל ויש בו תערובת עפר אינו מטמא. **רְבִיעִית דָּם** – המטמאה באוהל (כלעיל ב, ב), **שֶׁנִּבְלְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת** – בקרקע הבית, **הַבַּיִת טָהוֹר** – כלומר מה שנכנס לתוך הבית לאחר שנבלע שם הדם אינו מיטמא. ברם, כל מה שהיה בבית בשעה שנבלעה בו רביעית הדם טמא (**גמרא נידה טב, ב; רמב"ם**). **נִבְלְעָה בִּכְסוּת** – רביעית דם, **אִם מִתְכַּבֶּסֶת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם, טְמֵאָה** – כלומר הכסות מטמאה באוהל, שאם הכניסוה לבית לאחר שנבלע בה הדם, כל מה שבבית טמא; **וְאִם לָאו** – שאין יוצאה ממנה רביעית דם על ידי הכביסה, **טְהוֹרָה** – כלומר אין הכסות מטמאה באוהל (אבל הכסות עצמה טמאה, שכבר נגעה ברביעית דם קודם שנבלעה בה), **שֶׁכָּל הַבָּלוּעַ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת** – על ידי כביסה סתם, מבלי להשתמש באמצעים מיוחדים (**"תוספות יום טוב"**), **טָהוֹר** – ובתוספתא מבואר: "כיצד משערים אותה (אם מתכבסת ויוצאת ממנה רביעית דם)? מביא מים במידה ומכבס את הכסות בהם, ומביא מים אחרים ונותן לתוכם רביעית דם — אם היה מראיהם שווה, הרי זו טמאה; ואם לאו, טהורה". פירוש הדברים (**לפי "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל"**), שאם לאחר שכיבס את הכסות היו במים שנסחטו מהכביסה תוספת של רביעית על מה שהביא בתחילה, הרי כבר הוברר שעל ידי הכביסה יצאה ממנה רביעית דם, ושוב אין צורך להביא מים אחרים. אבל אם לא נוספה עליהם רביעית, אז מביא מים אחרים כמידת מי הכביסה פחות רביעית, ונותן לתוכם רביעית דם, ואם היו מראיהם של המים הראשונים והאחרונים שווה, הרי זו טמאה; ואם לאו, טהורה (כמו שבארנו במשנה).

יום חמישי

באור משנה ג

נִשְׁפַּךְ – הדם, **בָּאֲוִיר** – היינו בחוץ, תחת כפת השמים, ולא בתוך הבית (**"תוספות יום טוב"; "אליהו רבא"; "תפארת ישראל"**; אבל הרב מברטנורא מפרש: בתוך הבית; **ומקשה עליו בעל "תוספות יום טוב"**), **אִם הָיָה מְקוֹמוֹ** – המקום שנשפכה בו רביעית הדם, **קְטַפְּרֵס** – משופע, מדרון, **וְהֶאֱהִיל** – אדם, **עַל מִקְצָתוֹ** – על מקצת הדם, **טָהוֹר** – שקטפרס אינו חיבור (טהרות ח, ט), והרי שלא האהיל על שיעור טומאה; **הָיָה** – המקום שנשפך בו הדם, **אֶשְׁבֹּרֶן** – שקע, כגון גומה, שהדם היה מכונס בו, **אוֹ שֶׁקָּרַשׁ** – הדם, ואפילו מקומו קטפרס, **טָמֵא** – המאהיל על מקצתו, לפי שבכגון זה הדם כולו חשוב חיבור, והריהו כאילו האהיל על כל רביעית הדם. **נִשְׁפַּךְ** –

טָמֵא. כָּל שֶׁבַּמֵּת — טָמֵא, חוּץ מִן הַשִּׁנַּיִם, וְהַשֵּׂעָר, וְהַצִּפֹּרֶן. וּבְשָׁעַת חִבּוּרָן — הַכֹּל טָמֵא.
ד כֵּיצַד? הַמֵּת מִבַּחוּץ וּשְׁעָרוֹ בִּפְנִים — הַבַּיִת טָמֵא. עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר, הִכְנִיס מִקְצָתוֹ מִבִּפְנִים וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עָלָיו — טָמֵא. שְׁנֵי עֲצָמוֹת וַעֲלֵיהֶן כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בָּשָׂר, הִכְנִיס מִקְצָתָם מִבִּפְנִים וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עֲלֵיהֶם — טָמֵא. הָיוּ תְּחוּבִים בִּידֵי אָדָם — טָהוֹר, שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר.
ה אֵיזֶהוּ דַּם תְּבוּסָה? הַמֵּת שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ שְׁמִינִית בְּחַיָּיו וּשְׁמִינִית בְּמוֹתוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: רְבִיעִית בְּחַיָּיו וּרְבִיעִית בְּמוֹתוֹ, נִטַּל מִזֶּה וּמִזֶּה רְבִיעִית. רַבִּי אֶלְעָזָר בֵּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: זֶה וָזֶה כַּמַּיִם. אֵיזֶהוּ דַּם תְּבוּסָה? צָלוּב שֶׁדָּמוֹ שׁוֹתֵת וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם — טָמֵא, אֲבָל הַמֵּת שֶׁדָּמוֹ מְנַטֵּף וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם — טָהוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא כִי, אֶלָּא הַשּׁוֹתֶת — טָהוֹר, וְהַמְנַטֵּף — טָמֵא.

פירוש ברטנורא

שלפני פתח הבית **והיא קטפרס בין מבפנים.** שמשפע לצד פנים: **בין מבחוץ.** שמשפע לצד חוץ: **והבית מאהיל.** על מקצתו, **טהור** כל מה שבבית מטומאת אוהל, אע"פ שסופו של דם לירד לפנים, דאינו חיבור: **חוץ מן השינים והשער והצפורן.** דכתיב (במדבר י"ט) בעצם, מה עצם שנברא עמו ואין גזעו מחליף, אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף. יצאו שינים שלא נבראו עמו, יצאו שער וצפורן שגזען מחליף:

ד הבית טמא. כל מה שבתוכו טמא, שהרי מאהיל על השער המחובר למת: **עצם שיש עליו כזית בשר.** העצם נחשב יד לבשר: **תחובים בידי אדם.** שלא היה הבשר מחובר לעצם מעיקרו, אלא אדם תחבו לשם כדרך שתוחבים הבשר בשפוד:

ה איזהו דם תבוסה. אמתניתין דלעיל דפרק ב' [משנה ב'] קאי, דקתני רביעית דם תבוסה טמא, וקמפרש הכא איזהו דם תבוסה: **שמינית בחייו ושמינית במותו.** מצטרפים לרביעית: **רביעית בחייו ורביעית במותו.** שנתערבו ונטל מן התערובת רביעית, זהו דם תבוסה. אבל שמינית בחייו ושמינית במותו, לא: **זה וזה.** דר' עקיבא ודר' ישמעאל: **כמים.** ואינן מטמאין: **ואיזהו דם תבוסה.** שטמא: **צלוב שדמו שותת.** ויורד בלא הפסק, מפני שטיפה של מיתה מעורבת בו. אבל נוטף, שיורד טפה אחר טפה, קמא קמא בטיל וטהור: **רבי יהודה אומר לא כי.** כלומר לא כן הדבר: **אלא השותת טהור.** שאני אומר

משניות מבוארות – קהתי

הדם, **עַל הָאִסְקֻפָּה** — על המפתן שלפני הבית, **וְהִיא קְטַפְרֵס** — והאסקופה היא משופעת, **בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ** — בין שהיא משופעת לצד פנים, לצד הבית, ובין לצד חוץ, כלומר אפילו שיפועה יורד לצד הבית, והדם שנשפך עליה סופו לירד לפנים, **וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עָלָיו** — על מקצת רביעית הדם, **טָהוֹר** — כל מה שבבית מטומאת אוהל, שאין קטפרס חיבור; **הָיָה אֶשְׁבָּרֵץ** — שהיה שקע באיסקופה, והדם מכונס בו, **אוֹ שֶׁקָּרַשׁ** — הדם, ואפילו האסקופה קטפרס, **טָמֵא** — כל מה שבבית, אף שהוא מאהיל על מקצת הדם, כמו שבארנו הטעם לעיל. **כָּל שֶׁבַּמֵּת, טָמֵא** — כל מה שבגופו של המת טמא ומטמא, **חוּץ מִן הַשִּׁנַּיִם, וְהַשֵּׂעָר, וְהַצִּפֹּרֶן** — לאחר שפירשו מן המת; הטעם מבואר בגמרא (**נידה נה, א**), שנאמר (**במדבר יט, טז**): "אוֹ בְעַצֶם אָדָם", מה עצם שנברא עמו ואין גזעו מחליף, אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף, יצאו השיניים שלא נבראו עמו, יצאו שער וצפורן, שאף על פי שנבראו עמו, גזען מחליף (שאם ניטלו יש להם חליפים, שאחרים צומחים במקומם). **וּבְשָׁעַת חִבּוּרָן** — למת, **הַכֹּל טָמֵא** — הנוגע בהם כאילו נוגע במת עצמו, וכן המאהיל עליהם כאילו מאהיל על גוף המת, שהם "יד" לטומאת המת (**תוספות נזיר נא, א**).

באור משנה ד

משנתנו היא המשך למה ששנינו בסיפא של המשנה הקודמת: "ובשעת חיבורן הכל טמא".

כֵּיצַד — בשעת חיבורן הכל טמא? **הַמֵּת מִבַּחוּץ** — מחוץ לבית, **וּשְׁעָרוֹ בִּפְנִים** — בתוך הבית, **הַבַּיִת טָמֵא** — כל מה שבבית טמא, לפי שהבית מאהיל על השער המחובר למת, והרי זה כאילו מאהיל על המת עצמו, כמו שבארנו לעיל. **עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר, הִכְנִיס מִקְצָתוֹ** — מקצת העצם בלי הבשר, **מִבִּפְנִים** — לפנים הבית, **וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עָלָיו** — על אותו חלק מן העצם שהכניס לפנים, אף על פי שהעצם בפני עצמו אינו מטמא באוהל, מכל מקום **טָמֵא** — כל מה שבבית, משום כזית הבשר שעליו, שהעצם נחשב "יד" לבשר, וכיון שהבית מאהיל על העצם הרי זה כאילו מאהיל על הבשר. ולא זו בלבד שעצם אחד נעשה יד לכזית בשר שעליו, אלא אף **שְׁנֵי עֲצָמוֹת וַעֲלֵיהֶן כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בָּשָׂר** — שעל כל עצם כחצי זית בשר, הרי הם נעשים יד לבשר שעליהם, שאם **הִכְנִיס מִקְצָתָם מִבִּפְנִים** — אם הכניס לתוך הבית מקצת שני העצמות בלי הבשר שעליהם, **וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עֲלֵיהֶם** — על העצמות הללו, **טָמֵא** — כל מה שבבית, שיש "יד" לפחות מכזית (**גמרא חולין קיט, ב**), והרי זה כאילו הבית מאהיל על שני כחצאי הזיתים בשר, שלדעת חכמים (לעיל משנה א) מצטרפים הם לכזית שלם המטמא באוהל. **הָיוּ תְּחוּבִים בִּידֵי אָדָם** — אם הבשר לא היה מחובר לעצמות מטבעו, אלא אדם תחב את העצמות בבשר, **טָהוֹר** — הבית, **שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר** — בדבר שאין דרך חיבורו בידי אדם אלא מתולדתו, כל שמחובר בידי אדם אינו נחשב חיבור. ברם, כל שדרך חיבורו בידי אדם, הרי זה נחשב חיבור גמור (כמו ששנינו במסכת כלים).

יום ששי

באור משנה ה

משנתנו באה לפרש מה ששנינו (לעיל ב, ב) שרביעית דם תבוסה מטמאה באוהל (מגזירת חכמים).

אֵיזֶהוּ דַּם תְּבוּסָה? הַמֵּת שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ שְׁמִינִית — הלוג, **בְּחַיָּיו** — סמוך למיתה, **וּשְׁמִינִית בְּמוֹתוֹ** — שהן מצטרפות לרביעית, כאילו כל רביעית הלוג דם יצאה במותו; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** — ומדייקים המפרשים מדבריו: שמינית במותו, שאם ידוע שרובו יצא מחיים, אין לו דין דם תבוסה (**"תוספות יום טוב"**). **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: רְבִיעִית בְּחַיָּיו וּרְבִיעִית בְּמוֹתוֹ** — "דם תבוסה" היינו שיצאה מן המת רביעית הלוג בחייו ורביעית במותו, ואחר כך **נִטַּל מִזֶּה וּמִזֶּה רְבִיעִית** — כלומר שנתערבו הרביעיות וניטלה מן התערובת רביעית (**רמב"ם**), שהואיל ויש בתערובת רביעית שיצאה לאחר מיתה, הרביעית שניטלה משם טמאה מדין דם תבוסה (**הרא"ש**). **רַבִּי אֶלְעָזָר בֵּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: זֶה וָזֶה** — דם תבוסה של רבי עקיבא ושל רבי ישמעאל, **כַּמַּיִם** — טהורים כמים; אלא **אֵיזֶהוּ דַּם תְּבוּסָה? צָלוּב** — התלוי על עץ, **שֶׁדָּמוֹ שׁוֹתֵת** — כלומר שדרכו שיהא דמו שותת, נוזל בלי הפסק (**"תוספות יום טוב"; תוספות אנשי שם**), **וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם** — הואיל וטיפה של מיתה מעורבת בו (**ר"ש; ברטנורא**), **טָמֵא** — מדין דם תבוסה, **אֲבָל הַמֵּת שֶׁדָּמוֹ מְנַטֵּף** — כלומר שדרכו שיהא דמו מנטף, היינו יוצא טיפין טיפין, **וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם** — אפילו היה רוב הדם לאחר מיתה, **טָהוֹר** — שכל טיפה וטיפה שיצאה לאחר מיתה בטלה בדם הראשון שיצא מחיים. **רַבִּי יְהוּדָה**

ו כַּזַּיִת מִן הַמֵּת פִּתְחוֹ בְּטֶפַח, וְהַמֵּת פִּתְחוֹ בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים, לְהַצִּיל הַטֻּמְאָה עַל הַפְּתָחִים; אֲבָל לְהוֹצִיא הַטֻּמְאָה — בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. גָּדוֹל מִכַּזַּיִת — כַּמֵּת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת כַּמֵּת.

ז טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח מְרֻבָּע — מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה, וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. כֵּיצַד? כִּיב שֶׁהוּא קָמוּר תַּחַת

פירוש ברטנורא

אותה טפה שהנשמה תלויה בה עמדה לה על גבי העץ שהוא תלוי בו, ואין בדם זה אותה טפה אחרונה של מיתה: **והמנטף טמא.** ולא אמרינן קמא קמא בטל, דסבר רבי יהודה אין דם מבטל דם. והלכה כרבי עקיבא:

ו כזית מן המת פתחו בטפח. המת בבית ולו פתחים הרבה, כל הכלים המונחים בחלל הפתחים תחת המשקוף של פתח מבחוץ, אע"פ שהפתחים נעולים ויש הפסק בין אוהל המת לאוהל הכלים, כולן טמאין. דגזרו חכמים טומאה על המקום שהוא דרך יציאת טומאה שסופו של מת לצאת דרך שם, וכשאין יודעים באיזה מקום יוציאוהו, כולן טמאין. ואם יש כזית מן המת בבית וחשב להוציאו בחלון שיש בו פותח טפח, מציל על כל הפתחים הנעולים, כיון שיודע המקום שסופה של טומאה לצאת דרך שם. ואם הוא מת שלם וחשב להוציא דרך חלון שיש בו ארבעה, מציל על כל הפתחים הנעולים, דבשיעור ארבעה טפחים שיערו חכמים שראוי להוצאת המת: **אבל להוציא את הטומאה בפותח טפח.** אפילו מת שלם טומאה יוצאה דרך חלון כל זמן שהוא פתוח, ומטמא הכלים שבבית שבצדו אם יש בחלון פותח טפח: **גדול מכזית כמת.** דוקא כזית מצומצם פתחו בטפח. אבל יותר מכזית דינו כאילו היה מת שלם, ואין מציל על הפתחים הנעולים עד שיהא בו ארבעה: **רבי יוסי אומר השדרה והגולגולת** שבבית דינו כמת שלם, ואם חשב להוציאן דרך חלון אין מציל על הפתחים הנעולים עד שיהא בו ארבעה. וכן הלכה:

ז טפח על טפח על רום טפח. דף שהוא רחב טפח על טפח וגבוה מן הארץ טפח, ומאהיל על כזית מן המת ועל הכלים, מביא את הטומאה על הכלים: **מרובע.** שאם היה רחבו פחות מטפח אע"פ שהיה ארכו שני טפחים, לא אמרינן שים מה שיתר על ארכו ברחבו ורבעהו, להכי קתני מרובע, שצריך שיהא ברחבו טפח ובארכו טפח: **כיצד.** כלומר כיצד חוצץ בפני הטומאה: **כיב שהוא קמור.** חפירה בקרקע ומקורה, והיינו קמור, ושם יורדים שופכים שבבית

משניות מבוארות – קהתי

אוֹמֵר: לֹא כִי – לא כן הדין, **אֶלָּא הַשּׁוֹתֶת** – צלוב שדמו שותת ונמצאה תחתיו רביעית דם, **טָהוֹר** – הדם, שאני אומר: אותה טיפה שהנשמה תלויה בה עמדה לה על גבי העץ שהוא תלוי עליו, ואין ברביעית הדם טיפה אחרונה של מיתה (**ברטנורא**). ויש מוסיפים לבאר, שהואיל והעץ אינו מתחלחל ומתגלגל מנדנוד הצלוב, אנו אומרים שהדם שיצא לאחר מיתה עמד לו על העץ (**המאירי למסכת נידה**), ורביעית הדם שעל הארץ יצאה רובה מחיים (**"סדרי טהרות"**). **וְהַמְנַטֵּף** – המת שדמו מנטף, ונמצאה תחתיו רביעית דם, **טָמֵא** – ואין אומרים, שטיפה טיפה בטלה, שסובר רבי יהודה: אין דם מבטל דם (**גמרא נידה עא, א**). לדעת מפרשים אחדים (**הגר"א; "תפארת ישראל"**), רבי אלעזר ברבי יהודה החולק על רבי עקיבא ורבי ישמעאל ואומר: זה וזה כמים, אינו מפרש במשנתנו איזהו דם תבוסה, כלומר שכל הבבא שבסיפא: "איזהו דם תבוסה? צלוב שדמו שותת" וכו', אינה המשך לדבריו של רבי אלעזר ברבי יהודה, אלא סתם משנה היא הבאה ללמד (אליבא דרבי עקיבא), שלא כל דם תבוסה מטמא; וזוהי שאלת המשנה בסיפא: איזהו דם תבוסה המטמא?... ברם, דעתו של רבי אלעזר ברבי יהודה במהותו של דם תבוסה מובאת בתוספתא: "ואיזה הוא דם תבוסה? רבי אלעזר ברבי יהודה אומר: הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו, ספק בחייו יצא (כולו), ספק במותו יצא, ספק בחייו ובמותו (קצת בחייו וקצת במותו), זהו דם תבוסה". אבל חכמים חולקים שם על רבי אלעזר ברבי יהודה ואומרים, שזה אינו דם תבוסה שטומאתו מדרבנן, אלא הואיל ויש ספק שמא יצא כולו במותו, הרי זה ספק טומאה מן התורה, ודינו ככל ספק טומאה, שברשות היחיד ספקו טמא, וברשות הרבים ספקו טהור. אלא איזהו דם תבוסה? הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו, ועדיין לא פסק, ספק רובו בחייו ומיעוטו במותו, ספק רובו במותו ומיעוטו בחייו — זהו דם תבוסה. **ומבואר במפרשים, שדעת חכמים שבתוספתא היא כדעת רבי עקיבא שבמשנתנו,** וכן הלכה (**רמב"ם הל' טומאת מת ב, יג; עיין "כסף משנה" שם**).

בבית, אלא שיש הבדל בין כזית מן המת למת שלם לענין שיעור הפתח.

כַּזַּיִת מִן הַמֵּת – המונח בבית, ולו פתחים הרבה, **פִּתְחוֹ בְּטֶפַח** – אם הפתח, שבו עומדים להוציא את הכזית מתוך הבית, הוא טפח על טפח, כגון שחשבו להוציאו דרך חלון או דרך חור שבקיר, הפתח הזה מציל על כל הפתחים הנעולים, שהוא בלבד טמא, ושאר כל הפתחים הנעולים טהורים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ברם, אם אין בו טפח על טפח, כל הפתחים, אף על פי שהם נעולים, טמאים; **וְהַמֵּת** – השלם, **פִּתְחוֹ בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים, לְהַצִּיל הַטֻּמְאָה עַל הַפְּתָחִים** – דווקא אם חשבו להוציאו בפתח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, הוא מציל על שאר הפתחים הנעולים, ואילו בפחות מכן אינו ראוי להוצאת המת, ואינו מציל על שאר הפתחים; **אֲבָל לְהוֹצִיא הַטֻּמְאָה** – לענין יציאת הטומאה (התפשטותה) מן הבית שהמת מונח בו למקום אחר דרך הפתח הפתוח לשם, **בְּפוֹתֵחַ טֶפַח** – אפילו מת שלם טומאתו יוצאת למקום אחר בפתח של טפח על טפח, ומטמאת את כל הנמצא שם. **גָּדוֹל מִכַּזַּיִת** – אם יותר מכזית של מת מונח בבית, **כַּמֵּת** – דינו כמת שלם, ואין פתחו מציל על הפתחים הנעולים אלא אם כן יש בו ארבעה טפחים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת** – של מת, אף אם אין בהן כזית (**"תוספות יום טוב"; הרש"ש**), **כַּמֵּת** – דינן כמת שלם, שאין פתחן מציל על הפתחים הנעולים אלא אם כן יש בו ארבעה טפחים. יש מפרשים, שרבי יוסי חולק על תנא קמא וסובר, שדווקא שדרה וגולגולת דינן כמת שלם, אבל גדול מכזית אין דינו כמת שלם (**הרא"ש להלן ד, ב; "משנה אחרונה"; "תפארת ישראל"**).

שבת קודש

באור משנה ז

משנתנו דנה בשיעור האוהל המביא את הטומאה.

טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח מְרֻבָּע – אוהל שארכו טפח ורחבו טפח וגובה חללו טפח; ונקטה המשנה לשון "מרובע", להשמיענו שצריך דווקא שיהא כל מימד ומימד לפחות טפח, כלומר שחלל האוהל הוא טפח מעוקב, **מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה** – אם נמצאת טומאת המת תחת האוהל, כל הנמצא שם טמא, כגון דף שהוא טפח על טפח וגבוה מן הארץ טפח, והוא מאהיל על כזית מן המת, וגם על כלים שאינם נוגעים בטומאה, הרי זה מביא את הטומאה על הכלים, **וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה** – ומעכב את הטומאה מלצאת דרך מחיצות האוהל, כגון אם היו כלים על גבי הדף המאהיל על כזית מת, הרי הכלים טהורים מפני שהדף חוצץ בינם לבין הטומאה. ומוסיפה המשנה לפרש

להלן (ז, ג) שנוי: "המת בבית, ובו פתחים הרבה — כולם טמאים". היינו כל מה שנמצא בחלל הפתחים תחת המשקוף מבחוץ טמא, אפילו הם נעולים, שכן חכמים גזרו טומאה על הפתח שדרכו עתידים להוציא את המת מן הבית, וכשאין ידוע באיזה פתח יוציאוהו, כל הפתחים טמאים; ברם, אם נפתח אחד מהפתחים או שחשבו על אחד מהפתחים להוציא דרכו את המת, הרי פתח זה מציל על כל הפתחים הנעולים, שהואיל וידוע, שדרכו יוציאו את המת, הוא בלבד טמא, ושאר הפתחים הנעולים טהורים. משנתנו באה ללמד, שהוא הדין לכזית מן המת המונח

הַבַּיִת, יֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְיֵשׁ בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, טֻמְאָה בְתוֹכוֹ — הַבַּיִת טָהוֹר; טֻמְאָה בַבַּיִת — מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת, וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. יֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, הַטֻּמְאָה בְתוֹכוֹ — הַבַּיִת טָמֵא; טֻמְאָה בַבַּיִת — מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת, וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. אֵין בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, טֻמְאָה בְתוֹכוֹ — הַבַּיִת טָמֵא; טֻמְאָה בַבַּיִת — מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא. אֶחָד חֹר שֶׁחֲרָרוּהוּ מַיִם אוֹ שְׂרָצִים, אוֹ שֶׁאֲכָלַתּוּ מַלַּחַת, וְכֵן מַרְבֵּךְ שֶׁל אֲבָנִים, וְכֵן סְוָאר שֶׁל קוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל אֹהֶל שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי בִּידֵי אָדָם אֵינוֹ אֹהֶל; וּמוֹדֶה בַּשְּׁקִיפִים וּבַסְּלָעִים.

פירוש ברטנורא

ומשם יוצאים לרשות הרבים: **יש בו פותח טפח.** דהיינו טפח על טפח ברום בביב עצמו: **וביציאתו.** בפתח הביב שממנו יוצאין המים לרשות הרבים: **טומאה בתוכו.** כזית מן המת בתוך הביב. דכזית מן המת פתחו בטפח: **הבית טהור.** שהטומאה יוצאה דרך פתח הביב היוצא לרשות הרבים. והיינו דקתני חוצץ בפני הטומאה: **טומאה בבית מה שבתוך הביב טהור.** דאין דרך טומאה להכניסה דרך פתח הביב, שדרך הטומאה להוציאה דרך פתח הבית ולא להכניסה לביב: **ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טמא.** דטומאה עולה מן הביב לבית כיון שאין לה דרך לצאת דרך פתח הביב היוצא לרשות הרבים, דכל פחות מטפח אין הטומאה יוצאה: **אין בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח.** לחנם נקט ואין ביציאתו פותח טפח, דכיון דאין בו פותח טפח, על יציאתו לא חיישינן, דכאילו אין שם חלל כלל דמי והרי הביב נחשב כקרקע הבית, ואמרו חכמים כל אשר באוהל יטמא, לרבות קרקעיתו של בית כמוהו עד התהום: **אחד חור שחררוהו מים.** האי פותח טפח שמביא את הטומאה, לא שנא אם נעשה החור הזה על ידי מים או שנקבוהו שרצים: **או שאכלתו מלחת.** לשון ארץ מלחה. כמין עפר לבן דומה למלח ומתאכל ונופל ונעשה חור מאליו: **מרבך של אבנים.** אבנים גדולות ערוכות וסדורות זו על זו, ופעמים שהאחת סדורה על גבי שתים והתחתונות מפורדות זו מזו ויש שם אוהל טפח: **סואר של קורות.** קורות ערוכות זו על זו ועומדות לבנין, ופעמים שיש ביניהן אוהל טפח: **כל שאינו עשוי בידי אדם אינו אוהל.** דיליף אוהל אוהל ממשכן, מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם: **בשקיפים.** תרגום סעיפי הסלעים, שקיפי כפייא: **ובסלעים.** בנקיקי הסלעים. ושקיפי ונקיקי הסלעים אחד הן, אלא שזה נעשה על ידי מטר וזה נעשה מאליו. ואע"ג דלא נעשו בידי אדם מודה בהם רבי יהודה, דלא יליף גזירה שוה דאוהל אוהל ממשכן אלא לפותח טפח בלבד, אבל ביותר מטפח, כגון מלא אגרוף, אמרינן בסוכה [ריש] פרק הישן. דמודה רבי יהודה שאפילו נעשה מאליו מביא את הטומאה. וכן בשקיפים ובסלעים. ואין הלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

בענין זה: **כֵּיצַד** – חוצץ בפני הטומאה? **בִּיב שֶׁהוּא קָמוּר תַּחַת הַבַּיִת** – תעלת מי שופכים שהיא מכוסה ועוברת תחת קרקע הבית, ויש לה פתח בתוך הבית, שבו מכניסים את המים, והם מקלחים דרך התעלה ויוצאים בפתחה שבחוץ, הפתוח לרשות הרבים; ברם, הפתח שבתוך הבית הוא נעול, כדי שלא ייכנס ריח רע של השופכים לתוך הבית: **יֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – בחלל הביב יש טפח על טפח על רום טפח; **וְיֵשׁ בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – ובפתחו שבחוץ, שבו יוצאים מי השופכים לרשות הרבים, יש טפח על טפח, **טֻמְאָה בְתוֹכוֹ** – אם כזית מן המת בתוך הביב, **הַבַּיִת טָהוֹר** – שהואיל והביב יש בו פותח טפח, הריהו חשוב אוהל לעצמו וחוצץ בפני הטומאה שלא תבקע לתוך הבית; ואף על פי שיש לביב פתח בתוך הבית, שיש בו פותח טפח, מכל מקום הואיל ופתח זה נעול, כמו שבארנו לעיל, ויש ביציאתו פותח טפח, לפיכך אין הטומאה נכנסת לתוך הבית אלא היא יוצאת דרך פתח הביב הפתוח לחוץ, כמבואר הטעם להלן; **טֻמְאָה בַבַּיִת** – ואם היתה טומאת מת בתוך הבית, **מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ** – בתוך הביב, **טָהוֹר** – שחוצץ הוא בפני הטמאה, מאחר שהוא אוהל בפני עצמו, כמו שבארנו לעיל; ואין אומרים, שהטומאה נכנסת לביב דרך פתח הביב שבתוך הבית, **שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת, וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס** – דרכה של הטומאה לצאת דרך פתחי הבית לחוץ, ולא להיכנס לביב דרך פתחו שבתוך הבית, הלכך פתחי הבית מצילים על פתח הביב שבתוך הבית. ואף על פי שפתחי הבית אף הם נעולים, ולא חישב עליהם להוציא את הטומאה דרך אחד מהם, מכל מקום כלפי פתח הביב שבתוך הבית, הרי הם כאילו חישב עליהם וחשובים כפתוחים (**"סדרי טהרות"**). וכן מוסב טעם זה גם על הרישא, שאם הטומאה בביב, דרכה לצאת דרך פתחה הפתוח לחוץ ואין דרכה להיכנס לבית דרך פתח הביב שבתוך הבית, ולכן פתח הביב שבחוץ מציל על פתח הביב שבתוך הבית, מאחר שהוא נעול (**שם**). **יֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – בחלל הביב, ואף בפתחו שבתוך הבית, **וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – ואין בפתחו שבחוץ טפח על טפח, **הַטֻּמְאָה בְתוֹכוֹ** – אם כזית מן המת בתוך הביב, **הַבַּיִת טָמֵא** – שהואיל ואין לטומאה דרך לצאת לחוץ, שבפחות מטפח אין הטומאה יוצאת, לפיכך עולה היא מן הביב לבית; ואף על פי שפתחו שבתוך הבית נעול, מכל מקום הרי סופו להיפתח, ועתידה הטומאה לצאת מן הביב דרך פתחו שבתוך הבית ולהיכנס לבית, הלכך הבית טמא; **טֻמְאָה בַבַּיִת, מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר** – מה שבתוך הביב טהור, לפי שהביב חוצץ בפני הטומאה שבבית, ופתחי הבית מצילים על פתח הביב שבתוך הבית, מאחר שהוא נעול, כמו שבארנו ברישא; **שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת** – דרך פתחי הבית, **וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס** – לביב דרך פתחו שבתוך הבית, כמו שבארנו לעיל. **אֵין בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שבכגון זה אינו חשוב אוהל, ואינו חוצץ בפני הטומאה, **טֻמְאָה בְתוֹכוֹ** – בתוך הביב, **הַבַּיִת טָמֵא** – כאילו הטומאה בתוך הבית (**רמב"ם**), כמבואר הטעם לקמן; **טֻמְאָה בַבַּיִת, מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא** – שהואיל ואין בחלל הביב פותח טפח, הריהו נחשב כקרקע הבית, שדינו עד התהום כמו הבית, כמו שדרשו חכמים: "וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים" (**במדבר יט, יד**) – לרבות קרקעו של בית כמוהו עד התהום (**ספרי חוקת**); הלכך כל הנמצא בביב כאילו טמון בקרקע הבית, וכל הטמון בקרקע הבית הריהו כמונח בתוך הבית. **אֶחָד חֹר שֶׁחֲרָרוּהוּ מַיִם אוֹ שְׂרָצִים** – כלומר מה ששנינו ברישא טפח על טפח על רום טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה, דין זה נוהג גם בחור שנעשה על ידי מים, או על ידי שרצים, **אוֹ שֶׁאֲכָלַתּוּ מַלַּחַת** – רקבון הבא מחמרי מלח שנתכנסו בקרקע. **וְכֵן מַרְבֵּךְ** – ויש גורסים: מדבך, כמו נדבך – **שֶׁל אֲבָנִים** – סדורות זו על גב זו ויש ביניהן אוהל של טפח מעוקב, **וְכֵן סְוָאר שֶׁל קוֹרוֹת** – קורות ערוכות זו על גב זו, ויש ביניהן אוהל טפח. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל אֹהֶל שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי בִּידֵי אָדָם** – בכוונה לעשותו אוהל, **אֵינוֹ אֹהֶל** – שלומד בגזירה שווה "אוהל, אוהל" מן המשכן, שכן בטומאת המת נאמר (**במדבר יט, יד**): "זאת התורה אדם כי ימות באוהל", ובמשכן נאמר (**שמות מ, יט**): "ויפרוש את האוהל על המשכן", מה שם בידי אדם, אף כאן בידי אדם. **וּמוֹדֶה** – רבי יהודה, **בַּשְּׁקִיפִים** – בסעיפי (חודי) הסלעים, **וּבַסְּלָעִים** – ובנקיקי הסלעים, שאף על פי שהם עשויים בידי שמים, מכל מקום דינם כאוהל, הואיל וחללם גדול, ורגילים בני אדם להשתמש בהם כבשאר אוהלים (**"תפארת ישראל"**). יש מפרשים: שקיפים – סלעים הנופלים ומתפרקים ברוח, ויש חור גדול במקום עקירתם (**רש"י**). ויש מפרשים, ששקיפים ונקיקי הסלעים הם אותו הדבר, אלא שאלו נעשו על ידי מטר ואלו נעשו מאליהם (**רש"י; ברטנורא**). ואין הלכה כרבי יהודה.

פרק רביעי

א מִגְּדֵל שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּאֲוִיר, טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ — כֵּלִים שֶׁבְּעָבְיוֹ טְהוֹרִים; טֻמְאָה בְּעָבְיוֹ — כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה. הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת, טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ — הַבַּיִת טָמֵא; טֻמְאָה בַּבַּיִת — מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר, שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. כֵּלִים שֶׁבִּינוֹ לְבֵין הָאָרֶץ, שֶׁבִּינוֹ לְבֵין הַכֹּתֶל, שֶׁבִּינוֹ לְבֵין הַקְּרוֹרוֹת: אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח — טְמֵאִין; וְאִם לָאו — טְהוֹרִין. טֻמְאָה שָׁם — הַבַּיִת טָמֵא.

פירוש ברטנורא

ד א מגדל שהוא עומד באויר. מגדל עץ שיש לו דפנות והדפנות עצמן יש חלל בעוביין כגון חורין המפולשין פתוחים לפנים ולחוץ אלא שאין בהן פותח טפח, ורגילים להצניע שם מחטין וצנוריות וכלים קטנים: **שהוא עומד באויר.** תחת אויר השמים, כגון דקאי בחצר: **טומאה בתוכו.** בחלל המגדל עצמו: **כלים שבעוביו.** בעובי חלל הדפנות: **מחצה למחצה.** מחציו של עובי מגדל ולפנים כלפנים, מחציו ולחוץ כלחוץ. בין שהטומאה במגדל וכלים בעוביו, בין שהטומאה בעוביו וכלים במגדל. ואין הלכה כר' יוסי: **טומאה בתוכו.** בתוך המגדל: **הבית טמא.** אע"פ שדלתותיו מגופות. כדמפרש טעמא שדרך הטומאה לצאת משם לבית: **טומאה בבית מה שבתוך המגדל טהור.** והוא שדלתותיו מגופות. דאי פתוחות, לא גרע מחלון שבין שני בתים. וטעמא דמה שבתוך המגדל טהור, שאין דרך לטומאה שבבית להכניסה במגדל: **אם יש שם פותח טפח.** בין שולי המגדל לארץ או בין דופן המגדל לכותל או בין גג המגדל לתקרת הבית: **טמאים.** מחמת טומאה שבבית. אבל אין שם טפח הוי מגדל כלבוד ואין טומאת הבית נכנסת שם: **טומאה שם הבית טמא.** אם היתה טומאה בין שולי המגדל לקרקע הבית. או בין גג המגדל לגג הבית או בין דפנות המגדל לכותלי הבית, אף על פי שאין ביניהן פותח טפח **הבית טמא,** שאין המגדל מציל על הטומאה שתחתיו בתוך הבית שלא תטמא כל אשר בבית:

משניות מבוארות – קהתי

בארנו ענייני הביב לפי הרב מברטנורא וסדרי טהרות. אבל יש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שפתח הביב שבתוך הבית אין בו פותח טפח, ולפי זה, הטעם הנזכר פעמיים במשנה: שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להיכנס, מיותר הוא לגמרי. ואמנם יש נוסחאות שאין גורסים פיסקה זו במשנתנו (עיין "מלאכת שלמה"; ועיין "משנה אחרונה").

באור משנה א

מִגְּדֵל – ארון עץ בצורת מגדל, **שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּאֲוִיר** – בחוץ, ולא בתוך הבית; ולהלן בסוף פרקנו מבואר, שמדובר כאן במגדל הבא במידה, היינו שהוא מחזיק ארבעים סאה בלח, שהם כוריים ביבש, והוא נפח של אמה על אמה ברום שלוש אמות, שבכגון זה אינו מקבל טומאה (עיין כלים טו, א), והוא נחשב כאוהל, **טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ** – כגון כזית מן המת נמצא בחלל המגדל, **כֵּלִים שֶׁבְּעָבְיוֹ** – הנמצאים בחלל שבעובי הדפנות, וכגון שיש חורים מפולשים בדפנות המגדל, הפתוחים לפנים ולחוץ, אלא שאין בהם פותח טפח לחלל המגדל, ורגילים להצניע שם מחטים או שאר כלים קטנים (**הר"ש; ברטנורא**), **טְהוֹרִים** – שחלל החור שבעוביו אינו חשוב כחלל המגדל אלא כמקום בפני עצמו, וכיון שאינו פתוח טפח על טפח לחלל המגדל, אין הטומאה שבתוכו מתפשטת לשם (**"סדרי טהרות"**); ועוד, שאין דרך טומאה ליכנס מן המגדל לעוביו אלא לצאת דרך פתח המגדל (**"משנה אחרונה"**). **טֻמְאָה בְּעָבְיוֹ** – בחלל שבעובי הדפנות, **כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ** – שבתוך חלל המגדל, **טְהוֹרִים** – מהטעם שבארנו לעיל, שהחלל שבעוביו נחשב כאוהל בפני עצמו והוא חוצץ בפני הטומאה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה** – חצי עובי הדופן שלצד פנים המגדל דינו כחלל המגדל, וחצי עוביו שלצד חוץ נידון בפני עצמו. במפרשים מבואר, שרבי יוסי מדמה דין דפנות המגדל לדין השנוי להלן (ו, ג): "כותל המשמש את הבית ידוֹן מחצה למחצה. כיצד? כותל שהוא לאויר (**שצידו האחד כלפי חוץ**), והטומאה בתוכו: מחציו ולפנים (**לצד הבית**) – הבית טמא (**כאילו הטומאה בבית**); מחציו ולחוץ — הבית טהור". אבל תנא קמא סובר, שכותל כלי הנחשב כאוהל, שונה מכותל בית, שכן כותל כלי נידון בפני עצמו ואינו בטל לחלל הכלי (**עיין "תוספות יום טוב, בשם מהר"ם; "תפארת ישראל"; "סדרי טהרות"**). **הָיָה עוֹמֵד** – המגדל – **בְּתוֹךְ הַבַּיִת, טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ** – בתוך המגדל, **הַבַּיִת טָמֵא** – אפילו דלתות המגדל סגורות, כמבואר הטעם לקמן; **טֻמְאָה בַּבַּיִת, מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ** – בתוך המגדל, **טָהוֹר** – שהואיל והמגדל מחזיק ארבעים סאה בלח, אינו כשאר כלי הבית, אלא נחשב כאוהל בתוך אוהל והוא מציל על מה שבתוכו מליטמא; **שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת** – הלכך, אם יש טומאה בתוך המגדל, הרי היא יוצאת מן המגדל לבית ומטמאתו. וזהו ששנינו לעיל: טומאה בתוכו, הבית טמא. **וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס** – אין דרך הטומאה להיכנס מן הבית אל המגדל הנעול מכל צדדיו, וזהו ששנינו: טומאה בבית, מה שבתוכו טהור. **כֵּלִים שֶׁבִּינוֹ לְבֵין הָאָרֶץ** – הנמצאים בין המגדל לבין קרקע הבית, **שֶׁבִּינוֹ לְבֵין הַכֹּתֶל** – או בין המגדל לבין כותל הבית, **שֶׁבִּינוֹ לְבֵין הַקְּרוֹרוֹת** – או בין המגדל לבין תקרת הבית, **אִם יֵשׁ שָׁם** – בין המגדל לארץ, או בין דופן המגדל לכותל הבית, או בין גג המגדל לתקרת הבית, **פּוֹתֵחַ טֶפַח** – טפח על טפח פתוח לתוך הבית, **טְמֵאִין** – הכלים, מחמת הטומאה שבבית, **וְאִם לָאו** – אם אין שם פותח טפח, **טְהוֹרִין** – הכלים, שאין הטומאה נכנסת לשם, לפי שהמגדל הוא כלבוד וחוצץ בפני הטומאה על הכלים המונחים שם, כמו שבארנו לעיל, שאוהל בתוך אוהל מציל על הטהורים שבתוכו מלהיטמא (**ברטנורא; "סדרי טהרות"**). **טֻמְאָה שָׁם** – בין המגדל לבין הארץ, או לבין הכותל, או לבין הקורות, אף על פי שאין במקום הטומאה פותח טפח, **הַבַּיִת טָמֵא** – שדרך הטומאה לצאת לבית (**הר"ש**). ואמנם אוהל בתוך אוהל מציל על הטהורים מלהיטמא, אבל אינו מציל על הטמאים מלטמא; הלכך אף על פי שהטומאה מונחת באוהל הפנימי היא מטמאה את כל הנמצא באוהל החיצון (**רמב"ם**).

"תורת אמת", שהוראותי' הן הוראות אמיתיות, אמת בטהרתה, ונקראת "תורת חיים", הוראה כיצד להתנהג ולנהל את החיים.
משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ד ע"ב: הגמרא מקשה על איסור שלשים יום קודם ראש השנה: **וְהָנֵי** - וכי אלו **הִלְכְתָא נִינְהוּ** - נאסרו בהלכה למשה מסיני, הלא **קְרָאֵי נִינְהוּ** - יש ללמוד את דינם מפסוקים, **(דתנן) [דְּתַנְיָא]** בברייתא, נאמר בפסוק (שמות לד כא) 'שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת **בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת', רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** אין לומר שסוף הפסוק 'בחריש ובקציר תשבות' נאמר בשבת, שהרי בה ל"ט מלאכות אסורות ולא רק חרישה וקצירה[**ו**], אלא בשביעית שחרישה וקצירה אסורות בה, **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** זאת **בְּחָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית** עצמה, **שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** בה (ויקרא כה ד-ה) **'שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר,** אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר'. **אֶלָּא** כוונת הכתוב 'בחריש ובקציר תשבות' היא **לְחָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנָס לִשְׁבִיעִית** - שמועיל לצמיחת השדה בשביעית, שאסור אף שנעשה קודם לה, **וְקָצִיר שֶׁל** תבואה שגדלה שליש **בִּשְׁבִיעִית, שֶׁיָּצָא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** - שנעשה לאחר השביעית, שאסור לצורך סחורה כפירות שביעית. ומכאן למדים שיש תוספת לשביעית לפניה ולאחריה.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אף 'בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר' (שמות לד כא) נאמר בשבת כתחילת הפסוק, ונאמרו דווקא הם ללמד, **מָה חָרִישׁ רְשׁוּת** - כשם ש'חריש' הוא רשות, שהרי לא מצינו מצות חרישה, **אַף קָצִיר רְשׁוּת** - אף 'קציר' הוא רשות, ודווקא זה נאסר בשבת, **וְיָצָא** מהאיסור **קָצִיר הָעוֹמֶר, שֶׁהִיא** - הקצירה **מִצְוָה** ומותרת בשבת. מבואר שלרבי עקיבא למדים תוספת שביעית מפסוקים, וקשה לרבי יוחנן שאמר שהיא הלכה למשה מסיני. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, כִּי גְּמִירֵי הִלְכְתָא לְמִישְׁרֵי יַלְדָּה** - ההלכה באה ללמד שמותר לחרוש עד ראש השנה נטיעות חדשות, ולא באה לאסור משום תוספת שביעית כלל, **וּקְרָאֵי לְמֵיסַר זְקִינָה** - הפסוקים באו לאסור חרישה לאילנות זקנים משום תוספת שביעית.

מקשה הגמרא: **וְכֵיוָן דְּהִלְכְתָא לְמִשְׁרֵי יַלְדָּה** - שלמדנו מהלכה להתיר חרישה לנטיעות חדשות בערב שביעית, **לָאו מִמֵּילָא זְקִינָה אֲסִירָה** - וכי אין ללמוד מכך ממילא שלאילנות זקנים אסור, ואין צריך פסוק לכך.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר: **אֶלָּא הִלְכְתָא** נאמרה **לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** שלמד מ'בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת' (שם) להתיר קציר של מצוה בשבת, ולדבריו אכן האיסור תוספת באילנות זקינות נלמד מההלכה, **וּקְרָאֵי** - ומפסוקים למדים איסור תוספת שביעית **לְרַבִּי עֲקִיבָא** שלמד זאת כמבואר בברייתא לעיל בסמוך.

נמצא למסקנת הגמרא כרבי יצחק, שמהלכה למשה מסיני נלמד שאסור לעבוד בקרקע שלשים יום קודם שביעית, ובית שמאי ובית הלל הוסיפו מפסח ומעצרת, וזאת התיר רבן גמליאל. הגמרא מביאה שיטה אחרת: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ מִדְּאוֹרַיְיתָא בָּטִיל לְהוּ** - מצאו סמך מן התורה לבטל ימי תוספת שביעית, ובטלו אף את אלו שנאסרו מההלכה. וביאר **מַאי טַעְמָא** - מהיכן למד זאת, **גָּמַר** - למד בגזירה שוה **'שַׁבָּת' 'שַׁבָּת'** מִשבת רגילה הנקראת **שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית,** שבשביעית נאמר (ויקרא כה ה) 'שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ', ובשבת נאמר (שמות כ י) 'וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ', **מַה לְּהַלָּן** בשבת בראשית **הִיא אֲסוּרָה** במלאכה אף **לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ מוּתָּרִין[ג], אַף כָּאן הִיא אֲסוּרָה וּלְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ מוּתָּרִין.**

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, לְמַאן דְּאָמַר הִלְכְתָא** - שהתוספת היא מהלכה למשה מסיני, וכי **אָתְיָא** [-באה] **גְּזֵרָה שָׁוָה** שאינה מקובלת מסיני אלא דנוה מעצמם, **וְעָקְרָה לְהִלְכְתָא** שניתנה בסיני. וְכן קשה **לְמַאן דְּאָמַר קְרָא** - שנלמדת מפסוק, וכי **אָתְיָא גְּזֵרָה שָׁוָה וְעָקְרָה לְקְרָא.**

רש"י

שנכנס לשביעית – כל שיש לו ליכנס לשביעית, שאסור לחרוש לפני ראש השנה. **מה חריש רשות** – בכל מקום. **קציר העומר** – מותר לקצור בשבת. **שהיא של מצוה** – אף על פי שמצא קצור – קוצר, דבעינן קצירה לשמה. אבל אם מצא חרוש – אינו חורש. **הלכתא למישרא ילדה** – עשר נטיעות עד ראש השנה. **קראי למיסר זקינה** – שלשים יום קודם ראש השנה. ואתו בית שמאי והלל וגזרו מפסח ועד עצרת. **ממילא שמעת מינה** – דזקינה אסור לחרוש. **אלא הלכתא לרבי ישמעאל** – דלא נפיק ליה מקראי, דדריש לקרא לדרשה אחרינא: להוציא קציר העומר. **מדאורייתא בטלו** – כלומר, אשכחו סמך מן התורה, להכי בטלו הלכתא. **מאן דאמר הלכתא** – דלפני ראש השנה אסור. **אתא גזירה־שוה עקרה להלכתא** – כלומר, משום גזירה־שוה דאינהו גמירו מנפשייהו משבת – בטלו הלכתא? הא אין אדם דן גזירה־שוה מעצמו!

בכל יהודי יש נקודת היהדות, שלכן לכל אחד יש עניין ביהדות הלוקח את לבבו בהתעוררות המתאימה.

ממכתב ט' כסלו, ה'תש"כ

דְּיִשְׂרָאֵל נַמִּי מִישְׁרָא קָא שָׁרֵי – אף חמץ של ישראל התיר בהנאה לאחר הפסח, ואילו המשנה אוסרת בהנאה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, וְאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שהתיר חמץ בפסח בהנאה, גם זה לא יתכן, שהרי אֲפִילּוּ תּוֹךְ זְמַנּוֹ נַמִּי מִישְׁרָא קָא שָׁרֵי בַּהֲנָאָה – הוא מתיר חמץ של ישראל בהנאה אפילו בפסח עצמו.

הגמרא מיישבת את המשנה: אָמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב, לְעוֹלָם, רַבִּי יְהוּדָה הִיא – המשנה שנויה כדעת רבי יהודה, ואף על פי שלמד מהפסוקים שחמץ לאחר הפסח אסור בהנאה, היינו דווקא בשל ישראל אבל של נכרי מותר, וְטעמו הוא דְּיָלִיף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְׁאוֹר דְּרְאִיָּיה – שלומד את דין איסור אכילת חמץ מהדין של בל יראה שאור, מַה שְׁאוֹר דְּרְאִיָּיה – שכשם שלגבי איסור בל יראה, נאמר (שמות יג ז) 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר' וגו', ונתבאר לעיל (ה:) שדורשים מ'לך', שדווקא שאור שֶׁלְּךָ, אִי אַתָּה רוֹאֶה – אסור שיראה ברשותך בפסח, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה – אבל מותר שיראה שאור שֶׁל אֲחֵרִים, כגון נכרים, וְשֶׁל גָּבוֹהַּ [–הקדש], אַף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה – הוא הדין לגבי אכילת חמץ, דווקא חמץ שֶׁלְּךָ, אִי אַתָּה אוֹכֵל – אסור באכילה בפסח, אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל חמץ שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ, הרי שחמץ של נכרי מותר אף באכילה, ומן התורה אף בפסח, ולכן התירה אותו המשנה לאחר הפסח. וּבְדִין הוּא דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְּנָא דַּאֲכִילָה נַמִּי שָׁרֵי – ולפי זה, המשנה היתה צריכה לשנות את ההיתר בחמצו של נכרי אף לגבי אכילה, וְאֵידֵי דְּתָנָא דְּיִשְׂרָאֵל אָסוּר בַּהֲנָאָה – אלא אגב שנקטה לחדש לגבי ישראל שחמצו אסור אף בהנאה, תָּנָא נַמִּי דְּנָכְרִי מוּתָּר בַּהֲנָאָה – נקטה אף לגבי נכרי היתר הנאה. וּבְדִין הוּא דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְּנָא דַּאֲפִילּוּ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ – וכן היה על המשנה לשנות שחמצו של נכרי אף בפסח עצמו מוּתָּר בַּהֲנָאָה, וְאֵידֵי דְּתָנָא דְּיִשְׂרָאֵל – אלא אגב שנקטה לחדש לגבי ישראל שחמצו אסור אף לְאַחַר זְמַנּוֹ, תָּנָא נַמִּי דְּנָכְרִי – נקטה גם לגבי נכרי לְאַחַר זְמַנּוֹ.

רבא מבאר את המשנה באופן אחר: רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם, המשנה כדעת רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, שסובר שמן התורה חמץ לאחר הפסח מותר, ומשום כך התירה המשנה חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קְנָסָא קָנֵים – סובר שקנסו חכמים ואסרו חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, הוֹאִיל וְעָבַר עָלֵיהּ בְּכָל יֵרָאֶה וּכָל יִמָּצֵא – משום שעבר עליו הישראל בלא תעשה של 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר' וגו' (שמות יג ז), ושל 'שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם' (שם יב יט), בכך שהשהה אותו בפסח, ולפיכך אסרה המשנה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח. אולם בחמץ של נכרי לא קנסו, שהרי אינו מצווה ב'בל יראה ובל ימצא'.

הגמרא מפרשת את סוף המשנה על פי ביאורם של רבא ושל רב אחא בר יעקב. מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא – המשנה מובנת לְרָבָא שהאיסור בחמץ שעבר עליו הפסח הוא משום קנס על שעבר על בל יראה, הֵיינוּ דְּקָתָנֵי – שלכך שנתה המשנה שֶׁל יִשְׂרָאֵל אָסוּר, והטעם הוא שקנסוהו מִשּׁוּם שעבר על מה שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יֵרָאֶה' וגו', אֶלָּא לְרַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב שהאיסור הוא מן התורה כדעת רבי יהודה, אם כן מִשּׁוּם 'לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ' (שמות יג ג) מִיבַּעֵי לֵיהּ – היתה המשנה צריכה לנקוט את הפסוק 'ולא יאכל חמץ', שממנו למדנו חמץ לאחר הפסח. מתרצת הגמרא: מִי סָבְרַת אַסִּיפָא קָאֵי – וכי סבור אתה שהמשנה נקטה את הפסוק 'לא יראה' לבאר את טעם האיסור בחמץ של ישראל השנוי בסיפא, לא כך, אלא אַרִישָׁא קָאֵי – המשנה נקטה פסוק זה לבאר את הדין השנוי ברישא, וְהָכִי קָאָמַר, חָמֵץ שֶׁל נָכְרִי שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח מוּתָּר בַּהֲנָאָה, והטעם הוא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יֵרָאֶה לְךָ' וגו', ודורשים מ'לך', שדווקא חמץ שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה – אסור שיראה בפסח, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה חמץ שֶׁל אֲחֵרִים כגון נכרים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ, וְיָלִיף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְׁאוֹר דְּרְאִיָּיה – ולומדים איסור אכילת חמץ מאיסור בל יראה שאור, שאין נוהג איסור אכילת חמץ בשל נכרי, ולכן מותר חמצו.

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין רבא ורב אחא בר יעקב התלויה במחלוקתם בביאור המשנה. מבארת הגמרא: וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ – ומה שאמרו רבא ורב אחא בר יעקב במקום אחר, לשיטתם בביאור המשנה אמרוהו, דְּאִיתְּמַר, הָאוֹכֵל שְׂאוֹר [–חמץ] שֶׁל נָכְרִי שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה שיש איסור לאו על חמץ שעבר עליו הפסח, רָבָא אָמַר לוֹקֶה, ככל לא תעשה שענשו מלקות, וְרַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, אֵינוֹ לוֹקֶה. וטעמידם כשיטתם בביאור המשנה, רָבָא אָמַר לוֹקֶה, משום שלדעתו לֹא יָלִיף רַבִּי יְהוּדָה שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְׁאוֹר דְּרְאִיָּיה, ונוהג איסור אכילה גם בחמץ של נכרי, ומשום כך לא פירש רבא כדעת רבי יהודה את המשנה שהתירה חמץ של נכרי, ולשיטתו זו אמר שהאוכל חמץ של נכרי לאחר הפסח לוקה לדעת רבי יהודה. וְרַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב שאָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה, לשיטתו, שרבי יהודה יָלִיף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְׁאוֹר דְּרְאִיָּיה, וחמץ של נכרי מותר באכילה, ולפיכך האוכל חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח אינו לוקה.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין האוכל חמץ של הקדש בפסח אם מעל או לא, ותבאר שמתוך ביאורו של רב אחא בר יעקב לברייתא זו מוכח שחזר בו: וַהֲדַר בֵּיהּ – וחזר בו רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב מֵהַהִיא – ממה שאמר שלדעת רבי יהודה חמץ של נכרי והקדש מותרים בפסח, כפי שמובח מתוך ביאורו לברייתא שלפנינו. דְּתַנְיָא, הָאוֹכֵל חָמֵץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בַּמּוֹעֵד – בפסח, ושגג בכך שלא ידע שהוא של הקדש, מָעַל, וחייב לשלם להקדש את דמי הקרן של החמץ בתוספת חומש, ולהביא קרבן מעילה. ואין לומר שכיון שהחמץ אסור בהנאה בפסח אין לו ערך ואין שייך בו מעילה, שמאחר וחמץ מותר באכילה לאחר הפסח כדעת רבי שמעון, היה החמץ ראוי להמכר לישראל לאכילה, והיה ההקדש נהנה מדמיו, ואם כן יש לו ערך, וזה שאכל אותו הפסיד להקדש. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, לֹא מָעַל – פטור מלשלם להקדש הן את הקרן והן את החומש, ופטור גם מקרבן מעילה, מכח ההלכה של 'קם ליה בדרבה מיניה', כלומר, שמי שעשה איסור שיש עליו גם חיוב מיתה וגם חיוב תשלומי ממון, מענישים אותו רק במיתה שהיא החמורה מבין שני החיובים, ופטור מתשלומי הממון, וכמו כן האוכל חמץ של הקדש בפסח, כיון שחייב כרת על אכילה זו, פטור מלשלם את דמי אכילתו, וכיון שפטור על הקרן פטור אף על החומש ומקרבן מעילה.

נחלקו תנאים בכתובות (ל.), אם ההלכה של 'קם ליה בדרבה מיניה' נאמרה דווקא במי שנתחייב מיתה בידי אדם, או גם במי שנתחייב מיתה בידי שמים או כרת. על פי מחלוקת זו, תבאר הגמרא את המחלוקת שבברייתא לגבי האוכל חמץ של הקדש בפסח. מבררת הגמרא: מַאן [–מי הוא] התנא שנשנתה דעתו כאן בשם יֵשׁ אוֹמְרִים. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים – רבי נחוניא בן הקנה סבר, שדינו של יום הכיפורים כְּדִינָה של שַׁבָּת לְתַשְׁלוּמִין – לגבי תשלומי ממון שנתחייב אדם על ידי מלאכה שעשה בהם, מַה שַּׁבָּת – שכשם שהעושה מלאכה בשבת מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ – חייב מיתה בידי אדם, וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין – מתשלומי ממון הבאים על אותה מלאכה, משום 'קם ליה בדרבה מיניה', וכגון המדליק גדישו של חבירו בשבת, שכיון שנתחייב מיתה על ההבערה, פטור מלשלם על נזקי הגדיש, אַף המדליק גדיש בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ – חייב כרת על ההבערה, וּפָטוּר מִתַּשְׁלוּמִין – מלשלם על נזקי הגדיש, מפני שנתחייב כרת על הבערה זו. וכמו כן האוכל חמץ של הקדש בפסח, כיון שחייב כרת על אכילתו, לא מעל ופטור מתשלום דמי החמץ, וממילא פטור גם מחומש ומקרבן מעילה. אמנם תנא קמא סבר, שההלכה של 'קם ליה בדרבה מיניה' נוהגת דווקא כשיש חיוב מיתה בידי אדם ולא במיתה בידי שמים או כרת, ולפיכך האוכל חמץ של הקדש בפסח שענשו כרת, מעל וחייב בתשלומים ובקרבן.

הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקת בדין האוכל חמץ של הקדש. בהמה שהוקדשה לשם קרבן ונפל בה מום, נפסלה מלהיקרב על גבי המזבח, ופודים אותה ואחר כך מותרת באכילה, אבל אסור לגזז את צמרה ולהשתמש בה, וגם החלב שלה אסור בהנאה, שנאמר לגבי קרבן שנפדה מחמת מומו (דברים יב טו) 'תִּזְבַּח

המשך בעמוד קעג

רש"י

דישראל נמי מישרא שרי — בהנאה לאחר זמנו. **לעולם רבי יהודה היא.** דאף על גב דנפקא ליה מקראי דלאחר זמנו אסר קרא — בשאור דישראל קאמר, אבל דגוי — שרי. **ויליף שאור דאכילה** — כלומר: חמץ דגבי "לא יאכל" משאור דראייה. ומותר חמצו של גוי אף באכילה, ואפילו בפסח, מן התורה. **לעולם רבי שמעון היא** — דאמר מדאורייתא לא מיתסר חמץ אחר זמנו. הלכך: דגוי שרי, ומיהו דישראל אסור מקנסא דקנסוהו רבנן, משום דעבר בבל יראה. **בשלמא לרבא** — דאמר טעמא דאסור בהנאה משום קנסא, דעבר בבל יראה הוא — היינו דתנא מתניתין אסור משום "לא יראה לך". **ואזדו לטעמייהו** — רבא ורב אחא בר יעקב. **מעל** — חייב קרבן מעילה, דקסבר: חמץ דהקדש בפסח בר דמים הוא, ואפסדיה להקדש, כרבי שמעון דאמר חמץ לאחר הפסח מותר. ואף על גב דקנסא קניס — הני מילי בחמצו של הדיוט, הואיל ועבר עליו בבל יראה. אבל האי, דבהתירא שהייה גביה, דאמר מר (לעיל ה,ב): אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה — אחר הפסח הוה מזבין ליה גיזבר לישראל, ואכלי ליה. **ויש אומרים לא מעל** — כדמפרש, דהואיל ונתחייב כרת משום אכילה, פטור מן התשלומין כרבי נחוניא, ובמקום שאין קרן אין חומש ואין מעילה. **את יום הכפורים כשבת** — המדליק גדיש ביום הכפורים ומתחייב כרת — פטור מן התשלומין כאילו הדליקו בשבת, שהוא מתחייב בנפשו מיתת בית דין. דפשיטא לן דפטור מלשלם, כדכתיב (שמות כא): "ולא יהיה אסון ענוש יענש", הא אם אסון יהיה — לא יענש. שאף יום הכפורים, שמיתתו בידי שמים, שנברתים חייו ובניו — אסון הוא קרוי, שנאמר (בראשית מב): "וקרהו אסון", הלכך פטור מלשלם. והכי פרשינן לה ב"אלו נערות". יש טועים דקשיא להו: כי פטר רבי נחוניא במזיד פטר, דבר כרת הוא — והכא בשוגג עסקינן, מדקתני מעל, ושוגג לאו בר כרת הוא. וטעות הוא זה, דגבי חמץ מזיד הוא, וגבי הקדש שוגג הוא, דלא ידע שהוא של הקדש. **ורב יוסף אמר** — אי הוה סבירא להנך תנאי כרבי שמעון, דאמר: תוך זמנו אסור בהנאה — דכולי עלמא מודו דפטור, הואיל והשתא מיהא לא חזי, ולאו ממונא הוא. ואף על גב דסופו גורם הוא לממון לאחר הפסח. אלא אליבא דרבי יוסי הגלילי פליגי, דאמר תוך זמנו נמי שרי בהנאה, ובפודין קדשים להאכילן לכלבים קא מיפלגי. מאן דאמר מעל — סבר דראוי היה באותה שעה לפדות לאכילת כלבים, ובר דמים הוא. ודרבי נחוניא לית ליה. **ומאן דאמר לא מעל סבר אין פודין** — הלכך לא חזי. ופלוגתא דתנאי היא בתמורה (לא,א): "תזבח" — ולא גיזה, "בשר" — ולא חלב, "ואכלת" — ולא לכלבים — מכאן שאין פודין. ואיכא דדריש: "תזבח ואכלת" — אין לך בהן היתר אכילה אלא לאחר זביחה, למעוטי גיזה וחלב. אבל לא לכלביך — לא דריש.

להא

דִּישְׂרָאֵל נַמִּי מִישְׁרָא קָא שָׁרֵי. וְאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי - אֲפִילּוּ תּוֹךְ זְמַנּוֹ נַמִּי מִישְׁרָא קָא שָׁרֵי בַּהֲנָאָה! אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְיָלִיף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְּׁאוֹר דִּרְאִיָּיה. מַה שְּׁאוֹר דִּרְאִיָּיה - שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גְּבוֹהַּ - אַף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה, שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה אוֹכֵל, אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גְּבוֹהַּ. וּבְדִין הוּא דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנָא דַּאֲפִילּוּ בַּאֲכִילָה נַמִּי שָׁרֵי, וְאֵידֵי דְּתָנָא דִּישְׂרָאֵל אָסוּר בַּהֲנָאָה - תָּנָא נַמִּי דְּגוֹי מוּתָּר בַּהֲנָאָה. וּבְדִין הוּא דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנָא דַּאֲפִילּוּ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ מוּתָּר בַּהֲנָאָה, וְאֵידֵי דְּתָנָא דִּישְׂרָאֵל לְאַחַר זְמַנּוֹ - תָּנָא נַמִּי דְּגוֹי לְאַחַר זְמַנּוֹ. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קְנָסָא קָנֵיס הוֹאִיל וְעָבַר עֲלֵיהּ בְּכָל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא. בִּשְׁלָמָא לְרָבָא - הַיְינוּ דְּקָתָנֵי "שֶׁל יִשְׂרָאֵל אָסוּר", מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יֵרָאֶה". אֶלָּא לְרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב - מִשּׁוּם "לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! מִי סָבְרַתְּ אַסִּיפָא קָאֵי? אֵרֵישָׁא קָאֵי, וְהָכִי קָאָמַר: חָמֵץ שֶׁל גּוֹי שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח - מוּתָּר בַּהֲנָאָה, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יֵרָאֶה לְךָ" - שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גְּבוֹהַּ. וְיָלִיף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְּׁאוֹר דִּרְאִיָּיה. וְאָזְדוּ לְטַעֲמַיְיהוּ: דְּאִיתְּמַר, הָאוֹכֵל שְׁאוֹר שֶׁל גּוֹי שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רָבָא אָמַר: לוֹקֶה, וְרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: אֵינוֹ לוֹקֶה. רָבָא אָמַר: לוֹקֶה, לָא יָלִיף רַבִּי יְהוּדָה שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְּׁאוֹר דִּרְאִיָּיה. וְרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: אֵינוֹ לוֹקֶה, יָלִיף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְּׁאוֹר דִּרְאִיָּיה. וַהֲדַר בֵּיהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מֵהֵהִיא, דְּתַנְיָא: הָאוֹכֵל חָמֵץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בַּמּוֹעֵד - מָעַל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא מָעַל. מַאן יֵשׁ אוֹמְרִים? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הִיא. דְּתַנְיָא: רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת לְתַשְׁלוּמִין. מַה שַּׁבָּת, מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין - אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִתַּשְׁלוּמִין. רַב יוֹסֵף אָמַר: בְּפוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים קָמִיפַּלְגִי. מַאן דְּאָמַר מָעַל, קָסָבַר: פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים. וּמַאן דְּאָמַר לֹא מָעַל - קָסָבַר: אֵין פּוֹדִין. רַב אַחָא בַּר רָבָא תְּנָא לָהּ

להא

בדין הוא דאפילו תוך זמנו מותר — פירש רש"י: מותר באכילה. וקשה: דאי אפשר אם לא יהא שלו בשעת אכילה, דאם נתן לו הגוי — הרי הוא שלו. ואם גזל מגוי — הרי חייב באחריותו, ולא גרע מחמץ שחייב באחריותו דהוי בשלו. ועוד, לקמן דקאמר ואזדו לטעמייהו, דפליגי בחמץ שעבר עליו הפסח — ליפלגו בפסח גופיה! ונראה לרבינו יצחק בן אשר: דהא דקאמר אפילו תוך זמנו מותר — היינו בהנאה. והא דקאמר אבל אתה אוכל של אחרים — לאו דוקא. אי נמי: אחר זמנו קאמר. ומיהו: בשל גבוה קשה לפרש בתוך הפסח, דאם לא פדאו — אסור בהנאה, ואם פדאו — הרי הוא שלו! ושמא יש לומר: אבל אתה נהנה משל גבוה, שלא יהא איסור חמץ, אבל איסור הקדש — יש.

מאן יש אומרים רבי נחוניא — תימה לרבינו יצחק: דמאן דליף אסון אסון בריש "אלו נערות" (כתובות ל,א) ואית ליה מיתה בידי שמים פטור מן התשלומים לרבי נחוניא, אם כן לרבי, דאמר לקמן (לג,א): הזיד במעילה במיתה — אמאי פוטר כרת מתשלומים? והא אף על גב דבעלמא פוטר מיתה מתשלומין — הכא לא פטר, דגלי לן קרא דבשוגג חייב, והוא הדין כרת, אף על גב דבכרת הוא במזיד, בשוגג — יתחייב! ואומר רבינו יצחק: דבמיתה, דגלי לן קרא דלא פטרה הכא מתשלומים — גלי. בכרת, דלא גלי — לא גלי. ואם תאמר, והא אמר לקמן (לא,ב): האוכל תרומת חמץ בפסח, בשוגג — משלם קרן וחומש. ומוקמינן לה כרבי נחוניא, ואפילו הכי מיחייב בתשלומין. משום דכי היכי דלא מיפטר מתשלומין משום חיוב מיתה דתרומה — הכי נמי לא מיפטר משום כרת של חמץ! ואומר רבינו יצחק: דתשלומי תרומה מחמת כפרה הם, כדמוכח במסכת תרומות (פרק ששי משנה א), דתנן: אם רצה כהן למחול — אינו יכול למחול. וכיון דכפרה הוא — אין כרת פוטרו משום "קם ליה בדרבה מיניה". ותדע, דהא מאן דלא יליף אסון אסון, ולא פטר מיתה בידי שמים מתשלומין — אם כן אוכל תרומת חמץ אמאי משלם? דלא שייך למימר כיון שמיתה אינה פוטרת הוא הדין כרת — דהא מיתה לא פטרה בשום מקום. אלא על כרחך מטעם כפרה הוא. ועוד אומר רבינו יצחק: דהכא אתי אליבא דרבנן, דאמרי: הזיד במעילה באוהרה.

רבי נחוניא היא — אף על גב דהכא בשוגג איירי, מדקתני "מעל ולא מעל" — מכל מקום קיימא לן כחזקיה, דאמר: חייבי מיתות שוגגין פטורים מן התשלומין, והוא הדין כרת לרבי נחוניא. הקשה רבינו יצחק בן אשר: אמאי פטורין הכא מקרבן מעילה משום דקם ליה בדרבה מיניה? הא אמר ב"המצניע" (שבת צד,ב): המוציא אוכלים בכלי, שגג באוכלים והזיד בכלי — חייב על האוכלים חטאת. ועל הכלי סקילה. אלמא: קם ליה בדרבה מיניה לא פטר מקרבן! ותירץ: כיון דפטר מקרן וחומש — פטר נמי מקרבן, שאין אשם מעילות בא אלא כשיש קרן וחומש. **אין** פודין את הקדשים וכו' — הקשה הרב רבינו חננאל: דבפרק שני דבכורות (יד,ב) משמע דלא פליגי אלא היכא שקדם הקדישן למומן, אבל קדם מומן להקדישן, הואיל ומעולם לא קדשו קדושת הגוף — כולי עלמא מודים דפודים. והכא משמע דפליגי, אפילו בקדושת דמיו! ותירץ רבינו יצחק, דהכי קאמר: אין פודין מדרבנן. ואין לתמוה: אטו משום חששא דרבנן נפקיע מעילה דאורייתא? דכיון דאמרו רבנן אין פודין — לא שויא מידי. והא דאמר בהתערובות (זבחים עא,א): נתערבו בשור שנעבדה וכו' בכלאים וטריפה — ירעו עד שיסתאבו וימכרו. והשתא על כרחך יאכיל לכלבים, דלישראל טריפה אסורה ליה, אתי שפיר, אפילו למאן דאמר אין פודין דהא דאין פודין — היינו היכא דלא חזו לאכילה, אבל הכא — חזו לאדם אם היו ניכרים. דהא רבי עקיבא שרי בבכורות (לב,א) לזמן גוי על הבכור. ובזבחים, בפרק "טבול יום" (קד,א) מוכח שרבי עקיבא אוסר בכור טריפה בעל מום להאכיל לכלבים, שאפילו העור אסור כשנמצא טריפה קודם הפשט, והיכא דשרי לישראל — איתקש לצבי ולאיל. **אין** פודין — תימה לרבינו יצחק: אף על גב דאין פודין — נמעול. דהא לאחר שנשרף ונעשה אפר יכול

יכול לפדותו, ומותר בהנאה? ויש לומר: דכיון דכמו שהוא עכשיו לא שוי מידי — לא שייכא ביה מעילה. והיינו נמי טעמא דכל איסורי הנאה אין מקדשין בהן האשה, אף על גב דכל הנשרפין אפרן מותר. ואפילו אי דבר הגורם לממון כממון דמי, ומעל — לא דמי. דדהתם חזי לאחר הפסח, שהוא כמו בעין. ועוד יש לומר: הא דאין מקדשין באיסורי הנאה — היינו היכא דלית ביה שום פרוטה לכשיהא אפר. ולתירוץ קמא קשה: הא חזי בעיניה שלא כדרך הנאה. **הדר** ביה רב אחא — תימה: דבפרק קמא דחולין (ד,ב) אמר: סברוה הא מני — רבי יהודה, דאמר: חמצן של עוברי עבירה לאחר הפסח מותר מיד, מפני שמחליפים. והכא מסקינן לרבי יהודה אפילו חמץ של גוי אסור אחר הפסח! ויש לומר: דהתם סברוה כסלקא דעתך דהכא לרב אחא מעיקרא. ורבינו תם מפרש: לאו דווקא מיד, דהא צריך שיהא שיעור להחליף. והוא הדין שיהא חמץ זה ראוי לעשות אחר הפסח.

רב אשי אמר דכולי עלמא — וקשה לרבינו יצחק היכי גרסינן? אי גרסינן "דכולי עלמא פודין" — אם כן לרבנן אמאי לא מעל? אף על גב דלישראל אסור בהנאה — מכל מקום ימכרנו לגוי ההקדש עצמו. ואי גריס "אין פודין" אפילו לרבי יוסי הגלילי אמאי מעל? ויש לומר: דגרסינן "אין פודין" ואף על גב דאין פודין להאכיל לכלבים, מכל מקום שרי להסיק תחת תבשילו וכדפרישית, דהכא דקדושת דמים אין פודין מדרבנן, ולא גזרו רבנן אלא שלא להאכילו לכלבים, אבל היכא דאין פודין מדאורייתא דהיינו היכא דאיכא קדושת הגוף — אין פודין אפילו להסיק, דהא תניא (בפרק קמא) דבכורות (טו,א): אם מתו — יקברו. וקאמר התם: ממאי דהאי אם מתו יקברו, משום דבעי העמדה והערכה — דילמא משום דאין פודין הקדשים להאכילן לכלבים. והשתא, אי טעמא משום דאין פודין, אמאי יקברו? והא ראוי להסיקו תחת תבשילו! אלא ודאי מדאורייתא אין חילוק. וכן לעיל (כב,א) דרשינן: ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה, ואסירי אפילו להסקה. אלמא: מדאורייתא אין לחלק בהנאה. ואם תאמר: לרבנן, אמאי לא מעל? הלא הקדש יכול למכור לגוי על מנת שיסיקנו לפניו! ויש לומר: דגזרינן שמא יאכלנו הגוי. וכהאי גוונא אמר במסכת עבודה זרה (טו,א): אין מוכרין בהמה לגוי על מנת לשוחטה וכו'. ומכאן מוכיח רבינו יצחק שהמשהה חמץ בפסח, ודעתו לבערו — אינו עובר באותה שהייה. דאי אמרת עובר — אכתי אמאי מעל לרבי יוסי? הא מיד כשיפדה אותו הוא שלו, ומודה רבי יוסי דשלך אי אתה רואה! אלא ודאי לא עבר, וטעמא משום דלא יראה ניתק לעשה, ולכך אינו עובר כשמבערו לבסוף.

אמר

להא שמעתא — דרב יוסף. **דכולי עלמא אין פודין** — ואליבא דרבי שמעון הוא דפליגי, דשרי ליה לאחר פסח אף לאכילת ישראל. ובהא פליגי: מאן דאמר מעל — סבר אף על גב דהשתא לא חזי, הואיל ולקמיה גורם לממון הוא — כממון דמי. הכי גרסינן: **רב אחא בר יעקב אמר דכולי עלמא כממון דמי. ומאן דאמר לא מעל** — כרבי יהודה, דאמר: אף לאחר הפסח אסור בהנאה, וכל שכן בפסח עצמו. הלכך: לאו ממון איבא, דלישראל לא חזי. ולאו גורם לממון איבא — שאם יפדה לא יהנה ממנו. ולגוי לא מזדבן, דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. **ומאן דאמר מעל כרבי שמעון** — דאמר: ראוי הוא לאחר הפסח אף (לאדם) [לישראל], והוה ליה גורם לממון. **משאור דראייה** — ושל הקדש — אף בפסח מותר, והכא אמר לרבי יהודה לא מעל. הכי גרסינן. **רב אשי אמר דכולי עלמא אין פודין** ודבר הגורם לממון **לאו** כממון דמי — כלומר: דכולי עלמא לגוי לא מזבנינן ליה בפסח, ומשום דלאחר הפסח דחזי לישראל — לא מחייבי ליה. דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי. והכא טעמא דמעילה — משום דסבר לה כרבי יוסי הגלילי, דאמר אף תוך זמנו מותר בהנאה. הלכך חזי למפרקיה ולהסיקו תחת תבשילו. ומאן דאמר לא מעל — כרבנן, דאמרי חמץ בפסח אסור בהנאה. ואי משום דמצי לשהויי לאחר זמן כרבי שמעון — השתא מידא לאו ממון הוא. **חמץ בזמנו וכו'** — מפרש כוליה לקמיה. אי נימא **בנותן טעם שלא בזמנו שלא במינו מותר** — בתמיה, הא יהיב טעמא! ורב, מדקאמר שלא בזמנו במינו אסור — גלי דעתיה דכרבי יהודה סבירא ליה, דאמר אף לאחר הפסח אסור. **שלא במינו** — נמי בזמנו אסור. ואף על גב דאית ליה לרב בכל איסורין שלא במינו בנותן טעם — רב גזר בחמץ בזמנו, הואיל ובכרת הוא, שלא במינו אטו מינו. ואף על גב דבחלב ודם לא גזר שלא במינו אטו מינו — התם הוא דבדילי מיניה, אבל חמץ לא בדילי מיניה, הואיל ואוכלו כל ימות השנה. **שלא בזמנו במינו אסור כרבי יהודה** — דאמר: לאחר הפסח דאורייתא, הלכך אף תערובת אסור. **שלא במינו מותר** — דשלא בזמנו, דאינו בכרת, שלא במינו אטו מינו לא גזר, כי היכי דלא גזר בבשר בחלב ובשאר איסורין. **ושמואל אמר כו'** — במשהו עסקינן. שלא במינו — מותר כשאר איסורין. דלא גזר שמואל בחמץ שלא במינו אטו מינו. **כרבי שמעון** — דלאחר זמנו שרי, ואפילו בנותן טעם נמי שרי. ולקמן פריך: והא אסר ליה רבי שמעון משום קנסא.

אמר

לְהָא שְׁמַעְתָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף דְּהָא לִישְׁנָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי: בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן, כְּמָמוֹן דָּמֵי. מַאן דְּאָמַר מָעַל - קָסָבַר: דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן - כְּמָמוֹן דָּמֵי. וּמַאן דְּאָמַר לֹא מָעַל - קָסָבַר: דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן - לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן - כְּמָמוֹן דָּמֵי. וְהָכָא בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָמִיפַּלְגִי. מַאן דְּאָמַר לֹא מָעַל - כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּמַאן דְּאָמַר מָעַל - כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְהָא רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב הוּא דְּאָמַר דְּרַבִּי יְהוּדָה יָלִיף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְּׁאוֹר דְּרִאְיָיה! אֶלָּא: הֲדַר בֵּיהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מֵהַהִיא. רַב אַשִׁי אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין פּוֹדִין, וְדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי, וְהָכָא בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי. מַאן דְּאָמַר מָעַל - כְּרַבִּי יוֹסֵי, וּמַאן דְּאָמַר לֹא מָעַל - כְּרַבָּנַן. אָמַר רַב: חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - אָסוּר. שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, בְּמִינוֹ - אָסוּר, שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - מוּתָּר. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵּימָא בְּנוֹתֵן טַעַם, שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ מוּתָּר?! הָא יָהֵיב טַעְמָא! אֶלָּא בְּמַשֶּׁהוּ. חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ אָסוּר, רַב לְטַעְמֵיהּ. דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, בְּמִינוֹ - בְּמַשֶּׁהוּ, שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם. רַב גָּזַר חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ אֲטוּ מִינוֹ, וְשֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ בְּמִינוֹ אָסוּר, כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - מוּתָּר. דְּשֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ וְשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ אֲטוּ מִינוֹ - כּוּלֵּי הַאי לָא גָּזְרִינַן. שְׁמוּאֵל אָמַר: חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ, בְּמִינוֹ - אָסוּר, שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - מוּתָּר. שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - מוּתָּר. חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ בְּמִינוֹ אָסוּר, שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ, דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, בְּמִינוֹ - אֲסוּרִין בְּמַשֶּׁהוּ, שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם. שֶׁלֹּא בְּמִינָן אֲטוּ מִינָן - לָא גָּזַר. שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן - מוּתָּרִין, כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ, בֵּין בְּמִינוֹ וּבֵין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - אָסוּר בְּנוֹתֵן טַעַם. שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן - מוּתָּר. חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם - רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ, דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן - בְּנוֹתֵן טַעַם. שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - מוּתָּרִין - כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.

אמר

בשם זה – "**מעיינותיך**" – נקראת תורת החסידות, וההדגשה בזה היא – שלא זו בלבד שמי המעיינות באים ל"חוצה", אלא שה**מעיינות עצמם צריכים להיות ב"חוצה".**

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

לְהָא שְׁמַעְתָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף – שמועה זו שאמרנו בשמו של רב יוסף לפרש את הברייתא, בְּהָא לִישְׁנָא [–בזו הלשון], דְּכוּלֵּי עָלְמָא – כל התנאים שבברייתא סוברים שאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לִכְלָבִים, ואין החמץ ראוי לשימוש בפסח, וכן סוברים כרבי שמעון שחמץ בפסח אסור בהנאה, אך מותר לאחר הפסח אף לאכילת ישראל, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – וכאן בברייתא בזה נחלקו, בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי – אם דבר שאין לו ערך, אך יכול לגרום לרווח ממון, נחשב כממון בעל ערך, מַאן דְּאָמַר – התנא שסובר שהאוכל חמץ של הקדש מָעֵל, קָסָבַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי – סובר שדבר הגורם לרווח ממון, נחשב בכך כממון, וכן חמץ בפסח, אף על פי שאסור בהנאה ואין לו ערך, מכל מקום כיון שלאחר הפסח ראוי החמץ להיפדות לאכילה ויהנה ההקדש מדמיו, הרי שעתיד הוא לגרום לרווח ממון, ונחשב גם עתה כממון בעל ערך, ולכן האוכלו מעל. וּמַאן דְּאָמַר לֹא מָעֵל, קָסָבַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי – סובר שדבר שאין לו ערך, אף על פי שעתיד לגרום לרווח ממון אינו נחשב כממון, ומשום כך האוכל חמץ של הקדש שאינו ראוי בפסח לכלום, לא הפסיד ממון להקדש ולא מעל.

הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקת שבברייתא: רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – כל התנאים שבברייתא סוברים שדָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי – שדבר הגורם לרווח ממון נחשב בכך כממון, וְהָכָא – וכאן בברייתא, כְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָמִיפַּלְגִי – נחלקו במחלוקתם של רבי יהודה ורבי שמעון בדין חמץ שעבר עליו הפסח (לעיל כח ע"א וע"ב), מַאן דְּאָמַר לֹא מָעֵל, סובר כְּרַבִּי יְהוּדָה שחמץ שעבר עליו הפסח אסור מן התורה אף בהנאה, וכל שכן בפסח עצמו, ואין החמץ ראוי בפסח לכלום, ואף אינו גורם לממון שהרי אף לאחר הפסח לא יוכל להיפדות על מנת ליהנות ממנו, ואם כן אין החמץ נחשב כממון ואין בו מעילה, וּמַאן דְּאָמַר מָעֵל, סובר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שמתיר חמץ לאחר הפסח אף לאכילה לישראל, והחמץ ראוי להיפדות לאחר הפסח ויהנה ההקדש מדמיו, והרי זה דבר הגורם לממון שנחשב כממון ויש בו מעילה.

הגמרא מבארת שמתוך ביאורו של רב אחא בר יעקב מוכח שחזר בו ממה שאמר לעיל (ע"א) שרבי יהודה מתיר חמץ של נכרי והקדש. מבררת הגמרא: וְהָא רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב הוּא דְּאָמַר דְּרַבִּי יְהוּדָה יָלִיף שְׁאוֹר דַּאֲכִילָה מִשְּׁאוֹר דְּרָאיָיה – שרבי יהודה לומד איסור אכילת חמץ מאיסור בל יראה שבשאור, שכשם שאין איסור בל יראה בחמץ של הקדש, כך מותר חמץ של הקדש באכילה אף בפסח, וכיון שמותר באכילה והוא ראוי לשימוש, מדוע אמר רב אחא בר יעקב שלדעת רבי יהודה האוכל חמץ של הקדש לא מעל, אֶלָּא, אכן מוכח מדבריו כאן דְּהַדַּר בֵּיהּ [–שחזר בו] רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב מֵהַהִיא – ממה שאמר לעיל שלרבי יהודה חמץ של הקדש מותר, וסובר שנוהג איסור אכילה אף בחמץ של הקדש, ולכן אינו נחשב בפסח כממון ואין בו מעילה.

הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקת בדין האוכל חמץ של הקדש בפסח: רַב אַשִּׁי אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין פּוֹדִין קדשים על מנת להאכילם לכלבים, ולכן אין החמץ ראוי בפסח אף למוכרו לנכרים, וְכן סוברים כולם שדָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי, ואין החמץ בפסח נחשב כממון בכך שיהיה ראוי לאחר הפסח לישראל, וְהָכָא – וכאן בברייתא, כְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבָּנָן קָמִיפַּלְגִי – נחלקו במחלוקת של רבי יוסי הגלילי עם רבי יהודה ורבי שמעון (לעיל כח:) אם חמץ בפסח מותר בהנאה, מַאן דְּאָמַר מָעֵל, סבר כְּרַבִּי יוֹסֵי הגלילי, שחמץ מותר בהנאה אף בפסח, והיה החמץ ראוי להיפדות ולהשתמש בו להיסק תחת תבשילו והרי זה ממון בעל ערך, וּמַאן דְּאָמַר לֹא מָעֵל, סובר כְּרַבָּנָן – כרבי יהודה ורבי שמעון, שחמץ בפסח אסור בהנאה, וכיון שאינו ראוי בפסח לשימוש, וגם אסור למוכרו לנכרים, אינו נחשב ממון ואין בו מעילה.

להבנת הסוגיא שלפנינו נקדים בקצרה את יסודות דיני ביטול איסור שנתערב בהיתר: איסור שנתערב בהיתר וההיתר מרובה מן האיסור, התורה אמרה (שמות כג ב) 'אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת', להורות שהמיעוט בטל לרוב, והיינו כשנתערב איסור יבש בהיתר יבש. אבל בתערובת לח בלח, אם נתערב מין בשאינו מינו כגון בשר נבילה שנתערב בירקות ונתבשלו יחד ואין ניכר האיסור בתוך התערובת, כל זמן שנרגש טעמו של איסור אינו בטל, שטעמו של האיסור נאסר כעיקרו של האיסור. ושיערו חכמים שכשיש שישים בהיתר כנגד האיסור ודאי אין טעם האיסור נרגש ובטל, ומותר.

ואם נתערב תערובת לח בלח מין במינו כגון בשר נבילה שנתערב בבשר שחוטה ונתבשלו, שאי אפשר לעמוד על טעמו של איסור שהרי טעמם שוה, יהיה תלוי במחלוקת רבי יהודה וחכמים במשנה (זבחים עז:), שרבי יהודה סובר שמין במינו אינו בטל לעולם, וחכמים סוברים שמן התורה הוא בטל ברוב, אלא שחכמים הצריכו שישים לבטלו גזירה אטו מין בשאינו מינו.

ולהלכה נחלקו אמוראים בגמרא (עבודה זרה עג:), ששנינו במשנה (שם עג.) גבי יין נסך שנתערב בהיתר, 'זה הכלל מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם', ונחלקו רב ושמואל עם רבי יוחנן וריש לקיש בפירוש המשנה, רב ושמואל למדו ש'זה הכלל' בא לרבות 'שאר איסורים' שכל האיסורים שבתורה אוסרים בתערובת במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם. אולם רבי יוחנן וריש לקיש למדו, ש'זה הכלל' בא לרבות 'טבל' שדינו כיין נסך, אבל שאר איסורים מין במינו בטל בשישים. בסוגיא שלפנינו נלמד מה דינו של חמץ שנתערב בהיתר בפסח או לאחר פסח.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין חמץ שנתערב בהיתר: אָמַר רַב, חָמֵץ שנתערב בִּזְמַנּוֹ – בתוך הפסח, בֵּין אם נתערב בְּמִינוֹ דהיינו במצה שהיא מאותו מין של החמץ, וּבֵין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ כגון חמץ שנתערב בירקות, אינו בטל וְאָסוּר. וחמץ שנתערב שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ – לאחר הפסח, אם נתערב בְּהיתר שהוא מִמִּינוֹ הרי הוא אָסוּר, אבל אם נתערב שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ הרי הוא בטל וּמוּתָּר. הגמרא להלן תבאר את טעמי דינים אלו.

הגמרא מבררת באיזה שיעור תערובת אסר רב. שואלת הגמרא: בְּמַאי עָסְקִינַן – באיזה אופן דיבר רב, כלומר מה שיעור החמץ בתערובת כנגד ההיתר. אִילֵימָא בְּנוֹתֵן טַעַם – אם נאמר שרב דיבר באופן שטעם החמץ מורגש בתערובת, הדבר תמוה מאוד, וכי האם חמץ שנתערב שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ בתערובת שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ ונותן טעם, מוּתָּר, הָא יָהִיב טַעְמָא – והרי הוא נותן טעם בתערובת, וכל שמורגש טעמו, אינו בטל. משיבה הגמרא: אֶלָּא דברי רב אמורים בְּמַשֶּׁהוּ חמץ שנתערב בשיעור מרובה של היתר, ואינו נותן בו טעם.

ולפי הדרך שביארנו שדברי רב הם בנתערב שיעור משהו חמץ בהיתר, יתפרשו דבריו כך: חָמֵץ שנתערב בִּזְמַנּוֹ, בֵּין כשנתערב בְּמִינוֹ וּבֵין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אָסוּר, משום שרַב לְטַעְמֵיהּ – דברי רב אלו הם לשיטתו במקום אחר דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ במסכת עבודה זרה (עג:), כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אם נתערבו בְּהיתר שהוא מִמִּינוֹ של האיסור, נאסרת התערובת אפילו בְּנתערב שיעור מַשֶּׁהוּ בלבד, וכשיטת רבי יהודה שמין במינו אינו בטל לעולם, ואם נתערב האיסור בהיתר שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אינו אסור אלא בְּאופן שנוֹתֵן טַעַם בהיתר, ואם לאו הוא בטל ברוב. ולכך אסר רב בנתערב חמץ בזמנו במינו, והוסיף רַב לאסור גם בנתערב שלא במינו משום שגָּזַר על חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ שנתערב שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אָטוּ [–משום] חמץ שנתערב במינו. וְחמץ שנתערב שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, אם נתערב בְּמִינוֹ אָסוּר כְּשיטת רַבִּי יְהוּדָה (לעיל כח.) שחמץ שלא בזמנו אסור מן התורה, ועל כן בנתערב במינו אינו בטל ואסור בכל איסורים שבתורה שאינם בטלים בתערובת מין במינו. וְאם נתערב בשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ ואין נותן בו טעם, הרי הוא מוּתָּר, משום דְּחמץ שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ וְשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ אָטוּ מִינוֹ כּוּלֵּי הַאי לֹא גָּזְרִינַן – שכשנתערב חמץ שלא בזמנו בשאינו מינו ואינו נותן טעם לא גזרו בו אטו מינו כמו שגזרו על חמץ בזמנו, שכן שלא בזמנו אין איסורו חמור כל כך שאין בו כרת, ודינו בכל איסורים שבתורה שלא גזרו בהם.

הגמרא מביאה שיטה נוספת בדין חמץ שנתערב בהיתר: שְׁמוּאֵל

המשך בעמוד רמה

הגמרא מביאה את הכרעת ההלכה בדין זה: **אָמַר רָבָא**, **הִלְכְתָא**, **חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ**, **בֵּין** שנתערב **בְּמִינוֹ** ו**בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ אָסוּר** אפילו **בְּאֵין** בתערובת אלא **מַשֶּׁהוּ** מהחמץ, **וּפְשִׁיטַת רַב**. אבל חמץ **שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ**, **בֵּין** שנתערב **בְּמִינוֹ** ו**בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ מוּתָּר** ואפילו שיש בו בנותן טעם, שכן הלכה **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, שחמץ לאחר הפסח מותר מן התורה.

מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי** – וכי האם כך סבר רבא שתערובת חמץ מותרת לאחר הפסח, **וְהָאָמַר רָבָא**, **רַבִּי שִׁמְעוֹן קְנָסָא קָנֵים** לאסור חמץ שעבר עליו הפסח **הוֹאִיל וְעָבַר עָלָיו בְּ'כָל יֵרָאֶה וְכָל יִמָּצֵא'**, ואם כן יש לאוסרו אף לאחר שנתערב בהיתר. מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי בְּעִינֵיהּ** – הקנס שקנסו חכמים אין זה אלא על חמץ שהוא בעינו, **אֲבָל** על חמץ שעל **יְדֵי תַּעֲרוּבֶת לֵא** קנסו.

הגמרא מביאה שרבא אמר בשם רב נחמן כשיטת רבי שמעון: **וְאִידָּךְ רָבָא לְטַעְמֵיהּ** – רבא שהתיר תערובת חמץ לאחר הפסח כשיטת רבי שמעון, פסק כן לשיטתו, **דְּאָמַר רָבָא**, **כִּי הֲוֵינַן בֵּי רַב נַחְמָן** – כשהיינו בבית רב נחמן, **כִּי הֲווּ נִפְקִי שִׁבְעָה יוֹמֵי דְּפִסְחָא** – לאחר שעברו שבעת ימי הפסח **אָמַר לָן**, **פּוּקוּ וּזְכִינוּ חֲמִירָא דְּכֻנֵּי חֵילָא** – צאו וקנו חמץ של אנשי הצבא הנברים שנאפה בפסח, שכן חמץ שעבר עליו הפסח מותר מן התורה, ולא קנסו חכמים אלא על חמץ של ישראל שעוברים עליו ב'בל יראה'.

נחלקו רב ושמואל אם קדירות חרס הבלועים מחמץ מותרים בשימוש לאחר הפסח: **אָמַר רַב**, **קְדֵירוֹת** של חרס שנתבשל בהן חמץ, **בְּפֶסַח יִשָּׁבְרוּ**, הואיל ואין להם תקנה כיון שאף לאחר הפסח אסור לבשל בהן משום שבלוע בהם חמץ ובשעת בישול יפלט טעם החמץ ויתערב בתוך התבשיל, ורב אוסר תערובת חמץ אף לאחר הפסח, כמבואר לעיל (כט:).

שואלת הגמרא: **וְאַמַּאי** ישברו, הלא אפשר **לְשַׁהִינְהוּ** [–להשהותן] עד **לְאַחַר הַפֶּסַח**, **וְלֵיעֲבַד בְּהוּ שֶׁלֹּא בְּמִינָן** – ויבשלו בהן תבשיל שאינו ממין החמץ הבלוע בהן, שהרי גם לשיטת רב בטל החמץ לאחר הפסח בהיתר שאינו מינו, כמבואר לעיל. עונה הגמרא: רב אסר לקיים את הקדירות משום **גְּזֵירָה דִּילְמָא אָתוּ לְמֵיעְבַּד בְּהוּ בְּמִינוֹ** – שמא יבואו לבשל בהן תבשיל ממינו של החמץ, ותערובת מין במינו אסורה גם לאחר הפסח.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אף על פי שאי אפשר להשתמש בקדירות אלו בפסח מכל מקום **לֵא יִשָּׁבְרוּ**, **אֲבָל מַשְׁהֵי לְהוּ לְאַחַר זְמַנּוֹ** – אלא ישהה אותן עד לאחר הפסח, **וְעָבִיד בְּהוּ בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ** – ויבשל בהן בין תבשיל שהוא ממין החמץ הבלוע בהן, ובין תבשיל שהוא ממין אחר, שכן לשיטת שמואל תערובת חמץ לאחר הפסח מותרת בין במינו ובין באינו מינו, כמבואר לעיל (כט:).

וְאִידָּךְ שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ – ודברי שמואל אלו הם כדבריו במקום אחר, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל לְהַנְהוּ דְּמַזְגִּנִי כַּנְדֵי** – לאותם מוכרי קדירות, **אַשְׁווּ זְבִינֵי אַכְנְדֵיכִי** – תשוו את מחיר קדירותיכם לשוויים האמיתי כלומר אל תייקרו את מחירם, **וְאִי לֵא** תצייתו לי, **דְּרִשֵׁינָא לְכוּ** ברבים שהלכה **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** הסובר שחמץ לאחר הפסח אינו אסור אלא משום קנס חכמים, ולשיטתו לא קנסו אלא בחמץ בעין ולא בתערובת ולכך הקדירות שעבר עליהן הפסח מותרות, ושוב לא יצטרכו בני אדם לקנות מכם קדירות חדשות.

שואלת הגמרא: **וְלִידְרוֹשׁ לְהוּ** – מדוע אכן לא דרש שמואל ברבים שהקדירות מותרות, **דְּהָא שְׁמוּאֵל כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ** שרק חמץ בעין נאסר משום קנס לאחר הפסח, ולא תערובת חמץ. משיבה הגמרא: **אַתְרֵיהּ דְּרַב הֲוָה** – מעשה זה היה במקומו של רב, ולכך לא פסק שמואל שם שלא כמותו.

הגמרא מביאה נידון בתנור שמרחו אותו בשומן, וממסקנת הדברים תקשה הגמרא על דברי רב שאמר 'קדירות בפסח ישברו': **הַהוּא תַּנּוּרָא דְּטָחוּ בֵּיהּ טִיחָיָא** – מעשה בתנור שמרחו בקרקעיתו שומן [בשרי], ואפו בו לחם, והשומן נתן טעם בלחם שאפו בו, **אַסְרֵהּ רָבָא בַּר אֲהִילַאי לְמֵיכְלֵיהּ לְרִיפְתָּא** – אסר רבא בר אהילאי לאכול פת זו לא רק עם מאכלי חלב אלא **אֲפִילּוּ בְּמִילְחָא** – במלח בלבד, **לְעוֹלָם** – אפילו אם יחזרו ויסיקו את התנור בהיסק חדש קודם שיאפו בו את הפת, משום גזירה **דִּילְמָא אָתֵי לְמֵיכְלֵיהּ בְּכוּתְּחָא** – שמא יבואו לאכול פת זו שנאפתה בתנור שהיה מרוח בו שומן בשרי, יחד עם כותח שהוא מאכל שיש בו חלב, ומאחר שבלעה הפת טעם בשר אסור לאוכלה עם חלב.

הגמרא מקשה על דברי רבא בר אהילאי מברייתא, ודוחה את דבריו: **מֵיתִיבִי**, **אֵין לָשִׁין אֶת הָעִיסָּה בֶּחָלָב**, **וְאִם לָשׁ** אותה בחלב **כָּל הַפַּת כּוּלָּהּ אֲסוּרָה**, והטעם, **מִפְּנֵי** שעלולים לבוא על ידה **לְהֶרְגֵּל עֲבֵירָה** ולאוכלה עם בשר. **כֵּיוָצֵא בּוֹ**,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, ה'תשי"א
ברוקלין

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מח' חנוכה, נהניתי לשמוע מהקביעות עתים שיש לו בתורה, אבל צריך להוסיף ג"כ קביעות עתים בתורת החסידות, וזמן המתאים לזה הוא לכה"פ ביום ב' וה' ושבת קדש, שלא יעבור ג' ימים בלא פנימיות התורה, וכל המוסיף מוסיפין לו, ובטח ידוע לו מהכתוב בכמה מקומות אשר שו"ב צריך להיות ירא שמים ביותר (ועייג"כ שו"ת צ"צ חיו"ד סי"ב).

טוב מאד שנשמר הוא מעייפות כשצריך ללכת למלאכתו, מלאכת הזביחה, ויה"ר שיהי' הכל כשורה ויוכל לבשר בשורות טובות מעניניו בכלל, ושנפקדו בזרעא חייא וקיימא בפרט.

בברכה, לו ולביתו תי'

מנחם שניאורסאהן

רש"י

אמר רבא הלכתא כו' — שמע מינה דפסק רבא הלכתא דכל איסורין שבתורה במינן במשהו, ולא שני לן בין חמץ לשאר איסורי, אלא בהא מילתא: דגזר שלא במינן אטו מינן. שמעינן מינה: חלב שנפל לקדירה — אוסר במשהו, וכן הלכה. והא דקיימא לן כל איסורין שבתורה בששים — בשלא במינן הוא. **שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר** — אפילו בנותן טעם. **אבל על ידי תערובת לא** — ואפילו שהייה בעיניה ועבר עליה — לא קניס למיסר תערובת דילה. **ואודא רבא** — דאמר הלכה כרבי שמעון, לטעמיה דאמר נמי בעלמא חמץ של גוי שעבר עליו הפסח — מותר אף באכילה, הואיל וליכא למיקנס ביה מידי. ואי רבי יהודה חמץ סתמא קאמר ואפילו דגוי. **בני חילא** — גוים, אף על פי שאופיהו יום זה שעבר, והוא פסח. **אמר רב** קדירות **בפסח ישברו** — רב לטעמיה, דאמר: חמץ אף לאחר זמנו אסור בהנאה כרבי יהודה, ואית ליה במשהו, **וקסבר: נותן טעם לפגם** — אסור. ולית הלכתא כוותיה מתרי טעמי, חדא: דאוקי רבא הלכתא דתערובת לאחר זמנו מותר כרבי שמעון, והאי פחות מתערובת הוא. ועוד: דקיימא לן נותן טעם לפגם מותר, וזה משעברו עליו ימי הפסח — הופג טעמו בדופני הכלי. **וליעבד בהו שלא במינו** — דהא מודי רב לעיל דחמץ שלא בזמנו שלא במינו במשהו מותר, והאי משהו חשיב להו. **כגדי** — קדרות לאחר הפסח. **אשוו זכייכו** — אל תעלו דמיהן יותר משוויין. **כרבי שמעון** — דמותרות הקדרות הישנות לאחר הפסח. **כרבי שמעון סבירא ליה.** כדאמרן לעיל. **דטחו ביה טיחיא** — שומן נתנו בו בקרקעיתו, ונותן טעם בלחם. **לעולם** — אפילו חזר והוסק. **אפילו במילחא** — להכי נקט אפילו במילחא, שאין דרך לאכול פת בלא מלח או ליפתן.

תוספות

אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור בכל שהוא כרב — פסק רש"י בחולין דמין במינו במשהו, כרבי יהודה, דאמר בפרק "כל הבשר" (חולין קט,א) מין במינו לא בטיל. ואף רבי קאמר התם נראין דברי רבי יהודה, מכלל דהלכתא הכי. ועוד הביא ראיה מהא דפליגי אביי ורבא בפרק בתרא דעבודה זרה (סו,א): חלא דחמרא וחלא דשיכרא, חמירא דחיטי וחמירא דשערי, רבא אמר: במשהו, אביי אמר: בנותן טעם. משום דמר סבר: בתר שמא אזלינן, ומר סבר: בתר טעמא אזלינן. אלמא: בין לאביי בין לרבא מין במינו במשהו. ועוד פסק רבא בשמעתא: מין במינו במשהו, כרב. ורבינו תם אומר: דכל אלו אינם ראיות, דאין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי. והדהיא דפרק בתרא דמסכת עבודה זרה פלוגתא דאביי ורבא — מצי למימר דחמירא וחלא דטבל ויין נסך, דמודו רבי יוחנן וריש לקיש שהם במשהו. ודשמעתא, אי גרסינן במשהו כרב — יש לומר שפוסק בחמץ כרב, ולא מטעמיה דרב. דסבירא ליה בכל איסורין שבתורה במינו במשהו, ורבא לית ליה אלא דוקא בחמץ בפסח, משום חומרא דחמץ. וגם רב יהודאי גאון פסק כן, דדוקא בחמץ פסק רבא כרב. דשאלו מקמיה: כל איסורין שבתורה במשהו כרב, או בנותן טעם כרבי יוחנן? והשיב: מדאמר רבא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו במשהו — אם כן בהא [מיהו] הלכה כרב במשהו. אבל בשאר איסורין — בנותן טעם כרבי יוחנן וכריש לקיש. ועוד אומר רבינו תם: דלא גרסינן במשהו כרב, וכן משמע בהלכות גדולות דלא גרס ליה. וסבר רבא גם בחמץ כרבי יוחנן, והא דלא פסק בהדיא הלכה כרבי יוחנן — משום דהוה אמינאדלא פסק כוותיה אלא בזמנו, אבל שלא בזמנו לא, דלא תקשי דרבא אדרבא. דהא אמר רבא קנסא הוא דקניס רבי שמעון כדפרישית, להכי איצטריך לפרש. ומביא רבינו תם ראיה דבהדיא סבירא ליה לרבא בפרק "גיד הנשה" (חולין צז,ב ושם) מין במינו בשישים, דקאמר: אמרו רבנן בטעמא כו', מין במינו דליכא למיקם אטעמא, אי נמי מין שלא במינו וליכא קפילא — בשישים. ואין לדחות דמיירי בחמרא חדתא ועינבי, דהוי טעמא אחד והוי בשישים, משום דרבא בתר שמא אזיל ולא חשיב מינו — דאם כן אמאי קרי ליה מין במינו? וב"הקומץ רבה" (מנחות כג,א ושם) משני רבא: דסבר רבי יהודה מין במינו ודבר אחר וכו', מכלל דאיהו לית ליה, ובפרק "התערובת" (זבחים עט,א ושם) קסבר רבי אליעזר בן יעקב מין במינו בטל. וסתמא דגמרא קאמר בשילהי מסכת ביצה (לח,ב ושם): שפיר עבוד דאחיכו עליה, חיטי בחיטי, נהי דלרבי יהודה לא בטל — לרבנן מיבטל בטיל. מכלל דהכי הלכתא. ורש"י גופיה פסק בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סו,א) גבי פלוגתא דאביי ורבא — דהלכתא כרבי יוחנן, דסבר בנותן טעם. ובהלכות גדולות של אספמיא פסק דחתיכה בחתיכות בנותן טעם, ומייתי מדרבא בפרק "גיד הנשה" (חולין צז,א). ויין נסך דקאמר התם במשהו — אומר רבינו תם: דוקא כשנתנסך לפני עבודה זרה. דאמתניתין קאי, דבעי תרתי: דבר שבמנין, ואיסורי הנאה. אבל סתם יינן, דשרי בהנאה — בששים. ובתשובת הגאונים שכתב רבינו יוסף טוב עלם מצא רבינו תם: יין נסך שנתנסך ממנו לפני עבודה זרה — אסור בהנאה, ואינו בטל אפילו באלף. כמו ששנינו: אלו אסורין ואיסורן איסור הנאה בכל שהוא: יין נסך וכו'. מכלל דשאר איסורין, וסתם יינן, חוץ מטבל ויין נסך בין במינו ובין שלא במינו — בנותן טעם. ובחמץ בפסח לא עשה רבינו תם מעשה, אף על גב דבשאלתות דרב אחאי נמי איתא דרבא אית ליה גם בחמץ בנותן טעם. **אמר** רב קדירות בפסח ישברו — בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סח,ב ושם) גבי עבברא בשיכרא מספקא ליה אי קסבר רב נותן טעם לפגם אסור, או מותר ועבברא בשיכרא אשבוחי משבח. ואי סבירא ליה מותר — אפילו הכי קאמר הכא שפיר ישברו. דנותן טעם לפגם דוקא בדיעבד שרי אבל לכתחלה אסור, דגזרינן שאינו בת יומא אטו בת יומא. ועוד: דהתם שרי — לפי שפוגם טעמו כמו שהוא בעין, אבל הכא אינו פוגם אלא מחמת ששהה בדופני הכלי. **לשהינהו** עד אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן — תימה לרבינו יצחק: נהי דסבירא לן דטעמא דחמץ בקדירה חשיב משהו, שאין רגילין להשתמש הרבה ביחד, מכל מקום הא תנן: אין מבטלין איסור לכתחלה, ואפילו איסורא דרבנן אין מבטלין. דאם לא כן — מה הועילו חכמים בתקנתם שאסרו עד ששים? הואיל שיכול להוסיף ולבטל האיסור! ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב, שמרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן (ביצה ד,ב) — דהתם איסור מוקצה אין לו שורש מן התורה, אבל מידי דאית ליה שורש מן התורה — לא. ומפרש הרב רבינו יוסף: הואיל ואיבא תרתי לטיבותא, שהוא נותן טעם לפגם ומשהו שלא במינו — בכהאי גוונא מבטלין. ולדבריו צריך לומר דהכי פירושו: וליעבד שלא במינו, אי סבירא ליה לרב נותן טעם לפגם מותר. ורבינו יצחק מפרש: דכיון שהקדירות של חרס הן, אם יהיו אסורין ואין להם תקנה — זה חשוב דיעבד. ואף על גב דלענין איסור קדירה שאין בת יומא אסרינן לה. אף על פי שאין לה תקנה — משום דהתם בלע איסור הרבה. אבל הכא, ליכא אלא משהו, והואיל ושלא במינו הוא — יכול לבטל, וכדיעבד דמי. **דילמא** אתי למיעבד במינו — לעיל לא גזר שלא במינו אטו מינו — דהא לא שכיח שיתערב לו חמץ. אבל הכא, להתיר לבשל בהן — איכא למיגזר. **ואפילו** במלחא — והא דאמר ב"ביצד צולין" (פסחים עו,ב): פת שאפאה עם הצלי בתנור אסור לאוכלו בכותח אבל במלח שרי — התם לא אסירא אלא מטעם ריח דליכא איסור כולי האי.

דילמא אתי למיכליה בכותח — ותימה: וליכליה בכותח, דהא נותן טעם בן נותן טעם הוא, כדאמר בפרק "כל הבשר" (חולין קיא,ב ושם): דגים שעלו בקערה — מותר לאוכלן בכותח! ויש לומר: דקאמר התם נמי צנון שחתכו בסכין אסור לאוכלו בכותח, ופירש": משום חורפא דצנון בלע טפי מדגים רותחים שעלו בקערה. ולפי זה, דגים שנתבשלו בקדירה — אסור לאוכלן בכותח, דעל ידי בישול בלעי יותר מדאי. וכן נמי הכא, מחום התנור בלעי טפי. ולפירוש אחר שפירש הקונטרס שם דצנון אסור, לפי שפעמים שהשמנונית קרוש על הסכין ואינו ניכר, ואיכא בצנון טעם בשר ממש — קשה הכא, כיון שנתקנח התנור יפה או הוסק פעם אחרת — אמאי אסור לאוכלו בכותח? ויש לומר: דשומן שעל החרס אינו יכול לקנח יפה.

אמר רבא: הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו, אסור בכל שהוא כרב. שלא במינו - אסור במשהו, כרבי יהודה. אמר רב: קדירות בפסח ישברו. ואמאי? לשהינהו אחר הפסח, וליעבד בהו שלא במינן! גזירה דילמא אתו למיעבד בהו במינו. ושמואל אמר: לא ישברו, אבל מישהי להו לאחר זמנו, ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו. ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר שמואל להנהו דמזבני כגדי: אשוו זכיני אכגדיכי, ואי לא - דרשינא לכו כרבי שמעון. ולידרוש להו, דהא שמואל כרבי שמעון סביא ליה! אתריה דרב הוה. ההוא תנורא דטחו ביה טיחיא, אסרה רב אהילאי למיכליה לריפתא אפילו במילחא לעולם, דילמא אתי למיכליה בכותחא. מיתיבי: אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת כולה אסורה, מפני הרגל עבירה. כיוצא בו

אין

כשמתעסקים עם החיצוניות, אזי נשארים עם החיצוניות, ואילו העניין העיקרי שמושל ושולט באדם – השכל שבמוח והרגש שבלב – הרי זה נשאר כפי שהיה קודם ההשתדלות.

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

תוספות

והלכתא אידי ואידי ברותחין — תימה, דתניא בתוספתא דעבודה זרה: הסכין והשפוד והאסכלא — מלבנן באור. ובפרק קמא דחולין (ח,ב ושם) אמר: כגון שליבנה באור. אלמא: צריך ליבון! ותירץ רבינו תם: דאמר בירושלמי דמיירי בסכינים ארוכים שצולין בהם בשר, דומיא דשפוד, וכן ההוא דחולין. ועוד: יש לחלק בין התירא בלע ובין איסורא בלע, כדמחלק רב אשי בשילהי מסכת עבודה זרה. והא דמצריך להו רב אשי הכא ליבון — מחמיר על עצמו היה.

התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם דכתיב ביה ישבר — ואם תאמר: תיפוק ליה דחזינן להו דמידייתי, והיינו אחר הגעלה, דאי לפני הגעלה — שאר כלים נמי מידייתי! ויש לומר: דלעולם מיירי קודם הגעלה, וכמו שפירש הקונטרס בעבודה זרה (לד,א) — דמידייתי בחוץ. וכיון דמידייתי מבחוץ — בלעי טפי. ואם תאמר: והלא יוצא מידי דופיו על ידי כבשונות, דבזבחים בפרק "דם חטאת" (צו,א ושם) פריך: וליהדרינהו לכבשונות, ואמאי קדירות במקדש ישברו? ומשני: לפי שאין כבשונות בירושלים. הא יש כבשונות — שרו בחזרה לכבשונות. וכן לעיל אמר: (אבל) קדירה לא — דלמא חייס עלה. הא לאו הכי — שרי קדירות בהיסק מבפנים. וכן אמר: אי מליא גומרי — שפיר דמי. ואומר רבינו תם: דזה לא חשיב יוצא מידי דופיו, דכיון שהסיקו — נעשה ככלי חדש, שכן דרך כלי חרס כשעושין אותו נותנו אותו בכבשן להסיקו. ואם תאמר: והיכי מייתי ראיה מדכתיב "ישבר"? דילמא גזירת הכתוב הוא, דאפילו תלאו באויר התנור בעי התם רבא בר חמא אי קפיד רחמנא אבישול בלא בלוע, או לא. ויש לומר: דלכלי נחושת מועיל שטיפה ומריקה אפילו בבישול ובלוע. אם כן מה שהקפיד בכלי חרס אבישול בלא בלוע — היינו לפי שעשאו כבישול וכבלוע. ולרבינו תם יש להקשות: תנור שנטמא אמאי חולקין לשלשה? כיון דחשיב כאחד — ליעבד ליה היסק ותו לא! ונראה לרבינו שמשון בן אברהם: דמיירי בקדרה שאין דרכה להסיק, כשמחזירין אותה לכבשונות — אז פנים חדשות באו לכאן. אבל תנור, כל שעה ושעה מסיקו מבפנים — ולאו כפנים חדשות דמי, וצריך שבירה.

באחריות

רש"י

מטשין — לשון טח. **מאחר דאיתותב רבא בר אהילאי** — ושמעינן דהיסק מועיל לכלי חרס, קדירות בפסח אמאי ישברו? יסיקם ויתלבנו. **אמר ליה** — רב מוקים ליה לההוא דקתני עד שיוסק, דמשמע: הא הוסק שרי — בתנור של מתכת, אבל של חרס — התורה העידה עליו שאינו יוצא מידי דופיו לעולם. **חיים עלייהו** — ואי שרית ליה על ידי היסק פנים — מורה היתירא, וסמיך אהיסק בחוץ. **בוכיא** — כלי שהוא מרעפים, שקורין טיילי"ש, ואופין ומטגנין בו כבר. **לדידי חדתא עבדא** — לצורכי עושין סכינים חדשים. **למר אפשר ליה** — שהרי עשיר אתה. **קתייהו בטינא** — להגן עליהם שלא ישרפם האור. **והלכתא** — לא צריך לאותבינהו בנורא, אלא פרזלייהו כי קתייהו נמי סגי להו בהגעלה ברותחין. **עץ פרור.** שמגיסין בו הקדרה. **כבולעו כך פולטו.** כבולעו מתוך כלי ראשון, כך פולטו בכלי ראשון. **קונייא.** פלומי"ר בלעז, ושל חרס הוא וטוח באבר. ירוקי. עשויין מקרקע שחופרים ממנה צריף, אלו"ם בלעז, והוא עז ובולע לעולם. הכי גרסינן: ירוקי **לא תיבעי לך דודאי אפירי דמצרפי ובלעי. דמצרפי** — צריף. **קרטופני.** בקעים. **כי תיבעי לך דשיעי** — שהן חלקים. **דמידייתי** — פולטין המשקין מדופנן החיצון, ובלעו טרשטדט"ש. וכיון דמידייתי — ודאי בלעי, והואיל ובלעי — שוב אינן פולטין. שהתורה העידה על כלי חרס, שכיון שבלע — אינו יוצא מידי דופיו לעולם, שהרי בכלי עץ ומתכות כתב לך "שטף", "תעבירו באש", "ומורק ושוטף", אבל בכלי חרס — ישבר. **חמץ** — תשמישו על ידי חמין כל השנה, אבל יין נסך — לא נשתמש בו אלא צונן. **בית חרוסת** — כלי שנותנין בו חומץ, וכל דבר שיש לו קיהוי, ורגילין ליתן בו קמח, ועשוי לטבל בו בשר כל ימות השנה. והקמח מתחמץ מחמת הקיהוי. ולשון חרוסת — קיהוי, 5אייגירו"ש בלעז. **בית שאור** — כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור, ונותנתו בעיסה. ופעמים שהוא שוהה שם בלילה. **אגני.** עריבות, 6מיי"ץ.

משנה גוי שהלוה את ישראל — מעות על חמצו קודם הפסח, ועבר עליו הפסח — מותר בהנאה. ולקמיה בגמרא מוקי לה כשהרהינו אצלו בביתו, ושוהה אצל הגוי כל ימות הפסח. דכיון דמטא זמניה ולא פרעיה, ומחוסר גובייניא נמי לא הוה, שהרי אצלו נתון — איגלאי מילתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה. **ישראל שהלוה את הגוי כו'** — נמי, כיון דהרהינו אצלו ומטא זמניה ולא פרעיה — מההיא שעתא דאוזפיה קם ליה ברשותיה. **גמרא** בעל חוב — המלוה את חבירו, ושיעבד לו נכסיו, שאם לא אפרע לך עד יום פלוני — גבה מנכסי, והגיע זמן ולא פרע. **אביי אמר למפרע הוא גובה** — גבייתו שגבה עכשיו — איגלאי מילתא דמשעה שהלוהו עמדו נכסיו הללו בחזקתו. **ורבא אמר** — אינן בחזקתו אלא מיכן ולהבא. ולקמיה מפרש למאי נפקא מינה. **כל היכא דאקדיש לוה** — נכסיו בתוך הזמן. **או זכין לוה** — מוכרן

אין טָשִׁין אֶת הַתַּנּוּר בְּאֵלִיָּה, וְאִם טָשׁ - כָּל הַפַּת כּוּלָּהּ אֲסוּרָה, עַד שֶׁיַּסִּיק אֶת הַתַּנּוּר, הָא הוּסַק הַתַּנּוּר - מִיהָא שָׁרֵי. תִּיוּבְתָּא דְּרָבָא בַּר אֲהִילַאי! תִּיוּבְתָּא. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: וְכִי מֵאַחַר דְּאִיתּוֹתַב רָבָא בַּר אֲהִילַאי, אַמַּאי קָאָמַר רַב קְדֵירוֹת בַּפֶּסַח יִשָּׁבְרוּ. אָמַר לֵיהּ: הָתָם - תַּנּוּר שֶׁל מַתֶּכֶת, הָכָא בִּקְדֵירָה שֶׁל חֶרֶס. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּשֶׁל חֶרֶס, זֶה - הֶסֵּיקָן מִבִּפְנִים, וְזֶה - הֶסֵּיקָן מִבַּחוּץ. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי לֵיעָבֵד לֵיהּ הַסָּקָה מִבִּפְנִים - חָיֵיס עָלֵיהּ מִשּׁוּם דְּפָקְעָה. הִלְכָּךְ, הַאי בּוּכְיָא - הֶסֵּיקוֹ מִבַּחוּץ הוּא, וְאָסוּר. וְאִי מָלְיֵיהּ גּוּמְרֵי - שַׁפִּיר דָּמֵי. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: הָנֵי סַכִּינֵי בְּפִסְחָא הֵיכִי עָבְדִינַן לְהוּ? אֲמַר לֵיהּ: לְדִידִי חֲדַתָּא קָא עָבְדִינַן. אֲמַר לֵיהּ: תִּינַח מָר דְּאֶפְשָׁר לֵיהּ, דִּלְא אֶפְשָׁר לֵיהּ מַאי? אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּעֵין חֲדַתָּא קָאָמִינָא; קַתַּייְהוּ בְּטִינָא, וּפַרְזְלַייְהוּ בְּנוּרָא, וַהֲדַר מְעַיְּילָנָא לְקַתַּייְהוּ בְּרוֹתְחִין. וְהִלְכְתָא: אידֵי וְאידֵי בְּרוֹתְחִין, וּבִכְלֵי רִאשׁוֹן. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: עֵץ פָּרוּר מַגְעִילוֹ בְּרוֹתְחִין וּבִכְלֵי רִאשׁוֹן. קָסָבַר: כְּבוּלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ. בְּעוּ מִינֵּיהּ מֵאָמֵימַר: הָנֵי מָאנֵי דְּקוֹנְיָא מַהוּ לְאִישְׁתַּמּוּשֵׁי בְּהוּ בְּפִסְחָא? יְרוֹקָא לָא תִּיבְעֵי לָךְ - דְּוַדַּאי אֲסִירִי. כִּי תִּיבְעֵי לָךְ - אוּפְמֵי וְחִיוְרֵי מַאי? וְהֵיכָא דְּאִית בְּהוּ קַרְטוֹפְנֵי - לָא תִּיבְעֵי לָךְ, דְּוַדַּאי אֲסִירִי. כִּי תִּיבְעֵי לָךְ - דְּשִׁיעֵי מַאי? אֲמַר לֵיהּ: חֲזִינָא לְהוּ דְּמִידַיְּיתִי, אֶלְמָא בָּלְעֵי וַאֲסִירִי, וְהַתּוֹרָה הֵעִידָה עַל כְּלִי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי דּוֹפְיוֹ לְעוֹלָם. וּמַאי שְׁנָא לְעִנְיַן יַיִן נֶסֶךְ, דְּדָרֵישׁ מָרֵימָר: מָאנֵי דְּקוֹנְיָא, בֵּין אוּפְמָא בֵּין חִיוְרֵי וּבֵין יָרוֹקֵי - שָׁרֵי. וְכִי תֵּימָא: יַיִן נֶסֶךְ - דְּרַבָּנַן, חָמֵץ - דְּאוֹרַייְתָא. כֹּל דְּתַקּוּן רַבָּנַן - כְּעֵין דְּאוֹרַייְתָא תַּקּוּן. אֲמַר לֵיהּ:

זֶה תַּשְׁמִישׁוֹ עַל יְדֵי חַמִּין, וְזֶה תַּשְׁמִישׁוֹ עַל יְדֵי צוֹנֶן, אָמַר רָבָא בַּר אַבָּא אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן חָמֵץ בְּצוֹנֶן - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מַצָּה, חוּץ מִן בֵּית שְׁאוֹר, הוֹאִיל שֶׁחִימּוּצוֹ קָשֶׁה. אָמַר רַב אַשִׁי: וּבֵית חֲרוֹסֶת כְּבֵית שְׁאוֹר שֶׁחִימּוּצוֹ קָשֶׁה דָּמֵי. אֲמַר רָבָא: הָנֵי אַגְנֵי דְּמִחְוָזָא, הוֹאִיל וּתְדִירִי לְמֵילַשׁ בְּהוּ חֲמִירָא, וּמַשְׁהוּ בְּהוּ חֲמִירָא - כְּבֵית שְׁאוֹר שֶׁחִימּוּצוֹ קָשֶׁה דָּמֵי. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּרִוְיָיהָא - שַׁלִּיט בְּהוּ אֲוִירָא וְלָא בָּלְעֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. **משנה** גּוֹי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ אַחַר הַפֶּסַח - מוּתָּר בְּהֲנָאָה, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה אֶת גּוֹי עַל חֲמֵצוֹ אַחַר הַפֶּסַח - אָסוּר בְּהֲנָאָה. **גמרא** אִיתְּמַר, בַּעַל חוֹב; אַבַּיֵּי אָמַר: לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה, וְרָבָא אָמַר: מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה. כָּל הֵיכָא דְּאִקְדֵּישׁ לוֹוֶה וְזַבֵּין לוֹוֶה - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאָתֵי מַלְוֶה וְטָרִיף, ואתי

לאחרים. **כולי עלמא לא פליגי** — אפילו לרבא, דאמר: עד עכשיו היו ברשות לוה — מודה הוא דאין מכירתו לאחרים מכירה, ואין הקדישו הקדש — שהרי ממושכנין הן למלוה. ואף על גב שהן שלו — אינן ברשותו, ורחמנא אמר (ויקרא כז): "ואיש כי יקדיש את ביתו קדש", מה ביתו ברשותו — אף כל ברשותו. **דאתי מלוה וטריף** — מן הלקוחות בחנם.

ואתי

בזמן התפילה מתעלה גם הגוף ("ארצה") למדריגת הנשמה ("השמימה").

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

אֵין טָשִׁין – טחים [מורחים], אֶת הַתַּנּוּר בְּאַלְיָה – בשומן העשוי מזנב הכבש שהוא שומן בשרי, וְאִם טָשׁ – טח בה את התנור ואפה בו פת, כָּל הַפַּת כּוּלָּהּ אֲסוּרָה באכילה שמא יבואו לאוכלה בחלב. אולם האיסור לאכול מהנאפה בתנור הוא רק עַד שֶׁיַּסִּיק שוב אֶת הַתַּנּוּר, אבל לאחר שהסיק את התנור מותר. מסיימת הגמרא את קושייתה: הָא הוּסַּק הַתַּנּוּר מִיהָא שָׁרֵי – משמע מהברייתא שאם הסיקו את התנור, הפת שנאפית בו מותרת. תְּיוּבְתָּא – הרי פירכא היא על מה דְּאָמַר רָבָא בַּר אַהֲילַאי שהפת אסורה לעולם.

מסיקה הגמרא: אכן תְּיוּבְתָּא – פירכא היא, ונדחים דבריו.

הגמרא מקשה ממסקנא זו על דברי רב שהובאו לעיל שקדירות בפסח ישברו. שואלת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי, וְכִי מֵאַחַר דְּאִיתּוֹתַב – מאחר והגמרא דחתה את מה שאמר רָבָא בַּר אַהֲילַאי, ואפשר להכשיר תנורים על ידי היסק, אם כן, אַמַּאי קָאָמַר רַב שקְדֵירוֹת שבישל בהם חמץ כל השנה, בְּפֶסַח יִשָּׁבְרוּ כיון שאין להם תקנה, הלא כשם שמועיל היסק לתנור כמו כן יש להתיר את הקדירות על ידי הסקתן וליבונן באש, ועל ידי כך ישרף החמץ הבלוע בהן. משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ, הָתָם – בברייתא שמבואר בה שמועיל ליבון לתנור מדובר בְּתַנּוּר שֶׁל מַתֶּכֶת שמועיל לו ליבון באש, אבל הָכָא – כאן בדברי רב מדובר בִּקְדֵירָה שֶׁל חֶרֶס שאין מועיל הגעלה וליבון לשרוף את מה שבלוע בה.

רב אשי מתרץ תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא – גם הברייתא וגם רב עוסקים בְּתנור וכלי שֶׁל חֶרֶס, אלא שזֶה הֶסִּיקָן מִבִּפְנִים – תנור מסיקים אותו על ידי שמניחים את הגחלים בתוך התנור, וְזֶה הֶסִּיקָן מִבַּחוּץ – אבל קדירות מסיקים אותם על ידי שהאש מחממת אותם מבחוץ, וזה אינו היסק שראוי להכשיר.

מוסיף רב אשי ומבאר: וְכִי תֵּימָא הָכָא נַמִּי לֵיעֲבַד לֵיהּ הַפְקָה מִבִּפְנִים – ואם תאמר למה ישברו הקדירות, הלא אפשר להכשירן על ידי נתינת גחלים בתוכן וליבונן מבפנים, ויועיל כמו בתנור, אין להתיר זאת, משום דְּחַיִּים עֲלֵיהּ מִשּׁוּם דְּפָקְעָה – שאדם חס על קדירותיו שלא יתפקעו מחום הגחלים הנתונים בתוכן, ואם תתיר לו להשתמש בהן על ידי הסקתן מבפנים, יבוא להתירן על ידי הסקתן מבחוץ.

הגמרא מסיקה דין להלכה לפי התירוץ השני: הִלְכָּךְ מכיון שאמרנו שכל שהסיקו מבחוץ אינו מועיל להכשירו, הַאי בּוּכְיָא [–כלי העשוי מרעפים] שאופים ומטגנים בו את הפת, הֶסִּיקוֹ מִבַּחוּץ הוּא – הדרך לחממו הוא על ידי שמסיקים אותו מבחוץ, וְאָסוּר להשתמש בו בפסח. וְאולם אִי מַלְּיֵהּ גּוּמְרֵי – אם מילא אותו בגחלים מבפנים, שַׁפִּיר דָּמֵי – הרי הוא מותר בפסח, ואין חוששים שמא יחוס עליו ויכשירו על ידי היסק מבחוץ, משום שהבוכיא הוא עבה, ולא מצוי שיפקע על ידי היסק מבפנים.

הגמרא מביאה דינים שונים בענין הגעלת כלים לפסח: אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי, הָנֵי סַכִּינֵי – אותם סכינים שהשתמשו בהם בחמץ כל השנה, בְּפֶסְחָא הֵיכִי עָבְדִינַן לְהוּ – כיצד מכשירים אותם שיוכלו להשתמש בהם בפסח. אָמַר לֵיהּ רב אשי, לְדִידִי, חַדְתָּא קָא עָבְדִינַן – לצורכי, עושים לי סכינים חדשים לפסח. אָמַר לֵיהּ רבינא לרב אשי, תִּינַח מַר דְּאֶפְשָׁר לֵיהּ – הדבר טוב עבורך שהינך עשיר ובידך לקנות סכינים חדשים, אך דְּלֵא אֶפְשָׁר לֵיהּ – מי שאין באפשרותו, מַאי – כיצד יכשירם לפסח. אָמַר לֵיהּ רב אשי, אֲנָא כְּעֵין חַדְתָּא קָאַמִינָא – לא היתה כוונתי שעושים לי סכינים חדשים ממש אלא כעין חדשים, והיינו על ידי שמכשירים אותם שיהיו ראויים לשימוש בפסח, וכך מכשירים אותם, קָתַיְיהוּ בְּטִינָא – תחילה מצפים את ידית הסכין העשויה מעץ בטיט כדי להגן עליהם שלא ישרפו וּפַרְזְלֵיהוּ בְּנוּרָא – ואז מעבירים את הברזל שלהן באש כדי לשרוף את החמץ הבלוע בו, וַהֲדַר מְעַיְּילְנָא לְקָתַיְיהוּ בְּרוֹתְחִין – ואחר כך מסירים את חיפוי הטיט מעל הידית ומכניסים אותן למים רותחים, כדי להפליט את החמץ הבלוע בהן.

מסיקה הגמרא להלכה: וְהִלְכְתָּא, אין צריך להעביר את הברזל באש ללבנו, אלא אִידֵי וְאִידֵי – גם הידיות וגם הברזל די להם להגעילן בְּהכנסה למים רוֹתְחִין וּבְכְלֵי רִאשׁוֹן – ודווקא בתוך הכלי הראשון שבו הורתחו המים, ולא בכלי שהועברו איליו מהכלי שהורתחו בו דהיינו כלי שני.

אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, עֵץ פָּרוּר – כף מעץ שמערבים בה את התבשיל שבקדירה, שעירבו בו תבשיל של חמץ בכלי ראשון, מַגְעִילוֹ [–מכשירו] בְּרוֹתְחִין וּבְכְלֵי רִאשׁוֹן. מבארת הגמרא: קָסָבַר רב הונא, כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ – כפי האופן שהכלי בולע לטעם האיסור כך הוא פולטו. לפיכך כפי שנבלע הטעם בכלי על ידי כלי ראשון, כן בכדי להפליט ממנו טעם זה צריך הגעלה בכלי ראשון. הגמרא דנה בכלי חרס המצופים בעופרת אם מועיל להם הגעלה. מסתפקת הגמרא: בָּעוּ מִינַּיהּ מֵאַמֵּימַר – שאלו בני הישיבה את אמימר, הָנֵי מָאנֵי דְּקוּנְיָא – אותם כלי חרס המצופים בעופרת שהשתמשו בהם בחמץ, מַהוּ לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בְּהוּ בְּפִסְחָא – האם מותר להשתמש בהם בפסח, כלומר האם הם ככלי מתכות ויועיל להם הגעלה או שמא הם ככלי חרס ולא יועיל להם הגעלה. ומפרשת הגמרא את אופן הספק: יְרוּקָא לֹא תִּיבְעֵי לָךְ – אם היא עופרת ירוקה העשויה מקרקע שמעורב בה מין עפר שקורין 'צריף', אין להסתפק דְּוַדַּאי אֲסִירִי [–אסורים] בפסח כלי חרס המצופים בציפוי זה, שכן עופרת זו עזה ובולעת לעולם. כִּי תִּיבְעֵי לָךְ בעופרת אוּכְמֵי וְחִיוְרֵי – שחורה או לבנה, מַאי – מה דינם של הכלים המצופים בה, האם הם מונעים מהחמץ להיבלע בחרס, או לא. וְאף בעופרת שחורה ולבנה, הֵיכָא דְּאִית בְּהוּ קַרְטוּפָנֵי לֹא תִּיבְעֵי לָךְ – אם יש בכלים בקעים וסדקים אין לך להסתפק בהם, דְּוַדַּאי אֲסִירִי בפסח, כִּי תִּיבְעֵי לָךְ דְּשִׁיעֵי – בכלים חלקים שאין בהם סדקים, מַאי – מה דינם בפסח.

משיבה הגמרא: אָמַר לְהוּ אמימר, חֲזִינָא לְהוּ דְּמִידְּיַיתִי – רואים אנו שכלים אלו פולטים משקה מצידם החיצון, אֲלֹמָא בְּלָעֵי וַאֲסִירִי – הרי מוכח שהם בולעים וכיון שהבליעות יבלעו דרך הציפוי לתוך החרס לכן אסורים, וְההגעלה לא תוציא את הבליעות שהרי הַתּוֹרָה הֵעִירָה עַל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵּי דּוֹפְיוֹ [–פגמו] לְעוֹלָם ואף לא על ידי הגעלה. שכן נאמר בבשר חטאת (ויקרא ו כא) 'וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר, וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם'. הרי שדווקא לכלי מתכת מועילה הגעלה, ולא לכלי חרס.

הגמרא מקשה על דברי אמימר. מקשה הגמרא: וּמַאי שְׁנָא – מה שונה לְעִנְיַן יֵין נֶסֶךְ, דְּדָרִישׁ מְרֵימַר, מָאנֵי דְּקוּנְיָא – כלי חרס המצופים בעופרת שהשתמשו בהם ביין נסך, בֵּין אוּכְמָא בֵּין חִיוְרֵי וּבֵין יְרוּקֵי שָׁרֵי – בין שחורים בין לבנים ובין ירוקים, מותר להשתמש בהם ואין חוששים שבלוע בהם יין נסך. ומדוע כאן לענין חמץ בפסח אמר אמימר שאסור להשתמש בהם בפסח. וְכִי תֵּימָא – ושמא תאמר לחלק, שיֵּין נֶסֶךְ אסור רק מִדְּרַבָּנָן ואילו חָמֵץ אסור מִדְּאוֹרַיְיתָא, ועל כן החמירו בחמץ יותר מביין נסך. אין לחלק כן, שהרי כָּל דְּתָקְנוּ רַבָּנָן – כל מה שתיקנו חכמים, כְּעֵין דְּאוֹרַיְיתָא תָּקְנוּ – כמו דין תורה תיקנוהו, וכשם שבאיסור תורה חוששים לטעם האיסור הבלוע בכלי, כמו כן יש לחשוש באיסור דרבנן.

מיישבת הגמרא: אָמַר לֵיהּ אמימר, החילוק בין חמץ ליין נסך הוא שזֶה [–חמץ] שנשתמשו בכלי קוניא היה תַּשְׁמִישׁוֹ כל השנה עַל יְדֵי חַמִּין, ואין בליעתו יוצאת אלא על ידי הגעלה ברותחין, ולכלי חרס אין מועילה הגעלה כאמור, וְאילו זֶה [–יין נסך] תַּשְׁמִישׁוֹ היה עַל יְדֵי צוֹנָן, ועל כן אינו נבלע בכלי כלל.

הגמרא דנה בדין כלים שהשתמשו בהם חמץ בצונן: אָמַר רָבָא בַּר אַבָּא אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן כל ימות השנה בְּחַמִּין בְּצוֹנָן, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מַצָּה – יכול להשתמש ולהניח בהם בפסח מצה, חוּץ מִן בֵּית שְׁאוֹר – כלי ששורים ומניחים בו את השאור, הוֹאִיל שֶׁחִימּוּצוֹ של השאור קָשֶׁה [–חזק] ולפעמים הוא שוהה שם כל הלילה, על כן הוא נבלע בכלי אפילו שהוא צונן.

אָמַר רַב אַשִׁי, וּבֵית חֲרוֹסֶת – כלי שנותנים בו חומץ או כל דבר שיש בו חמיצות ומערבים בו קמח ורגילים לטבל בו את הפת, אף הוא כְּבֵית שְׁאוֹר שֶׁחִימּוּצוֹ קָשֶׁה דָּמֵי, ובולע הכלי מהקמח אפילו בצונן.

המשך בעמוד ט

וְכֵן אָתֵי מַלְוֶה וּפָרִיק – יכול המלוה לבוא ולפדות את הנכסים מהקדש בדבר מועט בלבד. **דְּתָנֵן** במסכת ערכין (כג:), שאם הקדיש הלוה את נכסיו ששוים פחות מחובו, **מוֹסִיף** המלוה להלוות ללוה **עוֹד דִּינָר** על הלואתו, **וּפוֹדֶה** בדינר זה **אֶת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ** מהקדש, ונוטל אותם בחובו. שכן מעיקר הדין אין הלוה יכול להקדיש נכסיו, משום שהם ממושכנים למלוה לפרעון חובו, ויכול המלוה להוציאם מהקדש בלא פדיון כלל, אלא שתיקנו חכמים שיפדה אותם המלוה בדבר מועט, כדי שלא יאמרו שהקדש יוצא לחולין בלא פדיון.

אלא **כִּי פְּלִיגִי** – מחלוקתם היא באופן **דְּזַבִּין** – שמכר **הַמַּלְוֶה, וְקַדֵּישׁ** – או שהקדיש **הַמַּלְוֶה** את הקרקע המשועבדת לו בחובו, קודם שהגיע זמן הפרעון, ולאחר שהגיע זמן הפרעון ולא פרעו הלוה, בא המלוה לגבות חובו מהקרקע וחוזר בו מהמכירה או מהקדש. **אַבַּיֵי אָמַר**, בעל חוב **לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה**, **וְכֵיוָן דְּמִמָּא זְמַנְיָה וְלָא פַּרְעֵיהּ** – שהגיע זמן הפרעון ולא פרעו הלוה, **אִינְּלַאי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּמַעִיקָּרָא בְּרִשּׁוּתֵיהּ הֲוָה קָאֵי** – התגלה הדבר למפרע שכבר משעת ההלואה עמדה הקרקע ברשות המלוה, **וְשַׁפִּיר אַקְדֵּישׁ** – ויפה הקדיש, **וְשַׁפִּיר זַבִּין** – ויפה מכר, הואיל וכבר באותו הזמן היתה הקרקע שלו, ואינו יכול לחזור בו. **וְרָבָא אָמַר**, בעל חוב **מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה** – קונה את הנכסים רק משעה שגובה אותם, ואין הנכסים עומדים ברשותו מזמן ההלואה, **כֵּיוָן דְּאִילּוּ הֲווּ לֵיהּ זוּזֵי הֲוָה מְסַלֵּיק לְהוּ בְּזוּזֵי** – שהרי אילו היו ללוה מעות, היה יכול לפרוע חובו במעות, ולהפקיע את שיעבוד המלוה מהנכסים, **אִישְׁתְּכַח דְּהַשְׁתָּא קָא קָנֵי** – נמצא שרק עכשיו קונה המלוה את הקרקע, והמכירה או ההקדש לא חלו משום שבאותו זמן לא היתה עדיין שלו, ויכול לגבותה בחובו.

הגמרא מקשה על דברי רבא מדבריו במקום אחר: **וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי** – האם אפשר לומר שרבא אמר שבעל חוב קונה רק משעת הגביה ואילך, **וְהָאמַר רָמִי בַּר חָמָא, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת**, שאם יבוא בעל חובו ויטול את הקרקע משמעון, מחמת חוב שמשועבדת לו קרקע זו תמורתו, ישלם ראובן לשמעון את מחיר השדה [ולא היו לראובן נכסים אחרים שישתעבדו לשמעון עבור אחריות זו]. **וּזְקָפָן עָלָיו בְּמַלְוֶה** – ולא היה לשמעון מעות לשלם לראובן את דמי השדה, וכתב לראובן שטר חוב על הדמים, ושיעבד לו נכסיו לפרעון חובו, **וּמֵת רְאוּבֵן** המוכר, ועדיין לא שילם שמעון את דמי השדה למוכר או ליורשיו, **וַאֲתָא** – ובא **בַּעַל חוֹב דְּרְאוּבֵן וּטְרִיף לֵיהּ מִשִּׁמְעוֹן** – ורצה לטרוף משמעון את הקרקע שקנה מראובן, בפרעון חובו של ראובן, **וַאֲתָא שִׁמְעוֹן וּפַיְיסֵיהּ בְּזוּזֵי** – ופייס את בעל חובו של ראובן, בדמים שהיה חייב לראובן תמורת השדה, והניח בעל החוב את השדה ביד שמעון. ועתה טוען שמעון שאינו צריך לשלם לבני ראובן את חובו בדמי השדה, הואיל וכבר פרעו בשעה ששילם לבעל חובו של אביהם את דמי השדה. **דִּינָא הוּא דְּאָתוּ בְּנֵי רְאוּבֵן וְאָמְרִי לֵיהּ לְשִׁמְעוֹן** – הדין הוא שאף שקיבל ראובן על עצמו אחריות על מכירת השדה לשמעון, יכולים בני ראובן לבוא לשמעון ולומר לו, **אֲנַן מִטַּלְטְלֵי שְׁבַק אֲבוּן נַכְּךָ** – לנו הותיר אבינו אצלך רק את המעות שאתה חייב לו, והרי הם מטלטלין, **וּמִטַּלְטְלֵי דִּיתְמֵי לְבַעַל חוֹב לָא מִשְׁתַּעְבְּדִי** – ומטלטלין של יתומים אינם משתעבדים לבעל חוב של אביהם, ואין בעל חוב גובה אותם אלא מהלוה עצמו ולא מיורשיו. לפיכך לא היה לך לפייס את בעל חובו של אבינו בדמי השדה לפרעון חובו, מכיון שלא השתעבדו לבעל חוב, ואינך יכול לעכבם בידיך משום אחריות הנכסים שקיבל אבינו על עצמו, מפני שלא חל שיעבוד נכסים על מעות אלו, ועל כן מוטל עליך לפרוע לנו את דמי השדה שמכר לך אבינו.

וְאָמַר רָבָא, אִי פִּיקֵחַ שִׁמְעוֹן, יכול הוא להפטר מהתשלום שתבעו ממנו בני ראובן, שכאשר יתבעוהו את דמי השדה, **מַגְבֵּי לְהוּ אַרְעָא** – יטען ויאמר לבני ראובן שאין לו מעות לפרוע להם את החוב שחייב לאביהם תמורת השדה, אלא רק קרקע, ויתן להם את הקרקע לפרעון חובו, **וְהָדַר גָּבֵי לָהּ מִינַיְיהוּ** – ולאחר מכן יחזור ויגבה אותה מהם מחמת אחריות הנכסים שקיבל עליו אביהם על דמי השדה, אם בעל חובו יטרוף ממנו את השדה, **דְּאָמַר רַב נַחְמָן, יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶם** – ממי שלוה מאביהם, **בַּעַל חוֹב** – המלוה שהלוה לאביהם מעות, **חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן**, ואם כן שמעון הנחשב לבעל חוב של אביהם, יכול לחזור ולגבות מהיתומים את השדה.

עתה הבינה הגמרא שרב נחמן סובר שבעל חוב אחר חוזר וגובה מהיתומים קרקע שגבו ממי שלוה מאביהם, משום שבשעה שגובים היתומים את הקרקע מבעל חובו של אביהם, התגלה הדבר שקרקע זו היתה קנויה לאביהם משעת ההלואה, וחל עליה שיעבוד נכסים, ולכן בעל חוב אחר חוזר וגובה אותה מהם. אם כן, מקשה הגמרא: **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר אם תאמר שבעל חוב **לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה**, ומתגלה הדבר שהיתה הקרקע קנויה לו משעת ההלואה, **אַמְטוּ לְהָכִי** – משום כך **חוֹזֵר** בעל חוב אחר **וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן**, מכיון **דִּכְמַאן דְּגָבוּ מֵחַיִּים דַּאֲבוּהוֹן דְּמֵי** – שקרקע זו נחשבת כמי שנגנבתה בחיי אביהם, שבעל חוב אחר חוזר וגובה אותה. **אֶלָּא אִי אָמְרַת** – אם תאמר שבעל חוב **מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה**, והקרקע קנויה לו רק משעת הפרעון, **אַמַּאי חוֹזֵר** בעל חוב אחר **וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן, הָא הָוֵי כְּמַאן דְּזָבִין יַתְמֵי נִכְסֵי דְּמֵי** – הרי זה נחשב כמי שקנו יתומים נכסים במעותיהם לאחר מיתת אביהם, **וְאִילּוּ קָנֵי יַתְמֵי נִכְסֵי** – ואילו היו קונים היתומים נכסים במעותיהם, **מִי קָא מִשְׁתַּעְבְּדִי לְבַעַל חוֹב** – האם היו משתעבדים הנכסים הללו לבעל חוב של אביהם, הרי בודאי אינם משתעבדים לבעל חוב. אלא מוכח מדברי רב נחמן שבעל חוב גובה למפרע, ורבא סובר כמותו, שיתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, בעל חוב אחר של אביהם חוזר וגובה מהם. אם כן נמצא שסובר שבעל חוב גובה למפרע, והרי זה סותר לדבריו לעיל (ל:) שבעל חוב גובה מכאן ולהבא.

מתרצת הגמרא: לעולם סובר רבא שבעל חוב גובה מכאן ולהבא, **וְשָׁאנֵי הָתָם** – והטעם שמכל מקום יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, בעל חוב אחר יכול לחזור ולגבותה מהם, היינו משום **דְּאָמַר לְהוּ** הבעל חוב, הרי כל מה שגביתם קרקע זו הוא מחמת שיעבוד שהיה לאביכם בה, **וְכִי הֵיכִי דְּמִשְׁתַּעְבַּדְנָא לֵיהּ לַאֲבוּכוֹן** – וכשם שקרקע זו של הלוה משועבדת לאביכם המלוה לפרעון חובו, כך **מִשְׁתַּעְבַּדְנָא נַמִּי לְבַעַל חוֹב דַּאֲבוּכוֹן** – היא משועבדת גם לי משום שהייתי מלוה של אביכם, **מִדְּרַבִּי נָתָן** – מחמת הדין שחידש רבי נתן, **דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה כַּחֲבֵירוֹ** – למי שהיה תובע את חבירו **מָנֶה** בחובו, **וְחֲבֵירוֹ כַּחֲבֵירוֹ** – וחבירו היה תובע את חבירו מנה בחובו, כגון שהיה בעל חוב תובע מנה מראובן, וראובן היה תובע מנה משמעון, **שֶׁמּוֹצִיאִין מִזֶּה** – משמעון **וְנוֹתְנִין לָזֶה** – לבעל חובו של ראובן, אף על פי ששמעון אינו בעל חובו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב (במדבר ה ז), 'וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ', וממה שלא נאמר 'ונתן לאשר הלוהו לו', משמע שאינו חייב דווקא לזה שהלוה לו, אלא למי שהקרן שלו, דהיינו למלוה של בעל חובו, ולכן יכול המלוה לגבות את המעות ממי שחייב אותם ללוה. ואם כן יש לומר שרב נחמן סובר שיכול בעל חוב אחר של אביהם לחזור ולגבות מהיתומים את הקרקע שגבו לאחר מיתתו, משום שכבר השתעבדה לו הקרקע בחיי אביהם, אף שאביהם לא קנה אותה בחייו, מחמת דינו של רבי נתן. וכן יש לומר בדברי רבא, שיכול שמעון לומר לבני ראובן, כשם שנכסי משועבדים לאביכם מחמת מכירת הקרקע, כך הם משועבדים גם לעצמי מחמת האחריות שקיבל אביכם עליה, משום דינו של רבי נתן, ולכן אף שלא היתה הקרקע קנויה לאביכם מחיים, יכול אני לגבותה, מחמת חוב האחריות.

הגמרא מקשה ממשנתנו על דברי רבא: **תְּנַן** במשנתנו (לעיל ל:), **נָכְרִי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ** – ושיעבד לו הישראל חמצו, ואמר לנכרי שאם לא יפרע לו חובו עד זמן הפרעון, יוכל לבוא לביתו ולגבות חובו מחמץ זה, **אַחַר הַפֶּסַח** אם הגיע זמנו ולא פרע לו, **מוּתָּר** החמץ **בַּהֲנָאָה**. שואלת הגמרא: **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** – מובן

המשך בעמוד ס

רש"י

ואתי מלוה ופריק — מן ההקדש בדבר מועט — כדי שלא יאמרו: הקדש יוצא בלא פדיון — וגובה חובו, כדתנן בערכין בפרק "שום היתומים": הקדישׁ בתשעים מנה והיה חובו מאה מנה — מוסיף מלוה זה על הלואתו דינר, ופודה את הנכסים הללו מיד הקדש בדינר זה ונוטלן בחובו, ודינר דיהיב מפרש טעמא התם: שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. ואף על גב דאמר רבא (כתובות נט,ב): הקדש חמץ ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד — דוקא קדושת הגוף קאמר רבא, כגון קונמות או בהמה לקרבן, או בגד שפירסו על המת, כי ההיא דיבמות (סו,ב) גבי איצטלא דמילתא דפירסוה יתמי אמיתנא, דהוה משתעבד לכתובת האשה, דאמר רבא: קנייא מיתנא. אבל קדושת דמים לא אמרינן. **כי פליגי דאקדיש מלוה** — בתוך הזמן את הקרקע המשועבד לו, ולא הקדיש את החוב אלא הקרקע. והשתא כשהגיע הזמן ולא פרעו זה, והוא בא לגבותה מן הלוה — חוזר בו מן ההקדש. **כיון דאילו הוה ליה זוזי** — ללוה ביום הזמן, הוה מסלק ליה למלוה מן הקרקע בזוזי — אישתכח שלא היה הקרקע קנוי לו עדיין, אלא עכשיו כשהוא גובה אותה בחובו היא נקנית לו. **באחריות** — שמא יטלנה בעל חוב דראובן משמעון בשביל חוב ששיעבדה לו ראובן — שישלם לו ראובן זה מעותיו לשמעון, ולא היו לו נכסים עוד על דבר אחריות זה. **וזקפן עליו במלוה** — שלא היו מעות לשמעון, שפסק על שדה זו, וכתב לראובן שטר עליהן, ושיעבד נכסיו לו עליהן. **ומת ראובן** — המוכר, ובא בעל חובו וטורפה משמעון, ועדיין לא נתן שמעון המעות לראובן ולא ליתומיו. ופייסיה שמעון לבעל חוב דראובן באותן מעות. **דינא הוא** — אף על גב דאבוהון קביל עליה אחריות מכירה זו — אפילו הכי יכולין בני ראובן לבא על שמעון, ולומר: אנן מטלטלי שבק אבון גבך — לא היית חייב עליו אלא מעות, ולא היה לך ליתנן לבעל חוב, ולא לעכבן בשביל אחריות מכירתך. דמטלטלי דיתמי לא שיעבדום חכמים לבעל חוב, דקרקע של יתומים הוא דאמרינן בעל חוב גובה אותה בחובת אביהן, משום דמחיים חל שיעבודא עליהן. אבל על מעות שלא היו בעין — לא חייל שיעבודו מחיים עליהן, וכשהן בעין — אין כאן לוה. ולבעלי המעות, דהיינו יתומים — לא הלוה זה כלום. **ואמר רבא גרסינן. אי פיקח** — זה שמעון, יטען ויאמר להם: אין לי מעות לפרוע לכם, אלא קרקע יש לי. ונותנה להם בחובותם, וחוזר וגובה אותם מהם בשביל אחריות מכירה שקבל אביהן עליו. דהשתא כי אגבי להו הא ארעא — איגלאי מילתא דלאו מטלטלי הוא דשביק גביה, אלא קרקע. **בעל חוב** — אחר של אביהן, חוזר וגובה אותה מהן. אלמא, אמרינן: הנוטל קרקע בחובו, מאותה שעה שנתן לו המעות — נקנית לו. **אי אמרת בשלמא** — אמרינן איגלאי מילתא למפרע שהיתה קנויה לאביהן, קרקע זה שגבו בחוב אביהן — משום הכי בעל חוב אחר של אביהן חוזר וגובה אותה מהן דכמאן דגבי לה מחיים דאבוהון דמי. **אלא אי אמרת** — כל הגובה קרקע בחובו אינה קנויה לו אלא מגבייה ואילך, אמאי בעל חוב אחר חוזר וגובה אותה מהן? לא יהא דבר זה אלא כמי שקנו יתומים קרקע במעות שלהן, מי הוה משתעבדא לבעל חוב?! **שאני התם דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא לאבוכון משתעבדנא נמי לבעל חוב דאבוכון מדרבי נתן** — לעולם מכאן ולהבא הוא גובה, ומאי דאמר רב נחמן: בעלמא בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן — משום דאמר להן בעל חוב ליתומים: מכח מי באתם וגביתם קרקע זו — מכח שיעבוד של אביכן. וכי היכי דמשתעבדא לאבוכון קרקע זו של לוה שלוה מאביכם, משתעבדא נמי לדידי, שהייתי מלוה של אביכן, והמחויב לו כלום — משועבד לי, מדרבי נתן. הלכך, קדם שיעבודי עליה אפילו אצל לוה שהיתה ברשותו. ושמעון נמי אמר להו לבני ראובן: כי היכי דהוי נכסיי משועבדין לאביכם בשביל חובו — היו משועבדין גם לעצמי מכח אביכן, שהיה לוה אצלי מחמת אחריות המכירה, מדרבי נתן. דמה לי אני, מה לי אחר. הלכך: אף על פי שלא היתה קנויה לאביכם מחיים — חל שיעבודי עליה אצל עצמי. **לאשר אשם לו** — לאשר הלוהו לו לא נאמר, אלא "לאשר אשם לו" — לאשר הקרן שלו. בבבא קמא אמרינן: אשם — זה קרן. **תנן גוי שהלוה כו'** — קא סלקא דעתך השתא בשלא מסרו לו, אלא שיעבדו לו כשאר לווים: שאם לא אתן לך עד יום פלוני — בא לביתי וגבה מחמץ זה. **כשהרהינו אצלו** — בביתו של גוי נתנו. קא סלקא דעתך השתא דטעמא משום דהוה ליה תורת משכון, ובעל חוב קונה משכון. **ישראל שהלוה את הגוי על המצו** — קודם הפסח, לאחר הפסח אינו עובר אם נהנה ממנו. **מאי לאו** — בשלא הרהינו, ובהא קמיפלגי: דתנא קמא סבר מכאן ולהבא הוא גובה כו'. **אימא סיפא דברי הכל עובר** — ואי טעמא משום להבא ולמפרע הוא — איפכא הוה לן לאפוכי פלוגתייהו בהא, ולא לאשווי דעתייהו, דלמאן דאמר לעיל ברישא עובר — אלמא למפרע הוא גובה, הכא הוה ליה למימר אינו עובר, משום דבשעת הלואה קם ליה ברשות גוי. ולמאן דאמר התם כו'.

אלא

תוספות

באחריות — שלא באחריות פשיטא דיתן ליורשיו, אפילו לא זקפן עליו במלוה, אבל באחריות, קא משמע לן. דהוה אמינא: יעבבם לעצמו, דהוה ליה כתופס מחיים. קא משמע לן דלא חשיב ליה כתופס מחיים. כיון דזקפן עליו במלוה. **ופייסיה** בזוזי — רבותא נקט, אף על פי שנתן מעות — לא מצי למימר המעות שנתחייבתי לאביכם נתתי לו.

משתעבדנא לבעל חוב דאבוכון מדרבי נתן — ואם תאמר: גבי מטלטלים נמי נימא הכי! ונראה לרבינו יצחק: דדוקא גבי קרקע שייך למימר הכי, דבת שיעבוד היא. דכשהקרקע זו משועבדת לראובן — חשבינן ליה כאילו היא בידו. דהא אם מכרה או משכנה — חוזר ראובן וגובה אותה, ולכך משועבדת נמי לבעל חוב. אבל מטלטלים — אין להחשיבם כאילו הם ביד ראובן. כיון שאילו מכרם או משכנם אין גובה מהן. ומכאן יש להוכיח דהלכה כרבי נתן, דהא רבא קאי כוותיה בשמעתין.

אלא

וְאָתֵי מַלְוֶה וּפָרֵיק. דִּתְנַן: מוֹסִיף עוֹד דִּינָר, וּפוֹדֶה אֶת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ. כִּי פְּלִיגִי - דְּזַבְּנִין מַלְוֶה, וְקַדֵּישׁ מַלְוֶה. אַבַּיֵּי אָמַר: לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה; כֵּיוָן דִּמְטָא זְמִנֵּיהּ וְלָא פְּרַעְיֵהּ - אִיגְּלַאי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּמֵעִיקָּרָא בְּרְשׁוּתֵיהּ הֲוָה קָאֵי, וְשַׁפִּיר אַקְדֵּישׁ, וְשַׁפִּיר זַבְּנִין. וְרָבָא אָמַר: מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה. כֵּיוָן דְּאִילּוּ הָווּ לֵיהּ זוּזֵי - הֲוָה מְסַלֵּיק לְהוּ בְּזוּזֵי - אִישְׁתַּכַּח דְּהָשְׁתָּא קָא קָנֵי. וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי? וְהָאָמַר רָמִי בַּר חָמָא: רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת, וּזְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוָה, וּמֵת רְאוּבֵן וַאֲתָא בַּעַל חוֹב דְּרְאוּבֵן וְטָרֵיף לֵיהּ מִשִּׁמְעוֹן, וַאֲתָא שִׁמְעוֹן וּפַיְּסֵיהּ בְּזוּזֵי - דִּינָא הוּא דַּאֲתוּ בְּנֵי רְאוּבֵן וְאָמְרִי לֵיהּ לְשִׁמְעוֹן: אֲנַן מִטַּלְטְלֵי שְׁבַק אֲבוּן גַּבָּךְ, וּמִטַּלְטְלֵי דְּיָתְמֵי לְבַעַל חוֹב לָא מִשְׁתַּעְבְּדִי. וְאָמַר רָבָא: אִי פִּיקֵחַ שִׁמְעוֹן - מַגְבֵּי לְהוּ אַרְעָא, וַהֲדַר גָּבֵי לֵהּ מִינַּיְיהוּ. דְּאָמַר רַב נַחְמָן: יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶם - בַּעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא "לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה" - אַמְטוּ לְהָכִי חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן, דִּכְמַאן דְּגָבוּ מֵחַיִּים דַּאֲבוּהוֹן דָּמֵי. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ "מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה" אַמַּאי חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן? הָא הָוֵי כְּמַאן דְּזִבְּנִין יָתְמֵי נִכְסֵי דְּמֵי, וְאִילּוּ קָנֵי יָתְמֵי נִכְסֵי, מִי קָא מִשְׁתַּעְבְּדִי לְבַעַל חוֹב? שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר לְהוּ: כִּי הֵיכִי דְּמִשְׁתַּעְבַּדְנָא לֵיהּ לַאֲבוּכוֹן - מִשְׁתַּעְבַּדְנָא נַמִּי לְבַעַל חוֹב דַּאֲבוּכוֹן, מִדְּרַבִּי נָתָן. דִּתְנַיָּא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מְנַיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה, וַחֲבֵירוֹ בַּחֲבֵירוֹ, שֶׁמּוֹצִיאִין מִזֶּה וְנוֹתְנִין לָזֶה - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ". תְּנַן: גּוֹי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ - אַחַר הַפֶּסַח מוּתָּר בַּהֲנָאָה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא "לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה" - אַמְטוּ לְהָכִי מוּתָּר בַּהֲנָאָה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ "מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה" אַמַּאי מוּתָּר בַּהֲנָאָה? בְּרְשׁוּתָא דְּיִשְׂרָאֵל הָווּ קָאֵי! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּשֶׁהִרְהִינוּ אֶצְלוֹ. לֵימָא כְּתַנָּאֵי: יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה לְגוֹי עַל חֲמֵצוֹ - לְאַחַר הַפֶּסַח אֵינוֹ עוֹבֵר. מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר אָמְרוּ: עוֹבֵר. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; דְּתָנֵי קַמָּא: לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה, וּמָר סָבַר: מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה? וְתִסְבְּרָא?! אֵימָא סֵיפָא: אֲבָל גּוֹי שֶׁהִלְוָה לְיִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ - לְאַחַר הַפֶּסַח דִּבְרֵי הַכֹּל עוֹבֵר. וְהָא אִיפְּכָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ! לְמַאן דְּאָמַר הָתָם "אֵינוֹ עוֹבֵר" - הָכָא עוֹבֵר, לְמַאן דְּאָמַר הָתָם "עוֹבֵר" - הָכָא אֵינוֹ עוֹבֵר!

אלא

מבקשים מאספני ספרים שיש ברשותם ספרים מיוחדים, מדפוסים נדירים כו', מעזבון קרובי משפחה וכיוצא בזה (שאין זקוקים להם ללימוד כו') – לתרמם לספרייה הגדולה של אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש לטובת הציבור והכלל.

משיחת שבת פרשת ויגש ה'תשמ"ח

תוספות

אלא הכא במאי עסקינן שהרהינו אצלו וקמיפלגי בדרבי יצחק — תימה לרבינו יצחק בן אשר: אביי היאך יתרץ הך? דעל כרחך בדרבי יצחק קמיפלגי, וסיפא דקתני גוי שהלוה את ישראל על חמצו — אמאי דברי הכל עובר אף על גב דלא קנה? כיון דלמפרע הוא גובה! ורישא נמי, אמאי אינו עובר למאן דאמר כיון דלמפרע הוא גובה? ומפרש רבינו יצחק בן אשר: דהשתא, כי מוקי פלוגתא בדרבי יצחק — מיירי שלא בא ישראל לידי גבייה, שפדאו גוי לבסוף, דלא שייך השתא פלוגתא דאביי ורבא כלל. אלא בהא קמיפלגי: דלמאן דאמר עובר — סבירא ליה דקני ליה ישראל מגוי, והוה ליה ברשות ישראל, ומאן דאמר אינו עובר — סבירא ליה דלא קני ליה, והרי לא היה ברשותו. ובסיפא דברי הכל עובר — דלא קני ליה גוי לכולי עלמא, והרי היה ברשות ישראל. ומיהו, מתניתין דקתני גוי שהלוה וכו' מותר בהנאה — מיירי שלא פדאו ישראל, דאי פדאו, אף על גב דמוקי לה בסמוך בדאמר ליה מעבשיו — מכל מקום מאי מהני?

בדרבי יצחק קמיפלגי — תימה: הא רבי יצחק לא קאמר דקני משכון אלא שלא בשעת הלואה, כדמוכח ב"האומנין" (בבא מציעא פב,א). והכא ישראל שהלוה לגוי על חמצו תנן, דמשמע בשעת הלואה, כדמשמע ב"האומנין", דקתני: הלוהו על המשכון — שומר שכר. והתניא: שומר חנם! ומשני: הא — דמשכנו בשעת הלואתו, והא — שלא בשעת הלואתו. ופריך: והא אידי ואידי על המשכון קתני! ויש לומר: דהכי פירושו, כיון דשלא בשעת הלואה קונה לגמרי כדרבי יצחק — אם כן לענין חמץ יש לנו לחושבו כאילו הוא שלו, לעבור בלא ימצא אף בשעת הלואה, דחשבינן ליה מצוי. וכן יש לפרש ב"השולח" (גיטין לז,א) גבי המלוה על המשכון אינו משמט, מדרבי יצחק. כיון דקני ליה שלא בשעת הלואה — בשעת הלואה נמי מיקרי של אחיך בידך.

שקונה משכון — פירש הקונטרס: קונה משכון לענין חיוב אונסין. ורבינו יצחק אומר: דב"האומנין" (בבא מציעא פב,א) משמע דלא הוי אלא שומר שכר, דהלוהו על המשכון שומר שכר בעי למימר התם בגמרא דסבר לה כרבי יצחק. וכולה שמעתא חמצו של גוי ביד ישראל איירי שלא קבל עליו ישראל אחריות, דאי קבל — הרי הוא שלו, ועובר עליו, כדמוכח בפרק קמא (ה,ב). **ואם** אמר הגעתיך עובר — לאביי רישא מיירי כשפדאו, וסיפא — כי אמר הגעתיך, הינו שאינו רוצה לפדותו.

דבר רש"ל

אלא — רישא וסיפא כשהרהינו, אבל בלא הרהינו — דכולי עלמא: מכאן ולהבא הוא גובה. **קונה משכון** — כל ימי הלואה המשכון קנוי לו, ואם נאנס — חייב באונסין, שאינו עליו לא כשומר חנם ולא כשומר שכר שפטורין באונסין, אלא כולו ברשותיה ובשמירתו עומד. ולך **תהיה צדקה** — בהשבת העבוט כתיב. אי אמרת קונה משכון — איכא צדקה בהא שכיבה ששבב בשמלתו, שהשאיל לו זה דבר הקנוי לו. ואם אינו קונה — צדקה בהשבכה זו מניין? על שלו שכב! **אבל ישראל מגוי לא** — הלכך לא עבר עליה, דאמר מר (לעיל כט,א): אבל אתה רואה של אחרים. **תנן גוי שהלוה וכו'** — ואותיבנא לרבא לעיל, ושנינן: בשהרהינו אצלו. והא אמרת השתא דברי הכל גוי מישראל לא קני: **לא קשיא** — מתניתין דאמר ליה כשהרהינו אצלו: אם לא אתן לך עד יום פלוני — יהא שלך מעכשיו. הלכך: גוי שהלוה את ישראל — קם ליה חמץ ברשות גוי. וישראל שהלוה את הגוי — קם ליה ברשות ישראל. ברייתא דלא אמר ליה מעכשיו, אלא כשאר משכון נתנו לו, וקבע לו זמן שאם לא יפרע לו — יגבה חובו ממשכונו, וישום אותו בדמים. הלכך, בגוי שהלוה לישראל — דברי הכל, אפילו לא פרע ליה — אסור לישראל ליהנות ממנו, דכל ימות הפסח של ישראל היה, דמכאן ולהבא הוא גובה. ואי משום דהרהינו — גוי מישראל לא קני. וישראל שהלוה פליגי: מאן דאסר סבר, כיון שהרהינו — בעל חוב קונה משכון, וליכא למימר הכא מכאן ולהבא גובה. ומאן דשרי קסבר, ישראל מגוי ליכא צדקה, ולא קני משכון. **ומנא תימרא** — דאפילו כשהרהינו שאני לן בין אמר "מעכשיו" ללא אמר "מעכשיו". **פת פורני** — פת גדולה האפויה בתנור גדול, כעין תנורים שלנו. שהתנורים שלהם היו קטנים, ומיטלטלין, ופיהם למעלה, ומדביקין הפת בדפנות, שאין אופין בה אלא פתים קטנים. ואורחא דמילתא נקט, דאיידי דחשיבי שקיל ליה במשכון. **אינו עובר** — בפסח, דקסבר: ישראל מגוי לא קני משכון. **הגעתיך** — מעכשיו קאמר, אם לא אפרע לך עד יום פלוני — עובר. ואף על פי שלא הגיע הזמן — שמא בשיגיע לא יפרע, ונמצא עובר למפרע ב"בל יראה". **מאי שנא רישא כו'** — אי הגעתיך לאו מעכשיו הוא, מאי קא מהני? בלאו הגעתיך נמי, כי מטא זמניה ולא פרע — שקיל ליה בחובו. **ומלאי של ישראל** — פת ויין הנמכר בתוכה. **אסור בהנאה** — דלא תלינן ליה בפועלין, אלא מן של מלאי היה, ושל ישראל הוא. **גמרא צריך שיבטל בלבו** — שמא יפקח הגל במועד, ונמצא עובר עליו. **כספים** — של פיקדון, אין להם שמירה אלא בקרקע. ואם לא נתנן בקרקע ואבדו — פשיעה היא אצלו, וחייב. דשומר חנם חייב בפשיעה. **משום ריחא** — שהכלב מריחו ומחטטו ומוציאו. **מסיכרא** — מקום. **משנה בשוגג** — ששגג בתרומה,

1 אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהִרְהִינוּ אֶצְלוֹ,
2 וְקָמִיפַּלְגִי בִּדְרַבִּי יִצְחָק. דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִנַּיִן לְבַעַל
3 חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלְךָ תִהְיֶה צְדָקָה",
4 אִם אֵינוֹ קוֹנֶה מַשְׁכּוֹן - צְדָקָה מִנַּיִן? מִכָּאן לְבַעַל חוֹב
5 שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: הָנֵי מִילֵּי - יִשְׂרָאֵל
6 מִיִּשְׂרָאֵל - הוּא, דְּקָרֵינָא בֵּיהּ "וְלְךָ תִהְיֶה צְדָקָה" אֲבָל
7 יִשְׂרָאֵל מִגּוֹי - לָא קָנֵי. וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר, קָל וָחוֹמֶר:
8 יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל קָנֵי - יִשְׂרָאֵל מִגּוֹי לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!
9 אֲבָל גּוֹי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ אַחַר הַפֶּסַח
10 - דִּבְרֵי הַכֹּל עוֹבֵר. הָתָם וַדַּאי גּוֹי מִיִּשְׂרָאֵל לָא קָנֵי.
11 תְּנַן: גּוֹי שֶׁהִלְוָה יִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ - אַחַר הַפֶּסַח
12 מוּתָּר בַּהֲנָאָה. נְהִי נַמִּי דְּהִרְהִינוּ אֶצְלוֹ, הָא אָמְרַתְּ
13 גּוֹי מִיִּשְׂרָאֵל לָא קָנֵי! לָא קַשְׁיָא: הָא - דְּאָמַר לֵיהּ
14 "מֵעַכְשָׁיו", הָא - דְּלָא אָמַר לֵיהּ "מֵעַכְשָׁיו". וּמְנָא
15 תֵּימְרָא דְּשָׁנֵי לֵיהּ בֵּין הֵיכָא דְּאָמַר "מֵעַכְשָׁיו" וּבֵין
16 הֵיכָא דְּלָא אָמַר "מֵעַכְשָׁיו" - דְּתַנְיָא: גּוֹי שֶׁהִרְהִין
17 פַּת פּוּרְנִי אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ עוֹבֵר. וְאִם אָמַר
18 לוֹ "הִנַּעְתִּיךָ" - עוֹבֵר. מַאי שְׁנָא רִישָׁא וּמַאי שְׁנָא
19 סֵיפָא? אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: שָׁאנֵי הֵיכָא דְּאָמַר לֵיהּ
20 "מֵעַכְשָׁיו" לְהֵיכָא דְּלָא אָמַר לֵיהּ "מֵעַכְשָׁיו" - שְׁמַע
21 מִינָּהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: חֲנוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמְלַאי שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
22 וּפוֹעֲלֵי גּוֹיִם נִכְנָסִין לְשָׁם - חָמֵץ שֶׁנִּמְצָא שָׁם אַחַר
23 הַפֶּסַח אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּאֲכִילָה. חֲנוּת
24 שֶׁל גּוֹי, וּמְלַאי שֶׁל גּוֹי, וּפוֹעֲלֵי יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין
25 לְשָׁם - חָמֵץ שֶׁנִּמְצָא שָׁם אַחַר הַפֶּסַח מוּתָּר בַּאֲכִילָה,
26 וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּהֲנָאָה. **משנה** חָמֵץ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו
27 מַפּוֹלֶת - הֲרֵי הוּא כִּמְבוֹעָר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
28 אוֹמֵר: כֹּל שֶׁאֵין הַכֶּלֶב יָכוֹל לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו. **גמרא**
29 אָמַר רַב חִסְדָּא: צָרִיךְ שֶׁיְּבַטֵּל בְּלִבּוֹ. תָּנָא: כַּמָּה
30 חֲפִישַׂת הַכֶּלֶב - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא
31 בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף לְרַב אַשִׁי: הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל כְּסָפִים
32 אֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא בַּקַּרְקַע - מִי בָּעֵינַן שְׁלֹשָׁה
33 טְפָחִים אוֹ לָא? אֲמַר לֵיהּ: הָכָא מִשּׁוּם רֵיחָא - בָּעֵינַן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, הָתָם מִשּׁוּם אִיכְסוּיֵי
34 מֵעֵינָא הוּא, וְלָא בָּעֵי שְׁלֹשָׁה. וְכַמָּה? אָמַר רַפְרַם בַּר פַּפָּא מִסִּיכְרָא: טֶפַח. **משנה** הָאוֹכֵל
35 תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח, בְּשׁוֹגֵג - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, בְּמֵזִיד - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין וּמִדְּמֵי עֲצִים.
36 **גמרא** תְּנַן הָתָם: הָאוֹכֵל תְּרוּמָה בְּשׁוֹגֵג - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, אֶחָד הָאוֹכֵל, וְאֶחָד הַשּׁוֹתֶה,

ואחד

ואפילו הזיד בחמץ — משלם קרן וחומש. ואף על גב דלא הוה שויא מידי, דחמץ בפסח אסור בהנאה, מיהו שוגג דתרומה דכתיב ביה: "וחמישיתו יוסף עליו ונתן לכהן את הקודש" — דבר הראוי להיות קודש, שאינו יכול לשלם לו המעות אלא הפירות, והתשלומין נעשין תרומה כדלקמן — לאו לפי דמים משלם, אלא לפי מדה משלם. הלכך: לאו בתר דמים אזלינן. **במזיד** — שהזיד בתרומה, אפילו שגג בחמץ — פטור מן התשלומין. **ומדמי עצים** — אם תרומה טמאה היא — אין משלם לו דמי עצים שהיתה ראויה להיסק תחת תבשילו, משום דתרומה מזיד אין בה חומש, ואין תשלומיה לכפרה, ואין נעשין תרומה. דגבי חומש "בשגגה" כתיב, אבל מזיד — אינו אלא כשאר גזלן בעלמא, ומשלם מעות, ולפי דמים, ולא לפי המדה. וחמץ בפסח לאו בר דמים, דאסור בהנאה, ואף להיסק לא הוי חזי ליה, ולאו מידי אפסדיה.

אֶלָּא לעולם סוברים תנא קמא ורבי מאיר שגובה מכאן ולהבא, ואין מחלוקת אביי ורבא תלויה במחלוקתם, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כאן, בשני הדינים המוזכרים בברייתא במה מדובר, כְּגוֹן שֶׁהִרְהִינוּ – שמשכנו אֶצְלוֹ, והניח הלוה את החמץ הממושכן בבית המלוה, וְקָמִיפַּלְגִי תנא קמא ורבי מאיר כְּדְרַבִּי יִצְחָק בדין משכון. דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִנַּיִן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן למשך כל תקופת ההלואה, ואם נאנס המשכון חייב המלוה לשלמו, משום שהוא ברשותו, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי מלוה המשיב את המשכון ללוה (דברים כד יג), 'הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הַעֲבוֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ, וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֶךָ, וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה', אם נאמר שהמלוה קנה את המשכון, מובן מדוע השבה זו נחשבת כצדקה, משום שמשאיל ללוה המלוה דבר השייך לו, אבל אִם נאמר שהמלוה אֵינוֹ קוֹנֶה את הַמַּשְׁכּוֹן, צְדָקָה מִנַּיִן – מדוע נחשבת השבת המשכון כצדקה, הרי הוא נותן ללוה דבר השייך ללוה, אלא מִכָּאן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן. מבארת הגמרא את מחלוקת התנאים שבברייתא: תַּנָּא קַמָּא סָבַר, הָנֵי מִילֵּי – דברים אלו אינם אלא בִּישְׂרָאֵל שנטל משכון מִישְׂרָאֵל, משום דהוּא דְּקָרֵינָא בֵּיהּ – שרק במקרה כזה אפשר לקרוא בו, 'וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה', אֲבָל יִשְׂרָאֵל שנטל משכון מִנָּכְרִי, שאינו שייך בצדקה, לֹא קָנֵי – לא קנה את המשכון, ונשאר החמץ ברשות הנכרי, ולכן סובר שאינו עובר עליו אם נהנה ממנו לאחר הפסח. וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר שיש לדון בדין זה כָּל וָחוֹמֶר, ומה אם יִשְׂרָאֵל שנטל משכון מִיִּשְׂרָאֵל, קָנֵי – קנה את המשכון, יִשְׂרָאֵל שנטל משכון מִנָּכְרִי, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיקנה את המשכון, והרי החמץ ברשות הישראל, ולכן סובר שאם עבר ונהנה ממנו לאחר הפסח, עובר עליו. אֲבָל נָכְרִי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ, ונטל הנכרי מהישראל את חמצו כמשכון, אם נהנה ממנו לְאַחַר הַפֶּסַח, דִּבְרֵי הַכֹּל עוֹבֵר עליו. משום דהָתָם – שם, במקרה שהנכרי נטל משכון מישראל, וַדַּאי יש לומר שנָכְרִי מִיִּשְׂרָאֵל לֹא קָנֵי את המשכון, ונשאר החמץ ברשות הישראל, ולכן כולם מודים שעובר אם נהנה ממנו לאחר הפסח. לאחר שהתבאר שלדברי הכל נכרי לא קונה משכון מישראל, חוזרת הגמרא להקשות על האופן שבו יישבה לעיל (לא.) את משנתנו לשיטת רבא. הגמרא הקשתה לעיל: תְּנַן במשנתנו (לעיל לז), נָכְרִי שֶׁהִלְוָה מעות לִיִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ, אַחַר הַפֶּסַח אם הגיע זמנו ולא פרע לו, מוּתָּר החמץ בַּהֲנָאָה, וקשה על רבא הסובר שמכאן ולהבא הוא גובה, מדוע מותר החמץ בהנאה, הרי הנכרי קנה אותו רק משעת הגביה, ובפסח עמד החמץ ברשות הישראל, וחמץ שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה. ותירצה הגמרא שמדובר שמשכנו הישראל בבית הנכרי והניח חמצו אצלו.

עתה מקשה הגמרא: נָחֵי נַמִּי – האף אומנם שהעמידה הגמרא שמדובר דְּהִרְהִינוּ אֶצְלוֹ – שמשכנו הישראל בבית הנכרי, הָא אָמְרַת – הרי אמרת שלדברי הכל נָכְרִי שנטל משכון מִיִּשְׂרָאֵל לֹא קָנֵי את המשכון, ואף שהיה החמץ מונח בפסח בבית הנכרי, הרי זה שייך לישראל, ואם כן חוזרת הקושיא ממשנתנו על רבא מדוע מותר החמץ בהנאה. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּאָמַר לֵיהּ מֵעַכְשָׁיו – במשנתנו מדובר שבשעה שהניח הלוה חמצו בבית המלוה, אמר לו שאם לא יפרע חובו עד יום פלוני, יהא החמץ קנוי לו מעכשיו, ולכן נכרי שהלוה לישראל מעות, והניח הישראל חמצו ברשות הנכרי, כאשר לא פרע הישראל חובו, התברר כי החמץ קנוי לו משעה שהניחו ברשותו, ולכן מותר בהנאה. ואילו ישראל שהלוה לנכרי מעות, והניח הנכרי חמצו ברשות הישראל, כאשר לא פרע הנכרי חובו, התברר כי החמץ קנוי לישראל משעה שהניחו ברשותו, ואסור בהנאה. וְהָא דְּלֹא אָמַר לֵיהּ מֵעַכְשָׁיו – ובברייתא מדובר שבשעה שנתן הלוה למלוה את המשכון, לא אמר לו שיקנה את המשכון מעכשיו, אלא נתנו כשאר משכון, ואמר לו שאם לא יפרע חובו, יגבה אותו ממשכונו. ולכן לגבי נכרי שהלוה מעות לישראל, ונתן לו הישראל חמצו כמשכון, כולם מודים שאף לאחר שלא פרע לו חובו, אסור להנות ממנו, משום שמכאן ולהבא הוא גובה, ובפסח היה החמץ של הישראל. ואף שהניחו אצלו, אין נכרי קונה משכון מישראל. ואילו לגבי ישראל שהלוה לנכרי, ונתן לו הנכרי חמצו כמשכון, נחלקו תנא קמא ורבי מאיר, תנא קמא סובר שאין ישראל קונה משכון מנכרי, והיה החמץ של הנכרי בפסח, ולכן אין עובר עליו אם נהנה ממנו לאחר פסח, ורבי מאיר סובר שישראל קונה משכון מנכרי, והיה החמץ של הישראל בפסח, ולכן אם נהנה ממנו לאחר פסח, עובר עליו.

שואלת הגמרא: וּמְנָא תֵּימְרָא דְּשָׁנֵי לֵיהּ – ומנין אתה אומר שאף במקום שהניח את המשכון ברשות המלוה שונה הדין בֵּין הֵיכָא דְּאָמַר הלוה למלוה, שאם לא יפרע חובו יהא המשכון קנוי לו מֵעַכְשָׁיו, וּבֵין הֵיכָא דְּלֹא אָמַר מֵעַכְשָׁיו.

מתרצת הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא, נָכְרִי שֶׁהִרְהִין – שמשכן קודם הפסח פַּת פּוּרְנִי [–תנור גדולה] גדולה, אֵצֶל יִשְׂרָאֵל בחובו, אֵינוֹ עוֹבֵר הישראל משום 'בל יראה' בפסח, משום שאין ישראל קונה משכון מנכרי, וְאִם אָמַר לוֹ הנכרי בשעה שנתן לו המשכון, הִנֵּעָתִיךְ – הרי המשכון שלך, עוֹבֵר הישראל משום 'בל יראה' בפסח. דנה הגמרא: אם כשאמר הלוה 'הנעתיך', אין כוונתו ל'מעכשיו', מַאי שְׁנָא רִישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא – מה ההבדל בין שני המקרים בברייתא, הרי גם אם אינו אומר 'הנעתיך', כאשר הגיע זמנו ולא פרע, קונה את המשכון. אֶלָּא לָאו – אלא ודאי יש לומר ש'הנעתיך' הכוונה היא 'מעכשיו', ואם כן שְׁמַע מִינָּהּ – יש להוכיח דִּשְׁאִנִי הֵיכָא דְּאָמַר לֵיהּ מֵעַכְשָׁיו – ששונה הדין בין מקרה שאמר הלוה שיהא קנוי לו מעכשיו, שקונה המלוה את המשכון משעת ההלואה, לְהֵיכָא דְּלֹא אָמַר לֵיהּ מֵעַכְשָׁיו – למקרה שלא אמר לו הלוה שיהא קנוי לו מעכשיו, שאינו קונה המלוה את המשכון אלא משעת הגביה. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן יש להוכיח כן.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בחמץ שנמצא בחנות לאחר הפסח: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, חֲנוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמְלָאי – והפת והיין שנמכרים בתוכה, הרי הם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּפוֹעֲלֵי נָכְרִים נִכְנָסִין לְשָׁם לסייע במכירת המלאי, או לעשות בה מלאכתם, חָמֵץ שֶׁנִּמְצָא שָׁם אַחַר הַפֶּסַח, אָסוּר בַּהֲנָאָה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שאסור אף בַּאֲכִילָה, משום שתולים שהחמץ הגיע ממה שנמכר בחנות, והרי זה של ישראל, וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה. ואילו חֲנוּת שֶׁל נָכְרִי וּמְלָאי שבה שֶׁל נָכְרִי, וּפוֹעֲלֵי יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לְשָׁם, חָמֵץ שֶׁנִּמְצָא שָׁם אַחַר הַפֶּסַח, מוּתָּר בַּאֲכִילָה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שמותר אף בַּהֲנָאָה, משום שתולים שהחמץ הגיע ממה שנמכר בחנות, והרי זה של נכרי, וחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח, מותר באכילה.

משנה

המשנה מבארת באיזה אופן אין צורך לבער את החמץ: חָמֵץ שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפּוֹלֶת הָרֵי הוּא כִּמְבוֹעָר, ואין עוברים עליו משום 'בל יראה', ומחמת כן אין צריך להוציאו משם כדי לבערו.

רבן שמעון בן גמליאל מבאר מהי המפולת השנויה בדברי תנא קמא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כֹּל שֶׁאֵין הַכֶּלֶב יָכוֹל לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו, הרי זו מפולת שהחמץ תחתיה נחשב כמבוער.

גמרא

שנינו במשנתנו שחמץ שנפלה עליו מפולת, הרי הוא כמבוער, ואין צריך להוציאו ולבערו: אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאף שאינו צריך לבערו, צָרִיךְ שֶׁיְּבַטֵּל אותו בְּלִבּוֹ, משום שחוששים שמא יפנה את המפולת בתוך הפסח, ונמצא עובר עליו ב'בל יראה'.

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת מהו שיעור חיפוש הכלב שהתבאר בדברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו: תָּנָא בברייתא, כַּמָּה חִפְּשַׂת הַכֶּלֶב – עד איזה שיעור יכול הכלב לחפש. עומק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

הגמרא מבררת האם שיעור שלושה טפחים נאמר גם לגבי שמירה בקרקע: אָמַר לֵיהּ רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף לְרַב אַשִּׁי, הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, כְּסָפִים שהפקיד אדם אצל חבירו, אֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא בְּקַרְקַע, ואם לא נתנם בקרקע ואבדו או נגנבו, הרי זו פשיעה וחייב לשלם, משום שאף שומר חינם חייב בפשיעה, מִי בָּעֵינַן שְׁלֹשָׁה

וְאֶחָד [–ובין] **הַסָּךְ** שמן של תרומה, כגון שמן זית, **אֶחָד** – בין אם היתה זו **תְּרוּמָה טְמֵאָה, וְאֶחָד** – ובין אם היתה זו **תְּרוּמָה טְהוֹרָה,** בכל אלו **מְשַׁלֵּם** מלבד קרן גם **חוֹמֶשׁ,** וכן משלם גם **חוּמְשָׁא דְּחוּמְשָׁא** – את חומשו של החומש, שכיון שהפירות שהוא נותן לתשלומי אכילתו נעשים תרומה, על כן אם חזר ואכל בשוגג את תשלומי החומש, חוזר ומשלם אותו ואת חומשו.

הגמרא מסתפקת כיצד משערים את התשלומים הללו: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, אודות זר שאכל פירות תרומה בשוגג שעליו לשלם על אכילתם בפירות אחרים, האם **כְּשֶׁהוּא מְשַׁלֵּם** על התרומה שאכל, **לְפִי מִדָּה** – כפי כמות התרומה שאכל הוא **מְשַׁלֵּם, אוֹ** שמא **לְפִי דָּמִים** – כפי שויה וערכה של התרומה הוא **מְשַׁלֵּם.** ואמנם כאשר ערך התרומה לא נשתנה מעת שאֲכָלָה עד העת בה הוא בא לשלם עליה, אין נפקא מינה בספק זה, שלעולם כאשר הוא משלם פירות אחרים לפי דמיה של התרומה כפי שויה בעת **אכילתה, הרי הוא משלם ממילא גם כפי אותה מדה שאכל. וגם אם נשתנה ערכה מעת שאכלה ועד עת בואו לשלם עליה, כָּל הֵיכָא דְּמַעֲיקְרָא** – באופן שמתחילה, בעת שאכלה, **שָׁוְיָא** אַרְבָּעָה זוּז – היתה שוה ארבעה זוז, **וּלְבַסּוֹף,** בעת שהוא בא לשלם על אכילתה, הוזלו **וְשָׁוְיָא זוּזָא** – ושוה התרומה רק זוז אחד, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** – אין לך להסתפק בדבר, **דְּוַדַּאי כִּדְמַעֲיקְרָא** – כפי ערך התרומה בעת אכילתה הוא **מְשַׁלֵּם,** והיינו שעליו לשלם **לְפִי דָּמִים,** פירות בשווי ארבעה זוז, ואינו יכול לשלם פירות שערכם רק זוז אחד, אף שזו היא מדת התרומה שאכל, **דְּלֹא גָּרַע מִגַּוְזָלָן** – שאינו שונה מכל גזלן שבאופן שהוזלה הגזילה [ואינה בעין שאז היה מחויב להחזירה כמות שהיא] אינו יכול להפטר מחיובו לשלם על גזילתו בכך שישלם לפי מדה בלבד, אלא עליו לשלם לפי שויה בשעה שגזלה, **דְּתָנַן** – ששנינו במשנה (ב"ק צג:), **כָּל הַגּוֹזְלִין מְשַׁלְּמִין** על מה שגזלו **כְּעֶרֶךְ הַגְּזֵלָה בְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה,** ולכך אף אם נאמר שמשום תשלומי הכפרה די לו לשלם לפי מדה, אבל הלא עליו לשלם גם משום גזילה, ותשלומי גזילה הם לפי דמים. **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ** – ומה שיש לך להסתפק הוא באופן זה, **דְּמַעֲיקְרָא** – שבעת שאכל את התרומה, **שָׁוְיָא זוּזָא** – היתה שוה זוז אחד, **וּלְבַסּוֹף,** בעת שבא לשלם על אכילתם, התיקרו הפירות **וְשָׁוְיָא אַרְבָּעָה** – שויה עתה הוא ארבעה זוז, **מַאי** – מהו הדין באופן זה, האם **לְפִי מִדָּה** הוא **מְשַׁלֵּם, דְּאָמְרִינַן לֵיהּ** – שאנו אומרים לו, **גְּרִיוָא** [–סאה] **אָכַל וּגְרִיוָא** [–וסאה] **מְשַׁלֵּם,** ונמצא שעליו לשלם פירות השוים ארבעה זוז, **אוֹ דִּילְמָא** [–שמא] **לְפִי דָּמִים** הוא **מְשַׁלֵּם,** שאנו אומרים, שאף שהוא משלם בפירות, מכל מקום אינו חייב לשלם אלא פירות לפי ערך הפירות שאכל, ומכיון **דִּבְזוּזָא** [–בשווי זוז] **אָכַל, בְּזוּזָא מְשַׁלֵּם** – אינו חייב לשלם אלא פירות השוים זוז אחד.

הגמרא מביאה ברייתא ודנה אם אפשר לפשוט ממנה את הספק: **אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראיה מברייתא, שכך שנינו בה, זר **שֶׁאָכַל** בשוגג **גְּרוֹגְרוֹת** [–תאנים יבשות] של תרומה, **וְשִׁיֵּלֵם לוֹ** לכהן **תְּמָרִים,** שהן חשובות ויקרות יותר, **תָּבֵא עָלָיו בְּרָכָה.** מכאן יש לפשוט את ספקנו, משום **דְּאִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** – מובנת הברייתא אם נאמר שזר האוכל תרומה בשוגג **לְפִי מִדָּה** הוא **מְשַׁלֵּם, אַמְּטוּ לְהָכִי** [–על כן] **תָּבֵא עָלָיו בְּרָכָה, דְּאָכִיל גְּרִיוָא דִּגְרוֹגְרוֹת דְּשָׁוְיָא זוּזָא** – לפי שאכל סאת גרוגרות השוה זוז, ויכול היה לתת לכהן כתשלומים סאת גרוגרות בלבד שהיא מדת התרומה שאכל, **וְאִף** על פי כן **קָא יָהִיב גְּרִיוָא דִּתְמָרִים דְּשָׁוְיָא אַרְבָּעָה** – נתן לכהן סאת תמרים השוה ארבעה זוז. **אֶלָּא אִי אָמְרַת לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם, אַמַּאי** – מדוע נאמר בברייתא **שֶׁתָּבֵא עָלָיו בְּרָכָה** על כך **ששילם** תמרים תחת גרוגרות, הלא **בְּזוּזָא אָכַל בְּזוּזָא קָא מְשַׁלֵּם** – בשווי זוז אכל ובשווי זוז הוא משלם, ומה נפקא מינה אם שילם גרוגרות או שילם תמרים, וכי כל המשלם דבר שחייב בו מחזיקים לו טובה ומברכים אותו.

אָמַר אַבָּיֵי, לְעוֹלָם לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם, ועל מה שתמהת **אַמַּאי** – מדוע נאמר בברייתא **שֶׁתָּבֵא עָלָיו בְּרָכָה,** הרי זה משום **דְּאָכַל** גרוגרות שהם **מִידֵּי דְּלֵא קָפִיץ עֲלֵיהּ זְבִינֵיהּ** – דבר שאין קופצים עליו קונים, **וְקָא מְשַׁלֵּם** – והוא משלם תמרים שהם **מִידֵּי דְּקָפִיץ עֲלֵיהּ זְבִינֵיהּ** – דבר שקופצים עליו קונים. כלומר, אף ששווי התמרים ששילם שוה לשווי הגרוגרות שאכל, בכל זאת טוב לכהן שקיבל תמרים, שעל ידי כך הוא יכול למוכרן לכהנים אחרים בנקל, יותר מאשר אילו היה מקבל גרוגרות, שלא היה מוכרן בנקל, ולפיכך תבוא עליו ברכה. נמצא שאין לפשוט מן הברייתא שתשלומי תרומה הנאכלת בשוגג, משולמים לפי מדה.

הגמרא דנה אם אפשר לפשוט את הספק ממשנתנו: **תְּנַן** – שנינו במשנתנו, זר **הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח בְּשׁוֹגֵג, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחוֹמֶשׁ.** אומרת הגמרא, **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** – מובנים דברי המשנה אם נאמר שזר האוכל תרומה בשוגג **לְפִי מִדָּה** הוא **מְשַׁלֵּם,** שאז **שַׁפִּיר** – יפה אמרה המשנה שהוא משלם על אכילת חמץ בפסח, שאף שאכל דבר שאין לו דמים, מכל מקום עליו לשלם לפי המדה שאכל. **אֶלָּא אִי אָמְרַת שֶׁלְּפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם,** וכי **חָמֵץ בַּפֶּסַח בַּר דָּמִים הוּא** – וכי יש לו ערך ממון שיהיה על האוכל לשלמו, והלא כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, אין לו דמים [–ערך] כלל, ומה ישלם.

דוחה הגמרא: **אִין** – כן, יש דמים לחמץ, **וְהָא מַנִּי** – מי הוא התנא ששנה את משנתנו, **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר חָמֵץ בַּפֶּסַח מוּתָּר בַּהֲנָאָה,** וכיון שכך יש לחמץ דמים כשויו להנאה, ולעולם לפי דמים הוא משלם, והיינו את שווי תרומת החמץ להנאה, כגון להסיקה תחת תבשילו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, שרבי יוסי הגלילי שנה את משנתנו, **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ובאר את מה ששנינו בסוף המשנה, שאם אכלה **כְּמֵזִיד פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִדְּמֵי עֲצִים,** וקשה, **אִי** – אם התנא ששנה את המשנה הוא **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אַמַּאי** [–מדוע] הוא **פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִדְּמֵי עֲצִים,** הלא יש דמים לתרומה שאכל, כשוויה להסקה וכאמור, ומדוע יפטר מהם. ממה שהסיפא פוטרת את האוכל במזיד מלשלם את דמי תרומת החמץ, מוכח שהמשנה נשנתה כדעת חכמים שחמץ בפסח אסור בהנאה ואין לתרומה דמים כלל, ועל כן הוא פטור, ומה ששנינו ברישא שהאוכלה בשוגג משלם קרן וחומש, הרי זה משום שהאוכל בשוגג משלם לפי מדה, ותשלומים אלו קיימים גם אם אין דמים לתרומה, וכאמור.

דוחה הגמרא: לעולם התנא של משנתנו הוא רבי יוסי הגלילי הסובר שחמץ בפסח מותר בהנאה, וכאמור, ומה ששנינו בסיפא שזר האוכל תרומה במזיד אינו משלם, הרי זה משום שהתנא במשנה **סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה** הפוטר באופן זה, **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים כַּשַּׁבָּת לְתַשְׁלוּמִין וכו',** 'מה שבת [העושה בה מלאכה שיש בה חיוב ממון לחבירו] מתחייב בנפשו [במיתת סקילה על המלאכה האסורה] ופטור מן התשלומין [משום דין 'קם ליה בדרבה מיניה'], אף יום הכיפורים [העושה בו מלאכה שיש בה חיוב ממון לחבירו] מתחייב בנפשו [בכרת] ופטור מתשלומין'. לפי רבי נחוניא בן הקנה, אף האוכל תרומה במזיד, שהוא מתחייב במיתה בידי שמים, פטור מלשלם עליה, וזהו הדין המבואר בסיפא של המשנה, שהאוכל תרומת חמץ במזיד פטור.

מאחר שמהסיפא אין ראיה שחמץ בפסח אסור בהנאה, שוב אפשר להעמיד את הרישא כרבי יוסי הגלילי, ולומר שהוא משלם את התרומה לפי שויה, ואין ראיה מן המשנה שהאוכל תרומה בשוגג משלם לפי מדה.

הגמרא תולה את הנידון אם תשלומי אכילת תרומה בשוגג הם לפי מדה או לפי דמים, במחלוקת תנאים. אומרת הגמרא: **כְּתַנָּאֵי** – דבר זה שנסתפקנו בו, אם זר האוכל תרומה בשוגג משלם לפי דמים או לפי מדה, נחלקו בו תנאים, ששנינו בתוספתא (פ"א ה"ח), זר **הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח,** בין בשוגג ובין במזיד, **פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִדְּמֵי עֲצִים, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מְחַיֵּיב**

המשך בעמוד יד

גמרא **ואחד הסך** — דאמרינן בפרק בתרא דיומא (עו,ב): סיכה כשתיה. ושתיה בכלל אכילה. והכא כתיב: "כי יאכל קדש בשגגה", דאילו גזלה והשליכה לנהר, אפילו בשוגג, דלא ידע שהיא תרומה — אינו משלם חומש אלא קרן, כשאר מזיק חולין דעלמא, דאמר מר (לקמן עמוד ב): "כי יאכל" — פרט למזיק. **וחומש חומשא** — שהתשלומין נעשין תרומה, ואם חזר ואכל בשוגג אותו חומש ראשון — חוזר ומשלם חומשו עליו. **איבעיא להו** — כיון דגבי תרומה בשוגג קפיד רחמנא אתשלומי פירות ולא מעות, כדכתיב: "ונתן לכהן את הקודש", לפי מדה משלם או לפי דמים משלם? בגזלן דחולין שוגג או מזיד, וכן גזלן דתרומת מזיד — לא איבעיא לן, כיון דלא קפיד רחמנא אתשלומין דידהו, דאמר "ישיב" — לרבות אפילו שוה כסף, ואפילו סובין — ודאי לפי דמים משלם. אבל בתרומה שוגג איבעיא לן, הואיל והקפידה התורה לשלם פירות. **כל היכא דמעיקרא** — כשאבלה הויא שויא הך גריוא ארבע זוזי, והשתא כשמשלם שויא זוזא ותו לא — לא מיבעיא לן. נהי נמי דאיכפר ליה אבילת תרומה בתשלומי מדה, מיהו ממונא דכהן (אובל) (ממונא) הוא, ולא גרע משאר ממונא דחולין, שהדיינין גובין ממנו בשעת גזילה, כדכתיב (ויקרא ה): "אשר גזל" — כמו שגזל. **גריוא משלם** — ואף על גב דשויא השתא טפי, או דילמא לפי דמים משלם, דאף על גב דהקפידה התורה לשלם פירות — לא הקפידה אלא לפי הדמים, כשאר תשלומין. ומה שישלם — ישלם בפירות. **גרוגרות** — תאנים יבשים. **תמרים** — חשובין מתאנים, ודמיהן מרובים. **אבל גרוגרות** — דתרומה, שוגג. **זבינא** — לוקחים. **אימא סיפא במזיד פטור מן התשלומין ואי רבי יוסי הגלילי אמאי פטור** — אי אמרת בשלמא רבנן, וטעמא דרישא משום דלפי מדה משלם — סיפא דאינו אלא כשאר גזלן דמשלם מעות, ולפי דמים — פטור מן התשלומין. דחמץ בפסח לאו בר דמים הוא. אלא אי אמרת רבי יוסי הגלילי, ובר דמים הוא, אמאי פטורו? **כרבי נחוניא בן הקנה** — דאמר: המתחייב כרת פטור מן התשלומין. ויליף טעמא מאסון אסון. והוא הדין למתחייב מיתת שמים, כגון אוכל תרומה מזיד. וסיפא דמתניתין בהזיד בתרומה ולא בחמץ, ופטור משום מיתה. ובדין הוא דלישמעינן במזיד דתרומה דעלמא, דלאו חמץ בפסח, דפטור מתשלומין משום מיתה. ומשום רישא נקט מילתא בחמץ בפסח, **דאשמועינן דהיכא דשגג בשתיהם** — חייב, דחמץ בר דמים הוא. ושוגג דרישא דשגג בשתיקן, דאי שגג בחמץ והזיד בתרומה — מאי חומש איכא? ואי שגג בתרומה והזיד בחמץ — אמאי משלם? הא איחייב ליה כרת. וסיפא אשמועינן, דהזיד בתרומה, אפילו שגג בחמץ — פטור, דמיתה בידי שמים כי כרת. דאי הזיד בחמץ, והא דפטר ליה משום כרת הוא דפטר ליה — לשמעינן כולה מתניתין בחמץ חולין של חבירו, וניתני: שוגג חייב, ומזיד פטור משום כרת. **כתנאי** — לפי מדה או לפי דמים. **פטור מתשלומין** — בין שוגג בין מזיד. **מה הנאה יש לו** — לכהן בה, ומה הפסידו זה? דרי אסור בהנאה. **ומה הנאה יש לו** — לכהן בתרומה טמאה, שאסורה באכילה לכהן. ואי אכלה זר שוגג — משלם קרן וחומש. דליכא למאן דפליג אסתמא דתנן לעיל: אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה. וטעמא, משום דלפי מדה משלם, ואף על גב דלאו בר דמים הוא. **היתר הסקה** — דכתיב (במדבר יח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי" — שתי תרומות במשמע, אחת טהורה ואחת טמאה. וכתיב "לך תהיה" — להסקה. **תרומת תותים וענבים** — משקה הן, ואינן רואיין להסקה. ולזלף נמי לא, כדאמרינן בפרק קמא (כ,ב) משום תקלה. ובההוא נמי סבירא ליה דזר האובלה פטור מלשלם. ורבי יוחנן בן נורי מחייב, דקסבר: לפי מדה משלם. **כמה דברים אמורים** — דמשכחת תרומת חמץ בפסח דקדשה — בהפריש תרומה והחמיצה, והוא הדין להפרישה חמץ קודם הפסח. **אבל מפריש תרומת חמץ** — בפסח, כגון חטים שהחמיצו — דברי הכל, אפילו לרבי יוסי הגלילי דשרי חמץ בפסח בהנאה, וחזיא ליה להסקה — אינה קדושה. ולקמן מפרש טעמא, בשילהי שמעתין. **את הקדש** — משמע את הקדש שאכל. אלמא: ראוי להיות קדש היה, שבשישלם דוגמתן יהא שם קדש חל עליו. **פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח** — שכשמשלם דוגמתן אין שם קדש חל עליו. **וכי מה הנאה יש לו** — לכהן בה, ומה הפסידו? נהי נמי דלית לך הא דרשה, מיהו מה ישלם, הואיל ואין לו דמים?

אמר

וְאֶחָד הַסָּךְ, אֶחָד תְּרוּמָה טְמֵאָה וְאֶחָד תְּרוּמָה טְהוֹרָה - מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ וְחוּמְשָׁא דְּחוּמְשָׁא. אִיבַּעְיָא לְהוּ: כְּשֶׁהוּא מְשַׁלֵּם, לְפִי מִדָּה מְשַׁלֵּם אוֹ לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם? כָּל הֵיכָא דְּמֵעִיקָּרָא שַׁוְיָא אַרְבָּעָה זוּזֵי וּלְבַסּוֹף שַׁוְיָא זוּזָא - לָא תִּיבָּעֵי לָךְ דְּוַדַּאי כִּדְמֵעִיקָּרָא מְשַׁלֵּם לְפִי דָּמִים, דְּלָא גָּרַע מִגַּזְלָן. דִּתְנַן: כָּל הַגַּזְלָנִין מְשַׁלְּמִין כְּשֶׁעַת הַגְּזֵלָה. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - דְּמֵעִיקָּרָא שַׁוְיָא זוּזָא וּלְבַסּוֹף שַׁוְיָא אַרְבָּעָה. מַאי, לְפִי מִדָּה מְשַׁלֵּם, דְּאָמַר לֵיהּ: גְּרִיוָא אָכַל - גְּרִיוָא מְשַׁלֵּם. אוֹ דִּילְמָא: לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם, בְּזוּזָא אָכַל - בְּזוּזָא מְשַׁלֵּם? אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע: אָכַל גְּרוֹגְרוֹת וְשִׁילֵּם לוֹ תְּמָרִים - תָּבֵא עָלָיו בְּרָכָה, אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא לְפִי מִדָּה מְשַׁלֵּם - אַמְּטוּ לְהָכִי תָּבֵא עָלָיו בְּרָכָה, דַּאֲכִיל גְּרִיוָא דִּגְרוֹגְרוֹת דְּשַׁוְיָא זוּזָא, וְקָא יָהֵיב גְּרִיוָא דִּתְמָרִים דְּשַׁוְיָא אַרְבָּעָה. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם - אַמַּאי תָּבֵא עָלָיו בְּרָכָה? בְּזוּזָא אָכַל בְּזוּזָא קָא מְשַׁלֵּם! אָמַר אַבָּיֵי: לְעוֹלָם לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם, וְאַמַּאי תָּבֵא עָלָיו בְּרָכָה - דְּאָכַל מִידֵּי דְּלָא קָפֵץ עֲלֵיהּ זְבִינֵיהּ, וְקָא מְשַׁלֵּם מִידֵּי דְּקָפֵץ עֲלֵיהּ זְבִינֵיהּ. תְּנַן: הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח, בְּשׁוֹגֵג - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא לְפִי מִדָּה מְשַׁלֵּם - שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם - חָמֵץ בַּפֶּסַח בַּר דָּמִים הוּא?! אִין, הָא מַנִּי - רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר: חָמֵץ בַּפֶּסַח מוּתָּר בַּהֲנָאָה. אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: בְּמֵזִיד פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִדְּמֵי עֵצִים. אִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אַמַּאי פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִדְּמֵי עֵצִים?! סָבַר לָהּ כְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה. דִּתַנְיָא: רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת לְתַשְׁלוּמִין וכו'. כְּתַנָּאֵי: הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִדְּמֵי עֵצִים, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מְחַיֵּיב. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: וְכִי מָה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ בָּהּ? אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְרַבִּי עֲקִיבָא: וּמָה הֲנָאָה יֵשׁ לְאוֹכֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה בִּשְׁאָר כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, שֶׁמְּשַׁלֵּם? אָמַר לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּתְרוּמָה טְמֵאָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה - יֵשׁ לוֹ בָּהּ הֶיתֵּר הַסָּקָה, תֹּאמַר בָּזֶה - שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ לֹא הֶיתֵּר אֲכִילָה וְלֹא הֶיתֵּר הַסָּקָה. הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה - לִתְרוּמַת תּוּתִים וַעֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאָה, שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ לֹא הֶיתֵּר אֲכִילָה וְלֹא הֶיתֵּר הַסָּקָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּמַפְרִישׁ תְּרוּמָה וְהֶחֱמִיצָה, אֲבָל מַפְרִישׁ תְּרוּמַת חָמֵץ - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ קְדוֹשָׁה. תַּנְיָא אִידָּךְ: "וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" - דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, פְּרָט לְאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח, שֶׁפָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִים וּמִדְּמֵי עֵצִים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. וְרַבִּי אֱלִעָזָר חִסְמָא מְחַיֵּיב. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לְרַבִּי אֱלָעָזָר חִסְמָא: וְכִי מָה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ בָּהּ? אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלָעָזָר חִסְמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: וְכִי מָה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ לְאוֹכֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, שֶׁמְּשַׁלֵּם? אָמַר לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּתְרוּמָה טְמֵאָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ הֶיתֵּר הַסָּקָה, תֹּאמַר בָּזוֹ - שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ לֹא הֶיתֵּר אֲכִילָה וְלֹא הֶיתֵּר הַסָּקָה! אָמַר לוֹ: אַף בָּזוֹ יֵשׁ לוֹ בָּהּ הֶיתֵּר הַסָּקָה, שֶׁאִם רָצָה הַכֹּהֵן מְרִיצָה לִפְנֵי כַּלְבּוֹ אוֹ מַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילוֹ.

דבר הראוי להיות קודש פרט לאוכל תרומת חמץ — פירוש הפסוק משמע שיתן לו דבר הראוי להיות קודש כמו שאכל, ואם כן מה שאכל בעינן דבר הראוי להיות קודש, וחמץ בפסח אינו ראוי להיות קודש, כדתניא לעיל. אבל מפריש חמץ — דברי הכל אין קדוש. אף על גב דבכל ענין פטור הכא מתשלומין, אפילו שהיה לה שעת הכושר. ולקמן מוקמא הא דלדברי הכל אין קדוש — היינו שלא היה לה שעת הכושר, אומר רבינו תם: היינו לרבי יוסי הגלילי. אבל לרבי אליעזר בן יעקב, הואיל וסבירא ליה דחמץ בפסח אסור בהנאה — אפילו היה לה שעת הכושר אין ראוי להיות קודש, דאין כאן נתינה. והיינו דקאמר ליה רבי אליעזר בן יעקב: מה הנאה יש לו בה. כלומר: הואיל ואין לו הנאה בה, אית ליה למעוטי מקרא כדפרישית.

ואין

אמר

תוספות

ואין נתינה פחות משוה פרוטה — ורבנן נמי לא פליגי אלא משום דכתיב אכילה. ואם תאמר: והא קיימא לן (חולין קלז,ב) דחטה אחת פוטרת את הכרי, אף על גב דכתיב בה נתינה, דכתיב "ותתן לו"! וב"הזהב" (בבא מציעא מז,א) אמר: קונין בכלי, אף על פי שאין בו שוה פרוטה, אף על גב דכתיב "ונתן לרעהו"! וגבי גט נמי אמרינן (גיטין ב,א): כתבו על איסורי הנאה — כשר, אף על גב דכתיב "ונתן בידה"! ויש לומר: דהכא ודאי בעינן שוה פרוטה, דנתינה קיימא אתשלומין, והוי כמו השבת גזילה שאין בפחות משוה פרוטה. ולהכי, משום דכתיב "ונתן" — משמע שפיר נתינה חשובה. אבל שאר מילי, אף על גב דכתיב בהן נתינה — לא בעינן שוה פרוטה. מיהו, קשה לרבינו יצחק, דרבי יהודה דריש בבריתות (ו,ב): "ואשר יתן ממנו על זר" — בבזית, ויליף נתינה מתרומה. ואדיליף מתרומה בבזית, ליליף מכל נתינה לחומרא, דהוו בכל שהוא כגון מתן דמים ומתן בהונות שאין בהן שיעור, והוי נמי דומיה דסיכה דהוי בכל שהוא! ולמאן דאמר התם נתינה בכל שהוא — אתי שפיר. **ההוא** מיבעיא ליה לדבר הראוי להיות קודש — ואף על גב דמ"את הקודש" דרשינן דבר הראוי להיות קודש — אצטריך נמי "ונתן". דאי כתב "את הקודש" לחודיה הוה אמינא דלא אתא למעוטי אלא מעות, אבל כל פירות ישלם, להכי כתב "ונתן" דמשמע שהפירות של נתינה בעינן ראוי להיות קודש. **מעילה** שלא חייב בה כרת אינו דין שפטר בה את המזיד — תימה: נימא היא הנותנת, דשאר מצות שהן חמורות, שהן בכרת — אין לזדונה כפרה. אבל מעילה, שהיא קלה שאין בה כרת — יש לזדונה כפרה. וכהאי גוונא איכא בריש מכות (ב,ב), דקאמר קל וחומר, ומה הוא שעושה מעשה במזיד — אינו גולה, עדים שלא עשו מעשה — אינו דין שלא יגלו? היא הנותנת, הוא שעשה מעשה במזיד — לא יגלה, כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה. הן שלא עשו מעשה — יגלו, דתיהוי להו כפרה. ועוד: ארבעה המביאין על הזדון כשגגה יוכיחו, דאין בהן כרת וחייבין על זדונם: הבא על שפחה חרופה, ונזיר טמא, ושבועת העדות. והפקדון (תוספתא דבריתות פרק ראשון). ואומר רבינו יצחק דשפיר פריך בלאו הכי: לא אם אמרת וכו'. ומיהו קשה לרבינו יצחק: אמאי איצטריך בבריתות (ט,א) בשפחה חרופה "אשר חטא" לרבות זדון, וגבי נזיר נמי דריש מ"פתאום" לרבות זדון. דאי משום דלא נילף ממעילה, דאמעיט מזדון — אדרבה, משבועת העדות והפקדון אית לן למילף, דלחומרא מקשינן. ומינה

רש"ל

אמר אביי רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי — אף על גב דאיחייב בתשלומין, סבירא להו דאין לו דמים. ובהא פליגי רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי: **אם כן** — דסבירא ליה מותר, ניהדר ליה רבי יוחנן לרבי עקיבא: אף לזה יש לו היתר הסקה. **כזית תרומה** — בשאר ימות השנה קאי. **פרט למזיק** — תרומה של כהן, אפילו בשוגג, שאינו משלם חומש אלא קרן, כשאר מזיק חולין. **ההוא מיבעי ליה דבר הראוי להיות קדש** — וכוליה קרא משום סיפא אצטריך: **דאית בה שוה פרוטה** — וליכא כזית, כגון שנת בצורת. **כיון דלית בה כזית כו'** — דאכילה כתיבא בה. **אמרוה רבנן קמיה דרב פפא** — דקדקו מלבן, ואמרו לפניו: דהא מתניתין דקפדא אכזית — דלא כאבא שאול, דהא שמעינן ליה דקפיד אפרוטה ולא אכזית. **תרתי בעי** — שיהא בו כזית, דהא אכילה כתיבא ביה, ושיהא בדמיו פרוטה, דהא כתיב "ונתן". **חייב בתשלומין** — אתרומות שוגג קאי, וקרן וחומש קאמר. **לענין מעילה** — בנהנה מהקדש גבוה, דהתם לא כתיב אכילה. אבל לתרומה, אפילו יש בו שוה פרוטה — אין חייב חומש עד שיהא בו כזית. מכלל לאבא שאול, אף על גב דליכא כזית. דאם איתא דתרתי בעי, וביש בו כזית קאי אבא שאול, וקאמר דאף על גב דאית ביה כזית בעינן פרוטה — הכי הוה להו למימר: "כיון דיש בו כזית — חייב". **וחטאה בשגגה** — במעילה דהקדש כתיב. **והלא דין הוא** — דמזיד פטור מקרבן, ולמה לי קרא? **שחייב בהן הכתוב כרת. כגון חלב ודם: פטר בהן את המזיד** — מקרבן, דגבי חטאת "שגגה" כתיב. **לא חייב בהן מיתה** — בידי שמים. אבל מעילה חייב על זדונה מיתה, כדלקמן. ודילמא מיתה חמירא מכרת: ואמר ליה רב נחמן גרסינן. האי תנא אלימא ליה כרת ממיתה מעיקרא דקתני מעילה שלא חייב בה כרת אלא מיתה כו', אלמא כרת חמירא. ולבסוף אלימא ליה מיתה, דקתני תאמר במעילה כו'. **ואמר ליה** — רבי חייא: לעולם כרת אלימא ליה, והך סיפא דמתניתין הכי קאמר: לא, אם אמרת בשאר מצות — שהרי לא חייב בהן אפילו מיתה בפחות מכזית; תאמר במעילה, שחייב בה מיהא מיתה בפחות מכזית? בכולהו גרסינן ואמר ליה, ומתקיף ליה רב פפא כו' עד הדר ביה. **ומאי ניחותא** — איכא, דהא רבה ורב ששת שדו ביה נרגא בהאי תירוצא דתריצית, ומקשו הכי: היכי אמרינן דתנא אפחות מכזית מחייב מיתה. **מאן שמעת ליה דאמר מעילה זדונה מיתה רבי.** ועל כרחך מתרומה גמר לה, כדמפרשינן. וכיון דמתרומה גמר — לא משכח בה מיתה אלא בכזית כתרומה, דתרומה גבי מיתה כתיב בה אכילה. דמיתה דתרומה נפקא לן מדסמיך "וכל זר לא יאכל קדש" גבי "ומתו בו כי יחללוהו" ב"אלו הן הנשרפין" בסנהדרין (פג,ב).

הזיד

1 אָמַר אַבַּיֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וְרַבִּי עֲקִיבָא, וְרַבִּי
2 יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ: חָמֵץ בַּפֶּסַח אָסוּר
3 בַּהֲנָאָה. וּבְהָא פְּלִיגִי; דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: לְפִי דָּמִים
4 מְשַׁלֵּם, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי סָבַר: לְפִי מִדָּה מְשַׁלֵּם.
5 פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתִימָּא: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי נַמִּי כְּרַבִּי
6 עֲקִיבָא סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם. וְהָתָם
7 הַיְינוּ טַעְמָא דְּקָא מְחַיֵּיב - מִשּׁוּם דְּסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי
8 הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: חָמֵץ בַּפֶּסַח מוּתָּר בַּהֲנָאָה, קָא מַשְׁמַע
9 לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי! אִם כֵּן נֶהֱדַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן
10 נוּרִי לְרַבִּי עֲקִיבָא כִּי הֵיכִי דִּמְהַדַּר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
11 חִסְמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. תָּנוּ רַבָּנַן: הָאוֹכֵל כַּזַּיִת
12 תְּרוּמָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: עַד
13 שֶׁיְּהֵא בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא? אָמַר
14 קְרָא: "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה" - וַאֲכִילָה בְּכַזַּיִת.
15 וְאַבָּא שָׁאוּל מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "וְנָתַן" - וְאֵין
16 נְתִינָה פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. וְאִידָּךְ נַמִּי, הָא כְּתִיב
17 "יֹאכַל"? הַהוּא - פְּרָט לְמַזִּיק הוּא דַּאֲתָא. וְתַנָּא קַמָּא,
18 הָכְתִיב "וְנָתַן"? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְדָבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת
19 קֹדֶשׁ, פְּרָט לְאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח. תָּנוּ רַבָּנַן:
20 הָאוֹכֵל תְּרוּמָה פְּחוֹת מִכַּזַּיִת - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ
21 מְשַׁלֵּם אֶת הַחוֹמֶשׁ. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלֵית בֵּיהּ שָׁוֶה
22 פְּרוּטָה - קֶרֶן נַמִּי לָא לִישַׁלֵּם, וְאִי דְּאִית בָּהּ שָׁוֶה
23 פְּרוּטָה - חוֹמֶשׁ נַמִּי לִישַׁלֵּם! לְעוֹלָם דְּאִית בָּהּ שָׁוֶה
24 פְּרוּטָה. וַאֲפִילּוּ הָכִי, כֵּיוָן דְּלֵית בֵּיהּ כַּזַּיִת - מְשַׁלֵּם אֶת
25 הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחוֹמֶשׁ. אֲמַרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ
26 דְּרַב פַּפָּא: הָא דְּלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּאִי כְּאַבָּא שָׁאוּל
27 - הָאָמַר: כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, אַף עַל גַּב דְּלֵית
28 בֵּיהּ כַּזַּיִת! אָמַר לְהוּ רַב פַּפָּא: אֲפִילּוּ תִּימָא אַבָּא
29 שָׁאוּל, אַבָּא שָׁאוּל תַּרְתֵּי בָּעֵי. וּמִי בָּעֵי אַבָּא שָׁאוּל
30 תַּרְתֵּי?! וְהָא תְּנַן, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אֵת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
31 שָׁוֶה פְּרוּטָה - חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין, אֵת שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה
32 פְּרוּטָה - אֵינוֹ חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין. אָמְרוּ לוֹ: לֹא אָמְרוּ
33 שָׁוֶה פְּרוּטָה אֶלָּא לְעִנְיַן מְעִילָה בִּלְבַד, אֲבָל לִתְרוּמָה - אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ כַּזַּיִת. וְאִם
34 אִיתָא, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּזַּיִת מִיבְּעֵי לֵיהּ! תִּיוּבְתָּא. וְאַף רַב פַּפָּא הֲדַר בֵּיהּ, דְּתַנְיָא: "וְחָטְאָה
35 בִּשְׁגָגָה" - פְּרָט לְמַזִּיד. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה שֶׁאָר מִצְוֹת שֶׁחַיָּיב בָּהֶן כָּרֵת - פּוֹטֵר בָּהֶן אֶת
36 הַמַּזִּיד, מְעִילָה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת אֵינוֹ דִּין שֶׁפְּטָר אֶת הַמַּזִּיד? לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת - שֶׁכֵּן
37 לֹא חַיָּיב בָּהֶן מִיתָה, תֹּאמַר בִּמְעִילָה שֶׁחַיָּיב בָּהּ מִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּשְׁגָגָה" - פְּרָט לְמַזִּיד.
38 וַאֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין: הַאי תַּנָּא, מַעִיקָּרָא אַלִּימָא לֵיהּ כָּרֵת, וּלְבַסּוֹף אַלִּימָא לֵיהּ מִיתָה?! וַאֲמַר לֵיהּ: הָכִי
39 קָאָמַר: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת - שֶׁכֵּן לֹא חַיָּיב בָּהֶן מִיתָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, תֹּאמַר בִּמְעִילָה - שֶׁחַיָּיב בָּהּ מִיתָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת.
40 וַאֲמַר לֵיהּ: תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁהִנַּחְתָּ אֶת דַּעְתִּי. וְאָמַר לֵיהּ: מַאי נִיחוּתָא? דְּרַבָּה וְרַב שֵׁשֶׁת שָׁדוּ בֵּיהּ נַרְגָּא: מַאן שָׁמַעְתְּ לֵיהּ דַּאֲמַר

הזיד

"ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות", ועליה נאמר "ארץ אשר גו' עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה".

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

אביי מבאר את שיטות התנאים שבברייתות האמורות: **אָמַר אַבָּיֵי**, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** בברייתא השניה, **וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי** שנחלקו ביניהם בברייתא הראשונה, **כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ** – כולם סוברים **שֶׁחָמֵץ בְּפֶסַח אָסוּר בַּהֲנָאָה** ועל כן אין לו דמים, ולפיכך סוברים רבי אליעזר בן יעקב ורבי עקיבא שזר האוכל תרומת חמץ בפסח אינו משלם. ואף רבי יוחנן בן נורי המחייבו לשלם, אף הוא סובר כן, משום שלא נחלק עם רבי עקיבא הפוטר האם חמץ מותר בהנאה או לא, **וּבְהָא פְּלִיגִי** – ובזה נחלקו, **דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר** שהאוכל תרומת חמץ בפסח, **לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם**, וכיון שלא היה לה דמים, אינו משלם, **וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי סָבַר לְפִי מִדָּה מְשַׁלֵּם**, ועל כן אף שלא היה לה דמים, משלם לפי מדת התרומה שאכל.

הגמרא מבארת את החידוש שבדברי אביי. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – פשוט הוא שאלו דן דעותיהם, וכפי שנתבאר לעיל, ומדוע הוצרך אביי לומר זאת. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – יכול היית לומר **שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי נַמִּי** [–אף הוא] **כְּרַבִּי עֲקִיבָא סְבִירָא לֵיהּ** [–סובר], **דְּאָמַר לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם**, **וְהָתָם** – ושם בברייתא, **הֵיינוּ טַעְמָא דְּקָא מְחַיֵּיב** – טעם הדבר שחייב רבי יוחנן בן נורי את האוכל תרומת חמץ בפסח, **מִשּׁוּם דְּסָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּאָמַר חָמֵץ בְּפֶסַח מוּתָּר בַּהֲנָאָה**, ונמצא שיש לה דמים, כשויה להנאה, ועל כן עליו לשלם על אכילתו. **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיע לנו אביי שאין זה כך, שאף רבי יוחנן בן נורי סובר שחמץ בפסח אסור בהנאה, ומה שחייבו לשלם הרי זה משום שלדעתו לפי מדה משלם.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – ושמא באמת זה טעמו של רבי יוחנן בן נורי, משום שלדעתו חמץ בפסח מותר בהנאה ויש לו דמים, ומנין לאביי שאין זה כך. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן** שהוא סובר שחמץ בפסח מותר בהנאה, **נֶהְדַּר לֵיהּ** – ישיב לו **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְרַבִּי עֲקִיבָא** על מה ששאלו 'וכי מה הנאה יש לו בה', **כִּי הֵיכִי דְּמַהְדַּר לֵיהּ** – כפי שהשיב לו **רַבִּי אֱלִעֶזֶר חִסְמָא** הסובר שחייבים בתשלומי תרומה על אכילת תרומת חמץ בפסח, **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** ששאלו כך, 'אף בזו יש לו בה היתר הסקה, שאם רצה הכהן מריצה לפני כלבו או מסיקה תחת תבשילו'. וממה שלא השיב כך משמע שאף לשיטתו אין לכהן בה היתר הסקה, משום שחמץ בפסח אסור בהנאה, ואף על פי כן על האוכלו לשלם תשלומי תרומה, לפי שהתשלומים הם לפי מדה.

הגמרא מביאה ברייתא אודות שיעור אכילת תרומה בשוגג, להתחייב עליה קרן וחומש: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **זַר הָאוֹכֵל כַּזַּיִת תְּרוּמָה** בשוגג, **מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר**, אינו חייב לשלם על התרומה **עַד שֶׁיֹּאכַל בּוֹ** [–במה שאכל], **שָׁוֶה פְּרוּטָה.**

הגמרא מבארת את שתי הדעות. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו טעמו **דְּתַנָּא קַמָּא**, שאמר ששיעור אכילת תרומה להתחייב עליה קרן וחומש הוא בכזית. משיבה הגמרא: משום **שֶׁאָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (ויקרא כב יד) **'וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ'**, נקט הכתוב לשון אכילה, **וַאֲכִילָה** בכל התורה היא **בְּכַזַּיִת**. מכאן ששיעור החיוב הוא באכילת כזית.

מבררת הגמרא עוד: **וְאַבָּא שָׁאוּל** שאמר שבכדי להתחייב על אכילת תרומה צריך שיהיה בה שוה פרוטה, **מַאי טַעְמָא** – מהו טעמו. משיבה הגמרא: משום **שֶׁאָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (שם) **'וְנָתַן** לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ', נקט הכתוב לשון נתינה, **וְאֵין** תשלומיו לכהן נחשבים **נְתִינָה** אם שוים **פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה.**

שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ נַמִּי** – ואבא שאול גם כן, **הָא כְּתִיב** – הלא נאמר **'אֹכֵל'** שהוא לשון אכילה שהיא בכל התורה בכזית, וכפי שאמר תנא קמא, ומה הוא משיב על כך. משיבה הגמרא: **הַהוּא** – אותו 'יאכל' שאמרה התורה, לא בא ללמד את שיעור האכילה, אלא **פְּרָט לְמִזִּיק הוּא דַּאֲתָא** – הוא בא ללמד שחייב רק אם אכל את התרומה ולא אם הזיקה ואפילו בשגגה, שבאופן זה אינו משלם חומש אלא קרן, כשאר מזיק דבר של חולין.

שואלת הגמרא: **וְתַנָּא קַמָּא** הסובר שחיובו בשיעור כזית, **הָכְתִיב** – הלא נאמר 'וְנָתַן', שהוא לשון נתינה שהיא בשוה פרוטה, כפי שאמר אבא שאול, ומה הוא משיב על כך. משיבה הגמרא: **הַהוּא** – אותו 'ונתן' שאמרה התורה, לא בא ללמד את שיעור האכילה, אלא **מִיבְּעֵי לֵיהּ** – הוא נצרך משום המשך הדברים 'ונתן לכהן את הקודש', **לְלַמֵּד** שאינו חייב אלא על אכילת **דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ**, (**פְּרָט לְאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בְּפֶסַח** כאמור לעיל (ע"א)).

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנַן**, **זַר הָאוֹכֵל** בשוגג **תְּרוּמָה** ששיעורה **פָּחוֹת מִכַּזַּיִת**, **מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחוֹמֶשׁ**, שאין הזר מתחייב בתשלומי קרן וחומש על אכילת תרומה בשוגג בפחות משיעור כזית.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר בדין זה, **אִי דְּלֵית בֵּיהּ** – אם אין התרומה **שָׁוֶה פְּרוּטָה**, **קֶרֶן נַמִּי** [–גם כן] **לָא לִישַׁלֵּם**, שהלא אין חובת תשלומי גזילה על פחות משוה פרוטה. **וְאִי דְּאִית בָּהּ** – ואם מדובר שהתרומה שאכל יש בה **שָׁוֶה פְּרוּטָה**, **חוֹמֶשׁ נַמִּי** [–גם כן] **לִישַׁלֵּם**, כדין זר האוכל תרומה בשוגג.

משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם דְּאִית** [–שיש] **בָּהּ** בתרומה **שָׁוֶה פְּרוּטָה**, **וַאֲפִילּוּ הָכִי** – ואף על פי כן, **כֵּיוָן דְּלֵית בֵּיהּ** – שאין בתרומה שיעור **כַּזַּיִת**, **מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן** מחמת גזילת הכהן, **וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחוֹמֶשׁ**, שהרי נאמר בפסוק לשון 'אכילה', ואין אכילה פחותה מכזית, וכאמור לעיל בדעת תנא קמא.

הגמרא דנה כדעת מי הדברים אמורים: **אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא** – אמרו חכמי הישיבה לפני רב פפא, **הָא** – משנה זו היא **דְּלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל**, **דְּאִי כְּאַבָּא שָׁאוּל**, **הָאָמַר** – הלא אמר בברייתא לעיל אודות זר שאכל תרומה, **כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** [–בתרומה] **שָׁוֶה פְּרוּטָה** חייב בתשלומיה, ומשמע שכן הוא **אַף עַל גַּב דְּלֵית בֵּיהּ** – שאין במה שאכל שיעור **כַּזַּיִת**, ונמצא שהדין האמור הוא רק כדעת תנא קמא, שלדעתו זר האוכל תרומה הפחותה מכזית, אף אם יש בה שוה פרוטה, פטור. **אָמַר לְהוּ** [–להם] **רַב פַּפָּא**, **אֲפִילּוּ תֵּימָא** – תוכלו לומר שהמשנה היא אפילו **כְּאַבָּא שָׁאוּל**, לפי **שְׁאַבָּא שָׁאוּל תַּרְתֵּי בָּעֵי** – מצריך שני תנאים להתחייב, גם שיהיה בה שוה פרוטה, משום שנאמר 'ונתן', וגם שיהיה בה שיעור כזית, משום שנאמר 'יאכל', וכדלעיל, ודברי המשנה המצריכה שיהא בתרומה שיעור כזית, מתאימים גם לשיטתו.

הגמרא דוחה דברים אלו. מקשה הגמרא: **וּמִי בָּעֵי** – והאם הצריך **אַבָּא שָׁאוּל** בכדי להתחייב, **תַּרְתֵּי** – את שני הדברים, גם שיהיה בתרומה שוה פרוטה וגם שיהיה בה שיעור כזית, **וְהָא תְּנַן** – והלא שנינו, **אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר**, זר שאכל תרומה בשוגג, **אֶת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** במה שאכל **שָׁוֶה פְּרוּטָה**, **חַיָּיב בַּתַּשְׁלוּמִין**, ומשלם קרן וחומש, **וְאֶת שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה**, **אֵינוֹ חַיָּיב בַּתַּשְׁלוּמִין**. **אָמְרוּ לוֹ**, **לֹא אָמְרוּ** שיעור **שָׁוֶה פְּרוּטָה אֶלָּא** לְעִנְיַן להתחייב **בְּמַעֲיָלָה בִּלְבָד**, שבה לא נאמר לשון אכילה, **אֲבָל** לְענין תשלומי **תְּרוּמָה**, **אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ כַּזַּיִת**, שהרי נאמר בה שיעור אכילה. **וְאִם אִיתָא** – ואם נאמר כדברי רב פפא, שאף אבא שאול אינו מחייב אלא אם יש במה שאכל שיעור כזית, אלא שהוא מצריך שיהיה בו גם שוה פרוטה, ונמצא שחכמים החולקים עליו מקילים ממנו וסוברים שדי בשיעור כזית בלבד, לא היה להם לומר 'אינו חייב עד שיהא בו כזית', שמשמע שהם מחמירים וסוברים שאין די בשיעור שוה פרוטה כדבריו אלא צריך שיהיה בו שיעור כזית, שהלא גם לפי אבא שאול יש בו כזית, אלא 'כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּזַּיִת' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היו צריכים לומר, שמשמע שדי בכך שיש בו כזית ואין צורך שיהיה גם שוה פרוטה.

מסיקה הגמרא: **תִּיוּבְתָּא** – הרי זו תשובה לדברי רב פפא, ונדחו דבריו.

מסקנת הדברים היא שלאבא שאול אין צורך בשיעור כזית כלל, והאמור לעיל שזר שאכל פחות מכזית אינו משלם את החומש, הוא אכן שלא כדבריו, ושלא כפי שאמר רב פפא.

הגמרא מבארת שאף רב פפא עצמו חזר בו מדבריו אלו, ואף הוא מודה שלאבא שאול די באכילת תרומה השוה פרוטה בכדי להתחייב בתשלומיה, ואין צורך שיהיה בה שיעור כזית. אומרת הגמרא: **וְאַף רַב פַּפָּא הֲדַר בֵּיהּ** – חזר בו מדבריו האמורים לעיל, וכפי שיתבאר.

הגמרא מביאה ברייתא עם משא ומתן שהיה בין האמוראים ורב

המשך בעמוד סט

חֲזִיד בִּמְעִילָה – שהמועל במזיד נענש **בְּמִיתָה** בידי שמים, הלא **רַבִּי הִיא, דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **חֲזִיד בִּמְעִילָה, רַבִּי אוֹמֵר** נענש **בְּמִיתָה** בידי שמים, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** אינו אלא **בְּאַזְהָרָה**, שעבר איסור תורה ולוקה, אך אין בו עונש מיתה, הרי שרבי הוא הסובר שעל זדון מעילה נענשים במיתה בידי שמים, וברייתא זו רבי היא, **וּמַאי טַעְמָא** – ומהו טעמו **דְּרַבִּי**, הלא **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, גָּמַר** – שלמד זאת בגזירה שוה 'חטא' 'חטא' **מִתְּרוּמָה**, נאמר בתרומה (ויקרא כב ט) 'וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ', ונאמר במעילה (שם ה טו) 'נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה'', ומכך שנאמר 'חטא' בתרומה ו'חטא' במעילה, למדים זו מזו, **מַה תְּרוּמָה** עונשה **בְּמִיתָה**, שנאמר בה 'ומתו בו', **אַף מְעִילָה** עונשה **בְּמִיתָה**, אלו דברי רבי אבהו, **וּמִינָּהּ** – ומאותה גזירה שוה יש לדרוש גם את השיעור שעליו מתחייבים מיתה בידי שמים במעילה, **מַה תְּרוּמָה** שיעורה להתחייב מיתה על אכילתה **בְּכַזַּיִת**, שהרי נאמר בה לשון אכילה, **אַף מְעִילָה** שיעורה להתחייב בה מיתה הוא **בְּכַזַּיִת**.

זו היא התשובה הניצחת שהשיבו רבה ורב ששת על דברי, שאי אפשר לבאר את הסיפא כפי שהצעתי, שכוונתה היא 'לא אם אמרת בשאר מצוות שכן לא חייב בהן מיתה בפחות מכזית, תאמר במעילה שחייב בה מיתה בפחות מכזית', שהלא לרבי, שהברייתא נשנתה כשיטתו, אף במעילה אין חיוב מיתה על פחות מכזית.

הגמרא מביאה את דברי רב פפא שדחה את דחייתם של רבה ורב ששת, שמכך מוכח שחזר בו: **וּמַתְקִיף לָהּ** [–והקשה] **רַב פָּפָא** על דחייתם של רבה ורב ששת, **מִמַּאי דְּרַבִּי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ** – מנין לכם שרבי סובר כדעת חכמים (לעיל לב:) ששיעור החיוב על אכילת תרומה הוא בכזית, שעל כן אמרתם שלשיטתו יש ללמוד מתרומה למעילה שאף היא שיעורה בכזית, **דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ** – שמא רבי סובר כאבא שאול **דְּאָמַר** (שם) שאם **יֵשׁ בָּהּ** [–בתרומה] **שָׁוֶה פְּרוּטָה** חייב בתשלומיה, **אַף עַל גַּב דְּלֵית** [–שאין] **בָּהּ כַּזַּיִת**, ועל כן הוא לומד מתרומה למעילה שאין צריך בה כזית ודי בשוה פרוטה, וממילא שוב ניתן לבאר את דברי הברייתא כפי מה שביארה רב חייא בר אבין, שאין ללמוד בקל וחומר משאר איסורים למעילה לפטור את המזיד מקרבן, מפני שהיא חמורה מהם בכך ששיעורה להתחייב עליה מיתה הוא בפחות מכזית.

הגמרא מסיימת את ההוכחה שרב פפא חזר בו. אומרת הגמרא: **וְהָא** [–והלא] **רַב פָּפָא הוּא דְּאָמַר דְּאַבָּא שָׁאוּל תַּרְתֵּי בָּעֵי** – מצריך שני תנאים בכדי להתחייב על אכילת תרומה, גם שיהא בה שיעור כזית וגם שתהא שוה פרוטה, ואם כן כיצד כאן אמר שלאבא שאול אם יש בה שוה פרוטה הוא מתחייב גם בפחות מכזית. **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ הֲדַר בֵּיהּ** – יש ללמוד מכך שרב פפא חזר בו, ואף הוא סובר עתה שלאבא שאול די שיהא בתרומה שוה פרוטה בכדי להתחייב על אכילתה, ואין צורך שיהיה בה גם שיעור כזית.

הגמרא חוזרת לסוף דברי הברייתא, 'לא אם אמרת בשאר מצוות שכן לא חייב בהן מיתה תאמר במעילה שחייב בה מיתה', ומביאה על כך עוד שני ביאורים: **מַר בְּרֵיהּ דְּרַבְּנָא אָמַר**, ברייתא זו נשנתה בבית המדרש בשיבוש, והיא עוסקת ב'קרבן' ולא ב'מיתה', **וְהָכִי קָאָמַר** – וכך כוונתה, 'לא אם אמרת בשאר מצוות שכן לא חייב בהן קרבן בשוגג כשאינו מתכוין לאותה מלאכה תאמר במעילה שחייב בה קרבן באופן זה', אמנם כרת חמור ממיתה בידי שמים ועל כן מצד זה שאר איסורים שיש בהם כרת חמורים ממעילה שאין בה אלא מיתה, אולם מצד אחר **לֹא** תוכל ללמוד מעילה בקל וחומר משאר איסורים לפטור בה את המזיד מקרבן, משום שיש בה חומר אחר שאין בהם, שכן **אִם אָמַרְתָּ בְּשְׁאָר מִצְוֹת** שאין בהן קרבן במזיד, הרי זה לפי שהן קלות בכך **שֶׁלֹּא עָשָׂה כָּהֵן** את מי **שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין** לעבור על האיסור **כְּמִתְכַּוֵּין** לעבור, **שֶׁאִם נִתְכַּוֵּין לַחֲתוֹךְ אֶת** הפרי **הַתָּלוּשׁ** בשבת [שמעשה היתר הוא], **וְטעה וְחָתַךְ אֶת** הפרי **הַמְחוּבָּר**, **שֶׁפָּטוּר** מקרבן חטאת, האם **תֹּאמַר** כן גם **בְּמְעִילָה** שבענין זה היא חמורה מהן, **שֶׁהֲרֵי אִם נִתְכַּוֵּין לְהִתְחַמֵּם בְּגִיזֵי** צמר של חולין וטעה **וְנִתְחַמֵּם בְּגִיזֵי** צמר שנגזזו מקרבן **עוֹלָה** שהיו בסמוך להם, כלומר שתחת אשר ביקש להושיטה אל הגיזים של חולין הלכה ידו אל גיזי העולה והתחממה בהם, **שֶׁמָּעַל** וחייב קרבן, וכיון שיש במעילה חומר שאין בשאר איסורים, אפשר שמפני חומרתה זו חִיֵּיב בה גם את המזיד בקרבן כשוגג.

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, יש לפרש את הברייתא כעין זה אך באופן אחר, **הָכִי קָאָמַר** – וכך כוונתה, **לֹא** תוכל ללמוד מעילה בקל וחומר משאר איסורים לפטור בה את המזיד מקרבן, שכן **אִם אָמַרְתָּ בְּשְׁאָר מִצְוֹת** שאין בהן קרבן במזיד, הרי זה לפי שהן קלות בכך, **שֶׁכֵּן לֹא מִתְחַיֵּיב בָּהֶן** קרבן מי **שֶׁאֵין מִתְעַסֵּק כַּמִּתְעַסֵּק, שֶׁאִם נִתְכַּוֵּין לְהַגְבִּיהַּ אֶת** הפרי **הַתָּלוּשׁ** בשבת, **וְטעה וְחָתַךְ אֶת** הפרי **הַמְחוּבָּר**, **שֶׁפָּטוּר** מקרבן חטאת, האם **תֹּאמַר** כן גם **בְּמְעִילָה** שבענין זה היא חמורה מהן, **שֶׁאִם הוֹשִׁיט יָדוֹ לִכְלִי לִיטּוֹל חֵפֶץ** וטעה **וְסָךְ יָדוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל קוֹדֶשׁ, שֶׁמָּעַל** וחייב קרבן, וכיון שיש במעילה חומר שאין בשאר איסורים, אפשר שמפני חומרתה זו חִיֵּיב בה גם את המזיד בקרבן כשוגג.

הגמרא שבה לבאר את דברי הברייתא שהובאה לעיל (לב.): **אָמַר מַר**, שנינו בברייתא, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שזר האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג, משלם קרן וחומש, **בְּמַפְרִישׁ תְּרוּמָה** בפסח מעיסה קודם שהחמיצה, ולאחר מכן **הֶחְמִיצָה**, שבאופן זה חל עליה שם תרומה ונאסרה לזרים, והוא הדין אם הפריש תרומה לפני פסח מעיסה שכבר החמיצה ובבוא הפסח נאסרה, שבשני אופנים אלו הופרשה התרומה קודם שנאסרה, **אֲבָל** אם **הִפְרִישׁ חָמֵץ** בפסח לעשותו **תְּרוּמָה, דִּבְרֵי הַכֹּל** – אף לרבי יוסי הגלילי המתיר חמץ בפסח בהנאה, **אֵינָהּ קְדוֹשָׁה** בקדושת תרומה, ואין ההפרשה חלה והחמץ נותר בטבלו.

הגמרא מבארת את מקור הדין. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין למדנו דין זה שאי אפשר להפריש תרומה מחמץ גם לסוברים שחמץ בפסח מותר בהנאה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק העוסק בהפרשת תרומה ונתינתה לכהן (דברים יח ד), 'רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וגו' **תִּתֶּן לוֹ**, ויש לדרוש, 'תתן לו' **וְלֹא לְאוֹרוֹ** [–לאישו], שאין לתת לכהן תרומה שאינה ראויה לאכילה אלא רק להסקה באש שתחת תבשילו. וחמץ שאינו מותר אלא לאורו, אין הפרשתו לתרומה חלה.

הגמרא מביאה משא ומתן בטעמו של רב נחמן בר יצחק: **מֵתִיב** [–מקשה] **רַב הוּנָא בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**, שנינו במשנה בתרומות (פ"ב מ"ב), **אֵין תּוֹרְמִין מִן הַטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה** – מפירות או מתבואה טמאים על פירות או תבואה טהורים, משום שבכך הוא מפסיד את הכהן, שאין התרומה מותרת לו באכילה, **וְאִם תָּרַם בְּשׁוֹגֵג**, שלא ידע שהם טמאים, **תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה**. ולדבריך קשה, **אַמַּאי** – מדוע תרומתו תרומה, **לֵימָא** – נאמר שאינה תרומה, שהרי אתה דורש 'תתן לו' **וְלֹא לְאוֹרוֹ**, ותרומה טמאה אינה ראויה אלא להסקה ולא לאכילה.

השיב רב נחמן בר יצחק, **לֹא קַשְׁיָא, הָתָם** – במשנה בתרומות מדובר באופן **שֶׁהָיְתָה לוֹ לטבל שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר** – שעה שבו היה ראוי להיעשות תרומה המותרת באכילה, קודם שנטמא, לפיכך תרומתו תרומה, ואין אופן זה בכלל המיעוט של 'תתן לו ולא לאורו'. **הָכָא** – כאן בברייתא, ששנינו בה שאין חלה הפרשת תרומה מחמץ בפסח, מדובר באופן **שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ** לטבל **שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר** להיות תרומה המותרת באכילה, משום שנעשה חמץ עוד קודם שהיה אפשר להפריש ממנו תרומה, לפיכך אין התרומה חלה משום המיעוט האמור.

מבררת הגמרא: **וְחמץ דְּלֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר, הֵיכִי דָּמֵי** – מהו האופן שבו לא היה לטבל חמץ שעת הכושר, והלא ניתן היה להפריש ממנו תרומה קודם שנאסר, דהיינו קודם שהחמיץ או קודם פסח, **כְּגוֹן דְּאַחְמִיץ בְּהִיתוּ מְחוּבָּר** לקרקע, שעוד בהיות התבואה מחוברת לקרקע נפלו עליה מים והחמיצה, וקצרה בפסח, ומאחר שאי אפשר להפריש תרומה אלא מהתלוש, נמצא שנעשתה חמץ ונאסרה עוד קודם שהיתה ראויה להפרשת תרומה. באופן זה אמרה הברייתא שאי אפשר להפריש ממנה

המשך בעמוד סט

רש"י

הזיד — בהנאת קדש, ששגגתה מעילה. **רבי אומר במיתה** — כדמפרש: גמר חטא חטא, הנאת קדש מאכילת תרומה. כתיב הכא: "וחטאה בשגגה", וכתיב בתרומה: "לא ישאו עליו חטא ומתו בו" וגו' (ויקרא כב): **וחכמים אומרים באוהרה** — באזהרה. רבנן נמי אית להו גזירה שוה דרבי, דהא עיקר מילתא בהא גזירה שוה גמרי בפרק חמישי דמעילה (דף יח,ב) בברייתא גבי פגם ונהנה, ובדבר שפגם נהנה, ובתלוש מן הקרקע, ובשליח שעשה שליחותו — כל הני מתרומה גמרי בה, ואזהרה נמי מתרומה גמרי: מה אכילת תרומה הוזהיר, דכתיב: "לא יאכל קודש" — אף הנאת הקדש דמעילה הוזהיר. ומיהו, מיתה לא גמרינן מינה, כדמפרשי רבנן טעמייהו בסנהדרין, דמיעט רחמנא בתרומה "ומתו בו", והאי "בו" מיעוטא: "בו" ולא במעילה. וכן עיקר. **מאי טעמא דרבי** גרסינן. **ומינה** — היינו נרגא. כלומר: וכיון דמיתה מהכא נפקא לן, על כרחיך הכי תילף: ומינה, מה תרומה מיתה הכתובה בה אאכילה כתובה, דהוא כזית — אף מעילה אין מיתה עד דאיכא כזית. וליכא למימר דתנא הכי: תאמר במעילה שחייב בה מיתה בפחות מכזית. **ומתקיף לה** גרסינן. **ומתקיף לה רב פפא** — להני דשדו ביה נרגא. **ממאי דרבי** — בתרומה, כרבנן דפליגי אדאבא שאול סבירא ליה, דבעו כזית בתרומה? דילמא כאבא שאול סבירא ליה, ושפיר מצי למילף מינה מיתה במעילה, דהיא בשוה פרוטה מתרומה, אפילו לפחות מכזית. **מר בריה דרבנא אמר** — הא מתניתא דלעיל בשיבושא איתני בבי מדרשא, והכי קאמר סיפא: לא, אם אמרת בשאר מצות — שכן לא חייב בהן קרבן בשוגג שאין מתכוין לאותה מלאכה, בשוגג שמתכוין לאותה מלאכה. **שאם נתכוון לחתוך את התלוש** — שהוא מתכוין לדבר המותר, וחתך את המחובר, שאפילו בשבת פטור — דמלאכת מחשבת בעינן, שיתכוין לחתיכת מחובר. ומיהו, שגג בשבת, שאינו יודע שהוא שבת, או אינו יודע שהמלאכה זו אסורה. **תאמר במעילה שאם נתכוון כו' שמעל** — כגון: היו כאן גזזי חולין וגזזי עולה, ונתכוין ליטול של חולין והלכה ידו על של עולה, ומכיר הוא מי עולה ומי חולין, אלא שנסתכל במקום אחר, דהיינו שאין מתכוין למעשה זה. וחייב מעילה, ד"וחטאה בשגגה" כל דהו כתיב, ולא כתב בה מיעוטא כדכתיב בשבת: "מלאכת מחשבת", וכתיב בשאר מצות: "אשר חטא בה" — פרט למתעסק. והיינו מתעסק — שמתעסק בדבר אחר, ובא זה לידו. **רב נחמן בר יצחק אמר** — הא לא הוה ליה למיתני, דהא בשאר מצות נמי, אם היה מתעסק בחתיכה ואפילו בשל היתר ועלתה בידו חתיכת איסור, ואף על גב דאין מתכוין לזו — מלאכת מחשבת היא, וחייב. אלא הכי קאמר: לא, אם אמרת בשאר מצות, שכן לא חייב בהן שאין מתעסק בדבר היתר ושגג באיסור כיוצא בו, כמתעסק בדבר היתר ועלה בידו איסור. **שאם נתכוון לחגביה את התלוש** — דהיינו אין מתעסק בחתיכה לגמרי, ואפילו בשל היתר וחתך מחובר — שפטור, ולא עשאו כמתעסק לחתוך תלוש וחתך מחובר. **תאמר במעילה שאם הושיט ידו כו'** — ולא היה מתעסק בשום סיכה, ואפילו בשל היתר, וסך ידו בשמן של קודש שמעל. **אמר מר במה דברים אמורים כו' דברי הכל** — קאמר, ואפילו למאן דשרי הנאת חמץ בפסח קאמר. **תתן לו** — בתרומה כתיב, "ראשית דגנך" וגו'. **ולא לאורו** — אפילו היא ראויה להסיק, הואיל ואינה ראויה לאכילה. **אין תורמין מן הטמא על הטהור** — לכתחלה, שמפסיד את הכהן. **בשוגג** — שלא ידע שטבל זה טמא. **שהיתה לו שעת הכושר** — שנראית כבר לתרומה, קודם שנטמא. והא דלעיל — בחמץ שלא היתה לו שעת הכושר לתרום ממנו, דקודם שחל הפסח היה מחובר, והחמיץ במחובר. וכל זמן חיבורו לא היה ראוי לחול שם תרומה עליו, ד"ראשית דגנך" כתיב — משנדגן, ודיגון לשון אסיפה והעמדת ברי הוא. **עירין** — מלאכים. כלומר: תלמידי חכמים, שהם כמלאכי השרת, אמרי בבית המדרש כמותי, דהא דקתני לעיל אינה קדושה — בשהחמיץ במחובר קאמר. **ובמאמר קדישין שאילתא** — מקרא הוא בדניאל. **מורין** — מורין הוראה. **כוותי** — כמותי. **רב הונא בריה דרב יהושע אמר.** אפילו בשהחמיץ בתלוש נמי קאמר דאינה קדושה.

דאמר

תוספות

ומינה מה תרומה בכזית — אף על גב דבסוף "כל התדיר" (זבחים צא,ב), ובפרק בתרא דמנחות (קז,א) איכא למאן דאמר דרבי סבר דון מינה ואוקי באתרה — הכא אין לומר אוקי באתרה: מה מעילה דממון שוה פרוטה אף מעילה דאאכילה כן. דהא אכילה דהקדש מאכילה דתרומה יליף, והיאך יהיה בו מיתה אם לא כשיעור אכילת תרומה? דבשאר נהנה ליכא מיתה אלא אאכילה, אפילו לרבי דומיא דתרומה. ואם תאמר, אמאי אין מפרש: לא אם אמרת בשאר מצות — שלא חייב מיתה עד דהוי כזית בכדי אכילת פרס, תאמר במעילה דאפילו בעינן כזית — הא תנן בפרק "הנהנה" (מעילה יח,ב): צירף את המעילה אפילו לזמן מרובה! ויש לומר: דאיכא נמי למיפרך: דניליף מתרומה שלא יצטרף. **אף** מעילה בכזית — תימה לרבינו יצחק: דהכא משמע דמאן דיליף חטא חטא סבירא ליה דמעילה בכזית כמו תרומה, וכולהו אית להו גזירה שוה דפרק "הנהנה" (גם זה שם) יליף מעילה מתרומה למילי טובא. ורבנן לא פליגי ארבי אלא לענין מיתה, משום דכתיב "בו" ולא במעילה. ואם כן, מאי טעמא דרבנן דלעיל, דאמרי לא אמר שוה פרוטה אלא לענין מעילה, אבל בתרומה — עד שיהא בו כזית. **נתכוין** לחתוך את התלוש ותלש את המחובר — רבינו תם מפרש: נמצא שהוא מחובר, דאי נתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר — מאי איריא נתכוון לתלוש, אפילו נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר פטור, הואיל ולא איתעבידא מחשבתו. דתניא בהדיא בפרק "ספק אכל" (כריתות כ,א): היו לפניו שתי גרות, ונתכוון לכבות את זה וכבה את זה — פטור. **תתן** לו ולא לאורו — אומר רבינו יצחק: דלא איצטריך למידרש מ"לו" אלא לרבי יוסי הגלילי, דאית ליה חמץ מותר בהנאה. דלהנך תנאי דאסרי חמץ בהנאה — נפקא לן מ"ונתן לכהן את הקודש" — דבר הראוי להיות קודש. או מ"תתן" לחודיה — שאין ליתן אלא מידי דשרי בהנאה לכל הפחות, דשייכא ביה נתינה. ולכך משמע ליה למידרש מ"תתן לו" — דבר הראוי לאכילה, ולא דבר שאין ראוי אלא לאורו, והיינו תרומה טמאה, דלא חזיא אלא לאורו. דאיסור הנאה מ"תתן" נפקא. ואם תאמר: ובעל הגמרא, דבעי מנהני מילי, והא הנך תנאי דהך ברייתא דהפריש חמץ תרומה דברי הכל אינה קדושה, כיון דסבירא להו דאסור בהנאה — דבר פשוט הוא דאינו קדוש, ומאי קבעי ליה? יש לומר: דפשיטא ליה לגמרא דלא איצטריך למיתני בברייתא דברי הכל אלא לרבי יוסי הגלילי, דמשום דהנך דאסירי בהנאה לא איצטריך למיתני, ולהכי בעי: מנהני מילי לרבי יוסי הגלילי? אי נמי: רב נחמן גופיה, דמפרש "לו" ולא לאורו, קאמר "מנהני מילי" — לפי שהיה פשוט לו דאליבא דכולי עלמא קתני הכי, וכהאי גוונא איכא בכמה דוכתי.

אמר

הזִיד בִּמְעִילָה בְּמִיתָה - רַבִּי הִיא. דְּתַנְיָא: הִזִּיד בִּמְעִילָה, רַבִּי אוֹמֵר: בְּמִיתָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּאַזְהָרָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: גְּמַר חֵטְא חֵטְא מִתְּרוּמָה, מַה תְּרוּמָה בְּמִיתָה - אַף מְעִילָה בְּמִיתָה. וּמִינָּהּ, מַה תְּרוּמָה בְּכַזַּיִת - אַף מְעִילָה בְּכַזַּיִת. וּמַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: מִמַּאי דְּרַבִּי בְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ? דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: יֵשׁ בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - אַף עַל גַּב דְּלֵית בָּהּ כַּזַּיִת. וְהָא רַב פַּפָּא הוּא דְּאָמַר דְּאַבָּא שָׁאוּל תַּרְתֵּי בָּעֵי! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: הֲדַר בֵּיהּ. מָר בְּרֵיהּ דְּרַבְּנָא אָמַר, הָכִי קָאָמַר: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת, שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהֶן שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין כְּמִתְכַּוֵּין, שֶׁאִם נִתְכַּוֵּין לַחְתּוֹךְ אֶת הַתָּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְּחוּבָּר - שֶׁפָּטוּר. תֹּאמַר בְּמְעִילָה, שֶׁאִם נִתְכַּוֵּין לְהִתְחַמֵּם בְּגִיזֵי חוּלִּין וְנִתְחַמֵּם בְּגִיזֵי עוֹלָה - שֶׁמָּעַל. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, הָכִי קָאָמַר: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת, שֶׁכֵּן לֹא מִתְחַיֵּב בָּהֶן שֶׁאֵין מִתְעַסֵּק כְּמִתְעַסֵּק, שֶׁאִם נִתְכַּוֵּין לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַתָּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְּחוּבָּר - שֶׁפָּטוּר. תֹּאמַר בְּמְעִילָה, שֶׁאִם הוֹשִׁיט יָדוֹ לִכְלִי לִיטּוֹל חֵפֶץ, וְסָךְ יָדוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל קוֹדֶשׁ - שֶׁמָּעַל. אָמַר מָר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּמַפְרִישׁ תְּרוּמָה וְהֶחְמִיצָה, אֲבָל הִפְרִישׁ חָמֵץ תְּרוּמָה - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ קְדוֹשָׁה. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אָמַר קְרָא: "תִּתֶּן לוֹ" - וְלֹא לְאוּרוֹ. מְתִיב רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: אֵין תּוֹרְמִין מִן הַטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה, וְאִם תָּרַם בְּשׁוֹגֵג - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. וְאַמַּאי? לֵימָא "לוֹ" וְלֹא לְאוּרוֹ! לָא קַשְׁיָא, הָתָם - הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר, הָכָא - לֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וּדְלֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר הֵיכִי דָּמֵי - כְּגוֹן דְּאַחְמִיץ בְּמְחוּבָּר, אֲבָל אַחְמִיץ בְּתָלוּשׁ - הָכִי נָמִי דְּקָדְשָׁה? אָמַר לֵיהּ: אִין "בְּגִזֵּרַת עִירִין פִּתְגָּמָא וּבְמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵילְתָּא" וְכֵן מוֹרִין בְּבֵי מִדְרָשָׁא כְּוָתֵי. כִּי אֲתָא רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אמר:

פסחים. פרק שני – כל שעה דף לג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

אמר קרא ראשית ששיריה ניכרים — ואם תאמר: והא שיריה ניכרים, דמעיקרא הוה אסירא בהנאה של כילוי, כגון הדלקה וביוצא בו, מידי דהוה אטבל טמא דאין מדליקין בו. ומשעת הרמה ואילך — מדליקין בו! ויש לומר: דדוקא בטבל טמא אין מדליקין, בדדרשינן: "את משמרת תרומותי" — בשתי תרומות הכתוב מדבר, מה תרומה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך — אף תרומה וכו'. אבל בטבל של חמץ — מדליקין, דלא איירי אלא בשתי תרומות.

לאימת מתכשרי לכי סחיט להו וכי סחיט להו בציר ליה שיעוריה — מכאן מקשה רבינו תם לפירוש הקונטרס, דפירש דכל שהוא מקבל טומאה מן התורה. דהא מכי נפיק מינה פורתא מתכשרי, ומיד מקבל טומאה כל הנשאר, דמשקין מיבלע בליעי! והרב רבינו יוסף תירץ: דאף על פי שאוכל מקבל טומאה בפחות מכביצה — אין מקבל הכשר בפחות מכביצה. ואומר רבינו יצחק: דהיינו טעמא ד"מאשר יאכל" נפקא ליה לטמא אחרים בכביצה — אוכל הנאכל בבת אחת. ועלה קאי "אשר יבא עליו מים" אלמא: לא מקבל הכשר בפחות מכביצה. ועוד מקשה רבינו תם, דאמרינן בפרק "אלו עוברין" (פסחים מד,א): השום והשמן של תרומה ומקפה של חולין ונגע טבול יום במקצתו — לא פסל אלא מקום מגעו. וכתב בכל הספרים: והיינן בה, מקום מגעו אמאי פסול? והא לא הוי כביצה! אלמא: לא מקבל טומאה בכל שהוא. ורש"י מוחק שם מן הספרים, ומפרש בדוחק. ועוד, הרב רבינו אליהו מביא ראיה מתורת כהנים, דדרשינן גבי כלי חרס דכתיב "ואותו תשבורו": אותו אתה שובר לטהרתו, ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן. ואי מקבל טומאה בכל שהוא — פשיטא דלא מהני להו שבירה! וההיא דתורת כהנים שהביא רש"י, שאוכל מטמא בכל שהוא — אסמכתא היא, ומילי טובא מפיק מקרא בתורת כהנים וליתנהו אלא אסמכתא. ורש"י בעצמו חזר בו בפרק "אותו ואת בנו" (חולין פב,א) בשמעתא דפרה מטמא טומאת אוכלים, דהקשה: למה לה קבלת טומאה היא גופה מטמא אדם ובגדים! ותירץ רש"י: דכי האי גוונא מפרש בבריתות בפרק "דם שחיטה" (כא,א): כגון שחיפה בפחות מכביצה בצק. אי משוית ליה אוכל — מצטרף ליה בהדי בצק, ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה. ומטמא שאר אוכלין. ואי לאו אוכל הוא — לא מקבל האי בצק טומאה, דלית בה שיעור, וכי נגעי ביה אוכלין אחריני — טהורין הן, שאין נוגעין בנבילה אלא בבצק. לשון רש"י.

בשליקתא

רש"י

דאמר קרא ראשית — משמע שתהא היא ראשית, ואלו שיריים ניכרים — שתהא היא מתירתן לישראל. ואי במפריש תרומת חמץ — מה היתר יש בשיריה שתהא ראשיתן עושה שיריים? כי הוו מעיקרא טבל הוו שרי בהנאה ואסורין באכילה — השתא נמי שרו בהנאה ואסורין באכילה משום חמץ, ולענין מאי הוו שיריים? **פחות מכביצה** — אוכל טמא, אין מטמא אחרים. **ויינן כשר לנסכים** — דאינו מטמא. **קסבר משקין מיפקד פקידי** — מופקדין הן בתוך הזג, ואינן חיבור לו, אלא כמי שנותנין בכלי. וכשנטמא הזג — לא נטמא משקה בכלל זג טומאת אוכלין, דלאו אוכל דכוותיה חשיבי בהדייהו. וטומאת משקין נמי לא נטמאו. ואף על פי שמשקה מקבל טומאה בכל שהוא — דלא היה שם משקה עליו מעולם, ואין צירוף חבריו עמו — דהא זג זה לא נגע במשקין שבחבירו. **לאימת מיטמו** — משקין — לכי סחיט להו, והנסחטין נוגעין לכל הזגים יחד, וכי סחיט להו — ליתיה לשיעוריה, דאין בזגין כביצה ליתן טומאה, דהא פחות מכביצה דרך. **בכביצה נמי** — דהא כי נפיק משקין מינייהו — חסר ליה שיעוריה. אוכל ומשקה מקבל טומאה בכל שהן, אבל אין מטמא אחרים אלא אוכל כביצה ומשקה ברביעית. והכי תניא בתורת כהנים: "מכל האוכל" — מלמד שמטמא בכל שהוא. יכול יטמא לאחרים בכל שהוא — תלמוד לומר: "אשר יאכל" — אוכל הנאכל בבת אחת, והיינו כביצה, כדאמרינן בפרק "יום הכפורים" (יומא פ,א): אין בית הבליעה מחזקת יותר מביצת תרנגולת. ואני שמעתי דאף לקבל טומאה בעי כביצה. **טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת טהור** — וכדמסיק מילתא במסכת טהרות: ובלבד שלא יגע במשקה. וכגון שדרכן בפשוטי כלי עץ, שאין מטמאין, שאין כאן מטמא משקה אלא הזגין שנגע בהן הטמא קודם לכן בידים, שהוא לא נזהר אלא משיצא משקה, וכשהמשקין נוגעין בזגין — כבר חסר שיעור כביצה. ויותר מכביצה כל דהו קתני התם בהדיא טמא, שכיון שיצא טפה ראשונה — נטמאת הטפה בכביצה, שעדיין היה באוכל כביצה. אף על גב דאין משקה הנבלע באוכל מקבל טומאה עמו — משלים הוא את שיעורו. דדכוותה תנן התם טובא. ובמנחות (נד,ב) נמי מייתי לה בגמרא: כביצה אוכלין שהניחו בחמה ונתמעטו — טהורין, וכן בזית חלב ופיגול ונותר. חזר והניחן בגשמים ותפחו — טמאין, וחייבין עליהן משום פיגול ונותר וחלב. ואף על גב דגשמים הנבלעין בתוכו לאו חלב נינהו, דאי סחיט להו ושתי מינייהו בזית פטור, אפילו הכי, כל כמה דבגווה נינהו — משלמי לשיעוריה. וטמא מת דוקא נקט, שאינו מטמא בהיסט. והוא הדין לטמא שרץ וכל טומאת מגע, ורישא דכולהו נקט. אבל זב, שמטמא בהיסט, שסחט אפילו גרגיר יחידי — תנן התם דמטמא אפילו בפשוטי כלי עץ, דכיון דיצאת טפה ראשונה ונטבל העץ והגביהו — נטמאו משקין שעל העץ במשא, דמשקה מקבל טומאה בכל שהוא. וכשחזר ונתנו לתוכו — נתערב טמא בטהור, והכל טמא. **התם דאי עביד קאמר** — שסחט. אבל הכא, בבא לימלך מה יעשה — נימא ליה: דרוך פחות מכביצה, אבל כביצה לא, דילמא אתי למיעבד יותר מכביצה כל שהוא, וכשיוצאה טפה ראשונה עדיין יש באוכל כביצה, ונטמאת הטפה וחזרת ומתערבת במשקין. **טומאה שבהן** — שקיבלו תחלה עם האוכל כשנטמאו הענבים. **משקין בליעי** — באוכל הן בלועין מכל דפנותיו, וחיבור הן לו, ונטמאו עמו. **אמאי טהורין** — הרי נטמאו הענבים במגע טמא מת, ואף על פי שלא נגע במשקה — נטמא. **כי סחיט להו ליתיה לשיעוריה** — וכשנוגע באוכל הנגוב ודוחהו אל תחת המדוך — אין בהן שיעור כדי לקבל טומאה, והוא דהיר מליגע במשקה, כדקתני בהדיא: ובלבד שלא יגע במקום המשקה. **דאי לא תימא הכי** — דמשקין בליעי ואיטמאו, אלא מיפקד פקידי, ואין מטמאין בנגיעת טומאה באוכל. **הא דתניא** — לעיל בו' לתרומות תותים וענבים, דמשמע שנטמאו תותים וענבים קודם דריכה, וקתני: אין לו בה היתר אבילה. הא היתר אבילה נמי אית בהו! דאי בעי, דריך לה פחות פחות מכביצה. **לידי תקלה** — כשהוא דורכן, שמא יאכל מהן. **מדליקין בפת וכשמן כו'** — והא ודאי בחד שעתא לא מדליק שמן בולה, אלא לזמן מרובה, ולא חיישינן דילמא אביל מיניה. **אלא פת** — דכי זרק ליה ממאיסא, ותו לא אתי למיכליה. **אבל חיטי** — אי נמי זריק להו — לא ממאיסי.

בשליקתא

אָמַר, אָמַר קְרָא – נאמר בפסוק לגבי הפרשת תרומה ונתינתה לכהן (דברים יח ד), 'רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וגו' תִּתֶּן לוֹ', ומשמע שתהא היא ראשית והשאר שיריים, כלומר, אינה תרומה עד שֶׁיּהוּ שְׁיָרֶיהָ נִיכָּרִין שהותרו על ידה לְיִשְׂרָאֵל, שמתחילה בעודם טבל היו אסורים באכילה ומותרים בהנאה, ועתה הותרו לישראל גם באכילה, יָצְתָה זוֹ – נתמעטה תרומה המופרשת מחמץ בפסח, שֶׁאֵין שְׁיָרֶיהָ נִיכָּרִין שהופרשה מהם תרומה, שבתחילה בעודם טבל היו אסורים לישראל באכילה ומותרים בהנאה, ואף עתה לאחר שהופרשה מהם תרומה הם אסורים באכילה משום היותם חמץ ומותרים בהנאה [כדעת רבי יוסי הגלילי], ולפיכך אין התרומה חלה.

לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ושלא כדעת רב נחמן בר יצחק דלעיל (ע"א), כל חמץ שהוא, בין אם החמיץ במחובר ולא היתה לו שעת הכושר ובין אם החמיץ בתלוש והיתה לו שעת הכושר, אי אפשר להפריש ממנו תרומה. אין להקשות על כך [כפי שהקשה רב הונא בריה דרב יהושע על רב נחמן בר יצחק] ממה שאפשר להפריש תרומה מטמא על טהור, משום ששם שיריה ניכרין, שכן מתירה התרומה הטמאה את השיריים הטהורים באכילה.

הגמרא מביאה נידון אודות משקים היוצאים מענבים טמאים, שיש להביא לכך ראיה מהברייתא שהובאה לעיל (לב.): יָתֵיב [–ישב] רַב אָחָא בַּר רַב עַוְיָא קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַב חִסְדָּא, וְיָתֵיב [–וישב] וְאָמַר מִשְׁמֵיהּ [–בשמו] דְּרַבִּי יוֹחָנָן, עֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאוּ, דּוֹרְכָן להוציא את יינם פָּחוֹת פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה, כלומר, ידרכם בכמה פעמים, כשבכל פעם יהיו ענבים פחות משיעור כביצה, וְעל ידי כך יֵינָן היוצא מהם טהור, וְכָשֵׁר אפילו לִנְסָכִין המתנסכים על גבי המזבח. באופן זה, שלא היו בעת הדריכה ענבים בשיעור של כביצה, אין הם מטמאים את היין היוצא מהם, מפני שאוכל אינו מטמא אוכל אחר אלא אם יש בו שיעור כביצה ולא כשהוא פחות מכך.

הגמרא מבארת את דברי רבי יוחנן. אומרת הגמרא: ממה שאמר רבי יוחנן שאם דורך ענבים שאין בהם כביצה, לא נטמא היין היוצא מהם, אַלְמָא קָסָבַר – מוכח איפוא שדעתו היא שמַשְׁקִין שבפירות, מִיפְּקַד פְּקִידִי – נחשבים כבנוסים בפירות, ולא כבלועים בהם וכחלק מהם שיקבלו טומאה עמם, ולפיכך אף אם נטמאו הענבים לא נטמאו המשקים שבתוכם, ועל כן לְאֵימַת קָא מִיטַּמְּאִי – אימתי המשקים עשויים להטמא, לְכִי סָחֵיט לְהוּ – רק כאשר הוא סוחט אותם והם נוגעים בפירות שמהם יצאו, והרי כאן, ביין היוצא מן הענבים, לְכִי סָחֵיט לְהוּ לְשִׁעוּרֵיהּ – כאשר הוא סוחט את הענבים והיין נוגע בכל הענבים יחד, אין מהם שיעור כביצה במקום אחד, והרי אין אוכל טמא מטמא אחרים כאשר אין בו כביצה, ועל כן אין היין נטמא.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך, כְּבֵיצָה נַמִּי – גם אם ידרוך בבת אחת ענבים שיש בהם שיעור כביצה, לא יטמאו את היין היוצא מהם, דְּהָתְנַן – שהלא שנינו במשנה (טהרות פ"ג מ"ג), טְמֵא מֵת שֶׁפָּחַת זֵיתִים וַעֲנָבִים בשיעור כְּבֵיצָה מְכֻוָּנֶת [–מדוייקת], טְהוֹרִין, שכאשר יוצאת מהם הטיפה הראשונה של השמן או של היין, כבר פחתו על ידיה משיעור כביצה, ואינם מטמאים עוד, ומדוע הורה רבי יוחנן שידרכם רק פחות פחות מכביצה.

מתרצת הגמרא: הָתָם – שם במשנה, מה ששנינו שאם יש בזיתים ובענבים בביצה מכוונת אין השמן והיין היוצאים מהם נטמאים, הרי זה רק דְּאִי עָבַד – אם כבר עשה כן, שסחטם כשהם כביצה בדיוק. אבל הָכָא – כאן בדברי רבי יוחנן, מדובר לְכַתְּחִלָּה, כשהוא בא ושואל מה לעשות, כיצד יוכל לטהר את יינו בעת שענביו טמאים. באופן זה עלינו להורות לו לדרוך את הענבים כשאין בהם כביצה, ואין להתיר לו לדורכם כשיש בהם כביצה מכוונת, גְּזֵירָה דִּילְמָא אָתֵי לְמֵיעְבַּד – שמא יבוא לדרוך יוֹתֵר מִכְּבֵיצָה, אפילו כל שהוא, ויטמא את היין בלא לשים לב לכך.

דעה חולקת: אָמַר לֵיהּ [–לו] רַב חִסְדָּא לרב אחא בר רב עויא ששנה דין זה לפניו, מַאן קָיְיתִ – מי ישמע לְךָ וּלְרַבִּי יוֹחָנָן רַבְּךָ לומר שהיין הנסחט באופן זה טהור, וְכִי טוּמְאָה שֶׁבָּהֶן – שהיתה במשקים [–ביין] כשהיו בתוך הענבים, לְהֵיכָן הֶלְכָה, וכיצד נטהרו ממנה.

הגמרא מבארת את דעת רב חסדא. אומרת הגמרא: אַלְמָא קָא סָבַר – מכאן מוכח שסבר רב חסדא שמַשְׁקִין שבפירות מִיבְּלַע בְּלִיעֵי – בלועים הם בהם ומחוברים להם, כלומר שהם חלק מהפירות, וְכֵיוָן דְּאִיטַּמּוּ לֵיהּ אוֹכְלָא – וכאשר נטמא האוכל [–הענבים], אִיטַּמּוּ לֵיהּ – נטמאו המַשְׁקִין [–היין]. לפיכך, אין תועלת בדריכת הענבים בפחות מכביצה, כיון שהיין כבר טמא עוד מקודם לכן, כאשר היה בלוע בענבים.

הגמרא מביאה משא ומתן בין רב אחא בר רב עויא לבין רב חסדא: אָמַר לֵיהּ רב אחא בר רב עויא לרב חסדא, וְאִתְּ לֹא תִּיסְבְּרָא – והאם אתה לא תסבור דְּמַשְׁקִין מִיפְּקַד פְּקִידִי – שהמשקים שבפירות אינם אלא כנוסים בהם, ואינם חלק מהם, וְהָתְנַן – והלא שנינו במשנה (שם) טְמֵא מֵת שֶׁפָּחַת זֵיתִים וַעֲנָבִים מְכֻוָּנֶת כְּבֵיצָה, השמן והיין היוצאים מהם טְהוֹרִין. אִי אָמְרַת בְּשֶׁלְּמָא – מובן הדבר אם אתה אומר שמשקים שבפירות מִיפְּקַד פְּקִידִי – כנוסים הם בהם ואינם חלק מהם, מִשּׁוּם הָכִי – על כן השמן והיין טְהוֹרִין, לפי שלא נטמאו בעודם בזיתים ובענבים, וכשיצאו לא היה בזיתים ובענבים שיעור כביצה ולא טמאו אותם, אֶלָּא אִי אָמְרַת שמשקים שבפירות מִיבְּלַע בְּלִיעֵי – בלועים הם בהם, ונחשבים כחלק מהם, אַמַּאי [–מדוע] טְהוֹרִין היין והשמן, ומה מועיל מה שסחטם כאשר לא היה בזיתים ובענבים אלא כביצה מכוונת, הלא נטמאו עוד בהיותם בזיתים ובענבים, כאשר נגע הטמא מת בזיתים ובענבים.

אָמַר לֵיהּ רב חסדא, הָכָא – כאן במשנה, בְּמַאי עָסְקִינַן – במה מדובר, בַּעֲנָבִים שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרוּ לקבל טומאה, ועל כן לא נטמאו מהטמא מת, לְאֵימַת מִתְכַּשְּׁרִי – אימתי הם מוכשרים לקבל טומאה, לְכִי סָחֵיט לְהוּ – כאשר הוא סוחטם ויוצא מהם היין המכשירם, הלא כִּי סָחֵיט לְהוּ בְּצִיר לְהוּ שִׁעוּרָא – כאשר הוא סוחטם נפחת שיעורם, שהרי אין בהם אלא כביצה וכבר יצאה טיפה אחת ונתמעטו מכביצה, ואינם נטמאים כאשר הוא נוגע בהם עתה, ועל כן היין והשמן טהורים.

רב חסדא מוכיח כדבריו שמשקים שבפירות נחשבים כבלועים בהם וכחלק מהם: דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי – שאם לא תאמר כדברי שמשקים שבפירות נחשבים כחלק מהם ומקבלים טומאה עוד בהיותם בתוך הפירות, הָא דְּתַנְיָא – מה ששנינו בברייתא לעיל (לב.) 'הָא לָמָה זֶה דּוֹמֶה לְתְרוּמַת תּוּתִין (זֵיתִים) וַעֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאָה שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ לֹא הֶיֵּתֵר אֲכִילָה וְלֹא הֶיֵּתֵר [–אפשרות] הַסָּקָה', וקשה, הָא [–הלא] הֶיֵּתֵר אֲכִילָה נַמִּי [–גם כן] אִית בֵּיהּ – יש בה, דְּאִי בָּעֵי דָּרֵיךְ לְהוּ – שאם ירצה ידרכם כשהם פָּחוֹת פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה, וידיהה היוצא מהם טהור, ונמצא שהם ראויים אפילו לאכילה. מכך שאמרה הברייתא שאין בהם היתר אכילה, מוכח איפוא שהמשקים שבתוכם כבר נטמאו, ואין דרך לסוחטם וידיהו טהורים.

הגמרא מביאה דחייה לראיה זו: אָמַר רָבָא, אין להוכיח מן הברייתא דבר, שאמנם אפשר היה לדרוך את הפירות ולטהר את משקיהם על ידי שידרכם כשהם פחות פחות מכביצה, אמנם כאן, שמדובר בתרומה טמאה, אסרו חכמים לעשות זאת, גְּזֵירָה דִּילְמָא אָתֵי בְּהוּ – שמא יבוא בעת דריכתם לִידֵי תַּקָּלָה ויאכל מהפירות עצמם, והרי תרומה טמאה אסורה באכילה. כיון שאין לדורכם גם באופן זה, נמצא שאין דרך לטהרם, וזהו מה שאמרה הברייתא שאין בהם היתר אכילה.

הגמרא מביאה משא ומתן בדברים אלו: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, וּמִי חָיְישִׁנַן – האם חוששים לְתַקָּלָה, שמא יבוא לאכול מתרומה טמאה באיסור, וְהָא תַּנְיָא בברייתא, מַדְלִיקִין בְּפַת וּבְשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת, אף שודאי אינו מדליק את כולם בשעה אחת אלא לזמן מרובה, ואין חוששים שבמשך זמן זה יבוא לאכול מהם.

אָמַר לֵיהּ רבא לאביי, אין להקשות משם, שכן שם שמדובר בפת ובשמן אין חשש לתקלה, משום שאת הַפַּת הטמאה זָרִיק לֵיהּ בֵּין הָעֲצִים – עצי ההסקה, ובכך היא נמאסת ולא יבא לאוכלה, וכן שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה שנטמא, רָמֵי לֵיהּ – הרי הוא מטילו בִּכְלִי מָאוּס,

המשך בעמוד נ

בְּשִׁלִּיקָתָא וּמְאִיסָתָא – בחטים שנשלקו [–התבשלו בישול רב] וזרקן לבין העצים ונמאסו, **הָכָא** נַמִּי – כך גם בדברי רבי יוחנן מדובר **בְּשִׁלִּיקָתָא וּמְאִיסָתָא** – בחטים שלאחר שנטמאו שולקן וזורקן לבין העצים, שכיון ששלקן הן נמאסות בזריקתן לבין העצים ואין חשש שיבוא לאכלן.

אף על פי שרבי יוחנן התיר להדליק רק בחטים שלוקות ומאוסות, רב הונא אסר להדליק בהן אף באופן זה, משום שהוא חושש שמא יאכל מהן עד שישלקן או תוך כדי שליקתן.

הגמרא מביאה את דברי רב אשי במקורם. מבררת הגמרא: **וְהֵיכָא אִיתְּמַר** – והיכן נאמרו דבריו אלו **דְּרַב אַשִׁי**. משיבה הגמרא: דבריו נאמרו **אַהָא** – על דברים אלה, **דְּאָמַר רַבִּי אָבִין בַּר רַב אֲחָא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אַבָּא שָׁאוּל גַּבְּל** – מגבל עיסות **שֶׁל בֵּית רַבִּי הָיָה, וְהָיוּ מְחַמִּין לוֹ** [–לרבי] **חַמִּין** [–מים חמים] **בְּחִיטִּין שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה**, שאבא שאול השתמש בחטים אלו, שנקנו מכהנים בזול, להבערת האש לחימום המים, בכדי **לְלוּשׁ בָּהֶן** [–במים] **עִיסָּה בְּטָהֳרָה** עבור רבי. אף שהיה רבי אוכל חולין בטהרה בלבד, לא חשש שמא תוך כדי ההתעסקות בחימום יגעו החטים בעיסה ותטמא, לפי שבטלו מתורת אוכל ואינן מטמאות. וקשה, **אַמַּאי** – היאך השתמשו בחטים של תרומה טמאה לכך, **נֵיחוּשׁ** – הלא יש לחשוש **דִּילְמָא אָתֵי בְּהוּ** – שמא יבוא בחטים אלו, **לִידֵי תַּקָּלָה**, שיאכל אותן. על כך **אָמַר רַב אַשִׁי**, מדובר **בְּשִׁלִּיקָתָא וּמְאִיסָתָא** – בחטים שלוקות שזרקן לבין העצים ונמאסו, ומשום כך אין לחשוש שמא יבוא לידי תקלה לאוכלן.

הגמרא מביאה נידון בענין שתילי תרומה טמאה ששתלם בקרקע, לפי שבתוך הדברים נידונים (להלן ע"ב) דברי רבי יוחנן דלעיל (לג:) אודות דריכת ענבים שנטמאו: **אַבַּיֵי בַּר אָבִין וְרַב חֲנַנְיָא בַּר אָבִין, תָּנוּ** – שנו את מסכת **תְּרוּמוֹת בֵּי** [–אצל] **רַבָּה. פָּגַע בְּהוּ** – פגש בהם **רָבָא בַּר מַתְּנָה, אָמַר לְהוּ, מַאי אָמְרִיתוּ** – איזה חידוש וטעם אמרתם, **בִּתְרוּמוֹת דְּבֵי מַר** – במסכת תרומות ששניתם בבית מדרשו של אדם גדול כרבה.

אָמְרוּ לֵיהּ אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין לרבא בר מתנה, **וּמַאי קַשְׁיָא לָךְ** – מה הוקשה לך בתרומות, שנוכל לפשוט לך מתוך לימודנו אצל רבה.

אָמַר לְהוּ רבא בר מתנה, זהו שקשה לי, **תְּנַן** – שנינו במשנה (תרומות פ"ט מ"ז), **שְׁתִילֵי תְּרוּמוֹת** – שתילים שהפרישם לתרומה, כגון שתילי כרוב וכרישין, **שֶׁנִּטְמְאוּ, וּשְׁתָלָן** בקרקע והשרישו, **טְהוֹרִים מִלְּטַמֵּא** אחרים, שכיון שהם מחוברים לקרקע בטלו מתורת אוכל ואינם טמאים, **וַאֲסוּרִין** השתילים הללו, **מִלֶּאֱכוֹל** (**בִּתְרוּמָה**). בפשטות כוונת המשנה לומר שהם אסורים באכילה אף לכהנים, כדין תרומה טמאה. וקשה לי, **וְכִי מֵאַחַר דִּטְהוֹרִין** השתילים **מִלְּטַמֵּא, אֲמַאי אֲסוּרִין** הם **מִלֶּאֱכוֹל** לכהנים, והלא תרומה טהורה הם.

אָמְרוּ לֵיהּ אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין לרבא בר מתנה, **הָכִי** [–כך] **אָמַר רָבָה** בביאור המשנה, **מַאי** – מה ששנינו במשנה '**אֲסוּרִין** מלאכול', היינו **שֶׁאֲסוּרִין** באכילה **לְזָרִים**, לפי שתרומה הן. שאמנם נסתלקה מהם טומאתם, אך קדושת התרומה שבהם לא נסתלקה.

ואכן, מותרים הם באכילה לכהנים, כדין תרומה טהורה.

אמר להם רבא בר מתנה, ולדברי רבה אלו, **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מהו החידוש במה שאמרה המשנה שהם אסורים לזרים, אם באה המשנה ללמד שגִּידּוּלֵי **תְּרוּמָה** דינם כתְּרוּמָה, שכל שזרע תרומה וצמחה, אפילו כלה זרע התרומה עצמו, הגדל ממנו קדוש בקדושת תרומה, **תְּנִינָא** – הלא כבר שנינו זאת במשנה (שם מ"ד) 'גִּידּוּלֵי **תְּרוּמָה תְּרוּמָה**', ומדוע הוצרכה המשנה לשוב ולשנות דין זה פעם נוספת. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר שהמשנה באה ללמד אודות גִּידּוּלֵי הַגִּידּוּלִין – מה שגדל מגידולי התרומה, שאף הוא תרומה, **וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – ובמה נאמר חידוש זה, **בְּדָבָר שֶׁאֵין זֵרְעוֹ כָּלֶה** אלא נוספים בו עלים וגידולים חדשים, **הָא נַמִּי תְּנִינָא** – הלא גם דין זה כבר שנינו במשנה (שם מ"ז), 'הַמֻּכָּל אף אם כבר נגמרה מלאכתו ונתחייב במעשרות ונאסר אפילו באכילת עראי, וזרעו בלא שהפריש ממנו את מעשרותיו וצמח, גִּידּוּלָיו אלו שצמחו מוּתָּרִין באכילת עראי קודם גמר מלאכה, במה דברים אמורים, בְּגִידּוּלִין שצמחו מִדָּבָר שֶׁזֵּרְעוֹ כָּלֶה, אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זֵרְעוֹ כָּלֶה, אֲפִילּוּ גִּידּוּלֵי גִּידּוּלִין אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה', כלומר, אסור לאוכלם אף אכילת עראי קודם גמר מלאכה. וכשם שגידולין של גידולין של טבל בדבר שאין זרעו כלה, טבל הם, כך גידולי גידולין של תרומה בדבר שאין זרעו כלה, הרי הם תרומה. ונמצא שאין חידוש בדברי המשנה אודות שתילי תרומה.

אִישְׁתִּיקוּ – שתקו אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין, שלא ידעו מה להשיב. **אָמְרוּ לֵיהּ** לרבא בר מתנה, **מִידֵּי שְׁמִיעַ לָךְ בְּהָא** – האם שמעת דבר בענין זה. **אָמַר לְהוּ** רבה בר מתנה, **הָכִי** [–כך] **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מַאי** – מה היא כוונת המשנה באומרה ששתילי תרומה **אֲסוּרִין** מלאכול, היינו שהם **אֲסוּרִין לְכֹהֲנִים**, וטעם הדבר הוא **הוֹאִיל וְאִיפְּסִילוּ לְהוּ** [–ונפסלו] **בְּהֶיסַּח הַדַּעַת** – במה שהסיח דעתו מהם, שכיון שנטמאה התרומה הסיח דעתו ממנה ונפסלה.

שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** – מובנים דברי המשנה לפי **הֶסּוֹר שֶׁהֱיסַּח הַדַּעַת** מתרומה וקדשים **פְּסוּל הַגּוּף הָוֵי** [–הוא], וכפי שיתבאר מיד, **שַׁפִּיר** – אכן אפשר לפרש כן, ששתילי תרומה ששתלם, אף שנטהרו עדיין אסורים הם באכילה לפי שנפסלו בהיסח הדעת, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** [–לסובר] **הֶיסַּח הַדַּעַת פְּסוּל טוּמְאָה הָוֵי**, כלומר שטעם פסול זה הוא שחוששים שמא על ידי שהסיח דעתו משמירתו נטמאו ולא שם ליבו לכך, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – כיצד נוכל לבאר את המשנה כדברי רב ששת, הלא כאן אין קיים החשש שמא נטמאו, שהלא בשתילתם נטהרו אפילו מטומאה ודאית שהיתה עליהם.

קודם שהגמרא תביא את המשך הנידון בביאור המשנה בתרומות (להלן ע"ב), מביאה הגמרא את המחלוקת האמורה אודות טעם הפסול של היסח הדעת, ומשא ומתן שהיה בין החולקים במחלוקת זו: **דְּאִתְּמַר** – שנאמר בבית המדרש, **הֶיסַּח הַדַּעַת, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר פְּסוּל טוּמְאָה הָוֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר פְּסוּל הַגּוּף הָוֵי**.

הגמרא מבארת את הנפקא מינה ממחלוקת זו: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר פְּסוּל טוּמְאָה הָוֵי, שֶׁאִם יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה** – ויגלה לנו שלא נטמאה התרומה כלל וטהורה היא, **שׁוּמְעִין לוֹ**, שפסול היסח הדעת הוא מחשש שמא נגעה בה טומאה, והרי גילה שלא נגעה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר פְּסוּל הַגּוּף הָוֵי, שֶׁאִם יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה, אֵין שׁוּמְעִין לוֹ** להכשיר אותה, שאף אם באמת לא נגעה בה טומאה כלל, נפסלה מכח היסח הדעת עצמו הפוסלה בכל אופן שהוא.

הגמרא מביאה ראיה שהביא רבי יוחנן לשיטתו ונגד דעת ריש לקיש, ומה שדחה ריש לקיש: **אֵיתִיבֵיהּ** [–הקשה לו] **רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ**, שנינו בברייתא, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, לוּל קָטָן** – כעין גומא קטנה בנויה ברצפת העזרה, **הָיָה בֵּין כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ**, כלומר, בזוית הסמוכה למקום חיבורם של הכבש והמובח, **בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ, שֶׁשָּׁם הָיוּ זוֹרְקִין פְּסוּלֵי חַטָּאת הָעוֹף** כיון שהיתה נעשית בסמוך למקום זה, **וּתְעוּבַּר צוּרָתָן** – וכיון שאי אפשר לשורפם מיד משום בזיון קדשים, על כן ממתינים עד שיעבור מהם צורת בשר [היינו שיתקלקל בשר החטאות שנפסלו], וזה על ידי שיעבור עליהם לילה, ועל ידי כך יפסלו בלינה ויֵעשו 'נותר', **וְיוֹצְאִין** למחרת **לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה**, כדין נותר. והנה, כל הפסולים שיתכן שיארעו בהם, דינם בשריפה מיד, ואין צורך להמתין שיפסלו בלינה, ועל כן **אִי אָמְרַת בְּשֶׁלָּמָא** – מובן הדבר אם פסול היסח הדעת **פְּסוּל טוּמְאָה הָוֵי**, שאנו חוששים שמא נטמא על ידי שהסיח דעתו מהקרבן, אפשר להעמיד את הברייתא באופן שנפסלה החטאת בהיסח הדעת, **וּמִשּׁוּם הָכִי בָּעֵי** – על כן היא צריכה **עִיבּוּר צוּרָה** ואין שורפים אותה מיד, **שָׁמָא יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה** על ידי שיאמר שבאמת לא נטמאה כלל ולא היה צורך לשורפה, ומפני זה יש לפוסלה בלינה קודם לשריפתה. **אֶלָּא אִי אָמְרַת** שהיסח הדעת הוא **פְּסוּל הַגּוּף**, שהוא פוסל את הקרבן גם אם לא נטמא כלל, **לָמָּה לִי עִיבּוּר צוּרָה** כדי לשורפה, **וְהָתְנַן** – והלא שנינו, **זֶה הַכְּלָל**,

רש"י

בשליקתא ומאיסתא — לאחר שנטמאו שולקן, ואחר כך זורקן לבין העצים ודן נמאסות. ורב הונא חייש דלמא אביל לה מקמי דלישלקינהו, או בשעה ששולקן. **והיו מחמין לו חמין בחיטין של תרומה טמאה** — שהיו לוקחין אותם מכהנים בזול. **ללוש בהן עיסה בטהרה** — כלומר: אף על פי שרבי אוכל חולין בטהרה היה — לא חייש דילמא נגעו הני חטים טמאים בעיסה — דבטלו להו מתורת אוכל ולא מטמאו. **תנו תרומות** — מסכת תרומות. **מאי אמריתו** — חידוש וטעמא בתרומות שאתם שונים בבית אדם גדול כרבה. **שתילי תרומה** — כגון שתילי כרוב וכרישין. **טהרו מלטמא** — אחרים. שחיבורן לקרקע בטלן מתורת אוכל. **ואסורין מלאכול** — וקא סלקא דעתך משום טומאה, ולבהנים. **אסורים לזרים** — דלא אמרינן פקע שם תרומה מינייהו. **ומאי קא משמע לן גידולי תרומה כתרומה** — אפילו בדבר שזרעו כלה, כגון חיטין או צלעות שומין — תנינא. **וכי תימא** — האי אסורין מלאכול — בדבר שאין זרעו כלה קאמר, כגון בצלים דקים שקורין ציבו"ש, וכששותלים אחת אחת לבדה — הן נוספות ומתחברות ששה וד' יחד, והיינו גידולי גידולין — אותן הנוספות עליהן, שלא היו תרומה מעולם. וגידולין עצמן — כגון שתילי כרוב, שהולכים ומרחיבין העלין הראשונים, ובדים החדשים העולין בקלח — הוו גידולי גידולים. **הטבל גידוליו מותרין** — אף על פי שנתמרח בברי, והוקבע למעשר, וחל עליו שם טבל, וזרעו ולא הפריש מעשרותיו תחלה, וצמח וגנמר, וקצרו — מותר לאכילת עראי עד שימרח בברי. ואף על גב דגידולי תרומה תרומה — מדרבנן הוא, ולחומרא, שלא להפסיד את הכהנים. אבל גידולי טבל — חולין הן, והרי הן, כשקוצרן, כשאר תבואה, ואוכל מהן עראי עד שימרחם. **בהיסח הדעת** — כשנטמאו מתחלה הסיח דעתו מהם שוב מלשומרן, ונפסלין בהיסח הדעת. דכתיב גבי תרומה (במדבר יח): "את משמרת תרומותי" — עביד לה שימור ולא תסיח דעתך. **פסול הגוף הוי** — מעלה היא בקדשים שנפסלין בכך, ושם פסול הוא לעצמו. ואפילו יבוא אליהו ויאמר שלא נטמאו כל אותן הימים שהסיח דעתו מהן — אין שומעין לו. **שפיר** — משום הכי אסורין, שאין שתילתן מועלת להן להסיר שם פסול מעליהן. **אלא למאן דאמר** — כל מה שקדשים נפסלין בהיסח הדעת אינו אלא משום חשש טומאה, שמא על ידי שהסיח דעתו משמירתן נגעה בהן טומאה ואינו יודע. **מאי איכא למימר** — הני אמאי מיפסלי משום חשש טומאה? הא אפילו טומאה ודאית שבהן טיהרתם שתילתן. **ויטהרנו** — ויאמר שלא נגעה בו טומאה כל ימי היסח. לול קטן — כמין גומא חלולה עשויה בבנין הרצפה. **בין כבש למזבח.** כלומר: בקרן זוית סמוך לכבש וסמוך למזבח, במקום שהם מתחברים. **במערבו של כבש** — אצל שפת מערבית של כבש. **ששם זורקין פסולי חטאת העוף** — לפי שהיא נעשית בקרן מערבית דרומית למטה, וכשאירע פסול בה שאינו פסול הגוף ממש ואין יכול לשורפה מיד, משום בזיון קדשים — נותנין אותה שם. **ותעוכר צורתה** — היינו פסול לינה. עיבור צורת מראית בשר — בלינת לילה אחד הוא, וכיון שלנה בלילה הרי היא נותר, וטעון שריפה ונשרף. ועל כרחך מדבעינן העברת צורה — לאו כשפיגל בה או נטמאת או יצתה או מלקה שלא במצותה קמיירי. דהא פסול מעליא הוא, ולמה לן לאהדורי אפסול לינה? ואין לנו דינביעי לינה אי לאו פסול היסח הדעת. ואי אמרת פסול חשש טומאה הוא — איכא למימר דהאי פסול בהיסח הדעת קאמר, וכיון דלא חזינן ליה דאיטמי, אלא חששא בעלמא הוא — בעי עיבור צורה, דלא מצינן למשרפה להדיא, שמא יבוא אליהו אחרי כן ויאמר טהורה היתה, ונמצאת ששרפנו קדשים טהורין. אלא, אם שם פסול הוא לעצמו אפילו לא נטמא — למה לי עיבור צורה?

תוספות

בשליקתא ומאיסתא — קצת נראה דוקא שהן כבר מאוסות מותר להשהותן אבל למאס — אסור, דבתוך כך אתי ביה לידי תקלה, כמו בדריכת ענבים דבפרק "הלוקח בהמה" (בכורות כב,א) אמרינן: סאה תרומה טמאה שנפלה לתוך מאה חולין טהורים, רבי אלעזר אומר: תרום ותרקב. ובמסכת תרומות בפרק חמישי גרסינן: תרום ותשרף. ואומר רבינו תם: דבמאיסתא — תשרף, ויהנה ממנו בשעת שריפה.

מחמין לו חמין בחיטין של תרומה — אומר רבינו תם: דלכהנים של בית רבי היו עושין. דלישראל לא שריא אלא הנאה שאינה של כילוי, כמו עירוב, דמערבין לישראל בתרומה. אבל הנאה של כילוי, כגון להאכיל לבהמתו או להדליק — אסור לישראל, כדאמרינן בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (טו,א): כהן ששכר פרה מישראל — לא יאכילנה כרשיני תרומה. ובמסכת תרומות (פרק אחד עשר משנה י) נמי אמרינן: מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בשמן של תרומה שנטמא ברשות כהן. פירוש: אם יש שם כהן, דנר לאחד נר למאה. ורבינו יצחק אומר: טעמא משום דדרשינן "משמרת תרומותי" — מה תרומה טהורה וכו'. ומה טהורה דוקא לכהן — אף טמאה דוקא לכהן. ובטמאה ליכא אלא הדלקה.

טהרו מלטמא — תימה לרבינו יצחק: דבפרק קמא דשבת (טז,ב) מסקינן דהיינו טעמא דגזרו גידולי תרומה תרומה — משום תרומה טמאה ביד כהן. פירוש: שלא ישהה אותה לזריעה. והשתא, כיון דטהרו — ישהה אותה לזריעה כדי לטהרה! ואומר רבינו יצחק: דמשום ריוח פורתא לא ישהה אותה, מאחר שעדיין היא תרומה ולא נעשית חולין. הקשה רבינו נסים גאון, דתניא בתוספתא: גידולי תרומה ומעשר שני — הרי הן כחולין. ומצא תירוץ בירושלמי דמסכת תרומות: דהרי הן כחולין — היינו להתחייב בלקט ושכחה ופאה, ועניי ישראל ועניי כהנים מלקטין אותן, אלא שאסורין לזרים. והיינו דתניא: עניי ישראל מוכרין את שלהן לכהנים בדמי תרומה. וטעמא לפי שמדאורייתא אין תרומה ומעשר חייבין בלקט שכחה ופאה, ולא אתי גזירה דרבנן ומפקע ליה. ועוד הקשה הרב רבינו משה נברי"ש, דתנן במסכת בכורים (פרק שני משנה ב): יש במעשר ובכורים מה שאין כן בתרומה. שהמעשר ובכורים — גידולן אסורים מלאכול בירושלים אף לזרים ולבהמה, מה שאין כן בתרומה. משמע דגידולי תרומה שרו לזרים! מיהו, בלאו הכי לא אתי שפיר לישנא "אף לזרים", דאדרבה אף לכהנים מיבעי ליה למימר. ונראה דורים דהתם — היינו גוים, וכן משמע בירושלמי. **גידולי** גידולין — פירש רבינו יצחק בן אשר: דגידולים — היינו גידולי ראשון מן הזרע, ואחר כך חזר ונטע אותן גידולים — זהו גידולי גידולין. ומביא ראיה מירושלמי, דמסיק התם אגידולי גידולין: משיעשו שני גורנות. דהיינו בבהאי גוונא, שנזרע ונלקט שתי פעמים. ולפירוש הקונטרס הכל הוי גידול ראשון. ומה שפירש הקונטרס: דשומין הוי דבר שזרעו כלה — לא משמע הכי, דבמסכת תרומות תנן בפרק תשיעי (משנה ו): איזהו דבר שאין זרעו כלה: הלוף והשום והבצלים.

פסול הגוף הוי — תימה, דלעיל (כ,ב) אמרינן: אם היתה במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה, ואמרינן: גרמא — אין, בידים — לא. ואמאי אין מותר לשורפה מיד כשמסיח דעתו ממנה? **למה** לי עיבור צורה — קשה לרבינו יצחק: דילמא האי פסול היינו בדם ובבעלים, דבעי עיבור צורה? ויש לומר: מכל מקום, אחר שנזרק בלול יש בו היסח הדעת. הרב רבינו אלחנן.

בְּשְׁלִיקְתָא וּמְאִיסָתָא. הָכִי נַמִּי - בְּשְׁלִיקְתָא וּמְאִיסָתָא. וְהֵיכָא אִיתְּמַר דְּרַב אַשִׁי? אַהָא, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין בַּר רַב אַחָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אַבָּא שָׁאוּל גֶּבֶל שֶׁל בֵּית רַבִּי הָיָה, וְהָיוּ מְחַמִּין לוֹ חַמִּין בְּחִיטִּין שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה לָלוּשׁ בָּהֶן עִיסָּה בְּטָהֳרָה. אַמַּאי? נֵיחוּשׁ דִּילְמָא אָתֵי בְּהוּ לִידֵי תַּקָּלָה! אָמַר רַבִּי אַשִׁי: בְּשְׁלִיקְתָא וּמְאִיסָתָא. אַבֵּיי בַּר אָבִין וְרַב חֲנַנְיָא בַּר אָבִין תָּנוּ תְּרוּמוֹת בֵּי רַבָּה, פָּגַע בְּהוּ רָבָא בַּר מַתְּנָה, אֲמַר לְהוּ: מַאי אָמְרִיתּוּ בְּתְרוּמוֹת דְּבֵי מָר? אֲמַרוּ לֵיהּ: וּמַאי קַשְׁיָא לָךְ? אֲמַר לְהוּ: תְּנַן, שְׁתִילֵי תְּרוּמוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ וּשְׁתָלָן - טְהוֹרִים מִלְּטַמֵּא וַאֲסוּרִין מִלֶּאֱכוֹל בַּתְּרוּמָה. וְכִי מֵאַחַר דְּטְהוֹרִין מִלְּטַמֵּא אַמַּאי אֲסוּרִין מִלֶּאֱכוֹל? אֲמַרוּ לֵיהּ, הָכִי אֲמַר רַבָּה: מַאי אֲסוּרִין - אֲסוּרִין לְזָרִים. וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן - גִּידּוּלֵי תְּרוּמָה תְּרוּמָה, תָּנֵינָא: גִּידּוּלֵי תְּרוּמָה תְּרוּמָה! וְכִי תֵּימָא: גִּידּוּלֵי גִּידּוּלִין וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן - בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, הָא נַמִּי תָּנֵינָא: הַטֶּבֶל גִּידּוּלָיו מוּתָּרִין בְּדָבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה, אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה - אֲפִילּוּ גִּידּוּלֵי גִּידּוּלִין אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה! אִישְׁתִּיקוּ. אֲמַר לֵיהּ: מִידֵּי שְׁמִיעַ לָךְ בְּהָא? אֲמַר לְהוּ: הָכִי אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת: מַאי אֲסוּרִין - אֲסוּרִין לַכֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִיפְּסִילוּ לְהוּ בְּהֶיסַּח הַדַּעַת. הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר: "הֶיסַּח הַדַּעַת פְּסוּל הַגּוּף הָוֵי" - שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: "הֶיסַּח הַדַּעַת פְּסוּל טוּמְאָה הָוֵי" מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? דְּאִתְּמַר: הֶיסַּח הַדַּעַת, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: פְּסוּל טוּמְאָה הָוֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: פְּסוּל הַגּוּף הָוֵי. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: פְּסוּל טוּמְאָה הָוֵי, שֶׁאִם יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה - שׁוֹמְעִין לוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: פְּסוּל הַגּוּף הָוֵי, שֶׁאִם יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. אִיתִּיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: לוּל קָטָן הָיָה בֵּין כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ, שֶׁשָּׁם הָיוּ זוֹרְקִין פְּסוּלֵי חַטַּאת הָעוֹף, וּתְעוּבַּר צוּרָתָן וְיוֹצְאִין לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא פְּסוּל טוּמְאָה הָוֵי - מִשּׁוּם הָכִי בָּעֵי עִיבּוּר צוּרָה, שֶׁמָּא יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ פְּסוּל הַגּוּף, לָמָּה לִי עִיבּוּר צוּרָה? וְהָתְנַן, זֶה הַכְּלָל:

כל

כל שפסולו בגופו — פסול ודאי, ובבשר עצמו — ישרף מיד. **כדם** — כגון נשפך הדם. **ובבעלים** — כגון נטמאו בעלים והפסח קיים, ואין כאן מי שיאכלנו. ודם, אף על פי שפסול גמור הוא, אפילו הכי — הואיל ואינו כבשר עצמו — בעי עיבור צורה. **תנא דבי רבה בר אבוה** — עיקר מילתא לא ידענא היכא, וטעמא דמילתיה ב"ביצד צולין". **אפילו פיגול.** שפסול הגוף הוא, טעון עיבור צורה. והכא לא מצי לשנויי כדמשני לקמיה: מאי פסולי חטאת העוף — שנפסלו בטבול יום, דהיינו טומאה וצורה למה ליה? **רבי אליעזר אומר** יזרוק — את הדם. רבי אליעזר לטעמיה, דאמר ב"ביצד צולין": דם, אף על פי שאין בשר. **רבי יהושע אומר לא** יזרוק — רבי יהושע לטעמיה, דאמר: אם אין בשר — אין דם. ויצא חוץ לקלעים — בבשר קדשי הקדשים קאמר, שמחיצה שלהן חומת עזרה, כדכתיב בבולהו: "בחצר אהל מועד יאכלוה". ואם יצאת — נפסלת, כדילפינן ב"ביצד צולין" מ"אל הקודש פנימה". **מאי נפסל לאו בהיסח הדעת** — בתמיה. דכיון דתנא נטמא ויצא, מאי פסול איכא תו? אי נפסל בעבודת דם, כגון במחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו — לא קרי נפסל בשר, שהרי אף הדם נפסל, ובהא לא נימא רבי אליעזר יזרוק. **אי אמרת בשלמא** — פסול חשש טומאה הוא — משום הכי מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה. דאפילו נטמא ודאי, ואף על גב דטומאה פסול הגוף הוי — מרצה ציץ. ולכתחלה לא יזרוק, דקא סבר ריצוי ציץ בדיעבד הוא. ויוצא, אף על גב דלא מהני ליה ציץ — הורצה בדיעבד. דאף על גב דרבי יהושע בעי תרתי, דם ובשר, מיהו הואיל והבשר בעין, ופסול יוצא פסול מחמת דבר אחר הוא — חשבינן ליה פסול חסרון מחיצות בפרק קמא דמנחות בסופו, איכא למימר בדיעבד הורצה. **אלא אי היסח הדעת פסול הגוף הוא.** וציץ נמי לא מרצי עליה, אמאי הורצה? הכי גרסינן. **אלא אי אמרת פסול הגוף הוי אמאי הורצה** — ולא גרסינן: פסול הגוף מי קא מרצי ציץ. דהא פסול יוצא נמי לא מרצי ציץ, כדאמרינן בפרק קמא (טז,ב): הא אינו נושא אלא עון טומאה. **נפסל בטבול יום** — וטעמא משום ציץ. **אמרה קמיה דרבי ירמיה** — הא דרב ששת לעיל, דאסורין מלאכול משום היסח הדעת הוא. **שמעתתא דמחשכן** — כשאין יודעין טעמו של דבר בודין מלבם טעם שאינו. **אתרא דמחשכא** — בבל עמוקה. **לא שמיע לכו כו'** — ומכאן יכולין ללמוד טעמה של משנה, דאסורין מלאכול — משום מעלה. דאף על גב דמתניא זריעה לחולין — עבוד רבנן מעלה דלא תהני לתרומה, להעלות לה טהרה גמורה להיתר אכילה. ומיהו, מלטמא טהרו — דלהא לא עבוד מעלה. **מי החג** — כגון של ניסוך המים. דשבת שבתוך החג היו ממלאין אותן מערב שבת, וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות מן השילוח בשבת, וטורח הוא למלאות מבור הגדול בגלגל — והלך והשיקם באמת המים שבעזורה, ומים סלקא להו השקה, דזו היא זריעתן משעברו עליהן מי המקוה, ונעשה חיבור, ובטלו. **ואחר כך הקדישן** — שעדיין לא קרא עליהן שם, או לא קידשו בכלי שרת — טהורין. **אין זריעה להקדש** — לטהרו בכך, דמעלה עשו בקדשים, הכא נמי אין זריעה לתרומה, דמעלה עשו. **להא שמעתא** — דרבי אושעיא. **הקדישן בכלי שרת קאמרת** — דכיון דקדושין הן קדושת הגוף — עבדינהו להו רבנן מעלה. אבל משום קדושת פה, דמלאן בכלי חול לשם חג — לא עבדי להו מעלה, ומהניא להו השקה. **זו לא שמעתי.** במעלה זו דזריעה לא שמעתי אם בפה אם בכלי, אבל במעלה אחרת שמעתי דאף בקדושת פה עבדוה רבנן, ואיכא למילף מינה דהוא הדין לכל מעלות שבקודש. **דרכן ואחר כך הקדישן טהורות** — לנסכים. ורבי יוחנן לטעמיה, דאמר לעיל: משקין מיפקד קפידי, ולא קבילי טומאה עם האוכל. ולקמיה מפרש היכי דריך להו. **הקדישן ואחר כך דרכן טמאות** — קא סלקא דעתך הקדיש יינו לנסכים. **טמאות** — דעבוד רבנן מעלה בקדשים, דמיטמא משקה עם האוכל. ולא אמרינן בהו משקין מיפקד קפידי. והא ענבים קדושת פה הן, דאי נמי נתנן לכלי — אין כלי מקדשן, דאין כלי שרת מקדשין אלא דבר הראוי לו, כדילפינן ב"שחיטת קדשים" גבי מזבח, שנאמר: "כל הנוגע במזבח יקדש" — שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי, תלמוד לומר: עולה. וכלי שרת דומיא דמזבח נפקא לן התם. **בענבים של תרומה** — והאי "הקדישן" — קדושת תרומה קאמר, דבתרומה לא שייכא קדושת כלי, לא ביין ולא בענבים. **אכל הני** — מי החג. **דרכן ואפילו טובא** — לעיל קמהדר. אמרת: דרכן ואחר כך הקדישן — טהורות. ואפילו טובא בבת אחת?! בתמיה. והא אמרת לעיל: פחות פחות מכביצה. דאי יותר — הא איטמו משקין בכביצה מיציאת טיפה ראשונה טומאת האוכל, שהרי יש בה כשיעור: הכי גרסינן. **אי בעית אימא הכא נמי בפחות מכביצה ואי בעית אימא התם דבעינן פחות מכביצה שנגעו ענבים בראשון** — כגון טמא שרץ או טמא נבילה, וכל שכן טמא מת. דכיון דהוו ענבים שני — טימאו את המשקין בכביצה משיצאת טיפה ראשונה. ואף על פי שהן חולין — דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, ו"שני עושה שלישי בתרומה" לא גרסינן — דהא בחולין עסקינן. דאי בתרומה — הא אמרן דעבוד מעלה שמטמאה משקה עם האוכל. **הכא דנגעו** — ענבים בשני, דהוו להו שלישי. ענבים שנעשו על טהרת תרומה משכחת בהו שלישי. הלכך, דרכן ואחר כך הקדישן, שקרא להן שם תרומה — טהורין, ואפילו דרך הרבה יחד — שהאוכל שלישי לא עשה למשקה כלום. ומתחלה לא נטמאו עם האוכל — דקודם קריאת שם לא עבוד מעלה. הקדישן לתרומה ואחר כך דרכן — טמאין, דמקריאת שם חלה המעלה עליהן, ונעשה המשקין באוכל הכל אחד. **אף אנן נמי תנינא** — דעבוד רבנן מעלה בקדשים, ואפילו בקדושת פה. **שתהא חיותן בכלי** — באותו כלי עצמו שהוא מקדש בו מי חטאת באפרן צריך למלאותו מן המעין, ולא ימלאם בכלי אחר ויערם לתוך זה. וכתב "ונתן" — דמשמע תלושין, דמותר למלאותו בכלי אחר ויערם לתוך זה.

שאם זרק הורצה — אף על גב דאין ציץ מרצה על היוצא, רבי יהושע סבר זריקה מועלת ליוצא, כרבי עקיבא דריש מעילה (ו,ב) דאמר: זריקה מועלת להוציא בשר מידי מעילה, וכל שכן להרצאה. דהא רבי אליעזר דאמר הכא יזרוק, קאמר התם דלהרצאה ממעילה לא מהניא.

ונתן אלמא תלושין והא מחוברין נינהו — פירוש: ד"ונתן" משמע דחשיב להו תלושין, והיינו לענין קבלת טומאה, אף על פי שהן מחוברין. והשתא מייתי ראיה דאין השקה להקדש מן התורה, וכן בתרומה נמי עבוד רבנן מעלה. ופירוש הקונטרס דחוק.

כוסמין

כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ - יִשָּׂרֵף מִיָּד, בְּדָם וּבְבְעָלִים - תְּעוּבַּר צוּרָתָן וְיוֹצְאִין לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה! אֲמַר לֵיהּ: הַאי תַּנָּא - תַּנָּא דְּבֵי רַבָּה בַּר אֲבוּהּ הוּא, דְּאָמַר: אֲפִילּוּ פִּיגּוּל טָעוּן עִיבּוּר צוּרָה. אֵיתִיבֵיהּ: נִטְמָא אוֹ שֶׁנִּפְסַל הַבָּשָׂר, אוֹ שֶׁיָּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִזְרוֹק, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא יִזְרוֹק. וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאִם זָרַק - הוּרְצָה. מַאי נִפְסַל - לָאו בְּהֶיסַּח הַדַּעַת? אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא פְּסוּלֵי טוּמְאָה הָוֵי - הַיְינוּ דְּמִשְׁכַּחַתְּ לַהּ דְּמָרְצֵי צִיץ. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ פְּסוּל הַגּוּף הָוֵי - אַמַּאי הוּרְצָה (צִיץ)? מַאי נִפְסַל - נִפְסַל בִּטְבוּל יוֹם. אִי הָכִי הַיְינוּ טָמֵא! תְּרֵי גַּוְונֵי טָמֵא. כִּי סְלֵיק רָבִין אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, וַאֲמַר: בַּבְלָאֵי טִפְּשָׁאֵי, מִשּׁוּם דְּיָתְבִי בְּאַרְעָא דַּחֲשׁוֹכָא אָמְרִיתוּן שְׁמַעְתָּתָא דְּמִחַשְׁכוּ! לָא שְׁמִיעַ לְכוּ הָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מֵי הֶחָג שֶׁנִּטְמְאוּ, הֵשִׁיקָן וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן - טְהוֹרִין, הִקְדִּישָׁן וְאַחַר כָּךְ הֵשִׁיקָן - טְמֵאִים. מִכְּדֵי, זְרִיעָה נִינְהוּ - מַה לִּי הֵשִׁיקָן וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן, מַה לִּי הִקְדִּישָׁן וְאַחַר כָּךְ הֵשִׁיקָן? אֵלָּמָא: אֵין זְרִיעָה לְהֶקְדֵּשׁ. הָכָא נַמִי: אֵין זְרִיעָה לִתְרוּמָה. יָתֵיב רַב דִּימִי וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: הִקְדִּישָׁן בִּכְלִי קָאָמַר, אֲבָל בַּפֶּה לָא עֲבוּד רַבָּנַן מַעֲלָה, אוֹ דִּילְמָא בַּפֶּה נַמִי עֲבוּד רַבָּנַן מַעֲלָה? אֲמַר לֵיהּ: זוֹ לֹא שָׁמַעְתִּי, כֵּיוָצֵא בָהּ שָׁמַעְתִּי. דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאוּ, דְּרָכָן וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן - טְהוֹרִים, הִקְדִּישָׁן וְאַחַר כָּךְ דְּרָכָן - טְמֵאִין. וְהָא עֲנָבִים, דִּקְדוּשַׁת פֶּה נִינְהוּ - וַאֲפִילּוּ הָכִי עֲבוּד רַבָּנַן מַעֲלָה. אֲמַר רַב יוֹסֵף: עֲנָבִים קָאָמַרְתְּ - הָכָא בַּעֲנָבִים שֶׁל תְּרוּמָה עָסְקִינַן, דִּקְדוּשַׁת פֶּה דִּידְהוּ כִּקְדוּשַׁת כְּלִי דָּמְיָא. אֲבָל הָנֵי דִּבְעֵי כְּלִי - בַּפֶּה לָא עֲבוּד רַבָּנַן מַעֲלָה. "דְּרָכָן" - וַאֲפִילּוּ טוּבָא. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאוּ - דּוֹרְכָן פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה! אִיבָּעֵית אֵימָא: הָכָא נַמִי - פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָתָם - דְּנָגְעוּ לְהוּ בָּרִאשׁוֹן, דְּהָווּ לְהוּ אִינְהוּ שְׁנֵי, הָכָא - דְּנָגְעוּ בְּשֵׁנִי, דְּהָווּ לְהוּ שְׁלִישִׁי. אָמַר רָבָא: אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא "וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי" - שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בַּכְּלִי. "וְנָתַן" - אַלְּמָא תְּלוּשִׁין נִינְהוּ, וְהָא מְחוּבָּרִין נִינְהוּ!

אלא

כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ – שנפסל הקרבן עצמו, כגון שהבשר נתפגל או נטמא או יצא ממחיצתו או נעשה נותר, ובאופן שנפסל בודאות, **יִשָּׁרֵף מִיָּד**, ואם פסולו הוא רק **בַּדָּם**, כגון שנשפך הדם ואי אפשר לזורקו, **וּבַבְּעָלִים**, כגון שהוא קרבן פסח ונטמאו בעליו או מתו לאחר זריקת הדם, שהפסח כשר אך אין מי שיאכלנו, **תְּעוּבַּר צוּרָתָן** – תעבור צורת הבשר שבו, כלומר ילינוהו ויפסל בלינה, **וְיוֹצְאִין** למחרת **לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה**. הרי, שכל שפסולו בגופו ישרף מיד ואינו צריך עיבור צורה, ואם כן, לריש לקיש הסובר שהיסח הדעת פסול הגוף הוא, אם כוונת הברייתא שנפסלה החטאת בהיסח הדעת, למה הצריכה עיבור צורה לפני השריפה.

אָמַר לֵיהּ ריש לקיש לרבי יוחנן, **הַאי תַּנָּא** – התנא של הברייתא ששנה בשם רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שנעשה לול לפסולי חטאת העוף, **תַּנָּא דְּבֵי** [מבית מדרשו של] **רַבָּה בַּר אֲבוּהּ הוּא, דְּאָמַר אֲפִילּוּ פִּגּוּל**, שהוא פסול הגוף, **טָעוּן עִיבּוּר צוּרָה** – אינו נשרף עד שתעובר צורתו, ועל כן בלול זה היו ניתנים כל הפסולים. כיון שכך, אין לנו ראיה מהברייתא שפסול היסח הדעת הוא פסול טומאה ואין להקשות דבר.

ראיה נוספת שהביא רבי יוחנן לשיטתו, ודחיית ריש לקיש: **אֵיתִיבֵיהּ** רבי יוחנן לריש לקיש, שגינו בברייתא, קרבן שנשחט, וקודם שנזרק דמו **נִטְמָא** כל הבשר, **אוֹ שֶׁנִּפְסַל** כל **הַבָּשָׂר, אוֹ** בקדשי קדשים **שֶׁיָּצָא** כל הבשר **חוּץ לַקְּלָעִים** [–חוץ לעזרה] ונפסל, ולא נותר מבשר הקרבן כזית בשר טהור שלא יצא מחוץ לקלעים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִזָּרוֹק** את הדם, אף שאין בשר להקריב או לאכול, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר לֹא יִזָּרוֹק**, שאם אין בשר אין זורקים את הדם, והוא הדין אם הבשר קיים אלא שהוא פסול, **וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁאִם זָרַק** אף שלא היה רשאי, **הוּרְצָה** [–הוכשר] הקרבן על ידי הציץ, ועלה לבעליו. ויש לשאול, **מַאי** [–מהו] **'נִפְסַל'** האמור בברייתא, שאחר ששנתה הברייתא פסול טומאה ופסול יוצא, איזה פסול נוסף יש מלבדם שפוסל רק את הבשר, **לָאו** – האם אין הכוונה שנפסל **בְּהֶיסַּח הַדַּעַת, וְאִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** – ומובן הדבר אם תאמר שהיסח הדעת **פְּסוּלֵי טוּמְאָה הָוֵי, הַיְינוּ דְּמִשְׁכַּחַת לָהּ** – על כן אתה מוצא בו הרצאה, משום **דְּמִרְצֵי צִיץ** על פסול זה והקרבן כשר, **אֶלָּא אִי אָמְרַת** היסח הדעת **פְּסוּל הַגּוּף הָוֵי, אַמַּאי הוּרְצָה** (**צִיץ**) הקרבן, הלא אין ציץ מרצה על פסול אחר מלבד פסול טומאה, וקשה על ריש לקיש שאמר שפסול היסח הדעת הוא פסול הגוף.

מתרצת הגמרא: **מַאי 'נִפְסַל'** האמור בברייתא, **שֶׁנִּפְסַל בְּכָךְ** שנגע בו **טְבוּל יוֹם**, והוא פסול טומאה שמרצה עליו ציץ.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, **הַיְינוּ** – זהו פסול **טָמֵא** שכבר נזכר בברייתא, ומדוע נזכר פעם נוספת. מתרצת הגמרא: **תְּרֵי גַּוְונֵי** – שני אופני **טָמֵא** שנתה הברייתא, שנטמא הבשר בטומאה גמורה, ושנטמא במגע טבול יום.

מחלוקת זו, בגדרו של פסול היסח הדעת, וכל המשא ומתן הקשור אליה, הובאו אגב הדיון (לעיל ע"א) אודות דברי המשנה בתרומות (פ"ט מ"ז), ששתילי תרומה שנטמאו ושתלן טהורים מלטמא ואסורים באכילה. הגמרא התקשתה בטעם דברי המשנה שהשתילים אסורים באכילה, ורב ששת ביאר שהאיסור הוא גם לכהנים, ומשום שנפסלו בהיסח הדעת הפוסל בתרומה כבקדשים. הגמרא תלתה ביאור זה בגדרו של פסול היסח הדעת, אם הוא פסול טומאה או פסול הגוף, ואמרה שלדעה שהוא פסול טומאה, אי אפשר לבאר כן את המשנה. לדעה זו, כיון שכבר נדחו ביאורים קודמים שהובאו לדברי המשנה, נותרה המשנה ללא ביאור.

הגמרא מביאה אפשרות אחרת בביאור המשנה. אומרת הגמרא: **כִּי סָלְיָיךְ** – כאשר עלה **רָבִין** מבבל לארץ ישראל, **אַמְרֵהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ** **קַמֵּיהּ** – אמר סוגיא זו לפניו **דְּרַבִּי יִרְמְיָה**, שרב שינה את המשנה האוסרת לכהנים את השתילים הטמאים שנטהרו, שזהו משום שנפסלו בהיסח הדעת, **וְאָמַר** לו רבי ירמיה על כך, **בְּבָבְלָאֵי טִפְּשָׁאֵי** – בבליים טפשים, **מִשּׁוּם דְּיָתְבִי בְּאַרְעָא דְּחֵשׁוֹכָא אָמְרִיתוּן** **שְׁמַעְתָּתָא דְּמַחְשְׁכוּ** – משום שיושבים אתם בארץ חשכה אומרים אתם שמועות חשוכות, כלומר, מפני שאינכם יודעים לפרש את המשנה על כן אתם מפרשים אותה באופנים שאינם נכונים, **לֹא שְׁמִיעַ לְכוּ** – האם לא שמעתם **הָא** – דברים אלו **דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשְּׁמֵיהּ** [–בשמו] **דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מֵי הֶחָג** – מים המתנסכים על גבי המזבח בחג הסוכות, **שֶׁנִּטְמְאוּ** ונפסלו לניסוך, **הִשִּׁיקָן** – חיברם לאמת המים שבעזרה, **וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן** לניסוך המים, **טְהוֹרִין**, ואם **הִקְדִּישָׁן** לניסוך המים **וְאַחַר כָּךְ הִשִּׁיקָן, טְמֵאִים**, שאין השקה מועילה למים אחר שהוקדשו. ויש לשאול, **מִכְּדֵי** – מאחר שהשקתם של המים **כִּדְרִיעָה נִינְהוּ** [–הם], **מַה לִּי הִשִּׁיקָן וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן מַה לִּי הִקְדִּישָׁן וְאַחַר כָּךְ הִשִּׁיקָן**, שאם מועילה השקה לטהר, מדוע לא תועיל במים שהוקדשו. **אַלְּמָא** – מוכח איפוא, **שֵׁאֵין זְרִיעָה**, מועילה **לְהֶקְדֵּשׁ**, שמעלה עשו בקדשים שלא תועיל לטהרם מטומאה, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן, בשתילי תרומה שנטמאו ושתלן, **אֵין זְרִיעָה לִתְרוּמָה**, שאף בה עשו מעלה שלא תועיל לטהרם ולהתירם באכילה.

נתבארו איפוא דברי המשנה ששתילי תרומה שנטמאו ושתלם טהורים מלטמא, אולם עדיין אסורים באכילה ואף לכהנים, ומשום שעשו חכמים מעלה שלא תהא הזריעה מטהרת אותם.

הגמרא דנה באיזו קדושה עשו חכמים מעלה זו: **יָתִיב** [–ישב] **רַב דִּימִי וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר הלכה זו, שעשו חכמים מעלה במי החג שהקדישן שלא תועיל להם השקה. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב דימי, מהו 'הקדישן' שאמר רבי אושעיא, האם **הִקְדִּישָׁן בִּכְלֵי** שרת **קָאָמַר** [–אמר], והיינו שאין מועילה בהם השקה לטהרם רק לאחר שנתקדשו בכלי שרת, **אֲבָל** אם מלאם בכלי חול והקדישם **בְּפֶה** בלבד, שאמר שהוא ממלאם לשם חג, **לֹא עָבוּד** [–עשוי] **רַבָּנָן מַעֲלָה** זו, ואם נטמאו משיקם והם טהורים, **אוֹ דִּילְמָא** [–שמא] בהקדישם **בְּפֶה נַמִּי** [–גם כן] **עָבוּד** [–עשוי] **רַבָּנָן מַעֲלָה**, ואף אם נתקדשו בפה בלבד אין מועילה עוד השקה לטהרם.

אָמַר לֵיהּ רב דימי לאביי, **זוּ** – במעלה זו שאין השקה וזריעה מועלת לטהר קדשים, **לֹא שָׁמַעְתִּי**, אם גם בנתקדשו בפה בלבד עשו אותה, או דווקא אם נתקדשו בכלי שרת, אבל **כַּיּוֹצֵא בָהּ** – במעלה אחרת **שָׁמַעְתִּי** דברים שמהם ניתן לפשוט שגם במעלה שבו נסתפקת אין חילוק בין קידוש פה לקידוש בכלי שרת, **דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאוּ**, אם **דְּרָכָן** להוציא את יינם **וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן** [–את המשקים היוצאים מהם] לניסוך היין, ולא היו הענבים קדושים עדיין בעת הדריכה, **טְהוֹרִים**, כלומר, היין היוצא מהם יין טהור וכשר לניסוך היין. ולא נטמאו המשקין בעודם בתוך הענבים, משום שכשהם בתוך הענבים אינם נחשבים מחוברים להם אלא רק כבנוסים ומופקדים בהם בלבד, ועל כן לא נטמאו עמם, וכאמור לעיל (לג:) בשם רבי יוחנן. אמנם אם **הִקְדִּישָׁן** [–לענבים] **וְאַחַר כָּךְ דְּרָכָן, טְמֵאִין** המשקין ופסולים לניסוך היין, שעשו חכמים מעלה בקדשים, שלא יחשבו המשקים כבנוסים בתוך הענבים ולא יטמאו. ובודאי שכוונת רבי יוחנן באמרו 'הקדישן ואחר כך דרכן טמאים' היא שהקדיש את הענבים לנסכים, וכאמור. ואם כן יש לפשוט את הספק שנסתפקת בו, **וְהָא** [–והלא] **עֲנָבִים דִּקְדוּשַׁת פֶּה נִינְהוּ** [–הם], שאין שייכת קדושת כלי שרת אלא ביין הראוי לניסוך, **וַאֲפִילּוּ הָכִי עָבוּד רַבָּנָן** – ואף על פי כן עשו בהם חכמים **מַעֲלָה** זו שלא יחשבו כבנוסים בענבים, ומוכח שמעלת חכמים שלא לטהר קדשים שנטמאו, הן גם כאשר נתקדשו רק בפה ולא בכלי.

הגמרא דוחה ראיה זו: **אָמַר רַב יוֹסֵף**, האם **עֲנָבִים קָאָמְרַת** [–אמרת], כלומר, האם ממה שאמר רבי יוחנן שעשו חכמים מעלה בענבים הנך רוצה להביא ראיה שעשו חכמים מעלה במי החג גם כאשר הוקדשו בפה בלבד, **הָכָא** – כאן בדברי רבי יוחנן, אין המדובר בהקדש לנסכים, אלא **בַּעֲנָבִים שֶׁל תְּרוּמָה עֲסָקִינַן** [–אנו עוסקים], ומה שאמר 'הקדישן' היינו הפרישם לתרומה, **דִּקְדוּשַׁת פֶּה דִּידְהוּ** [–שלהם], כלומר הפרשתם לתרומה, **כִּקְדוּשַׁת כְּלֵי** בקדשים **דְּמֵיָא** [–דומה], שאין בהם קדושת כלי, **אֲבָל הָנֵי דְּבָעֵי**

המשך בעמוד נ

אֶלָּא על כרחך עשו חכמים **מַעֲלָה** במי חטאת להצריך שיהיו המים מחוברים, אף שהתורה לא הצריכה זאת, והפסוק שהביאה הברייתא לשם כך אינו אלא אסמכתא. וכשם שעשו שם רבנן מעלה בדבר אף שאין שם קדושת כלי, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן, במי החג ובתרומה, עשו חכמים **מַעֲלָה** בעלמא לומר שאין השקה וזריעה מועילה בהם.

אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, אַף אָנַן נַמִּי תְּנִינָא – גם אנו שנינו במשנה (נגעים פי"ד מ"ג) שאף התורה עצמה עשתה מעלה בקדשים, ששנינו, טמא **שִׁטְבַּל וְעָלָה** מן המקוה, **אוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר** שני, אף שעדיין הוא טבול יום, **הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ** – שקעה עליו השמש אחר הטבילה ונסתיים יום טבילתו, נשלמה טהרתו עוד והוא **אוֹכֵל** גם **בִּתְרוּמָה**. ויש לדייק, **בִּתְרוּמָה אִין** – אכן הוא אוכל, אבל **בְּקָדָשִׁים לֹא** יאכל, אם הוא טמא הזקוק לכפרה, כגון זב וזבה ויולדת, עד שיביא כפרתו. ויש לשאול **אַמַּאי** – מדוע לא יאכל, הלא **טָהוֹר הוּא. אֶלָּא** על כרחך שעשתה התורה **מַעֲלָה** לקדשים, **הָכָא נַמִּי** – כך גם בתרומה עשו חכמים **מַעֲלָה** שלא לטהר שתילי תרומה שנטמאו וזרעם.

אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אָנַן נַמִּי תְּנִינָא – גם אנו שנינו בברייתא שיש בקדשים מעלות מיוחדות, שנאמר לגבי בשר קודש שנטמא (ויקרא ז יט), 'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר', הוא"ו שהיא מיותרת באה **לְרַבּוֹת אֶת הָעֲצִים וּלְבוֹנָה** שאם נטמאו נפסלו למקדש, שאף הם בכלל 'אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף'. ויש לשאול, **עֲצִים וּלְבוֹנָה בְּנֵי אִיטַמּוּיֵי נִינְהוּ** – האם הם מקבלים טומאה, הלא אינם אוכל, **אֶלָּא** בהכרח שעשו בהם **מַעֲלָה** מיוחדת, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן, בתרומה, עשו חכמים **מַעֲלָה** שלא לטהר שתילים שזרעם.

משנה

מצות עשה מן התורה לאכול כזית מצה בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר (שמות יב יח) 'בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת'. משנתנו מביאה מיני מצות שונים, ומבארת האם יוצאים בהם ידי חובת מצות אכילת מצה בלילה ראשון של פסח.

תחילה מבארת המשנה את מיני התבואה שמהם ניתן לאפות 'מצות מצוה': **אֵלּוּ דְבָרִים** [–מיני תבואה] **שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָהֶן** [–במצה העשויה מהן] **יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח, בְּחִטִּים, בִּשְׂעוֹרִים, בְּכוּסְּמִין, וּבְשִׁיפּוֹן, וּבְשִׁיבּוֹלֶת שׁוּעָל** – דגן ששיבולתו נראית כזנב שועל.

עתה מביאה המשנה מינים שונים של מצות שיש להם דינים מסוימים, ויוצאים בהם ידי חובת מצת מצוה: **וְיוֹצְאִין** ידי חובה **בְּדַמַּאי** – מצה העשויה מתבואה שנלקחה מעם הארץ, ואין ידוע אם הופרשו ממנה מעשרות, שחייבו חכמים להפריש ממנה מעשרות, אם אכל מצה כזו בלא שהפריש ממנה מעשרות, יצא ידי חובה. **וְכן** יוצאים **בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – שכבר הופרשה ממנו תרומת מעשר, ומותר באכילה אף לזרים. **וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ** – וכן יוצאים במצה של מעשר שני מחוץ לירושלים ובמצה של הקדש, לאחר שנפדו ובטלה קדושתם, והרי הם מותרים באכילה. **וְהַכֹּהֲנִים** יוצאים ידי חובה גם **בְּמצה** של **חַלָּה, וּבַתְּרוּמָה** – ובמצה של תרומה, שהם מותרים באכילתם.

עתה מפרטת המשנה את הדברים שאין יוצאים בהם ידי חובת אכילת מצה: **אֲבָל לֹא** – אין יוצאים ידי חובת אכילת מצה **בְּטֶבֶל** – מצה שלא הופרשו ממנה תרומות ומעשרות, **וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ**, שאף הוא 'טבל' משום תרומת מעשר שבו, ואסור באכילה, **וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי** חוץ לירושלים **וְהֶקְדֵּשׁ** בכל מקום, **שֶׁלֹּא נִפְדּוּ**, משום שהם אסורים באכילה, והתבאר שאין יוצאים ידי חובה במצה האסורה באכילה.

אדם המביא קרבן תודה מביא עמו ארבעים לחמים מארבעה מינים, שלשה מיני מצה [חלות, רקיקים ורבוכה] ומין אחד של חמץ, עשרה לחמים מכל מין, ומקריב לחם אחד מכל מין, והשאר נאכלים על ידו. וכן נאמר (במדבר ו טו) שנזיר ביום מלאת ימי נזרו מביא יחד עם איל השלמים שני מיני מצה, חלות ורקיקים, עשרה לחמים מכל מין. עתה המשנה מבארת אם יוצאים במצות אלו ידי חובת אכילת מצה בליל פסח.

חַלּוֹת – מצות הבאות עם קרבן **הַתּוֹדָה, וּרְקִיקֵי נָזִיר** – מצות הבאות עם קרבן הנזיר, אם **עֲשָׂאָן** האדם **לְעַצְמוֹ**, לצאת בהן ידי חובת קרבן תודה או קרבן נזיר שהוא מחויב בהן, **אֵין יוֹצֵא בָהֶן** ידי חובת מצה. אבל אם **עֲשָׂאָן** כדי **לְמַכּוֹר** אותם **בַּשּׁוּק** לבני אדם אחרים החייבים בהם, ובסוף לא מכרם אלא נשארו בידו, **יוֹצְאִין בָּהֶן** ידי חובת מצת מצוה, ובגמרא (לח:) יבואר טעם החילוק.

גמרא

שנינו במשנה: 'אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים בשעורים בכוסמין ובשיפון ובשיבולת שועל'. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טיבן של מינים אלו: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, **כּוּסְּמִין** הם מין של **חִיטִּין, וּשִׁיבּוֹלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן** הם **מִין שְׂעוֹרִין**. מבארת הגמרא: **כּוּסְּמִין**, זהו מין דגן ששמו 'גולְבָּא'. **שִׁיפּוֹן** הוא דגן ששמו 'דִּישְׁרָא'. **שִׁיבּוֹלֶת שׁוּעָל** הוא דגן המכונה "שַׁבְּלֵי תַּעֲלָא".

הגמרא מבררת עתה את דינם של מיני דגן אחרים, שלא הוזכרו במשנה. מדייקת הגמרא: מדברי המשנה משמע, **דְּהָנֵי** – חמשה מינים אלו, **אִין** – אכן יוצאים בהם ידי חובת מצה, אבל **בְּאוֹרֶז וְדוֹחַן, לֹא** – אין יוצאים ידי חובת מצה. מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין למדנו דין זה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי** [–שנה התנא בבית מדרשו של] **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, אָמַר קְרָא** (דברים טז ג), 'לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ, שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת', ומכך שהוזכר איסור אכילת חמץ סמוך למצות אכילת מצה, למדו חכמים שרק **דְּבָרִים הַבָּאִים** [–העשויים לבוא] **לִידֵי חִימּוּץ, אָדָם יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ** בְּמצוות אכילת **מַצָּה, יָצְאוּ אֵלּוּ** – אורז ודוחן, **שֶׁלְּעוֹלָם אֵין בָּאִין לִידֵי חִימּוּץ, אֶלָּא** אם שורים אותם במים הם באים **לִידֵי סִירְחוֹן**, ולכן אין יוצאים בהם ידי חובת מצה.

הגמרא מביאה דעת תנא החולק על משנתנו. אומרת הגמרא: **מַתְנִיתִין** – משנתנו הסוברת שאין יוצאים ידי חובת מצת מצוה במצה העשויה מאורז או דוחן, היא **דְּלֵא** כְּשיטת **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, דְּאָמַר, אוֹרֶז מִין דָּגָן הוּא, וְחַיָּבִין עַל חִימּוּצוֹ כָּרֵת** – האוכלו בפסח במזיד לאחר שהחמיץ, חייב כרת, **דְּתַנְיָא** – שכך שנינו בברייתא, **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹסֵר** בְּתבשיל של **אוֹרֶז וְדוֹחַן** לאכלו בפסח, **מִפְּנֵי** שֶׁתבשיל זה **קָרוֹב** לְהַחְמִיץ, וכיון שהוא סובר שאורז ודוחן עשויים להחמיץ, ממילא יוצאים בזה ידי חובת מצה, ושלא כמשמעות משנתנו, שאין יוצאים ידי חובה במצת אורז ודוחן, מחמת שאינם באים לידי חימוץ.

מסתפקת הגמרא בביאור דברי רבי יוחנן בן נורי: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, מה הכוונה בלשון "שֶׁקָּרוֹב לְהַחְמִיץ" שאמר רבי יוחנן בן נורי, האם כוונתו **דְּקָדֵים וּמַחְמִיץ** – שאורז או דוחן ממהרים להחמיץ יותר משאר מיני דגן, ואם כן האוכלם בפסח במזיד חייב כרת ובשוגג חייב חטאת, **אוֹ דִּילְמָא** – או שמא כוונתו דרק **קָרוֹב לְהַחְמִיץ הָוֵי** – שמינים אלו רק קרובים הם להחמיץ, אבל **חָמֵץ גָּמוּר לֹא הָוֵי** – אין הם מחמיצים ממש, ואף אם שהה האורז או הדוחן במים זמן רב, שיש בו כדי להחמיץ מיני דגן, אין הוא מחמיץ, ואין חייבים כרת על אכילתו במזיד, ולא חטאת על אכילתו בשוגג.

הגמרא פושטת את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, אוֹרֶז, מִין דָּגָן הוּא, וְחַיָּבִין עַל חִימּוּצוֹ כָּרֵת, וְאִם** עשה ממנו מצה, **אָדָם יוֹצֵא בוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח**. ומבואר בברייתא זו שלדעת רבי יוחנן בן נורי אורז שהחמיץ הוא חמץ גמור, ואם כן מה שאמר בברייתא הראשונה שאורז ודוחן 'קרוב להחמיץ' כוונתו שממהר להחמיץ, ואחרי שמחמיץ נעשה חמץ גמור, שחייבים על אכילתו כרת.

הגמרא מביאה את המשך דברי הברייתא: **וְכֵן הָיָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר**, מין תבואה הקרויה **קַרְמִית, חַיֶּבֶת בַּחַלָּה**, כיון שהיא מין דגן.

המשך בעמוד סו

רש"י

אלא מעלה — בעלמא הוא, מדרבנן — שתהא חיותן בכלי, ואסמכוה רבנן אקרא. **הכא נמי מעלה** — בעלמא הוא, דאין זריעה לתרומה ואסורין מלאכול. **תנינא** — דעבוד רחמנא מעלה בקדשים, אפילו מדאורייתא. **בקדשים לא** — אם טומאה דבת כפרה היא, כגון זב וזבה ויולדת. **והבשר** — "כל טהור יאכל" וגו' — וי"ו יתירה, לרבות עצים ולבונה של קודש לטומאה. וקאי אדלעיל "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, והבשר". **איטמויי** נינהו בתמיה, הא לאו אוכל נינהו! **משנה** אלו **דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו** — משום חובת מצה בלילה ראשונה שהוא מחוייב לאכול מצה, כדכתיב (שמות יב): "בערב תאכלו מצות". **שיבולת שועל** — אביינ"א, שיבולת שלה עשוי כזנב שועל. **שיפון**. שיגל"א. **יוצאין בדמאי** — תבואה הנלקחת מעם הארץ, והיא נקראת דמאי. ספק עישרה ספק לא עישרה, וחייבו חכמים להפריש מעשרותיה מספק. ואם אכל מצה ממנה, ולא הפריש מעשר ממנה — יצא. **ובמעשר ראשון** — של לויים. **שנטלה תרומתו** — תרומת מעשר לכהן, ומכאן ואילך המעשר מותר לזרים. **והכהנים בחלה ובתרומה**. אבל ישראל בתרומה לא, כדליף לקמן: "לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות" — מי שאינו מוזהר על חימוצו אלא משום חמץ אתה יוצא בו ידי חובת מצה, יצא זה שאסור מחמת איסור אחר. **ולא במעשר שני** — חוץ לירושלים. **עשאן לעצמו** — לחם תודה ונזיר. **אין יוצא בהן** — ואפילו לא שחט הזבח עליהן, ולא קרא שם עליהן, אלא שעשאן לדעת כן. וטעמא מפרש בגמרא. **למכור בשוק** — לצורכי לחמי תודה ונזירות — יוצא בהן אם לא מכר להן, וטעמא מפרש בגמרא. **גמרא** מין חיטין — לענין תרומה, דאין תורמין ממין על שאינו מינו, ותורמין חיטין על כוסמין. **דישרא** — שיגל"א. **גולבי** — איספילט"א בלעז. **שבילי תעלא** — אביינ"א. תעלא — תרגום של שועל. **דברים הבאין לידי חימוץ אדם יוצא בהן** — משום מצה, אם עשאן מצה. **אורז ודוחן** — אין עושין חמץ, ואם מחמיצין אותן — מסריחין. **אוסר באורז ודוחן** — לאכול הימנו תבשיל בפסח. יש מפרשים למנחות, משום דכל המנחות באות מצה. ושיבוש הוא, דאין מנחה באה אלא חטים, דכתיב (שמות כט): "סולת חטים תעשה אותם". חוץ ממנחת העומר, שאינה באה אלא שעורין, וכן) מנחת סוטה. ופשיטא דדוחן לא, ומאן פליג עליה דרבי יוחנן בהא, ומי מתיר. שקרוב לחימוץ — אלמא: בא לידי חימוץ, ולדידיה יוצאין בו משום מצה. **חמץ גמור לא הוי** — ונפקא מינה דאין ענוש כרת, ואם אכלו בשוגג — אין מביא קרבן. **קרמית**. מפרש לקמיה. **חייבת בחלה** — דמין דגן הוי. ואף על גב ד"חלת לחם" כתיב בה, וגמר לחם לחם מלחם עוני, במנחות בפרק "רבי ישמעאל" (ע,ב) — אורז נמי לחם הוא. **שיצניתא** — קצח שקורין ניי"ל בלעז. עגול הוא כעין דוחן, ושחור. לישנא אחרינא שמעתי: אשדרניל"א, ונמצאת בשיפון. **כלניתא** — מ"ק בלעז. ביין **וכשמן** — דלא נתן בה מים. **אין חייבין על חימוצו כרת** — דמי פירות אין מחמיצין, כדלקמן. **מצה עשירה** — ורחמנא אמר: "לחם עוני". **המחהו וגמעו** — אשום לחם דמין דגן קאי, ואשמעינן דגמיעה כאכילה לחייבו. **המחה** — דדישטנפרי"ר בלעז, שהמחהו במים. **אין אדם יוצא בה ידי חובתו** — דלאו דרך אכילה קאכיל ליה.

תוספות

כוסמין מין חיטין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין — רש"י פירש לענין דאין תורמין ממין על שאין מינו. ורבינו יצחק אומר: דבמנחות בפרק "רבי ישמעאל" (ע,א) מוכח בהדיא דברייתא לענין חלה מיתניא. יש מקשין, דתנן במסכת חלה (פרק רביעי משנה ב): החיטה אינה מצטרפת עם הכל חוץ מן הכוסמין, והשעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החיטין. אלמא: כוסמין בהדי שעורין שפיר דמי! ואומר רבינו יצחק: דכוסמין מין חיטין — כלומר אף מין חיטין, וכל שכן מין שעורין. שיבולת שועל ושיפון — מין שעורין ולא מין חטין. והא דתניא התם בריש המסכת, חמשה דברים חייבין בחלה: החיטין והשעורין והכוסמין ושיבולת שועל ושיפון, הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה — אומר רבינו יצחק, דמשני בירושלמי: כאן בנשוך וכאן בבלול. פירוש: בנשוך — שכל אחת ואחת נעשה עיסה בפני עצמה, ואחר כן נשכו ונתחברו יחד — התם ודאי אין מצטרפין כולם, אלא כמו שמפורשין. בבלול — שכל הקמחים נילושים יחד ועשו מהן עיסה — בההיא כולם מצטרפים, דחשבינן כולם כאחד.

אֶלָּא מַעֲלָה, הָכִי נַמִי - מַעֲלָה. אֲמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא: טָבֵל וְעָלָה - אוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר. הֶעָרֵיב שִׁמְשׁוֹ - אוֹכֵל בִּתְרוּמָה. בִּתְרוּמָה - אִין, בְּקָדָשִׁים - לָא. אַמַּאי? טָהוֹר הוּא! אֶלָּא: מַעֲלָה, הָכִי נַמִי - מַעֲלָה? אֲמַר רַב אַשִׁי, אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא: "וְהַבָּשָׂר" - לְרַבּוֹת אֶת הָעֵצִים וּלְבוֹנָה. עֵצִים וּלְבוֹנָה בְּנֵי אִיטְמְוּיֵי נִינְהוּ? אֶלָּא מַעֲלָה, הָכָא נַמִי - מַעֲלָה. **מִשְׁנָה** אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח: בַּחִטִּים, בַּשְּׂעוֹרִים, בַּכּוּסְמִין, וּבַשִּׁיפּוֹן, וּבַשִּׁיבּוֹלֶת שׁוּעָל. וְיוֹצְאִין בַּדְּמַאי וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְרוּמָתוֹ, וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַכֹּהֲנִים בַּחַלָּה וּבַתְּרוּמָה, אֲבָל לֹא בַּטֶּבֶל, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְרוּמָתוֹ, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. חַלּוֹת הַתּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר, עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ - אֵין יוֹצֵא בָהֶן, עֲשָׂאָן לִמְכּוֹר בַּשּׁוּק - יוֹצְאִין בָּהֶן. **גְּמָרָא** תָּנָא: כּוּסְמִין מִין חִיטִּין, שִׁיבּוֹלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן - מִין שְׂעוֹרִין, כּוּסְמִין - גּוּלְבָּא, שִׁיפּוֹן - דִּישְׁרָא, שִׁיבּוֹלֶת שׁוּעָל - שְׁבִילֵי תַּעֲלָא. הָנֵי - אִין, אוֹרֶז וְדוֹחַן - לָא. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת" דְּבָרִים הַבָּאִים לִידֵי חִימּוּץ - אָדָם יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּמַּצָּה, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּאִין לִידֵי חִימּוּץ אֶלָּא לִידֵי סִירְחוֹן. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, דְּאָמַר: אוֹרֶז מִין דָּגָן הוּא, וְחַיָּיבִין עַל חִימּוּצוֹ כָּרֵת. דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹסֵר בְּאוֹרֶז וְדוֹחַן, מִפְּנֵי שֶׁקָּרוֹב לְהַחְמִיץ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: "שֶׁקָּרוֹב לְהַחְמִיץ" - דְּקָדְמִים וּמַחְמִיץ, אוֹ דִּילְמָא "קָרוֹב לְהַחְמִיץ" הָוֵי, חָמֵץ גָּמוּר - לָא הָוֵי. תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: אוֹרֶז מִין דָּגָן הוּא, וְחַיָּיבִין עַל חִימּוּצוֹ כָּרֵת, וְאָדָם יוֹצֵא בוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח. וְכֵן הָיָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: קְרָמִית חַיֶּיבֶת בַּחַלָּה. מַאי קְרָמִית? אָמַר אַבָּיֵי: שִׁיצָנִיתָא. מַאי שִׁיצָנִיתָא? אָמַר רַב פַּפָּא: שִׁיצָנִיתָא דְּמִשְׁתַּכְּחָא בֵּינֵי כַּלְנִיתָא. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: עִיפָּה שֶׁנִּילּוֹשָׁה בְּיַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ - אֵין חַיָּיבִין עַל חִימּוּצָהּ כָּרֵת. יְתֵיב רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ קַמֵּיהּ דְּרַב אִידִי בַּר אָבִין, וְיָתֵיב רַב אִידִי בַּר אָבִין וְקָא מְנַמְנֵם. אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פַּפָּא: מַאי טַעְמָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ? אֲמַר לֵיהּ: דְּאָמַר קְרָא "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ [וגו']" דְּבָרִים שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּמַּצָּה - חַיָּיבִין עַל חִימּוּצוֹ כָּרֵת. וְהָא, הוֹאִיל וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ, דְּהָוְיָא לֵיהּ מַצָּה עֲשִׁירָה - אֵין חַיָּיבִין עַל חִימּוּצָהּ כָּרֵת. אִיתְיְבִיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פַּפָּא: הִמְחָהוּ וּגְמָעוּ, אִם חָמֵץ הוּא - עָנוּשׁ כָּרֵת, וְאִם מַצָּה הוּא - אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח. וְהָא הָכָא, דְּאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּמַּצָּה, וְחַיָּיבִין עַל חִימּוּצוֹ כָּרֵת! אִיתְעַר בְּהוּ רַב אִידִי בַּר אָבִין, אֲמַר לְהוּ: דַּרְדְּקֵי, הַיְינוּ טַעְמָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ: מִשּׁוּם דְּהָווּ לְהוּ מֵי פֵּירוֹת,

ומי

ומי

דמאי

עניין השלום יהיה באופן שאפילו "חרב של שלום" לא תעבור בארצכם, היינו, שלא יהיה צורך במשקיפים של האו"ם וכיוצא בזה, אלא הבעלות של ארץ הקודש תהיה ביד בני ישראל.

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

תוספות

ומי פירות אין מחמיצין — היינו להתחייב כרת, כדאמרינן בהדיא: אין חייבין על חימוצו כרת, אבל לאו אית ביה. ובסמוך נמי אמרינן: אין לשין ביין ושמן ודבש, ואם לש — תשרף מיד. וחכמים נמי דאמרי תאכל — היינו משום שיכולין לשומרה מן החמץ כשאר עיסה, אבל לכולי עלמא מחמיצין. וקשה, דלקמן (מ,א) מסקינן גבי קימחא דאבישונא: אבל מי פירות שרי, דמי פירות אין מחמיצין. ומשמע דשרינן לגמרי. וכן פירש רבינו תם: דאין מחמיצין כל עיקר. והא דאמר תשרף מיד — כשעירב עמהן מים, דאז ממהרות יותר להחמיץ. ועל הא אמר דאין בהן כרת, אבל לאו אית ביה. אבל היכא דלית ביה תערובת מים, כגון יין וחומץ ושאר מי פירות — שרו לגמרי. וכן מוכח בסוף "כל המנחות באות מצה" (מנחות נז,ב ושם) דאמר: "אשר תקריבו" — לרבות מנחת נסכים לחימוץ, דברי רבי יוסי הגלילי. ופריך: מנחת נסכים מי פירות הן, ואין מחמיצין! אמר ריש לקיש, אומר היה רבי יוסי: מנחת נסכים מגבלה במים והיא בשירה. והשתא, אי סלקא דעתיך דריש לקיש ורבי יוחנן מיירי הכא בלא מים כלל, ואפילו הכי כרת ליכא אבל מלקות איכא, דחמץ נוקשה הוי — אמאי איצטריך למימר התם מגבלה במים? בלא גיבול מים נמי איצטריך קרא שלא תאפה חמץ, דהוי חמץ נוקשה, וחמץ נוקשה פסול למנחה. כדמשמע התם במנחות (נג,א), דקאמר התם: שיאור דרבי יהודה לרבי יהודה, דפסול למנחות. אלא ודאי היכא דליכא מים — אינו מחמיץ כלל. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: דחומץ האדומי חשיב ליה בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג,א) חמץ דגן גמור על ידי תערובת. ואמאי? והא חומץ האדומי מפרש התם דרמו ביה שעורים, פירוש: משימין השעורים ביין כדי שיחמיץ היטב, והא מי פירות אין מחמיצין! ואפילו אם משימין מים עמהן — אכתי לא הוי אלא חמץ נוקשה! ואומר רבינו יצחק: שהשעורים שורין במים קודם שמשימין ביין. ובמי ביצים נסתפק רש"י אי חשיב מי פירות או לא, לפי שאנו רואים שהעיסה נעשה עבה בהן יותר מבמים. אבל רבינו תם נהג היתר בדבר, והיה נוהג לאכול בערב הפסח אחר ארבע שעות עוגה שנילושה בביצים. והא דקאמרינן בירושלמי: האוכל מצה בערב פסח קודם זמנה כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו — היינו מצה הראויה לצאת בה ידי חובה, וזו מצה עשירה היא.

יוצאין בדמאי — מסופק רבינו יצחק אי בעי למימר יוצא דוקא דיעבד, כדאמרינן: הואיל ומפקיר לנכסיה וחזי ליה — מכל מקום עדיין לא מפקיר להו. אי נמי: יוצאים אף לכתחלה, הואיל ושרי לעניים, ואכילת מצה נמי נקרא אכילת עניות. **אכסניא** מפרש בירושלמי: גוים. **שחילל** על גב קרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף — תימה: אי כסף משמע ליה דווקא — נימעוט שוה כסף. ואי יליף מ"שיב" דשוה כסף בכסף — אפילו קרקע נמי! ונראה לרבינו יצחק, דילפינן בכלל ופרט וכלל: "ויסף חמישיתו" — כלל, "כסף" — פרט, "והיה לו" — חזר וכלל. מה הפרט מפורש — דבר המטלטל וגופו ממון וכו' יצאו קרקעות ועבדים ושטרות. וכן מוכח בפרק "יש בבור" (בכורות נא,א), דתנן: אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות ולא בהקדשות. ומפרש התם בגמרא: ולא הקדשות בכל אלו. ובבור יליף התם בכלל ופרט וכלל. וכן נמי יש לפרש הקדשות. ומיהו, תימה: מאי מיבעי ליה בפרק "הזהב" (בבא מציעא נד,א): חומש מהו שיתחלל על גבי קרקע? והא עיקר המיעוט בחומש כתיב, "ויסף חמישית כסף ערכך" (ויקרא כז).

האוכל

רש"ל

דמאי הא לא חזי ליה — ואמרינן לקמן: מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ לבדו, אתה יוצא בה לשום מצה — יצא מי שיש לו איסור אחר. אי נמי: הויא לה מצוה הבאה בעבירה. **השתא נמי חזי ליה** — דחומרא דרבנן בעלמא הוא, דורו עמי הארץ מעשרין הן. **אכסניא** — חיילות מלכי ישראל המוטלין על בני העיירות לזונן, להגין עליהם מאוויבהן, וישראלים הן. והרי הן כעניים, הואיל ואינן במקומן. **שהקדימו בשיבלים** — את המעשר הקדים לתרומה גדולה קודם מירות. דמן התורה תרומה קודמת למעשר, ד"ראשית" קריה רחמנא, ומן הנותר הוא נותן מעשר ראשון ללוי. ועכשיו הערים הלוי וקידמו, כדי שלא יחסרנו הכהן אחד מחמשים. ונטלה הימנו תרומת מעשר כדינו. אבל תרומה גדולה הראשונה — לא נטלה הימנו. ואשמעינן מתניתין דמותר, כרבי אבהו. **מכל מתנותיכם** — בלוים כתיב. **את כל תרומת ה'** — אפילו תרומה גדולה. **ומה ראית** — דאוקמת קרא דחיובא בשהקדימו בברי, וקרא דפטורת בשהקדימו בשיבלין. **האי** — דנתמרח בברי אידגן, וכיון דנקרא דגן — נעשה טבל לתרומה, כדכתיב: "ראשית דגנך". **האי לא אידגן** — וכי שקליה לוי עדיין לא הוה טבול לתרומה. **טבול מדרבנן.** ואפילו הכי, מצוה הבאה בעבירה היא חשיב לה. ולא דמי לדמאי, וכדאמרן. דהתם אשכחן ביה היתירא לכתחילה — הלכך הכא בדיעבד נפיק. **ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו** — קא סלקא דעתך בתרומת מעשר קאמר, וקא פריך: פשיטא! **לא צריכא שהקדימו בברי** — והאי "תרומתו" דקתני — תרומה גדולה, דהוי חזי לאפרושי מינה מעיקרא קאמר. **כדאמר ליה רב פפא לאביי** — לעיל בשמעתין. **אסימון** — מעה בלא צורה, פלאט"ה בלעז. **ונתן הכסף וקם לו** — במקדיש שדה כתיב: "ויסף חמישית כסף ערכך" וגו'. **כל טבל נמי לא איתקן** — קושיא היא. **או אפילו (אכילת) מעשר עני** — שאין בו שום קדושה. דאילו מעשר ראשון — אית ביה תרומת מעשר שהיא קדושה, ומעשר שני כולו קדוש. **מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ** — אתה יוצא בו ידי מצה בפסח, **אם עשאו מצה.**

וּמִי פֵּירוֹת אֵין מַחְמִיצִין. "יוֹצֵא בְּדַמַּאי וּבְמַעֲשֵׂר וכו'". דְּמַאי?! וְהָא לָא חָזֵי לֵיהּ! כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר לְנִכְסֵיהּ הָוֵי עָנִי וְאוֹכֵל דְּמַאי - הָשְׁתָּא נַמִּי חָזֵי לֵיהּ. דִּתְנַן: מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת אַכְסַנְיָא דְּמַאי. וְאָמַר רַב הוּנָא: תָּנָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת הָאַכְסַנְיָא דְּמַאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מַאֲכִילִין. "מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ וכו'". פְּשִׁיטָא, דְּכֵיוָן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ חוּלִּין הָוֵי! לָא צְרִיכָא, שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשִּׁיבֳּלִים, וְנִטְּלָה הֵימֶנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְלֹא נִטְּלָה הֵימֶנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וְכִדְרַבִּי אַבָּהוּ. דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשִּׁיבֳּלִים - פָּטוּר מִתְּרוּמָה גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲרִמֹּתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר". מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, אֲפִילּוּ הִקְדִּימוֹ בַּכְּרִי נַמִּי לִיפְטַר! אָמַר לֵיהּ: עָלֶיךָ אָמַר קְרָא "מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת ה'". וּמָה רָאִיתָ?! הַאי - אִידְּגַן, וְהַאי - לָא אִידְּגַן. "מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ וכו'". פְּשִׁיטָא! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - שֶׁנָּתַן אֶת הַכֶּסֶף וְלֹא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ, וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּאֵין חוֹמֶשׁ מְעַכֵּב. "וְהַכֹּהֲנִים בַּחַלָּה וּבַתְּרוּמָה וכו'". פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתִימָא: מַצָּה שָׁוֶה לְכָל אָדָם בְּעֵינַן, קָא מַשְׁמַע לָן: "מַצּוֹת" "מַצּוֹת" רִיבָּה. "אֲבָל לֹא בַּטֶּבֶל וכו'". פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, בְּטֶבֶל טָבוּל מִדְּרַבָּנַן, שֶׁזֶּרְעוֹ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב. "וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ". פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּכְּרִי. מַהוּ דְּתִימָא כְּדַאֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, קָא מַשְׁמַע לָן כִּדְשָׁנֵי לֵיהּ. "וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ וכו'". פְּשִׁיטָא! לְעוֹלָם דְּנִפְדּוּ, וּמַאי "לֹא נִפְדּוּ" - שֶׁלֹּא נִפְדּוּ כְּהִלְכָתָן. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁפָּדָאוּ עַל גַּב אֲסִימוֹן, דְּרַחֲמָנָא אָמַר "וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף" - דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ צוּרָה. וְהֶקְדֵּשׁ - שֶׁחִילְּלוּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע, דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". תָּנוּ רַבָּנַן: יָכוֹל יוֹצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּטֶבֶל שֶׁלֹּא נִתְקַן. כָּל טֶבֶל נַמִּי, הָא לֹא נִתְקַן! אֶלָּא: בְּטֶבֶל שֶׁלֹּא נִתְקַן כָּל צוֹרְכּוֹ, שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְלֹא נִטְּלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, [מַעֲשֵׂר] רִאשׁוֹן וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וַאֲפִילּוּ מַעֲשֵׂר עָנִי, מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ", מִי שֶׁאִיסּוּרוֹ מִשּׁוּם כַּל תֹּאכַל עָלָיו חָמֵץ, יָצָא זֶה שֶׁאֵין אִיסּוּרוֹ מִשּׁוּם כַּל תֹּאכַל חָמֵץ, אֶלָּא מִשּׁוּם כַּל תֹּאכַל טֶבֶל. וְאִיסּוּרָא דְּחָמֵץ לְהֵיכָן אָזְלָא? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הָא מַנִּי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:

האוכל

המציאות והשלימות של ארץ ישראל היא דווקא כאשר אינה מובדלת אלא קשורה ומאוחדת עם תורה ומצוות ועם הקדוש-ברוך-הוא.

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

וְמִי פֵּירוֹת אֵין מַחְמִיצִין, וזהו טעמו של ריש לקיש שהאוכל עיסה שנילושה בהם אינו מתחייב עליה כרת.

שנינו במשנתנו: **יוֹצֵא בִּדְמַאי וּבְמַעֲשֵׂר וכו'**. מקשה הגמרא: איך יוצאים ידי חובת מצת מצוה באכילת מצה של **דְּמַאי, הָא לֹא חֲזִי לֵיהּ** – הרי אין הדמאי ראוי לו, שכן אסרו חכמים לאכול את הדמאי, ומצה האסורה באכילה אין יוצאים בה ידי חובת מצת מצוה.

מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר לְנִכְסֵיהּ** – מאחר ואם ירצה אדם זה יוכל להפקיר את נכסיו **וְהָוֵי עָנִי, וְאוֹכֵל** [–ומותר לו לאכול] **דְּמַאי**, שכן על העניים לא אסרו חכמים לאכול דמאי [כמו שיבואר להלן], **הַשְׁתָּא נַמִּי** – גם עתה, שלא הפקיר את נכסיו ואינו עני, **חֲזִי לֵיהּ** – נחשב כראוי לו לאכילה, ויוצא בו בדיעבד.

מבארת הגמרא היכן מצאנו שלא אסרו על העניים לאכול דמאי: **דְּתְנַן** במשנה (דמאי פ"ג מ"א), **מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי**, לפי שהם מחזרים על הפתחים, ומקבלים מאכלים אף מעמי הארץ, לא הטריחום חכמים לחזור ולהפריש מהם תרומות ומעשרות, וכן מאכילים **אֶת הָאַכְסַנְיָא דְּמַאי** – אנשי צבא של ישראל שמגינים על בני העיירות מאויביהם, והם מפרנסים אותם, וכיון שאינם במקומם הרי הם כעניים ומותר להאכילם דמאי. **וְאָמַר רַב חוּנָא, תָּנָא** – שנינו בברייתא, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי**, וכן אין מאכילים **אֶת הָאַכְסַנְיָא דְּמַאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מַאֲכִילִין** את העניים ואת האכסניא דמאי.

יש להקדים, שסדר הפרשת תרומות ומעשרות הוא כך, תחילה תורמים מהפירות תרומה גדולה ונותנים אותה לכהן, ולאחר מכן מפרישים מהפירות שנותרו מעשר ראשון ונותנים אותו ללוי, ועל הלוי להפריש ממעשר זה עשירית וליתנו לכהנים, והוא הנקרא 'תרומת מעשר' [ובנוסף על כך מפריש הישראל 'מעשר שני' או 'מעשר עני', לפי המעשר הנוהג באותה שנה]. עוד יש להקדים, שאין התבואה מתחייבת בתרומות ומעשרות עד שעת 'מירוח', כלומר, עד שצוברים אותה לכרי ומחליקים אותה שזהו גמר מלאכתן, אמנם אף קודם לכן ניתן להפריש ממנה תרומות ומעשרות.

שנינו במשנתנו: יוצאים **בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ וכו'**, דהיינו שלאחר שהופרש ממנו תרומת מעשר, יוצאים בו ידי חובת מצה. מבארת הגמרא את החידוש בדין זה. מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שיוצאין ידי חובת מצה במעשר ראשון שניטלה תרומתו, **דַּהְרֵי כֵּיוָן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, חוּלִּין גְּמוּרִים הָוֵי**, ומותר לכל אדם באכילה, ומדוע היינו סבורים שאין יוצאים בזה ידי חובה.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה המשנה להשמיענו שיוצאים במעשר ראשון שניטלה תרומתו, אלא באופן **שֶׁהִקְדִּימוֹ כַּשִּׁבֳּלִים** – שהקדים להפריש מעשר ראשון לפני שהופרש ממנה תרומה גדולה, מתבואה שנמצאת בשיבלים ועדיין לא נתמרחה בגורן, **וְנִטְּלָה הֵימֶנּוּ** – מהמעשר הראשון **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְלֹא נִטְּלָה הֵימֶנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה**, וחידוש המשנה הוא שאף על פי כן הוא מותר באכילה ויוצא בה ידי חובת מצה, **וְכִדְרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ כַּשִּׁבֳּלִים** – אם הקדים להפריש מעשר ראשון קודם להפרשת התרומה, כשהתבואה עדיין לא נתמרחה, אף אם אחר כך מירח הלוי את התבואה שבידו, **פָּטוּר** הלוי **מִלְּהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר** במעשר ראשון (במדבר יח כו) **'וַהֲרֵמוֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר'**, כלומר, שהפסוק מפרש מה היא 'תרומת ה'', 'מעשר מן המעשר', דהיינו תרומת מעשר, ונלמד מכאן שרק 'מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר', **אָמַרְתִּי לְךָ** להפריש ממעשר ראשון, **וְלֹא** – ואין לך להפריש גם **תְּרוּמָה גְּדוֹלָה** וגם **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר**, ולכן מעשר ראשון כזה פטור מתרומה גדולה.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה** – מאחר שנלמד מהפסוק שאין מפרישים מהמעשר תרומה גדולה, אם כן **אֲפִילּוּ** אם **הִקְדִּימוֹ כַּכָּרִי** – הקדים הלוי ליטול את המעשר הראשון לפני שהורמה תרומה גדולה, בתבואה שכבר התמרחה בגורן ונתחייבה בתרומה, **נַמִּי לִיפְטַר** – גם כן יפטר מעשר זה מתרומה גדולה, שהרי אף כאן שייך מיעוט זה, שאין מפרישים ממעשר ראשון אלא תרומת מעשר, ולא תרומה גדולה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי, **עָלֶיךָ** – כדי להוציא ולמעט מדבריך, **אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק ציווי ללויים (שם יח כט) **'מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת ה'**, ולשון 'כל תרומת ה'' בא לרבות, שכל צד תרומה ששייך בו, חייב הלוי ליתנו לכהן, ומכאן שאם עדיין לא הפרישו ממנה תרומה גדולה חייב הלוי להפרישו וליתנו לכהן, ובהכרח צריכים אנו להעמיד דרשה זו [בכדי שלא תסתור לדרשה שהובאה לעיל מ'מעשר מן המעשר'], באופן שכבר התחייבה התבואה בתרומה קודם להפרשת המעשר.

שואלת הגמרא: **וּמָה רָאִיתָ** – מנין לך לרבות מעשר ראשון שהוקדם בכרי מ'כל' ולחייבו בתרומה, ולמעט מעשר ראשון שהוקדם בשיבולים מ'מעשר מן המעשר', ולפוטרו מתרומה, ומדוע לא נאמר בהיפך.

משיבה הגמרא: **הַאי** – אותו מעשר ראשון שהופרש מהכרי, כבר **אִידְּגַן** [–התמרח] וכיון שנקרא שמו 'דגן' חל עליו חיוב תרומה גדולה, שנאמר (דברים יח ד) 'רֵאשִׁית דְּגָנְךָ וגו' תִּתֶּן לוֹ', ולכן מסתבר להעמיד את הריבוי הנלמד מהפסוק 'כל תרומת ה'' באופן זה, שמאחר שחל עליו כבר חיוב תרומה, נשאר חיוב זה אף על המעשר שנטל הלוי, **וְאִילּוּ הַאי** – אותו מעשר שהופרש מהשיבולים, **לֹא אִידְּגַן** בשעת הפרשת המעשר, ועדיין לא התחייב בתרומה גדולה, ולכן מסתבר להעמיד את המיעוט הנלמד מ'מעשר מן המעשר' באופן זה, שכיון שבשעת הפרשת המעשר עדיין לא התחייב בתרומה, שוב אינו מתחייב בתרומה גדולה, גם לאחר שנתמרח.

שנינו במשנתנו: יוצאים ידי חובת מצה **בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדּוּ וכו'**.

תמהה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא דין פשוט הוא שיוצאים בהם, שהרי לאחר פדייתם חולין גמורים הם, ומדוע היינו מעלים בדעתנו שלא יצאו בהם ידי חובת מצה.

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן, במשנתנו, באיזה אופן מדובר, **כְּשֶׁנָּתַן** רק **אֶת** דמי **הַקֶּרֶן** שלהם, **וְלֹא נָתַן אֶת הַחוֹמֶשׁ**, שהרי הפודה הקדש או מעשר שני של עצמו צריך להוסיף על דמי פדיונם חומש משוויים, **וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּאֵין חוֹמֶשׁ מְעַכֵּב** את הפדיון, ובדיעבד אף כשלא נתן את החומש, כיון שנתן את הקרן יצאה התבואה לחולין, וממילא יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה.

שנינו במשנתנו: **וְהַכֹּהֲנִים** יוצאים ידי חובת אכילת מצה **בַּחַלָּה וּבַתְּרוּמָה וכו'**.

תמהה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שהכהנים יוצאים ידי חובה במצה של חלה או תרומה, שהרי היא מותרת להם באכילה. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – סבור היית לומר, **דְּמַצָּה שָׁוָה לְכָל אָדָם בָּעְיָנַן** – יש צורך שתהיה המצה ראויה לאכילה לכל אדם, כדי לצאת בה ידי חובת מצה, וממילא מצת חלה ותרומה שאינה ראויה לזרים, אף בהנים אין יוצאים בה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שיוצאים בה ידי חובתו, כיון שנאמר בתורה **'מַצּוֹת'** 'מַצּוֹת' פעמים רבות, ובכך **רִיבָּה** הכתוב אפילו מצות שאינן מותרות לכל אדם, אם אוכל אותן האדם המותר בהן, יוצא ידי חובתו.

שנינו במשנתנו: **אֲבָל לֹא** יוצאים ידי חובת מצה **בְּמֻבָּל וכו'**.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שאין יוצאים במצת טבל, שהרי הוא אסור באכילה, ואין יוצאים במצה האסורה באכילה, כמו שתדרוש הגמרא להלן. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה המשנה להשמיענו דין זה, אלא **בְּמֻבָּל** שהוא **טָבוּל** – חייב בתרומות ומעשרות רק **מִדְּרַבָּנָן**, וכגון **שֶׁזָּרְעוּ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב**, שאינו יונק מהקרקע, ומן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות, ורק חכמים חייבוהו בכך, וחידשה המשנה שאף שאינו אסור באכילה אלא מדרבנן, אין יוצאים בו ידי חובת אכילת מצה, לפי שזו מצוה הבאה בעבירה.

שנינו במשנתנו: **וְלֹא** – אין יוצאים **בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה**

המשך בעמוד נג

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ טבת, ה׳תשי״א
ברוקלין

הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מהורנ״נ שי׳

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מי״ג כסלו. בכלל, להוי ידוע שאם מעני מתאחר לבוא, אין זה אלא מחמת רוב הטרדות אשר סבבוני, ואשר הולכות ומתרבות מיום ליום, ובפרט ההכנה לדפוס של המאמרים והשיחות הדורשות מנוחת הנפש והתעמקות המחשבה, אשר אינם באים אלא על ידי יגיעה אף קענען אפרייסן זיך מהענינים המטרידים שבכל יום ויום. ולפעמים קשה להחליט מה קודם יותר, אם לענות לפב״פ על שאלתו הפרטית, אבל הנוגעת לו בפנימיות, או להשתמש בזמן להוציא לאור מאמר ושיחה, שאף שהוא ענין נוגע לרבים אבל עם כל זה הרי ישנם כמה מאמרים ושיחות שכבר יצאו לאור ועדיין לא למדום לתכליתם. וקשה להכריע בשאלה זו.

בחג הגאולה הוא י״ט כסלו העבר, בהיותי על הציון, קראתי את רשימות ההנהלה, המורים והתלמידים ע״פ הרשימות ששלח לי כת״ר לער״ח כסלו העבר. ובטח נתן נשיאנו הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ את ברכתו לכל אחד ואחד בהמצטרך לו, והשי״ת ימלא ברכות צדיק בגשמיות וברוחניות.

ת״ח על טרחתו בשילוח המכתב להרה״צ שי׳ ותקותי שהי׳ בזה תועלת בענין הפצת המעינות חוצה...

מה שכותב בענין ההצעה לקבוע שיעור לימוד בכל יום ויום בתורת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, הנה בכלל נכון הדבר, אבל קשה עלי לקבוע שיעורים חדשים, ובפרט שאין על זה הגבלה בזמן. ואף שהצעתי ע״ע כמה ענינים, הי׳ בזה הגבלה בזמן, היינו י״א חדשים שאחרי ההסת[לק]ות או כל שנת ההסתלקות, אבל לקבוע מעתה שיעור לרבים, עדיין לא באתי לידי החלטה בזה. מובן הדבר שכל אחד ואחד המרגיש בעצמו ענין זה, הרי יישר חילו אם יקבע שיעור קבוע איזה פעמים בשבוע או בכל יום יום בלימוד מאמרים הנ״ל ובטח יתוסף לו על ידי זה אומץ וחוזק בההתקשרות.

מובן ג״כ שאין הנ״ל מדובר ע״ד לימוד בהישיבה ופשיטא שבלימוד הדא״ח שלה צריך לתפוס מקום חשוב, ובפרט בהכתות הגדולות, הלימוד בתורת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ.

ומה שהצעתי פה נשען על המאמר והדרת פני זקן שבלקו״ת והמדובר עד״ז בשיחה שנדפסה בקוני י״ט כסלו, שלכל אחד ואחד יהיו חקוקים בזכרונו איזה מאמרים של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, ובפרט מאמר - או חלק ממנו - דיום ההסתלקות הוא יו״ד שבט תש״י, וכמבואר בארוכה בהתועדות די״ט כסלו דשנה זו.

אסיים בברכת מזל טוב מזל טוב להולדת נכדתו שתחי׳ ויה״ר שבתו וחתנו שי׳ יגדלוה לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה וכת״ר וזוג׳ שיחיו יראו בהם רוב נחת בגו״ר.

בברכת מז״ט,

מנחם שניאורסאהן

יותר פ״נ מתלמידיו שי׳ (לר״ה העבר) אין כאן. אבל כמה פ״נ נתקבלו מבלי הוראת שם המשפחה של הנשלח (אפי׳ על המעטפה) ובלי אדרעס שלו. ואולי גם מהנ״ל בכלל אלו.

נא ונא לשלוח לי העתק אות באות ממש״כ לו כמא״ה ע״ד תש״ט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **י** מֻתָּר לוֹמַר לְנָכְרִי בְּעֶרֶב שַׁבָּת "הֵילָךְ מָעוֹת[סז] בְּהַלְוָאָה[סח] וּקְנֵה בָהֶם לְעַצְמְךָ[סט] חֵפֶץ פְּלוֹנִי לְמָחָר בְּיוֹם
2 הַשּׁוּק[ע], וַאֲנִי אֶחֱזוֹר וְאֶקָּחֶנּוּ מִמְּךָ[עא] אַחַר הַשַּׁבָּת בְּפֵרְעוֹן חוֹב מָעוֹת אֵלּוּ וְאֶתֵּן לְךָ רֶוַח"[עב]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סעיף י

ביאורי הלכה

סז] הילך מעות - וכל־שכן אם לא נותן לו מעות אלא אומר לו "קנה לעצמך חפץ פלוני מחר ואני אקחנו ממך ואתן לך ריוח"[107].

סח] בהלוואה - כשנותן לו בהלוואה המעות (וממילא החפץ) שייכות לנכרי, נמצאו ב' חילוקים בין סעיף זה לסעיף הקודם (ושניהם נצרכים להיתר): **א.** אומר לו "קנה לעצמך", **ב.** הנכרי אינו מחוייב לתת או למכור את החפץ לישראל[108].

סט] לעצמך - מותר לומר לנכרי עשה מלאכה לעצמך, אף אם יש לישראל הנאה מזה[109].

ע] ביום השוק - הוא הדין שיכול לומר לו בפירוש לקנות בשבת[110].

עא] ואקחנו ממך - אפילו מתחייב לקנות ממנו[111].

עב] לך ריוח - אבל אם יאמר לו "אשלם שכר טרחתך" אסור לומר לו בפירוש שיעשה בשבת[112], ואם לא נותן לו כלום בעד טרחתו נראה שהנכרי עושה עבור ישראל ולא יועיל שאמר לו "לעצמך".

ציונים והוספות

107) אלא שכשנותן לו מעות, אם לא נותן לו ריוח, נראה יותר כשלוחו אפילו שאמר "קנה לעצמך".

108) משמע שהצורך שיתן לו בהלוואה כדי שהנכרי יעשה באמת לצורך עצמו, וא"כ אם נותן לו מעות ואומר לו "קנה לעצמך ואינך מחוייב למכור או לתת לי את החפץ לאחר השבת" - מותר, אמנם יש שכתבו שצריך שיהיה בהלוואה על פי המבואר להלן סעיף לה שאף שמותר לומר לנכרי לעשות מלאכה עבור עצמו, אסור ליתן לו לעשותה בחפץ של ישראל, וכשמלוה לו את המעות ["מלוה להוצאה ניתנה"] אינם שייכים לישראל, וראה להלן על סעיף לה אם אסור לומר לו לעשות מלאכה בחפץ של ישראל כשהקנה לו את החפץ בערב שבת.

109) להלן סעיף לה.

110) אלא שנקט כאן "יום השוק" שזו הסיבה העיקרית לקנייה ביום זה, ומודגשת בזה גם טובת הנכרי שיקנה בזול יותר ויקבל ריוח כשימכור ביום אחר.

111) משמע משו"ר שהשמיט את דברי השו"ע "ואם אצטרך אקנה ממך", (וכן הוא במשנ"ב ס"ק יג בשם הב"ח והא"ר בסי' תמ"ח ס"ד ודלא כתוספת שבת (כללים שבריש סי' רמג סי"ב)) שהיתר זה רק כשאינו מחוייב לקנות, אך מסיום הסעיף "ואתן לך ריוח" משמע קצת שהיתר זה דווקא כשמתחייב לקנות ממנו והנכרי סמוך ובטוח שהולך להרוויח מעסק זה. ומכל־מקום צ"ל שגם לשוע"ר הנכרי לא חייב למכור לישראל, דאם כן דינו כדלהלן מסי' רנב ס"ט.

112) שאז דינו כקבלן (שקצץ לו שכר) ואסור לומר לו בפירוש שיעשה בשבת כדלעיל סי' רנב ס"ד. וראה לעיל הערה קא.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

1 **ה** אפילו אכל אדם כל מיני מעדנים ומיני תבשילין הרבה
2 אע"פ שהם מחמשת המינים אינו יוצא ידי חובת ג'
3 סעודות שחייב אדם לסעוד בשבת עד שיאכל לחם
4 שמברכין עליו המוציא וברכת המזון (ועוד שעיקר סעודה
5 הוא הלחם שעליו יחיה האדם) לפי שלגבי אכילת המן
6 שממנה למדו ג' סעודות נאמר בה לחם שנאמר ויאמר
7 אליהם משה הוא הלחם אשר נתן וגו':

8 **ו** וכיון שאכל יתר מעט מכביצה יצא ידי חובתו אבל
9 כביצה בלבד נקראת אכילת עראי ואינו יוצא בה ויש
10 אומרים שבכזית בלבד יוצא ידי חובתו ויש אומרים
11 שבסעודה שלישית אין צריך לחם כלל ויתבאר הכל בסימן
12 רצ"א:

13 **ז** טוב לברך על ב' אגודות של הדס קודם קידוש של לילה
14 ושל יום ובתוך סעודה שלישית:

15 **ח** אם יש קצת אונס שלא יוכל לסעוד בלילה יכול לדחות
16 הסעודה עד למחר שיאכל ג' סעודות ביום ובלבד
17 שיקדש בלילה ויאכל מיד אחר הקידוש כזית מחמשת
18 המינים או שישתה עוד רביעית יין כמו שנתבאר בסימן
19 רע"ג אבל אם אין שם אונס אין לעשות כן שהרי אפילו
20 מבעוד יום מצוה למנוע מלאכול כדי שיאכל בלילה
21 לתיאבון כמו שנתבאר בסימן רמ"ט:

חלק ב סימן עדר דיני בציעת הפת בשבת:

22 **א** אסור להשתמש לאור הנר בשבת כל דבר שצריך עיון

הרבה כגון לפלות בגדיו או לבדוק ציצית או לקרות בספר לאור הנר של שמן ואפילו אם אינו מוציא בפיו מה שהוא קורא גזרה שמא ישכח ויטה הנר לקרב השמן אל הפתילה כדי שתדלוק יותר יפה ויתחייב משום מבעיר.

אבל בנר של שעוה או של חלב הכרוך סביב הפתילה שאין דרך להטותו כשהפתילה היא כשרה (עיין סי' רס"ד) יש מתירים ויש אוסרים גזירה שמא ימחוט ראש הפתילה ויש בזה משום מכבה ולעת הצורך יש לסמוך על סברא הראשונה:

ב אפילו אם הנר קבוע בחור שבכותל שאינו יכול להטותו ואפילו הוא גבוה עשר קומות שאינו יכול ליגע אליו כלל ואפילו הוא סגור בעששית אסור בכל ענין שלא חלקו חכמים בדבר שהנר שאסרו להשתמש לאורו תשמיש שצריך עיון אסרוהו בכל ענין:

* * *

ג ומכל מקום לא אסרו אלא לאדם אחד בלבד אבל שנים קורין ביחד שאם יבא האחד להטות יזכירנו חבירו והוא שקורין בענין אחד שאז משגיח האחד במה שחבירו עושה אבל אם זה קורא בענין זה וזה קורא בענין זה אף על פי ששני העניינים הם בדף אחד הרי כל אחד ואחד טרוד בעניינו ואין משגיח במעשה חבירו ולפיכך אסורים לקרות.

ואפילו כשקורין ענין אחד אלא שזה קורהו בספר אחד וזה קורהו בספר אחר הרי כל אחד טרוד בספרו ואינו משגיח במעשה חבירו ולכך אסורים לקרות ולכן אסור לומר פיוטים בבית הכנסת בלילי יום טוב שחל להיות בשבת לפי שכל אחד קורא מספרו ויש אומרים שאין חילוק בין ספר אחד לספרים הרבה כל שקורין בענין אחד מותר והמנהג כסברא הראשונה:

ד הרוצה לקרות ואומר לאחר שעמו שאינו קורא תן דעתך עלי שלא אטה הנר הרי זה מותר לקרות והוא הדין אם אומר כן לאשתו אע"פ שדעתה קרובה אצלו לא תניחהו להטות וכן אם מפלה את בגדיו והיא משמרתו שלא יטה הרי זה מותר אבל אם היא או אחר ג"כ מפלה עמו אסור שהרי כל אחד בודק במקום אחר וכל אחד טרוד בבדיקתו ואינו משגיח במעשה חבירו:

ה אדם חשוב שברור לו שאין דרכו להטות הנר בעצמו כל ימות החול מותר לו לקרות בשבת ואפילו יחידי ואין אחר משמרו:

ו לא התירו לשנים שיקראו בענין אחד אפילו בספר אחד אלא לאור הנר אבל אצל המדורה אפילו עשרה כאחד אין קורין שמתוך שזנבות האודים סמוכים להם יוכל אחד לחתות בהם בקל ובמהירות כל כך קודם שירגיש בו חבירו ומה יועיל שיזכירנו חבירו אחר שחתה כבר (ומטעם זה אף כשמתחממים אצלה לא ישבו בסמוך לזנבות האודים):

ז תינוק[ו]ת של בית רבן קורין לאור הנר אפילו שלא בפני רבן מפני שאימת רבן עליהן ואין פושטין יד לשום דבר אף בחול אלא על פי רבן ולפיכך לא יבאו להטות:

ח מותר לקרות פרק במה מדליקין לאור הנר שהרי הוא מזכיר איסור שבת ואיך ישכח ויטה:

ט נוהגים לקרות בליל יום הכפורים במחזורים מפני שאימת יום הכפורים עליהם ולא יטו:

* * *

י הרב יכול לראות לאור הנר מהיכן יקראו התינוקות ולסדר ראשי הפרשיות בפיו מתוך הספר לאור הנר והשאר קורא בעל פה לסייע את התינוקות ולא ראשי פרשיות בלבד אלא כל שיודע קצת הפרשה בעל פה ובקצת צריך לראות בספר אפילו באמצע הפרשה הרי זה מותר שמאחר שאינו מעיין בספר תמיד יש לו היכר בזה ולא יבא לשכוח ולהטות.

לפיכך ליל פסח שחל להיות בשבת מותר לקרות ההגדה בספר לאור הנר לפי שאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת ואינו צריך לעיין בספר אלא לפרקים (ואף כשקורא כולה בספר מותר כיון שאינו צריך לזה) והוא הדין הזמירות שאומרים בכל שבת על השלחן מי שרגיל בהן קצת בעל פה יכול לאמרן מתוך הספר וכל שכן שהמשכים בשבת לבית הכנסת מתפלל שם לאור הנר הדולק מבעוד יום שזהו מותר שהתפלה ושאר דברים שהוא רגיל לאמרם הם שגורים בפיו יותר מההגדה אבל ללמוד אסור אפילו הוא יום אם החדר אפל עדיין בענין שצריך לנר:

יא כלים הדומין זה לזה וצריך עיון רב להבחין (בין זה לזה) ביניהם אסור לבדקן לאור הנר ואפילו להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו אסור אם הם דומים זה לזה אבל מסתכל הוא מה שבכוס ומה שבקערה לאור הנר שהתירו לו מפני הנקיות ומפני הסכנה והוא הדין לברור ירק האוכל מתוך הפסולת וכן כל כיוצא בזה:

יב שמש שאינו קבוע אסור לו לבדוק כוסות או קערות הדומין ולהבחין ביניהם לאור הנר מפני שאינו מכירן וצריך הוא לעיין בהם הרבה עד שיבחין ביניהם ושמא ישכח ויטה אבל השמש הקבוע הואיל ומכירן אינו צריך עיון הרבה להבחין ביניהם לפיכך אם בא לבדוק אין מונעים אותו אבל אין מורין לו לכתחלה לבדוק אע"פ שהוא מותר דכיון שמקרב ידיו לנר להבחין ביניהם חוששים שמא יסתפק מהשמן שבנר.

במה דברים אמורים בנר של שמן אבל נר של נפט כיון שהוא מאוס אין חוששים שיסתפק ממנו ומורין לו לכתחלה ויש אומרים שבנר של נפט אפילו שמש שאינו קבוע מותר לבדוק לאורו מפני שאורו רב ולא יצטרך להטות ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים:

יג נהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות משום ביזוי מצוה (וגם בחול יש סכנה לעמוד בפני הנר ערום):

חלק ב סימן ערה דברים האסורים לעשות בשבת לאור הנר:

* * *

א נכרי שהדליק את הנר בשביל ישראל אסור לכל אדם להשתמש לאורו בשבת אפילו למי שלא הודלק בשבילו שהחמירו בזה חכמים הואיל ונעשית מלאכה גמורה של תורה בשביל ישראל בשבת וכן אם הבעיר מדורת עצים

בשביל ישראל אסור לכל אדם מישראל להתחמם כנגדה בשבת ואפילו אם הנכרי נתכוין לטובת עצמו כגון ששכרו הישראל וקצץ לו שכר כך וכך בעד כל יום ויום שידליק לו נרות ויבעיר לו מדורה או שקצץ לו בעד כל הדלקה והדלקה והבערה והבערה ולא צוהו להדליק ולהבעיר בשבת אלא הוא עושה מעצמו כדי להרבות בשכרו אעפ"כ אסור ליהנות ממלאכתו בשבת שהואיל וגוף הישראל יהא נהנה בשבת מגוף המלאכה הרי עיקר המלאכה נעשית בשבת בשבילו שהרי הנכרי אינו נהנה מגוף המלאכה אלא משכרה והוא מתכוין בעשיית גוף המלאכה בשבת בשביל שיהנה הישראל ממנה בשבת נמצא שעשיית מלאכת השבת היא בשבילו כשיהנה ממנה בשבת ויש לגזור גזרה שמא יאמר לו לעשותה בשבת בשביל הנאתו אם יהיה מותר לו ליהנות ממנה כשעיקר עשייתה בשביל הנאתו:

ב ומכל מקום לא הטריחו על הישראל לצאת מביתו כשמדליק בו הנכרי נר בשבילו מדעת עצמו אף על פי שיש לו הנאה מאור הנר רק שלא ישתמש כלום לאורו וכן במדורה והוא הדין אם הוא שובת במלון בבית הנכרי אינו צריך לצאת ממנו כשמדליק הנכרי נר בשבילו דכיון שהוא שובת בו נעשה כביתו וטורח לו לצאת ממנו ואם רוצה לעשות מדת חסידות יהפוך פניו מאור הנר להראות שאינו חפץ בו:

ג ומכל מקום אם הנר הוא של ישראל צריך הוא למחות בידו לכתחלה שלא ידליקנו בשבילו מטעם שנתבאר בסי' רנ"ב וכן במדורה מעצים של ישראל (ואם לא השגיח בו והדליקו מותר לו ליהנות להשתמש לאורו ובלבד שלא יערים במחאתו).

ואם מיחה בנכרי המשרתו בביתו ולא השגיח בו (אע"פ שמותר לו להשתמש לאור הנר שמיחה בו מכל מקום) חייב הוא לגרש מביתו את הנכרי הזה שאינו שומע לו ומדליק או מבעיר בשבילו בשבת ואע"פ שהוא מתכוין לטובת עצמו כדי להרבות בשכרו שקצץ לו בעד כל הדלקה והבערה והרי זה כקבלן שאין צריך למחות בידו אף שעושה המלאכה בחפצים של ישראל כמ"ש שם מכל מקום אסור לו להניחו שיעשה בביתו מפני מראית העין כמו שנתבאר שם:

* * *

ד אבל אם הנר או העצים של הנכרי אינו צריך למחות בו כשעושה מדעת עצמו אע"פ שלא קצץ לו שכר מטעם שנתבאר שם ואפילו בתוך בית ישראל אין חוששים למראית העין כשהמלאכה נעשית בחפצים של נכרי מטעם שיתבאר בסי' שכ"ה:

ה ומכל מקום מותר לו למחות בו וכן מותר למחות בנכרי שבא להוסיף שמן שלו בנר הדולק ואין בזה משום כיבוי שע"י מחאתו גורם מהירות הכיבוי וכשמיחה בנכרי המדליק משלו בין בביתו בין בבית הנכרי ולא השגיח בו מותר לו להשתמש לאורו ובלבד שלא יערים במחאתו:

ו וכל זה כשהדליק בשביל ישראל אבל אם הדליק בשביל עצמו או בשביל נכרי אחר מותר לכל ישראל להשתמש לאורו אפילו הנר של הישראל שאין גוזרים שמא יאמר לנכרי שידליק בשביל עצמו או בשביל נכרי אחר וכן אם הדליק לצורך חולה אפילו שאין בו סכנה או לצורך קטנים שדינם כחולה שאין בו סכנה לכל דבר מותר לבריאים להשתמש לאורו שאין כאן גזרה שמא יאמר לנכרי להדליק בשביל החולה שהרי דבר מותר הוא אפילו לכתחלה:

ז ישראלים ונכרים שהסיבו יחד ובא נכרי והדליק להם נר אם רוב המסיבה נכרים מותר להשתמש לאורו ואם רובה ישראל אסור להשתמש לאורו שמן הסתם מתכוין המדליק לצורך הרוב ואם מחצה ישראל ומחצה נכרים ג"כ אסור שמן הסתם הוא מכוין לצורך שניהם ואף אם ספק לאיזה מהם מדליק הולכים להחמיר בספק זה.

וכל זה כשמדליק סתם שמן הסתם כוונתו בשביל המסובין אבל אם יש הוכחה שמדליק בשביל עצמו כגון שאנו רואים שהוא משתמש לאורה (מיד) אע"פ שהרוב ישראל מותר להשתמש לאורה וכן אם יש הוכחה שמדליק בשביל נכרי אחר אבל אם יש הוכחה שמדליק לצורך ישראל ולצורך נכרי אע"פ שהרוב נכרים אסור:

* * *

ח בקצת מקומות נהגו רבים להקל באמירה להנכרי להדליק נרות לצורך סעודה כשנכבו הנרות ואי אפשר לאכול בחשך ויש שלמדו זכות על שלא מיחו בידם חכמים לפי שסומכין על מי שאומר שלא גזרו על שבות של אמירה לנכרי במקום מצוה אפילו לומר לו לעשות מלאכה גמורה של תורה ומכל מקום אם נר אחד דלוק עדיין ויכולים לאכול אצלו אסור לומר לנכרי שידליק עוד שאין כאן מצוה כל כך לדחות בשבילה שבות של אמירה לנכרי (ואם הדליק מעצמו מותר ליהנות ממנו אף לאחר שכבה הראשון כיון שעונג שבת תלוי בזה כמו שיתבאר).

אבל כל אדם צריך להחמיר לעצמו שלא לומר לנכרי להדליק נר אע"פ שיושב בחושך ואינו יכול לאכול סעודת שבת לפי שרבו האומרים שלא התירו שבות במקום מצוה אלא שבות דשבות כמו שיתבאר בסי' ש"ז ודבריהם עיקר לפיכך אין להקל כלל בזה אפילו לצורך גדול אלא שאין למחות בהמקילין שמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים:

ט אבל לומר לנכרי שיביא לו נר הדלוק כבר במקום אחר יש מתירים אפילו אם אפשר לו בלעדו בין נר של שעוה וחלב בין נר של שמן לפי שטלטול הנר אינו אסור אלא מפני שהוא מוקצה כמו שיתבאר בסי' רע"ט וכל מוקצה מותר לטלטלו בטלטול מן הצד כמו שיתבאר בסי' שי"א וכיון שהישראל בעצמו היה יכול להביא הנר לכאן בהיתר בטלטול מן הצד כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכיוצא בזה כשמביאו הנכרי באיסור בטלטול גמור אין בכך כלום שלא אסרו לעשות ע"י נכרי בשבת אלא דברים שאין שום היתר לישראל לעשות בעצמו ואין להורות היתר זה אלא לבני תורה אבל לעמי הארץ אין להתיר שלא יתרגלו באמירה לנכרי וידמו דבר לדבר ויקילו יותר:

* * *

י במה דברים אמורים כשמביאו לכאן כדי ליהנות כאן

לאורו או מפני שצריך למקום שהיה הנר עומד שם אבל אסור לטלטל על ידי נכרי כדי להצניעו כדי שלא יגנב לפי שטלטול זה הוא לצורך הנר שהוא מוקצה ואין היתר לישראל לטלטל מוקצה אפילו בטלטול מן הצד כשטלטולו הוא בשביל המוקצה עצמו כמו שיתבאר בסי' שי"א.

(ואף שיתבאר שם שכל טלטול מן הצד שהוא על ידי גופו שלא בידיו יכול לטלטלו אפילו לצורך המוקצה ושאר טלטול מן הצד שהיה על ידי דבר אחר שבידיו אין היתר אלא כשמטלטלו לצורך מקומו אבל לא כשצריך להשתמש בגוף המוקצה ואם כן זה הנר אם יטלטלנו על ידי דבר אחר שבידיו לא יוכל לטלטלו כדי ליהנות מאורו כאן במקום שמביאו וגם א"א כלל להביאו על ידי הטלטול מן הצד של דבר אחר שבידיו ואם יטלטלנו על ידי גופו כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכיוצא בזה יכול לטלטלו אף בשביל שלא יגנב אעפ"כ אין להתיר לומר לנכרי שיצניענו לפי שאותם המתירים טלטול כדרכו על ידי נכרי כשיש היתר לישראל מן הצד הם סוברים שאף על ידי גופו אין היתר לטלטל לצורך המוקצה עצמו אלא כדי להשתמש בגוף המוקצה או מפני שצריך למקומו ואין להקל יותר ממה שהם עצמם מקילים):

יא אם אומר אדם לעבדו ולשפחתו לילך עמו לחוץ בלילה ומדליקים הנר מעצמן אף על פי שגם הם צריכין לנר זה ומתכוונים לצורך עצמן בלבד אין זה נקרא לצורך נכרי כיון שעיקר ההליכה היא לצורך ישראל ובשבילו ולפיכך (צריך למחות בם שלא ידליקו אם הנר שלו ואם לא מיחה בהם והדליקוהו) אסור לילך עמהם לחוץ עד שיניחו הנר בבית שלא יהנה מאור הנר שהודלק בשביל הליכתו אפילו הנר של נכרי (ואם מיחה בם ולא השגיחו בו והדליקו מותר להשתמש לאורו אם אינו מערים כמו שנתבאר למעלה):

חלק ב סימן רעו דיני נר שהדליק הנכרי בשבת ובו י"ז סעיפים:

'תורה אור' פרשת ויגש – הפרשה החסידית

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה[1]

"וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי וגו'" (פְּרָשָׁתֵנוּ מד, יח):

הִנֵּה כְתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים א, יז): "**קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים** וגו'"[2].

וְהִנֵּה יֵשׁ לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַמִּשְׁכָּן לְבֵית עוֹלָמִים[3]: שֶׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵאֲרָזִים[4], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּרוּמָה כו, טו): "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים", וְהַמִּכְסֶה הָיָה מִ"יְרִיעוֹת עִזִּים"[5], וְ"עוֹרוֹת אֵילִים", וְ"עוֹרוֹת תְּחָשִׁים"[6] כו'[7]; וְהַבַּיִת־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה **מֵאֲבָנִים**[8] וְעָפָר דַּוְקָא[9] (שֶׁ"אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ עֵץ בּוֹלֵט[10], וְאַכְסַדְּרָאוֹת שֶׁל עֵץ"[11], רַק שֶׁהָיוּ כְּלוֹנְסָאוֹת שֶׁל אֶרֶז בְּתִקְרַת הָאוּלָם[12] כו').

וְצָרִיךְ לְהָבִין זֶה: מִפְּנֵי מָה בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ הָאֲרָזִים עִיקָּר

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו וּבֵיאוּרוֹ: **תּוֹרַת חַיִּים פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ** [פט, א]. **אוֹר הַתּוֹרָה רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ** [בְּרֵאשִׁית בֶּרֶךְ ב – שמח, ב. בֶּרֶךְ ה – תתקפה, ב (קִיצּוּרִים). בֶּרֶךְ ו – תתשח, א (קִיצּוּר)]. – צִיּוּן כְּבוֹד קָדוֹשׁ אַדְמוּ"ר.

נָאֱמַר בְּפָרָשַׁת וַיְחִי תקס"ה בַּחֲנוּכַּת הַבַּיִת. נוֹסַח הַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ הוּא הַנָּחַת רַבִּי מֹשֶׁה עִם הַגְּהוֹת הַצֶּמַח צֶדֶק, נִדְפְּסָה בְּלִי הַהַגְּהוֹת בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ה חֵלֶק א עַמּוּד קמב וּמַתְחִילָה "קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים". נוֹסַח אַחֵר – הַנָּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי – נִדְפַּס שָׁם בְּמַקְבִּיל "נוּסְחָא שְׁנִיָּה". מְיוּסָּד עָלָיו – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה בְּתוֹרַת חַיִּים הַנַּ"ל.

חֵלֶק מֵהַמַּאֲמָר הוּבָא עִם הוֹסָפוֹת בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עַמּוּד כב וְאֵילָךְ. תרמ"ד עַמּוּד ריב. רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיִּגַּשׁ תשמ"ו. שִׂיחַת שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב תשמ"ז – תּוֹרַת מְנַחֵם הִתְוַועֲדוּיוֹת חֵלֶק ב עַמּוּד 196 וְאֵילָךְ).

2) ("וְהַתַּרְגּוּם ו"אֲמַר שְׁלֹמֹה נְבִיָא כַּמָא יָאֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא דֵּיְיָ דְּאִתְבְּנֵי עַל יְדוֹי מַן קֵיסֵי גּוּלְמֵישׁ אֲבָל יַתִּיר יְהֵא יָאֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּעֲתִיד לְאִתְבְּנָאָה בְיוֹמֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא") נִרְאֶה דִּמְפָרֵשׁ "קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים" קָאֵי עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דִּשְׁלֹמֹה". – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד קעה עַיֵּין שָׁם).

3) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה זָכוֹר עַמּוּד א'תשפא. שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד קעה. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עַמּוּד יח).

4) (רְאֵה רַשִּׁ"י עַל הַפָּסוּק (תְּרוּמָה כה, ה) "וַעֲצֵי שִׁטִּים – וּמֵאַיִן הָיוּ לָהֶם בַּמִּדְבָּר? פֵּירֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר וְהֵבִיא **אֲרָזִים** לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם וְצִוָּה לְבָנָיו לִיטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם").

5) (תְּרוּמָה כו, ז: "וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן").

6) (שָׁם, יד: "וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה").

7) (צָרִיךְ עִיּוּן מַה שֵּׁיֵּיר – הֶעָרַת כְּבוֹד קָדֶשֶׁת אַדְמוּ"ר).

8) ("מַה שֶּׁבַּיִּת הַמִּקְדָּשׁ הוּרְכָּב לְהִיוֹת (לְכַתְּחִילָה) מֵאֲבָנִים דַּוְקָא וְלֹא מִלְּבֵנִים)" נִתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 23 הָעָרָה 76.

בְּעִנְיַן מִשְׁכַּן שִׁילֹה – רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּרָכָה צט, ד. אִגְּרוֹת קֹדֶשׁ חֵלֶק יט אִגֶּרֶת ז'קנג).

9) ("וּדְלָא כְּהַמִּשְׁכָּן, שֶׁרַשׁ קַרְקַע הַמִּשְׁכָּן הָיָה מַעְפָר (שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מִמִּסָּע לְמִסָּע), דּוֹמֵם, אֲבָל כּוֹתְלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מִצּוֹמֵחַ, וְהַמִּכְסֶה שֶׁעַל הַמִּשְׁכָּן (הַיְרִיעוֹת) הָיָה מְחַיֵּי" – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט חֵלֶק ב (בִּסְלוֹ־שֶׁבֶט) עַמּוּד רז).

10) ("וְעוֹבֵר עַל לָאו "לא תִטַּע כו'", רַק עֵץ שָׁקוּעַ מוּתָּר כְּמוֹ הַתִּקְרוֹת כו'". לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּרָכָה שָׁם. וּרְאֵה סִידּוּר עִם דַּא"ח עַמּוּד רא, ג. פֵּירוּשׁ "עֵץ בּוֹלֵט" וְזֶה שֶׁ"לִשְׁבֹּת כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל עֵץ הָיְתָה" – רְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כח עַמּוּד 252 וְאֵילָךְ).

11) כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם פֶּרֶק א' מֵהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה ("וְגַם הָרַאֲב"ד סְבִירָא לֵיהּ כֵּן – רְאֵה כֶּסֶף מִשְׁנֶה שָׁם". – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו שָׁם הָעָרָה 48). וְעַיֵּן בְּסֵפֶר הַ"חִינּוּךְ" מִצְוָה תצ"ב.

12) (מִדּוֹת ג, ח: "וּכְלוֹנְסוֹת שֶׁל אֶרֶז הָיוּ קְבוּעִין מִכְּתָלוֹ שֶׁל הֵיכָל לְכָתְלוֹ שֶׁל אוּלָם").

בַּבִּנְיָן, וְהֶעָפָר הָיָה רַק בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן[13] לְמַטָּה; וּבַמִּקְדָּשׁ נַהֲפוֹךְ הוּא, שֶׁהָיוּ הָאֲבָנִים וְהֶעָפָר הָעִיקָּר, שֶׁאֲפִילוּ הַגַּג הָיָה מֵהֶן, וְלֹא הָיוּ עֵצִים, רַק כְּלוּנְסָאוֹת שֶׁל אֶרֶז[14] הַנַּ"ל, שֶׁהָיוּ טְפֵלִים לְעִיקַּר הַבִּנְיָן[15]?

וְהָעִנְיָן:

כִּי הִנֵּה יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל עוֹלָם ד' בְּחִינוֹת: דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר. וְהַדּוֹמֵם הוּא לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מִצּוֹמֵחַ, וְהַצּוֹמֵחַ לְמַטָּה מִן הַחַי כו', וְהָעִילּוּי שֶׁבְּכוּלָּם הוּא בְּחִינַת הַמְדַבֵּר.

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ: דְּאִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה הָאָרֶץ דַּוְקָא תּוֹצִיא צֶמְחָהּ[16], שֶׁהַצּוֹמֵחַ יִהְיֶה גָּדֵל וְנוֹלָד וְנִמְשָׁךְ מֵעֲפַר הָאָרֶץ, הֲלֹא הַצּוֹמֵחַ הוּא לְמַעְלָה מֵהַדּוֹמֵם שֶׁהוּא הֶעָפָר!

אַךְ הָעִנְיָן דְּלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה – שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַדּוֹמֵם לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מִן הַצּוֹמֵחַ, עִם כָּל זֶה יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה יְתֵירָה מִצַּד שֶׁרְשׁוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת צוֹמֵחַ וְחַי כו'.

דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַחְלוֹקֶת הַתַּנָּאִים[17] בַּגְּמָרָא (חֲגִיגָה יב.)[18]: חַד אָמַר – "שָׁמַיִם קָדְמוּ לָאָרֶץ"[19], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, א): "בְּרֵאשִׁית בָּרָא כו' **אֵת הַשָּׁמַיִם** וְאֵת **הָאָרֶץ**". וְחַד אָמַר – "אָרֶץ קָדְמָה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, ד): "בְּיוֹם עֲשׂוֹת כו' **אֶרֶץ וּשָׁמָיִם**". וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים[20], שֶׁ**בַּמַּחֲשָׁבָה** – אֶרֶץ קָדְמָה לַשָּׁמַיִם, וּכְשֶׁ**בָּרָא** – בָּרָא הַשָּׁמַיִם תְּחִלָּה[21].

וְהָעִנְיָן, כִּי "סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה"[22], פֵּירוּשׁ: כִּי הָאָרֶץ לְפִי שֶׁהִיא "סוֹף מַעֲשֶׂה" עַל כֵּן שָׁרְשָׁהּ בְּמַחֲשָׁבָה הִיא בִּבְחִינַת "תְּחִלַּת הַמַּחֲשָׁבָה"[23]. אֲבָל הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם תְּחִלַּת הַמַּעֲשֶׂה, הֵם אַחֲרוֹנִים בַּמַּחֲשָׁבָה, כִּי זֶהוּ הַכְּלָל שֶׁהַ"סוֹף מַעֲשֶׂה" עוֹלֶה תְּחִלָּה בַּמַּחֲשָׁבָה[24].

וּלְכָךְ הַצּוֹמֵחַ לְמַעְלָה מֵהַדּוֹמֵם, וְכֵן הַחַי לְמַעְלָה מֵהַצּוֹמֵחַ כו' – שֶׁזֶּהוּ כְּפִי סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּדוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר בָּעוֹלְמוֹת: שֶׁבְּחִינַת הַדּוֹמֵם וַעֲפַר הָאָרֶץ הוּא בְּחִינַת "סוֹף מַעֲשֶׂה", וְצוֹמֵחַ וְחַי לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַדְרֵגָה, וְהוּא עִנְיַן "שָׁמַיִם קָדְמוּ לָאָרֶץ". וּמִכָּל מָקוֹם מִצַּד שָׁרְשָׁן בַּמַּחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה הֲרֵי אֶרֶץ דַּוְקָא קָדְמָה לְכוּלָּם בַּמַּחֲשָׁבָה, לָכֵן דַּוְקָא בָּהּ יֵשׁ הַכֹּחַ וְהַיְכוֹלֶת לְהוֹצִיא צֶמְחָהּ[25], מִצַּד שָׁרְשָׁהּ הַנַּעֲלֶה, וְלָכֵן הַצּוֹמֵחַ וְהַחַי וְהַמְדַבֵּר כּוּלָּם מְקַבְּלִים מִמֶּנָּה כו'. :

וְהִנֵּה בַּמִּשְׁכָּן לֹא הָיָה נִמְצָא עֲדַיִן תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, שֶׁהָיָה רַק **דִּירַת עֲרָאי**[26] שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוּאֵל־ב ז, ו): "וָאֶהְיֶה **מִתְהַלֵּךְ** בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן כו'"[27]. לְכָךְ נַעֲשָׂה כְּפִי אוֹפֶן סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת אֵיךְ שֶׁנִּבְרְאוּ בְּסִדְרָן, שֶׁבָּזֶה שָׁמַיִם קָדְמוּ לָאָרֶץ.

וְלָכֵן **כּוֹתְלֵי הַמִּשְׁכָּן** הָיוּ מִקְּרָשִׁים שֶׁהֵן בְּחִינַת צוֹמֵחַ, וְרַק קַרְקַע הַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵעָפָר – שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁהַצּוֹמֵחַ לְמַעְלָה מִן הַדּוֹמֵם. וְלָכֵן נַעֲשׂוּ הַקְּרָשִׁים מֵאֲרָזִים, שֶׁהָאֲרָז גָּדֵל בְּגוֹבַהּ מְאֹד, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינָה הֶעָלְיוֹנָה שֶׁבַּצּוֹמֵחַ כו', לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַדּוֹמֵם שֶׁאֵין בּוֹ תּוֹסֶפֶת וְגִידּוּל כְּלָל;

וְהַמִּכְסֶה עַל הַמִּשְׁכָּן הָיָה מִיְּרִיעוֹת וּמֵעוֹרוֹת אֵילִים וּתְחָשִׁים כו', שֶׁהוּא בְּחִינַת הָחַי שֶׁלְּמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה גַּם מִבְּחִינַת הַצּוֹמֵחַ. לְפִיכָךְ, הַיְרִיעוֹת שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים, שֶׁהָיוּ פְּרוּשִׂים עַל כּוֹתְלֵי הַמִּשְׁכָּן – הָיוּ מִבְּחִינַת חַי, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת צוֹמֵחַ שֶׁמֶּמֶנּוּ נַעֲשׂוּ כּוֹתְלֵי הַמִּשְׁכָּן. נִמְצָא, שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה כְּפִי סֵדֶר מַעֲלַת וּמַדְרֵגַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָן וּבְרִיאוּתָן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת "שָׁמַיִם קָדְמוּ" כו'.

אֲבָל **בַּמִּקְדָּשׁ** הָיָה נִמְצָא בּוֹ תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, כִּי הָיָה **דִּירַת קֶבַע**[28] שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים

---

13) (נָשֹׂא ה, יז: "הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן". רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה תשמ"ו).

14) (רְאֵה לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת שָׁם הֶעָרָה 48).

15) (רְאֵה מִדּוֹת פֶּרֶק ג מִשְׁנָה ח (כִּפְי גִּירְסַת רוֹב הַמְּפָרְשִׁים). כֶּסֶף מִשְׁנֶה לְהָרַמְבַּ"ם הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה פֶּרֶק א הֲלָכָה ט. מִפְּרֵשֵׁי הַמִּשְׁנָה שָׁם בְּפֶרֶק א מִשְׁנָה ו. וְעוֹד. – לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק ו שָׁם הֶעָרָה 63).

16) (עַל פִּי יְשַׁעְיָה סא, יא: "כְּאֶרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ").

17) (רְאֵה לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 78 וּבְהֶעָרָה 60).

18) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה צו יג, ד. רְאֵה כז, ב. שְׁמִינִי עֲצֶרֶת עט, ד. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ח חֵלֶק ב עַמּוּד שכג. אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק ג תפז, א. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד כג).

19) (רְאֵה גַּם לְקַמָּן פט, א. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עַמּוּד כג. שצח. לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 76 וְאֵילָךְ).

20) (עֲרוּבִין יג, ב).

21) (בְּתוֹרַת חַיִּים כָּאן וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת" תרס"ו בְּאוֹפֶן אַחֵר קְצָת. וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת שָׁם).

22) (פִּיּוּט "לִבָּה דוֹדִי").

23) ("דִּמְצַד זֶה שֶׁהָאָרֶץ עֲלֻתָּהּ בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה, יֵשׁ בָּהּ (עִילּוּי וְחֲשִׁיבוּת –) הַכֹּחַ לְהַצְמִיחַ מַאַיִן לְיֵשׁ (שֶׁאֵינוֹ בַּשָּׁמַיִם)". – לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת שָׁם).

24) ("הַיְינוּ לְפִי שֶׁעִיקַּר הַמְּכֻוָּן נִגְמָר בַּסּוֹף, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים לְמַטָּה בְּגִשְׁמִיּוּת בְּכָל הַשִּׁפְעָה שֶׁעִיקַּר הַמְּכֻוָּן נִשְׁלָם בַּסּוֹף". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ד עַמּוּד ריב עַיֵּן שָׁם בְּאֲרוּכָּה).

25) (רְאֵה אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ (קלב, א). אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תמד).

26) (רְאֵה שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה רַבָּה פֶּרֶק א, טז (ג). זֹהַר חֵלֶק ב רמא, א).

27) (רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ד עַמּוּד ריג וְאֵילָךְ).

28) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּגַשׁ (בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ב) עַמּוּד שנ, א. נ"ך כֶּרֶךְ א עַמּוּד לה: "עַל דֶּרֶךְ 'אֹהֶל בַּל יִצְעָן' הַנִּזְכָּר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד' דְּרוּשׁ הַשֵּׁנִי". עַיֵּן שָׁם בַּאֲרוּכָּה. רְאֵה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה בְּלָק עַמּוּד א'לז. בְּלִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 21 הֶעָרָה 66: "וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם מַה שֶׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה

(קלב, יד): "זֹאת **מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד**"[29], שֶׁהָיָה מֵעֵין עוֹלָם־הַבָּא, מַה שֶּׁיִּהְיֶה בָּאֶלֶף הַשִּׁבִיעִי כְּשֶׁיִּהְיֶה "מְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים"[30], שֶׁאָז תִּתְעַלֶּה הָאָרֶץ עֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת לִהְיוֹת לְמַעְלָה מִכּוּלָּם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי יב, ד): "אֵשֶׁת חַיִל **עֲטֶרֶת** בַּעְלָהּ", שֶׁתִּהְיֶה "עֲטֶרֶת" לָעָתִיד־לָבֹא לְז"א־דַּאֲצִילוּת. וְהַיְינוּ מִצַּד שָׁרְשָׁהּ שֶׁעָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה תְּחִלָּה – "אֶרֶץ קָדְמָה לַשָּׁמַיִם".

לָכֵן אַף בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיָה **מֵעֵין** עוֹלָם־הַבָּא, נַעֲשָׂה עִיקַּר הַבַּיִת מֵאֲבָנִים וָעָפָר שֶׁהֵם בְּחִינַת דּוֹמֵם, שֶׁאַף הַגֵּג וְהַמַּעֲזִיבָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַמַּקִּיף נַעֲשָׂה מֵאֲבָנִים וָעָפָר וְלֹא מֵאֲרָזִים, שֶׁהוּא כְּפִי מַה שֶּׁיִּהְיֶה לָעָתִיד־לָבֹא – שֶׁבְּחִינַת אֶרֶץ קָדְמָה, "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", מִצַּד שָׁרְשָׁהּ כו'.

רַק שֶׁכְּלוֹנְסָאוֹת שֶׁל אֶרֶז שֶׁהָיָה בְּהַתְּקָרָה – הֵם הָיוּ בְּחִינַת **תַּמְכִּין** לְבַד לְעִיקַּר הַתְּקָרָה הַנַּעֲשָׂה מִבְּחִינַת דּוֹמֵם, וּכְעִנְיַן "תַּמְכִּין[31] דְּאוֹרַיְיתָא"[32]. :

וְהִנֵּה נִרְאֶה בַּעֲלִיל גַּם כֵּן בְּחִינָה זוֹ: שֶׁיֵּשׁ בְּהָאָרֶץ מַעֲלָה יְתֵירָה, וְהוּא בְּחִינַת הַבִּטּוּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, שֶׁהִיא מְדֻרָס תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּל[33]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַצּוֹמֵחַ, שֶׁגְּדֵלִים בְּגוֹבַהּ וְהִתְנַשְּׂאוּת כו'.

וּבִטּוּל זֶה נִמְשָׁךְ מִצַּד שָׁרְשָׁהּ הַנַּעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה הִיא בְּחִינַת **חָשַׁב מ"ה**[34], שֶׁהוּא תַּכְלִית הַבִּטּוּל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם (בְּשַׁלַּח טז, ז): "וְנַחְנוּ **מ"ה**". וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּחִינַת הַבִּטּוּל בָּאָרֶץ, וּמִצַּד זֶה תִּתְעַלֶּה לָעָתִיד־לָבֹא לִהְיוֹת "עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", לָכֵן הָיָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ **מֵאֲבָנִים** דַּוְקָא[35].

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַמִּשְׁכָּן שֶׁנַּעֲשָׂה כְּפִי סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּעַכְשָׁיו שֶׁבְּחִינַת צוֹמֵחַ לְמַעְלָה מֵהַדּוֹמֵם, "שָׁמַיִם קָדְמוּ כו'", לָכֵן הָיוּ הַכּוֹתְלִים מֵעֲצֵי שִׁטִּים, וְהֶעָפָר הָיָה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן וְכַנַּ"ל. :

וְהִנֵּה זֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן **יוֹסֵף וִיהוּדָה** – שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת שָׁ**מַיִם וָאָרֶץ**, וּבְחִינַת **צוֹמֵחַ וְדוֹמֵם** כו':

כִּי **יוֹסֵף** – לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת וְרִבּוּי[36], שֶׁמִּתּוֹסֵף וְהוֹלֵךְ בְּהַגְדָּלָה וְהַגְבָּהָה לְמַעְלָה, וְהוּא עִנְיַן בְּחִינַת צוֹמֵחַ. וּבִפְרָט בְּחִינַת הָאָרֶז שֶׁגָּדֵל וְהוֹלֵךְ לְמַעְלָה מַעְלָה בְּרוּם הַמַּעֲלוֹת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צב, יג): "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח, כְּ**אֶרֶז** בַּלְּבָנוֹן **יִשְׂגֶּה**"[37].

(וְהַיְינוּ בְּחִינַת זָ"א־**דַּאֲצִילוּת**, שֶׁנִּקְרָא צוֹמֵחַ לְגַבֵּי הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרָא דּוֹמֵם. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת[38], שֶׁהַמִּדּוֹת יֵשׁ בָּהֶם צְמִיחָה וּגְדִידוּל, אֲבָל הָאוֹתִיּוֹת הֵן בְּחִינַת דּוֹמֵם כו'. וּבַמִּדּוֹת יֵשׁ בְּחִינַת קַטְנוּת וְגִדְלוּת.

וְזֶהוּ בְּחִינַת "עֵץ **אֶרֶז וְאֵזוֹב**" (חֻקַּת יט, ו): שֶׁהָאֵזוֹב הוּא בְּחִינַת הַקַּטְנוּת[39], וְהָאֶרֶז בְּחִינַת הַגִּדְלוּת כו', וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן **יִשְׂגֶּה** כו'".

וְיוֹסֵף בִּפְרָט הוּא בְּחִינַת יְסוֹד, שֶׁעוֹלֶה עַד הַדַּעַת, וְדַעַת עוֹלֶה עַד הַכֶּתֶר כו'. וּכְשֶׁמַּבְרִיחַ מַעְלָה מַעְלָה נִקְרָא "אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן כו'").

וִיהוּדָה הוּא בְּחִינַת אֶרֶץ – **מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת**, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַדּוֹמֵם דַּאֲצִילוּת. וְלָכֵן יְהוּדָה – לְשׁוֹן הוֹדָאָה[40] וּבִטּוּל, שֶׁהַדּוֹמֵם יֵשׁ בּוֹ בְּחִינַת הַבִּטּוּל בְּיוֹתֵר כַּנַּ"ל. :

וְהִנֵּה בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַתָּה יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיְּהוּדָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּלְכוּת מְקַבֶּלֶת שִׁפְעָהּ וְחַיּוּתָהּ מִן הַז"א. וְלָכֵן יוֹסֵף הָיָה הַ**מֶּלֶךְ** בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא בְּחִינַת צוֹמֵחַ, בְּחִינַת גִּידּוּל וְהִתְנַשְּׂאוּת. וְהוּא הָיָה "הַמַּשְׁבִּיר" (מִקֵּץ מב, ו) וְהַמַּשְׁפִּיעַ לְכוּלָּם, וִיהוּדָה הוּא הַמְקַבֵּל.

דִּירַת עֲרָאי שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ דִּירַת קָבַע, כִּי כְּשֶׁהַגִּילּוּי נִמְשָׁךְ רַק מִלְּמַעְלָה, אֵינוֹ חוֹדֵר בִּפְנִימִיּוּת כָּל כַּךְ (וּלְהָעִיר מִלְּקוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא ב, ג־ד), שֶׁאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא מִצַּד עַצְמָהּ – כְּשֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ מִיָּד עֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה – אֵין לָהּ קִיּוּם". רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְדָוִד עַבְדִּי" תשל"ב הַנַּ"ל).

29) (רְאֵה "הַמְשֵׁךְ מַיִם רַבִּים תרל"ו" פֶּרֶק ע (סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ו חֵלֶק א עַמּוּד עד), שֶׁלְּבֹאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין הַאֵיךְ בִּנְיַן בֵּית מֵאֲבָנִים וְסִיד יִהְיֶה נִקְרָא בְּשֵׁם מְנוּחָה וְנַחֲלָה לֶאֱלֹקִים חַיִּים. עַיֵּן שָׁם).

30) (סוֹף מַסֶּכֶת תָּמִיד).

31) (תּוֹמְכֵי הַתּוֹרָה. רְאֵה הַקְּדָמַת הַזֹּהַר ח, א).

32) (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "מָחָר חֹדֶשׁ" בְּמַה שֶׁאָמַר יְהוֹנָתָן לְדָוִד: (שְׁמוּאֵל־א כג, יז) "וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לְךָ לְמִשְׁנֶה כו'" (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ז עַמּוּד מח. תקס"ח חֵלֶק א עַמּוּד תקלז; נְביאִים עַמּוּד יד)).

33) (רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה מא, ט: "וּמַה עָפָר עָשׂוּיָה דַּיְישׁ. וּבְמַתְנוֹת כְּהוּנָּה שָׁם: הַכֹּל דָּשִׁין עָלֶיהָ. וּרְאֵה גַּם לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כ עַמּוּד 310).

34) (מַחֲשָׁבָה . . חָשַׁב מָ"ה זֹהַר חֵלֶק א כד, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן סט קיב, ב).

35) (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת", דִּלְכָךְ אָמְרוּ בְּגְמָרָא (רֹאשׁ הַשָּׁנָה ד, א. רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא בְּרָךְ ב עַמּוּד תמד. בְּרָךְ ג עַמּוּד תשעח) עַל כּוֹרֶשׁ שֶׁהֶחְמִיץ – בְּמָה שֶׁחָזַר וְצִוָּה לְעָרֵב בְּחִינַת צוֹמֵחַ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ – "נִדְבָּכִין דִּי אֶבֶן גְּלָל תִּלְתָּא, וְנִדְבָּךְ דִּי אֶע חֲדַת כו'" (עֶזְרָא ו, ד. נִדְבָּכִים שֶׁל אֶבֶן גָּלָל – שְׁלֹשָׁה, וְנִדְבָּךְ שֶׁל עֵץ – אֶחָד), כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת כּוּלּוֹ בַּאֲבָנִים דַּוְקָא מִטַּעַם הַנַּ"ל (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הַזָּקֵן תקס"ח חֵלֶק א עַמּוּד קלב וְאֵילָךְ. לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּרָכָה צט, ד. סִידּוּר עִם דַּא"ח כא, ג).

וּבַתְּפִלָּה הוּא בְּחִינַת הִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה – "קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה" (מְלָכִים־א יט, יב), בְּחִינַת דּוֹמֵם. וְאוֹתִיּוֹת הַתְּפִלָּה הֵם בְּחִינַת דּוֹמֵם).

36) (רְאֵה לְעֵיל לא, א).

37) ("יִתְגַּדֵּל וְיַעֲלֶה מַעְלָה מַעְלָה כְּקוֹמַת הָאָרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן". מְצוּדַת דָּוִד).

38) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה חֻקַּת נז, ד וְאֵילָךְ).

39) (מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת א, סָעִיף נד. לִקּוּטֵי תּוֹרָה חֻקַּת ס, ד).

40) (רְאֵה לִקְמָן וַיְחִי מה, א דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ").

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמַר **בִּי אֲדֹנִי**" – פֵּירוּשׁ: שֶׁבּוֹ[41] יוּמְשַׁךְ[42] הַשֶּׁפַע מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק. וְכַמְּבוֹאָר בַּזֹּהַר דְּ"וַיִּגַּשׁ" הַיְינוּ "תִּקְרוֹבְתָּא עָלְמָא בְּעָלְמָא"[43]. דְּהַיְינוּ, עָלְמָא־תַּתָּאָה – בְּחִינַת מַלְכוּת מִתְיַיחֶדֶת וְנִגֶּשֶׁת לְגַבֵּי עָלְמָא־עִלָּאָה – בְּחִינַת זָ"א לְקַבֵּל הַשֶּׁפַע כו'. וְזֶהוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן – הַצּוֹמֵחַ לְמַעְלָה מֵהַדּוֹמֵם כַּנַּ"ל.

אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא יִתְעַלֶּה יְהוּדָה לִהְיוֹת לְמַעְלָה מִבְּחִינַת יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אִשֶּׁת חַיִל **עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ**", מִצַּד שֶׁרְשׁוֹ שֶׁעָלָה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה כַּנַּ"ל. כִּי הִנֵּה **מַחֲשָׁבָה** הוּא **חָשַׁב מָ"ה**, דְּהַיְינוּ תַּכְלִית הַבִּטּוּל, שֶׁהוּא בְּחִינַת **חָכְמָה**־דַּאֲצִילוּת **כֹּחַ מָ"ה**[44].

וְהִנֵּה "אַבָּא יָסַד בְּרַתָּא"[45]: כִּי חָכְמָה־עִילָּאָה נִקְרָא יִרְאָה־עִלָּאָה, וְחָכְמָה־תַּתָּאָה שֶׁהִיא הַמַּלְכוּת הִיא יִרְאָה־תַּתָּאָה. וְזֶהוּ "אַבָּא יָסַד בְּרַתָּא", שֶׁמִּבְּחִינַת יִרְאָה־עִלָּאָה דְּחָכְמָה נִמְשֶׁכֶת הַמַּלְכוּת – יִרְאָה־תַּתָּאָה. וּלֶעָתִיד־לָבֹא תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת יִרְאָה־תַּתָּאָה בְּיִרְאָה־עִלָּאָה מְקוֹרָהּ, עַל כֵּן תִּהְיֶה אָז "עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", כִּי הַבִּטּוּל הוּא לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מְאַהֲבָה־וְיִרְאָה דְּמִדּוֹת הַנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת חֶסֶד־וּגְבוּרָה דְּזָ"א. וּלְכָךְ גַּם עַכְשָׁיו יֵשׁ בְּהָאָרֶץ בְּחִינַת הַבִּטּוּל יוֹתֵר וְכַנַּ"ל. וּבְחִינַת בִּטּוּל דְּיִרְאָה־עִלָּאָה הִיא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם "וְנַחְנוּ **מָה**" כו'[46]. :

וְזֶהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת **וַיִּגַּשׁ**[47] (יְחֶזְקֵאל לז, טז־יט):

"**קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לִיהוּדָה** כו', וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם כו', וְקָרֵב אוֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד כו', הִנֵּה אָנִי לוֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף כו', וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה כו' – עַד: "וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם"[48] (שָׁם, כד).

פֵּירוּשׁ:

כִּי עַתָּה יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיהוּדָה, שֶׁהוּא נִמְשָׁל לְאֶרֶז[49] אֲשֶׁר גָּדֵל בְּגוֹבַהּ וּמִתּוֹסֵף וְהוֹלֵךְ, כָּךְ יוֹסֵף, אֵלָיו שַׁיָּיכִים עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם (יט): "וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵירָיו". נִמְצָא הוּא מְרוּבֶּה בִּשְׁבָטִים יוֹתֵר מִיְּהוּדָה. שֶׁעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא יוֹסֵף, כִּי הוּא הַדַּעַת עֶלְיוֹן כו'.

אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא כְּשֶׁיִּתְחַבְּרוּ שְׁנֵיהֶם – יוֹסֵף וִיהוּדָה – בְּיַחַד בְּתַכְלִית הַיִּחוּד הָאֲמִיתִּי, דְּהַיְינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (איוב מ"אן, חן): "אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ", וְזֶה יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, אָז יִתְעַלֶּה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף, כַּנַּ"ל עַל פָּסוּק "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", וְלָכֵן אָז "וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ" – עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (פִּרְשָׁתֵנוּ מה, א): "וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק כו', בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו", דְּהַיְינוּ שֶׁנִּתְחַבְּרוּ יוֹסֵף וִיהוּדָה בְּתַכְלִית הַחִבּוּר וְהַיִּחוּד "לִמְיַהֲדֵי אֶחָד בְּאֶחָד כו'"[50].

([51] **וּבְכָל** הַנַּ"ל יוּבָן וִיבוֹאַר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי הַשַּׁ"ס" מֵהָאֲר"י זַ"ל בְּבֵיאוּר מַאֲמַר רַז"ל בְּ"חֵלֶק" ("סַנְהֶדְרִין") דַּף ק"ב, סוֹף עַמּוּד א'):

---

41) (בִּי אֲדוֹנִי . . שֶׁבּוֹ יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק: דְּלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁיְּהוּדָה בִּיקֵּשׁ זֶה מִיּוֹסֵף, הֲרֵי הָיָה צָרִיךְ לְבַקְּשׁוֹ שֶׁהוּא (יוֹסֵף) יַמְשִׁיךְ הַשֶּׁפַע אֵלָיו, וְלָמָּה בִּיקֵּשׁ מִיּוֹסֵף שֶׁבּוֹ (בִּיהוּדָה) יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע". – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל :וְעַבְדִּי דָוִד" שָׁם סָעִיף ז. עַיֵּין שָׁם הַבֵּיאוּר.

"לִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד דִּיּוּק בָּזֶה, דְּזֶה שֶׁבּוֹ (בִּיהוּדָה) יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע אֵינוֹ תָּלוּי בְּיוֹסֵף אֶלָּא בִּיהוּדָה. אֲבָל – אֵינוֹ. דְּדִבּוּקָא קַבָּלַת הַשֶּׁפַע אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּהַנּוֹתֵן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמְשָׁכַת הַשֶּׁפַע". – שָׁם הָעָרָה 29 וּרְאֵה הָעָרָה הַבָּאָה).

42) (שֶׁבּוֹ יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע: "וְלֹא 'שֶׁבּוֹ יִתְקַבֵּל הַשֶּׁפַע' – כִּי זֶה שֶׁשַּׁיָּךְ לְיוֹסֵף הוּא הַמְשָׁכַת הַשֶּׁפַע (וְלֹא קַבָּלַת הַשֶּׁפַע), אֶלָּא שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּהַמַּשְׁפִּיעַ צְרִיכָה לִהְיוֹת בִּשְׁבִיל הַמְקַבֵּל. – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעַבְדִּי דָוִד" שָׁם סָעִיף ז).

43) (חֵלֶק א וַיִּגַּשׁ רו, א: "**וַיִּגַּשׁ אֵלָיו** – תִּקְרוֹבְתָּא דְּעָלְמָא בְּעָלְמָא, לְאִתְאַחֲדָא דָּא בְּדָא לְמָהֲוֵי כֹּלָּא חָד. בְּגִין דִּיהוּדָה אִיהוּ מֶלֶךְ וְיוֹסֵף מֶלֶךְ, אִתְקְרִיבוּ דָּא בְּדָא וְאִתְאַחֲדוּ דָּא בְּדָא". – הִתְקָרְבוּת שֶׁל עוֹלָם עִם עוֹלָם, לְהַאֲחֵז זֶה עִם זֶה, שֶׁהַכֹּל יִהְיֶה אֶחָד. מִשּׁוּם שֶׁיְּהוּדָה הוּא מֶלֶךְ וְיוֹסֵף מֶלֶךְ, הִתְקָרְבוּ זֶה לָזֶה וְנֶאֱחֲזוּ זֶה עִם זֶה).

44) (זֹהַר חֵלֶק ג כח, א. לד, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה (ד, א) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

45) (זֹהַר חֵלֶק ג רמח, א. רנו, ב. רנח, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא. רְאֵה לְעֵיל ד, ג).

46) (וְעַיֵּין לְקַמָּן (מה, א) עַל פָּסוּק "יְהוּדָה אַתָּה". וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר פָּרָשַׁת אֱמוֹר, עַל פָּסוּק "וְגַם אָמְנָה אֲחוֹתִי בַּת אָבִי כו'" מַעְנְיָן "בְּחָכְמָה יָסַד אֶרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתְבוּנָה" (בְּאוּרֵי הַזֹּהַר וַיֵּרָא כ, ג). וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (ג, ד) פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה יְצִירַת").

47) (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיִּגַּשׁ תשמ"ו. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק טו עַמּוּד 413).

48) (שֵׁיְּיכוּת "וְעַבְדִּי דָוִד" לַפָּסוּק "וַיִּגַּשׁ" נִתְבָּאֵר בְּתוֹרַת מִנְחַם הִתְוַעֲדוּיוֹת תשנ"ב חֵלֶק ב עַמּוּד 63 וְאֵילֵךְ. וּרְאֵה הַנִּסְמָן שָׁם הָעָרָה 71. וּרְאֵה גַּם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעַבְדִּי דָוִד" הַנַּ"ל).

49) (רְאֵה תּוֹרַת מְנַחֵם הִתְוַעֲדוּיוֹת תשמ"ט חֵלֶק ב עַמּוּד 261 הָעָרָה 28).

50) (זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קלה, א).

51) וְעַיֵּין עַל פָּסוּק "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו'" בְּעִנְיָן (הוֹשֵׁעַ ב, ב) "וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד כו'" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר ו, ג־ד. ז, ד).

וְעַיֵּין בְּדִרּוּשׁ "בִּרְכַּת הַזְּמוּן" בְּעִנְיָן שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם יְבָרֵךְ עַל כּוֹס יַיִן הַמְשׁוּמָּר שֶׁלֶּעָתִיד לָבֹא כו' (סִדּוּר עִם דַּא"ח שַׁעַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קב, א וְקִנְחַ, אן).

וְעַיֵּין עַל פָּסוּק "מָחָר חֹדֶשׁ" בְּעִנְיָן יְהוֹנָתָן וְדָוִד (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ז עַמּוּד מח וְאוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית ד, ב. תקס"ח חֵלֶק א עַמּוּד תקכח, וְנוֹסַח אַחֵר בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן נְבִיאִים עַמּוּד ט).

שֶׁ"תָּפְשׂוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לְיַרְבְּעָם בֶּן נְבָט וְאָמַר לוֹ: חֲזוֹר בְּךָ כו'[52], אָמַר לוֹ מִי בָּרֹאשׁ? אָמַר לוֹ: בֶּן יִשַׁי בָּרֹאשׁ. אָמַר לוֹ: אִי הָכִי, לָא בָּעֵינָא"[53].

שֶׁהוּא מַמָּשׁ הָעִנְיָן הַנַּ"ל; שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא רָצָה שֶׁיַּרְבְּעָם יַחֲזוֹר בִּתְשׁוּבָה וְאָז יָאִיר בּוֹ מִבְּחִינַת וּמַדְרֵגַת יוֹסֵף, בְּחִינַת "עֵץ אֶפְרַיִם כו'";

וְזֶהוּ "אֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי נְטַיֵּיל בְּגַן עֵדֶן" – שֶׁיִּהְיֶה מֵאִיר בָּהֶם אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶאָרָה רַבָּה. וְזֶהוּ "אֲנִ"י כו'".

"אָמַר לוֹ: מִי בָּרֹאשׁ?" – כִּי הוּא רָצָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה עַכְשָׁיו שֶׁבְּחִינַת וּמַדְרֵגַת יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת יְהוּדָה, לְכָךְ רָצָה הוּא לִהְיוֹת בְּרֹאשׁ לְגַבֵּי דָּוִד. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא "אָמַר לוֹ": שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא יִתְעַלֶּה יְהוּדָה, לָכֵן "בֶּן יִשַׁי בָּרֹאשׁ כו'".

"אָמַר לוֹ: אִי הָכִי לָא בָּעֵינָא" – שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ בְּחִינַת בִּטּוּל וְשִׁפְלוּת זֶה. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (שָׁם קא, ב): "גַּסּוּת הָרוּחַ שֶׁבְּיַרְבְּעָם טִרְדָתוֹ כו'".

וּמֵעֵין זֶה נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן הַמְרַגְּלִים[54], שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם גַּם כֵּן שִׁפְלוּת זוֹ לְגַבֵּי בְּחִינַת אֶרֶץ הָעֶלְיוֹנָה. שֶׁדִּימּוּ בְּעַצְמָם שֶׁאֵין צָרִיךְ לָזֶה, לִהְיוֹתָן מֵעֶלְמָא דִּדְכוּרָא, "כּוּלָּם אֲנָשִׁים כו'" (שְׁלַח יג, ג). אֲבָל יוֹסֵף הַצַּדִּיק וִיהוּדָה יִתְחַבְּרוּ לֶעָתִיד־לָבֹא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד "לְמֶיהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד" כַּנַּ"ל). :

52) ("וְאֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי נְטַיֵּיל בְּגַן עֵדֶן").

53) (אִם כָּךְ, אֵינִי רוֹצֶה).

54) (אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח (בְּמִדְבַּר כֶּרֶךְ ב) עַמּוּד תנ).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(יט) **והנה** אחר כל זה יובן ג"כ בשרש ענין ההפרש בין בחי' התוהו לבחי' התיקון כנ"ל. שמבואר בע"ח דבחי' אורות דתוהו הן אורות תקיפים וחזקים ביותר ע"כ לא יוכלו הכלי' לסבול האור ונשברו ונפלו כו' והוא מצד רבוי האור ומיעוט הכלי כו'. אבל בחי' התיקון בא במיעוט האור ורבוי הכלים כו' ובבחי' התכללות זע"ז דוקא. אבל בחי' אורות דתוהו הן בבחי' ההתחלקות והפירוד זה מזה כל א' מובדל מזולתו מן הקצה לקצה כו' שלא יוכלו להתכלל זע"ז כלל דהא בהא תליא שמצד תוקף האורות שלהם א"א שיתכללו משא"כ בבחי' התיקון כו'. ולהבין ביאור זה הנה יובן ע"פ כל הנ"ל בהפרש שבין עצם מדות הטבעיים שבלב ששרשם הוא בעצמות הנפש יותר ע"כ הן תקיפים וחזקים ביותר מכח השכל שבנפש ובין כח השכל ששליט על המדות עד שהן נכנעים ומתחלשים מחמת כח השכל כו'. שזהו כללות ענין ההפרש בין מדות ואורות דתוהו למדות דתיקון כו'. דהנה אנו רואים במדות הטבעיים להיותם בבחי' עצמות הנפש ממש שמפני זה הן תקיפים וחזקים ביותר ע"כ אנו מוצאים בהן בחי' הפירוד וההתחלקות זה מזה בתכלית מן הקצה לקצה ממש עד שא"א שיתחברו ב' הפכים שבהם כחסד ודין לעולם כו'. וכמו שאנו רואים בטבע המדות שבלב כאהבה ושנאה חסד ודין שכאשר יתגבר בלב בחי' עצמיות המדה הטבעית דאהבה וחסד וטוב ורחמים כמו שהוא מוטבע בעצם הנפש שהוא רחמני וחסדן וטוב בעצם א"א שיהופך ממדה זו להיפוכו שהוא מדת הדין והרוגז ואכזריות כלל שלא יסבול היפוכו כלל. וכן להיפוך במדת השנאה וכעס ודין ואכזריות בעצם לא יסבול היפוכו בחי' החסד ורחמים כלל כי כל מדה מפורדת בטבעה מזולתה ההפכית בתכלית עד שאין שום חלק ותערובות והתכללות דמדה"ד בחסד עד שכולו חסד וטוב ולא ממדת החסד בדין עד שכולו דין. ואין רחמים וחסד בדין כלל וכלל כו'. וגם באיש א' שלפעמים הוא בחסד וטוב אז לא יוכל לבא בכעס ודין ורוגז כלל ובשעה שהוא בבחי' הדין ורוגז אז לא יוכל להיות בחסד ורחמים כלל כי לא ישכנו ב' הפכים דחו"ג בלב במדות הטבעיי' וכמו שאנו רואים בתינוק שמדותיו הטבעיי' הן בעצם כחם כמו שהן בנפש שאין בו כח השכל לשלוט עליהם כנ"ל. ע"כ כשיאהוב ויחשוק איזה דבר מה לא יוכלו לפתותו לשנוא אותו הדבר כי לא יוכל לסבול דבר המנגד לרצונו כלל וכלל. ולהיפוך כששונא דבר מה לא יוכל להטות לבו לאהוב הדבר מפני שלא יוכל לסבול המנגד לרצונו בכל מדה ממדותיו הטבעיים אשר יתפעל בהם כי המדות הן בבחי' קו א' לבד או כולו דין או כולו חסד. ובקצפו לא ירחם כלל ובחסדו לא ירגז כלל כי א"א שיבא במדות הטבעיים בחי' החבור וההתכללות זה מזה כלל

וכלל. וכל זה הוא בא מסיבת תוקף וחוזק המדות הטבעיים להיותם בבחי' עצמיות בעצם הנפש ממש כמו עצם כח החסד וטוב עם עצם כח הדין ורוגז. שא"א שיתחברו יחד ובשעה שיאיר כח זה לא יאיר זה כלל כי רחוקים ומובדלים הן זה מזה בתכלית ולא יוכלו להתכלל יחד לעולם. (כמו שא"א שיהפך לאהוב לשונא ולשנוא את האוהב במדות הטבעיי' רק ע"פ שליטת השכל והטעם על המדות שבלב כמשי"ת). וזהו כמו דמיון האש והמים שכמו שהן פשוטים בעצם מהותם א"א לעולם שיתחברו אש ומים שהמים מכבים האש והאש ילחך המים ויתייבשו כי כל אחד גובר על מנגדו לפי שלא יוכל לסבול אותו כלל מצד תקיפות וחוזק כל א' וא' כמו שהוא בעצם. אבל כאשר יחלש כח כאו"א והוא כאשר יוציאו חלקי ההרכבה שבכאו"א מהיפוכו אז יתכללו יחד במקום אחד כו'. כמו המזיגה והרכבה דיסוד האש שמורכב בעץ עם המזיגה והרכבה דיסוד המים שבעץ שהוא הלחלוחית והיובש שמורכבים יחד בעץ הרי אנו רואים שמתכללים יחד והיו למהות א' בעץ ממש ואף שידליקו העץ באש וישרף מכח היובש שבו שהוא מיסוד האש. הרי יוצא ע"י העשן שבו גם הלחלוחית דיסוד המים שבו ומתקיים זמן מה בהדלקתו שנמצא יש חבור והתכללות דמזיגות הפכיי' דאש ומים יחד כו'. וצריך לומר משום דיסודות הפכיי' הללו דיסוד המים ואש שבעץ להיות שאינם מעצם הפשוט דמים ואש רק מזיגה שלהם לבד ע"כ יוכלו להכלל יחד. אבל עצם הפשוט דאש ומים א"א שיתכללו יחד. ובאמת צריך לומר בהכרח שגם האש ומים עצמן יש בהן התכללות בכל א' מהיפוכו והוא שיש מחלק המים באש וחלקי האש במים כמ"ש בס"י הוציא אש ממים ומים מאש (כידוע בס' הטבע). ע"כ יכול להיות התכללות במזיגות והרכבות שיוצא מהם להיות במהות א' כמו היובש וחום עם הלחלוחית שבעץ שמורכב משניהם יחד. כי חלק חום האש אשר ביובש שבעץ יש בו ג"כ מחלק המים שבלחלוחית וכן בלחלוחית שבעץ יש מחום האש שביובש כו'. ולכך מתכלל כא' עם יסודו ושרשו כמו מזיגת הצנון עם הדבש במרקחת שהחריפות שהי' בדבש בהעלם יצא לגילוי במזיגה ומתכלל יחד עם מזיגה של מתיקות שבצנון שהי' בהעלם ויצא לגילוי שאם לא הי' חריפו' בדבש ומתיקה בצנון בהעלם עכ"פ לא הי' גם המזיגה שלהם מתכללים יחד עד שנעשה טעם א' במרקחת כלול מב' הפכים דמתיקות וחריפות יחד שנק' עריבות כו' וד"ל. (ועכ"ז אעפ"י שיש במים מאש ובאש ממים נק' פשוטים בלתי מורכבים שא"א שיתכללו כי מה שיש באש ממים הוא בהעלם גדול מאד ולא נחשב במציאות כלל ואדרבה גם המים שבאש נק' (יומא כא, ב) אש שותה כו'. וכן אש שבמי' כברקים למטר שהן עיקר התהוות המטר כו'). (ובס"י א' טרף אש ומים ובללן יחד כו'. משמע דגם בעצם הפשוט דאש ומים יכול להיות התכללות. וכמו השמים שכלולים ומורכבים מאש ומים כו'):

בראשית ברא אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וְהָעִנְיָן יוּבָן בְּבֵיאוּר עִנְיָן "יָדַיִם" לְמַעְלָה – מַהוּ? וַהֲלֹא אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף![24]

אַךְ הִנֵּה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם, הַיָּדַיִם, מֶזֶג חִיּוּתָם מֵהַנֶּפֶשׁ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין בְּכֹחָם אֶלָּא לִפְעוֹל פְּעוּלַת הָעֲשִׂיָּיה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, דְּהַיְינוּ לְצַיֵּיר וְלִבְנוֹת אוֹ לִיתֵּן צְדָקָה וְחֶסֶד לָעָנִי, וּפְעוּלָה זוֹ – הַמְשָׁכָה הִיא, אֲבָל כְּבָר נִתְגַּשְּׁמָה הַהַמְשָׁכָה מִן הַחֶסֶד שֶׁבַּלֵּב שֶׁהוּא רוּחָנִי, לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי אוֹ לִיתֵּן מָעוֹת לָעָנִי פְּלוֹנִי וְכַדּוֹמֶה. וּכְמוֹ שֶׁכְּלִי הַחֶסֶד עַצְמוֹ הוּא הַגְּבָלַת אוֹר הָאַהֲבָה לַעֲשׂוֹת חֶסֶד, כֵּן יוּשְׁפַּל כְּלִי הַחֶסֶד שֶׁבַּלֵּב עוֹד לִהְיוֹת בִּפְעוּלָה גַּשְׁמִיּוּת בְּאֵבֶר הַיָּד.

וְעַל פִּי זֶה יוּבָן לְמַעְלָה בְּמִדַּת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, שֶׁמִּדַּת חַסְדּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא הַמְלוּבָּשׁ בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ, הוּא כָּל עִיקַּר מְקוֹר חִיּוּת הָעוֹלָמוֹת, כֹּחַ הַפּוֹעֵל בַּנִּפְעָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25]: "כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה". אַךְ לְפִי אוֹפֶן הַנִּפְעָל כֵּן יִשְׁתַּלְשֵׁל אוֹר מִדָּה זוֹ בְּ"כֵלִים מְכֻלָּלִים שׁוֹנִים"[26].

---

24) רְאֵה לְעֵיל מִצְוַת הַאֲמָנַת אֱלֹקוּת תְּחִילַּת פֶּרֶק ג. פֶּרֶק י.

25) תְּהִלִּים פט, ג.

26) כֵּלִים מְכֻלָּלִים שׁוֹנִים: אֶסְתֵּר א, ז.

וְאִם כֵּן, עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, וּבִפְרָט גַּלְגַּל הַמַּזָּלוֹת, שֶׁשּׁוֹפֵעַ דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר הַגַּשְׁמִי מְאֹד, הֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁנִּלְקַח חַיּוּת שֹׁר שֶׁבְּגַלְגַּל מִכְּלִי הַחֶסֶד שֶׁבְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ עֲרוֹךְ כְּלָל לְאוֹר וְחַיּוּת הָעֶלְיוֹנָה הַבָּא וּמֵאִיר מֵחַסְדּוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֶלָּא שֶׁנִּלְקַח מִבְּחִינַת "דְּרוֹעָא יְמִינָא"[27] דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא, שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל חַיּוּת אֵבֶר הַיָּד, שֶׁפְּעוּלַּת הַחֶסֶד עַל יָדוֹ – פְּעוּלָּה גַּשְׁמִיּוּת לְגֵבֵי כְּלִי הַחֶסֶד שֶׁבַּלֵּב.

וְהַיְינוּ מַה שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים"[28]: שֶׁכְּלִי הַחִיצוֹן דַּאֲצִילוּת מִתְלַבֵּשׁ לִהְיוֹת נִשְׁמָה לַעֲשִׂיָּה[29], וְהוּא בְּחִינַת יָד, כְּלִי הַחִיצוֹן שֶׁל הַחֶסֶד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[30]: "יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם"; וּבִיצִירָה, שֶׁהוּא רוּחָנִי יוֹתֵר – מִתְלַבֵּשׁ כְּלִי הָאֶמְצָעִי; וּבִבְרִיאָה – כְּלִי הַפְּנִימִי, כְּמוֹ הַחֶסֶד שֶׁבַּלֵּב עַצְמוֹ – שֶׁנַּעֲלָה יוֹתֵר מִפְּעוּלַּת הַחֶסֶד שֶׁבַּיָּד כַּנַּ"ל.

וְהִנֵּה, עִנְיַן **ה' אֶצְבָּעוֹת** שֶׁבַּיָּד, הֵם בְּחִינַת **ה' גְּבוּרוֹת** הַמְּחַלְּקִים וּמַפְרִידִים אֶת כֹּחַ פְּעוּלַּת הָעֲשִׂיָּה שֶׁבְּעֶצֶם הַיָּד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה פְּעוּלַּת דָּבָר פְּרָטִי, כְּמוֹ צִיּוּר וּכְתִיבָה אוֹ נְתִינָה לְזוּלָתוֹ; שֶׁאִם לֹא הָאֶצְבָּעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל כֹּחַ הַפְּעוּלָּה הָיָה בַּיָּד בִּשְׁלֵימוּת, אֲבָל לֹא הָיָה שׁוּם נִפְעָל מִמֶּנָּה בִּפְרָטוּת. כִּי כֹּחַ הַיָּד אֶחָד הוּא, וְהָאֶצְבָּעוֹת הֵם הַגּוֹרְמִים הִתְחַלְּקוּת לִפְרָטִים שׁוֹנִים.

וּכְעִנְיַן הַיָּדוּעַ בְּהֶבֶל הַדִּבּוּר, שֶׁמִּתְחַלֵּק עַל יְדֵי ה' מוֹצָאוֹת שֶׁהֵם גַּם כֵּן "ה' גְּבוּרוֹת" הַמַּפְרִידוֹת הַהֶבֶל, וּבִלְעָדָם הָיָה הֶבֶל אֶחָד פָּשׁוּט וְלֹא הָיָה הִתְחַלְּקוּת צֵירוּפֵי הָאוֹתִיּוֹת.

וְהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בְּחִינַת ה' גְּבוּרוֹת, עִם כָּל זֶה הֵם לְתוֹעֶלֶת הַמְּקַבֵּל, שֶׁאִילּוּ הָיָה קוֹל פָּשׁוּט, לֹא הָיָה הַמְּקַבֵּל שׁוֹמֵעַ הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא דָּבוּק עַל יְדֵי פֵּירוּר הַשֶּׁפַע לַחֲלָקִים דַּקִּים בְּאוֹתִיּוֹת וְתֵיבוֹת כְּפִי כֹּחוֹ.

וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה פֵּירוּר שֶׁפַע הַיָּד עַל יְדֵי הָאֶצְבָּעוֹת – כְּדֵי שֶׁיּוּכַל הַמְּקַבֵּל לְקַבֵּל מִבְּחִינַת "יָדִים הָעֶלְיוֹנִים", שֶׁהֵם כְּלָלוּת כֹּחַ הַחֶסֶד לְהַוּוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ בַּעֲשִׂיָּה – מְצִיאוּת הַ"שָׂרִים", שֶׁהוּא בְּחִינַת "נֶפֶשׁ הַיְסוֹדוֹת", וְיִתְפָּרְדוּ וְיִתְחַלְּקוּ שֶׁפַע הַפּוֹעֵל בְּנִפְעָל פְּרָטִי, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הָאֶצְבָּעוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[31]: "אֶצְבַּע אֱלֹקִים הִיא כּוֹ".

וְזֶהוּ עִנְיַן מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[32]: "אַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל" – פֵּירוּשׁ: הִתְהַוּוּת שֹׁר שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהוּא גַּלְגַּל הַמַּזָּלוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׁמָעֵאל, דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר גַּשְׁמִי – אֵיךְ יוּמְשַׁךְ מִן הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת? אֶלָּא שֶׁהוּא עַל יְדֵי אַבְרָהָם, "דְּרוֹעָא יְמִינָא" דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, כְּלִי הַשְּׁלִישִׁי דְּחֶסֶד דַּאֲצִילוּת, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בַּעֲשִׂיָּה לִפְעוֹל הָעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִיּוּת שֶׁיִּתְהַוֶּה שֹׁר שֶׁל יִשְׁמָעֵאל. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מִ"דְּרוֹעָא שְׂמָאלָא", שֶׁהוּא בְּחִינַת יִצְחָק – יָצָא שֹׁר שֶׁל עֵשָׂו.

וְהוּא מַה שֶׁכָּתַב שָׁם בְּ"אוֹצְרוֹת חַיִּים" דַּף ע"ב עַמּוּד ד'[33], בְּעִנְיַן הַצִּפָּרְנַיִם, שֶׁהֵם "לְמָגֵן וּלְמַחֲסֶה מִן הַקְּלִיפּוֹת וְהַחִיצוֹנִים, שֶׁלֹּא יִנְקוּ יוֹתֵר מִן הַצָּרִיךְ לָהֶם, כִּי בְּהֶכְרֵחַ מִשָּׁם יִנְיַקְתָּם[34], אֶלָּא הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יִנְקוּ יוֹתֵר מִדַּאי".

וְעִנְיַן הַיְנִיקָה הַמּוּכְרַחַת, הוּא כַּנַּ"ל – בְּהִתְהַוּוּת הַשָּׂרִים מִשֶּׁפַע אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְהִנֵּה, הֵגַם שֶׁהַצִּפָּרְנַיִם הֵם שְׁמִירָה כַּנַּ"ל, זֶהוּ חֵלֶק מֵהַצִּפּוֹרֶן שֶׁכְּנֶגֶד הָאֶצְבַּע, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טִיפַּת דָּם, שֶׁהוּא בְּחִינַת מוֹתָרוֹת מִן הַדָּם שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ[35] הָרוּחָנִית שֶׁבָּאֶצְבַּע – וְנַעֲשׂוּ לְאַחָדִים וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד. וְהֵם "הָיוּ לְבוּשֵׁי אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּגַן עֵדֶן לְשׁוֹמְרוֹ מֵהַחִיצוֹנִים"[36].

"אֲבָל מַה שֶׁעּוֹדֵף מִן הַצִּפָּרְנַיִם וְיוֹצֵא לְחוּץ מִן הַבָּשָׂר שֶׁכְּנֶגֶד הָאֶצְבַּע – זֶה צָרִיךְ לַחְתּוֹךְ אוֹתָם, כִּי מִשָּׁם נִתְלִים הַחִיצוֹנִים וְיוֹנְקִים בְּתַכְלִית", בֵּיתֶר שְׂאֵת מִן אֲחִיזָתָם בַּשְּׂעָרוֹת. לְפִי שֶׁהַשְּׂעָרוֹת הֵם מוֹתְרֵי מוֹחִין, וּמְעוּלִּים יוֹתֵר מֵהֶם, שֶׁהֵם מוֹתְרֵי חֶסֶד וּגְבוּרָה, כִּי אוֹר הַמּוֹחִין נַעֲלֶה הַרְבֵּה, עַד שֶׁגַּם בְּמוֹתְרֵיהֶם יֵשׁ יִתְרוֹן כּוֹ".

וְלָכֵן **הֶחְמִירוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּעִנְיַן הַחֲצִיצָה שֶׁם יוֹתֵר** – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאוֹרַח חַיִּים סִימָן קס"א[37], שֶׁצּוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפּוֹרֶן, שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר – חוֹצֵץ, וּכְנֶגֶד הַבָּשָׂר אֵינוֹ חוֹצֵץ, לְפִי שֶׁמִּשָּׁם הִתְגַּבְּרוּת הַחִיצוֹנִים בִּבְחִינַת יֵשׁ וְדָבָר יוֹתֵר לַחוּץ בִּפְנֵי הַקְּדוּשָׁה הָאֱלֹהִית.

וְעַתָּה יוּבָן עִנְיַן נְטִילַת יָדַיִם שֶׁ**גָּזְרוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל**, בִּהְיוֹת כִּי כָּל גְּזֵירָה מִי"ח דָּבָר נִזְכַּר בַּגְּמָרָא **זְמַנָּהּ**[38] – מָתַי נִגְזְרָה, וְנִזְכַּר הַזְּמַן: "בְּשֶׁפָּשְׁטָה מַלְכוּת פְּלוֹנִית כּוֹ'".

---

27) רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פְּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א.

28) שֵׁעַר הַשֵּׁמוֹת (שֵׁעַר מד) פֶּרֶק ב.

29) לִהְיוֹת נְשָׁמָה לְעֲשִׂיָּה: רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ה תתקי, ב בְּעִנְיַן ג כֵּלִים: פְּנִימִי, אֶמְצָעִי וְחִיצוֹן.

30) יְשַׁעְיָה מח, יג.

31) וָאֶרָא ח, טו.

32) פְּסָחִים כו, א.

33) בַּהוֹצָאָה הַנַּ"ל.

34) כִּי בְּהֶכְרֵחַ מִשָּׁם יְנִיקָתָם: בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ב עַמּוּד קצ, וּבְאוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ה תתקי, א מְצַיֵּן הַצְּמַח צֶדֶק לְזֹהַר חֵלֶק ג', פָּרָשַׁת אַחֲרֵי דַף ס, ב.

35) עַל פִּי רְאֵה יב, כג: "הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ".

36) זֹהַר חֵלֶק ב רח, ב. וּרְאֵה מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ שָׁם.

37) סָעִיף א.

38) נִזְכַּר בַּגְּמָרָא זְמַנָּהּ: רְאֵה שַׁבָּת יג, א. יד, א. טו, א. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ א עַמּוּד קיז.

וְהָעִנְיָן:

כִּי דָּבָר זֶה תָּלוּי בִּזְמַן דַּוְקָא, שֶׁבְּאוֹתוֹ הַזְּמַן הִשִּׂיגוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל[39], "עֵינֵי הָעֵדָה"[40], שֶׁהֵם מֶרְכָּבָה לְחַב"ד שֶׁבְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהִיא הֶחְכְּמָה שֶׁבְּהַנְהָגַת הַמְּלוּכָה בְּבֵי"עַ; שֶׁפְּשָׁטָה הַמַּלְכוּת הָרִשְׁעָה, וְנִתְגַּבְּרָה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים מִסּוֹפֵי הָאֲצִבְּעוֹת לְמַעְלָה, שֶׁמִּשָּׁם נִיתַּן לָהֶם שִׁיעוּר וְקִבְּצָה לִינִיקָתָם כַּנַּ"ל, וְהֵם חָטְפוּ בְּיוֹתֵר וְנִתְגַּבְּרוּ אָז – עַל כֵּן גָּזְרוּ **מִצְוַת נְטִילַת יָדַיִם בִּרְבִיעִית מַיִם.**

כִּי מ' סְאָה – לְטָהֳרַת טוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא, שֶׁהֵם בְּחִינַת קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת; אֲבָל יָדַיִם הֵם בִּיצִירָה, וְהֵם "שְׁנִיּוֹת לְטוּמְאָה" מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בְּהִתְחַבְּרוּת קְלִיפּוֹת הָעֲשִׂיָּה שֶׁהֵם בְּחִינַת "רֹאשׁוֹן לְטוּמְאָה" לִינֹק מֵהֶם. וְלָכֵן עַל יְדֵי רְבִיעִית מַיִם הִמְשִׁיכוּ אֵיזוֹ תִּיקּוּן מִמְּקוֹר הַחָכְמָה דַּאֲצִילוּת עֲלֵיהֶם עַל יְדֵי שְׁפִיכָה זוֹ.

כִּי הַמַּיִם אֵין לָהֶם גָּוָון, וְהוּא לִהְיוֹת כִּי יֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת אַיִן, שֶׁהוּא הַהֶעְלֵם וְהַהִיווּלִי, שֶׁאֵינוֹ תּוֹפֵס גָּוָון, אֶלָּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ לְכָל אוֹפֶן שֶׁיִּרְצֶה כוּ'.

עַל כֵּן **עִיקַּר נְטִילַת יָדַיִם הוּא עַד קִשְׁרֵי הָאֲצִבְּעוֹת** – לְשִׁיטַת הָרא"ש וְרוֹב הַפּוֹסְקִים[41], וְכֵן הוּא בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשָׁה עֵקֶב[42], כִּי עִיקַּר יְנִיקָתָם מִן הָאֲצִבְּעוֹת – מְקוֹם בְּקִיעַת הַהֶאָרָה מִסּוֹפֵי הָאֲצִבְּעוֹת, וְזֶה צָרִיךְ לְטַהֵר וְכָל י"ד פִּרְקֵי הַיָּד בִּכְלָל.

וּלְהַרִי"ף, וְרַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל וְרַשְׁבָּ"א[43] **צָרִיךְ לְטַהֵר גַּם פִּיסַּת הַיָּד**[44], לְפִי שֶׁבִּכְלָלוּת, הַיָּד הַנֶּחֱלָק לְג' פִּרְקִין – הֵם פֶּרֶק אֶחָד, בְּחִינַת פֶּרֶק עֶלְיוֹן, חַבַּ"ד, וּמִכֵּיוָן שֶׁנִּתְפַּשֵּׁט אֵיזוֹ יְנִיקָה מֵרֹאשִׁיתָהּ צָרִיךְ לְטַהֵר כּוּלוֹ.

וְהִנֵּה, "מַיִם רִאשׁוֹנִים" הֵם בְּחִינַת מַ"ן וּבְחִינַת גְּבוּרוֹת לִדְחוֹת הַחִיצוֹנִים, ו"מַיִם שְׁנִיִּים", שֶׁמְּטַהֲרִים הָרִאשׁוֹנִים, הֵם בְּחִינַת מַ"ד[45].

וְהִנֵּה הָאָדָם הוּא מִכְּלָלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת כַּנּוֹדָע, וַאֲכִילָתוֹ לֶחֶם – הוּא עֵת מִלְחָמָה, שֶׁעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא "לֶחֶם" – לְשׁוֹן מִלְחָמָה[46], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשִׁירַת דְּבוֹרָה[47]: "אָז לָחֶם שְׁעָרִים כוּ'". לְפִי שֶׁהַמַּאֲכָל נִשְׁפָּע מִגַּלְגַּל הַמַּזָּלוֹת, וּמֵעוֹרֶב טוֹב וָרָע, וְיֵשׁ בְּיַד הָאָדָם אִם לְהַגְבִּיר הַטּוֹב – כְּשֶׁיֹּאכְלֶנּוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְאַזַּי יִתְהַפֵּךְ לְטוֹב גַּם הָרַע, וְיִהְיֶה לוֹ מְזֶה נְקוּדַּת הַלֵּב בַּתְּפִלָּה, בְּאָמְרוֹ[48] "אֶחָד – וְאָהַבְתָּ"; וְאִם לְהֵיפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם – יִתְגַּשֵּׁם מְאֹד, וִיבִיאֶנּוּ לְתַאֲווֹת רָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[49]: "וַיִּשְׁמַן כוּ' וַיִּבְעָט כוּ'".

וּכְמוֹ כֵּן לְמַעְלָה:

לֶחֶם הָעֶלְיוֹן – שֶׁ"הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב וְזָן אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ"[50], וּמְזוֹן עִיקָּרוֹ בִּיצִירָה, שֵׁם "אֵל חַיָּי" הַמְחַיֶּה עוֹלָם הַיְּצִירָה כַּנַּ"ל; וְשָׁם הוּא טוֹב וָרָע מְעוֹרָב – עַל כֵּן צָרִיךְ אָז לִרְחוֹץ הַיָּדַיִם הַמְּקַבְּלִים הָאוֹכֶל, וְלִדְחוֹת הַחִיצוֹנִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ הָאוֹכֶל וְשֶׁפַע הַיְּנִיקָה הַנַּ"ל. וּכְשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה כֵּן, אָז יָכוֹל לְנַצֵּחַ הַמִּלְחָמָה וּלְהַהֲפֵךְ הַמַּאֲכָל לְטוֹב; וְכָכָה יִהְיֶה לְמַעְלָה בְּשָׁרְשוֹ בְּזָ"א דַּעֲשִׂיָּה בְּקַבָּלָתוֹ שֶׁפַע הַיְּצִירָה עַל יְדֵי יָדָיו כַּנַּ"ל.

וְלָכֵן **צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּיִם מִן כְּלִי דַּוְקָא**, כִּי הַמַּיִם אֵין לָהֶם גָּוָון, וְהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף, שֶׁמְּלוּבָּשׁ בְּחָכְמָה, שֶׁאֵין לוֹ גָּוָון מִגְּוָונֵי הַיּו"ד סְפִירוֹת, כִּי "לַאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל"[51], וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר לְהִתְמַשֵּׁךְ אֶלָּא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּכֵלִים דַּוְקָא, שֶׁהַכֵּלִים מַגְבִּילִים הָאוֹרוֹת – שֶׁיִּהְיוּ מוּשָׂגִים.

וְלָכֵן **נִפְסָלִים הַמַּיִם בִּמְלֹאכָה וְשִׁינּוּי מַרְאֶה**[52], כִּי אָז אֵינָן רוֹמְזִים לַמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁאֵין לָהֶם גָּוָון כַּנַּ"ל:

מִצְוַת נְטִילַת יָדַיִם לַסְּעוּדָה

[מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים]

---

39) שֶׁבְּאוֹתוֹ הַזְּמַן הִשִּׂיגוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל: בְּאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תלח: כְּשֶׁרָאוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל "סִכַּת דָּוִד הַנִּפְלָת" (עָמוֹס ט, יא) – עַיֵּין בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ט, שֶׁנִּפְלָה בְּחִינַת רַגְלַיִם וְעָקֵב בִּזְמַן הַגָּלוּת עַד שֵׁשׁ הַרְבֵּה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים מִסְּעוּדַת "הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לְפָנַי ה'" (יְחֶזְקֵאל מא, כב) לְמַעְלָה – תִּקְנוּ מִצְוַת נְטִילַת יָדַיִם.

וּרְאֵה שָׁם עַמּוּד תנב: מִתְּחִלָּה נִתְתַּקְּנָה מִצְוַת נְטִילַת יָדַיִם לִתְרוּמָה לְבַד מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִּין לֹא יָרְדָה כָּל כַּךְ בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁאַחַר כַּךְ יָרְדָה יוֹתֵר בְּסוֹד "סִכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת". וּרְאֵה גַּם הֶמְשֵׁךְ "מַצָּה זוֹ" תר"מ פָּעִיף מה.

40) שְׁלַח טו, כד.

41) רְאֵה טור אוֹרַח חַיִּים סִימָן קסא וּבֵית יוֹסֵף שָׁם.

42) זֹהַר חֵלֶק ג רעג, ב. וּרְאֵה רַמַ"ז וּמִקְדַּשׁ מֶלֶךְ. נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ א עַמּוּד קיד וְאֵילֶךְ.

43) הוּבְאוּ בְּבֵית יוֹסֵף שָׁם.

44) כַּף הַיָּד. רְאֵה אָהֳלוֹת פֶּרֶק א, מִשְׁנָה ח.

45) מַ"ן . . מַ"ד: רְאֵה בִּפְרִטִיּוּת לִקְמָן מִצְוַת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל פֶּרֶק א.

46) לֶחֶם לְשׁוֹן מִלְחָמָה: רַמַ"ז זֹהַר חֵלֶק ג פָּרָשַׁת בָּלָק דַף קפו עַמּוּד ב.

47) שׁוֹפְטִים ה, ח.

48) בִּקְרִיאַת שְׁמַע.

49) הָאֲזִינוּ לב, טו.

50) עֲבוֹדָה זָרָה ג, ב.

51) תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פְּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א.

52) שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח סִימָן קס.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"א ליראה, והקשו רז"ל אטו יראה מילתא זוטרתי היא, והלא אמר ר"א אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר והי' אמונת עתך כו' יראת ה' היא אוצרו, וגם ארז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ואיך נאמר כ"א ליראה, ותירצו אין לגבי משה מילתא זוטרתי היא. ורבו המקשים על תירוץ זה מהו התירוץ שלגבי משה מילתא זוטרתי היא, הלא כתיב מעמך שפי' מכאו"א מישראל ומהו התירוץ מה שלגבי משה היראה היא מילתא זוטרתי כו'.

אך הענין יובן בהקדם ראשית הפסוק והי' אמונת עתך חוסן ישועות חכ' ודעת יראת ה' היא אוצרו, פי' רש"י ז"ל שע"י אמונת עתך הם התרומות והמעשרות ולקט שכחה ופיאה שכאו"א נותן, וכן שמיטין ויובלות, שהוא אמונה שמאמין בבורא ית' עי"ז נמשך חוסן ישועות חכ' ודעת יראת ה' היא אוצרו כו'. והרד"ק פי' והוא מהתנא דבי אליהו, עתך הוא בחי' זמן, ואמונת עתך הוא בחי' חוזק הזמן מל' ותקעתיו יתד במקום נאמן, הנה זה נמשך מבחי' חכ' ודעת כו'. ושני הפירושים יש להם שרש בגמ', כי הנה בגמ' אפליגו אי תלמוד גדול אם מעשה גדול, והנה פירש"י ז"ל הוא לפי המ"ד מעשה גדול ולכן פי' שע"י שמקיים המצות מעשיות עי"ז נמשך לו חכ' ודעת ויראת ה', ופי' הרד"ק הוא לפי המ"ד תלמוד גדול כו', ולכן פי' שע"י הלימוד דחכ' התורה מגיע לו חוזק הזמן בבחי' תוס' ברכה כו'. ולהבין ב' פי' אלו צלה"ת פי' הרד"ק שפי' שאמונת עתך זהו נמשך ע"י חכ' ודעת כו'. הנה כתיב וכל בניך למודי ה', אלו ת"ח שעוסקים בבנינו של עולם, וצ"ל מהו ענין שהת"ח עוסקי' בבנינו ש"ע, הלא העולם כבר בנוי ומשוכלל.

הנה ארז"ל בעשרה מאמרות נברא העולם והלא במאמר א' יכול להבראות אלא כדי ליפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בע"מ, וכדי ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בע"מ. ולכאורה אינו מובן דהיתכן שיפרע מן הרשעים על מה שמאבדים את העולם שנברא בע"מ הלא במאמר א' יכול להבראות וא"כ מאי איכפת לן במה שבראן בע"מ, וה"ז כמו א' שקונה כלי שקונים אותה בעד זהב אחד והוא שילם עבורה יו"ד זהובין היתכן שהגנב הגונב אותה או המאבדה ישלם עבורה יו"ד זהובין מפני שזה סילק עבורה יו"ד זהובין, מאחר שיכולים לקנות אותה בעד זהב אחד.

ולהבין זה צ"ל מה שמצינו בכמה מאמרי רז"ל ל' בעשרה דברים וכמשארז"ל אין פוחתין מעשרה מלכיות ומעשרה זכרונות וכמ"ש בזהר פ' ויקרא ע"פ עשרה עשרה הכף בשקל הקדש, עשרה למע"ב ועשרה למ"ת, ובגמ' על מתני' דאין פוחתין אמרו הני עשרה כנגד מי ופליגי בה חד אמר כנגד עשרה הלולים שאמר דוד, וחד אמר כנגד עש"מ, וצ"ל מהו מספר עשרה דוקא. הנה איתא בס"י עשר ספירות בלי מ"ה, ובפתח אלי' נא' אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין וצ"ל מהו שצריך עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין כו'. אך הענין הוא דהנה כל השפעה הנה נמשך ובא דרך עשרה בחי' דוקא, כמו שאנו רואים שבהשפעת הרב איזה שכל לתלמידו עובר ההשפעה דרך עשר בחי', שמתחילה מחשב הרב ההשפעה בשכלו ומחשבתו, והרי המח' היא לבוש המוחין, וא"כ מלביש המוחין חב"ד במחשבתו, עד שבאה להתגלות במדה שבלב הם אהוי"ר, שמחמת האהבה שאוהב אותו הוא משפיע לו כו' ואח"כ בבחי' נו"ה שהם כליות יועצות איך להשפיע, ובחי' הדבור הוא בחי' השפע, וכמו"כ בענין השפעת היחוד הנה הטפה נמשכת מן מוח האב ובא בבחי' אהבה ותרין ביעין המבשלים הזרע הוא בחי' נו"ה, ויסוד המשפיע, שבא ג"כ בעשר בחי', ולכן כמו"כ יובן ענין אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין לאנהגא בהון עלמין שבכדי שיהי' השפעה להנהגות העולמות זהו בא ע"י עשר בחי' דוקא כו' וד"ל.

ולפ"ז צ"ל ענין שארז"ל והלא במאמר א' יכול להבראות, הלא נת' שכל השפעה בהכרח שיבוא דרך עשר בחי' דוקא, והאיך אומר שבמאמר אחד הי' יכול להבראות. אך הענין הוא דהנה למעלה כל ספי' וספי' כלול מעשר בחי', ולכן במאמר א' שהוא בחי' המל' מלכותך מלכות כל עולמים, יכול להבראות, שהרי במל' יש ג"כ ע"ס כו'. רק מה שנברא בע"מ עצמן ולא במאמר אחד, הנה העולם הוא יותר נעלה מכמו אם הי' נברא ממאמר א', דהגם שגם במל' יש ע"ס שראשיתן היא החכ' מ"מ אין ערוך בחי' חכ' שבמל' לגבי חכ' דאצי' וכל התהוות בחי' חכ' דמל' היא רק מבחי' מל' שבחכ', ונמצא בחי' חכ' שבמל' היא לגבי מל' שבחכמה כערך המתהוה לגבי המהוה שאין ערוך ביניהם, וכ"ש לגבי בחי' חכ' בעצם, שבחי' מל' שבחכ' לגבי החכ' היא כערך השפעת הדבור באדם לגבי השפעת השכל. ובד"כ ההפרש בין חכ'

שבמל' לחכ' בעצם הוא כמו באדם הערך מן חכמת הדיבור, שהחכ' הוא שידבר נקי, לגבי החכ' בעצם שאין ערוך ביניהם, וכך אם הי' נברא ממאמר א' הי' העולם בפחיתות יותר מכמו עתה. וזהו כמ"ש הרמב"ם ז"ל שלא ידמה בעיניך שהעולם הוא דבר קטן כ"א הוא דבר גדול ונברא מע"מ כו'. וזהו מ"ש בפרד"ס שער ב' שפלוגתת האמוראי' בענין הני עשרה מלכיות כנגד מי חד אמר כנגד עשרה הילולי' שאמר דוד וחד אמר כנגד עשרה מאמרות, שהפלוגתא היא שחד אמר שעשרה מלכיות הם כנגד ע"ס דמל', לכן אומר שהם כנגד עשרה הילולי' שאמר דוד שהם כנגד ע"ס דמל', וחד אמר כנגד ע"מ שהם כנגד כל הע"ס, שזהו כההפרש בין מה שנברה"ע בע"מ או אם הי' נברא ממאמר אחד כו'. וזהו מ"ש רז"ל במד"ר ע"פ אלה תולדות השמים והארץ, כל תולדת שבמקרא חסר, בר מן תרין אלה תולדות השוה"א ואלה תולדות פרץ, והיינו כי העולם על מלואו נברא דהיינו מה שנברא בע"מ שהם ע"ס, וע"י חטא עה"ד חסרו ו' דברים, ולע"ל כתיב אלה תולדות פרץ מלא, שלע"ל בימות המשיח יהי' העולם כמו שהי' קודם חטא עה"ד כו'. וזהו כדי להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בע"מ והיינו כי הוא יותר נעלה מכמו אם הי' נברא ממאמר א' כו'. וכדי ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בע"מ, והיינו שהצדיקים ממשיכים בחי' אוא"ס ב"ה בעולם ועי"ז נמשך קיום העולם, והוא ע"י התורה שקדמה לעולם. וז"ע מה שהתורה מתחלת באל"ף ובריאת העולמות הוא בבי"ת כו', לפי שע"י התורה ממשיכים השראת אוא"ס ב"ה בעולם, וזהו כמ"ש בזהר פ' ויקרא ע"פ עשרה עשרה הכף עשה"ד מכוון כנגד עש"מ, והיינו שע"י תורה שכללותה היא עשה"ד ממשיכים בחי' אוא"ס ב"ה בעולם שנברא בע"מ.

ועתה ישראל מה כו'

בס"ד. ש"פ עקב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפילה

ז. וְהִנֵּה, זוֹ הִיא רָעָה חוֹלִי אֲשֶׁר הַרְבֵּה מֵאַנַ"שׁ נִלְכָּדִים בָּזֶה בַּזְּמַן הַזֶּה, כַּאֲשֶׁר מָצִינוּ רַבִּים הָעוֹסְקִים הַרְבֵּה בְּדַא"ח, וְגַם בְּעִנְיָנִים עֲמוּקִים, וּמְיַיגְּעִים אֶת עַצְמָם לְהָבִין הַדְּבָרִים עַל בּוּרְיָם,

(וְיֵשׁ מֵהֶם אֲשֶׁר כָּל עִסְקֵיהֶם הוּא בְּעִנְיָנִים עֲמוּקִים דַּוְקָא, כְּמוֹ בַּמִּדְרֵיגוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת דַּוְקָא, וּבְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בַּמַּדְרֵיגוֹת שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם; וּבְעִנְיָנִים אֲחֵרִים, כְּמוֹ בְּעִנְיַן בְּרִיאַת יֵשׁ מֵאַיִן שֶׁמִּבְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת לְבִי"עַ, וּבְעִנְיַן "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" וְ"סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", וְכָל שֶׁכֵּן בִּפְרָטֵי מַדְרֵיגוֹת דְּבִי"עַ, וּבְעִנְיַן עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים בְּאֲמִירַת "קָדוֹשׁ" וּ"בָרוּךְ" וְכַדּוֹמֶה בְּהָעִנְיָנִים – אֵינָם חֲפֵצִים לַעֲסוֹק בָּהֶם, וְלֹא נֶחְשָׁב בְּעֵינֵיהֶם לְעֵסֶק כְּלָל. וּלְפִי קִטְנוּת דַּעְתָּם קוֹרְאִים זֶה בְּשֵׁם "עִנְיָנִים נְמוּכִים".

וְהוּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים הָעֲמֻקוּת בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, וּבְשׁוּם אוֹפֶן אֵינָם יוֹדְעִים כְּלָל תּוֹכֶן עִנְיָנִים אֵלּוּ עַל בּוּרְיָם, וְאֵין לָהֶם שׁוּם חִיּוּת בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, וְאֵינָם מוֹצְאִים בָּהֶם תּוֹעֶלֶת לְנַפְשָׁם (מִפְּנֵי הָעֵדֶר נִתְּינַת נַפְשָׁם לַעֲבוֹדָה בַּתְּפִלָּה, אֲשֶׁר בָּאֱמֶת עִיקַּר הָעֲבוֹדָה עִכְשָׁיו הוּא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ בְּיוֹתֵר), כִּי אִם כָּל עִסְקֵיהֶם הוּא בְּעִנְיָנִים הַגְּבוֹהִים שֶׁנִּרְאֶה בָּהֶם הָעֲמֻקוּת, וּבָזֶה הֵם חֲפֵצִים מִצַּד הַהִשְׁכָּלָה שֶׁבָּהֶם[)].

וּמֵהֶם שֶׁמְּיַיגְּעִים אֶת עַצְמָם לָרִיק וְאֵינָם מַשִּׂיגִים כְּלָל אֲמִיתִּית הָעִנְיָנִים (רַק שֶׁמְּדַמִּים לְעַצְמָן שֶׁמַּשִּׂיגִים אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵינָם מַשִּׂיגִים כְּלָל אֲמִיתִּית הָעִנְיָן) מִפְּנֵי שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ אֵינָם נִתְפָּסִים כָּל כָּךְ מִצַּד עַצְמָם בְּלִבּוּשֵׁי הַהַשְׂגָּה מַמָּשׁ מִצַּד הַדַּקּוּת וְהָרוּחָנִיּוּת שֶׁל הָעִנְיָנִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵן לְמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה מַמָּשׁ (וְעִיקַּר הַיְּדִיעָה בָּהֶם הוּא בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת בִּינָה וּבְהִנָּחָה בַּנֶּפֶשׁ הַנִּקְרָא "אוֹבְנִיתָא דְּלִבָּא"[32]) וּמִמֵּילָא מְדַהֲפְכִים וּמְבַלְבְּלִים הַדְּבָרִים כּוּ'.

(וְזֶה נִמְצָא גַּם בְּאֵלֶּה שֶׁשִּׂכְלָם טוֹב וְהָיָה בִּיכוֹלְתָּם לְהַשִּׂיג הַדָּבָר לַאֲמִיתָּתוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם מְהַפְּכִים כּוּ', וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁרוֹצִים לִהְיוֹת מַשְׂכִּילִים בְּכֹחַ עַצְמָן דַּוְקָא וּלְחַדֵּשׁ חִדָּשׁוֹת. וְאֵינָם מְסוּרִים וּנְתוּנִים לְדִבְרֵי כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲבוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ

---

32) מִגִּילָה כד, ב. עֲבוֹדָה זָרָה כח, ב: ": "דְּשָׁוֹרְיֵינִי דְּעִינָא בְּאוּבְנְתָא דְּלִיבָּא תְּלוּ". וּבְתוֹסְפוֹת שָׁם: פֵּירֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס . . בְּטַרְפְּשֵׁי דְּלִיבָּא [בְּחִדְרֵי הַלֵּב]. וְלִי נִרְאֶה . . רְאִיַּית הָעַיִן תְּלוּי בַּהֲבָנַת הַלֵּב . . בְּאוּבְנְתָא – בְּבִי"ת לְשׁוֹן הֲבָנָה, כִּדְאָמְרִינָן בַּמֶּרְכָּבָה (מְגִילָה כד:) "בְּאוּבְנְתָא דְּלִיבָּא הָוֵי חָזֵי"".

וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ח חֵלֶק א עַמּוּד שכו. פֶּלַח הָרִמּוֹן שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד כב. לִקּוּטֵי בֵּיאוּרִים מַרְבִּי הַלֵּל מִפַּאריטְשׁ לְשַׁעַר הַיִּחוּד קנד, ד וָאֵילָךְ. וְעוֹד.

הַקְּדוֹשִׁים זֵכֶר צַדִּיקִים וּקְדוֹשִׁים לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, נִשְׁמָתָם עֵדֶן זְכוּתָם יָגֵן עָלֵינוּ, לְהַעֲמִיק הֵיטֵב בִּדְבָרֵיהֶם וּלְהָבִין מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים, כִּי אִם בְּכָל דָּבָר שֶׁרוֹאִים, מִיָּד רוֹצִים לְהַמְצִיא בָּזֶה הַמְצָאוֹת וְהַשְׂכָּלוֹת וּלְחַדֵּשׁ חִדּוּשׁוֹת כו׳, וּמִמֵּילָא אֵין לָהֶם אֶלָּא חִידּוּשָׁם הַזָּר וְהַבִּלְתִּי אֱמֶת לְגַמְרֵי; וְאַמִּיתִּית הָעִנְיָן אֵינָם יוֹדְעִים כְּלָל, אַדְרַבָּה, מְהַפְּכִים אֲמִיתִּית הַכַּוָּונָה לְגַמְרֵי כו׳, וּמְגַלִּים פָּנִים בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה רַחֲמָנָא לִצְלָן, וְשָׁאֲרֵי לְהוּ מָארַיְיהוּ[33] כו׳.

וַהֲרֵי אָנוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת מְסוּרִים וּנְתוּנִים בְּכָל נַפְשֵׁינוּ וְדַעְתֵּינוּ לְתוֹרַת אֱמֶת אֲשֶׁר הִנְחִילָנוּ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲבוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים זֵכֶר צַדִּיקִים וּקְדוֹשִׁים לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, נִשְׁמָתָם עֵדֶן זְכוּתָם יָגֵן עָלֵינוּ, וּלְיַיגֵּעַ הַרְבֵּה לְהָבִין דִּבְרֵיהֶם הַקְּדוֹשִׁים, וְלִהְיוֹת רַק כְּלִי לְקַבָּלָה לְהָבִין וּלְקַבֵּל אֲמִיתִּית דִּבְרֵיהֶם. וּבְרִיבּוּי לִימּוּד בְּכַמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים, וּבְרִיבּוּי יְגִיעָה, יְכוֹלִים לְהַשְׂכִּיל בְּדִבְרֵיהֶם הַשְׂכָּלוֹת אֲמִתִּיּוֹת וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יָאִיר עֵינֵינוּ כו׳).

וּמֵהֶם אֲשֶׁר מוֹסִיפִים עוֹד חֵטְא כו׳, וּמַגְשִׁימִים אֶת הַדְּבָרִים מְאֹד בְּזֶה שֶׁמְּבִיאִים אוֹתָם בְּיֵשׁוּת דְּהַשָּׂגָה וּבִלְבוּשֵׁי הַגְּשָׁמָה כו׳ (וְהֵיינוּ מִצַּד גַּסּוּת כְּלֵי הַשָּׂגָתָם. וְכִידּוּעַ שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁשִּׂכְלוֹ דַּק וְיֵשׁ שֶׁשִּׂכְלוֹ גַּס כו׳. "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר כו׳"[34]).

קִיצּוּר: יִתְאוֹנֵן עַל הָעוֹסְקִים בְּעִנְיָנִים **עֲמוּקִים** דַּוְקָא. וְהוּא לְסִיבַּת הֶעְדֵּר הִתְמַסְּרוּתָם לְעַיֵּן בְּעוֹמֶק דִּבְרֵי רַז"ל. וּמֵהֶם עוֹד מְהַפְּכִים הַדְּבָרִים וּמַגְשִׁימִים בְּיֵשׁוּת דְּהַשָּׂגָה.

33) עַל פִּי סַנְהֶדְרִין צט, א: "שָׁרֵי לֵיהּ מְרִיהּ". וּבְפֵירוּשׁ רַשׁ"י: "יִמְחוֹל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאָמַר דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵּן".

34) תְּהִלִּים עח, לח.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"א

התגלות רחמים רבים ועצמיים – דוקא בעת צרתם ובזמן הגלות, כי עת צרה היא ליעקב ודוקא ממנה יושע – נצחון המלחמה באופן נסי. מלחמת היוונים – רוחנית ותמידית, להשכיחם תורתך. והנצחון ע"י ידיעת גדלות ה' שהוא מצוי ראשון וכו'.

"וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, רַבְתָּ אֶת רִיבָם דַּנְתָּ אֶת דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם".

וְהִנֵּה "בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים" הֵם הָרַחֲמִים הָעַצְמִיִּים דְּעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא שֶׁהֵם אַהֲבָה נִצְחִית וְעַצְמִית, הֵינוּ הָאַהֲבָה הַבָּאָה מִצַּד הַהִתְקַשְּׁרוּת הָעַצְמִית דְּעַצְמוּת אֵין סוֹף וְעַצְמוּת הַנְּשָׁמָה, לִהְיוֹת דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא הוּא אֶחָד מַמָּשׁ, וְהִתְגַּלּוּת "רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים" שֶׁהֵם הָרַחֲמִים עַצְמִיִּים וְנִצְחִיִּים דְּעַצְמוּת אֵין סוֹף לְיִשְׂרָאֵל מִתְגַּלִּים בְּעֵת צָרָתָם דַּוְקָא, שֶׁהוּא זְמַן הַגָּלוּת בְּרִבּוּי הֶעְלְמוֹת וְהֶסְתֵּרִים עַל כָּל עִנְיָנֵי אֱלֹקוּת. וְלִכְאוֹרָה הֲרֵי בִּזְמַן הַגְּלוּיִים שֶׁל מַעְלָה בָּעוֹלָם בִּכְלָל וּבְיִשְׂרָאֵל בִּפְרָט, כְּמוֹ בִּזְמַן הַבַּיִת שֶׁהָיוּ אָז גִּלּוּיִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע בְּגִלּוּי לְעֵין כֹּל, וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ בִּמְנוּחָה אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְאִישׁ תַּחַת תְּאֵנָתוֹ וְהָיוּ בְּתַכְלִית הַמַּעֲלָה, הִנֵּה זְמַן כָּזֶה הוּא מְסֻגָּל לְגִלּוּי רַחֲמִים עַצְמִיִּים. אֲבָל בִּזְמַן הַגָּלוּת דְּ"אֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ וְאֵין אִתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד מָה", וְרַבּוּ הַהֶעְלֵמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים בִּמְאֹד, וְ[עַם] יִשְׂרָאֵל מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בְּכָל הָאֲרָצוֹת וְהוֹלְכִים בְּרֹאשׁ גּוֹלִים מְעֻנִּים וּמְדֻכָּאִים, וְכָל עִנְיָנֵי אֱלֹקוּת תּוֹרָה וּמִצְוֹות וַאֲפִלּוּ עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים מְבֻזִּים וּשְׁפָלִים בְּהִתְגַּבְּרוּת הַחֹמֶר עַל הַצּוּרָה, וְעֵת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב, הִנֵּה מִמְּנָה יִוָּשֵׁעַ שֶׁאָז דַּוְקָא הִיא הִתְגַּלּוּת רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, וְהַהִתְגַּלּוּת הִיא דְּ"רַבְתָּ אֶת רִיבָם, דַּנְתָּ אֶת דִּינָם, נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם", וּבְדֶרֶךְ מִמֵּילָא הִנֵּה בָּא נִצּוּחַ הַמִּלְחָמָה, וְעִם הֱיוֹת שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה שֶׁהוּא עִנְיַן הַלְבָּשָׁה טִבְעִית, אֲבָל בֶּאֱמֶת הִנֵּה הָיָה בְּאֹפֶן נִסִּי, שֶׁזֶּהוּ "מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים, רַבִּים בְּיַד מְעַטִּים" כו׳, וְהַצְּעָקָה בְּעֵת צָרָתָם הָיְתָה "הַוָּיָ' אֱלֹקֵינוּ הַוָּיָ' אֶחָד", דְּמִלְחֶמֶת הַיְוָנִים הָיְתָה מִלְחָמָה רוּחָנִית תְּמִידִית אֲשֶׁר כָּל עִקַּר עִנְיַן מִלְחַמְתָּם הוּא לְהַשְׁכִּיחַ אֶת תּוֹרַת הַוָּיָ' וּלְהַעֲבִיר עַל חֻקֵּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהַיְנוּ שֶׁצְּרִיכִים לִלְמֹד מַה שֶּׁהַשֵּׂכֶל אֱנוֹשִׁי מַסְכִּים עָלָיו וְלִשְׁכֹּחַ שֶׁהִיא תּוֹרַת הַוָּיָ', מאכן פאר־געסן אז דאס איז תּוֹרַת הַוָּיָ'[א], וּלְהַעֲבִיר עַל חֻקֵּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, אָפְשַׁאפְן די

א. להשכיח שזהו תורת הוי' (רק ללמוד את התורה מפני שהיא חכמה). ב. לבטל ענין האלקות ושזה יהיה (קיום המצוות

געֶטְלִיכְקֵייט און עֶס זָאל זַיין[ב] "מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה", וּלְנַצֵּחַ אֶת הַמִּלְחָמָה הוּא עַל יְדֵי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁהוּא יְדִיעַת הֶוְיָ' בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה לְיַדֵּעַ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מָצוּי רִאשׁוֹן מַמְצִיא כָּל נִמְצָא, וְכָל הַנִּמְצָאִים בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וּמַה שֶּׁבֵּינֵיהֶם לֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ, וְהֵינוּ שֶׁעַל יְדֵי הַשָּׂגַת עִנְיַן אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ הִנֵּה אָנוּ מַשִּׂיגִים שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מָצוּי רִאשׁוֹן וּמַמְצִיא כָּל נִמְצָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ (הַזָּקֵן) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, דְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא שֶׁמְּציאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה עִלָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם, הִנֵּה הוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמַּחְלָט בְּלִי שׁוּם עִלָּה וְסִבָּה אַחֶרֶת קוֹדֶמֶת לְיֵשׁ הַזֶּה, וְהֵינוּ דְּמֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ שֶׁמְּציאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ הִנֵּה הוּא מוּבָן שֶׁהוּא מָצוּי רִאשׁוֹן, וְלִהְיוֹתוֹ מָצוּי רִאשׁוֹן הִנֵּה רַק הוּא הַמַּמְצִיא כָּל נִמְצָא, אֲשֶׁר עַל כֵּן הִנֵּה כָּל הַנִּמְצָאִים בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וּמַה שֶּׁבֵּינֵיהֶם, הִנֵּה כָּל עִנְיַן מְציאוּתָם לֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ בְּלִי שׁוּם עִלָּה וְסִבָּה אַחֶרֶת קוֹדֶמֶת לְהִתְהַוּוּתָם.

בסדר השתלשלות אי אפשר שיהיה יש הנברא מיש האמיתי, בלי מדריגה ממוצעת ביניהם, והוא האין המחברם. כי היש הנברא אינו מציאות אמיתית אלא מוגבל ונפסד, לכן אינו בערך ליש האמיתי, וצריך ממוצע ביניהם

ב) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן יוּבָן עַל פִּי הַקְדָּמָה כְּלָלִית, כּוֹלֶלֶת כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין[ג], דְּאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה כִּי אִם עַל יְדֵי אֶמְצָעִית מַדְרֵגָה אַחֶרֶת כְּלוּלָה מִשְּׁנֵיהֶם, וְהֵינוּ שֶׁבִּכְלָלוּת הֵם שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת — יֵשׁ אֵין וְיֵשׁ. וְעִם הֱיוֹת שֶׁבְּעִקָּרָם הֵם שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת — יֵשׁ הַמְּתַהֲוֶה וְיֵשׁ הַמִּתְהַוֶּה, אֲבָל בֶּאֱמֶת הֵם שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע, כִּי הָאֵין שֶׁהוּא בֵּין שְׁתֵּי בְּחִינוֹת יֵשׁ — נֶחֱלָק לִשְׁתַּיִם, אִם כֵּן הִנֵּה בִּכְלָלוּתוֹ הֵם שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת, יֵשׁ אֵין וְיֵשׁ. וּבִפְרָטוּת הֵם אַרְבַּע מַדְרֵגוֹת, דְּיֵשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יֵשׁ הָאֲמִתִּי, דְּעֶר אוֹיְפְּרִיכְטִיקְעֶר פָאר'ן[ד], שֶׁהוּא עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף, שֶׁהוּא עִנְיַן אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ, וְהוּא יֵשׁ הַמַּשְׁפִּיעַ — דְ"מִמְּךָ הַכֹּל", וְזֶהוּ מַה שֶּׁנִּמְצְאוּ כָּל הַנִּמְצָאִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּמַה שֶּׁבֵּינֵיהֶם. וְיֵשׁ הַשֵּׁנִי הוּא יֵשׁ הַנִּבְרָא, דְּעֶר גֶעשַׁאפֶענֶער יֵשׁ, וֶועלְכֶער אִיז מֶער נִיט וּוי אַ אוֹיפְגֶעבְּרַאכְטֶער יֵשׁ, נִיט קַיין אוֹיְפְּרִיכְטִיקְעֶר יֵשׁ[ה], וְהוּא אֵינוֹ אֶלָּא יֵשׁ הַמִּקַּבֵּל, הִנֵּה בִּכְדֵי שֶׁמִּיֵּשׁ הָאֲמִתִּי שֶׁהוּא אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ יִתְהַוֶּה יֵשׁ הַמִּקַּבֵּל, דְּיֵשׁ הַמִּקַּבֵּל הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהוּא הוֹוֶה וְנִפְסָד בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, הִנֵּה עוֹד זֹאת דְּגַם בְּעֵת הֱיוֹתוֹ, הֵינוּ בְּעֵת הַהֲוָיָה עַד אֲשֶׁר הוּא נִפְסָד, אֵינוֹ מְצִיאוּת בֶּאֱמֶת כִּי אִם רַק נִרְאֶה לְיֵשׁ, אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵינוֹ מְצִיאוּת יֵשׁ כְּלָל, וְכָל מְצִיאוּתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רַק הַהֶסְתֵּר מַה שֶּׁמַּעֲלִים וּמַסְתִּיר עַל הָאֱמֶת, דְּהָאֱמֶת הוּא רַק הָאוֹר וְהַחַיּוּת אֱלֹקִי שֶׁמְּהַוֶּה וּמְחַיֶּה אֶת הַיֵּשׁ. אֲבָל הַיֵּשׁ הַחַי מֵהָאוֹר וְחַיּוּת אֱלֹקִי הוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ מְצִיאוּת אֲמִתִּי, דַּהֲרֵי סוֹף כָּל סוֹף יֵפָסֵק הֲוָיָתוֹ, דִּכְמוֹ שֶׁבָּאָדָם הַפְּרָטִי הֲרֵי יֵשׁ לוֹ גְּבוּל בְּמִסְפַּר שְׁנוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הֲלֹא צָבָא לָאֱנוֹשׁ עַלֵּי אָרֶץ", הִנֵּה כֵּן הוּא גַּם בִּכְלָלוּת קִיּוּם הָעוֹלָם אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין הֲוֵי עָלְמָא, וּבְמֵילָא הִנֵּה גַּם בִּזְמַן הֱיוֹתָם אֵינָם מְצִיאוּת אֲמִתִּי, וְהָרְאָיָה מִנְּהָרוֹת הַמְּכַזְּבִין אַחַת לְשָׁבוּעַ דִּפְסוּלִין לְקִדּוּשׁ מֵי חַטָּאת, דִּנְהָרוֹת הַנִּפְסָקִים פַּעַם לְשֶׁבַע שָׁנִים, הִנֵּה אֲפִלּוּ אִם עַכְשָׁו הֵם נוֹבְעִים בְּרִבּוּי, מִכָּל מָקוֹם מִכֵּיוָן שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהִפָּסֵק הֲרֵי הֵם פְּסוּלִים גַּם בְּעֵת נְבִיעָתָם שֶׁאֵינָם נִקְרָאִים "מַיִם חַיִּים", דְּחַיִּים הֵם שֶׁאֵינוֹ נִפְסָק, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַהֲוָיָ' אֱלֹקִים אֱמֶת, הוּא אֱלֹקִים חַיִּים", וּמוּבָן מִזֶּה בְּעִנְיַן מְצִיאוּת הַיֵּשׁ, דְּלְבַד זֹאת מַה שֶּׁעִקָּרוֹ הוּא הָאוֹר וְהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי הַמְּהַוֶּה וּמְחַיֶּה אוֹתוֹ, וְכָל מִי שֶׁנּוֹתֵן לִבּוֹ וְדַעְתּוֹ רוֹאֶה בְּמוּחָשׁ מַמָּשׁ בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי שֶׁהַגּוּף בְּכָל עֶצֶם מַהוּתוֹ וּמְצִיאוּתוֹ מֵעִיד שֶׁהוּא אֵינוֹ אֶלָּא חַי מֵחַיּוּת הַמְּחַיֶּה אוֹתוֹ, עֶר אִיז מֶערְנִיט וּוי אַ בַּאלֶעבְּטֶער, אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁכָּל עִנְיַן מְצִיאוּתוֹ הַגַּשְׁמִי מֵאַחַר שֶׁהוּא הוֹוֶה וְנִפְסָד הִנֵּה גַּם בְּעֵת הֲוָיָתוֹ אֵינוֹ מְצִיאוּת כְּלָל, אִם כֵּן הֲרֵי הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא אֵינוֹ בְּעֶרֶךְ כְּלָל יֵשׁ הָאֲמִתִּי, וְלָזֹאת הִנֵּה בִּכְדֵי שֶׁיֵּשׁ הַנִּבְרָא יִתְהַוֶּה מִיֵּשׁ הָאֲמִתִּי הוּא עַל יְדֵי מְמַצֶּע בֵּינֵיהֶם, וְהוּא הָאֵין הַמְחַבֵּר שְׁתֵּי בְּחִינוֹת יֵשׁ. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה מִצִּיּוּר הָאוֹתִיּוֹת וּתְמוּנָתָן, וּכְמוֹ אוֹת א' שֶׁתְּמוּנָתוֹ הִיא שְׁתֵּי יוּ"דִין וְאוֹת ו', דְּיוּ"ד הָעֶלְיוֹן הוּא יֵשׁ הָאֲמִתִּי וְיוּ"ד הַתַּחְתּוֹן הוּא יֵשׁ הַנִּבְרָא וְהַוָּי"ו הוּא הָאֵין הַמְחַבְּרָם, אוֹ תְּמוּנַת אוֹת י' שֶׁהִיא שְׁנֵי קוֹצִין, קוֹץ הָעֶלְיוֹן וְקוֹץ הַתַּחְתּוֹן וְהַנְּקֻדָּה הָאֶמְצָעִית שֶׁהִיא גּוּף וְעֶצֶם הַיּוּ"ד הַמְחַבֵּר שְׁנֵי הַקּוֹצִין, וְכֵן הוּא בְּהָאֵין הַמְחַבֵּר שְׁתֵּי בְּחִינוֹת יֵשׁ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִנֵּה הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא מִתְהַוֶּה מֵהַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי.

רק מתוך). ג. מראש כל המדריגות עד סוף כל המדריגות. ד. ה"יש" (הנמצא) האמיתי. ה. היש הנברא, שאינו אלא כמו יש המומצא, לא יש אמיתי. ו. ששת אלפים שנה הווה (קיים) העולם. ז. המפסיקים לנבוע אחת בשבע שנים.

שאלה: איך ה"אין" יכול לחבר, בהיותו אין ואפס? תשובה: יש ב"אין" ב' דרגות, א' של יש האמיתי, כי הוא גילוי מיש האמיתי, ואינו תופס מקום כי הוא הארה מצומצמת, ואינו פועל שום שינוי באוא"ס

ג) **אָמְנָם** צָרִיךְ לוֹמַר דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה מְשֹׁל תְּמוּנַת אוֹת א' בִּשְׁתֵּי הַיּוּ"דִין וְאוֹת ו' שֶׁבּוֹ, אוֹ מְשֹׁל תְּמוּנַת אוֹת י' בִּשְׁנֵי הַקּוֹצִין וְהַנְּקֻדָּה שֶׁבּוֹ, לִשְׁתֵּי בְּחִינוֹת הַיֵּשׁ, יֵשׁ הָאֲמִתִּי וְיֵשׁ הַנִּבְרָא וְהָאֵין הַמְּחַבְּרָם; דְּבִתְמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת, הֲלֹא הַמְּחַבֵּר הוּא מְצִיאוּת דְּבַר־מָה, וּכְמוֹ בִּתְמוּנַת אוֹת א', הֲלֹא הַוָּי"ו שֶׁהוּא הָקָו הַמְּחַבֵּר שְׁתֵּי הַיּוּ"דִין הוּא גֶּשֶׁם מַמָּשִׁי שֶׁנּוֹפֵל עָלָיו לוֹמַר שֶׁמְּחַבֵּר שְׁתֵּי הַיּוּדִין, וְנִקְרָא בְּשֵׁם קָו, שְׁמוֹרֶה עַל אֵיזֶה תְּפִיסַת מָקוֹם בְּאֹרֶךְ וְשֶׁטַח, וְאַף גַּם בִּתְמוּנַת אוֹת י' שֶׁמְּחַבֵּר הַשְּׁנֵי קוֹצִין אֵינוֹ קָו הַנִּתְפָּס בְּשֶׁטַח דַּאֲרִיכוּת, בְּכָל זֶה חֲרֵי גַּם הִיא נְקֻדָּה מַמָּשׁ הַתּוֹפֶסֶת מָקוֹם וּמְצִיאוּת שֶׁנּוֹפֵל בּוֹ עִנְיָן פֹּעַל דָּבָר לְחַבֵּר שְׁנֵי מִינֵי מְצִיאוּת. אָמְנָם בְּהַנִּמְשָׁל, חֲרֵי הָאֵין הוּא אֶפֶס, דְּפֵרוּשׁוֹ שֶׁלֹּא יֵשׁ מְצִיאוּת דְּבַר מָה, וְאִם כֵּן אֵיךְ אֶפֶס מְחַבֵּר שְׁנֵי דְּבָרִים, כִּי בִּהְיוֹתוֹ אַיִן וָאֶפֶס מִי הוּא הַמְּחַבֵּר וּבַמֶּה הוּא מִשְׁתַּנֶּה מֵהַמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה. וְאִם הוּא מְצִיאוּת מְחַבֵּר, בַּמֶּה מִשְׁתַּנֶּה מֵהַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה הָאֵין הַמְּחַבֵּר שְׁתֵּי בְּחִינוֹת יֵשׁ, יֵשׁ הָאֲמִתִּי וְיֵשׁ הַנִּבְרָא, הִנֵּה אֵין זֶה הַמְּחַבְּרָם נֶחְלָק לִשְׁנַיִם, וְהַיְנוּ אֵין שֶׁל הַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי וְאֵין שֶׁל הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא, וְעִם הֱיוֹת דִּשְׁנֵיהֶם הַמָּה נִקְרָאִים בְּשֵׁם "אֵין", בְּכָל זֶה חֲרֵי אֵין פֵּרוּשָׁם שָׁוֶה, שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה פֵּרוּשׁ עִנְיָן אֵין כְּמוֹ שֶׁהוּא לְגַבֵּי יֵשׁ הָאֲמִתִּי, דְּהִנְיוּ יֵשׁ הַמַּשְׁפִּיעַ, לְכְמוֹ שֶׁהוּא פֵּרוּשׁ וְעִנְיָן אֵין לְגַבֵּי יֵשׁ הַנִּבְרָא שֶׁהוּא יֵשׁ הַמְקַבֵּל. וְהִנֵּה בִּמְשַׁל תְּמוּנַת אוֹת א' אוֹ תְּמוּנַת אוֹת י', חֲרֵי הַוָּי"ו שֶׁהוּא הַקָּו הַמְחַבֵּר הַשְּׁתֵּי יוּ"דִין שֶׁהֵם רֶמֶז דִּשְׁתֵּי בְּחִינוֹת יֵשׁ, אוֹ נְקֻדַּת הַיּוּ"ד הַמְחַבֵּר שְׁנֵי הַקּוֹצִין, אִם נְחַלְּקֵם לִשְׁנַיִם, חֲרֵי חֲצִי קָו הַוָּי"ו אוֹ חֲצִי נְקֻדַּת הַיּוּ"ד הַשַּׁיָּכִים לַיּוּ"ד הָרִאשׁוֹן וְקוֹץ הָעֶלְיוֹן חֲרֵי מְקוֹמוֹ מִתַּחַת הַיּוּ"ד וְהַקּוֹץ הָעֶלְיוֹן, וַחֲצִי קָו הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַוָּי"ו אוֹ חֲצִי נְקֻדַּת הַיּוּ"ד הַשַּׁיָּכִים לְיוּ"ד וְקוֹץ הַתַּחְתּוֹן הִנֵּה מְקוֹמוֹ קֹדֶם הַיּוּד וְקוֹץ הַתַּחְתּוֹן, הַיְנוּ דְּהָאֵין שֶׁל הַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי הִנֵּה הָאֵין הוּא גִּלּוּי שֶׁבָּא מִן הַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי, וְהָאֵין שֶׁל הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא הָעוֹשֶׂה וּמְהַוֶּה אֶת הַיֵּשׁ. וְזֶהוּ [שֶׁ]הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵין הוּא בְּמַהוּתָם וְעִנְיָנָם הָעַצְמִי, דְּלְגַבֵּי יֵשׁ הָאֲמִתִּי נִקְרָא "אֵין" עַל שֵׁם הֶעְדֵּר הַתְּפִיסָא שֶׁאֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם וּכְלָא חֲשִׁיבֵי, דְּעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא בִּלְתִּי בַּעַל גְּבוּל וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְהַוּוּ מִמֶּנּוּ עוֹלָמוֹת בַּעֲלֵי גְּבוּל וּמִדָּה, דַּהֲלֹא אַפְלוּ עוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא עוֹלָם, וְהַסְּפִירוֹת דְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת הֵם בְּמִסְפָּר דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר "עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִי מָה מִדָּתָן עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע [עֶשֶׂר] וְלֹא אַחַד עָשָׂר", וְאֵיךְ יִתְהַוּוּ כָּל זֶה מֵאוֹר אֵין סוֹף שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר גְּבוּל וּמִסְפָּר, אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה הוּא עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם, דְּסִלֵּק כִּבְיָכוֹל אוֹרוֹ הַגָּדוֹל עַל הַצַּד וְנִשְׁאָר חָלָל וּמְקוֹם פָּנוּי, וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ הַקָּו שֶׁהוּא הֶאָרָה מְצֻמְצֶמֶת לִהְיוֹת בְּעֶרֶךְ הָעוֹלָמוֹת. וּמוּבָן דְּהֶאָרָה זוֹ אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ כְּלָל לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף, וְלָכֵן עִנְיַן הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ פּוֹעֵל שוּם שִׁנּוּי חַס וְשָׁלוֹם בְּאוֹר אֵין סוֹף, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲנִי הַוָ"י לֹא שָׁנִיתִי", שֶׁלֹּא יֵשׁ שוּם שִׁנּוּי כְּלָל בֵּין קֹדֶם הַבְּרִיאָה וְאַחַר הַבְּרִיאָה, דְּאַתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְאַתָּה הוּא לְאַחַר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בְּהַשְׁוָאָה גְּמוּרָה, דְּלִהְיוֹת שֶׁכָּל זֶה הוּא רַק מֵהֶאָרָה בְּעָלְמָא שֶׁאֵינָהּ בְּעֶרֶךְ הָעַצְמוּת אֵינוֹ פּוֹעֵל שוּם שִׁנּוּי חַס וְשָׁלוֹם בְּהָעַצְמוּת, וְכֵן הוּא בִּכְלָלוּת עִנְיַן הָאוֹר שֶׁאֵינוֹ בְּעֶרֶךְ הָעֶצֶם וְאֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם לְגַבֵּי הָעֶצֶם דִּכְלָא חֲשִׁיבֵי, וְלָכֵן הִנֵּה נִקְרָא אֵין.

דרגה ב': האין של יש הנברא, אינו מושג לנבראים, ולכן נקרא אין. משל מנפש האדם, שהאדם עצמו אינו משיג מהות הנפש, אלא ידיעת המציאות. חילוק בין עילה ועלול לבריאה יש מאין

ד) **אָמְנָם** הָאֵין שֶׁל הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא נִקְרָא "אֵין" עַל שֵׁם שֶׁאֵינוֹ מֵשֵׂג, וְזֶהוּ עִנְיַן בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהַנִּבְרָא הוּא יֵשׁ מֻרְגָּשׁ, וְהַכֹּחַ הָאֱלֹקִי אֵינוֹ מֵשֵׂג כְּלָל וְלָכֵן נִקְרָא "אֵין", וְנִמְצָא גַּם אֵין זֶה פֵּרוּשׁוֹ אֵין דְּאֵינוֹ, הַיְנוּ כְּאִלּוּ אֵינוֹ, שֶׁאֵינוֹ מֵשֵׂג בַּנִּבְרָאִים, וְהַנִּבְרָא הִנֵּה אֶת זֶה שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג קוֹרֵא "אֵין", אֲבָל עִם זֶה הֲלֹא מוּבָן וּמֵשֵׂג דְּפֵרוּשׁ אֵין עַל שֵׁם שֶׁאֵינוֹ מֵשֵׂג אֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל לְפֵרוּשׁ אֵין זֶה עַל שֵׁם שֶׁאֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם, דְּהֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם הוּא בְּדָבָר שֶׁהוּא לְמַטָּה מִמֶּנּוּ וְהוּא כְּלָא חֲשִׁיבָא, וּמַה שֶׁאֵינוֹ מֵשֵׂג הוּא בְּדָבָר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקַּהּ דְּכָל אָדָם יֵשׁ לוֹ נֶפֶשׁ הַמְחַיֶּה אוֹתוֹ, בְּכָל זֶה הִנֵּה שׁוּם אָדָם לֹא רָאָה אֶת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוֹ וְאֵינוֹ מַשִּׂיג מַהוּ הַנֶּפֶשׁ, וְעִם הֱיוֹת שֶׁבְּכָל אָדָם הֲלֹא אֵין שׁוּם דָּבָר הֶחָבִיב לוֹ וְקָרוֹב לוֹ יוֹתֵר מִן הֶאָרַת הַנֶּפֶשׁ

ח. וחשוב כ"לא" (כלום).

הַמְּחַיֶּה אֶת הַגּוּף, וּבְכָל זֶה אֵינוֹ מַשִּׂיג אֶת הֶאָרַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁמְּחַיֶּה אוֹתוֹ, וְהַיְנוּ דְּהַכֹּחַ אֵינוֹ מַשִּׂיג אֶת הָעֶצֶם, דְּהִנֵּה הַמֵּבִין וְהַמַּשִּׂיג הוּא הַשֵּׂכֶל הָרוּחָנִי, דְּחֹמֶר הַמֹּחַ הוּא הוֹרֶה וְנִפְסָד, וּבְצֵאת הַנֶּפֶשׁ מֵהַגּוּף הוּא נִרְקָב וְשָׁב לֶעָפָר וְהָיָה כְּלֹא הָיָה, הִנֵּה גַּם בִּזְמַן שֶׁהוּא חַי וְכֹחַ הַשֵּׂכֶל מִתְלַבֵּשׁ בְּחֹמֶר הַמֹּחַ הֲרֵי הַמַּשִּׂיג וְהַמֵּבִין אֵינוֹ חֹמֶר הַמֹּחַ כִּי אִם כֹּחַ הַשֵּׂכֶל, וְרַק עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בַּמֹּחַ גַּם הוּא מַשִּׂיג, אֲבָל עִקַּר הַמַּשִּׂיג הוּא כֹּחַ הַשֵּׂכֶל, אִם כֵּן כַּאֲשֶׁר בְּעֵת הִתְלַבְּשׁוּת כֹּחַ הַשֵּׂכֶל בְּחֹמֶר הַמֹּחַ אֵינוֹ מַשִּׂיג אֶת הַנֶּפֶשׁ, וִידִיעָתוֹ בְּהַנֶּפֶשׁ הוּא רַק יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת וְלֹא הַשָּׂגַת הַמַּהוּת, אִם כֵּן הֲרֵי גַּם הַשֵּׂכֶל הָרוּחָנִי שֶׁמְּלֻבָּשׁ בְּהַמֹּחַ אֵינוֹ מַשִּׂיג אֶת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא מְקוֹרוֹ, וְהַיְנוּ דְּהַכֹּחַ אֵינוֹ מַשִּׂיג אֶת הָעֶצֶם, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא דִּכְשֵׁם שֶׁהַנִּבְרָא הוּא יֵשׁ מֵאַיִן, הִנֵּה כֵּן הָאוֹר וְחַיּוּת הַמְּחַיֶּה אוֹתוֹ הוּא בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר מִמֶּנּוּ, וְהַנִּבְרָא יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג שֶׁיֵּשׁ אוֹר וְחַיּוּת הַמְּחַיֶּה אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הוּא, וְזֶהוּ דְּמַה שֶׁהַנִּבְרָאִים קוֹרְאִים לִמְקוֹרָם בְּשֵׁם "אַיִן", הוּא לְפִי שֶׁאֵינוֹ מֵשָׂג, וְלֹא עַל שֵׁם הֶעְדֵּר הַתְּפִיסָה וְהַמְּצִיאוּת, דְּאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר עַל מְקוֹר הַחַיּוּת וְכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְלַבְּשִׁים בַּגּוּף שֵׁם הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת, שֶׁהֲרֵי הוּא מְצִיאוּת דָּבָר הַמְּחַיֶּה אוֹתוֹ, וְאֵיךְ יֹאמַר עָלָיו שֶׁאֵינוֹ בַּמְּצִיאוּת, שֶׁעֵם הֱיוֹת שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג זֹאת בַּהֲבָנָתוֹ אֲבָל יוֹדְעוֹ בְּמוּחָשׁ וּמַרְגִּישׁ אֵיךְ הַכֹּחוֹת נִמְשָׁכִים מִמְּקוֹרָם שֶׁהִיא הֶאָרַת הַנֶּפֶשׁ הַכְּלָלִית, וּכְמוֹ בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל הֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁקֹּדֶם לוֹ, דִּכְשֶׁנּוֹפֶלֶת לוֹ הַמְצָאָה שִׂכְלִית הֲרֵי אֵין זֶה רַק שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ לוֹ דָּבָר שֶׁתְּחִלָּה לֹא יָדַע מִזֶּה, אֶלָּא עוֹד הוּא מַרְגִּישׁ שֶׁבָּא לוֹ דָּבָר חָדָשׁ, רַק שֶׁהַיְדִיעָה הַזֹּאת הִיא יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת וְלֹא הַשָּׂגַת הַמַּהוּת, וְכֵן הוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים שֶׁיֵּשׁ לְכָל נִבְרָא כֹּחַ אֱלֹקִי הַמַּהֲוֶה וּמְחַיֶּה אוֹתוֹ אֶלָּא שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר מִמֶּנּוּ, דְּזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עִלָּה וְעָלוּל לִבְרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, דִּבְעִלָּה וְעָלוּל הֲרֵי כָּל עָלוּל מַשִּׂיג אֶת עִלָּתוֹ, וְלָכֵן נִקְרֵאת "הִשְׁתַּלְשְׁלוּת", כְּמוֹ הַשַּׁלְשֶׁלֶת הָעֲשׂוּיָה טַבָּעוֹת הֲרֵי הַטַּבָּעוֹת אֲחוּזוֹת זוֹ בָּזוֹ, דְּתַחְתִּית הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה קְבוּעָה בְּעֶלְיוֹנִית הַטַּבַּעַת הַתַּחְתּוֹנָה, וְעֶלְיוֹנִית הַטַּבַּעַת הַתַּחְתּוֹנָה אֲחוּזָה בְּתַחְתִּית הָעֶלְיוֹנָה, וְכֵן הוּא בְּשֵׂכֶל וּמִדּוֹת שֶׁהֵם עִלָּה וְעָלוּל דְּמִדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל מִתְגַּלּוֹת וּמִתְלַבְּשׁוֹת בְּהַמִּדּוֹת וּמֵהֶם הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּמִּדּוֹת, וְהַיְנוּ שֶׁהַהִתְהַוּוּת שֶׁל הָעָלוּל הוּא בְּדֶרֶךְ קֵרוּב הָעֲרָךְ, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּיֵשׁ הַמִּתְהַוֶּה מֵהָאֵין שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ אֵין עֲרוֹךְ וְלָכֵן אֵינוֹ מֵשָׂג לְהַיֵּשׁ.

ע"י התבוננות בענין הבריאה יש מאין, ושהיא רק מהארה, מעורר רחמים עצמיים, ומנצח המלחמה. כי מבין שמציאות העולם היא מדבר ה', וזהו מקום צר

ה) **וְהִנֵּה** כַּאֲשֶׁר לוֹמֵד עִנְיָן זֶה דִּבְרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, וּמְבִינוּ וּמַשִּׂיגוּ בְּטוּב, וּמִתְבּוֹנֵן בּוֹ תְּחִלָּה בְּהַהִתְבּוֹנְנוּת דְּתוֹרָה, הַיְנוּ בִּשְׁנֵי אָפְנֵי הִתְבּוֹנְנוּת, בְּהַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁבְּעֵת הַלִּמּוּד שֶׁבְּעִקָּרוֹ הִיא לְהַשִּׂיג אֶת הַמְּצָאָה שִׂכְלִית שֶׁבְּעִנְיָן בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הַיְנוּ נְקֻדַּת הַסְּבָרָא, וְאַחַר הַלִּמּוּד הוּא הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּהֲבָנַת הַהַשָּׂגָה, הַיְנוּ לֹא רַק הַשָּׂגַת נְקֻדַּת הַסְּבָרָא כִּי אִם הֲבָנַת הַהַשְׂכָּלָה דִּבְרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן כְּמוֹ שֶׁהִיא הַשְׂכָּלָה מְסֻדֶּרֶת וּמְפֹרֶשֶׁת, וְאַחַר כָּךְ הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה וְהַהִתְבּוֹנְנוּת בְּעֵת הַתְּפִלָּה, הִנֵּה אָז מֵבִין וּמַשִּׂיג וּמֵנַּח אֶצְלוֹ — עֶס לֵייגְט זִיךְ אַפּ בָּא אִים[ט] — שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּדֶרֶךְ בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הוּא מָקוֹם צַר, דַּהֲלֹא כְּלָלוּת עִנְיַן הַבְּרִיאָה אֵינָהּ אֶלָּא מֵהֶאָרָה לְבַד, וּבָזֶה הוּא מְעוֹרֵר רַחֲמִים עַצְמִיִּים דְּעַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וּבָזֶה הִיא הִתְגַּבְּרוּת וְנִצּוּחַ הַמִּלְחָמָה, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמֵּבִין וּמַשִּׂיג בְּמוּחָשׁ מַמָּשׁ שֶׁהַסֵּגִיּוֹת וַהֲלָכוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁמַּשִּׂיגָם בְּשִׂכְלוֹ הָאֱנוֹשִׁי הֵם בֶּאֱמֶת תּוֹרַת הֲוָיָ', דִּבְכָל סֵגְיָא וְסֵגְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה הֲרֵי יֵשׁ הַפְּנִימִיּוּת שֶׁבָּזֶה, וְכֵן בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת גַּם מִצְוַת הַמִּשְׁפָּטִים הֲרֵי הָעִקָּר הוּא לִהְיוֹתָם מִצְוּוֹת הֲוָיָ', אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהוּא מַשִּׂיג וּמֵבִין שֶׁהָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי הַנִּרְאֶה לְיֵשׁ וּמְצִיאוּת, הִנֵּה כָּל עִנְיַן מְצִיאוּתוֹ וּמַהוּתוֹ הוּא דְּבַר הֲוָיָ', וְאִם כֵּן כְּלָלוּת הָעוֹלָם הוּא מָקוֹם צַר, וּבָזֶה מְעוֹרֵר רַחֲמִים הָעֶלְיוֹנִים.

פי' ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם –דוקא־ בעת צרתם – כשמבין שהעולם הוא מקום צר, מעורר רחמים רבים. כללות הגלות – בשביל הגאולה

וְזֶהוּ "וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם", דְּדַוְקָא בְּעֵת צָרָתָם, דְּכַאֲשֶׁר מֵבִין וּמַשִּׂיג שְׁכְּלָלוּת הָעוֹלָם הוּא מָקוֹם צַר שֶׁהִתְהַוּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ הוּא מֵהֶאָרָה דְּהֶאָרָה, וְתַכְלִית עִנְיָנוֹ הוּא לְפִי שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים בְּכֹחַ עַצְמָם, הִנֵּה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב מְעוֹרְרִים הָרַחֲמִים עַצְמִיִּים דְּעַצְמוּת

ט. זה מתקבל אצלו.

אֵין סוֹף שֶׁיּוּכַל לְנַצֵּחַ אֶת הַמִּלְחָמָה, וְזֶהוּ "רַבְתָּ אֶת רִיבָם, דַּנְתָּ אֶת דִּינָם, נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם", שֶׁבִּכְלָלוּת הֵם חֶסֶד־גְּבוּרָה־תִּפְאֶרֶת, דְּ"רַבְתָּ אֶת רִיבָם" הוּא גְּבוּרָה שֶׁבַּחֶסֶד, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּבְּרוּת הַחֶסֶד, דְּזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין חֶסֶד בִּכְלָל לִגְבוּרָה שֶׁבַּחֶסֶד, דְּכָל הַשְּׁפָעָה הִיא מִצַּד הַחֶסֶד, וְהַהַצָּלָה הִיא מִצַּד גְּבוּרָה שֶׁבַּחֶסֶד, וְ"דַנְתָּ אֶת דִּינָם" הוּא גְּבוּרָה בִּכְלָל וּבִפְרָטִיּוּת גְּבוּרָה שֶׁבַּגְּבוּרָה, וְ"נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם" הוּא מִצַּד הַתִּפְאֶרֶת, דְּמִדַּת הַתִּפְאֶרֶת כּוֹלֶלֶת חֶסֶד וּגְבוּרָה, הִנֵּה כֵּן הוּא בְּעִנְיַן הַנְּקָמָה שֶׁבָּאָה עַל יְדֵי הַתִּפְאֶרֶת הַכּוֹלֶלֶת גְּבוּרָה שֶׁבַּחֶסֶד וּגְבוּרָה שֶׁבַּגְּבוּרָה לְהִנָּקֵם מֵהַשּׂוֹנֵא וְאוֹיֵב, "מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים" מִצַּד סְפִירַת הַנֶּצַח, דְּכַאֲשֶׁר הַחַלָּשִׁים מְנַצְּחִים אֶת הַגִּבּוֹרִים אֵין לְךָ נִצּוּחַ גָּדוֹל מִזֶּה, "וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים" מִצַּד סְפִירַת הַהוֹד, דְּזֶהוּ הוֹדוֹ וְהַדָּרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּקִדּוּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם, "וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים" מִצַּד סְפִירַת הַיְסוֹד, דְּבִסְפִירָה זוֹ תָּלוּי עִנְיַן הַטָּהֳרָה, "וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תּוֹרָתֶךָ" מִצַּד סְפִירַת הַמַּלְכוּת, וְזֶהוּ "וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם", דִּכְלָלוּת עִנְיַן הַגָּלוּת הוּא בִּשְׁבִיל תַּכְלִית הַגְּאֻלָּה, וְכַאֲשֶׁר עַל יְדֵי הַהֶבְנָה וְהַהַשָּׂגָה בְּעִנְיַן אֱלֹקֵי יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג שֶׁכְּלָלוּת הָעוֹלָם הוּא מָקוֹם צַר, וּמְעוֹרֵר הָרַחֲמִים רַבִּים עַל נַפְשׁוֹ לְנַצֵּחַ אֶת הַמִּלְחָמָה הָרוּחָנִית בְּהַקָּרִירוּת שֶׁבַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, הִנֵּה עַל יְדֵי הַצְּעָקָה בִּ"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד" מְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים, דְּעַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא לְנַצֵּחַ אֶת מִלְחֶמֶת הַיְּוָנִים הַמְקָרְרִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְלַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

שבת פרשת ויגש, תש"א

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

אב־הסבא, הרבי ה'צמח צדק' אמר[18] שמה שכתוב בירושלמי[19] האומר שמועה בשם אומרו, יראה בעל השמועה כאילו עומד לנגדו, אמור גם לגבי ניגון הסבא - רבנו הזקן - בעל ארבע הבבות כששרים אותו מתוך תשובה.

זקוקים אנו לחיזוק הכוח על התשובה, בה תלויה רפואת חבלי משיח והגאולה השלימה.

- (הפסק. וכל המסובים מנגנים ניגון ה"ארבע בבות" בהתעוררות גדולה) -

מצד אהבת ישראל, מצוה גדולה וחוב קדוש לפרסם בין האבות והאמהות שיש להם בנים בצבא ובחזית:

הגמרא[20] אומרת "כל המניח תפילין מאריך ימים, שנאמר ה' עליהם יחיו", וברש"י שם "אותם שנושאים עליהם שם ה' בתפילין, יחיו". למצות תפילין סגולה של שמירה, נוסף על עצם המצוה. כל ההורים צריכים להודיע לבניהם להניח תפילין בכל יום חול, והשי"ת יצליח להם בעבודת המסירות־נפש שלהם בנצחון מלא, וישובו לבתיהם בריאים.

החיילים שאין באפשרותם בשום אופן להניח תפילין בבוקר, יניחו את התפילין במשך היום, היכן שיימצאו. יחזק השי"ת אותם ואת כל חבריהם החיילים, ויעודדם שיהיו בטוחים בעזרת השם, שישובו כולם בריאים לבתיהם. ישמרם השי"ת מכל המאורעות, ויבואו לשלום לבתיהם.

כתיבה וחתימה טובה בגשמיות וברוחניות, לנו ולמשפחותינו ולכל עם ישראל.

לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

כ' אלול ה'תש"ג

18) ראה לקו"ד כ כסלו תרצ"ד אות ה. מאמרים ער"ח תמוז תש"ב.
19) שקלים פ"ב ה"ה.
20) מנחות מד, א.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק מ"ג – עלילת דם

חמש שנים לאחר נישואיו, בהיותו בגיל 19 שנה, התאלמן ר' זבולון מרדכי מבלי שנולדו לו ילדים מאשתו המנוחה. הוא המשיך להתבודד ולהסתגר כפי שנהג עד עתה.

תוך כדי כך נפטר גם הסבא ר' זכריה ירוחם בגיל ששים וחמש שנה לאחר ששימש במשך חמש שנים כראש ישיבה במינסק.

ר' זבולון מרדכי לא נשאר אלמן זמן רב. חותנו ודודו, ר' גבריאל, רבה של דוברומיסל, השיא לו את בתו השנייה. מאשתו זו נולד לו בן, הנקרא על שם סבו - ר' זכריה ירוחם. את חינוך הילד הפקיד ר' זבולון מרדכי בידי חותנו, כשהוא עצמו ממשיך בהתבודדותו ושרוי בדכאונו.

הילד היה בריא ונאה ובעל כישרונות רוחניים נפלאים. הוא היה היפוכו של אביו, בכך שהיה תמיד עליז ושמח. סבו אהבו מאוד והיה משתעשע איתו תכופות, ואילו אביו כמעט והתעלם ממנו.

ר' גבריאל התמסר לחינוכו של נכדו, לא זו בלבד, שבחן אותו באופן קבוע בלימודיו מפי מלמדיו, אלא שאף לימד אותו בעצמו דברים נוספים על לימודים אלה. כשהגיע למצוות כבר היה זכריה ירוחם ללמדן בדרגה ניכרת, והשמיע פלפול שחיברו בעצמו. ר' גבריאל רווה ממנו הרבה נחת, אם כי הצטער על כך שאביו של הילד, ר' זבולון מרדכי מתרחק ממנו, גם הילד עצמו הצטער על כך מאוד.

פעם במוצאי שבת, בהיות זכריה ירוחם נער בן ארבע עשרה שנה, נכנס לחדרו של אביו ופרץ בבכי מר. "מדוע אינך נוהג איתי כפי ששאר האבות נוהגים עם בניהם"? - התייפח. ר' זבולון מרדכי, שהיה דווקא רך לבב ובעל רגש מטבעו, התרגש מאוד ופרץ אף הוא בבכי. לאמיתו של דבר אהב מאוד את ילדו. בתגובה לקח את זכריה ירוחם על ברכו ונשק אותו, לשמחתו הרבה של הילד. ר' זבולון מרדכי גילה לפני בנו את כל המעיק על ליבו וסיפר לו על הכאב המלווה אותו משחר ילדותו ומבריחו מהבריות.

מאותו יום היה ר' זבולון מרדכי ידידותי ופתוח יותר. לכל לראש התמסר יותר לבנו, אך גם עם חותנו החל לשוחח יותר.

כאשר מלאו לזכריה ירוחם תשע עשרה שנה, היה לחתנו של הגאון ר' טוביה אשר מבבינוביטש, ובמשך שנה אחת היה סמוך על שולחנו. כיוון שסבו ואביו התגעגעו אליו מאוד הביאוהו חזרה לדוברומיסל, ושם נולדה לו בת. כעבור שלוש שנים חלה זכריה ירוחם במחלה קשה ולאחר ששת חודשי מחלה - נפטר.

פטירת האברך הצעיר פגעה בצורה איומה בסבו, ר' גבריאל. עד אז היה ר' גבריאל, גם כשהגיע לגיל ששים ושמונה שנים, אדם בריא וחזק ונראה כבן חמישים בלבד. מאז פטירת נכדו קפצה זקנה על רבה של דוברומיסל וגבו התכופף. הוא אף מיעט להתרועע עם אנשים. גם ר' זבולון מרדכי החל להתרחק מחברת בני אדם. שניהם נהגו אבלות אחרי זכריה ירוחם, שניהם גם עברו לפני התיבה לסירוגין, ואמרו קדיש. כל בני הקהילה השתתפו בצערם.

בדוברומיסל זכרו שנים רבות את יום השנה הראשון לפטירתו של זכריה ירוחם, שחל בתשעת הימים של חודש אב. כרגיל הייתה נהוגה אז ממילא האבלות על חורבן בית המקדש. בתי הכנסת היו מלאים ביהודים, שערכו "תיקון חצות" הן בחצות הלילה והן בחצות היום. ובעיצומם של ימי האבל הכללי קיימו בני דוברומיסל את האבל של יום השנה לזכריה ירוחם,

בצורה מרשימה ביותר. לקראת יום השנה הגיעו מבבינוביטש לדוברומיסל חותנו של הנפטר ורבים מבני קהילתו. לתפילת ערבית עבר ר' גבריאל הסבא לפני התיבה ואביו וחותנו של הנפטר אמרו קדיש, כשכל הציבור גועה בבכי מר. רושם רב השאירה על הנוכחים אמירת הקדיש של היתומה הקטנה, אשר תוך כדי כך התעלפה. לאחר מכן התעסקו האבלים, ואיתם ציבור גדול, במשך כל הלילה בלימוד תורה לעילוי נשמת הנפטר. בבוקר לאחר התפילה, הלכו כולם בראשות ר' גבריאל לבית העלמין, ואמרו פרקי תפילה על קברו של הנפטר, ולאחר מכן הקימו שם מצבה.

ר' גבריאל נחלש מאוד, ונאלץ לבקש את חתנו ר' זבולון מרדכי, שיקבל על עצמו את הרבנות, אך זה סירב ור' גבריאל מינה את ר' דוד משה תלמידו כדיין. כעבור שלוש שנים נפטר ר' גבריאל, ובצוואתו הטיל על חתנו למלא את מקומו. לא הייתה לר' זבולון מרדכי, ברירה, והוא נאלץ לקבל עליו את המשרה, אך התנה שר' דוד משה ימשיך לכהן כדיין.

הדיין התמסר לכל ענייני העיר, ואילו ר' זבולון מרדכי ישב על התורה ועל העבודה בהתבודדות, אלא שמפעם לפעם השמיע בפני הציבור דרשות או פלפולים.

באותה עת הגיעה לדוברומיסל אישיות מעניינת, שהייתה עתידה לתפוס מאוחר יותר מקום נכבד בחיי הקהילה. היה זה ר' חיים שמעון, אותו בחר ר' יוסף הבנאי, לבעל עבור נכדתו היתומה. ר' יוסף, שסיפק תנורים לכל בני העיר, התפרנס דווקא מעבודה אחרת - עבודת האדמה והגננות, אך בזמנו הפנוי ישב ועסק בתורה. הוא השיא את כל ילדיו, אלא שבן הזקונים שלו לא האריך ימים ונפטר בהשאירו אחריו ילדה יתומה. ר' יוסף הכניס את היתומה לביתו וגידלה. בהגיעה לפרקה נסע ר' יוסף באופן מיוחד למינסק כדי למצוא לה חתן. החתן שנבחר על ידו היה אותו חיים שמעון שהוזכר לעיל, בחור מליאזנה, שהצטיין במעשיו בעיר הולדתו, שם זכה בזכות מעשים אלו לכינוי: "האמיץ".

חיים שמעון היה בן למשפחה נכבדה, אביו היה למדן גדול ומראשי הקהילה, ואמו התפרסמה בנדיבות ליבה ועזרתה לזולת. משחר נעוריו היה מוכשר בכל השטחים - בעל מרץ וכושר עשייה ורוח התנדבות מחד, ומצטיין בלימודו מאידך. עצם העובדה שבגיל רך התקבל להיות תלמיד אצל ר' גדליה זלמן המלמד - העניקה לו חשיבות והערכה בעיירה. הכול ידעו כי גדליה זלמן אינו מקבל תלמיד שאינו בקי לפחות באחת ה"בבות" (שלוש המסכתות - בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא), ובנוסף לכך היה בעל מידות טובות, ירא שמים ומתמיד בלימודיו.

בכלל, היה ר' גדליה זלמן שונה ממלמדים רגילים. לעולם לא החזיק רצועה בידו, מעולם לא בא לידי רתחה ולא הרים את קולו. התנהגות דומה דרש גם מתלמידיו, וכשהבחין בהרמת קול מצד אחד מהם, אמר כי הבהמה שבו התגברה על האדם שבו.

תלמידיו חיבבוהו מאוד. העונש הגדול לדידם היה כאשר הפנה פניו מאחד מהם.

חיים שמעון ניחן בכל המידות הטובות אותן נטע בו המלמד. בד בבד סלל לעצמו דרך משלו. כך למשל, התעניין משחר נעוריו בענייני הציבור ובכל מאודו עקב אחר כל המתרחש בחיי הקהילה.

כאשר סבלו יהודי ליאזנא צרות מאחד הפריצים, נכדו של הגנרל שרמטייב, מי שעמד בראש

הגדודים הרוסים שכבשו את וויטבסק - התעניין חיים שמעון בעניין זה במידה חזקה וטרח להתעדכן בכל המתרחש סביב לכך. במיוחד היה זה כאשר "פריץ" זה, ששמו היה ניקולייב, החל להעליל עלילות על היהודים, כשהוא לוקח לעזרתו אחד בשם קוזיצקי, שאף עלה עליו בשנאת ישראל.

באמצע חודש שבט של שנת תצ"ז נעלם ילד נוצרי בכפר לא רחוק מליאזנא. צורר היהודים ניקולייב, בעזרת קוזיצקי, ניצלו הזדמנות זו להפצת העלילה כי היהודים חטפו את הילד ושחטו אותו כדי להשתמש בדמו לחג הפסח.

יהודי ליאזנא היו שרויים בפחד. נקראה אסיפת ראשי הקהל כדי להתייעץ כדת מה לעשות. הנער חיים שמעון, אשר זה זמן רב טיכס עצות ותחבולות שונות כדי להציל את היהודים מעלילת הדם, חשק מאוד להיות נוכח באסיפה זו כדי לשמוע את דיוני ראשי הקהל בעניין זה.

ברם, מאחר שידע היטב כי לא יכניסוהו לאסיפה, התגנב חיים שמעון בעוד מועד לחדר הקהילה והתחבא מאחורי התנור.

שעות רבות נמשכה האסיפה, והועלו בה הצעות שונות ורעיונות שונים. מצב הרוח באסיפה היה מדוכא. אחדים אמרו כי יש לנסות לרכוש את ליבו של ניקולייב על ידי "מתנת־יד". אחרים אמרו כי יש לשחד את הממשל. ברם, האנשים חרדו מפני מושל העיר, שידוע היה כי אי אפשר לשחדו. מאידך היה ידוע כי אין הוא אוהב ישראל גדול מדי.

נודע גם כי במשך השבוע יופיע ניקולייב לפני המושל ואחרים מראשי העיר וישטח לפניהם את "הוכחותיו" כי היהודים אשמים במות הילד שנעלם. ידיעה זו הטילה פחד על ראשי הקהל המתכנסים. הוחלט ראשית לגזור תענית, ולאחר מכן לחפש אמצעים למנוע את האסון הצפוי. חיים שמעון החליט במחבואו לפעול בעניין באופן עצמאי.

פעולתו הראשונה הייתה להתיידד עם אחד הפקידים בלשכת העיר. בדרך זו נודע לו כי ניקולייב אמור להופיע לפני ראשי העיר ביום ששי הקרוב, בערב. מועד זה נקבע במיוחד כיוון שאז יושבים היהודים בבתיהם, וניקולייב לא רצה שהיהודים ידעו על כך.

לחיים שמעון אף נודע כי מלבד המושל, ישתתפו בפורום שידון בדבר, עוד ארבעה מראשי העיר. בחקירותיו התברר לו כי אחד מן הארבעה אמור להיות אוהב ישראל, השני - שונא ישראל, ושניים הנוספים הם כאלה, שאינם מידידי היהודים ולא משונאיהם.

באותו יום שישי ובערב שלאחריו, השתוללה בעיר סופת שלגים. בלילה אף התגברה הסערה. כשנסתיימה סעודת ליל שבת בבית, קם חיים שמעון מהשולחן והודיע, שעליו ללכת לבית אחד מחבריו. הוא אף הוסיף כי ייתכן שילון הלילה בביתו של החבר. הוריו קיבלו את דבריו כשלא עולה כלל על דעתם שחיים שמעון מתכונן לבצע שליחות סמויה.

למרות הסערה, יצא חיים שמעון לדרכו בצעדים בטוחים ובהחלטיות. בהגיעו ללשכה התברר לו כי מיודעו הפקיד לא נמצא במקום, והשוער סירב להכניסו. כל טענותיו של חיים שמעון, כי יש בפיו דברים חשובים למסור למתכנסים, לא הועילו, וכשהרבה להפציר בשוער - תפסו הלה בצווארונו והרחיקו מהמקום.

אלא שחיים שמעון לא נסוג. בהבחינו בחלונות מוארים - ניגש אל אחד מהם, ובהציצו פנימה ראה כי בחדר זה מתקיימת האסיפה שנועדה לשמוע את דבריו של ניקולייב צורר היהודים. חיים שמעון החל לקרוא בקול ולהתחנן כי יכניסוהו פנימה, שכן הוא קופא מקור, קולו המתחנן נשמע בפנים, והמושל קרא לשוער והורה לו להכניס פנימה את זה שעומד מאחורי החלון ומבקש להיכנס.

כעבור דקות מספר, ראו ראשי ליאזנא לפניהם בחור נאה למראה ובעל עיניים המביעות אמונה והחלטיות. הללו התרשמו ממנו לטובה, מלבד ניקולייב וקוזיצקי שהסתכלו עליו ברוגז. הם זעמו מאוד על הצעיר היהודי שהתפרץ אל הלשכה דווקא כאשר הם עומדים להעליל על היהודים.

"הרי לך שוב גילוי חוצפה יהודית" - קרא ניקולייב, כשלא יכול היה להתאפק מלבטא את זעמו.

חיים שמעון לא הגיב מאומה, כי־אם העניק לניקולייב מבט חודר שפגע בו כמדקרות חרב עד שהלה נאלץ להשפיל את עיניו. בינתיים מצא לנחוץ הכומר, שהיה גם הוא בין הנאספים, להשמיע מלים טובות על היהודים בכלל ועל חיים שמעון בפרט, בתחבולת עורמה לנצל את ההזדמנות לצוד ברשתו נשמה יהודית. "אחרי הכול" - אמר כמי שעונה לניקולייב - "אין לזלזל כלל ביהודים ואין לפגוע בהם, שכן הם פקחים ומוכשרים. ובקלות הם מסוגלים לעבור לאמונתנו ולהיהפך לקתולים נאמנים".

כאן מצא חיים שמעון שעת כושר להשמיע את דברו: "בעיקר" - אמר - "אוהבים היהודים את האמת. כאשר הם משתכנעים בדבר שהוא אמת הרי הם מקבלים אותו, מבלי להתחשב מי הוא המשמיע אותו. הם אף מוכנים למסור את נפשם על האמת, ואף דורשים מאחרים להתנהג כך".

"יהודי ארור" - צעק ניקולייב בזעם, כאשר חש כי בואו של הצעיר לכאן קשור קשר הדוק עם תכניותיו השטניות נגד היהודים.

המושל השתיק את ניקולייב ופנה אל חיים שמעון בשאלה: "לשם מה באת לכאן"? הדברים נאמרו בנימה ידידותית והדבר עודד את חיים שמעון.

- "באתי לכאן כדי לספר לכם, אתם, שהתכנסתם במטרה לגלות את האמת, את מה ששמעתי הבוקר מאדם זה" - ובדברו הצביע על קוזיצקי - "האומר לזה" - הצביע על ניקולייב, "גם אספר לכם את תשובתו של הלה" - ניקולייב.

כל הנוכחים ישבו פעורי פה וצפו בתימהון רב בחיים שמעון. הצעיר היהודי הסביר מיד כי, מאז החלו ניקולייב וקוזיצקי להפיץ את עלילת הדם על היהודים - הטיל על עצמו לעקוב אחריהם ולהאזין לשיחותיהם.

הכול היו דרוכים לשמוע את סיפורו.

אגרות קודש

[יב טבת תרפ"ב]

ב"ה

מו"ה שמעון שי'

גבאי ביהכ"נ דליובאויטש במינסק

שלום וברכה

נהניתי במאד, על אשר קבלו וקיימו ליקח את ידידינו התלמיד היקר מוהר"ר אברהם ברוך שי' בתור משפיע מורה ולומד. והשי"ת יחזק לבב אנ"ש שי' לילך בדרכי קודש הסלולה לפנינו מאת הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ועל כל תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם להתברך בכל אשר להם, הם ביתם וזרעם, בכל טוב בגו"ר, למען יוכלו לקיים רצון ה' האמור ע"י עבדיו הקדושים במנוחת הדעת והלב.

בתור גבאי ביהכ"נ יסדר כל עניני הכנסת בקביעת אגודת לומדים, משניות, גמרא, עין יעקב, תניא ולקו"ת, ולחזור דא"ח בש"ק בהתועדות אנ"ש שי' כראוי לשם ותהלה לביהכ"נ אשר יקרא ע"ש קדושי עליון.

ובגלל זאת יתברך בברכה כפולה ובהצלחה מופלגה בכל אשר יפנה. ואל יתן מקום ח"ו וח"ו לשום מחלוקת כלל וכלל, כי לבבינו שלם את ד' ותורתו, וזה תעודת האדם עלי ארץ.

יפרוש בשמי בשלום אנ"ש שי', ישתדלו ויוסיפו אומץ בעבודה, ככל הדרוש, ויתברכו בברכה כפולה כאמור.

והיו ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

שילוחו התקבל והשי"ת יהי' בעזר עושי חסד וצדקה.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' ב

טְפָחִים אוֹ לֹא – האם צריך להטמינם בעומק שלושה טפחים או שמספיק שיעור פחות מכך. **אָמַר** לֵיהּ רב אשי, **הָכָא** – כאן, לגבי חמץ **מִשּׁוּם** רֵיחָא – מפני שהכלב מריחו, מחפש אחריו ומוציאו, **בָּעֵינַן** – צריך שיהיה בעומק שְׁלֹשָׁה **טְפָחִים**, אבל **הָתָם** – שם, לגבי שמירת כספים, טעם הטמנתם בקרקע **מִשּׁוּם אִיכַּפּוּיֵי מֵעֵינָא הוּא** – כדי שיהיו מכוסים מן העין ולא יכיר בהם הגנב, **וְלֹא בָּעֵי** – ולכן לא צריך להטמינם בעומק שְׁלֹשָׁה.

שואלת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא שיעור הטמנת כספים בקרקע. משיבה הגמרא: **אָמַר** רַפְרָם **בַּר פָּפָא מִסִּיכְרָא** [–שם מקום], עומק **טָפַח**.

משנה

התרומה המופרשת מגידולי הארץ, היא ממון כהן ואסורה באכילה לזרים. זר האוכל תרומה, משלם לכהן את שווי התרומה שאכל [–'קרן'], שהרי גזל את הכהן. אם אכלה בשוגג, חובת התשלומים אינה רק תשלומי גזילה, אלא הם באים גם בכדי לכפר לו על חטאו באכילה זו, ולכך דיניה שונים, שעליו להוסיף ולשלם גם חומש, וכן שעליו לשלם את הקרן ואת החומש דווקא מפירות חולין שכבר הופרשו מהם תרומות ומעשרות והם נעשים תרומה תחת התרומה שאכל, ועוד.

המשנה מבארת את דינו של זר האוכל בפסח תרומה שהיא חמץ: זר **הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח**, שאינה שוה כלום כיון שהיא אסורה באכילה ובהנאה, אם **בְּשׁוֹגֵג** אכלה, שלא ידע שתרומה היא או שלא ידע שהתרומה אסורה לזרים, **מְשַׁלֵּם** לכהנים **קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ**, ואינו משלם דמים אלא פירות חולין, כדין האוכל תרומה בשוגג במשך כל ימות השנה. ואף שלא היה לתרומה שאכל כל ערך ממון ולא גזל מהכהנים דבר, מכל מקום עליו להתכפר על חטאו, ועל כך באה חובת תשלומיו. ואם **בְּמֵזִיד** אכלה, שידע שהיא תרומה ואסורה לו, שבאופן זה התשלומים הם תשלומי גזילה, כדין כל מי שאכל מה שאינו שלו שהרי הוא כגזלן, ואין התשלומים באים לכפרה, **פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין** – מלשלם את דמי התרומה שאכל, שהרי היא חמץ ואסורה בהנאה ואין לה דמים ולא הפסיד את הכהן דבר, **וְכֵן** אם תרומה טמאה היא פטור **מִלשלם דְּמֵי עֵצִים** – את שווי התרומה כאילו היתה עצים הראויים להסקה, שהלא היא אסורה בהנאה ואין לה דמים כלל.

גמרא

הגמרא דנה בדיני התשלומים המוטלים על זר שאכל תרומה בשוגג, על פי האמור במשנתנו ובברייתות אחרות, ומתוך הדברים יתבארו גם דברי המשנה. תחילה מביאה הגמרא את המשנה בתרומות (פ"ו מ"א) הפוסקת את דינו של זר האוכל תרומה בשוגג: **תְּנַן הָתָם** – שנינו במשנה בתרומות (שם), זר **הָאוֹכֵל תְּרוּמָה בְּשׁוֹגֵג, מְשַׁלֵּם** קֶרֶן **וְחוֹמֶשׁ**, והתשלומים נעשים תרומה. הכל שוים בחיוב זה, **אֶחָד** [–בין] **הָאוֹכֵל** מאכל תרומה, כגון פת חטים, **וְאֶחָד** [–ובין] **הַשּׁוֹתֶה** משקה של תרומה, כגון יין,

פרשת ויגש

מד יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח: כ וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטֹן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ: (לוי) כא וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו: כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת: כג וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי: כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי: (ישראל) כה וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל: כו וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ: כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי: כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה: כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה: ל וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ: (ע"ב בחול)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ מקץ, שבת חנוכה, ה'תשכ"ז)

בַּזְּמַן הַזֶּה, יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיהוּדָה, וְלָכֵן נֶאֱמַר "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה". הַיְינוּ, שֶׁיְּהוּדָה נִגַּשׁ אֶל יוֹסֵף, שֶׁהָיָה "הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ"; אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף. וְכַמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁעַכְשָׁו "תַּלְמוּד גָּדוֹל", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה "מַעֲשֶׂה גָּדוֹל", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדָה.

וּלְעָתִיד־לָבֹא יִתְאַחֲדוּ יוֹסֵף וִיהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ: "הִנֵּה אֲנִי לוֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף (וְ)אֶת עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי", וְהַיְינוּ, שֶׁבְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ יִתְאַחֲדוּ שְׁנֵיהֶם בְּאוֹפֶן שֶׁ"אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ"וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה".

שני לא וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה: לב כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים: לג וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו: לד כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי: **מה** א וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו: ב וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה: ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה: ה וְעַתָּה | אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: ו כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר: ז וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט ב עמ' ריב)

כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנַּעַר (מד, לב) עַרְבוּתוֹ שֶׁל יְהוּדָה בָּאָה מִצַּד זֶה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם עֶצֶם אֶחָד מַמָּשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת (שֶׁהִיא דַּרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר מִזֶּה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מְעֹרָבִים זֶה בָּזֶה). לָכֵן הָיְתָה עַרְבוּת זוֹ אֵצֶל יְהוּדָה דַּוְקָא, שֶׁלּוֹ נִתְּנָה הַמְּלוּכָה, כִּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת מֵשְׁרֶשֶׁת בְּ'כֶתֶר', שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת. וּדְבָרָיו פָּעֲלוּ עִנְיָן זֶה גַּם בְּיוֹסֵף, וְלָכֵן לֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְהִתְוַדַּע אֶל אֶחָיו.

שלישי ח וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ט מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־

תֵּעָמֹד: י וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי
אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־
לָךְ: יא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים
רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:
יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם: יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־
כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם
וּמְהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה: יד וַיִּפֹּל
עַל־צַוָּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־
צַוָּארָיו: טו וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי
כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ: טז וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה
לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו: יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר
אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־
בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: יח וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־
בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ: יט וְאַתָּה צֻוִּיתָה
זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת
לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם
וּבָאתֶם: כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב
כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא: כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה
וַיִּתֶּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ: כב לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ
חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף
וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת: כג וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת
עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרָיִם וְעֶשֶׂר
אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ:
כד וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־
תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ: כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ
כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד
יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג
לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם: כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־
הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי
רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 14)

וְעַתָּה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹקִים (מה, ח)

בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא מְבֹאָר, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם גּוֹרֵם גֵּזֶק לְזוּלָתוֹ - אֵין לוֹ לַנְּזָק לִכְעֹס עַל הַמַּזִּיק, שֶׁכֵּן אַף שֶׁהַמַּזִּיק נֶעֱנָשׁ עַל רֹעַ בְּחִירָתוֹ, הִנֵּה עַל הַנְּזָק כְּבָר נִגְזַר בַּשָּׁמַיִם, וְהַרְבֵּה שְׁלוּחִים לַמָּקוֹם. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, אִם כֵּן מַדּוּעַ אָמְרוּ רַז"ל (בבא קמא צב, ב) לְגַבֵּי הַשְּׁפָעַת הַטּוֹב "חַמְרָא לְמָרֵיהּ טִיבוּתָא לְשַׁקְיֵיהּ", וְהַטַּעַם - כִּיוָן שֶׁהַשָּׁלִיחַ הוּא בַּעַל בְּחִירָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַשְּׁפָעַת הַטּוֹב, הַשָּׁלִיחַ מוֹסִיף לִפְעָמִים בַּהַשְּׁפָעָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה (כְּמוֹ שֶׁמּוֹעִילָה תְּפִלַּת צַדִּיק אוֹ בִּרְכָתוֹ). וּרְאֵה 'תּוֹסְפוֹת' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל חַמְרָא: הַמַּשְׁקֶה נוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה לְמִי שֶׁהוּא רוֹצֶה . . טוֹב עַיִן יְבֹרָךְ.

רביעי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי
אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת: **מו** א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל
וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים
לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | לְיִשְׂרָאֵל
בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב | יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי: ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא
מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם:
ד אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם־עָלֹה
וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ: ה וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר
שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם
וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח
פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ: ו וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־
רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה
יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ: ז בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ
בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ
מִצְרָיְמָה: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 235)

אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה (מו, ג) **לְפִי שֶׁהָיָה מֵצַר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, לְפִי זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר "אַל תִּצְטַעֵר" וְכַדּוֹמֶה, וְלֹא "אַל תִּירָא". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּשֶׁיְּהוּדִי מַכִּיר וּמַרְגִּישׁ שֶׁהַגָּלוּת אֵינָהּ מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי, וְהוּא

מִצְטַעֵר עַל הַמָּצָאוֹ בָּהּ וּמִשְׁתּוֹקֵק לָשׁוּב לִמְקוֹמוֹ - הֲרֵי תְּשׁוּקָה זוֹ עַצְמָהּ מְרוֹמֶמֶת אוֹתוֹ מֵעַל לַגָּלוּת וּמַעֲנִיקָה לוֹ אֶת הַכּוֹחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהִתְמוֹדֵד עִם הַגָּלוּת וְעִם קְשָׁיֶיהָ לְלֹא מוֹרָא וּפַחַד. זֶהוּ הָרֶמֶז בִּלְשׁוֹן רַשִּׁ"י: דַּוְקָא מִשּׁוּם שֶׁאַתָּה מֵצֵר עַל הַגָּלוּת אֵין לְךָ סִבָּה לְפַחֵד מִמֶּנָּה.

חמישי ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה
יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן: ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ
וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי: י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין
וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי: יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר
וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל: יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר
תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן: יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן
וְיַחְלְאֵל: טו אֵלֶּה | בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב
בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו
שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ: טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן
עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי: יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה
וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר
וּמַלְכִּיאֵל: יח אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה
בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ:
יט בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: כ וַיִּוָּלֵד
לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־
פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם:
כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי
וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְד: כב אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר
יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר: כג וּבְנֵי־דָן
חֻשִׁים: כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם:
כה אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ
וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה: כו כָּל־
הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יֶרְכּוֹ מִלְּבַד
נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ: כז וּבְנֵי יוֹסֵף
אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ
לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 223)

כָּל נֶפֶשׁ . . שִׁלְשִׁים וְשָׁלֹשׁ (מו, טו) **וּבִכְּרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם, אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד** (רש"י) **הָיְנוּ שֶׁהִיא הִשְׁלִימָה אֶת הַמִּנְיָן שֶׁל שִׁבְעִים נֶפֶשׁ.** וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַמַּטָּרָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם הָיְתָה גִּלּוּי הָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל יְהוּדִי - "וַיַּאֲמֵן הָעָם". וְאִשָּׁה בִּכְלָל רוֹמֶזֶת לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁנִּקְרֵאת "וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת", כִּי הִיא מַחְדִּירָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת חַיִּים וְקַיָּמִים מִמַּלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ - "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים". וְאַף בְּיוֹכֶבֶד כֵּן: בְּנָהּ, מֹשֶׁה, פָּעַל וְגִלָּה אֶת הָאֱמוּנָה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא עַצְמָהּ, בְּתוֹר מְיַלֶּדֶת, עוֹרְרָה בָּהֶם אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן בַּה', לֹא לְהִתְפָּעֵל מִפַּרְעֹה וּמִגְּזֵרוֹתָיו.

ששי כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת
לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן: כט וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף
מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא
אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:
ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי
רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי: לא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה
וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן
בָּאוּ אֵלָי: לב וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה
הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:
לג וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־
מַּעֲשֵׂיכֶם: לד וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ
בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם
כָּל־רֹעֵה צֹאן: מז א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה
וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ב וּמִקְצֵה
אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה:
ג וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אֲבוֹתֵינוּ: ד וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ
כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ

בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ: ו אֶרֶץ מִצְרַיִם
הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ
יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל
וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי: ז וַיָּבֵא יוֹסֵף
אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ
יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה: ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב
כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה
יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים
הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי
אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם: י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה
וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 828)

וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו (מו, כח) **לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד** (רש"י) מִסְתַּבֵּר שֶׁכְּבָר הָיְתָה יְשִׁיבָה בְּמִצְרַיִם בְּהַנְהָגַת יוֹסֵף, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֵקִים יַעֲקֹב יְשִׁיבָה נוֹסֶפֶת. וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: יוֹסֵף הָיָה טָרוּד בְּנִהוּל עִנְיְנֵי הַמְּדִינָה, כָּךְ שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ לַיְּשִׁיבָה אֶת כָּל זְמַנּוֹ. וְיַעֲקֹב רָצָה שֶׁתִּהְיֶה יְשִׁיבָה שֶׁבְּרֹאשָׁהּ עוֹמֵד יְהוּדָה, שֶׁלֹּא הָיָה טָרוּד בְּעִסּוּקִים אֲחֵרִים, נַעֲלִים כְּכָל שֶׁיִּהְיוּ, וְהוּא יָכוֹל לְהִתְמַסֵּר אַךְ וְרַק לְלִמּוּד הַתּוֹרָה.

שביעי יא וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ
רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה: יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף
אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם
לְפִי הַטָּף: יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן
מִפְּנֵי הָרָעָב: יד וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר
אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה
פַרְעֹה: טו וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־
לָּנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף:
טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם
בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף: יז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם
אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה
הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם
בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: יח וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה
הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָّנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ
לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה
הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי
אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ: יט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ
בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה
וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם:
כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם
הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה: כא וְאֶת־הָעָם
הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־
קָצֵהוּ: כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק
לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן
לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם:
כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם
אֶת־הָאֲדָמָה: כד וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית
לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה
וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:
כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ
עֲבָדִים לְפַרְעֹה: כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה
לְפַרְעֹה: כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא

כִּרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

מפטיר כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה: כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה: כו וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: - אַחַר שֶׁהֵרָאהוּ ה' אֵיךְ יִחְיוּ הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת וְתָבֹא בָּם הָרוּחַ, הֶרְאָהוּ אֵיךְ יִתְנַהֵג הַגּוּף הַכְּלָלִי הַזֶּה הָעוֹמֵד בַּתְּחִיָּה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יָמוּת עוֹד, הַיְנוּ אֵיךְ תִּהְיֶה הַנְהָגַת הַמְּלוּכָה שֶׁהוּא רוּחַ הַמְּחַיֶּה אֶת הַגּוּף הַכְּלָלִי וְאֵיךְ יָשׁוּבוּ אֶל ה' עַל־יְדֵי

הפטרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

ביחזקאל פרק לז

לז טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד

שי למורא

טז) עֵץ אֶחָד, חֲתִיכַת עֵץ. "לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ", אֶת הַמִּלִּים הָאֵלֶּה תִּכְתֹּב עַל הָעֵץ. וְהוּא רָמֵז עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. "לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ", וְהוּא רָמֵז

שי למורא

עַל שֵׁבֶט אֶפְרַיִם וּשְׁאָר תִּשְׁעָה שְׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת.
יז) **וְקָרַב אֹתָם,** תְּקָרֵב אֶת הָעֵצִים זֶה אֶל זֶה. **וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ,** כְּשֶׁיִּהְיוּ הָעֵצִים בְּיָדְךָ אֲנִי אֲחַבֵּר אוֹתָם שֶׁיִּהְיוּ עֵץ אֶחָד, בְּדֶרֶךְ נֵס.
יט) **עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם,** שֵׁבֶט מַלְכוּת יוֹסֵף אֲשֶׁר הִיא בְּיַד אֶפְרַיִם. **וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו,** וְאֶתֵּן אֶת הַשְּׁבָטִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. **אֶת עֵץ יְהוּדָה,** שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עִם שֵׁבֶט יְהוּדָה. **וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד,** וַאֲנִי אֲחַבְּרֵם לְמַלְכוּת אַחַת.
כד) **וְעַבְדִּי דָוִד,** מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁבָּא מִזַּרְע דָּוִד. כה) **אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב,** שֶׁלְּיַעֲקֹב הִבְטִיחַ הקב"ה הַבְּרָכָה בְּלִי מְצָרִים "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וְקֵדְמָה וְצָפֹנָה וְנֶגְבָּה"

עטרת מרים

שְׁמִירַת תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו שֶׁזֶּה בַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת בַּגּוּפָה הַכְּלָלִית: **טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ** חֲתִיכַת **עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו** הַמִּלּוֹת **לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וּלְקַח עוֹד עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף** רֹאשׁ הַשֵּׁבֶט **עֵץ אֶפְרַיִם הַבָּא** מִיּוֹסֵף **וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו** לִרְמֹז עַל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ עִמּוֹ לִהְיוֹת תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ: יז **וְקָרַב** תְּקָרֵב **אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד** לִהְיוֹת נִרְאִים לְךָ **לְעֵץ אֶחָד** כִּי יִתְחַבְּרוּ יַחַד עַל פִּי נֵס **וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ** בֶּאֱמֶת: יח **וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ** לֵאמֹר הֲלוֹא מֵהָרְאוּי שֶׁ־תַּגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ: יט **דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר** אֲדֹנָי יְהוֹה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: הַנִּמְנָעִים יִתְקַבְּצוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים הָאוֹבְדִים וְהַנִּדָּחִים, תַּחַת דֶּגֶל יוֹסֵף שֶׁהוּא מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף אֲשֶׁר יֵאָסוֹף הַנִּדָּחִים, שֶׁזֶּה הָיָה מִשֵּׁל הָעֵץ הַשֵּׁנִי לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וּלְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עָלָיו בְּעֵת קֵץ, וְאַחַר־כָּךְ יִתְאַחֲדוּ גַּם בְּנֵי יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים כְּבָר, לִהְיוֹת תַּחַת שִׁבְטוֹ וּמֶמְשַׁלְתּוֹ. כ **וְהָיוּ הָעֵצִים** הָהֵם **אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם** הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, תֹּאחֲזוּם **בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם:** **כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם** בְּעֵת **תֵּאָחֵז** הָעֵצִים הָהֵם בְּיָדְךָ **כֹּה־אָמַר** אֲדֹנָי יְהוֹה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וּמִשָּׁם נִתְפַּזְּרוּ אַחַר־כָּךְ אֶל הָאֲרָצוֹת סָבִיב, וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: כב בְּעֵת שֶׁהָיוּ בָּאָרֶץ **וַעֲשִׂיתִי אֹתָם** וְיִהְיוּ לְגוֹי אֶחָד

וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו: יז וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ: יח וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ: יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: כב וַעֲשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם: כה וְיָשְׁבוּ

בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם כִּי כֻּלָּם יַעַבְדוּ אֶת ה' וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד כִּי בֵּין בְּעֵת שֶׁיְּמִלּוּךְ מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף יִמָּשֵׁךְ יְהוּדָה אַחַר אֶפְרַיִם, וּבֵין אַחַר־כָּךְ כְּשֶׁיְּמִלּוֹךְ בֶּן דָּוִד יִמָּשְׁכוּ כֻּלָּם אַחַר בֵּית דָּוִד: כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם בִּימֵי בֵּית רִאשׁוֹן וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם כְּבִימֵי בֵּית שֵׁנִי וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם שֶׁגָּרוּ בֵּין הַגּוֹיִם וּבְגִלַּל זֶה אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְאַחַר־כָּךְ וְטִהַרְתִּי אוֹתָם עַד וְהָיוּ־לִי לְעָם וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים לְהִתְנַהֵג בְּהִשְׁגָּחָה נִפְלָאָה, וְאָז: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזֶּרַע דָּוִד יִהְיֶה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ בְּפֹעַל: כה וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא

עטרת מרים

לָהֶם לְעוֹלָם לא תִּפְסוֹק הַמְּלוּכָה מִזֶּרַע דָּוִד: כו וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים אֶתְכֶם יִהְיֶה עִמָּהֶם וּנְתַתִּים אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְלֹא יָזוּזוּ מִשָּׁם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם וְלֹא תֵחָרֵב עוֹד: כז וְהָיָה מִשְׁכָּנִי מִשְׁכָּן שְׁכִינָתִי יִהְיֶה עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים לַעֲזוֹר וּלְהוֹשִׁיעַ וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי: כח וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת עַמִּי בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי כְּשֶׁתַּתְמִיד מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

שי למורא

(בראשית כח,יד). כו) בְּרִית שָׁלוֹם, שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם. וּנְתַתִּים, וְאֶקְבַּע אוֹתָם בִּמְקוֹמָם, וְלֹא יָזוּזוּ מִשָּׁם. בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, כְּשֶׁיַּתְמִיד לִהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, אָז יֵדְעוּ הַגּוֹיִם שֶׁאֲנִי ה' הִקְדַּשְׁתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת עַמִּי.

עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם:

כו וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם: כח וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מז כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים
וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה: כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל
לָמוּת וַיִּקְרָא | לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי
וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי
בְּמִצְרָיִם: ל וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתָי וּנְשָׂאתַנִי
מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעְשֶׂה
כִּדְבָרֶךָ: לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ
וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה: **פ** (לוי)

מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר
לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ
אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם: ב וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב
עַל־הַמִּטָּה: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי
נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: (ישראל)
ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ
לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם: ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ
הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ
מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן
יִהְיוּ־לִי: ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ
יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם: ז וַאֲנִי |
בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ
בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרָהּ שָׁם
בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם: ח וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה
וַיֹּאמֶר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם:

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' ב

1 אָמַר, חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ, אם נתערב שיעור משהו ממנו בְּמִינוֹ אָסוּר, ואם
2 נתערב בשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ מוּתָּר. וחמץ שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, בֵּין אם נתערב בְּמִינוֹ
3 וּבֵין אם נתערב בשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ מוּתָּר.
4 ומפרשת הגמרא את דבריו: חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ כשנתערב בְּמִינוֹ אָסוּר,
5 משום ששְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ, דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ במסכת
6 עבודה זרה (עג:), כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה שנתערבו בְּהֵיתֵר שהוא מִינוֹ
7 אֲסוּרִין אפילו בְּמַשֶּׁהוּ, ואם נתערבו בשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ אינם אסורים
8 אלא כשיש בהם בְּנוֹתֵן טַעַם. ולכך אסר שמואל חמץ בזמנו
9 שנתערב במינו. וכשנתערב שלא במינו מותר, משום שעל נתערבו
10 שֶׁלֹּא בְּמִינָן אָטוּ [–משום] נתערבו בְּמִינָן לֹא גָּזַר שמואל. וחמץ שֶׁלֹּא
11 בִּזְמַנּוֹ, בֵּין שנתערבו בְּמִינָן וּבֵין שנתערבו שֶׁלֹּא בְּמִינָן מוּתָּרִין,
12 משום שסובר שמואל כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן (לעיל כח:) שחמץ שלא בזמנו
13 אינו אסור מן התורה אלא רק משום קנס חכמים, ולא קנסו חכמים
14 אלא על חמץ בעין ולא על תערובת חמץ.
15 הגמרא מביאה שיטה נוספת בדין חמץ שנתערב בהיתר: וְרַבִּי יוֹחָנָן
16 אָמַר, חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ, בֵּין שנתערב בְּמִינוֹ וּבֵין שנתערב שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ
17 אָסוּר, בְּאופן שהוא נוֹתֵן טַעַם בהיתר. וחמץ שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, בֵּין
18 כשנתערב בְּמִינָן וּבֵין כשנתערב בשֶׁלֹּא בְּמִינָן מוּתָּר אף בנותן טעם.
19 ומפרשת הגמרא את דבריו: חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ, בֵּין כשנתערב בְּמִינוֹ וּבֵין
20 שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אסור רק בְּנוֹתֵן טַעַם, שכן רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעֲמֵיהּ, דְּרַבִּי
21 יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ במסכת עבודה זרה (עג:), כָּל
22 אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין שנתערבו בְּמִינָן וּבֵין שֶׁלֹּא בְּמִינָן, אסורים
23 כשיש בהם בְּנוֹתֵן טַעַם בהיתר, וכשיטת חכמים החולקים על רבי
24 יהודה וסוברים שמין במינו בטל. וחמץ שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, בֵּין שנתערב
25 בְּמִינוֹ וּבֵין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, מוּתָּרִין, משום שסובר רבי יוחנן כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן
26 (לעיל כח:) שחמץ שלא בזמנו אסור רק משום קנס חכמים, ולא אסרו
27 אלא חמץ בעין.
28 נמצא לפנינו שלוש שיטות בחמץ שנתערב בהיתר: א. שיטת רב,
29 שחמץ בזמנו אסור אפילו במשהו בין במינו ובין באינו מינו, במינו
30 הוא אסור מעיקר הדין, ובשאינו מינו גזר אטו מינו. ושלא בזמנו,
31 במינו אסור אפילו במשהו, ובשאינו מינו מותר אם אינו נותן טעם.
32 ב. שיטת שמואל, שחמץ בזמנו, במינו אסור אפילו במשהו ובשלא
33 במינו מותר אם אינו נותן טעם, ושלא בזמנו מותר בין במינו ובין
34 שלא במינו. ג. שיטת רבי יוחנן, שחמץ בזמנו, בין במינו ובין שלא
35 במינו מותר [כל שאינו נותן טעם], ושלא בזמנו מותר בין במינו ובין
36 שלא במינו [אפילו בנותן טעם].

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:35	6:38	8:28	8:31	9:05	9:08	9:57	10:00	12:09	12:12	16:42	16:45	17:11	17:14	16:25	17:25
חיפה (ח)	6:38	6:41	8:29	8:32	9:06	9:09	9:58	10:01	12:08	12:11	16:41	16:44	17:07	17:10	16:10	17:21
ירושלים (ח)	6:35	6:37	8:27	8:30	9:04	9:07	9:56	9:59	12:07	12:10	16:44	16:48	17:08	17:11	16:07	17:22
תל אביב (ח)	6:37	6:40	8:29	8:32	9:06	9:09	9:58	10:01	12:09	12:12	16:40	16:43	17:09	17:12	16:21	17:23
אוסטריה, וינה (ח)	7:42	7:45	8:56	8:59	9:45	9:48	10:29	10:32	12:22	12:25	16:02	16:06	16:41	16:45	15:47	17:00
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:54	5:57	8:46	8:49	9:34	9:37	10:50	10:53	13:55	13:58	20:43	20:45	21:15	21:17	20:26	21:31
אוקראינה, אודסה (ח)	7:38	7:40	8:57	9:00	9:44	9:47	10:29	10:32	12:25	12:28	16:12	16:16	16:49	16:53	15:57	17:07
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:15	7:18	8:30	8:33	9:19	9:22	10:03	10:06	11:57	12:00	15:38	15:41	16:16	16:20	15:22	16:34
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:28	7:31	8:42	8:44	9:31	9:34	10:15	10:17	12:08	12:11	15:47	15:50	16:26	16:29	15:32	16:44
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:02	8:05	9:09	9:12	10:01	10:03	10:43	10:46	12:33	12:36	16:04	16:08	16:45	16:49	15:49	17:04
אוקראינה, קייב (ח)	7:56	7:58	9:02	9:04	9:54	9:56	10:36	10:38	12:26	12:29	15:56	15:59	16:37	16:41	15:41	16:56
איטליה, מילאנו (ח)	8:00	8:02	9:22	9:25	10:08	10:11	10:54	10:57	12:51	12:54	16:45	16:49	17:19	17:22	16:27	17:36
אקוואדור, קיטו (ח)	6:08	6:11	8:37	8:40	9:08	9:11	10:11	10:14	12:42	12:45	18:16	18:19	18:40	18:43	18:01	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:37	5:41	8:28	8:32	9:12	9:16	10:27	10:30	13:28	13:31	20:07	20:10	20:37	20:40	19:50	20:53
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:09	6:12	9:01	9:04	9:54	9:57	11:12	11:15	14:21	14:24	21:17	21:20	21:54	21:56	21:02	22:11
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:22	7:25	9:00	9:03	9:41	9:44	10:30	10:33	12:34	12:37	16:46	16:50	17:18	17:22	16:31	17:34
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:16	7:18	8:51	8:54	9:33	9:36	10:21	10:24	12:24	12:27	16:31	16:35	17:04	17:08	16:16	17:20
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:17	7:19	8:51	8:54	9:33	9:36	10:22	10:24	12:24	12:27	16:32	16:35	17:05	17:08	16:17	17:21
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:58	8:00	9:29	9:31	10:12	10:15	10:59	11:02	13:00	13:03	17:02	17:06	17:36	17:40	16:47	17:53
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:13	7:15	9:08	9:11	9:44	9:47	10:37	10:40	12:49	12:52	17:27	17:30	17:54	17:57	17:11	18:08
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:53	6:56	8:42	8:45	9:19	9:22	10:11	10:14	12:20	12:23	16:47	16:50	17:16	17:20	16:32	17:31
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:03	7:06	9:04	9:07	9:39	9:42	10:33	10:36	12:49	12:52	17:35	17:38	18:01	18:05	17:19	18:15
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:14	7:16	8:47	8:50	9:30	9:33	10:18	10:21	12:20	12:23	16:25	16:29	16:59	17:02	16:10	17:15
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:39	7:42	9:15	9:18	9:57	9:59	10:45	10:48	12:48	12:51	16:56	17:00	17:29	17:33	16:41	17:45
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:15	7:17	8:47	8:49	9:29	9:32	10:17	10:20	12:18	12:21	16:22	16:26	16:56	16:59	16:07	17:12
בוליביה, לה-פס (ח)	5:57	6:00	8:38	8:41	9:12	9:15	10:19	10:22	13:03	13:06	19:04	19:07	19:29	19:32	18:48	19:42
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:44	8:46	9:47	9:50	10:40	10:43	11:21	11:24	13:10	13:13	16:36	16:40	17:19	17:22	16:21	17:38
בלגיה, בריסל (ח)	8:42	8:45	9:47	9:50	10:39	10:42	11:21	11:24	13:10	13:13	16:38	16:42	17:20	17:24	16:23	17:40
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:17	5:20	8:02	8:05	8:39	8:42	9:49	9:52	12:38	12:41	18:57	19:00	19:19	19:22	18:37	19:33
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:06	5:10	7:51	7:54	8:27	8:31	9:37	9:40	12:26	12:29	18:39	18:42	19:06	19:08	18:23	19:19
בריטניה, לונדון (ח)	8:03	8:06	9:05	9:08	9:59	10:01	10:40	10:43	12:28	12:31	15:55	15:59	16:36	16:40	15:41	16:55
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:23	8:25	9:16	9:19	10:13	10:15	10:52	10:55	12:37	12:40	15:51	15:55	16:37	16:40	15:39	16:57
גרמניה, ברלין (ח)	8:15	8:17	9:12	9:15	10:07	10:10	10:48	10:51	12:34	12:37	15:56	15:59	16:38	16:42	15:39	16:58
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:22	8:24	9:29	9:32	10:20	10:23	11:03	11:05	12:53	12:56	16:25	16:28	17:06	17:09	16:10	17:25
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:11	5:14	7:58	8:01	8:36	8:39	9:47	9:50	12:39	12:42	19:06	19:09	19:27	19:29	18:43	19:41
הודו, מומבאי (ח)	7:07	7:10	9:17	9:20	9:49	9:52	10:46	10:49	13:06	13:09	18:06	18:09	18:31	18:34	17:50	18:44
הודו, פונה (ח)	7:02	7:05	9:12	9:15	9:45	9:48	10:42	10:45	13:02	13:05	18:03	18:06	18:28	18:31	17:47	18:41
הונגריה, בודפשט (ח)	7:28	7:31	8:45	8:47	9:33	9:36	10:17	10:20	12:11	12:14	15:55	15:58	16:33	16:36	15:39	16:51
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:21	7:24	8:56	8:58	9:38	9:41	10:26	10:29	12:28	12:31	16:35	16:38	17:08	17:11	16:20	17:24
יוון, אתונה (ח)	7:37	7:40	9:18	9:21	9:58	10:01	10:48	10:50	12:53	12:56	17:09	17:12	17:40	17:43	16:53	17:56
מולדובה, קישינב (ח)	7:47	7:50	9:05	9:08	9:53	9:56	10:37	10:40	12:32	12:35	16:18	16:21	16:55	16:59	16:02	17:13

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:05	7:08	9:15	9:18	9:47	9:50	10:44	10:47	13:04	13:07	18:02	18:06	18:28	18:31	17:47	18:41
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:40	4:45	7:30	7:35	8:33	8:37	9:54	9:57	13:10	13:12	20:20	20:21	21:01	21:01	20:03	21:18
נפאל, קטמנדו (ח)	6:50	6:52	8:48	8:51	9:24	9:26	10:17	10:20	12:31	12:34	17:13	17:16	17:40	17:44	16:58	17:54
סין, בייג'ין (ח)	7:32	7:34	9:08	9:11	9:50	9:53	10:39	10:41	12:42	12:45	16:52	16:55	17:24	17:28	16:35	17:40
סינגפור, סינגפור (ח)	7:01	7:04	9:28	9:31	9:59	10:02	11:02	11:05	13:32	13:35	19:04	19:07	19:28	19:31	18:48	19:40
פולין, ורשא (ח)	7:43	7:45	8:42	8:44	9:36	9:39	10:17	10:20	12:04	12:07	15:25	15:28	16:09	16:12	15:10	16:28
פרו, לימה (ח)	5:41	5:44	8:19	8:22	8:52	8:55	9:58	10:01	12:38	12:41	18:31	18:34	18:56	18:59	18:16	19:09
צרפת, ליאון (ח)	8:18	8:21	9:40	9:43	10:26	10:29	11:12	11:15	13:08	13:11	16:59	17:02	17:35	17:39	16:43	17:53
צרפת, פריז (ח)	8:41	8:44	9:53	9:56	10:43	10:46	11:26	11:29	13:18	13:21	16:58	17:01	17:35	17:39	16:41	17:54
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:59	6:02	8:23	8:26	8:55	8:58	9:56	9:59	12:24	12:27	17:50	17:53	18:14	18:17	17:34	18:26
קנדה, טורונטו (ח)	7:48	7:50	9:15	9:18	10:00	10:02	10:46	10:49	12:45	12:48	16:46	16:50	17:18	17:22	16:28	17:35
קנדה, מונטריאול (ח)	7:31	7:34	8:53	8:56	9:40	9:42	10:25	10:28	12:22	12:25	16:14	16:18	16:50	16:53	15:58	17:07
קפריסין, לרנקה (ח)	6:49	6:52	8:36	8:39	9:14	9:17	10:05	10:08	12:13	12:16	16:37	16:41	17:07	17:11	16:22	17:22
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:18	9:20	10:05	10:07	11:04	11:07	11:42	11:45	13:24	13:27	16:30	16:34	17:18	17:22	16:15	17:39
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:57	8:59	9:39	9:42	10:40	10:43	11:17	11:20	12:57	13:00	16:02	16:05	16:47	16:51	15:42	17:09
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:05	8:07	9:22	9:25	10:10	10:12	10:54	10:57	12:49	12:52	16:33	16:37	17:11	17:15	16:18	17:29
שוויץ, ציריך (ח)	8:10	8:12	9:27	9:29	10:15	10:18	10:59	11:02	12:54	12:57	16:42	16:46	17:15	17:19	16:22	17:33
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:36	6:39	8:52	8:55	9:24	9:27	10:23	10:26	12:46	12:49	17:55	17:58	18:20	18:23	17:40	18:33

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # **00764**
20/12/2020

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים